

Universitat de Barcelona

Facultat de Geografia i Història

Departament d'Història Medieval, Paleografia i Diplomàtica

Programa de doctorat: "El món medieval i modern, últimes línies de
recerca" (bienni 2003-2004)

L'aprovisionament de carn a Barcelona durant els segles XIV i XV

Vol. I

Tesi presentada per a optar al títol de Doctor en Història

Doctorand: Ramón Agustín Banegas López

Director: Dr. Antoni Riera Melis

A mis padres y a Ruth
sin ellos este trabajo no existiría

ÍNDIX

I	Presentació.....	11
II	Introducció.....	21
II.I	Objectiu de la recerca, fonts i estructuració dels continguts.....	23
II.I.I	Les fonts utilitzades i els organismes que les generen.....	24
II.I.II	Estructuració.....	30
II.II	Importància de la carn a les dietes urbanes baix-medievals.....	34
1	Els mercats d'origen i el trasllat a la ciutat.....	43
1.1	Introducció.....	45
1.2	Procés de compra del bestiar als mercats d'origen.....	46
1.3	Mercats d'origen i els problemes en el trasllat dels ramats fins a la ciutat.....	52
1.3.1	Bestiar porcí.....	53
1.3.2	Bestiar boví.....	55
1.3.3	Bestiar oví i cabrum.....	60
1.3.3.1	La zona occidental.....	62
1.3.3.2	La zona nord.....	76
1.3.3.3	La zona sud.....	86
1.3.3.4	La zona nord-est.....	101
1.4	Conclusions.....	105
2	L'arribada a la ciutat, les pastures del territori de Barcelona.....	115
2.1	Introducció.....	117
2.2	Les pastures del territori i els conflictes entre carnissers i agricultors durant el segle XIV.....	124
2.3	Conflictes per les pastures del territori de Barcelona durant el segle XV.....	132
2.4	Conclusions.....	149
3	Escorxament i venda: les normatives higièniques i de qualitat.....	157
3.1	Introducció.....	159
3.2	L'entrada a la ciutat, el primer control fiscal i de qualitat.....	172

3.3 Escorxament i venda.....	186
3.3.1 Escorxadors i carnisseries.....	186
3.3.2 Salubritat i higiene en la venda de carn.....	203
3.3.3 Les diferències de qualitat en les carns.....	220
3.4 Carn i religió: les carns dels jueus i repercussions de l'abstinència en el mercat de la carn	234
3.4.1 Abstinència i venda de carn.....	234
3.4.2 La carn sacrificada pels jueus i el mercat crisità.....	243
3.5 Conclusions.....	252
4 La venda de carn: aprovisionament, preus i fiscalitat.....	255
4.1 Introducció.....	257
4.2 Fiscalitat lligada a la venda de carn.....	258
4.2.1 Els inicis de la imposició de la carn i la seva consolidació.....	258
4.2.2 La imposició sobre el consum de la carn durant el segle XV.....	275
4.3 Els preus de les carns i els problemes d'abastament.....	310
4.3.1 Introducció.....	310
4.3.2 Regulació de la venda durant els segles XIV i XV.....	312
4.3.3 Preus i problemes d'abastament durant el segle XIV.....	315
4.3.4 Preus i problemes d'abastament durant el segle XV.....	329
4.4 Conclusions.....	362
5 Conclusions generals.....	367
 Bibliografia.....	 377
 Apèndix gràfic i estadístic.....	 423
Conflictes i possibles rutes dels ramats barcelonins per Catalunya.....	425
Preu del moltó durant el segle XIV i XV.....	456
Preu del porc durant el segle XIV.....	462
Preu del bou i de la vaca durant el segle XIV.....	464
Preu del vedell durant el segle XIV.....	466
Preu del boc castrat durant el segle XIV.....	468
Preu de la ovella durant el segle XIV.....	470

Preu de la cabra durant el segle XIV.....	473
Apèndix documental.....	475
A. Ordinacions del mostassaf.....	478
B. Ordinacions del veguer i del batlle.....	509
C. Deliberacions del Consell.....	527
D. Protocols notariais.....	589

Agraïments

Si finalment aquesta tesi doctoral ha pogut veure la llum ha estat gràcies a moltes persones i institucions que m'han ajudat en la meva tasca durant aquests anys.

En primer lloc vull agrair al Dr. Antoni Riera que hagi confiat des del primer moment en el meu treball i que m'hagi guiat durant tot aquest temps amb els seus savis consells.

També vull agrair l'ajut prestat per altres professors del departament d'Història Medieval, Paleografia i Diplomàtica de la UB i del grup de recerca ODELA com la Dra. Rosa Lluch, autèntica companya i amiga, el Dr. Jesús Contreras, el Dr. Prim Bertran, la Dra. Mercè Aventín, la Dra. Teresa Vinyoles, el Dr. Josep Hernando, el Dr. Iñaki Padilla i tota la resta de professors que han estat allà quan els hi he demanat ajut. Igualment vull agrair el recolzament d'altres professors que al llarg d'aquests anys m'han donat un consell, una paraula d'ànim, com el Dr. Stephane Pequignot, a qui agraeixo les interessants converses que hem tingut, el Dr. Pere Verdés, el Dr. Pere Ortí i el Dr. Denis Menjot.

Durant aquests anys de treball he passat moltes hores a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, vull agrair a les bibliotecàries de l'arxiu el seu tracte tan exquisit i professional, gràcies al qual el meu treball ha estat molt més fàcil. També vull agrair la Lourdes l'alegria que ens regalava a tots els que treballavem allà.

No em vull oblidar de l'ajut i l'amistat de tots els meus companys, aquells que m'he anat trobant al llarg d'aquests anys, amb qui he compartit patiments i alegries, alguns ja seran doctors i d'altres ho seran en poc de temps: la Maria, la Mireia, l'Elena, en David, en Miquel, en Mario, la Celia, en Víctor, en Roger, en Christophe, la Carme i tants d'altres que m'han acompanyat en aquest camí. Igualment vull tenir un record especial pels meus companys de Ciències.

També vull donar les gràcies al Ministeri de Ciència i Tecnologia per la beca de Formació de Personal Investigador Ref: FP-2001-0080, que vaig gaudir entre l'1 de setembre de 2002 i el 31 d'agost de 2006 que m'ha permès realitzar aquesta tesi doctoral.

Finalment, vull agrair el recolzament incondicional de la meva família, Ruth, els meus pares i els meus germans, sense els quals no hauria pogut superar els mals moments.

En definitiva, gràcies a tots.

I Presentació.

Aquesta recerca realitzada per obtenir el títol de doctor s'emmarca dins la disciplina de la Història de l'Alimentació, corrent historiogràfica que ja fa anys que està donant importants resultats dins l'àmbit de la Península Ibèrica. De fet, aquelles carències de les quals parlaven els doctors M. A. Ladero Quesada¹ i Antoni Riera Melis² quan analitzaven als anys 80 del segle passat les investigacions realitzades sobre aquest tema, s'han començat a superar a partir de les aportacions que s'han anat fent al llarg d'aquests anys, en forma de monografies, congressos, articles, etc.³ Aquestes noves recerques han estat de caire molt divers, destacant entre aquestes les que s'han fet sobre l'aprovisionament urbà d'aliments, tema que ja es venia treballant des de feia anys des del punt de vista de la història urbana, la qual, a través d'un gran nombre de monografies locals, congressos i diversos treballs de síntesi, ha estudiat sobretot l'aspecte econòmic de l'aprovisionament d'aliments a les ciutats medievals, sense profunditzar en el fet social i cultural que hi ha darrera del fet alimentari.⁴ Des del principi bona part de les recerques sobre l'aprovisionament urbà d'aliments han centrat la seva atenció en l'aprovisionament de blat.⁵ Aquest fet ve donat per les preocupacions

---

¹ LADERO QUESADA, M. A. «La alimentación en la España medieval. Estado de la cuestión». A: *Hispania*, XLV, 159. 1985. pp. 211 a 219

² VV. AA. *Alimentació i societat a la Catalunya medieval*. Barcelona, 1988. (introducció d'Antoni RIERA MELIS) pp. VII a XV.

³ Els avenços en aquest camp en els últims anys han estat molt grans i per tant caldria revisar l'estat de la qüestió fet als anys 80. Algunes fites destacades serien la creació de l'Institut Europeu d'Història i de les cultures de l'Alimentació que té la seva seu a Tours; el nou màster Europeu d'Història i cultura de l'Alimentació coordinat per les Universitats de Tours, Barcelona i Bolonia; la creació de l'Observatori de l'Alimentació (ODELA) centre d'investigació on s'integren historiadors i antropòlegs; etc. Des d'aquestes institucions s'han estat organitzant trobades d'investigadors, coordinant noves recerques, etc. el que ha donat com a resultat una àmplia bibliografia nova.

⁴ Com diu Denis Menjot, les monografies urbanes comencen a proliferar als anys 70 sota l'aixopluc de "l'histoire totale" que tenia en aquell moment a Fernand Braudel com a buc insignia. MENJOT, D. *Murcia castellane; une ville au temps de la frontière (1243 – milieu du XVe siècle)*. Casa de Velázquez. Madrid, 2002.

⁵ Entre les últimes aportacions s'ha de destacar l'article de RIERA I MELIS, Antoni. *Crisis frumentarias y políticas municipales de abastecimiento en las ciudades catalanas durante la Baja Edad Media*. (en premsa) i la tesi doctoral CÁCERES NEVOT, Juanjo. *La participació del consell municipal en l'aprovisionament cereal·ler de la ciutat de Barcelona (1301-1430)*. Tesi doctoral inèdita. 2006. Sobre treballs anteriors veure: RIERA MELIS. «Els pròdroms de les crisis agràries de la Baixa Edat Mitjana a la Corona d'Aragó. I: 1250-1300». A: *Miscel·lània al P. Agustí Altisent*. Diputació de Tarragona. Tarragona, 1991. CARRÈRE, Claude. *Barcelona 1380-1462, un centre econòmic en època de crisi*. Barcelona, 1977-78. pp. 339 a 366; RIERA I VIADER, Sebastià. «El proveïment de cereals a la ciutat de Barcelona durant el "mal any primer" (1333): la intervenció del Consell de Cent i de la Corona». A: *II Congrés d'Història del pla de Barcelona*. Barcelona, 1989. vol. I p. 315-326; CURTO, A. *La intervenció municipal en l'abastament de blat d'una ciutat catalana: Tortosa al segle XIV*. Barcelona, 1988; SERRA, E. «Els cereals a la Barcelona del segle XIV». A: *Alimentació i societat a la Catalunya medieval*. Barcelona. Barcelona, 1988. pp. 71 a 107; TUTUSAUS, P. *Un mal any a la ciutat de Barcelona (1374-1375)*, Barcelona, 1986 (tesi de llicenciatura dactilografada); ORTÍ, Pere. «El forment a la Barcelona baixmedieval: preus, mesures i fiscalitat (1283-1345)». A: *Anuario de Estudios Medievales*, 22. Barcelona, 1992. pp. 377 a 423.

de la historiografia europea occidental, que tenen un desenvolupament propi en la historiografia catalana. De fet, un problema encara candent a la historiografia europea es la fixació de les causes i de la cronologia de la crisi baix-medieval europea; aquest tema té un reflex molt particular en la historiografia catalana per les conseqüències econòmiques i polítiques que la crisi va tenir en l'evolució de Catalunya durant els temps moderns.

El blat, en ser identificat des d'un primer moment com l'aliment principal a la societat baix-medieval, íntimament relacionat amb les fams que van castigar occident durant els segles XIV i XV, ha despertat la curiositat dels investigadors, ja que s'han identificat aquestes fams com un dels símptomes de la crisi, el que ha impulsat a profunditzar en el coneixement del comerç de blat: els seus circuits comercials, vies de distribució, cicles productius, etc. En el cas de Catalunya, la recerca d'una cronologia per la crisi baix-medieval, també ha fet que els investigadors centrin les seves recerques en conèixer els circuits comercials del blat. Com ja s'ha dit, la centralitat del pa a les dietes baix-medievales ha estat la impulsora de l'interés pel comerç d'aquest cereal, centralitat que té molts matisos, segons l'estament i classe social de la qual es parli, com ha demostrat el Dr. Riera;⁶ la qual cosa no treu que sigui l'aliment principal pel conjunt de la població, el que provoca que en aquesta època es consideri que no disposar d'aquest aliment és sinònim de fam.

Ara bé, si el pa és l'aliment principal de bona part de les dietes baix-medievales, el segon producte en importància és la carn; un aliment molt diferent en les seves característiques al pa i que, per això, requereix un altre tipus d'estructures comercials. La carn és a més un producte que té unes connotacions socials i culturals molt diferents a les del pa, la qual cosa obliga que el seu estudi es faci des d'un punt de vista diferent. És per això, per la importància i l'especificitat d'aquest producte, que la carn també ha despertat l'interès dels investigadors, si bé les recerques no es troben en un estat tan desenvolupat com les referides al blat.

Una de les primeres ciutats on va despertar interès el comerç de carn va ser París, per les implicacions polítiques que va tenir la corporació de carnissers de la ciutat. Sobretot

---

⁶ RIERA MELIS, A. «Estructura social y sistemas alimentarios en la Cataluña bajomedieval». En: *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia* n° 14-15. Barcelona, 1994. pp. 193 a 217; RIERA MELIS, A. «Jerarquía social y desigualdad alimentaria en el Mediterraneo Noroccidental en la Baja Edad Media. La cocina y la mesa de los estamentos privilegiados». a: *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia* n° 16-17. Barcelona, 1995-1996. pàg. 181 a 205; GARCÍA MARSILLA, Juan Vicente. *La jerarquía de la mesa, los sistemas alimentarios en la Valencia bajomedieval*. València. DL 1993. pp. 187 a 286.

en aquest cas el que va interessar als investigadors va ser l'organització dels carnisers i no pas el consum de carn o les estructures necessàries per l'aprovisionament de la ciutat i la distribució de carn entre la població. El primer treball va ser el de Delamare al segle XVIII qui amb el seu *Traité de la police* estudia l'organització i la reglamentació de la carnisseria de Paris, des dels seus orígens fins el segle XVIII, ja al segle XIX R. De Lespinasse amb el seu *Les métiers et corporations de la ville de Paris*, publica una sèrie de textos sobre l'organització dels carnisers a la capital francesa. Tots dos autors repeteixen una sèrie de mites sobre l'antiguitat i el poder de la corporació que seran matisats per R. Heron de Villefosse en el seu treball *La Grande Boucherie de Paris*, publicat el 1928; finalment J. A. Durbec, analitza el patrimoni immobiliari de la corporació, la seva capacitat jurisdiccional, etc. al seu treball *La Grande Boucherie de Paris; notes historiques d'après des archives privées (XIIe-XVIIe siècle)*.⁷ La importància de la Grande Boucherie de Paris, va cridar l'atenció dels historiadors i va fer que es duessin a terme estudis sobre les corporacions de carnisers i sobre el poder d'aquests professionals a altres ciutats de França; així, el 1953, Philip Wolff publica un estudi en profunditat sobre el carnisers i l'organització de la carnisseria de Toulouse, on destaca la riquesa dels carnisers, el seu poder comercial i, a la vegada, la seva marginació política al si de la ciutat; aquest poder econòmic dels carnisers i la por que despertien entre els representants del municipi, fa que Wolff dedueixi que segurament el consum de carn a les ciutats baix-medievals seria més gran del que s'havia pensat fins llavors; ara bé, considera que aquesta hipòtesi s'ha de revisar des "d'une histoire de l'alimentation".⁸ Com a resposta a la crida feta pel mateix Wolff al seu article, Louis Stouff, des d'aquesta història de l'alimentació, realitza una recerca sobre el mercat de la carn a una ciutat provençal per arribar a esbrinar quins són els nivells de consum de carn a una ciutat baix-medieval mediterrània, la seva investigació va quedar plasmada en l'article titulat *La viande. Ravitaillement et consommation à Carpentras au XVe siècle*, aparegut al número XXIV de la revista *Annales*.⁹ En aquest article, a través d'una anàlisi minuciosa de fonts molt diverses, principalment municipals i notarials, l'autor conclou que el consum de carn a les ciutats mediterrànies baix-medievals no seria tan

---

⁷ DURBEC, J. A. *La grande boucherie de Paris; notes historiques d'après des archives privées, XIIe-XVIIe siècles*. Impr. National. Paris, 1957. p. 66 a 125.

⁸ WOLFF, Ph. «Les bouchers de Toulouse du XIIe au XVe siècle». A: *Annales du Midi* t. 65. Toulouse, 1953. pp. 357-393

⁹ STOUFF, Louis. «La viande. Ravitaillement et consommation à Carpentras au XVe siècle». A: *Annales E.S.C.*, XXIV (nº6). Paris, 1969. pp. 1431 a 1438.

gran com havien suposat Wolff i Le Roy Ladurie,¹⁰ a la vegada, però, que matisa molt aquest consum segons la categoria social del consumidor. L'article de Stoff, completat poc després per l'obra molt més ambiciosa *Ravitaillement et alimentation en Provence aux XIVe et XVe siècles*,¹¹ sera pioner per les fonts i el mètode utilitzat en la seva investigació, obrint el camí a noves recerques sobre l'aprovisionament i el consum de carn a les ciutats baix-medievals, no només a França,¹² sinó també a d'altres països com Itàlia¹³ o Espanya.

En el cas d'Espanya, la recerca sobre l'aprovisionament de carn a les ciutats baix-medievals s'ha desenvolupat més a l'antiga Corona de Castella que no pas als territoris de l'antiga Corona d'Aragó. Així, a partir dels anys 70, a través de l'anàlisi de les normatives municipals i dels protocols notariais (fonts que comencen a ser importants a les ciutats castellaness a partir de començaments del segle XV)¹⁴ investigadors castellans i estrangers han analitzat el mercat de la carn a diverses ciutats d'aquesta Corona, tant des del punt de vista del consum, com de la dinàmica econòmica i de poder dels carnisers dins l'àmbit urbà. Així per exemple, s'han fet recerques per les ciutats de Burgos,¹⁵ Segovia,¹⁶ Cuenca,¹⁷ Múrcia,¹⁸ Toledo¹⁹ i Madrid.²⁰

---

¹⁰ LE ROY LADURIE, E. *Les paysans du Languedoc*. Paris, 1966.

¹¹ STOUFF, Louis. *Ravitaillement et alimentation en Provence aux XIV et XV siècles*. Paris, 1970

¹² MONTPIED, G. «Alimentation carnée et organisation de la boucherie à Grenoble aux XIVe et XVe siècles». A: *Cahiers d'Histoire de l'Institut Maurice Thorez*, XXII (1977). FAVREAU, R. «La boucherie en Poitou à la fin du Moyen Âge». A: *Bulletin Philologique et Historique. Jusqu'à 1610*, tome I. Paris, 1971.

¹³ D'entre els treballs fets a Itàlia, destaca el de Giampiero Nigro per la utilització que fa de les fonts de Prato, molt similar al que fet per Stoff a Carpentras i a altres ciutats de la Provença. NIGRO, Giampiero. *Gli uomini dell'irco: indagine sui consumi di carne nel basso Medioevo: Prato alla fine del '300*. Le Monnier. Firenze, 1983. Altres autors que han treballat aquest tema a Itàlia. FRESCURA NEPOTIS, Santa. «Macellazione e consumo della carne a Bologna: confronto tra dati documentale ed archeozoologici per gli inizi del secolo XV». A: *Archeologia Medievale*. Florència. 1981. LEVEROTTI, Franca. «Il consumo della carne a Massa all'inizio del XV secolo». A: *Archeologia Medievale*. Firenze, 1981.

¹⁴ La cronologia de les fonts es molt diversa i depèn de les ciutats, hi ha ciutats que tenen Registre de Deliberacions i ordinations municipals des d'una època relativament primerenca, com ara a Múrcia, on hi ha "registros del Concejo" des del 1364 al 1365 i ordenances des de 1310; i d'altres que no disposen d'aquestes fonts fins al segle XV.

¹⁵ BONACHÍA HERNANDO, Juan Antonio. «Abastecimiento urbano, mercado local y control municipal: la provisión y comercialización de la carne en Burgos (siglo XV)». A: *Espacio, Tiempo y Forma*, Serie III, Historia Medieval, VI. UNED. Madrid, 1992. HERNÁNDEZ ESTEVE, Esteban. *Noticia del abastecimiento de carne en la ciudad de Burgos, 1536-1537: Libro Mayor del Obligado de las carnicerías*. Madrid: Banco de España. Servicio de Estudios, 1992.

¹⁶ GRAU, M. «Las carnicerías de Segovia en el siglo XV.» A: *Polvo de Archivos*, 2ª serie. Segovia, 1967.

¹⁷ AGUADÉ, Santiago; CABAÑAS, Mª Dolores. «Comercio y sociedad urbana en la Castilla Medieval. La comercialización de la carne en Cuenca (1177-1500)» A: *Anuario de Estudios Medievales*, 14. CSIC. Barcelona, 1984. SÁNCHEZ BENITO, J. M. «Crisis de abastecimientos y administración concejil. Cuenca 1499-1509». A: *La España Medieval*, XIV. U.C.M. Madrid, 1991.

Com ja s'ha explicat, a l'antiga Corona d'Aragó el mercat urbà de la carn a la Baixa Edat Mitjana no ha despertat tant d'interès entre els investigadors com en el país veí, tot i això s'han presentat diversos treballs interessants. Al País Valencià s'han escrit algunes monografies locals, com la de Juan Antonio Barrio, que analitza el mercat de la carn a Oriola,²¹ o la de F. Blay, que es centra a Torrent, en aquest últim cas a partir de fonts arqueològiques.²² D'altres autors han tractat alguna part concreta d'aquest mercat o han emmarcat l'estudi en una recerca més àmplia, com Agustín Rubio, que analitza els problemes de pastura dels ramats dels carnisers de València²³ o Garcia Marsilla que fa tot un estudi sobre l'alimentació valenciana baix-medieval.²⁴ A l'Aragó també s'han fet diverses recerques que tenien com a protagonista la ciutat de Saragossa.²⁵

A Catalunya el tema de l'aprovisionament urbà de carn tampoc no ha despertat massa l'interès dels investigadors; tot i això, s'han fet diversos treballs sobre el comerç de carn a diverses ciutats i viles catalanes, els quals s'han presentat en forma de petits treballs locals o bé com a capítols d'obres més àmplies. Així, per a la Catalunya central, hi ha l'estudi fet per Prim Beltran sobre Cardona, basat en la normativa municipal,²⁶ i

---

¹⁸ MARÍN GARCÍA, M. A. «Las carnicerías y el abastecimiento de carne en Murcia (1450-1500)». A: *Miscelánea Medieval Murciana*, XIV. Universidad de Murcia. Murcia, 1987-1988. MENJOT, D. «Notes sur le marché de l'alimentation et la consommation alimentaire à Murcie à la fin du Moyen Âge». A: *Manger et Boire au Moyen Âge*. P.F.L.S.H.N. Nice, 1984.

¹⁹ IZQUIERDO BENITO, Ricardo. *Abastecimiento y alimentación en Toledo en el s. XV*. Universidad de Castilla-la Mancha. Toledo; Cuenca, 2002. MOLÉNAT, Jean Pierre. «Places et marchés de Tolède au Moyen Âge (XII-XVI siècles)». A: *Plazas et sociabilité en Europe et Amérique Latine*. Publicaciones de la Casa de Velázquez. Paris. MOLÉNAT, Jean Pierre. «L'approvisionnement de Tolède au XVe siècle après les ordonnances municipales». A: *Flaran*, 5. 1983.

²⁰ PUÑOL FERNÁNDEZ, Tomás. *El mercado en Madrid en la baja Edad Media: Estructura y sistemas de abastecimiento de un concejo medieval castellano (S.XV)*. Madrid: Caja de Madrid. DL 1992. MATELLA TASCÓN, Antonio. *Abastecimiento de carne en Madrid (1477-1678)*. Inst. De Estudios Madrileños. Madrid, 1994.

²¹ BARRIO BARRIO, Juan Antonio. *El abastecimiento y venta de carnes en Orihuela durante el reinado de Alfonso V, 1416 – 1456*. Alicante, 1992 – 1993.

²² BLAY GARCÍA, F. «Aprovisionamiento cárnico en Torrent (Valencia) al final de la Edad Media». A: *II Congreso de Arqueología Medieval Española*. Comunidad de Madrid- Asociación Española de Arqueología Medieval. Madrid, 1987. vol. II.

²³ RUBIO VELA, Agustín. *El ganado de Valencia y los pastos del reino, el avituallamiento urbano bajomedieval como factor de conflictividad*. Castelló, 1999.

²⁴ GARCÍA MARSILLA, Juan Vicente. *La jerarquía de la mesa, los sistemas alimentarios en la Valencia bajomedieval*. València. DL 1993.

²⁵ FALCÓN, M. I. «La alimentación en Aragón en la segunda mitad del siglo XV: el caso de Zaragoza». En: *Manger et Boire au Moyen Âge*. P.F.L.S.H.N. Nice, 1984. vol.II; FALCÓN, Isabel.

«Aprovisionamiento y sanidad en Zaragoza en el s. XV». A: *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*. n° 19. Fac. de Geografia i Història, dep. D'Història Medieval, U.B. Barcelona, 1998.

²⁶ BERTRAN ROIGÉ, Prim. «L'assortiment de carn a Cardona (1419-1425)». A: *Cardener*, III. 1986.

l'article sobre Cervera escrit per Josep Maria Llobet;²⁷ sobre aquesta ciutat també destaquen els capítols dedicats a la carn a les obres de Pere Verdés²⁸ i Max Turull.²⁹ Per la zona pirinenca hi ha el treball sobre l'ofici de carnisers a la Seu d'Urgell fet per Carme Batlle i per Katia Kliemman.³⁰ A les comarques del camp de Tarragona, l'obra sobre la fiscalitat a dues viles del camp de Tarragona de Jordi Morelló li dedica un capítol a la fiscalitat lligada al comerç de carn.³¹ En el cas concret de Barcelona hi han hagut diverses incursions en el tema del comerç de carn des de diferents òptiques. Un dels primers autors que es va adonar de la importància del comerç de carn a Barcelona va ser J. Broussole, que es va apropar a aquest tema a partir de l'estudi de la fiscalitat municipal de Barcelona.³² Després d'aquest treball hi han hagut algunes incursions des de l'àmbit de la divulgació històrica, com les de Jaume Sobrequés³³ i Pedro Voltes,³⁴ que van treballar amb les dades aportades per l'obra de Francesc Carreras Candi.³⁵ També als anys 60 hi ha una de les aportacions més importants al tema del comerç de la carn, ja que dona per primera vegada una idea del volum d'aquest comerç entre els segles XIV i XV, es tracta del capítol dedicat a l'alimentació dins l'obra de Claude Carrère.³⁶ Als anys 70 hi ha una incursió important en l'àmbit del comerç de carn gràcies a la tesi de Francisca Roca sobre les ordinacions de Barcelona durant la primera meitat del segle XIV, que resta inèdita.³⁷ Ja als anys 80 s'escriuen diversos articles sobre aspectes concrets d'aquest comerç, així per exemple Carme Batlle, conjuntament

---

²⁷ LLOBET I PORTELLA, Josep M^a. «La producció i el consum de carn a Cervera durant els segles XIV i XV». A: *1er Col·loqui d'Història de l'Alimentació a la Corona d'Aragó (Edat Mitjana)*. Institut d'Estudis Ilerdencs. Lleida, 1995.

²⁸ VERDÉS PIJUAN, Pere. *Administrar les pecúnies e béns de la Universitat (Cervera, 1387-1516)*. Tesi Doctoral Inèdita, Universitat de Barcelona, 2004.

²⁹ TURULL I RUBINAT, Max. «Agricultura i ramaderia a Cervera als segles XIII i XIV». A: *Miscel·lania Cerverina*, n° 8. Centre Municipal de Cultura. Cervera, 1992.

³⁰ BATLLE, C.; KLIEMANN, K. *Contribució a la història dels oficis a la Seu d'Urgell: Els carnisers des de 1250 a 1350*. A: *Urgellia*, 5. Societat Cultural Urgel·litana. La Seu d'Urgell, 1982.

³¹ MORELLÓ BAGET, Jordi. *Fiscalitat i deute públic en dues viles del camp de Tarragona. Reus i Valls, ss. XIV i XV*. CSIC. Barcelona, 2001.

³² BROUSSOLE, J. «Les impositions municipales de Barcelone de 1328 à 1462». A: *Estudios de Historia Moderna*, V. Barcelona, 1955.

³³ SOBREQUÉS CALLICÓ, Jaime. «El precio y la reglamentación de la venta de carne en Barcelona durante el s. XIV». A: *Divulgación histórica de Barcelona*, vol. XII. Publicación del Instituto Municipal de Historia de Barcelona. 1965.

³⁴ VOLTES BOU, Pedro. «Antiguas carnicerías de Barcelona». A: *Divulgación Histórica de Barcelona*, vol XII. Publicación del Instituto Municipal de Historia. 1965.

³⁵ CARRERAS Y CANDI, Francesch. *Geografía General de Catalunya*. Vol. Barcelona ciutat. ed. Albert Martín. [1913-1918]

³⁶ CARRÈRE, Claude. *Barcelona 1380-1462, un centre econòmic en època de crisi*. Curial. Barcelona, 1977-78.

³⁷ ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulació de la vida ciutadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350*. Tesis doctoral inèdita. Barcelona, 1975.

amb Lluïsa Ramos, va treballar l'evolució familiar dels membres de l'ofici de carnisseres al segle XIII a través dels protocols notarials;³⁸ Josefa Mutgé, per la seva part, va treballar la legislació municipal sobre la carnisseria i la peixateria de Barcelona a l'època d'Alfons el Benigne;³⁹ un altre aspecte d'aquest comerç el va tractar Josep Fernández Trabal qui va analitzar els conflictes que tenien els carnisseres de Barcelona amb els ramaders i carnisseres del delta del Llobregat.⁴⁰ Finalment, una de les últimes aportacions al tema va ser la de Pere Ortí que a la seva obra *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*, va analitzar l'estructuració de les rendes de les taules de carnisseria de Barcelona i la fiscalitat lligada al comerç de la carn.⁴¹

Totes aquestes obres són aproximacions parcials a un tema que ja aquests autors han demostrat és força interessant, doncs s'ha constatat que el comerç de carn a la ciutat de Barcelona movia gran quantitat de caps de ramat, que servia gran quantitat de carn a la ciutat, el que feia als carnisseres homes poderosos econòmicament; alhora era un mercat ordenat per un sistema complex d'ordinacions, que estava força controlat pel poder municipal. Barcelona, a més, en ser la capital de Catalunya, durant bona part de l'Edat Mitjana la capital econòmica de la Corona d'Aragó i una de les urbs econòmica i políticament més importants de la mediterrània occidental, va fer que es convertís en molts casos en un model de gestió, la qual cosa fa que el seu estudi sigui especialment interessant. Totes aquestes raons: la inexistència d'un treball d'envergadura sobre el comerç de carn a la ciutat de Barcelona, ni a cap capital de la Corona d'Aragó, la importància demostrada d'aquest comerç des del punt de vista comercial i alimentari, i la possibilitat de crear un model a través de l'estudi d'una gran capital com Barcelona, són les que ens han impel·lit a iniciar aquesta tesi doctoral sobre el comerç de la carn a Barcelona durant els darrers segles de l'Edat Mitjana.

---

³⁸ BATLLE, Carme; RAMOS Lluïsa. «Contribució a la història del oficis de Barcelona: Els carnisseres del S XIII». A: *Quaderns d'Estudis Medievals*, 5. Artestudi. Barcelona, 1981.

³⁹ MUTGÉ VIVES, Josefa. «L'abastament de peix i carn a Barcelona en el primer terç del s. XIV». A: *Alimentació i societat a la Catalunya medieval*. CSIC. Institut Milà i Fontanals. Barcelona, 1988.

⁴⁰ FERNÁNDEZ I TRABAL, J. «Aprofitaments comunals, prats i pastures al delta del Llobregat (segles XIV i XV); Conflictes per a l'utilització de l'espai a la Baixa Edat Mitjana». A: *Acta Historica et Archeologica Medievalia*, nº 10. Universitat de Barcelona, Departament d'Història Medieval. Barcelona, 1989.

⁴¹ ORTÍ GOST, Pere. *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*. CSIC; Institución Milà i Fontanals Dep. de Estudios Medievales. Barcelona, 2000.

II Introducció

II.1 Objectiu de la recerca, fonts i estructuració dels continguts

L'objectiu que vol assolir la tesi és el coneixement del funcionament del mercat de la carn que comercialitzaven a Barcelona exclusivament els carnisers, que era únicament la carn fresca provinent de quadrúpedes domèstics,⁴² i analitzar les relacions de col·laboració i conflicte entre aquest ofici i el consell barceloní durant un període llarg, entre els segles XIV i XV, amb la voluntat de poder treure a la llum els principals trets evolutius. S'ha acotat la recerca als dos segles baix-medievals per diverses raons: una és, com s'ha esmentat abans, que es volia analitzar un període de temps llarg per poder veure els principals trets evolutius del mercat i el consum de carn a una gran ciutat mediterrània; una altra raó és de caràcter heurístic, ja que la sèrie documental del Llibre del Consell, principal font municipal a la ciutat de Barcelona, s'ha conservat des del 1301, i per tant el començament del segle XIV esdevenia una data ideal per començar la recerca; la cota final en canvi s'ha triat per raons de caràcter per una banda heurístic i per l'altra banda polític, ja que a començaments del segle XVI, la documentació municipal comença a tenir problemes de conservació a causa de la corrosió produïda per les tintes ferrogàl·liques i per altra banda pel començament de l'aplicació de les normes de redreç donades per Ferran II a la ciutat de Barcelona, normes que van generar tota una sèrie de canvis en l'organització del mercat de la carn a la ciutat i que, en conseqüència, van iniciar un període nou en aquest mercat, el que ens va semblar que podia ser un bon punt per finalitzar la recerca. Entre l'ampli ventall de fonts disponibles per analitzar l'aprovisionament de carn a la ciutat de Barcelona s'han escollit les fonts municipals,⁴³ conscients, però, que hi havia altres fonts que hagués estat interessant analitzar. El límit de temps i la proximitat de les fonts va fer que ens haguéssim de decidir entre una cronologia curta i un ampli ventall de fonts o una cronologia llarga i

---

⁴² Tant la volateria com la caça era comercialitzada a la ciutat de Barcelona per revenedors. La cansalada per contra només la podien vendre a l'engrós els revenedors i els carnisers eren els únics autoritzats a vendre-la al detall; el problema de la cansalada és que era un producte fàcilment exportable e importable i, per tant, a diferència de la carn fresca funcionava com una mercaderia i el seu comerç segueix unes pautes molt diferents a les que pròpies de la carn fresca.

⁴³ Louis Stouff classifica les fonts disponibles per l'estudi de l'aprovisionament alimentari a les ciutats provençals en dos grups: les fonts privades i les fonts municipals. Per la similitud amb les fonts provençals de les fonts disponibles a Catalunya, la seva classificació es pot fer extensible a les fonts catalanes, tot i que aquí caldria afegir les fonts provinents de la institució monàrquica. STOUFF, Louis. «Le ravitaillement des villes de Provence au bas Moyen Âge». A: *Acta Mediaevalia*, nº 19. U.B. Barcelona, 1998. pp. 57 i 58.

un grup més reduït de fonts; finalment ens vam decidir per mantenir una cronologia llarga, centrant el nostre estudi en fonts emanades per una institució concreta, el Consell de Cent (fonts per altra banda de caràcter molt divers), deixant per a futures recerques l'anàlisi dels altres dos grans grups de fonts.⁴⁴ L'elecció de les fonts municipals com a base de la nostra recerca es deu a que ens semblaven les més adients per poder veure les relacions entre el municipi i els carnisers, relació fonamental per entendre el mercat de la carn en una societat fortament intervencionista com era la baix medieval; a més de perquè ens proporcionaven el marc normatiu en el qual es mou el mercat de la carn, base imprescindible per a futures recerques dins aquest mateix tema.

II.I.I Les fonts utilitzades i els organismes que les generen

Per conèixer les fonts a través de les quals s'ha fet aquesta recerca cal entendre els organismes que les generaren, i donat que tots ells estan vinculats al municipi de Barcelona d'una manera o altra, és necessari saber l'estructuració i l'evolució del poder municipal barceloní als dos últims segles de l'Edat Mitjana.

El municipi de Barcelona va néixer oficialment amb el privilegi "*recognoverunt proceres*" atorgat pel rei Pere el Gran (1283-1284),⁴⁵ després de diverses temptatives portades a terme pel seu pare Jaume I.⁴⁶ Segons aquest privilegi, a la ciutat, el poder

---

⁴⁴ Els altres dos grans grups de fonts són les fonts notarial i les fonts reials, de les primeres provinents de notaris privats, ha analitzat totes les seves possibilitats dins la història de l'alimentació el Dr. Antoni Riera Melis. RIERA I MELIS, Antoni. «Documentació notarial i història de l'alimentació». A: *Estudis d'Història Agrària, nº 13*. P.U.B. Barcelona, 2000. p. 17 a 43. Sobre el tema concret dels carnisers de Barcelona ja s'han fet algunes incursions: BATLLE, C.; RAMOS, L. «Contribució a la història del ofici de Barcelona: Els carnisers del S XIII». A: *Quaderns d'Estudis Medievals, 5*. Artestudi. Barcelona, 1981. Les segones custodiades a l'ACA també són molt interessants perquè permeten analitzar l'evolució de la propietat de les taules de carnisseria, com ha demostrat en Pere Ortí. ORTÍ GOST, Pere. *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*.

⁴⁵ L'anàlisi política i econòmica del municipi medieval té una àmplia bibliografia especialment pels segles XIII i XIV, la qual ha estat molt ben analitzada per Pere Ortí. ORTÍ GOST, Pere. «El Consell de Cent durant l'Edat Mitjana». A: *El temps del Consell de Cent. I. L'emergència del municipi segles XIII-XIV (Barcelona Quaderns d'Història, 4)*. Arxiu Històric de la Ciutat. Barcelona, 2001. p. 21 a 24

⁴⁶ Durant el segle XIII Jaume I va atorgar una sèrie de privilegis que van ser precedents del privilegi definitiu que va estructurar el municipi de Barcelona, així, el 1249, el rei va implantar quatre paers que triarien uns consellers per assessorar-los; el 1258, un nou privilegi va eliminar els paers i va crear la figura dels consellers, que serien vuit en comptes de quatre, assessorats per un consell de 200 jurats compostat per 82 ciutadans honorats, 14 mercaders i 104 menestrals; poc temps després, el 1260, el nombre de consellers es reduïa a 6 i el 1265, a 4 i el consell a 100 jurats; el 1274, com que l'últim privilegi tenia una duració de 10 anys, Jaume I el va renovar per 10 anys més, fixant el nombre de consellers en 5 i creant el sistema de la dotzena electora dels consellers. El 1283, en acabar-se els 10 anys de vigència del

legislatiu l'exercien 5 consellers que eren escollits anualment el dia de Sant Andreu per 12 prohoms sortits del Consell de Cent; aquest poder, els consellers el compartien amb el Consell de Cent, consell que era escollit pels 5 consellers entrants i que, com ells, ocupaven el càrrec durant un any.⁴⁷ Aquest sistema va canviar molt ràpidament, ja que el 1325 es va crear el Consell de 25, que després passarà a dir-se Trentenari, perquè va passar de 25 a 30 membres;⁴⁸ aquest consell era triat pels consellers d'entre els prohoms del Consell de Cent i va ser l'autèntic consell legislatiu, ja que era qui, conjuntament amb els 5 consellers, redactava les ordinacions municipals; per la seva part, el Consell de Cent quedava, per una banda, com a òrgan ratificador de decisions preses pel Trentenari i els consellers i, per altra banda, com a cos elector.

El poder executiu i judicial el mantenien els dos oficials reials: el Veguer i el Batlle; aquests dos oficials reials exercien la jurisdicció del rei en l'àmbit local català. En el cas de Barcelona tant el veguer com el batlle van acabar tenint només funcions executives, ja que aplicaven la legislació creada pels consellers; per tant, la situació del veguer queda definida per la seva obligació de prendre jurament als nous consellers i de prestar el seu en les mans d'ells a l'inici del període administratiu; d'aquesta manera, els uns i els altres es devien auxili i assistència mútua en les tasques de govern, si bé el poder resolutiu pertocava als consellers,⁴⁹ ja que el veguer i el batlle només podien pregonar els edictes i imposar la pena que assenyalessin els esmentats edictes que, prèviament havien fet les institucions municipals.⁵⁰ Així, els consellers, conjuntament amb el Trentenari i el Consell de Cent, podien canviar els edictes sense la seva voluntat i, fins i tot, podien revocar una "crida" del veguer si aquest l'havia publicat sense el seu consentiment. El fet que només tinguessin el poder d'aplicar els edictes creats pel

---

privilegi, Pere el Gran el va renovar a perpetuïtat. BATLLE, Carme. «El municipio de Barcelona en el s. XIV». p. 203 a 207.

⁴⁷ El Consell de Cent mai no va estar constituït per cent jurats exactament, normalment sobrepassava aquest número a causa de l'augment constant dels mestres d'oficis, provocat per la diversificació del treball durant el segle XIV. Així, el Consell de Cent el desembre de 1333 estava format per 105 jurats: 64 ciutadans i mercaders, 3 savis en dret, 3 notaris i 35 mestres de 15 oficis; en canvi, el 1366 hi havia 206 prohoms i 23 oficis representats. BATLLE, Carme. «Vida i institucions polítiques». A: *Història de Barcelona. La ciutat consolidada*. (vol. 3). p. 278.

⁴⁸ Com en el Consell de Cent el nombre de membres va oscil·lar, 25, 30, 43, va arribar a tenir 63 el 1354 i 93 el 1366. BATLLE, Carme. «Vida i institucions polítiques». A: *Història de Barcelona. La ciutat consolidada*. (vol. 3.). p. 278.

⁴⁹ BATLLE, Carme. «Vida i institucions polítiques». A: *Història de Barcelona. La ciutat consolidada*. (vol. 3.) Enciclopèdia Catalana. Barcelona, 1991-1997. p. 275.

⁵⁰ Aquest caràcter púrament executiu del veguer i del batlle de Barcelona queda plasmat en l'encapçalament de les crides, com aquesta del 13 de desembre de 1366 "*Ara oiats per manament del vaguer, que com ell per ordinació dels consellers e prohoms de la ciutat de Barchinona fes cridar e publicar per la ciutat en los lochs acostumats (...)*" AHCB CC. Llibre del Consell vol. XXIII fol. 22v.

consistori feia que moltes vegades hi hagués un cert confusionisme a les crides i el veguer fes les del batlle i a l'inrevés,⁵¹ tot i que la sentència de Pere de Sant Clement sobre les atribucions del veguer i el batlle, que va ser dictada el 1300, delimitava estrictament les jurisdiccions d'aquests dos oficials reials. Segons aquesta sentència, el batlle tenia la jurisdicció sobre els oficis (entre ells el de la carnisseria), el mercat, els pesos i les mesures, el règim interior de la fira, els molins, les carnisseries, etc. i el veguer tenia la jurisdicció sobre la resta de casos i tot el mer imperi, o sigui tots els casos on hi hagués pena corporal.⁵² A la realitat quotidiana apareixien ordinacions del veguer sobre els oficis i el mercat, entre ells, el de la carnisseria, i del batlle sobre qüestions d'ordre públic i policia de costums.⁵³ De fet, la dificultat que hi havia per delimitar les jurisdiccions a l'hora de promulgar els edictes va fer que al segle XV les crides es fessin conjuntes utilitzant la fórmula “*Ara hoiats tothom generalment, per manament dels honorables veguer e batle de la ciutat de Barchinona, ço és de cascun d'ells tant com tocha la sua jurisdicció*”.

Per donar fe i portar la secretaria del Consell de Cent es va crear la figura de l'escrivà del consell (anomenat també escrivà major), notari que va confeccionar amb els seus ajudants la sèrie del *Llibre del Consell*. Aquesta sèrie reuneix diverses tipologies documentals; aquí hi ha el llibre d'actes de les reunions del Consell de Cent i del Trentenari, també els registres de les ordinacions (normativa municipal) que aplicaven el veguer i el batlle, els registres de la correspondència rebuda, les cartes de ciutadania i finalment també inclou documentació econòmica, com ara, els primers albarans de manament.⁵⁴ En la nostra recerca s'han buidat sistemàticament d'aquesta sèrie les actes del Consell de Cent i del Trentenari, les ordinacions i la correspondència.

L'evolució del municipi cap una creixent complexitat va fer que es creessin nous funcionaris municipals i noves escrivanies, com a conseqüència, la sèrie primitiva del *Llibre del Consell* va donar lloc a moltes altres sèries més especialitzades. Així apareixen els Registres de Deliberacions, que és un llibre d'actes municipal, on apareixen les actes de les reunions del Consell de Cent i el Trentenari, a més de les actes del anomenats *juís de prohoms*; per la nostra recerca s'han buidat les actes del Consell

---

⁵¹ LALINDE ABADÍA, Jesús. *La jurisdicción real inferior en Cataluña (“Corts, veguers, batlles”)*. Museo de Historia de la Ciudad. Barcelona, 1966. p. 165 i 166.

⁵² LALINDE ABADÍA, Jesús. *La jurisdicción real inferior en Cataluña (“Corts, veguers, batlles”)*. p. 171.

⁵³ LALINDE ABADÍA, Jesús. *La jurisdicción real inferior en Cataluña (“Corts, veguers, batlles”)*. p. 165.

⁵⁴ ROVIRA I SOLÀ, Manuel; RIERA I VIADER, Sebastià. *El temps del Consell de Cent, i l'emergència del municipi, segles XIII-XIV*. Arxiu Històric de la Ciutat. Barcelona, 2001. p. 241 i 242.

de Cent i del Trentenari, que tenen una estricta continuïtat cronològica amb les que hi havia registrades a Llibre del Consell.⁵⁵

El 1339 es va crear el càrrec de mostassaf a Barcelona, a partir del model que ja funcionava a València. Aquest oficial s'havia de dedicar a la inspecció i el control dels mercats, i a la supervisió de l'urbanisme de Barcelona i el seu territori. El mostassaf era de jurisdicció mixta, reial i municipal i, cada any, primer el dia de Sant Andreu (30 de novembre), i a partir de 1357, el dia de Sant Llúcia (13 de desembre), els consellers escollien una terna de prohoms d'entre els quals, el rei, o el batlle General de Catalunya, com a representant del rei, n'escollia un per exercir el càrrec. Aquest mètode va canviar amb l'aplicació del privilegi de 1498, atorgat per Ferran II, que amb la introducció de la insaculació en el nomenaments de càrrecs municipals a Barcelona va modificar alguns aspectes; així, a partir d'aquest any, el dia de Sant Llúcia es feia l'extracció (no elecció) d'una bossa especial per aquest ofici, la terna extreta era presentada al rei, al lloctinent general o al batlle general, que elegia un dels noms proposats. El mostassaf tenia capacitat sancionadora i podia imposar penes (pèrdua de la mercaderia, multes, assots, inhabilitació de l'ofici, etc.), aquest oficial no treballava sol, sinó que tenia al seu càrrec un saig, encarregat de fer complir les penes imposades, qui a la seva vegada treballava en estreta col·laboració amb els agutzils del batlle;⁵⁶ a més, el mostassaf, també tenia a les seves ordres els pesadors, que anaven de dos en dos i feien sortides regulars per inspeccionar les mesures dels mercats.⁵⁷ A diferència d'altres oficials, el mostassaf no tenia un salari fix, i la seva remuneració es basava en un percentatge de l'import de les multes que imposava, que a Barcelona era d'una tercera part del total; la resta de la multa se la repartien el tresor reial i l'erari municipal. El mostassaf, malgrat la seva importància, no disposava d'escrivania pròpia i feia servir l'escrivania del consell, pagant una suma anual a canvi d'aquests serveis. La legislació bàsica a partir de la qual actua el mostassaf es troba registrada a la sèrie Ordinacions especials, que comença el

---

⁵⁵ RIERA I VIADER, Sebastià. «Les fonts municipals del període 1249-1714. Guia d'investigació». A: *El temps del Consell de Cent, I L'emergència del municipi, segles XIII-XIV*. Arxiu Històric de la Ciutat. Barcelona, 2001. p. 242.

⁵⁶ El mostassaf pagava als agutzils del batlle un sou que equivalia a la meitat del que cobrava el seu saig. COMELLAS I SOLÉ, Jordi. «El mercat barceloní a través de la mostassaferia a principis del s. XV». A: *Ter Col·loqui d'Història de l'Alimentació a la Corona d'Aragó (Edat Mitjana)*. Institut d'Estudis Ilerdencs. Lleida, 1995. p. 97.

⁵⁷ El 1401 un grup de pesadors, format per Guillem Fogonet i Guillem Muset, realitzaven sortides periòdiques fora de Barcelona vers la zona de Sant Andreu del Palomar, Santa Coloma de Gramanet, Sant Adrià, Badalona, Tiana, Alella, etc. Per la seva banda el mateix any Alzeas d'Hayraut i Berenguer Ripoll anaven a Sant Boi, Hospitalet, Sarrià, Sant Joan Despí i la zona del Llobregat. COMELLAS I SOLÉ, Jordi. «El mercat barceloní a través de la mostassaferia a principis del s. XV». p. 97 i 98.

1349, i que de fet són una segregació del tronc comú de les ordinacions del veguer i del batlle, que ja s'ha vist que les creava el municipi i les aplicaven aquests dos oficials reials; precisament, la pèrdua de jurisdicció (i d'ingressos en concepte de multes) que suposava pel veguer la creació del nou oficial va originar un conflicte que va enfrontar el 1371 aquest oficial amb el mostassaf, a causa dels límits de les respectives jurisdiccions en matèria de mercats.⁵⁸ En definitiva, la creació del càrrec de mostassaf va suposar que a partir de 1349 totes les ordinacions referents al mercat de la carn s'enregistressin a les Ordinacions Especials, per aquesta raó s'ha buidat sistemàticament aquesta sèrie. D'aquestes ordinacions, el 1560, es va fer una compilació ordenada temàticament per facilitar la tasca del mostassaf i els seus pesadors, aquesta compilació té el títol de *Llibre de les ordinacions fetes sobre lo ofici de mostassaf*⁵⁹ i ens ha servit des del punt de vista de la nostra cronologia, com a punt i final en l'estudi de l'evolució de les ordinacions referides al comerç de la carn al llarg dels segles XIV i XV. No s'ha buidat, en canvi, el *Liber administratoris platearum Barcinone*, sobre els privilegis i ordinacions de l'administrador de les places, ja que els carnisers tallaven a les carnisseries i estaven sota la jurisdicció del mostassaf.

La creació del mostassaf va retallar el poder dels dos oficials reials: el veguer i el batlle; però tot i així, els dos (cadascú dintre de la seva jurisdicció), van mantenir el control del cobrament dels impostos, de la ramaderia i de l'aprofitament del territori, dels crims, etc. A partir del 1359, tota la legislació creada pels consellers i els prohoms, a partir de la qual els dos oficials reials exercien el seu poder sobre la ciutat i el seu territori, es troba a la sèrie Registre d'Ordinacions;⁶⁰ que també s'ha buidat sistemàticament.

Unes altres sèries que van sorgir de la subdivisió del Llibre del Consell van ser les que pertanyen a la correspondència del Consell: com la sèrie de Lletres Closes i la de Lletres Patents; la primera és un registre de còpies autenticades de tota la correspondència enviada pel Consell de Cent; i la segona és un registre de nomenaments, resolucions, declaracions o provisions emeses pels consellers. A més, el

---

⁵⁸ El que va obligar als consellers a demanar als jurats de València una còpia del llibre del mostassaf de València per poder delimitar de manera clara les jurisdiccions dels dos oficials, el Llibre del Mustaçaf de València, que es troba a l'AHCB, sembla que els consellers van mantenir certs dubtes sobre les atribucions els dubtes sobre .

⁵⁹ D'aquest llibre hi ha una edició a càrrec de la Dr. Montserrat Bajet. BAJET I ROYO, Montserrat. *El mostassaf de Barcelona i les seves funcions en el segle XVI. Edició del "Llibre de les Ordinacions"*. Fundació Noguera. Barcelona, 1994.

⁶⁰ RIERA I VIADER, Sebastià. «Les fonts municipals del període 1249-1714. Guia d'investigació». p. 244.

Consell va arxivar totes les cartes rebudes que, ara es conserven en dues sèries: la de Lletres reials originals (on s'han conservat totes les cartes enviades pels monarques) i Lletres comunes originals (on s'han conservat les cartes enviades per altres institucions o per particulars).⁶¹ S'han buidat les quatre sèries, tot i que les que han aportat més informació han estat Lletres Closes i Lletres comunes originals.

Una de les activitats principals de l'escrivà major era la d'actuar com a notari municipal; la majoria dels protocols realitzats per l'oficina d'aquest oficial i que es vinculen a la potestat normativa, governativa i de gràcia del Consell de Cent es conserven a la sèrie Manual,⁶² encara que també hi ha alguns a la sèrie Notularum, s'han buidat íntegrament les dues sèries pel gran interès que té conèixer els contractes que els carnisers van signar amb el Consell.

Un altre oficial fonamental dins l'organigrama municipal dels segles XIV i XV era el clavari, qui era responsable de l'administració financera del municipi; ell era qui tenia cura dels ingressos (imposicions, drets i crèdits derivats de l'administració municipal) i efectuava els pagaments amb la recepció prèvia d'un albarà dels consellers. Tota la documentació corresponent al clavari es troba a la sèrie clavaria, que recull la documentació que presentava el clavari per passar les inspeccions del racional; aquests llibres de clavaria podien ser anuals o semestrals i estaven dividits en dues parts: a la primera s'anotaven els ingressos (rebudes) i a la segona les despeses (dates). Els ingressos consistien en les quantitats procedents de la recaptació (directa o mitjançant arrendament) de les imposicions (sobre el vi, l'oli, el peix, els teixits, etc.), el producte de la venda dels censals i els violaris a particulars i institucions, la recaptació dels fogatges, les rendes procedents del patrimoni de la ciutat, etc. Quant a les despeses, les més importants eren el pagament de les pensions i l'amortització dels censals i els violaris, les inversions en obres públiques, els salaris dels oficials, la celebració de festes religioses o profanes, les dietes dels síndics i embaixadors, etc.⁶³ Per la present investigació s'han buidat sistemàticament totes les entrades corresponents a l'impost de la carn.

---

⁶¹ RIERA I VIADER, Sebastià. «Les fonts municipals del període 1249-1714. Guia d'investigació». p. 249 i 250.

⁶² RIERA I VIADER, Sebastià. «Les fonts municipals del període 1249-1714. Guia d'investigació». p. 250.

⁶³ RIERA I VIADER, Sebastià. «Les fonts municipals del període 1249-1714. Guia d'investigació». p. 260 i 361.

No tota l'activitat econòmica del municipi passava per les mans del clavari sinó que una part encara era responsabilitat de l'escrivà major, com era l'arrendament de les imposicions o contractes dels recaptadors, que es troben a la sèrie Imposicions i que ha estat sistemàticament buidada.

Finalment tot i l'escassa informació que contenen pels segles XIV i XV s'han buidat els subfons "administració municipal de la carn" i "gremial municipal", que ajuden a complementar i ratificar la informació recollida en altres sèries.

II.I.II Estructuració

L'estructuració de la investigació s'ha fet seguint les fases en que es subdivideix el procés mercantil de la carn des que surt de les zones de producció, on els carnissers compren el bestiar als mercats i a les fires ramaderes, fins que els animals ja morts i tallats són venuts a les taules de la ciutat. Al llarg de tota la recerca s'han analitzat principalment les relacions del municipi de Barcelona amb els diferents implicats que participen en el mercat de la carn: carnissers, clients, ramaders, senyors feudals, ciutats, etc.

La recerca s'ha començat a les fires i els mercats on els ramaders venien el bestiar que després es tallava a la carnisseria. Aquest capítol s'ha dividit en dues parts: a la primera part s'ha analitzat l'organització dels carnissers a l'hora d'anar a comprar el bestiar als mercats i les fires ramaderes; l'anàlisi s'ha fet a través de diversos protocols conservats al Manual municipal i de les cartes enviades i rebudes pel municipi. A la segona part s'ha analitzat el lloc d'on provenen els animals escorxats a Barcelona, i s'ha subdividit el capítol en els diferents tipus d'animals que es consumeixen a la ciutat, ja que no tots els animals tenen les mateixes necessitats alimentàries i, per tant, cada tipus d'animal requereix un tipus diferent de paisatge per sobreviure, ja que no mengen el mateix els súids (com el porc), els bòvids, o els ovins i el cabrum. Seguint aquest criteri, s'han analitzat per separat les zones d'aprovisionament i els problemes en el viatge fins la ciutat dels diferents tipus d'animals; així, s'ha dedicat un subcapítol al bestiar porcí, un altre al boví i, finalment, un tercer subcapítol al bestiar oví i al cabrum, que compartien les mateixes zones de pastura. Com que la carn més consumida a la ciutat de Barcelona els dos últims segles de l'Edat Mitjana és la carn d'ovins, el volum

documental que fa referència a aquest bestiar és molt més important que el que fa referència als altres dos tipus d'animals junts, per això s'ha subdividit el capítol dedicat al mercats d'origen i al trasllat del bestiar oví i cabrum en quatre parts, que es corresponen amb les quatre grans zones on s'aprovisionen d'aquest bestiar els carnisers de Barcelona.

Les fonts utilitzades per desenvolupar aquesta segona part del primer capítol han estat les cartes enviades i rebudes pels consellers de Barcelona; on es poden documentar els problemes de pas dels ramats barcelonins des dels mercats d'origen fins la ciutat de Barcelona; les referències sobre aquests problemes trobades al Registre de Deliberacions i al Manual de Novells Ardits i uns processos trobats a l'Arxiu del Veguer sobre les obligacions fiscals dels ramats barcelonins al seu pas per la frontera del regne de València; finalment no s'ha d'oblidar la documentació solta que ha aparegut en altres seccions i que fa referència als mercats ramaders i als problemes de trasllat dels ramats des de les zones productores fins la ciutat.

Al segon capítol s'ha tractat la problemàtica de les pastures urbanes, aquelles pastures que estaven al voltant de la ciutat, on els ramats destinats a ser escorxats a la ciutat de Barcelona pasturaven per recuperar-se del viatge mentre esperaven el seu torn per ser escorxats. Aquest capítol s'ha dividit en dues grans parts seguint criteris cronològics: per una banda un subcapítol s'ha dedicat al problemes a les pastures urbanes durant el segle XIV i un altre subcapítol ha tractat aquests problemes durant el segle XV. Aquesta divisió s'ha fet a partir de criteris documentals, ja que no s'ha pogut utilitzar la mateixa documentació per analitzar el tema al segle XIV i al segle XV, donat que, mentre al segle XIV abunden les ordinacions i en canvi hi ha molt poques deliberacions o cartes, al segle XV comencen a escassejar les ordinacions i en canvi abunden les deliberacions i les cartes; de fet, durant el segle XV la documentació és molt més abundant, la qual cosa permet fer una anàlisi més acurada del tema. S'ha de senyalar, finalment, que sobre aquest aspecte concret del procés d'aprovisionament ja s'havien fet alguns treballs amb anterioritat, recerques que s'havien plantejat des del punt de vista del territori i que han servit de punt de partida a l'hora de treballar el tema.⁶⁴

---

⁶⁴ FERNÁNDEZ I TRABAL, J. «Aprofitaments comunals, prats i pastures al delta del Llobregat (segles XIV i XV); conflictes per a l'utilització de l'espai a la Baixa Edat Mitjana». A: *Acta Historica et Archaeologica Medievalia*, nº 10. Universitat de Barcelona, Departament d'Història Medieval. Barcelona, 1989.

Els capítols tercer i quart tracten sobre l'última fase del procés mercantil de la carn: l'escorxament de la bèstia i la venda del producte, si bé, des de punts de vista diferents. Mentre al capítol tercer es tracta l'escorxament i la venda de la carn des del punt de vista de la higiene i de la qualitat, al capítol quart es tracta des del punt de vista econòmic, analitzant la càrrega fiscal que suporta el mercat, els preus i els problemes d'aprovisionament que es generen al voltant d'aquests dos fets.

Al capítol tercer, com ja s'ha anunciat, s'ha analitzat l'evolució de la normativa sobre higiene i qualitat en el procés d'escorxament i venda de carn, tot intentant arribar, al llarg del procés de recerca, a les causes que mouen els legisladors a crear aquesta normativa; en definitiva, intentant esbrinar la mentalitat que genera aquesta normativa. El capítol s'ha subdividit en tres parts: a la primera part s'ha analitzat el procés d'entrada del bestiar a la ciutat, on es situen els primers controls que ha de patir la carn en el procés de venda, controls que són de qualitat, de salubritat i sobretot fiscals. A la segona part s'ha analitzat el procés d'escorxament i venda de la carn des del punt de vista de la qualitat i la salubritat; en el primer subcapítol d'aquesta segona part s'ha tractat l'evolució dels establiments on es tallava la carn: els escorxadors i les carnisseries, posant en relació aquests establiments amb les normes d'higiene i qualitat; en el segon subcapítol s'ha analitzat en profunditat l'evolució de la normativa municipal sobre salubritat i higiene de les carns i, finalment, en el tercer subcapítol la legislació municipal sobre la qualitat de les carns, intentant esbrinar quina era la jerarquia de les carns a la ciutat segons la seva qualitat, quin és l'origen d'aquesta jerarquització i el perquè de la seva evolució. La tercera part del capítol dedicat a la salubritat i la higiene en l'escorxament i la venda de la carn a Barcelona, ha centrat la seva anàlisi en les relacions entre la venda i el consum de carn i les prescripcions i els tabús religiosos, ja que hi ha una forta relació entre la percepció de salubritat i qualitat per part de la població i certes prescripcions i tabús establerts per la religió. Aquesta última part del capítol s'ha dividit en dos subcapítols: el primer dedicat a les prescripcions de l'església sobre l'abstinència i el seu reflex en la normativa municipal i un segon subcapítol dedicat a les conflictives relacions entre el mercat jueu de la carn i el mercat cristià.

PALET I MARTÍNEZ, J. M. «Estructura parcel·laria i aprofitament agropecuari del delta del riu Besòs en època medieval». A: *Finestrelles*, 8. Barcelona, 1996.

VINYOLES I VIDAL, T. «Joncars, barraques, pastors i pescadors; la marina de Barcelona s. XV». A: *Expansió urbana i planejament a Barcelona*. Ajuntament de Barcelona. Barcelona, 1997.

Finalment, l'últim capítol de la recerca s'ha dedicat als aspectes econòmics vinculats a la venda de carn a la ciutat de Barcelona. El capítol s'ha dividit en dos grans parts: a la primera part s'ha analitzat la fiscalitat lligada a la venda de carn i a la segona, l'evolució dels preus de les carns al llarg d'aquests dos segles i la seva relació amb els problemes d'aprovisionament d'aquest producte que va tenir la ciutat.

La part del quart capítol dedicada a la fiscalitat lligada al mercat de la carn s'ha dividit alhora en dos subcapítols; al primer s'han analitzat els orígens de la fiscalitat municipal a Barcelona fins el final del segle XIV i al segon, l'evolució de la fiscalitat lligada al mercat de la carn durant el segle XV. La fiscalitat s'ha intentat analitzar principalment en la seva relació amb l'evolució del mercat de la carn, per exemple: com un índex que pot ajudar a esbrinar l'evolució del consum, com un factor fonamental en l'evolució dels preus, etc.

Finalment, la segona part de l'últim capítol, que s'ha dedicat als preus de les carns i als problemes d'aprovisionament d'aquest producte a la ciutat, s'ha dividit en tres subcapítols: el primer s'ha dedicat a la normativa sobre pesos i mesures, que es va crear principalment al llarg del segle XIV i que posa les regles de venda que han de respectar tots els carnisers que treballen a Barcelona; al segon subcapítol, s'ha analitzat l'evolució dels preus taxats pel municipi de Barcelona i com influeixen en els problemes d'abastament de carn que pateix la ciutat durant el segle XIV; finalment, al tercer subcapítol s'han analitzat aquests mateixos preus taxats i els problemes d'abastament que hi ha a la ciutat durant el segle XV. La subdivisió d'aquest tema en funció a una variable de tipus cronològic ve donada, també en aquesta ocasió, per la natura de les fonts ja que, no són iguals les fonts durant el segle XIV que durant el segle XV, i això obliga a canviar també l'òptica d'anàlisi.

Per últim s'ha de destacar que al llarg de l'exposició de la nostra investigació s'han intercalat gràfics i mapes que poden ajudar a completar o aclarir les dades que aporta el text. S'ha intentat en tot moment que aquest aparell gràfic no resultés feixuc i enutjós, per aconseguir-ho al text només s'han introduït els gràfics i mapes que hem considerat imprescindibles per a la bona comprensió del text, mentre que a l'apèndix s'han inclòs tots aquells gràfics complementaris que poden resultar interessants. També en aquest apèndix s'han editat els textos complets de les fonts que s'han considerat més interessants.

II.II Importància de la carn a les dietes urbanes baix-medievals

Abans de plantejar com es desenvolupa l'aprovisionament i la venda de carn a la ciutat seria necessari saber quin és el paper de la carn a la dieta dels barcelonins del s. XIV, ja que ens donaria un plantejament preliminar de quines són les necessitats que han de cobrir els comerciants que es dediquen a aquest negoci.

Barcelona, a mitjans del segle XIV, és una ciutat mitjana dins el context europeu (no arriba a les xifres de població de Venècia o Gènova), però era la més poblada de Catalunya i hi habitava la desena part de la població del país.⁶⁵ Com diu Joan F. Cabestany, la xifra aproximada d'habitants estaria des de finals del segle XIII al voltant de les 25.000 persones (s'ha de tenir en compte la inexactitud de les fonts demogràfiques medievals), població que va romandre bastant estable durant tota la Baixa Edat Mitjana, gràcies a les migracions que arribaven a la ciutat de les zones rurals més desfavorides (que despoblaven les zones rurals més improductives i aconseguien tapar els vuits demogràfics que deixaven les epidèmies, les fams i les guerres) així, per exemple, el 1368, després de la crisi del mal any primer i de la Pesta Negra la ciutat té entre 6.568 i 6.668 focs; dotze anys després, el 1380, es calculen 7.651 focs, el que suposa una diferència de població respecte el fogatjament anterior poc considerable, si és té en compte la precarietat de les fonts. El canvi demogràfic més significatiu per Barcelona (i en general per tota Catalunya) als últims segles de l'Edat Mitjana va ser el que es va produir com a conseqüència de la guerra civil catalana; així, el fogatge de 1497 indica que a Barcelona hi havia 5.847 focs, un 12 % menys dels que hi havia el 1368 i un 20% menys dels que hi havia el 1380; a més, la migració que es va produir en la segona meitat del segle XV corresponia a persones de certa categoria política i econòmica, la qual cosa va sumir en una greu crisi la capital catalana. Sembla que aquest sotrac demogràfic ja s'havia recuperat el 1515, quan el fogatge indica que a la ciutat hi havia 6.432 focs, més o menys els mateixos que s'havien censat el 1368.⁶⁶

---

⁶⁵ CARRÈRE, Claude. *Barcelona 1380-1462, un centre econòmic en època de crisi*. Curial. Barcelona, 1977-78. Pàg. 318

⁶⁶ CABESTANY I FORT, Joan F. «Evolució demogràfica». A: *Història de Barcelona*. Vol. 3. Pàg. 85 a 89.

Dins la ciutat la població és molt variada: hi ha gent de totes les classes i tots els estaments, des de nobles i grans patricis a pobres de solemnitat, recurrent pel mig tot l'arc dels estrats socials baix medievals. Cada estrat té un sistema alimentari, tant per una qüestió de disponibilitat com de mentalitat.⁶⁷

Així, per exemple, per l'alta noblesa i per la família reial la dieta diària té un alt contingut càrnic; entre les carns més preuades està el moltó (que es consumia a diari) les aus de corral (gallines, capons, oques, paons, ànedes); la caça major (cérvol i porc senglar); les caça menor (conills, llebres, perdius, coloms, codornius, becades, tords) i el pernil.⁶⁸ Si es busca un exemple concret es pot veure, a partir dels comptes de Maria de Luna, que els comensals de la seva cort tenien assignats entre 2 i 3 quilograms de moltó diari, tres quartes parts d'una gallina, dos ous, 1,35 quilograms de pa i 3,5 litres de vi. Si s'agafen les xifres d'una altra casa noble, com són les del palau del duc de Gandia, es pot comprovar que no eren gaire inferiors; així, en aquest palau els comensals tenen assignats entre 700 i 800 grams de moltó, entre un i dos litres de vi i mig quilo de pa.⁶⁹ Les carns, a les cases nobles, es combinaven de diverses maneres encara que les dues tècniques bàsiques per cuinar-les eren, el rostit i el bullit,⁷⁰ utilitzant com a greix de cuina el llard, que alhora complementava el plats. A més de la carn, el pa (de blat) i el vi, també es menjava verdura com a guarnició i entrant, i de vegades al menú també s'afegia la fruita; de fet, la noblesa, en els dos últims segles de l'Edat Mitjana ja no demostrava el seu poder per la quantitat d'aliments ingerits (amb la qual havien arribat a un màxim) sinó per la qualitat i l'elaboració culinària.⁷¹

---

⁶⁷ Ja el 1954 Marc Bloch diu que la història de l'alimentació s'ha d'abordar des d'una perspectiva de classe. BLOCH, Marc. «Les aliments de l'ancienne France». A: *Pour une Histoire de l'alimentation* (cahiers des Annales, 28). Ed. Collin. Paris, 1970. p. 231 a 235. Més endavant Maurice Aymard defensarà un plantejament psico-sociològic de la història de l'alimentació ja que "l'homme se nourrit non de nutriments, mais d'aliments, et ceux-ci s'ordonnent selon un code relativement rigoureux de valeurs, de règles et de symboles, qui n'évoluent qu'avec lenteur". AYMAR, M. «Pour l'histoire de l'alimentation. Quelques remarques de méthode». A: *Annales E. S. C.*, XXX (nº 2-3). Collin. Paris, 1975. p. 431.

⁶⁸ RIERA MELIS, A. «Estructura social y sistemas alimentarios en la Cataluña bajomedieval». A: *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia* nº 14-15. Dep. Història Medieval Paleografia i Diplomàtica; U.B. Barcelona, 1994. p. 195.

⁶⁹ Tot i que, com diu el propi Marsilla, aquestes quantitats d'aliments moltes vegades no arribaven a ser consumides ja que acomplien una funció ostentatòria. GARCÍA MARSILLA, Juan Vicente. *La jerarquía de la mesa, los sistemas alimentarios en la Valencia bajomedieval*. Dip. de València; centre d'estudis d'Història local. València. DL 1993. p. 192.

⁷⁰ GREWE, Rudolf (ed.). *Llibre de Sent Soví. Llibre de totes maneres de potatges de Menjar*. Ed. Barcino. Barcelona, 2003. p. 26 a 29 i 39 a 41. LAURIOUX, Bruno. *Manger au Moyen Âge; pratiques et discours alimentaires en Europe aux XIVe et XVe siècles*. Hachette. 2002. p. 236 a 238.

⁷¹ RIERA MELIS, A. «Jerarquía social y desigualdad alimentaria en el Mediterraneo Noroccidental en la Baja Edad Media. La cocina y la mesa de los estamentos privilegiados». A: *Acta Historica et*

Aquests estrats alts de la societat, durant els períodes d'abstinència, substituïen la carn pel peix, encara que no sempre; sobretot els homes moltes vegades canviaven l'abstinència per almoines. Molts nobles aconseguien una bona part dels aliments de les seves possessions i la resta del mercat; el rei, tot i ser un gran senyor territorial, acostumava a comprar-ho tot. La dieta d'aquest estament, segons passaven els anys, es va anar diversificant, i cada vegada preniën més importància les fruites i les verdures, que aconseguïen atenuar el predomini de la carn sense arribar a eclipsar-la mai⁷².

Entre els membres de l'estament eclesiàstic la carn perd importància envers altres aliments; s'ha de tenir en compte que de seguida l'Església va identificar carn amb pecat i per això, moltes ordres religioses durant l'alta edat mitjana van treure la carn de la dieta dels monjos⁷³. Als segles XIV i XV només regles molt estrictes, com la dels eremites cartoixans, prohibien de manera total la carn a les seves dietes;⁷⁴ altres regles monàstiques, com la dels benedictins cluniacencs i els cistercencs (que en un principi tenien establerta abstinència absoluta) ja en aquests segles permetien menjar carn de manera més o menys quotidiana.⁷⁵ Les noves ordres sorgides al caliu de la ciutat, com els frares mendicants, des de bon principi van acceptar la carn a les dietes quotidianes dels seus membres; de fet, als segles XIV i XV tots els eclesiàstics que habitaven a la ciutat, tant el clergat regular com el secular, tenia permès el consum de carn durant els dies que no fossin d'abstinència. Així, si s'analitza un cas concret, com és el del monestir de Sta. Anna (que estava habitat a mitjans segle XIV per frares de l'ordre del Sant Sepulcre i de l'ordre del Sac o de la Penitència, que es regien des de mitjans del segle XV per la regla de Sant Agustí) es veu que la base alimentària diària dels frares era el pa i el vi, acompanyats en els dies ordinaris pel moltó, considerada una carn de qualitat però que no arribava al luxe d'altres carns, com la volateria o el cabrit, considerades carns precioses, i que per tant es reservaven pels dies de festa. Els dies d'abstinència la carn era substituïda pel peix. Tant la carn com el peix eren acompanyats de brous, potatges o salses fetes amb verdures del temps. Les racions variaven segons el

---

Archaeologica Mediaevalia, n° 16-17. Dep. Història Medieval Paleografia i Diplomàtica; U.B. Barcelona, 1995-1996. p. 194.

⁷² RIERA MELIS, A. «Estructura social y sistemas alimentarios en la Cataluña bajomedieval». p. 200.

⁷³ MONTANARI, Massimo. *Alimentazione e cultura nel Medioevo*. Laterza. Roma, 1989. p. 35 a 63

⁷⁴ Un cas són els cartoixans, sobre la dieta dels quals va escriure una apologia dietètica i teològica Arnau de Vilanova. VILANOVA, Arnau. *De essu carniūm*. P.U.B.; Fundació Noguera. Barcelona, 1999.

⁷⁵ DE VALOUS, Guy. *Le Monachisme clunisien des origines au XVe siècle*, 2° ed. 2 vol. Paris, Picard, 1970. p. 269 a 273. LEKAI, Louis J. *The Cistercians; Ideals and Reality*. The Kent State University Press. Dalla, 1977. p. 368 a 371.

temps litúrgic o les festes ocasionals; hi havia dies de plat doble i dies que no es sopava, tot i això habitualment les racions eren abundants. Els aliments provenien: una part del mercat i l'altra de les terres del monestir; així, el blat per fer el pa s'aconseguia de les rendes que tenia la comunitat a Palafrugell i d'altres llocs; el vi, de les vinyes que es tenien al vinyet de Barcelona (la comunitat tenia els materials per fer vi); part de les verdures es treien de l'hort del monestir, i durant l'any, el convent criava un porc que es sacrificava per Nadal. Al mercat es compraven per emmagatzemar: la cansalada, la fruita seca, la mel, els formatges i els llegums secs; en canvi, cada setmana es comprava de manera regular la carn i la fruita fresca.⁷⁶ Aquesta organització es mantindrà fixada a partir del 1452, moment en que van entrar en vigor les ordinacions que regularan al detall l'alimentació de la comunitat.⁷⁷

Si es comparen aquestes dades amb les d'una comunitat de canonges de Tarragona es veu que les dietes són molt similars: el pa i el vi formen la base de l'alimentació; com a complement es troba la carn de moltó (en els dies ordinaris) o el peix (en els d'abstinència), acompanyats de salses, brous o guarnicions fetes amb verdures de temporada; de vegades també s'inclou a la dieta fruita o algun dolç⁷⁸.

La majoria de les comunitats religioses urbanes tenien una dieta similar, i encara que les comunitats amb més terres tindrien més capacitat d'autoaprovisionament, la majoria dels eclesiàstics que habitaven a la ciutat havien de adquirir bona part dels aliments al mercat.⁷⁹

Un altre grup social important a la ciutat de Barcelona durant aquesta època era l'alta burgesia, que es dedicava al comerç o a alguna professió liberal (anomenada segona mà per Eiximenis), que estava formada per juristes, notaris, mercaders, grans drapers... en definitiva tots aquells ciutadans que mitjançant el seu ofici havien aconseguit una gran fortuna, però que encara no havien donat el salt al món rendista dels grans patricis. Les taules d'aquest grup social acostumaven a ser sòbries, tant pel

---

⁷⁶VINYOLES I VIDAL, T. M. «El rebost, la taula i la cuina dels frares barcelonins al 1400». A: *Alimentació i Societat a la Catalunya Medieval*. Institució Milà i Fontanals-C.S.I.C. Barcelona, 1988. p. 138-142.

⁷⁷PÉREZ SAMPER, Maria de los Ángeles. «La alimentación en el paso de la Edad Media a la Edad Moderna: La mesa capitular de Santa Ana de Barcelona». A: *Pedralbes, Revista de Historia Moderna*, nº 17. U.B. Barcelona, 1997. p. 81.

⁷⁸RIERA I MELIS, A. «Estructura social y sistemas alimentarios en la Cataluña bajomedieval». A: *Acta Historica et Arqueologica Mediaevalia* nº 14-15. Universitat de Barcelona, Departament d'Història Medieval. Barcelona. 1994. pàg. 195-200.

⁷⁹GARCÍA MARSILLA, Juan Vicente. *La jerarquía de la mesa, los sistemas alimentarios en la Valencia bajomedieval*. Dip. de València; centre d'estudis d'Història local. València. DL 1993. p. 221 y 222.

nombre de comensals com pel volum de les racions, però no per la classe d'aliments, ja que la taula era un signe de la dignitat de les persones. El principal aliment de la dieta era el pa de forment, que suposava la primera despesa de la llar amb el 26,7% del pressupost; li seguia en despesa la carn, que s'emportava el 20,8% del pressupost domèstic, la varietat de carn més consumida era el moltó, seguit de lluny per la vedella i les aus de corral. La carn s'acompanyava de verdures, fruits secs i fruita fresca. Una diferència important de la cuina dels burgesos i la dels nobles, és que els burgesos utilitzaven l'oli d'oliva com a greix per cuinar.⁸⁰

Finalment, s'ha de parlar de la dieta de les classes urbanes mitjanes i baixes, de les que formaven part la majoria dels menestrals de la ciutat. També per aquestes classes el pa era al centre de la dieta diària, un pa que acostumava a ser de blat i que les autoritats municipals intentaven que tingués un preu estable, tot canviant-li el pes i la composició per aconseguir-ho; la ració diària acostumava a ser d'entre 400 i 700g. La carn també era important a la dieta dels menestrals barcelonins del s. XIV, tot i que la seva importància havia anat disminuint al llarg de l'Edat Mitjana. Els menestrals menjaven carn, però només tenien accés a les varietats menys selectes i més barates: bou, cabra i ovella; el moltó només era pels dies extraordinaris de festa. Per les classes menys afavorides el fet de no poder menjar carn era un motiu de frustració, ja que la carn era considerada el millor aliment, el què donava més força i que millor protegia contra les malalties. Quan no es podia comprar carn per raons econòmiques es substituïa amb llegums i verdures, cebes, alls i col; el potatge era habitual a les taules humils. A les èpoques d'abstinència, si es podia, es comprava formatge, que es menjava amb pa. No s'acostumava a comprar gaire peix fresc perquè els preus eren prohibitius, només eren accessibles a les butxaques humils la sardina i la corbina.⁸¹ Si prenem un exemple concret com el de n'Esteveta, dona d'un comerciant que va viure a finals del s. XIV i que va estudiar Teresa Maria Vinyoles⁸², veiem que en el pressupost anual d'una família de set persones de classe mitjana⁸³ la farina pel pa és la partida econòmica més important amb 28 lliures, 17 sous i 6 diners; segueix en l'àmbit de l'alimentació el

---

⁸⁰ RIERA I MELIS, A. «Estructura social y sistemas alimentarios en la Cataluña bajomedieval». p. 202

⁸¹ RIERA I MELIS, A. «Estructura social y sistemas alimentarios en la Cataluña bajomedieval». pàg. 205

⁸² VINYOLES, T. M. «El pressupost familiar d'una mestressa de casa barcelonina, per l'any 1401». A: *La societat barcelonina a la Baixa Edat Mitjana. Acta Mediaevalia*, annexos de Història Medieval, I. Universitat de Barcelona, Departament d'Història Medieval. Barcelona, 1983. Pàg. 101-112.

⁸³ Hem de tenir en compte que el pressupost per tot l'any és de 75 lliures i que un funcionari com el vigia de Montjuïc cobra a l'any un salari de 24 lliures. Per tant parlem d'una família relativament ben acomodada.

companatge (carn o peix segons l'època litúrgica) amb 21 lliures i 7 sous; en aquesta partida s'hauria d'incloure un bacó de cansalada, que val 1 lliura i 13 sous, l'oli per cuinar i per il·luminació: 2 lliures i 8 sous, i finalment, la despesa anual en fruita seca i fresca, espècies i altres productes necessaris per cuinar: 5 lliures. Mirant les xifres, la diferència del pressupost dedicat al pa i el dedicat a la carn o al peix no és molt exagerada, però tenint en compte els preus es veu fins a quin punt era cabdal el pa a la dieta d'aquesta família. Així, aquest pressupost dona per comprar 750g de pa per persona i dia, i amb dos diners diaris per persona dedicats a companatge es poden comprar 50g de moltó per menjar i sopar. El moltó era la carn més consumida entre la gent que s'ho podia permetre, però segurament aquesta família combinaria la compra de moltó amb altres varietats càrniques més barates; tot i això, el pressupost per companatge és curt en comparació amb la despesa que es fa en pa. Si per contrastar aquestes dades s'analitza la dieta dels pobres assistits per la Pia Almoïna, es veu que el pa de blat ocupa el primer lloc en les seves dietes quotidianes i suposa el 30,7% de les despeses en alimentació; li segueix en despesa, la carn, que suposa un 28% de les despeses en aliments. Els pobres assistits per la Pia Almoïna mengen carn 185 dies, es a dir tots els dies que no són d'abstinència; la carn que més es consumeix és la de moltó (174 dies), li segueix amb molta distància la de vaca (set dies) i la de vedell (quatre).⁸⁴ Tot i que els pobres assistits per la Pia Almoïna eren uns pobres privilegiats,⁸⁵ el fet que mengessin pràcticament tots els dies carn de moltó, tot i que en quantitats petites, mostra la importància d'aquesta carn a les dietes dels barcelonins menys afortunats.

Com s'ha pogut veure, després d'analitzar les dietes de totes les classes socials que conviuen dins la ciutat de Barcelona, el pa és la pedra angular de l'alimentació a la baixa Edat Mitjana, li segueix en importància la carn, que és consumida per totes les classes socials, si bé en quantitats i amb qualitats diferents segons la classe en qüestió.

D'entre totes les carns la de moltó pren especial importància per la seva transversalitat, ja que igual la podem trobar a la taula del rei o un noble com a la taula d'un pobre de la Pia Almoïna; el seu consum va ser massiu a les ciutats mediterrànies

---

⁸⁴ ECHÁNIZ SANS, María. «La alimentación de los pobres asistidos por la Pía Almoïna de la Catedral de Barcelona, según el libro de cuentas de 1283-1284». A: *Alimentació i societat a la Catalunya Medieval*. Institució Milà i Fontanals-CSIC. Barcelona, 1988. p. 178 a 181.

⁸⁵ Es distingien de la resta dels pobres per posseir la *pallofa*, distintiu que els permetia anar a menjar diàriament al menjador de la institució caritativa; aquest privilegi normalment el tenien familiars dels canonges i esclaus manumesos sense recursos. RIERA I MELIS, A. «Estructura social y sistemas alimentarios en la Cataluña bajomedieval». p. 212 i 213.

baix-medievals, i Barcelona no va ser una excepció, la qual cosa dona com a resultat el fet de ser la carn més documentada durant aquests dos segles. De fet, a un document de mitjans del segle XV fet pels consellers de Barcelona es preveu a la ciutat un consum de moltó d'aproximadament 520.000 lliures al llarg de l'any,⁸⁶ més del doble que el consum de tota la resta de les carns juntes. Tot i això, la carn de porc també era molt transversal, si bé al llarg de la Baixa Edat Mitjana el seu consum s'havia reduït molt, i el fet que molta gent criés els seus propis porcs feia que el seu càlcul s'escapés a la documentació; així, a mitjans del segle XV els consellers fan una previsió molt baixa per a la carn de porc, que és una de les menys consumides a la ciutat. Finalment, la carn de bou i vaca també és bastant transversal i el seu consum és important al conjunt de la ciutat, tot i que per la seva qualitat era considerada indigna entre els estaments més alts de la societat. La resta de les carns estan clarament vinculades a un grup social concret pel seu preu i per la pròpia mentalitat dels comensals; així, el seu consum, més o menys alt, està circumscrit a uns determinats grups socials .

Previsions de consum de carn 1462 *

Animal	Caps per any	Pes estandard de l'animal	Lliures de carn consumides a la ciutat per any
Moltó	40.000	13 lliures	520.000
Bou i brau	700	132 lliures	77.000**
Vaca i brava		88 lliures	
Vedell	400	32 lliures	12.800
Porc domèstic	500	28 lliures	14.000

⁸⁶ Aquest document va ser fet pels consellers de Barcelona en el moment d'establir una nova forma de recaptar la imposició de la carn; en ell els consellers fan una previsió del consum de carn per un any, per tal d'establir uns criteris per a la recaptació de la imposició. Aquesta previsió ens dóna una idea aproximada de quines eren les carns més consumides a la ciutat i en quina proporció es consumien. AHCB Política i Guerra C- III-3 Deliberacions de 1461-1462, fols 153-155 publicat a: SOBREQÜÉS I VIDAL, Santiago; SOBREQÜÉS I CALLICÓ, Jaume. *La guerra civil catalana del s. XV*. p. 297 a 299.

fresc			
Ovella i cabra	3.000	10 lliures	30.000
Anyell	9.000	6 lliures	54.000
Cabrit	10.000	3 lliures	30.000
Porcell	2.000	2 lliures	4.000
Boc	200	14 lliures	2.800

* Dades estretes del document d'implantació del *cabessatge* AHCB Política i Guerra C- III-3 Deliberacions de 1461-1462, fols 153-155 publicat a: SOBREQÜÉS I VIDAL, Santiago; SOBREQÜÉS I CALLICÓ, Jaume. *La guerra civil catalana del s. XV*. p. 297 a 299.

** Donat que és impossible conèixer per separat el nombre de bous i vaques que es consumeixen s'ha fet una mitjana entre els dos pesos per fer un càlcul aproximat del volum de lliures consumides.

1. Els mercats d'origen i el trasllat a la ciutat

1.1 Introducció

Per analitzar l'origen dels bestiar tallats i consumits a Barcelona, s'ha utilitzat com a font bàsica la correspondència del Consell de Cent, tant l'enviada, com la rebuda, en aquesta correspondència sobretot apareixen cartes on el Consell Barceloní exigeix als senyors feudals catalans i als municipis que respectin els privilegis de la ciutat de Barcelona que bàsicament eren tres: el privilegi de lliure pastura pels ramats de la ciutat per tot el territori de la Corona d'Aragó;⁸⁷ el privilegi de lliure pas dels ramats i, per tant, exempció de pagament de taxes de pas com: castillatges, peatges, passatges, lleudes, etc, també a tot el territori de la Corona⁸⁸ i, finalment el privilegi de “guiatge de vitualles” que protegia els comerciants d'aliments que portaven la seva mercaderia a la ciutat.⁸⁹

Els consellers eren molt curosos a l'hora de fer guardar els seus privilegis per això intentaven acumular tota la documentació legal que en casos posteriors els pogués ajudar a reforçar la seva posició. És el cas de tot un conjunt documental que tracta el pagament de taxes per part dels ramats barcelonins en creuar la frontera del regne de València, el conjunt s'inicia amb un procés que es va fer a València sobre el cas d'una companyia de carnisers que volia passar els seus ramats per la frontera de València i no volia pagar herbatge, ni carneratge; aquest procés va ser l'inici d'un llarg contenciós entre la ciutat de Barcelona i el Batlle General del Regne de València, que va generar un

---

⁸⁷ BATLLE, C.; RAMOS, L. «Contribució a la història del oficis de Barcelona: Els carnisers del S XIII». A: *Quaderns d'Estudis Medievals*, 5. Artstudi. Barcelona, 1981. p. 311.

⁸⁸ Privilegi concedit pel rei Jaume I [Barcelona, 12/06/1232] i confirmat per Jaume II el 19 de maig de 1292 “(...) *cum hac igitur carta, per nos et omnes heredes ac successores nostros emfranquimus et franchos ac liberos et ingenuos facimus vos omnes dilectos et fideles nostros cives et habitatores Barchinone et singulos presentes scilicet et futuros cum rebus et mercaturis vestris ab omni lezda et pedatico, portatico, usatico, toltia, consuetudine novis, veteribus, statutis et statuendis et omni penso ubique per omnia loca regnorum terrarum et dominacione nostre, tam per terram quam per mare et aquam dulcem et etima in stagnum, eundo, stando et redeundo. (...)*”. A: UDINA MARTORELL, Frederic; ARAGÓ, Antonio M^a; COSTA, Mercedes. *Privilegios reales concedidos a la ciudad de Barcelona*. Colección de documentos inéditos del ACA, XLIII. Archivo de la Corona de Aragón. Barcelona, 1971. p. 1, 27 i 28.

⁸⁹ El privilegi de “guiatge de vitualles” va ser fixat al privilegi general “Recognoverunt proceres” atorgat per Pere el Gran, donava protecció reial a totes aquelles persones que portessin vitualles a la ciutat encara que fossin deutors, criminals, infidels o enemics de la majestat divina o humana, només quedaven exclosos d'aquest privilegi els que haguessin comès crims de lesa majestat, de falsa moneda, etc. CAMÓS CABRUJA, Luis. «Breve tratado del privilegio llamado “guiatge de vitualles” ». A: *Barcelona, divulgación histórica*. Vol. VI. Instituto municipal de Historia de la ciudad. Barcelona, 1948. p. 178 a 180.

important volum de documentació, conservada a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, que mostra tots els passos donats per les autoritats municipals barcelonines fins aconseguir que els ramats de la ciutat estiguessin exempts de pagar qualsevol taxa per creuar la frontera de València. També s'han trobat algunes informacions interessants sobre aquest tema a les actes del Consell o el Manual de Novells Ardits. Finalment, sobre la compra, s'han analitzat algunes procures fetes entre carnisers destinades a que un representant de la companyia adquirís animals als mercats d'origen, aquestes procures s'han trobat al Manual municipal.

La documentació emprada, malgrat el seu interès, també planteja un problema, i és que només documenta zones de pas on els carnisers o comerciants han tingut problemes a l'hora de creuar amb el seu bestiar, però no diu res d'aquelles baronies que, respectant els privilegis de la ciutat de Barcelona, no han cobrat pas a aquests ramats i, per tant, no hi ha hagut motiu de queixa per part dels consellers de la ciutat. Tot i això, les cartes, contrastades amb altres documents procedents del Registre de Deliberacions, donaran un mapa bastant fidedigne de les zones d'aprovisionament i de les rutes que seguien els ramats de la ciutat de Barcelona.

1.2 Procés de compra del bestiar als mercats d'origen

Abans de parlar dels orígens de les carns que es consumeixen a Barcelona, cal conèixer com s'estructura el procés de compra dels animals i com s'organitza el seu trasllat fins a la ciutat. La documentació utilitzada no ens dóna excessiva informació sobre aquest tema, però sí ens aporta algunes pistes.

Entre els anys 1334 i 1339, al Manual del Consell de Cent apareixen una sèrie de tretze procures signades per diversos carnisers de Barcelona, aquestes procures mostren que una de les formes més comunes d'organitzar la compra de bestiar destinat a carn era l'associació de diversos carnisers en una companyia que comprava bestiar per tots els socis. Els membres de la companyia⁹⁰ donaven plens poders a un dels socis que

---

⁹⁰ Una "companyia" o "societas" era una associació de capitalistes que aportaven quotes de capital uniformes o diverses i són responsables de manera solidària i il·limitada davant de terceres persones. A Barcelona aquesta societat pren el nom de "companyia" i és freqüent en operacions de caràcter industrial, construcció de naus, empreses d'activitat artesana o de canvis i arrendaments; no es troba tant, en canvi, en operacions de gran volada, per a les quals hom recorre a la comanda tradicional. En aquests contractes

era l'encarregat de comprar el bestiar i fer que arribés fins a la ciutat. Aquestes companyies estaven formades per entre dos⁹¹ i set membres,⁹² i sembla que algunes tenien una vida relativament efímera, ja que duraven el que trigava en arribar el bestiar a la ciutat i ésser repartit entre els socis, així, per exemple, en Guillem de Fàbrega i en Berenguer Riera, estaven associats el 2 de març de 1337 amb en Pere Brunet, donant tots tres plens poders a en Jaume Fuster per comprar bestiar;⁹³ en canvi, el 29 de juliol d'aquest mateix any en Guillem de Fàbrega i en Berenguer Riera estaven associats amb en Pere de Ger i donaven plens poders a en Pere Miquel;⁹⁴ hi ha casos de companyies que eren més estables, com per exemple, en Gabriel Montcada i en Pere Rafael que sembla que van mantenir la societat durant diversos anys.⁹⁵ Els carnisers feien la procura abans que el seu representant emprengués el viatge, que es feia a tenor del les demandes de carn dels habitants de la ciutat i dels stocs de bestiar que els carnisers tinguessin en els seus corrals al voltant de la ciutat.

Els carnisers anaven a buscar bestiar quan el necessitaven per evitar una acumulació d'animals pasturant al voltant de la ciutat. Així, si les procures s'agrupen per mesos es comprova que hi ha un volum més important de documents signats a començaments de la primavera; per exemple, de les tretze procures estudiades, vuit estan signades entre els mesos de febrer i abril, el problema és que l'escàs nombre de documents disponibles fa que la dada no sigui gaire significativa. En canvi sí pot ser significatiu l'anàlisi per mesos del total de 144 cartes (enviades o rebudes) i notícies aparegudes sobre conflictes protagonitzats pel bestiar de Barcelona en el seu camí cap a Barcelona durant aquests dos segles. Si analitzem les dades que donen, es pot veure que el mes de febrer pràcticament no hi ha ramats circulant cap a Barcelona, perquè la ciutat s'està preparant per la quaresma⁹⁶ i no hi ha gaire demanda de carn, sí és, en canvi, un mes en què es

---

era molt important la mútua fidelitat i la assistència recíproca dels socis. Moltes vegades aquestes companyies es dissolien en acabar-se la singular i particular empresa per a la qual havien estat creades. DEL TREPPO, Mario. *Els mercaders catalans i l'expansió de la Corona Catalano-aragonesa al segle XV*. Curial. Barcelona, 1976. p. 487. MADURELL MARIMÓN, José M^a; GARCÍA SANZ, Arcadio. *Comandas comerciales barcelonesas de la Baja Edad Media*. Colegio Notarial de Barcelona; Departamento de estudios medievales (CSIC). Barcelona, 1973. p. 66 a 70.

⁹¹ AHCB CC Llibre del Consell. Vol . I fol. 77

⁹² AHCB CC. Manual, XIII – 4. fol. 79.

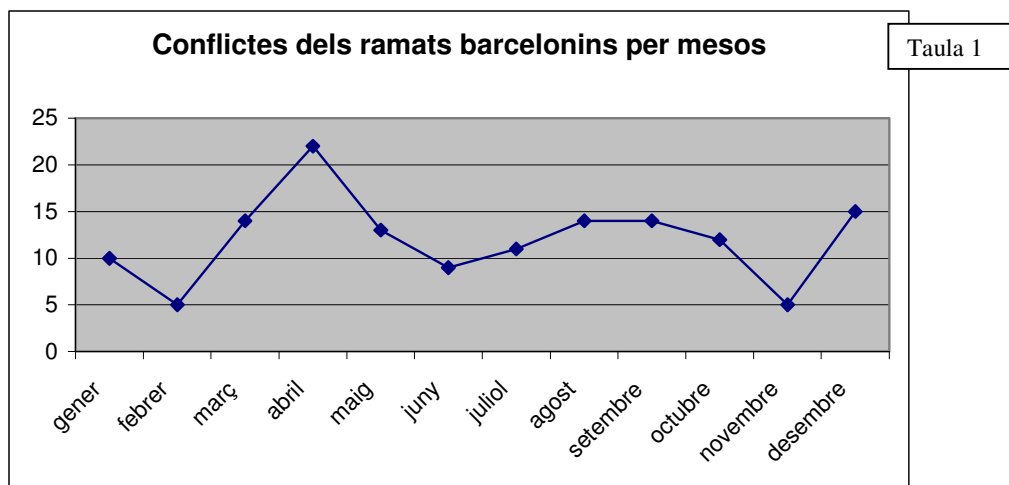
⁹³ AHCB CC. Manual, XIII – 6. fol. 43.

⁹⁴ AHCB CC. Manual, XIII – 7 fol. 129.

⁹⁵ BANEGAS LÓPEZ, Ramon A.; SEGOVIA SERVIÁN, Celia. «Problemes en l'entrada de bestiar destinat a carn a Barcelona durant la segona meitat del segle XV; una qüestió fiscal i de salut pública». A: *Acta Historica et Arqueologica Mediaevalia*. (en premsa).

⁹⁶ Tot i que la Quaresma i la Pasqua siguin festes sense data fixa, normalment es troben en els mateixos mesos.

comencen a fer procures per iniciar el mes següent els viatges a les zones ramaderes. Pel març ja comença ha haver-hi ramats circulant cap a Barcelona, els carnisseres comencen a preparar-se per la Pasqua; però el moment àlgid és l'abril, les setmanes prèvies a la Pasqua els carnisseres es preparen per el seu moment més important de vendes; al maig ja hi ha una caiguda dels conflictes, perquè no hi ha tants ramats en camí, encara que els carnisseres reposen bestiar a les fires, abans que per les Creus de maig no comenci la transhumància. Pels mesos d'estiu i començament de la tardor hi ha una regularitat en els conflictes, el que mostra també una regularitat en la demanda de carn a la ciutat, al novembre hi ha una forta caiguda de la demanda a causa del dejuni d'advent, que contrasta amb el mes següent, quan creixen les vendes per les festes de Nadal i Sant Esteve; finalment, al gener la demanda no disminueix gaire ja que la gent compra carn per la festa de Carnestoltes, festa que marca la fi de l'any carnisser, començat a la Pasqua de l'any anterior.

Si gràcies a les dates de les procures s'ha pogut contrastar les dades d'aquests documents amb dades de les cartes, aquest mètode no s'ha pogut seguir per conèixer l'origen geogràfic del bestiar consumit a Barcelona, ja que, per desgràcia, les procures no indiquen on havien d'anar els procuradors a comprar el bestiar per als seus socis, ni quin tipus de bestiar havien de comprar. Les procures sobre aquests temes únicament

diuen que comprin qualsevol tipus d’ovi-càprid allà on creguin convenient⁹⁷ “*quod possitis pro nobis et nomine nostro in dicte societatis emere arietes, oves, et ircos et alia bestiarum grossa et minuta in quibuscumque partibus vobis videbitur et pro quocumque sive quibuscumque partibus et ab eis personis quibus vobis et utrique verum melius ac utilius videbitur faciendum, et de preciiis convenire et ea solvere*”⁹⁸, donant capacitat al procurador per comprar a crèdit en nom de la societat “*Et pro iude mutua sive cambia recipere a quibus vis personis. Et pro ipsis mutuis sive cambiis bona nostra et dicte societatis obligare et iude facere et firmare justa debitoria ac alia necessaria et oportuna*”.⁹⁹ Els procuradors a més de comprar el bestiar s’havien d’encarregar de què arribés a la ciutat, per això la resta de socis els donaven potestat per pagar les “*lezdas seu pedagia ac alia jura*” que els ciutadans de Barcelona acostumessin a pagar i a no pagar aquelles lleudes o peatges, de les quals els ciutadans de Barcelona estiguessin exempts. Pel camí des dels mercats ramaders fins a la ciutat de Barcelona podien passar moltes coses, com després es podrà veure, per això els socis donaven també plena potestat perquè el procurador els representés amb plens poders en un judici, a la vegada que els socis es comprometien, arribats en aquest punt, a aportar el seu testimoni o altres proves en defensa de la societat.¹⁰⁰

Tot i no tenir procures d’abans de 1334, aquest sistema funcionava amb anterioritat a aquesta data, com ho demostra la carta enviada pels consellers de Barcelona al castlà d’Oriç el 1302, on reclamen els ramats que el castlà havia segrestat i que eren propietat de dos carnisers de Barcelona: en Bartomeu de Munell i en Joan Descuvilit.¹⁰¹ Aquest sistema de companyies continua funcionant després de 1339, ja que a moltes cartes apareix més d’un propietari reclamant els ramats segrestats, sobretot fins a finals del segle XIV; a les cartes diu que els ramats són “de carnicers de Barcelona”, pel què es dedueix que hi havia més d’un propietari, com per exemple en la penyora feta el 1342 a Centelles¹⁰² o a Ripoll el 1388¹⁰³ o a Montblanc el 1390;¹⁰⁴ aquesta fórmula continua

---

⁹⁷ Segurament els procuradors anirien seguint les fires ramaderes que seguien el ritme de la transhumància, de fet, la major densitat de fires ramaderes es donaven a la primavera entre la Pasqua i Sant Joan i a la tardor, que va des de les festes de Sant Bartomeu (24 d’agost) i Sant Miquel (29 de setembre) fins a la festa de Tots Sants, (1 de novembre), es podia allargar fins a Sant Andreu (30 de novembre). MIRALLES, Ferran. *Mil anys pels camins de l’herba; el llegat d’un món que s’acaba*. Efadós. Barcelona, 2005. p. 63.

⁹⁸ AHCB. CC. Manual XIII – 4 fol. 79.

⁹⁹ AHCB. CC. Manual XIII – 4 fol. 79.

¹⁰⁰ AHCB. CC. Manual XIII – 4 fol. 79.

¹⁰¹ AHCB. CC Llibre del Consell vol . I fol. 77

¹⁰² AHCB. CC Llibre del Consell vol. XV fol. 50v.

apareixent de manera aïllada durant el segle següent, així, el 1477, una carta explica que els procuradors de la ciutat de Tortosa han segrestat un ramat d'en Joan Citjar i altres carnissers. Quan els propietaris del ramat eren només dos a les cartes s'especifica el seu nom, com ja s'ha vist amb el cas del castell d'Oriç, o com per exemple el 1437, on es diu que els propietaris d'un ramat de moltons segrestats a Balsareny eren dos carnissers, membres d'una mateixa família: Berenguer Carner i en Joan Carner;¹⁰⁵ o un altre cas en aquest mateix any, on en Antoni Lunes i Jacme Bagur, dos carnissers de Barcelona, tenen retingut el seu ramat de bous a Menorca;¹⁰⁶ es poden trobar molt més casos en anys posteriors, com el 1453, on els consellers demanen que es tornin dos moltons presos a en Pere Rifós i en Joan Carner, carnissers de Barcelona.

L'organització dels carnissers de Barcelona en companyies no era l'única forma que tenien aquests professionals d'adquirir el bestiar, d'altres carnissers ho feien sols sense el recolzament d'altres companys, com en Pere Garriga, que el 1301 va ser aturat a les Borges Blanques amb el seu ramat mentre viatjava cap a Barcelona;¹⁰⁷ en Berenguer Sunyer, a qui el 1379 li aturen 13 moltons a Balaguer,¹⁰⁸ en Dalmau Ginebret, a qui el 1438 li pren el senyor del Papiol alguns moltons,¹⁰⁹ en Joan Citjar, que el 1449 li volen cobrar herbatge a Sant Boi del Lluçanès¹¹⁰ o ja, el 1494 on a en Antoni de Casadevall, carnisser de Barcelona, li han retingut un bou a Vic¹¹¹.

Però no sempre els que proveïen de carn la ciutat de Barcelona eren carnissers; per exemple, el 1393, el notari Joan Eximenis dóna fe pública d'una comanda feta per en Pere Ferrer, carnisser de Barcelona, que dóna 13.200 sous a en Pere Martí, mercader, perquè porti a la ciutat moltons d'Aragó i Castella.¹¹² L'aparició de mercaders i de gent d'altres professions i estaments portant moltons a la ciutat es fa comuna, sobretot durant la guerra civil catalana i després d'aquesta, així, per exemple, a en Joan Mestre, mercader, el 1469 li han aturat un porc en passar pel castell de la Roca;¹¹³ aquest mateix

---

¹⁰³ AHCB. CC Lletres Closes VI-2 fol. 72v.

¹⁰⁴ AHCB. CC Lletres Closes VI-2 fol. 30.

¹⁰⁵ AHCB. CC Lletres Patents VIII-2 fol. 29.

¹⁰⁶ AHCB. CC Lletres Closes VI-5 fol. 78v.

¹⁰⁷ AHCB. CC Llibre del Consell. Vol . I fol. 15

¹⁰⁸ AHCB. CC Cartes Comunes Originals X-128 carp.s. XIV. f.4.

¹⁰⁹ AHCB. CC Lletres Closes VI-6 fol. 47v.

¹¹⁰ AHCB. CC Lletres Closes VI-14 fol. 12.

¹¹¹ AHCB. CC Lletres Closes VI-35 fol. 8.

¹¹² MADURELL MARIMÓN, José M^a; GARCÍA SANZ, Arcadio. *Comandas comerciales barcelonesas de la Baja Edad Media*. p. 278.

¹¹³ AHCB. CC Lletres Closes VI-24 fol. 56.

any, també a en Joan Mestre, a Hostalric li capturen un porc i sis moltons.¹¹⁴ El 1470 és capturat a Sant Feliu de Guíxols un ramat que venia a aprovisionar de carn la ciutat i que era propietat d'un mercader de la ciutat.¹¹⁵ Ja després de la guerra, el 1476 els consellers es queixen al batlle de Mataró per la pressa d'un bou d'un ramat propietat de Gaspar de Muntmany, mercader de Barcelona, que venia per ser tallat a la ciutat.¹¹⁶ El 1486, un dels propietaris del ramat aturat a Santa Coloma de Queralt era un jurista: Jerònim Albanell, que formava societat amb els carnisers: Joan Citjar i Simon Lastis;¹¹⁷ fins i tot apareixen cavallers, com és el cas de la societat formada per en Pere Ferrer i Bernat Turell, tots dos cavallers, que el 1487 menaven un ramat a la ciutat de Barcelona que va ser aturat a Santa Coloma de Queralt.

Altra manera d'aprovisionar-se de carn era fer un tracte amb un ramader, el qual s'encarregava de portar el ramat fins a la ciutat on el lliurava als carnisers. Així per exemple, en Gabriel Miró, de Morella, va portar el 1475, 1100 moltons a la ciutat de Barcelona per un contracte subscrit amb els carnisers de la ciutat;¹¹⁸ aquest mateix any en Ramon Sala, de Puigcerdà, té problemes per creuar el Llobregat a Sant Boi quan menava els seus remats a Barcelona.¹¹⁹

Normalment els bestiaris eren traslladats a la ciutat des dels mercats d'origen per pastors a sou dels carnisers o dels mercaders; bona part d'aquests pastors eren d'origen aragonès, com es desprèn de l'anàlisi dels seus cognoms, així per exemple, un tal Joan de Taraçona guardava el bestiar del carnisser Antoni Romaguera;¹²⁰ Joan d'Albarrassí era pastor del carnisser Pere Rabós;¹²¹ Sanxo de Jaca ho era de Pere Rafael, i en Jaume d'Aragó, feia de pastor per en Gabriel Montcada.¹²²

Així, en general, són els mateixos carnisers els que adquireixen el bestiar que després tallaran a les carnisseries, normalment organitzats en companyies de dos o més socis, els quals nomenen un procurador que s'encarrega de viatjar a les zones d'origen a comprar el bestiar, bestiar que arribava a la ciutat gràcies a la perícia dels pastors a sou

---

¹¹⁴ AHCB. CC Lletres Closes VI-24 fol. 56v.

¹¹⁵ AHCB. CC Lletres Closes VI-24 fol. 179.

¹¹⁶ AHCB. CC Lletres Closes VI-27 fol. 77.

¹¹⁷ AHCB. CC Lletres Closes VI-32 fol. 128.

¹¹⁸ AHCB. CC. Lletres Closes VI-27 fol. 23.

¹¹⁹ AHCB. CC. Lletres Closes VI-27 fol. 8v.

¹²⁰ AHCB. CC. Lletres Patents VIII-2 fol. 129.

¹²¹ AHCB. CC. Lletres Patents VIII-2 fol. 195v.

¹²² BANEGAS LÓPEZ, Ramon A.; SEGOVIA SERVIÁN, Celia. «Problemes en l'entrada de bestiar destinat a carn a Barcelona durant la segona meitat del segle XV; una qüestió fiscal i de salut pública».

de cada carnisser les quals treballaven amb ells durant tot l'any, ja que, en arribar a la ciutat s'encarregaven de cuidar el bestiar als corrals. Aquesta organització dels carnisseros en companyies convivia amb la iniciativa particular d'alguns d'aquests carnisseros, que anaven ells mateixos a comprar el bestiar, deixant a la taula algun assalariat o "missatger". Altra manera d'aconseguir el bestiar era fer una comanda a un mercader perquè el comprés i s'encarregués de portar-lo fins a la ciutat. Finalment hi havia casos en què eren els mateixos proveïdors els encarregats de portar el bestiar fins a la ciutat de Barcelona on feien efectiva la venda als carnisseros. Fins a l'últim quart del segle XV aquesta estructura comercial estava dominada pels carnisseros de Barcelona, però a partir de la dècada dels 60 i 70 del segle XV apareixen en el negoci de la carn persones alienes a l'ofici, encara que moltes vegades treballen associades amb els mateixos carnisseros.

1.3 Mercats d'origen i problemes en el trasllat dels ramats fins a la ciutat

Els carnisseros de Barcelona havien d'anar a buscar el bestiar que després tallaven a la ciutat a zones relativament allunyades, ja que l'estructura agrària dels voltants de la ciutat no permetia la existència d'una producció ramadera suficient com per abastar la ciutat de carn. Així, la simultaneïtat, per una banda del creixement demogràfic de la ciutat durant els segles XII i XIII, que va situar la població barcelonina en un màxim fluctuant de 25.000 habitants,¹²³ i per un altra l'afavoriment a les zones més properes a la ciutat dels conreus més lucratius, com poden ser el blat, la vinya i sobretot l'horta, van relegar les pastures a les zones més allunyades¹²⁴ o marginals.¹²⁵ Les pastures eren

---

¹²³ A l'hora de parlar de la població a una ciutat medieval s'han de tenir en compte les dificultats inherents a la demografia en època preestadística; així, Barcelona va arribar durant el segle XIII a tenir uns 25.000 habitants, als segles següents les epidèmies i la guerra civil contra Joan II van fer que la ciutat perdés població, que es recuperava gràcies a la migració rural, recuperació que va ser especialment ràpida després de la Pesta i molt més lenta després de la guerra. El fet és que aquest sostre dels 25.000 habitants no va ser superat per la ciutat de Barcelona fins el segle XVIII. SOBREQÜÉS I CALLICÓ, Jaume (dir.). *Història de Barcelona*. Enciclopèdia Catalana. Barcelona, 1991-1997. vol 3. p. 85 a 89.

¹²⁴ CUADRADA MAJÓ, Coral. «Sobre les relacions camp-ciutat a la Baixa Edat Mitjana: Barcelona i les comarques de l'entorn». A: *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, n° 11-12. Universitat de Barcelona; Departament d'Història Medieval. Barcelona, 1990-91. p. 172

¹²⁵ Com poden ser les desembocadures dels rius Besòs i Llobregat. Per la problemàtica de l'ús de les pastures del Llobregat veure: FERNÁNDEZ I TRABAL, J. «Aprofitaments comunals, prats i pastures al delta del Llobregat (segles XIV i XV); Conflictes per a l'utilització de l'espai a la Baixa Edat Mitjana». A:

importants per la cria d'una part molt significativa dels animals que es consumien a Barcelona, però no per a tots, n'hi havia que necessitaven un altre medi per sobreviure. Així s'ha de distingir entre els herbívors rumiants, com els moltons, les cabres i els bous i els omnívors, com el porc, ja que la seva cria es fa d'una manera molt diferent i en espais també molt diferents. És per això que s'ha dividit aquest sub-capítol per tipus d'animals.

1.3.1 Bestiar porcí

El porc és un animal omnívor, que tant es pot criar en semilibertat al bosc, alimentant-se de bolets, arrels, aglans, etc. com en captivitat dins un recinte tancat, menjant cereals i tot tipus de restes de menjar.¹²⁶ Durant l'alta Edat Mitjana el porc sobretot es cria als boscos glandífers en semilibertat, però entre els segles XI i XIII les roturacions massives i la deforestació fa que s'evolucioni cap a un tancament progressiu dels porcs i cap a la marginació progressiva de la seva carn,¹²⁷ que passa a ser secundària en contraposició a altres carns, com la dels ovins, que guanyen importància. Sobretot manté la seva importància el porc salat, com a reserva d'alimentària de fàcil transport i el porc fresc com a carn de temporada reservada per l'hivern.¹²⁸

A causa d'aquesta marginalitat, les referències a la carn de porc a la documentació treballada és més aviat escassa en contraposició amb la de moltó, així, de 144 conflictes documentats durant aquests dos segles protagonitzats per animals destinats a carn a la ciutat de Barcelona, només quatre eren protagonitzats per porcs. De la mateixa manera, de tota la documentació que fa referència als conflictes que mantenen carnisers i

---

Acta Historica et Archeologica Medievalia, nº 10. Universitat de Barcelona, Departament d'Història Medieval. Barcelona, 1989.

Per l'utilització de les pastures del Besòs veure: VINYOLES I VIDAL, T. «Joncars, barraques, pastors i pescadors; la marina de Barcelona s. XV». A: *Expansió urbana i planejament a Barcelona*. Ajuntament de Barcelona. Barcelona, 1997.

¹²⁶ KIPLE, Kenneth; ORNELAS, Kriemhild. *The Cambridge world history of food*. Cambridge University Press. Cambridge, 2004. p. 536 a 538.

¹²⁷ MONTANARI, Massimo. *Alimentazione e cultura nel Medioevo*. Laterza. Roma, 1989. p. 35 a 63 i 125.

¹²⁸ Louis Stouff a través dels comptes del Liber Macelli de Carpentras comprova que al segle XV les carns més consumides són les de moltó i ovella i que, en canvi, el porc té un paper més aviat petit i el seu escorxament i consum sobretot es centra als mesos de final de la tardor i hivern (octubre, novembre i desembre). STOUFF, Louis. «La viande. Ravitaillement et consommation à Carpentras au XVIè siècle». A: *Annales E.S.C.*, XXIV (nº6). Collin. Paris, 1969. p. 1439.

consellers per fixar preus i tenir ben abastada la ciutat de carn, només un document fa referència a dificultats d'abastament de carn de porc.¹²⁹

De les quatre cartes que fan referència a porcs, una va ser enviada el 19 de desembre de 1447 als cònsols de Puigcerdà per la captura a Bertran Doloro, hoste de correus de la ciutat de Barcelona, de 165 porcs d'una porcada que passava pel terme de Puigcerdà; els consellers es queixen que segons els privilegis de la ciutat els ciutadans de Barcelona estan exempts de pagar lleudes o qualsevol altre dret de pas, segons un antic privilegi de la ciutat,¹³⁰ i per tant, demanen que es retornin al seu propietari els porcs penyorats. Vint-i-dos anys després, dues cartes van ser enviades pels consellers de Barcelona als senyors de dues baronies del Vallès, una al senyor de La Roca i l'altra al procurador del Monestir de la cartoixa de Montalegre, a la Mogoda. Totes dues cartes estan datades el 29 de desembre de 1469 i estan escrites a instàncies de Joan Mestre, mercader de bèsties barceloní; en elles es reclama la devolució de dos porcs d'una porcada (o potser dues) que venia cap a Barcelona i que havien estat capturats com a penyora a cadascuna de les senyories per dret de castillatge, dret que els consellers de Barcelona consideren inclòs dins la franquícia de pas donada per Jaume I als ciutadans de Barcelona. Finalment, una altra carta va ser enviada pels consellers a la senyora del castell de Gelida, el 24 d'octubre de 1483, on li demanen que restitueixi un porc, (capturat també per dret de castillatge) a en Miquel Riera, carnisser de Barcelona, a qui li havien capturat el porc mentre portava la seva porcada a la ciutat.

L'escassetat de documentació sobre porcs fa difícil saber l'origen dels què es consumien a Barcelona, segurament serien de llocs propers a Barcelona, perquè per una banda la producció de les comarques properes a Barcelona era suficient per abastar la ciutat,¹³¹ i per l'altra els porcs vius tenen problemes per recórrer llargues distàncies, ja que en fer la ruta caminant perden molt de pes i en carro el cost del trasllat és molt alt.¹³² Així, és probable que la porcada retinguda a Puigcerdà no estigués destinada a Barcelona, en canvi les aturades a La Roca, Santa Perpetua i Gelida sí tindrien com a objectiu final del viatge els escorxadors de la ciutat; aquestes porcades és probable que

---

¹²⁹ AHCB CC Registre de Deliberacions II – 19 fol. 83.

¹³⁰ Veure capítol 1.1.

¹³¹ CARRÈRE, Claude. *Barcelona 1380-1462, un centre econòmic en època de crisi*. Curial. Barcelona, 1977-78. p. 322 i 323.

¹³² Tot i que en moments puntuals podien arribar porcs de llocs llunyans a la ciutat, per exemple el cas d'un mercader que portava moltons i un porc a la ciutat i va ser aturat a Hostalric el 1469. AHCB CC. Lletres Closes VI-24 fol. 56v.

haguessin estat comprades als mercats del Vallès com: Granollers, Llinàs, Cardedeu o Sant Celoni; i de l'Anoia com: la Llacuna o Igualada.¹³³

1.3.2 *Bestiar boví*

Els bous, les vaques i els vedells, animals herbívors de gran talla, tenien un paper secundari en el mercat de la carn: per una banda la seva cria era costosa, per l'altra eren fonamentals com ajudants en les feines agrícoles, a més, la seva carn no estava especialment ben considerada¹³⁴. Tot i això no s'ha de minusvalorar el seu consum, que en l'àmbit urbà segurament seria el segon en importància després dels ovins,¹³⁵ així, hi havia regions especialitzades en la seva producció, com ho demostra la documentació, més abundant que en el cas del porc.

Un dels més importants centres proveïdors de bestiar boví és l'illa de Menorca, a la que fan referència cinc dels nou conflictes per pas de bous. La primera referència està datada el 23 de febrer 1437, quan els consellers de Barcelona es queixen al lloctinent del governador de Menorca perquè un ramat que pertanyia a en Antoni Lunes i en Jaume Begur, carnisers i ciutadans de Barcelona, havia estat aturat amb l'excusa que hi havia escassetat de carn a l'illa.¹³⁶ A les queixes dels consellers, els jurats de l'illa de Menorca contesten, en una carta datada el 15 d'abril de 1437, que la baixada dels preus de la carn

---

¹³³ BATLLE I GALLART, Carme. *Fires i mercats, factors de dinamisme econòmic i centres de sociabilitat (segles XI-XV)*. Rafael Dalmau, ed. Barcelona, 2004. p. 96 i 97.

¹³⁴ Al mercat van aquells que, o ja no són útils per l'edat, o en el cas dels vedells, perquè tenen alguna tara que no els permetrà treballar. A STOUFF, Louis. «La viande. Ravitaillement et consommation à Carpentras au XVe siècle». A: *Annales E.S.C.*, XXIV (nº6). Collin. Paris, 1969. p. 1444. A Barcelona com a altres places el preu de la carn de bou, vaca i vedell està sempre per sota del preu del moltó. També la seva aparició als receptaris és molt inferior a la de moltons o cabrits. GREWE, Rudolf (ed.). *Llibre de Sent Soví. Llibre de totes maneres de potatges de Menjar*. Ed. Barcino. Barcelona, 2003. p. 22. Mèdicament Arnau de Vilanova la considera una carn grollera, que escalfa molt el cos. VILANOVA, Arnau. *Regiment de Sanitat al rei d'Aragó* (traducció de Berenguer Sarriera). Vol II. Barcino. Barcelona, 1947. p. 165 i 166.

¹³⁵ Per desgràcia a Barcelona no es pot conèixer amb dades absolutes quines carns es venien i quin era el volum total de venda de carns, i només podem suposar la seva importància a partir del seu protagonisme en la documentació. En canvi, les fonts disponibles a Carpentras, sí van permetre a en Louis Stouff fer aquests càlculs, així, en aquesta ciutat provençal els bovins ocupaven la segona plaça a nivell de vendes, segons els anys suposava entre el 37% i el 53% del total venut. STOUFF, Louis. «La viande. Ravitaillement et consommation à Carpentras au XVe siècle». p. 1439. En canvi a Prato, on també les fonts permeten fer una anàlisi estadística de les vendes el pes del bovins en el conjunt anual de vendes és marginal i resta molt per darrera del porc. NIGRO, Giampiero. *Gli uomini dell'irco: indagine sui consumi di carne nel basso Medioevo: Prato alla fine del '300*. Le Monnier. Firenze, 1983. p. 34 a 38.

¹³⁶ El ramat de bous havia estat comprat en nom dels dos socis barcelonins per en Joan Ponç, veí de Maó, qui era sogre d'un dels carnisers, en Jaume Begur. AHCB CC Lletres Closes VI-5 fol. 78v.

a Barcelona perjudica molt els habitants de la seva illa, i sabent que s'acostuma a enviar importants quantitats de bestiar, especialment boví, en determinades èpoques de l'any a la ciutat, diuen als consellers que si no tornen a restablir els preus anteriors no deixaran sortir més bestiar de l'illa amb direcció a Barcelona.¹³⁷ Els consellers de Barcelona per la seva part, en una carta enviada als jurats de Menorca el 20 d'abril de 1437, es defensen dient que ells no han canviat res, que els preus de les carns estan com sempre, així que no entenen la postura dels jurats de Menorca i els hi demanen que deixin sortir el bestiar en direcció a la ciutat de Barcelona.¹³⁸

No tornen a aparèixer més notícies de Menorca fins la dècada dels seixanta, en plena guerra civil catalana; en aquest context de conflicte bèl·lic, l'adhesió de Maó a la causa de la Generalitat, a més de permetre una via de comerç amb la Mediterrània Central (sobretot per l'aprovisionament de blat), deixava oberta una via marítima per abastar de carn, especialment bovina, la ciutat.¹³⁹ Així, el 13 de desembre de 1466, els consellers de Barcelona diuen que enviaran forment a la ciutat de Maó¹⁴⁰ i que aquests els hi poden pagar en diners, llanes, bestiar o altres mercaderies¹⁴¹. El 9 d'abril de 1467 apareix una nova notícia, en aquest cas és una carta enviada pels consellers de Barcelona al capità de la vila de Blanes, advertint-lo del pas pel seu territori d'uns ramats provinents de Maó que venen cap a Barcelona com a pagament d'un carregament de forment enviat per la ciutat a la vila menorquina; a la carta, a la vegada que anuncien el pas d'aquest ramat pel seu territori, fan saber al capità que ell no pot cobrar cabessatge a aquests ramats, com tenen entès que vol fer, ja que la ciutat de Barcelona no ha de pagar aquests drets.¹⁴² Ja al final de la guerra, l'1 d'abril de 1472, Jaume d'Aragó envia una missiva als consellers de Barcelona on anuncia l'arribada de

---

¹³⁷ AHCB CC. Cartes Comunes Originals X-9 fol. 19.

¹³⁸ AHCB CC. Lletres Closes VI-5 fol. 89v.

¹³⁹ En encetar-se la guerra civil a Catalunya el 1462, la resta de la Corona d'Aragó es va mantenir fidel al rei Joan II, només es va donar un cas d'adhesió a la causa de la Generalitat fora de Catalunya, és el cas de Menorca. Al maig de 1463 comença una rebel·lió a Ciutadella al crit de "Visca Catalunya!", la rebel·lió fou avortada i els rebels van haver de refugiar-se a Maó, on es van fer forts amb el suport de la Generalitat, en aquests moments Menorca es divideix en dos bàndols ubicats en els dos extrems de l'illa, Ciutadella fidel al rei Joan II i Maó fidel a la Generalitat, aquesta situació es va mantenir fins el final de la guerra. CASASNOVAS CAMPS, Miquel Àngel. *Història de Menorca*. Ed. Moll. Mallorca, 2005. p. 236 a 237.

¹⁴⁰ Aquest mateix sistema també l'utilitza el Consell de Mallorca, amb la part reialista de l'illa de Menorca enviant blat a canvi de bestiar, en aquest cas oví, per la necessitat de carn que té la ciutat. ROSSELLÓ I VAQUER, Ramon. *La revolta menorquina contra Joan II (1463-1472)*. Consell Insular de Menorca. Ciutadella, 1981. p. 46.

¹⁴¹ AHCB CC. Lletres Closes VI-23 fol. 91v.

¹⁴² AHCB CC. Lletres Closes VI-23 fol. 119.

diverses naus provinents de Maó carregades amb forments (enviats des de Marsella), a la vegada que demana una altra per enviar-hi, entre altres coses, bestiar.¹⁴³ El sis d'aquest mateix mes, el capità i els jurats de Maó anuncien als consellers de Barcelona que tenen ja grassos i preparats bestiar grans i menuts (per tant bestiar boví i oví), per enviar-los a la ciutat i que esperen l'arribada d'un vaixell amb el qual poder traslladar-los.¹⁴⁴ El 10, també d'abril, el capità i els jurats de Maó tornen a enviar una altra carta als consellers de Barcelona on els anuncien que retindran 1000 quarteres de forment d'un vaixell que anava cap a Barcelona, demanen als consellers que no s'ho prenguin malament, que tenen por d'un possible assalt a la ciutat per part de les tropes reialistes de Mallorca, a la vegada els hi diuen que si volen abastar-se de carn tenen a la vila molt de bestiar preparat per embarcar i l'únic que els cal és que enviïn un vaixell.¹⁴⁵ Finalment, el carregament de bestiar no serà enviat, ja que quan ja tenien un vaixell per carregar-lo, la pressió que exerceix la flota reialista sobre l'illa no permet la seva sortida i, per tant, com a precaució, el capità i els jurats de Maó decideixen no enviar el bestiar fins que no millori la situació bèl·lica.¹⁴⁶ La situació bel·lica no millorarà i els ramats menorquins sembla que no van arribar mai a Barcelona.

Uns anys més tard, acabada ja la guerra civil, tornen ha haver-hi notícies de bestiar procedents de Menorca, en aquest cas pels problemes que tenen per passar per les senyories i les viles del Maresme. Ara la primera carta enviada pels consellers de Barcelona és una queixa, datada el 26 de març de 1476, que anava adreçada al capità, al procurador i als jurats de la vila de Blanes, on les autoritats han fet pagar 1 lliura i 10 sous de ribatge i 1 lliura i 7 sous de castillatge a Gaspar de Muntmany, mercader i ciutadà de Barcelona, per un ramat de bous de Menorca que havia desembarcat a Blanes per portar a Barcelona, els consellers es queixen perquè consideren que aquests cobraments s'estan fent contra tot dret.¹⁴⁷ El viatge d'aquest ramat serà especialment tortuós, perquè uns quilometres més al sud, a Palafolls, també li cobraran els oficials dels Armendariç, senyors del castell, a Gaspar de Muntmany 30 sous de castillatge,¹⁴⁸ i encara és pitjor a Mataró, on els oficials de Pere Joan Ferrer, senyor del castell de

---

¹⁴³ AHCB CC. Cartes Comunes Originals X-38 fol. 46.

¹⁴⁴ AHCB CC. Cartes Comunes Originals X-38 fol. 50.

¹⁴⁵ AHCB CC. Cartes Comunes Originals X-38 fol. 53.

¹⁴⁶ AHCB CC. Cartes Comunes Originals X-38 fol. 53.

¹⁴⁷ AHCB CC. Lletres Closes VI-27 fol. 77v.

¹⁴⁸ AHCB CC. Lletres Closes VI-27 fol. 77.

Burriac i de Mataró, li prendran a en Gaspar de Muntmany un bou del seu ramat pel mateix concepte, davant la indignació dels consellers de la ciutat.¹⁴⁹

Totes aquestes queixes no es té constància si van donar resultat, tampoc no es coneix si li van retornar els diners i el bou a en Gaspar. El que sí ha quedat documentat és com la ciutat va posar fre als abusos dels barons.

El 2 de juliol de 1498 es recull al Manual de Novells Ardits tot el desenvolupament d'un conflicte protagonitzat per un ramat de bous barcelonins comprats a Menorca, perquè servís de referent per a futurs problemes dels ramats de la ciutat amb els barons. Segons diu el document, el 27 de juny de 1498, en Joan Gassó, mercader de Barcelona, passava per davant de Castelldefels amb un ramat de 21 bous, comprats a Menorca, que portava a Vilanova per recuperar-los del viatge i engreixar-los. En passar pel terme de Castelldefels, la dona del difunt Jaume March, senyora de la baronia li va prendre un bou per dret de castillatge, tot i les queixes del dit Gassó, que deia que els ciutadans de Barcelona estaven exempts de pagar aquest dret, els consellers de Barcelona després d'intentar una resolució amistosa del conflicte, comencen a organitzar mesures repressives contra la senyora de Castelldefels i els seus vassalls. La senyora, veient que la ciutat ja havia abandonat la via amistosa, es dirigeix a la cort del governador; la ciutat, per demostrar la seva força, va empresonar tres vassalls de la senyora de Castelldefels; el governador, després d'escoltar les dues parts i veure els privilegis sobre els quals recolzaven les seves demandes, dóna la raó a la ciutat de Barcelona, i la senyora, el dia 3 de juliol retorna el bou a Joan Gassó, que a través del seu nebot Berenguer Pujalt el retorna amb els altres a Vilanova.¹⁵⁰

Sembla que, almenys durant tot els segle XV, l'illa de Menorca va aprovisionar habitualment de bestiar boví la ciutat de Barcelona, tot i que aquesta illa estava especialitzada en la cria de bestiar oví.¹⁵¹ Aquest bestiar però, a causa de la seva

---

¹⁴⁹ AHCB CC. Lletres Closes VI-27 fol. 77.

¹⁵⁰ SCHWARTZ y LUNA, Frederich; CARRERAS y CANDI, Francesch (ed.). *Manual de Novells Ardits; vulgarment apellat Dietari de l'antich consell barceloní*. Ajuntament de Barcelona. Barcelona, 1892. Vol. III p. 147.

¹⁵¹ L'illa de Menorca, a partir de la segona meitat del segle XIV, en bona part a causa de la crisi demogràfica provocada per la Pesta, s'especialitza en la producció ramadera, sobretot de bestiar oví, convertint-se l'illa en una important exportadora de llana (considerada d'altíssima qualitat, només comparable amb la llana anglesa) i formatges; en contrapartida, l'illa patirà un dèficit crònic de cereals, que s'hauran d'importar. CASASNOVAS CAMPS, Miquel Àngel. *Història de Menorca*. Ed. Moll. Mallorca, 2005. p. 220 a 222. Però tot i la especialització en la ramaderia ovina en els tancats també es criava bestiar boví en un nombre important, el que explica la seva exportació a Barcelona, com es pot comprovar en els protocols del llibre del notari Jaume Riudavets (1450-1453) on apareixen alguns exemples de les

dedicació a la llana¹⁵² i de la dificultat que suposava el viatge en vaixell, no va arribar de manera habitual a la ciutat de Barcelona; va ser només durant la guerra civil catalana quan Menorca va aprovisionar de bestiar oví de manera més o menys regular la ciutat de Barcelona, ja que les dificultats de comunicació i transport que hi havia entre la ciutat de Barcelona i les zones d'aprovisionament habitual d'aquest bestiar (com per exemple l'Urgell, l'Aragó o el País Valencià) van fer que els consellers i els carnisers cerquessin altres centres ramaders alternatius. Va ser també durant la guerra civil quan van aparèixer problemes entre els carnisers i els barons que estan a la ruta que segueixen els ramats menorquins per terra, ruta que discorre pel Maresme entre Blanes (port de desembarcament) i Barcelona; ja que els senyors comencen a cobrar uns drets de pas als ramats de Barcelona que fins llavors no havien cobrat.

En acabar-se la guerra, Menorca torna a ser proveïdora principalment de bestiar boví, però els barons continuen gravant el pas dels ramats de Barcelona, tot i les queixes reiterades del consellers de la ciutat. A finals de segle els consellers decideixen posar-se durs i acabar amb allò que ells consideren un abús, utilitzant les mesures coercitives que tenen al seu abast amb els Marc, uns barons reincidentes.¹⁵³ Els consellers apliquen les accions coercitives, mentre a la vegada apel·len l'autoritat reial, que en donar la raó a ciutat tanca definitivament el cas; els consellers per la seva part en acabar-se el conflicte ho posen tot per escrit per utilitzar-ho com a eina judicial en futures ocasions.

Fora dels bous comprats a Menorca només hi ha una notícia d'un ramat de bous que, adquirit per en Antoni Casadevall, carnisser de Barcelona, van passar pel terme de Vic on va perdre un bou en concepte de lleuda o passatge, el novembre de 1494;¹⁵⁴ el que

---

explotacions menorquines: per exemple na Joaneta lloga a Cristòfol Salort una alqueria amb 150 ovelles, 3 vaques, 4 bous i 3 truges; en Pere de Verí lloga una altra alqueria amb 4 bous, 2 vaques, 140 ovelles, 2 truges, una somera i un ase blanc. En general a les explotacions hi ha al voltant de 4 caps de bestiar boví per cada 100 de bestiar oví. ROSELLÓ I VAQUER, Ramon. *Llibre del notari de ciutadella Jaume Ridavets (1450 – 1453)*. Consell Insular de Menorca. Maó, 1982.

¹⁵² El mercat de la llana a Menorca estava controlat en bona part per les grans companyies italianes que la enviaven al seu territori per fer draps d'alta qualitat, com passava a Castelló; els representants locals de les companyies acostumaven a comprar la llana sobre la bèstia, fet que creava un control sobre la cabanya ovina de l'illa que feia difícil el seu aprofitament per a carn. . MELIS, Federigo. «La llana de l'Espanya mediterrània i de la berberia occidental en els segles XIV i XV». A: *València, un mercat medieval*. Diputació provincial de València. València, 1985. p. 68 i 69.

¹⁵³ Ja el 1475 els consellers de Barcelona es queixen a Jaume March pel cobrament a Joan Boschà, ciutadà de Barcelona, 2 sous i 8 diners per dret de castillatge en passar per les seves terres un parell de bous. AHCB CC. Lletres Closes VI-27 fol. 20v. El 1478 Jaume March torna a cobrar castillatge quan el mercader de Barcelona Guillem Miró passa per la seva baronia amb un ramat de bous. AHCB CC. Lletres Closes VI-28 fol. 111.

¹⁵⁴ AHCB CC. Lletres Closes VI-35 fol. 8.

mostra que també es comprarien bous a Catalunya, però sembla que en un volum molt inferior.

1.3.3 *Bestiar oví i cabrum*

Sota aquesta denominació hi ha una gran quantitat de tipus de carn segons l'espècie, l'edat i el sexe de l'animal. D'entre aquests el més consumit és el moltó i per tant no és estrany que sigui el més documentat.¹⁵⁵

El moltó, als segles XIV i XV era un animal tan aprofitat com el porc; del seu cos es menjava tot, de potes a cap;¹⁵⁶ la llana es venia com a llana de blanqueria als paraires¹⁵⁷ i la pell es venia per cuir als blanquers.¹⁵⁸ La carn del moltó era alabada pels metges, que si bé no la consideraven tan fina com la del cabrit, creien que era de les més saludables pel cos.¹⁵⁹ El seu prestigi i volum de consum feia que el seu preu al mercat només fos superat pel cabrit i la cansalada, precisament pel prestigi de la seva carn els moltons s'acostumaven a escorxar adults, quan l'animal tenia més d'un any, però no vells, ja que llavors la seva carn seria massa seca per ser considerada saludable per part dels metges.¹⁶⁰

---

¹⁵⁵ De 144 conflictes documentats, 123 estan protagonitzats per ramats de moltons, 3 per ovelles i 1 per un anyell.

¹⁵⁶ El moltó/ovella, a part del gos, ha estat l'animal més "complet" per un gran nombre de civilitzacions, inclosa la medieval. Aquest animal aprovisionava els homes de llet, llana, carn, menuts, cuir, adob, corns, osos, etc. DELORT, Robert. *Les animaux ont une histoire*. Seuil. Paris, 1984. p. 290. A Barcelona les ordenacions municipals regulaven la venda de totes les parts del cos del moltó, des de la carn pròpiament dita, fins els menuts, el cap o les potes.

¹⁵⁷ A la ciutat de Barcelona la llana de blanqueria era considerada de pitjor qualitat que la llana de tisora i amb ella es feien draps de mitjana i baixa qualitat, segons el tipus de raça de l'ovella. Des de mitjans del segle XV els draps fets amb llana de blanqueria no podran portar la "B" de qualitat de Barcelona, i per tant s'utilitzarà per fer només draps de baixa qualitat pel mercat interior. CARDON, Dominique. *La draperie au Moyen Âge, essor d'une grande industrie européenne*. CNRS Editions. Paris, 1999. p. 105 a 110.

¹⁵⁸ Per exemple, el 1468 sorgeix un conflicte que arriba a ser debatut al consell de 32, entre en Joan Citjar, un dels més poderosos carnisers de l'època i en Pere Tintorer, blanquer, pel preu que imposava el primer als cuirs dels moltons sacrificats. AHCB CC. Registre de Deliberacions II-18 fol. 170.

¹⁵⁹ Arnau de Vilanova diu que a part de la volateria és bo menjar tot l'any el moltó d'un any o 18 mesos, el conill, el cabrit i el vedell. VILANOVA, Arnau. *Regiment de Sanitat. a: Obres catalanes, vol II, escrits mèdics*. Barcino. Barcelona, 1947. p. 165.

¹⁶⁰ Louis Stouff i Gianpiero Nigro diuen que normalment el bestiar que s'escorxava era ja vell, que es venia quan ja no donava llana o no podia criar. STOUFF, Louis. "La viande. Ravitaillement et consommation à Carpentras au XVe siècle". p. 1444. NIGRO, Gianpiero. *Gli uomini dell'irco: indagine sui consumi di carne nel basso Medioevo: Prato alla fine del '300*. p. 31. Això no es acceptable ja que les prescripcions mèdiques diuen que els animals vells, són dolents per la salut, ja que la seva carn seca no aporta la suficient humitat al cos, i la carn de moltó és la carn principal a la dieta de les classes altes baix-

Els ovins als segles XIV i XV, eren una ramaderia en expansió; el creixement de la indústria tèxtil local, que utilitza la llana com a matèria prima,¹⁶¹ la demanda de les companyies draperes italianes¹⁶² i la reducció de la població al camp, especialment a les zones de muntanya, després de la gran epidèmia de pesta, havia fet créixer l'interès d'aprofitar el territori per a la ramaderia.¹⁶³ El bestiar oví en bona part vivia de les pastures en règim de transhumància, per tant es criava entre la plana i la muntanya en una sèrie cíclica de viatges, entre les pastures d'estiu (muntanya) i les d'hivern (la plana). Al voltant d'aquestes zones de pastures i de la xarxa de carrerades que les comunicaven es feien els mercats i fires ramaderes, especialment a l'època de l'inici o la fi de la transhumància (al començament i final de la primavera i al començament i final de la tardor).¹⁶⁴

Els territoris on s'aprovisionen de bestiar els carnisers de Barcelona es poden dividir en quatre grans zones, una zona occidental: inclouria el comtat d'Urgell, el Segrià, els Pirineus occidentals catalans i fins i tot la zona central d'Aragó, també situem en aquesta zona el Penedès, encara que es troba en la intersecció entre aquesta ruta i la del sud; una zona nord: on s'inclouria la Cerdanya, el Ripollès i el Capcir; una zona sud: on s'inclourien la zona nord del regne de València, les comarques de Terol i les comarques

---

medievals i un aliment recomanat pels metges. Per exemple, com ja s'ha vist a la nota anterior, Arnau de Vilanova recomana menjar moltó d'un any o 18 mesos. VILANOVA, Arnau. *Regimen Sanitatis ad Reguem Aragonum*. P.U.B.- Fundació Noguera. Barcelona, 1996. p. 453.

¹⁶¹ La indústria tèxtil catalana apareix a finals del segle XIII, en un principi a la zona pirenaica (Banyoles, Puigcerdà) per expandir-se a la primera meitat del segle XIV a altres ciutats com Barcelona o Manresa, fins a convertir-se en aquest segle en importants productors de bons draps de llana de qualitat mitjana que abastaven el mercat interior i eren exportats a Nàpols i Sicília, aquests productors van intentar crear draps d'alta qualitat que competissin amb els draps flamencs, però no van arribar a desplaçar aquests draps al mercat català. GUAL CAMARENA, Miguel. «Para un mapa de la industria téxtil hispana en la Edad Media». A: *Anuario de Estudios Medievales*, nº 4. CSIC. Barcelona, 1967. p. 109 a 120. RIERA MELIS, Antoni. «Activitats econòmiques». A: *Història de Barcelona*, vol. 3. p. 155 a 173.

¹⁶² Les llanes espanyoles (aragoneses, valencianes, de Conca i Múrcia) comencen a presentar-se a Itàlia de manera important al segle XIV, sobretot a finals de la centúria (tot i que les incursions dels mercaders italians a la recerca de llana en aquestes zones havia començat abans en operacions que es dirigien a Gènova i a Pisa, però eren casos excepcionals). MELIS, Federigo. «La llana de l'Espanya mediterrània i de la berberia occidental en els segles XIV i XV». p. 64.

¹⁶³ FERNÁNDEZ TRABAL, Josep; RIERA MELIS, Antoni. «La crisi econòmica i social al camp». A: *Història agrària dels Països Catalans; Edat Mitjana*. p. 125 i 126.

¹⁶⁴ VILÀ VALENTÍ, J. «La transhumància a Catalunya». A: *El món rural a Catalunya*. Barcelona. Curial. Barcelona, 1973. p. 104. Tot i que com s'ha vist abans també es compraven bèsties abans de les grans festes, com Nadal o Carnestoltes, tal i com a comprovat també Claude Carrère que passa a l'Aragó, a Calatayud, de 4413 caps de bestiar oví i cabrum comprats per la carnisseria, 1047 caps es compren a l'octubre, entre desembre i gener es compren 1023 i els 2163 restants entre maig i juliol, en les compres de primavera hi havia una gran quantitat d'anyells. CARRÈRE, Claude. «Aspects de la production et du commerce de la laine en Aragon au milieu du XVe siècle». A: *La lana come materia prima; i fenomeni della sua produzione e circolazione nei secoli XIII-XVIII*. Istituto internazionale di storia economica "F. Datini" Prato. Firenze, 1974. p. 209.

del Baix Ebre; i finalment dues zones molt específiques que són l'Empordà i Menorca.¹⁶⁵

1.3.3.1 La zona occidental.

Durant el període investigat, la primera referència al pas de ramats per l'occident de Catalunya data del 1301, quan la ciutat es queixa als Pahers de Lleida per la pressa violenta a les Borges Blanques de 3 moltons d'un ramat que venia a Barcelona i que pertanyia a en Pere Garrigues.¹⁶⁶ La següent referència es troba ja a finals del segle XIV, i a diferència de l'anterior no és una dada aïllada, sinó un conjunt de cartes que es van enviar els consellers de Barcelona i el comte d'Urgell per la pressa que van fer els oficials del comte de diversos moltons d'un ramat que venia a Barcelona. Concretament, el primer document data del 1 d'octubre de 1378, es tracta d'un rebut per 13 moltons presos per "carneratge"¹⁶⁷ a Balaguer d'un ramat de 671 moltons.¹⁶⁸ Aquesta pressa feta per part dels sotsveguer de Balaguer (en nom del comte d'Urgell) a en Berenguer Sunyer,¹⁶⁹ carnisser de Barcelona, serà la que encetarà tot el procés entre els consellers de Barcelona i el comte d'Urgell. En aquest procés el comte defensarà el seu dret a cobrar "carneratge" ja que "*per ço com, bon ús e costum de Balaguer observades, de tant temps a ençà que memòria d'homens no és en contrari, leuda e carnalatge o passatge és acostumada de levar per mens leudés o oficials exhigir de tot bestiar que pas per Balaguer*", justificant que, si bé abans el comtat era patrimoni reial, el dret de

---

¹⁶⁵ Aquestes quatre zones coincideixen pràcticament amb les tres grans zones de transhumància a Catalunya: una zona de ponent, on els ramats eixivernen al Segrià, l'Urgell o la Nogura i estiueja a la Vall d'Aran, la Ribagorça, el Pallars, Andorra, la Cerdanya i l'Alt Urgell. Una segona zona central-oriental on els ramats passen l'hivern al Penedès, al Vallès, a l'Empordà i en menor mesura a la Selva i el Maresme; mentre que estiuegen al Berguedà, el Ripollès o la Cerdanya i finalment una zona sud que eixivernava a la zona marítima de Castelló i el delta del Ebre i estiuejava a les serres de Terol, el Maestrat, els Ports i els Ports de Beseit. ROVIRA I MERINO, Joan; MIRALLES I SABADELL, Ferran. *Camins de transhumància al Penedès i al Garraf; Aproximació a les velles carrerades per on els muntanyesos i els seus ramats baixaven dels Pirineus a la marina*. Associació d'amics dels camins ramaders. Barcelona, 1999. p. 32 a 34.

¹⁶⁶ Guillem Pere Garrigues, tenia el domini útil de la taula 17 del Maell Major de Barcelona el 1302. ORTÍ GOST, Pere. *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*. CSIC; Institución Milà i Fontanals Dep. de Estudios Medievales. Barcelona, 2000. p. 173, quadre 13.

¹⁶⁷ El "carneratge" en aquest cas és un dret de pas senyorial similar als peatges, castillatges i passatges, però aplicat als moltons, el que mostra que Balaguer era una important zona de pas en la ruta transhumant dels ovins.

¹⁶⁸ AHCB CC Cartes Comunes Originals X-128 carpeta s. XIV.

¹⁶⁹ El ramat era menat en el seu trajecte fins a Barcelona per en Francesc de Vilara.

“carneratge” pertanyia al castlà i no al rei,¹⁷⁰ i precisament al castlà li havia comprat el dret son pare, l’Infant Jaume, i per tant ara ell era posseïdor del dret i li pertocava cobrar-lo.¹⁷¹ Els consellers per la seva part al·leguen que mai s’havia cobrat cap passatge a Balaguer, ni tan sols quan el suposat dret pertanyia als castllans,¹⁷² per tant consideren que és il·legal que el comte el cobri, així que li exigeixen el retorn dels moltons capturats.¹⁷³ El comte, cedint una mica per evitar problemes amb els consellers està disposat a tornar dotze dels tretze moltons, però sense renunciar en cap moment al seu dret a cobrar el carneratge als ramats barcelonins.¹⁷⁴ Els consellers, per la seva part, no poden acceptar aquesta solució, així que envien un procurador per tractar amb el comte i intentar convèncer-lo de la il·legalitat de la seva actuació. En arribar el procurador constatarà que el comte està ferm en la seva posició, així que l’únic que aconseguix són els dotze moltons, de bona voluntat, i el compromís d’acceptar que a través d’un arbitri es decideixi quina de les dues parts té raó.¹⁷⁵

A partir d’aquest moment les dues parts es posaran en mans d’un tribunal arbitral, que estarà presidit per Antoni Tolrà, notari de Cervera, qui farà d’escriba; els arbitres per les dues parts seran: en Pere Citjar,¹⁷⁶ ciutadà de Barcelona, per la part de la ciutat i n’Arnau Cucho, doctor en lleis, per la part del comte. Sabem com es va iniciar el procés, però no com va terminar, ja que es va anar allargant en el temps per defectes de forma i no sabem com va acabar, l’última notícia que hi ha és la demanda d’una pròrroga per part de la ciutat de Barcelona el 8 de juliol de 1382,¹⁷⁷ quan ja havien passat quasi quatre anys des de l’inici del conflicte.

Aquesta zona sembla restar tranquil·la fins a mitjans del segle XV, l’única notícia que apareix és una carta enviada el 8 d’octubre de 1405 per un tal Francesc de

---

¹⁷⁰ Estaven al·legant que el rei no pot modificar un costum local de manera unilateral, fora del territori de reialenc, però el que de fet intentaven els consellers de Barcelona és fer efectiu un privilegi concedit pel rei el “recognoverunt proceres” en tot el territori on tenia “potestat” com a príncep. Per veure més sobre la capacitat normativa del privilegi i la seva relació amb la resta de la legislació catalana. FERRO, V. *El Dret Públic Català. Les Institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*. Eumo. Vic, 1987. p. 298, 299, 315 i 316.

¹⁷¹ AHCB CC Cartes Comunes Originals X-128 carp.s. XIV. f.4.

¹⁷² Els consellers al·leguen que si bé el comte justifica la seva presa per l’existència d’un costum, aquest no s’ha exercit fins ara, per tant posen en dubte la seva pròpia existència.

¹⁷³ AHCB CC Cartes Comunes Originals X-128 carp.s. XIV. f.5.

¹⁷⁴ AHCB CC Cartes Comunes Originals X-128 carp.s. XIV. f.6.

¹⁷⁵ AHCB CC Cartes Comunes Originals X-128 carp.s.XIV. f.19.

¹⁷⁶ L’elecció de Pere Citjar per part de la ciutat no és casual, la família dels Citjar estava fortament vinculada amb el món de la carnisseria, ja el 1365 hi ha tres taules del maell Major en mans d’aquesta família. ORTÍ GOST, Pere. *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*. p. 177, quadre 15.

¹⁷⁷ AHCB CC. Lletres Closes VI-1 fol. 66.

Vilaolzinosa, ciutadà de Barcelona, que viu a Saragossa, que contesta a una missiva dels consellers on li demanaven tot tipus d'informació sobre l'estat del bestiar i la carn a l'Aragó, en general, i a Saragossa, en particular. Concretament, els consellers li preguntaven a quin preu estaven les carns a la ciutat de l'Ebre, especialment les de moltó; si la venda d'aquestes carns estava gravada amb algun impost, i si fos així quin era el seu montant per lliura; també li preguntaven quin era més o menys el pes dels moltons a Saragossa i en general a les fires de l'Aragó, etc. La mateixa carta diu que s'adjunta un informe detallat amb totes les dades als consellers, per desgràcia no hem trobat aquest informe.¹⁷⁸ Aquesta informació els consellers la demanaven perquè hi havia problemes en el subministrament de carn a la ciutat i els dirigents del consistori volien saber fins a quin punt podien pressionar els carnisers a l'hora de renegociar els preus,¹⁷⁹ dins el que era una tàctica habitual dels consellers de Barcelona com es veurà en capítols posteriors. Uns anys després, el març de 1438, torna a haver-hi un problema similar a l'Aragó, en aquest cas per l'impost que han de pagar els carnisers en passar la frontera que separa el regne d'Aragó de Catalunya. Els carnisers es queixen que han de pagar 18 diners per cada cap de bestiar que creua la frontera i que això els encareix molt el trajecte i no poden tallar el moltó al preu que els demanen els consellers, aquests accepten parcialment les queixes dels carnisers i renegocien a l'alça el preu del moltó per la pròxima temporada.¹⁸⁰ Dos anys després, el 1440, els consellers tornen a demanar informes a gent de la zona per veure si era veritat el problema del pas de la frontera de l'Aragó i veuen que no és per tant i tornen a pressionar als carnisers perquè baixin els preus.¹⁸¹

Com ja s'ha dit, a mitjans del segle XV tornen a aparèixer conflictes a la zona occidental de Catalunya. La primera carta data del 5 de novembre de 1439; a la mateixa, el batlle de Blancafort contesta a una reclamació dels consellers de Barcelona per l'empresonament de Joan de Taraçona, pastor del carnisser de Barcelona Antoni Romaguera,¹⁸² a qui el batlle acusava d'haver causat una tala a un tal Armengou.

---

¹⁷⁸ AHCB CC. Cartes Comunes Originals X-128 carp. 1400-1410.

¹⁷⁹ Sembla que aquest cicle de caresties s'enllaçava des del 1400, ja que a l'hivern d'aquest any ja hi ha una alerta a la ciutat per manca de carn. CARRÈRE, Claude. *Barcelona 1380-1462, un centre econòmic en època de crisi*. p. 320.

¹⁸⁰ AHCB CC. Registre de Deliberacions II-2 f. 18v i 19.

¹⁸¹ AHCB CC. Registre de Deliberacions II-2 f. 110.

¹⁸² Important carnisser barceloní que a la dècada dels 30 del segle XV; tallava a dues taules de Barcelona, una a la carnisseria Major i l'altra a la del Pont de Campderà o de Sant Pere. AHCB CC. Manual XIII-17 fol. 35v.

Davant l'acusació, els consellers addueixen que els ramats dels carnisseres de Barcelona tenen lliure pastura a tot els dominis del rei,¹⁸³ el batlle, per la seva part, contesta que això és una senyoria eclesiàstica (del monestir de Montsant) amb plena jurisdicció i que, per tant, el privilegi no és vàlid en aquest territori.¹⁸⁴ Aquest conflicte sorgeix a causa d'una tala o de l'ocupació d'una pastura privada, i per tant el conflicte radica en les dificultats de convivència entre ramaders i agricultors o entre ramaders de diferents zones, mentre que en els conflictes per cobrament de peatges el problema està en la voluntat dels senyors d'aprofitar econòmicament el pas de ramats (i altres mercaderies) pels seus territoris.

Aquest últim cas és el dels senyors d'Anglesola, amb els quals els consellers de Barcelona van mantenir un llarg contenciós que va acabar violentament. La primera notícia sobre aquest conflicte data del 3 d'agost de 1441, quan els consellers envien una carta a Elionor de Montcada, senyora d'Anglesola, demanant-li explicacions pel incautament de 80 moltons a en Pere Rabós,¹⁸⁵ carnisser de Barcelona. A partir de la carta es dedueix que mentre passaven pel terme de Preixana, els oficials de la senyora d'Anglesola van incautar una part del ramat d'en Pere Rabós, segons la senyora per cobrar-se la lleuda. Aquest dret de pas, segons els consellers, s'ha cobrat de manera il·legal, ja que els ciutadans de Barcelona estan exempts de pagar cap lleuda, passatge o vectigal, a més, amb l'agreujant que Preixana ni tan sols pertany a la senyoria d'Anglesola, sinó que pertany al monestir de Vallbona. Així, davant de tantes il·legalitats els consellers demanen el retorn dels moltons, l'anul·lació de les fermances que ha fet el pastor d'en Pere Rabós i el pagament de les despeses causades al carnisser.¹⁸⁶ Mentre enviaven aquesta carta a la senyora d'Anglesola, n'enviaven una altra a l'abadessa de Vallbona, demanant-li explicacions per deixar cobrar la lleuda als senyors d'Anglesola en el seu territori. A més de la carta, per tal d'aclarir-ho, i per evitar que torni a passar, la ciutat envia un síndic per explicar les raons de la ciutat de Barcelona davant el que consideren un greu greuge contra els privilegis de la ciutat; l'Abadessa de Vallbona, per la seva part, el va rebre i va contestar als consellers a través d'una carta donada en mà al síndic de la ciutat. A la carta diu que elles són dones i que

---

¹⁸³ BATLLE, C.; RAMOS, L. "Contribució a la història del oficis de Barcelona: Els carnisseres del S XIII". p. 311.

¹⁸⁴ AHCB. CC. Cartes Comunes Originals X-9 fol. 237.

¹⁸⁵ Pere Rabós és un petit carnisser barceloní que el 1435 té dues taules en associació amb en Joan Cortit, on talla diàriament uns 18 moltons. AHCB CC. Manual XIII-16 fol. 103.

¹⁸⁶ AHCB CC. Lletres Patents VIII-2 fol. 195v.

per això tenen dificultats per controlar el seu territori, que abans les abadesses que li havien precedit deixaven que els senyors d'Anglesola lleudessin al seu territori, ella en canvi en accedir al abadiat ho havia prohibit, però els senyors d'Anglesola diuen que per un privilegi reial hi tenen dret a cobrar lleudes a Preixana i per la força ho continuen fent.¹⁸⁷

L'any següent el conflicte entre els consellers de Barcelona i els senyors d'Anglesola continua creixent. Així, el 17 de març de 1442 els consellers envien una carta al nou senyor d'Anglesola, Francesc II, exigint que no cobri lleudes als ciutadans de Barcelona ja que, segons ells, els seus predecessors no ho havien fet mai i això no va tan sols contra els privilegis de la ciutat, sinó també contra les constitucions de Catalunya i els capítols de Cort.¹⁸⁸ Només tres mesos després vuit moltons són sostrets a punta de ballesta pels oficials d'Anglesola d'un folcat que pertanyia a una de les companyies de carnisers més poderoses de Barcelona,¹⁸⁹ la formada per en Joan Citjar, Rafael Citjar, Guillem Rabós i Pere Rabós.¹⁹⁰ Per agreujar encara més el conflicte, la pressa s'havia fet al terme de Verdú, on es celebrava una de les fires de bestiar més importants de Catalunya, i que formava part de l'abadiat del monestir de Poblet. Els consellers no tan sols estan indignats pel cobrament d'una lleuda que consideren il·legal, sinó que a més els homes d'Anglesola la cobren amb violència i fora del seu territori. Davant d'això els consellers consideren que els oficials de Francesc d'Erill són autèntics lladres i demanen a l'abat de Poblet que actuï de manera contundent i exemplaritzant contra ells; si no ho fa així els consellers amenacen que actuaran contra els interessos del monestir. Tot i les amenaces els consellers envien el síndic de la ciutat per reconèixer la situació "in situ" i parlar amb l'abat de Poblet.¹⁹¹ Veient els consellers, que el conflicte s'està estenent a les baronies properes a la d'Anglesola, també hi envien el síndic a Guissona,¹⁹² vila pertanyent al bisbe d'Urgell, a Vinaixa,¹⁹³ també pertanyent a Poblet i dos mesos més tard a Bellpuig, senyoria de Ramon de Cardona, per evitar així que els senyors d'Anglesola també cobrin lleudes en aquestes localitats.

---

¹⁸⁷ AHCB CC. Cartes Comunes Originals X-12 fol. 70.

¹⁸⁸ AHCB CC. Lletres Closes VI-8 fol. 127.

¹⁸⁹ La carta és molt eloqüent "són exits al camí alguns homens d'Anglesola armats de ballestes, lances e altres armes e han los preses e levats violentament vuyt moltons sots color de leuda d'Anglesola..." AHCB CC. Lletres Closes VI-8 fol. 127.

¹⁹⁰ Entre tots quatre tenien arrendades 11 taules i tallaven més de 80 moltons diaris. AHCB CC. Manual XIII-16 fol.103 i AHCB CC. Manual XIII-17 fol. 35.

¹⁹¹ AHCB CC. Lletres Closes VI-8 fol. 127.

¹⁹² AHCB CC. Lletres Closes VI-8 fol. 176v.

¹⁹³ AHCB CC. Lletres Closes VI-8 fol. 176v.

Segons passa el temps, el conflicte, lluny de solucionar-se s'agreuja. El 4 d'agost d'aquest mateix any els consellers treuen la bandera i la posen a la plaça del Blat cridant a sometent contra els homes de la vila d'Anglesola.¹⁹⁴ Sis anys més tard, la convocatòria del sometent contra Joan Roger d'Erill i la seva mare encara està en marxa;¹⁹⁵ així, els consellers han aconseguit les sentències favorables de la reina, lloctinent general del rei, i del governador general de Catalunya a la sortida de la host de Barcelona contra els senyors d'Anglesola, ja que en el temps que dura el conflicte han pres de manera violenta més de 100 moltons als carnisers de Barcelona, anant per això contra les regalies i els privilegis de la ciutat, sense que en cap moment hi hagi hagut penediment, ni molt menys restitució dels danys fets. Per tant, sense més dilació, el 7 de març de 1448 es trasllada solemnement la bandera de Santa Eulàlia de la plaça del Blat al portal de Sant Antoni, perquè el més aviat possible surti la host contra els senyors d'Anglesola.¹⁹⁶ Com ja s'ha vist, en paral·lel a la pressió armada s'estava portant a terme un procés judicial presidit pels veguers reials i supervisat per la mateixa reina. Procés que va començar a la ciutat de Cervera davant les queixes dels consellers de Barcelona, que li diuen a la reina que segons les constitucions de Catalunya tot procés on estiguin implicats ciutadans de Barcelona s'ha de portar a terme a Barcelona i l'ha de presidir el veguer de Barcelona.¹⁹⁷ Sembla que en el procés es va fallar a favor de la ciutat i que hi van haver diverses apel·lacions; així, el 28 de març de 1448 ja hi havia tres sentències favorables a la ciutat de Barcelona;¹⁹⁸ encara en aquesta data l'arquebisbe de Tarragona intenta intercedir entre els consellers i el senyor d'Anglesola, intercessió que no dona cap resultat, perquè el dia 6 de maig el Trentenari conjuntament amb els consellers convoca pel dia 15 de maig les arts i oficis de la ciutat i les viles que són carrers de la ciutat perquè estiguin formats amb les seves armes per anar contra

---

¹⁹⁴ SCHWARTZ y LUNA, Frederich; CARRERAS y CANDI, Francesch (ed.). *Manual de Novells Ardits; vulgarment apellat Dietari de l'antich consell barceloní*. Ajuntament de Barcelona. Barcelona, 1892. vol. I p. 436.

¹⁹⁵ El sometent és un procés car i perillós, suposa mobilitzar un nombre important de persones (seguint un protocol estricte) pagar armes i sous, a més dels morts i ferits que pot comportar. Per això els consellers abans d'arribar a la violència en la defensa dels seus privilegis intenten exhaurir totes les vies judicials. Sobre les ordinacions del sometent i la convocatòria del sometent de Barcelona veure: PERES UNZUETA, Jaume. *El sometent a través de la Història*. Joaquim Horta. Barcelona, 1924. p. 69. Sobre el cost i el cerimonial del sometent de la ciutat de Barcelona veure: SOBREQÜÉS I CALLICÓ, Jaume. «L'exèrcit de Barcelona al front de l'Oest: problemes socials i econòmics». A: *La guerra civil catalana del s. XV*, vol. 1 Ed. 62. Barcelona, 1973. p. 267 a 292.

¹⁹⁶ SCHWARTZ y LUNA, Frederich; CARRERAS y CANDI, Francesch (ed.). – *Manual de Novells Ardits; vulgarment apellat Dietari de l'antich consell barceloní*. Ajuntament de Barcelona. Barcelona, 1892. vol. II p. 29.

¹⁹⁷ AHCB CC. Lletres Closes VI-8 fol. 178v.

¹⁹⁸ AHCB CC. Registre de Deliberacions II-5 f. 2.

Anglesola. Finalment el 12 de març de 1449 s'estan liquidant les despeses generades pel cas.¹⁹⁹

La bandera de Santa Eulàlia encara es va desplegar una vegada més a les rutes d'occident per protegir els moltons que havien d'aprovisionar la ciutat de Barcelona; així, el 1441 va sortir la bandera contra el batlle de Guimerà, Felip de Castra, per la pressa en el seu terme d'uns moltons que eren propietat d'uns carnisseres de Barcelona.²⁰⁰

Tot i que no acabin violentament, els conflictes en les rutes que provenen de l'occident de Catalunya i de l'Aragó continuen en la dècada següent. Així, el 6 d'abril de 1452 els consellers de Barcelona demanen a Berenguer Arnau de Cervelló, baró de la Llacuna (actualment comarca de l'Anoia) que torni els dos moltons que ha pres a Joan Carner²⁰¹ i Pere Rifós,²⁰² carnisseres de Barcelona, per cobrament de castillatge.²⁰³

L'any 1462 esclata la guerra civil entre la Generalitat i el rei Joan II. El pla de Lleida i l'Urgell, i en general l'occident de Catalunya es convertiran en front de guerra,²⁰⁴ fet que feia poc segurs els camins, així que els carnisseres de Barcelona es veuran obligats a cercar noves vies d'aprovisionament de bestiar oví per abastar de carn la ciutat. A conseqüència de la nova situació durant aquest període els conflictes es traslladaran a altres zones de Catalunya i no serà fins que no s'acabi la guerra que començaran a reparèixer els conflictes a les rutes d'occident.

Només sis mesos després de la signatura de la Capitulació de Pedralbes, els consellers ja han enviat la primera carta demanant explicacions a un senyor jurisdiccional situat a la zona de pas dels ramats que venen de l'occident per la captura d'uns moltons propietat d'en Joan Citjar.²⁰⁵ Concretament, la carta va ser enviada el 15

---

¹⁹⁹ AHCB CC. Cartes Comunes Originals X-19 fol. 38.

²⁰⁰ SCHWARTZ y LUNA, Frederich; CARRERAS y CANDI, Francesch (ed.). – *Manual de Novells Ardits; vulgarment apellat Dietari de l'antich consell barceloní*. Ajuntament de Barcelona. Barcelona, 1892. vol. I p. 425.

²⁰¹ Joan Carner el 1450 talla a dues taules de la carnisseria de la Mar, sacrificant uns 15 moltons diaris. AHCB CC. Manual XIII-18 fol. 115.

²⁰² Pere Rifós el 1450 talla a una taula a la carnisseria de la Mar i sacrifica més o menys uns 6 moltons diaris. CC. Manual XIII-18 fol. 115.

²⁰³ AHCB CC. Lletres Closes VI-17 fol. 148v.

²⁰⁴ Joan II va entrar a Catalunya per Aragó i la primera plaça que va conquerir va ser Balaguer (juny de 1462), el 23 de juliol prenia Tàrrrega, després de la derrota de les tropes de la Generalitat a Rubinat. VICENS I VIVES, Jaume. *Els Trastàmars (segle XV)*. Vicens Vives. Barcelona, 1988. p. 176 i 177.

²⁰⁵ En Joan Citjar és en aquests moments el carnisser més important de Barcelona, el 1475 assegura tallar moltó a 8 taules, sacrificant cada dia uns 60 moltons; a més, el seu fill, que es diu igual que ell, Joan

d'abril de 1473, i el senyor a qui li envien és en Dalmau de Queralt, senyor de Santa Coloma de Queralt.²⁰⁶ Aquest mateix any, els Erill d'Anglesola, vells coneguts dels consellers, han capturat tres moltons també a en Joan Citjar, al pas dels ramats per la baronia.²⁰⁷ L'any següent, el 1474, els Cervelló capturen, també a en Joan Citjar, un moltó al pas dels seus ramats per la Llacuna. En aquest cas, Guillem Arnau de Cervelló es disculparà per la captura, desviant tota la responsabilitat cap els seus oficials i prometent el retorn dels moltons capturats, devolució que no arribarà mai; i no tan sols això, sinó que l'any següent els oficials de la baronia capturaran altres cinc moltons propietat d'en Joan Citjar i en Simon Lastis;²⁰⁸ en aquesta ocasió els consellers enviaran una altra carta, però ara en un to més dur.²⁰⁹ Encara els consellers no havien tancat aquest conflicte quan se'ls obre un altre, així, el 1475, en Joan Cathalà capità de Font Rubí (Alt Penedès) ha pres uns moltons d'en Joan Citjar en concepte de castillatge²¹⁰ davant les protestes airades dels consellers de Barcelona; sembla que les queixes no li van fer gaire efecte, ja que el 1478 el mateix capità captura uns moltons d'un folc d'en Simon Lastis.²¹¹

En aquests anys els conflictes amb els senyors jurisdiccionals no són més que una part de tot un conjunt de problemes greus en el territori que posen en perill l'arribada regular de carn a preus raonables a la ciutat de Barcelona. Així, la guerra entre el rei i el comte de Pallars ha convertit l'Urgell en objectiu de ràtzies guerreres, el que dificulta les comunicacions entre les pastures d'estiu i les d'hivern. A la vegada, la guerra amb França pel domini del Rosselló i la Cerdanya també ha trencat la transhumància entre les pastures d'estiu de la Cerdanya, el Capcir, el Conflent i part del Ripollès i les d'hivern de la marina de l'Empordà, les terres baixes del Vallès, el Penedès i fins i tot el camp de Tarragona. Tots aquests problemes provoquen que hi hagi poc bestiar als mercats i que s'incrementin els preus; aquestes disfuncions als mercats ramaders fan que el 21 de març de 1475 els carnisers demanin als consellers que de cara a la pròxima assegurança es pugin els preus de les carns. Com es veurà en capítols

---

Citjar, té dues taules més i talla uns 14 moltons diaris; entre els dos quasi sumen tants moltons tallats com la resta d'asseguradors junts. AHCB CC. Manual XIII-21. fol. 1v.

²⁰⁶ AHCB CC. Lletres Closes VI-26 fol. 3v.

²⁰⁷ AHCB CC. Lletres Closes VI-26 fol. 3v.

²⁰⁸ Simon Lastis, prové d'una antiga família de carnisers que ha anat progressant de generació en generació. El 1476 apareix tallant moltons a 3 taules, dues a la carnisseria de la Mar i una a la del Pont de Campderà, sacrificant entre les tres al voltant de 20 moltons diaris. AHCB CC. Manual XIII-21. fol. 27v.

²⁰⁹ AHCB CC. Lletres Closes VI-27 fol. 6v.

²¹⁰ AHCB CC Lletres Closes VI-27 fol. 17.

²¹¹ AHCB CC Lletres Closes VI-28 fol. 114.

posteriors, aquesta demanda mantinguda fermament per carnisers divideix el consell de 32, que es troba entre l'espasa i la paret; per un costat els carnisers que volen pujar el preu de la carn i sinó amenacen amb el desabastament, i per un altre la ciutadania, que vol la carn barata.²¹²

En aquest context el consistori barceloní haurà de posar en marxa totes les seves arts diplomàtiques i persuasives per facilitar el trànsit dels seus carnisers pel territori, ja que en aquests anys es generalitzen les captures de bestiar per part de senyors jurisdiccionals, i fins i tot per part de ciutats, no tan sols a la zona de l'Urgell i a les carrerades que uneixen aquest territori amb Barcelona, sinó en general a tot Catalunya.

Així, a l'occident de Catalunya hi ha captures al castell Clariana (actual terme d'Argençola), on els oficials de la vídua de mossen Çacirera han pres dos moltons en concepte de castillatge a en Joan Citjar l'any 1476.²¹³ El mateix any, a Solsona, també a en Joan Citjar, li han fet penyora d'alguns moltons del seu ramat argumentant lleuda i passatge;²¹⁴ l'any següent, també a Solsona, li tornen a capturar a en Joan Citjar, en aquest cas 2 moltons pels mateixos conceptes que l'any anterior.²¹⁵ L'any 1478, a la mateixa ciutat, els oficials de batlle havien obligat a uns pastors que portaven un ramat de Barcelona a assegurar 4 lliures; i a dos ramats que havien passat després, els hi havien capturat 8 moltons també per lleuda i passatge.²¹⁶ Aquestes captures i fermances es fan tot i les queixes reiterades dels consellers de Barcelona als jurats de Solsona i al bastard de Cardona, procurador del comte, als quals els recorden el privilegi de lliure pas dels ramats barcelonins per tots els territoris del rei. Per la seva part, el veguer d'Urgell, l'abat de Solsona i el castlà de Solsona contesten als consellers dient que els dos drets que han cobrat als ramats de Barcelona eren: el dret de castillatge o passatge, que és de 8 sous i quatre diners per cada mil caps de bestiar que passin per la senyoria, i que pertany a l'abat de Cardona i al castlà de la vila, així com una lleuda del bisbe d'Urgell; segons ells, tots dos drets van ser atorgats per dos privilegis anteriors al privilegi de la ciutat de Barcelona, i per tant estan en el seu dret de cobrar-los.²¹⁷

Els consellers de Barcelona, veient la ferma negativa de les autoritats solsonines a retornar els moltons i anul·lar les assegurances, cerquen la intercessió del bastard de

---

²¹² AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 22 fol. 157v.

²¹³ AHCB CC Lletres Closes VI-27 fol. 112.

²¹⁴ AHCB CC. Lletres Closes VI-27 fol. 179.

²¹⁵ AHCB CC. Lletres Closes VI-28 fol. 74.

²¹⁶ AHCB CC. Lletres Closes VI-28 fol. 143v.

²¹⁷ AHCB CC. Cartes Comunes Originals X-41 fol. 127.

Cardona,²¹⁸ a qui li envien una carta el 26 d'octubre de 1478, on li donen les gràcies per haver ajudat a treure un ramat destinat a Barcelona de les terres del comtat de Foix i li demanen que eviti que a Solsona es continuï cobrant la lleuda i el passatge als ramats de Barcelona, ja que, sinó, la ciutat de Barcelona es veurà obligada a fer servir altres mitjans contra els interessos solsonins.²¹⁹ El mes següent tornen a enviar una carta al bastard de Cardona per donar-li les gràcies per deixar sortir de la baronia 2000 caps de bestiar d'un carnisser de Barcelona, a la vegada li demanen que faciliti el pas de la resta del bestiar que els carnisseros de Barcelona han de passar pel comtat de Cardona, ja que, sinó, es posa en perill l'abastament de carn de la ciutat; com a punt final li continuen preguntant que faci alguna cosa amb el cas de Solsona.²²⁰ En definitiva, sembla que el procurador del comtat de Cardona tampoc no va poder o voler solucionar els problemes que la ciutat de Barcelona tenia amb Solsona, el que va fer que restessin oberts.

En general, els conflictes continuen sent abundants fins començaments de la dècada dels 80. Així, per exemple, al castell Boixadors (actual terme de Sant Pere Sallavinera), el 1476 els oficials de mossen Altarriba han capturat 6 moltons de Joan Citjar per dret de passatge,²²¹ i el 1478, el mateix senyor ha capturat 30 moltons de carnisseros de Barcelona pel mateix concepte.²²² A Lleida, el col·lector de la lleuda atura un ramat de Ramon Sala el 1477.²²³ Finalment, a Santa Coloma de Queralt, el 1478 els oficials de Dalmau de Queralt capturen també alguns moltons propietat de carnisseros de Barcelona.²²⁴ Sembla que el desballestament en què s'havia sumit el país a conseqüència de la guerra havia donat força als senyors per desafiar la ciutat de Barcelona, la qual intenta per tots els mitjans fer respectar els seus privilegis, però, de fet, està desbordada per la situació. Això es dedueix almenys de les paraules escrites pels consellers en una carta que van enviar a en Dalmau de Queralt, després que aquest apressés uns moltons de Barcelona a la seva baronia *“e d'aquí avant no permetre que los ministres vostres o altri fassa tals exaccions e premis a les dites nostres libertats,*

---

²¹⁸ Sota el títol de bastard de Cardona estava, Joan, fill natural de Joan Ramon Folc III de Cardona, el qual va lluitar durant la guerra civil al costat de Joan II. En acabar la guerra civil va ser premiat amb diferents prebendes, va tenir especial protagonisme en la política reial pirinenca, especialment com a mediador en les negociacions entre la monarquia i Hug Roger III de Pallars. PELÁEZ, Manuel J. *Catalunya després de la guerra civil del segle XV*. Curial. Barcelona, 1981. p.29. SOBREQUÉS, Santiago. *Els barons de Catalunya*. Barcelona, 1957. p. 210 a 213.

²¹⁹ AHCB CC. Lletres Closes VI-28 fol. 156v.

²²⁰ AHCB CC. Lletres Closes VI-28 fol. 159v.

²²¹ AHCB CC. Lletres Closes VI-27 fol. 179v.

²²² AHCB CC. Lletres Closes VI-28 fol. 177.

²²³ AHCB CC. Lletres Closes VI-28 fol. 55.

²²⁴ AHCB CC. Lletres Closes VI-28 fol. 115.

car fem certa noblesa vostra que si la guerra ha permés fins vuy que contra justícia e disposició de nostres privilegis tans exaccions sien stades fetes, ara que som en temps de pau aquesta ciutat per forma alguna no ho tolerarà”.²²⁵ La debilitat de la ciutat, que apareix asediada per tots els fronts, contrasta amb el que sembla la prepotència dels carnisers i els seus pastors, ja que el mateix Dalmau de Queralt contesta als consellers dient que els ramats de Barcelona haurien d’anar pels camins, sense aturar-se i sota vigilància dels seus oficials, creuant en un dia tota la seva baronia, en canvi, el bestiar s’està fins a 4 dies anant pels camps fent malbé les collites i entrant als masos rònecs i això, diu, no és nou, sinó que ja fa cinc anys que passa.²²⁶

Després de les Corts presidides per Ferran II, el 1480, a Barcelona, sembla que els conflictes baixen en nombre; tot i això, en continuen sorgint. Moltes vegades aquests problemes no tenen res a veure amb els drets de pas o la invasió de camps per part dels ramats, sinó que són problemes privats entre un carnisser i un senyor jurisdiccional, normalment relacionats amb deutes. Aquest és el cas del senyor de Montfalcó el Gros, a qui li devia uns diners el pare d’en Pere Lastis, carnisser de Barcelona, i per aquesta raó atura un ramat d’aquest, que venia a la ciutat, com a penyora del deute.²²⁷ Els consellers de la ciutat consideren il·legal aquesta acció, perquè, pel privilegi de guiatge, tota persona que porti vitualles a la ciutat no pot ser aturada per deutes fins que no hagi portat les vitualles a la ciutat i retornat al seu lloc d’origen.²²⁸

Aquest és un cas excepcional en comparació amb el casos que s’han vist fins ara, on les retencions es feien en general per la voluntat dels senyors de cobrar drets de pas als ramats de Barcelona. Aquesta continuava sent la causa de la major part de les retencions de bestiar de Barcelona que es produeixen a finals del segle XV, com és el cas, una altra vegada de Dalmau de Queralt, a qui el 6 d’abril de 1486, els consellers de Barcelona li reclamen dos moltons que el senyor ha pres en concepte de peatge del ramat de la companyia formada per Jeroni Albanell (jurista),²²⁹ Joan Citjar i Simó Lastis. En la mateixa data els consellers reclamen als senyors de La Llacuna,²³⁰ de Çavallà del

---

²²⁵ Ídem.

²²⁶ AHCB CC. Cartes Comunes Originals X-41 fol. 99.

²²⁷ AHCB CC. Lletres Closes VI-31 fol. 193v.

²²⁸ Veure capítol 1.1.

²²⁹ Jeroni Albanell, doctor en lleis, té arrendada la taula de la Figuera Cocorella, i el 1484 assegura tallar 8 moltons diaris. AHCB CC. Manual XIII-22. fol. 20.

²³⁰ AHCB CC. Lletres Closes VI-32 fol. 128.

Comtat²³¹ (a l'actual Conca de Barberà) i de Segur²³² (actual terme de Veciana, a l'Anoia) perquè retornin a la mateixa companyia, certs moltons que han capturat també per peatge.

En general, els senyors que tenen conflictes amb els consellers de Barcelona pel pas de ramats a finals del segle XV continuen sent els mateixos, en bona part perquè les seves baronies eren importants nusos de comunicacions dins la xarxa de carrerades transhumants, per on passaven de manera habitual no tan sols els carnissers de Barcelona, sinó gran quantitat de ramats de diverses procedències. Per aquests senyors acceptar els privilegis de Barcelona era perdre una gran quantitat de diners de manera permanent i donar un mal exemple per altres ciutats o viles. Aquest és el cas de Santa Coloma, on els consellers de Barcelona tornen a enviar una carta el 19 de maig de 1496, una altra vegada, per demanar explicacions a Dalmau de Queralt, perquè ha pres dos moltons d'un ramat de Barcelona.²³³ També aquest és el cas de la Llacuna, on amb la mateixa data els consellers també envien una carta per demanar explicacions per la presa d'uns moltons.²³⁴

De vegades, en els conflictes pel pas de ramats les raons polítiques s'entrecreuen amb les raons econòmiques. Aquest és el cas dels conflictes que va mantenir la ciutat de Barcelona amb els reis de Navarra, vescomtes de Castellbó. La primera notícia d'una captura de bestiar de Barcelona al vescomtat de Castellbó data de l'11 de març de 1488, quan prenen certs moltons, altra vegada, d'en Joan Citjar, al·legant que estaven en el seu dret de cobrar la lleuda, ja que ells estan a una senyoria i no pas en territori reial; aquí es torna a trobar el mateix conflicte sobre el concepte de sobirania i abast dels privilegis reials, però en aquest cas amb un senyor que a més és rei sobirà.²³⁵ En un principi les dues parts semblen d'acord en solucionar el conflicte a través d'una sentència del rei o el seu lloctinent, per això els consellers de Barcelona convoquen al procurador del

---

²³¹ AHCB CC. Lletres Closes VI-32 fol. 129.

²³² AHCB CC. Lletres Closes VI-32 fol. 129.

²³³ AHCB CC. Lletres Closes VI-35 fol. 124v.

²³⁴ AHCB CC. Lletres Closes VI-35 fol. 124.

²³⁵ La interpretació del "*per omnia loca regnorum terrarum et dominacione nostre*" del privilegi concedit per Jaume I, que els senyors fan de manera restrictiva, fent força en el "*dominacione nostre*" com els territoris de reialenc, on el rei és el senyor feudal, i no acceptant la "*potestas*" del rei per fer lleis autònomament que abarquien tot el regne que puguin ser superiors a lleis pròpies. Aquest va ser un conflicte que va durar tota la baixa Edat Mitjana, que comença el segle XII amb la recepció del dret romà i l'erosió de la independència dels senyors feudals. Per veure més sobre el tema. IGLESIA FERREIRÓS, Aquilino. *La creación del derecho; una historia de la formación de un derecho estatal español*. Vol. II. Marcial Pons. Madrid, 1996. p. 67 a 130.

vescomtat de Castellbó a Barcelona per Nadal d'aquell mateix any. El conflicte no es va solucionar, i el 12 de novembre de 1491 els consellers es queixen al veguer del vescomtat de Castellbó per la captura de 52 moltons de dos ramats que pertanyien a en Joan Berenguer Aguilar, ciutadà de Barcelona, i a en Joan Citjar. En aquesta ocasió els consellers no van esperar una solució pacífica del conflicte i van actuar expeditivament, així que, com a represàlia van empresonar un habitant de Castellbó, a qui van haver de deslliurar ràpidament en saber que era cònsol i representant de la reina de Navarra, tot i que els consellers van continuar amenaçant amb l'empresonament d'un habitant del vescomtat si no es retornaven les penyores fetes.²³⁶ De fet, els consellers en aquest conflicte havien d'actuar amb cautela, ja que mentre això passava a Castellbó, els Reis Catòlics havien signat amb Alain d'Albret el tractat de València (21 de març de 1488); tractat al qual havien arribat els reis per la voluntat que tenien de normalitzar la relació dels regnes hispànics amb el regne de Navarra i que, en el moment del conflicte, estava encara en procés de desenvolupament.²³⁷ Així, en tan delicada situació, una actuació precipitada dels consellers de Barcelona contra els interessos navarresos podia enterbolir les relacions entre els dos regnes.

A partir de tots aquests conflictes es poden traçar alguns dels camins que van seguir els ramats que, adquirits pels carnisers de Barcelona a l'occident de Catalunya o a les terres d'Aragó, havien d'abastar de carn la ciutat.

Un dels punts de partida del bestiar barceloní era el mercat ramader de Verdú,²³⁸ des d'aquest mercat molts ramats prenen una ruta que creuava les actuals comarques de la Segarra, l'Anoia, l'Alt Penedès i el Baix Llobregat; travessant les següents poblacions Guimerà, Savallà del Comtat, Santa Coloma de Queralt, La Llacuna i Font-rubí; a partir d'aquesta última població el camí es bifurcava: uns ramats seguien per Gelida fins Martorell, on creuaven el riu per baixar fins Barcelona per la riba del Llobregat; els altres, en canvi, anaven per Cervelló, creuant el riu per Sant Boi del Llobregat.

---

²³⁶ AHCB CC. Lletres Closes VI-34 fol. 68v.

²³⁷ Encara a l'hivern, entre 1490 i 1491, estaven en marxa negociacions entre el bisbe de Conserans (per la part navarresa) i el governador general d'Aragó per querelles pendents en les fronteres entre els dos regnes. SUÁREZ FERNÁNDEZ, Luís. *Fernando el Católico y Navarra*. Ed. Rialp. Madrid, 1985. p. 141.

²³⁸ La fira de Verdú va ser otorgada pel rei Pere a petició de l'abat de Poblet el 10 de desembre de 1378, es celebrava per Sant Marc el 25 d'abril i durava 10 dies. BATLLE I GALLART, Carme. *Fires i mercats, factors de dinamisme econòmic i centres de sociabilitat (segles XI-XV)*. Rafael Dalmau, Ed. Barcelona, 2004. p. 76. Era una fira especialitzada en la venda de bestiar, tant de peu rodó com de llana, que encara a començaments del segle XX continuava viva, si bé ja en franca decadència. VILA DINARÈS, P. « La fira de Verdú ». A: *Visions geogràfiques de Catalunya*, vol. II. Barcelona, 1962. p. 151 a 159.

Els ramats adquirits a mercats més occidentals, com podien ser els mercats de Lleida²³⁹ i Salàs²⁴⁰ a Catalunya; els de Barbastre,²⁴¹ Osca, Montsó, Tamarit²⁴² i la mateixa Saragossa²⁴³ a l'Aragó arribaven a la ciutat a través de la ruta que unia Barcelona amb Saragossa per Lleida, Cervera i Manresa. Així, els ramats comprats a Salàs descendien per la ribera del Segre, passant per Balaguer fins arribar a Lleida, més endavant s'incorporaven a aquest camí els ramats adquirits a Calaf²⁴⁴, aquesta ruta passava pels següents termes: Lleida, Cervera, Miralcamp, Bellpuig o Preixana, Anglesola, Veciana, Sant Pere Sallavinera i Manresa; des d'aquesta última població els ramats descendien per la ribera del Llobregat fins Barcelona. D'altres però, seguien el traçat anterior, per la Segarra, l'Anoia, etc. Finalment altres seguien el camí reial que uneix Barcelona amb Saragossa²⁴⁵ i que segueix una ruta més al sud, que travessava els termes de les Borges Blanques, Vinaixa, Blancafort, Vallmoll i Valls, on s'hi incorporaven a la ruta de la costa i on segurament els ramaders alternaven el camí reial (antiga "Via Domitia")²⁴⁶ i els aiguamolls costaners;²⁴⁷ altres però, probablement es desviaven a Rocafort de Queralt per unir-se a la ruta de Verdú a la Llacuna.

---

²³⁹ BATLLE I GALLART, Carme. *Fires i mercats, factors de dinamisme econòmic i centres de sociabilitat (segles XI-XV)*. p. 44.

²⁴⁰ El 1420 té dues fires de retorn, per Quaresma i per Pasqua, a més de la de Sant Nicolau el 6 de desembre, fundada el 1380. BATLLE I GALLART, Carme. *Fires i mercats, factors de dinamisme econòmic i centres de sociabilitat (segles XI-XV)*. p. 182. Era important encara a començaments del segle XX, sobretot per animals de peu rodó, però també de llana. VILA DINARÈS, P. « La fira de Verdú ». A: *Visions geogràfiques de Catalunya*, vol. II. p. 154.

²⁴¹ Important cruïlla de comunicacions entre el Pirineu i la plana, va tenir un mercat i tres fires, principalment ramaderes, encara que una estava especialitzada en el comerç de draps. BATLLE I GALLART, Carme. *Fires i mercats, factors de dinamisme econòmic i centres de sociabilitat (segles XI-XV)*. p. 156.

²⁴² Osca i Montsó van ser dos importants mercats, especialment llaners; Tamarit, més modest, destaca pel seu caràcter fronterer amb Catalunya. BATLLE I GALLART, Carme. *Fires i mercats, factors de dinamisme econòmic i centres de sociabilitat (segles XI-XV)*. p. 154 a 167.

²⁴³ Des dels anys 70 del segle XIV l'Aragó estava en ple creixement econòmic basat en la llana i en general, en la indústria ramadera, i Saragossa s'estava convertint en un centre financer de referència per un ampli territori; el bestiar de llana a finals del segle XIV a l'Aragó era superior al milió de caps, dels quals una quarta part estaven a Saragossa i els seus termes. FERNÁNDEZ OTAL, José Antonio. « Trayectoria jurídico-institucional, social y económica de la Casa de Ganaderos de Zaragoza en la Edad Media (siglos XIII-XIV) ». *Estudis d'Història Agrària*, nº 14. Barcelona, 2001. p. 115 i 116.

²⁴⁴ El 30 de juliol de 1493 els consellers envien una carta al batlle de Calaf reclamant el retorn d'uns moltons pressos en penyora, que havien estat comprats a la fira dels prats a Calaf i que venien a Barcelona per aprivisionar aquella de carn. CC Lletres Closes VI-34 fol. 134.

²⁴⁵ RIERA MELIS, Antoni. « La red viària de la Corona Catalanoaragonesa ». A: *Acta Historica et archaeologica Mediaevalia*. 23/24. U.B. Dep. Hist. Med. Barcelona, 2002-2003. p. 449.

²⁴⁶ RIERA MELIS, Antoni. « La red viària de la Corona Catalanoaragonesa ». P. 447.

²⁴⁷ Veure capítol següent.

També per Manresa passava el camí que seguien els ramats que provenien de la fira d'Organyà,²⁴⁸ a la senyoria de Castellbó (Alt Urgell), del Pallars Sobirà o fins i tot del comtat de Foix.²⁴⁹ Aquests ramats creuaven els termes de Solsona i de Cardona, passaven pel terme del castell de Callús,²⁵⁰ ja a la vegueria de Manresa, per enllaçar en aquesta última ciutat amb la ruta del Llobregat que els portava fins a Barcelona.

1.3.3.2 La zona nord.

El primer testimoni de conflictes protagonitzats per ramats de Barcelona a la zona nord-oriental de Catalunya durant el període estudiat es situa al terme del castell d'Oriç, a l'actual comarca d'Osona, el 3 de gener de 1302, quan el senyor del castell, en Berenguer d'Oriç, rep una carta dels consellers i prohoms de Barcelona que li exigeixen que retorni dos moltons que pertanyien a en Bartomeu Munell²⁵¹ i a en Sebastià Descubillit, tots dos carnisers de Barcelona, a qui els havien pres les dues bèsties per “ban”;²⁵² probablement en aquest document s'utilitza el terme ban com a dret jurisdiccional²⁵³ equivalent al passatge o peatge, ja que diu el text que “*som molt meravellats per so com no creem salva nostra honor que vos haiats possat ne ordenat, ne puscats posar ne ordenar ban sobre bestiar qui pas per lo terme del dit castell*” Ja que consideren els consellers que si tots els senyors ho fessin “*si per tots los termens dels castells havia ban o si podia possar sobre•l bestiar qui passa, la ciutat de Barchinona no hauria compliment en carn axí com ha e ha hauda*”²⁵⁴ de fet aquesta es la primera presa feta per un senyor jurisdiccional al bestiar de Barcelona que s'ha pogut

---

²⁴⁸ VILA DINARÈS, P. «Fires de camp». A: *Visions geogràfiques de Catalunya*, vol. II. Barcelona, 1962. p. 100.

²⁴⁹ Tenint en compte que totes les referències que tenim al pas de ramats pel Pallars són en moments de guerra entre el rei i el comte de Pallars (1472-1491), es probable que en condicions normals els ramats provinents de Foix i el Pallars, en comptes de seguir la ruta, Pallars, Solsona, Cardona, Manresa; descendissin el curs de la Noguera Pallaresa, en direcció a Balaguer i a Lleida.

²⁵⁰ El 17 de desembre de 1488 hi ha una queixa feta pels consellers de Barcelona al veguer de Manresa perquè al castell de Callús han penyorat un moltó d'un ramat de Barcelona que venia a aprovisionar la ciutat. AHCB CC. Lletres Closes VI-33 fol. 96v.

²⁵¹ Aquest carnisser el 1302 tenia arrendades dues taules al maell de la Mar per 90 sous. ORTÍ GOST, Pere. *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*.p. 184, quadre 21.

²⁵² La carta no ho diu específicament, però segurament seria per tales o entrada dels ramats en camps cultivats.

²⁵³ BOLÒS, Jordi. *Diccionari de la Catalunya medieval (ss. VI-XV)*. Edicions 62. Barcelona, 2000. p. 40.

²⁵⁴ AHCB CC. Llibre del Consell. Vol . I fol. 77.

documentar i sembla, pel text, que els consellers encara no estaven acostumats a aquests fets.

Fins el 1342 no hi ha cap altra captura de bestiar a les rutes del centre-nord, el 1342 hi ha una captura a Centelles, on una carta de queixa dels consellers de Barcelona indica que s'han pres uns moltons propietat d'uns carnisers de Barcelona, però no es pot saber gaire més, ja que el document està en un estat molt deficient de conservació.²⁵⁵

El següent conflicte està datat el 20 d'agost de 1382 a Puigcerdà, al comtat de la Cerdanya. Els canvis de sobirania que va patir aquest important centre de producció ramadera, llanera i drapera, fa necessari que s'individualitzi el seu cas dins el context de la ruta nord. Així, entre el 1276 i el 1343, la Cerdanya va passar a formar part del regne privatiu de Mallorca, per retornar a Catalunya amb la conquesta d'aquest regne per Pere el Cerimoniós. Durant l'administració mallorquina, tot i el creixement de la ramaderia al territori cerdà i els bloquejos intermitents que impediè el pas de bestiar entre els dos territoris,²⁵⁶ no s'ha conservat cap queixa dels consellers de Barcelona per problemes de pas del ramats de la ciutat a la Cerdanya. Aquest fet es pot deure a que les autoritats mallorquines, davant la forta competència entre els drapers i els carnisers per un mateix producte, el moltó, i les creixents necessitats càrniques de Perpinyà, van intentar que la major part dels moltons destinats a carn tinguessin com a destí final les taules de la capital rossellonesa. Així, en el 1307, Jaume II de Mallorca, davant la fretura de carn que hi ha a Perpinyà, estableix que tot propietari de ramats haurà de despendre's anualment d'una cinquena part dels seus anyells, que seran venuts anualment als carnisers rossellonesos. Durant la segona dècada del segle XIV, torna a haver escassetat de carn al Rosselló i a la Cerdanya, i el rei Jaume II d'Aragó condiciona l'exportació de bestiar català i aragonès als comtats al restabliment de les exportacions de llana pirinenca a Catalunya, bloquejades per un vet de Sanç de Mallorca. De fet, mentre el Rosselló i la Cerdanya van dependre de Mallorca van necessitar les exportacions catalanes per mantenir el seu consum de carn, la qual cosa va convertir el seu mercat en molt poc interessant pels carnisers barcelonins, ja que no tan sols havien de superar les dificultats burocràtiques de passar una frontera que es tancava de manera intermitent, sinó que a més havien de fer front a la forta competència dels carnisers

---

²⁵⁵ AHCB CC. Llibre del Consell vol. XV fol. 50v.

²⁵⁶ RIERA MELIS, Antoni. «El comerç d'aliments entre Catalunya i els districtes pirinencs del Regne de Mallorca a la primera meitat del segle XIV». A: *Circulació de mercaderies i xarxes comercials als Pirineus (segles XIII-XIX); 7e curs d'Història d'Andorra*. CNRS; Université de Toulouse "Le Mirail". Toulouse, 2003. p. 63 a 67.

perpinyanesos, que estaven protegits per la monarquia mallorquina.²⁵⁷ Per tant, els carnisseros barcelonins, durant la primera meitat del segle XIV, van acudir als mercats del Ripollès i la Garrotxa però sense creuar la frontera, fet que explicaria la falta de referències a la Cerdanya durant aquest temps a l'Arxiu Municipal de Barcelona.

Així, com ja s'ha explicat, el primer conflicte documentat al territori de la Cerdanya es troba el 1382, unes dècades després d'estar el comtat sota l'administració reial catalano-aragonesa. En la carta que els consellers de Barcelona envien al veguer de la Cerdanya i als còsols de Puigcerdà es queixen perquè el procurador reial del comtat està cobrant la lleuda²⁵⁸ al pas dels ramats dels carnisseros, tot i que la legalitat de cobrar aquesta lleuda als ciutadans de Barcelona està sent estudiada pel lloctinent de Catalunya, el futur Joan I.²⁵⁹ Aquest conflicte probablement es va solucionar a favor de la ciutat de Barcelona, perquè no hi ha més queixes fins el 19 de setembre de 1447, quan uns ramats de n'Antoni Romaguera²⁶⁰ i en Dalmau Ginebret²⁶¹ són capturats a Sallagosa per no haver notificat a la persona adequada el nombre de bestiar que creuava el comtat, ja que es feia un control de tots els ramats que passaven per tal de cobrar la lleuda reial i, encara que els ramats de Barcelona no pagaven aquest dret, sí tenien l'obligació de notificar el seu pas i dir el nombre de bestiar que passaven, presentant el privilegi conforme no havien de pagar.²⁶² El problema es va solucionar relativament ràpid, perquè el 14 de novembre del mateix any els consellers agraeixen al lloctinent del procurador reial l'ajut prestat per tal de solucionar el conflicte.²⁶³ També al Capcir, en aquest cas el 1439, comença un procés per dilucidar si els ciutadans de Barcelona tenen l'obligació de pagar lleuda en passar els seus ramats pel terme de Vilafranca del Conflent; la ciutat de Barcelona, per defensar els seus interessos davant el jutge, nomenat per la reina, envia el notari i sotsíndic de la ciutat, n'Antoni Vinyes.²⁶⁴ No s'ha conservat el resultat del judici però la inexistència de cartes de queixa referents a aquest

---

²⁵⁷ RIERA MELIS, Antoni. «El comerç d'aliments entre Catalunya i els districtes pirinencs del Regne de Mallorca a la primera meitat del segle XIV». p. 63 a 67.

²⁵⁸ Concretament cobraven una malla per cada ovella, moltó, cabra o en general per cada cap de bestiar menut. GALCERÁN VIGUÉ, Salvador. *La indústria i el comerç a Cerdanya*. Fundació Vives Casajuana. Barcelona, 1978. p. 53.

²⁵⁹ AHCB CC. Lletres Closes VI-1 fol. 74.

²⁶⁰ Important carnisser barceloní que a la dècada dels 30 del segle XV tallava a dues taules de Barcelona, una a la carnisseria Major i l'altra a la del Pont de Campderà o de Sant Pere. AHCB CC. Manual XIII-17 fol. 35v.

²⁶¹ És un carnisser relativament important, el 1443 assegura tallar 26 moltons diaris en dues taules d'un piló cadascuna. AHCB CC. Manual XIII-17 fol. 36v.

²⁶² AHCB CC. Lletres Closes VI-13 fol. 15v.

²⁶³ AHCB CC. Lletres Closes VI-13 fol. 31v.

²⁶⁴ AHCB CC. Lletres Closes VI-6 fol.

territori durant la resta del segle XV fan pensar que es va solucionar a favor de Barcelona.

Als comtats no hi ha més problemes fins l'ocupació francesa (1463-1493). Durant aquests anys, que s'emmarquen dins el conflictiu període de la guerra i postguerra civil catalana, tot i les dificultats que té creuar la frontera entre els dos territoris, sembla que els ramats cerdans van continuar transhumant amb l'Empordà.²⁶⁵ Així, durant la guerra, els consellers van demanar permisos per treure bestiar del comtat i portar-lo a la ciutat, com el que van demanar a Damià Dezcattlar,²⁶⁶ castlà de Llívia, l'1 d'octubre de 1467, a favor d'en Joan Citjar.²⁶⁷ Aquesta relació es va mantenir, tot i el canvi de fronteres, gràcies a què durant els segles XIV i XV s'havien establert estretes relacions entre els carnisers de Barcelona i els ramaders de la Cerdanya. Així per exemple, ja en el conflicte per la lleuda a Sallagosa els dos carnisers de Barcelona sembla que tenien un fermança a Puigcerdà, un tal Ramon Blanc, cirurgià i hostaler; anys després, el 2 de juny de 1475, els barquers de Sant Boi han pres un cavall, dos ases i la roba dels pastors d'en Ramon Sala, comerciant de Puigcerdà, que portava bestiar per tallar a Barcelona i no havia creuat el riu amb la barca i no havia pagat els drets corresponents;²⁶⁸ la qual cosa mostra que aquest ramader estava associat amb algun carnisser de Barcelona. Hi havia ocasions en què les relacions entre els ramaders de la Cerdanya i els carnisers de Barcelona no eren pas amistoses, sinó més aviat d'una competència hostil; com quan el 30 d'octubre de 1485, tot i la frontera, dos ramaders de Puigcerdà estan disposats a tallar carn a Barcelona a un preu més baix que el mantingut pels carnisers de la ciutat si els consellers els donen un guiatge que els protegeixi dels acreedors que tenen a Barcelona.²⁶⁹ No només els deutes personals de certs ramaders dificultaven les relacions comercials entre els dos costats de la frontera, també els deutes del municipi de

---

²⁶⁵ L'1 de maig de 1470 els cabaners de Puigcerdà, quan van anar a hivernar a l'Empordà, van ser impeditos per drets de marques; els consellers de Barcelona van intercedir per ells davant la Generalitat, tot i els censals que tenien obligats a l'esmentat dret molts ciutadans de Barcelona. CC Lletres Closes VI-24 fol. 77.

A l'Empordà arribaven en règim de transhumància sobretot ramats provinents de l'Alt Ripollès, Alt Conflent i Alt Vallespir, cosa que va crear tota una xarxa de relacions econòmiques i humanes entre ramaders del Pirineu i de l'Empordà. SOLDEVILA I TEMPORAL, Xavier. «La ramaderia ovina i el comerç de la llana a Torroella de Montgrí (1290-1340)». *Estudis d'Història Agrària*, nº 14. Barcelona, 2001. p. 85 a 87.

²⁶⁶ Damià Descattlar, durant la guerra civil, es va posar del costat de Joan II i reconegué la soberania de Lluís XI sobre els comtats, la qual cosa no va ser impediment per ser el 1472 un dels caps de la revolta contra el rei francès.

²⁶⁷ AHCB CC. Lletres Closes VI-23 fol. 173.

²⁶⁸ AHCB CC. Lletres Closes VI-27 fol. 8v.

²⁶⁹ AHCB CC. Lletres Closes VI-32 fol. 83v.

Puigcerdà fa que els ramaders de la Cerdanya vagin amb por a l'hora d'aventurar-se a l'altre costat de la frontera i més si aquests deutes el municipi els té amb carnisseres de Barcelona, recelosos dels ramaders cerdans que els volen fer la competència a la seva ciutat; així, el 27 de juny de 1488 s'embarga un ramat d'en Berenguer Manegat, ramader de Puigcerdà, per deutes de la vila amb la vídua de Joan Citjar, que és qui demana als consellers aquest embargament.²⁷⁰ Després del retorn dels comtats a la sobirania de Ferran II, el 1493, les relacions amb la Cerdanya es van normalitzar, encara que persistiren els problemes per l'intent dels procuradors reials de cobrar la lleuda als carnisseres de Barcelona.²⁷¹

Una mica més al sud, a les senyories eclesiàstiques de Ripoll i Sant Joan de les Abadesses, els problemes estan relacionats amb la seguretat al pas dels ramats adquirits pels carnisseres de Barcelona a la Cerdanya i als propis mercats comarcals. Per exemple, el 26 de juny de 1388, els consellers de Barcelona envien una carta a l'abat del monestir de Ripoll i al batlle de Ripoll perquè un habitant d'aquesta senyoria havia atacat un ramat de 316 moltons i els seus pastors, ramat que era propietat d'una companyia de carnisseres de Barcelona. En l'atac, l'agressor havia matat dos moltons, havia ferit uns altres i havia desviat tot el folc del seu camí amb els conseqüents problemes; sembla que l'atac s'havia produït perquè els ramats de Barcelona havien fet tala a les terres de l'agressor, encara que segons els consellers, això no ho justifica de cap manera, ja que els pastors (en nom dels propietaris del bestiar) estaven disposats a compensar la tala, per tant els consellers demanen a l'abat i al batlle que l'agressor restitueixi els dos moltons morts, els danys i els perjudicis.²⁷² Per la seva banda, l'abat de Ripoll diu que, donat que el bestiar dels carnisseres de Barcelona havia entrat a la devesa²⁷³ de n'Estaulilla, habitant del seu territori (que per la seva part negava haver atacat el dit ramat), i que el cost de la tala era superior als dos moltons morts, n'Estaulilla no hi tenia cap deute amb els carnisseres de Barcelona. Aquí l'abat de Ripoll ha esmentat un dels greus contenciosos dels consellers de Barcelona amb el transpaís en el referent a

---

²⁷⁰ AHCB CC. Lletres Closes VI-33 fol. 77.

²⁷¹ El 28 de gener de 1497 els consellers de Barcelona es queixen als cònsols de Puigcerdà i al procurador reial a la Cerdanya de l'intent per part del col·lectors de la lleuda de cobrar a un mercader de Barcelona que tenia els seus ramats al terme de Puigcerdà. AHCB CC. Lletres Closes VI-35 fol. 165.

²⁷² AHCB CC. Lletres Closes VI-2 fol. 72v.

²⁷³ Segons Joan Puig la paraula devesa ve del llatí "defensa" i és una terra de pastura tancada, per un particular o un municipi, com a reserva de pastura, distingint-se del bovalar en que està creada per tot tipus de bestiar i no només per bestiar gros. SÁNCHEZ ADELL, José. «Algunos aspectos de la práctica ganadera medieval en tierras castellanenses». A: *Estudios Castellonenses*. Vol. 5. Diputació de Castelló. Castelló, 1992-1993. p. 351.

ramaderia: el tancament de pastures per crear deveses reservades al bestiar local. Els consellers consideren això absolutament il·legal, ja que va contra el privilegi concedit a la ciutat per Jaume I, que dóna lliure pastura als habitants de Barcelona a tots els erms del regne excepte “*vineis et ortis civitatis Barcinone*” i on no apareix en cap moment el terme “devesa”,²⁷⁴ tot i que les deveses també van ser creades per privilegis concedits pels reis catalano-aragonesos a partir de principis del segle XIII.²⁷⁵ Els consellers, recolzant-se en una interpretació literal del text del privilegi de Jaume I, no accepten l’entrada a una devesa com una tala;²⁷⁶ així, pels consellers barcelonins només hi ha tala dels ramats barcelonins, si aquests ramats han entrat en un camp cultivat;²⁷⁷ per tant, en aquest cas es reiteren en la seva demanda de restitució dels moltons i pagament dels danys als carnisers de Barcelona.²⁷⁸

El següent conflicte en aquest territori apareix quaranta anys després, el 5 d’octubre de 1439, i és molt més complicat; en aquest cas la carta va dirigida al batlle de Montgrony, a la senyoria de Sant Joan de les Abadesses, i tracta sobre un presumpte cas de robatori. Sembla que un pastor a sou d’Antoni Romaguera, un tal Joan de Taraçona, anava pel camí reial en direcció a Barcelona amb un ramat adquirit al nord, quan un habitant de la parròquia, un tal Ermengol, en un moment de distracció del pastor, li va prendre un moltó i el va amagar; per la seva part, el pastor no es va quedar quiet sinó

---

²⁷⁴ Veure capítol 1.1

²⁷⁵ A Catalunya també es creen deveses que, com a València, afecten directament a la ciutat de Barcelona, ja que el privilegi de la ciutat no diu res sobre elles. La primera devesa coneguda va ser otorgada per Pere el Catòlic al monestir de Vinganya, de l’ordre de la Trinitat, l’any 1205 i confirmada per Jaume II el 1326; la devesa, com el monestir, eren propers a Lleida. El 1274 es crea la devesa de Freginals per concessió del comanador d’Ulldecona, de l’ordre de l’Hospital. Algunes van ser creades a les pastures que hi ha al voltant de Barcelona la qual cosa va generar conflictes entre els poseïdors i la ciutat. FERRER I MALLOL, Mª Teresa. «Boscos i deveses a la Corona Catalano-Aragonesa (s. XIV-XV)». A: *Anuario de Estudios Medievales*, nº 20. CSIC. Barcelona, 1990. p. 527 a 529.

²⁷⁶ Un cas similar a aquest és el que té la ciutat de València amb la creació de *bovalars* a les viles del regne, que volen limitar la pastura dels seus ramats i entren en contradicció amb el privilegi de lliure pastura que va concedir Jaume I en els seus furs a la ciutat, cosa que va motivar greus conflictes entre la ciutat i les poblacions del regne; en aquest cas, la ciutat va acceptar que els seus ramats no entressin a les deveses però va intentar controlar el creixement i la nova creació de deveses i bovalars al regne, ja que, com a Barcelona, afectaven directament al seu aprovisionament de carn. RUBIO VELA, Agustín. *El ganado de Valencia y los pastos del reino, el avituallamiento urbano bajomedieval como factor de conflictividad*. Societat Castellonenca de Cultura. Castelló, 1999. p. 674 a 684.

²⁷⁷ Tenint en compte que la defensa d’aquest concepte està matitzada pels interessos egoistes de la classe dirigent barcelonina. Per exemple durant el segle XIV mentre al delta del Llobregat prohibeixen mitjançant ordinacions l’entrada dels ramats dels habitants del delta als erms propietat de ciutadans barcelonins, contra els costums locals de la població del delta. A la resta de Catalunya estan defensant la lliure pastura dels ramats dels seus carnisers, enfront el tancament de pastures per part dels terratinents locals. FERNÁNDEZ I TRABAL, J. «Aprofitaments comunals, prats i pastures al delta del Llobregat (segles XIV i XV); Conflictes per a l’utilització de l’espai a la Baixa Edat Mitjana». p. 195 a 197.

²⁷⁸ AHCB CC. Lletres Closes VI-2 fol. 73.

que va recuperar el moltó, segons diuen els consellers amb “*fort pocha violència*”. En veure n’Ermengol que el pastor li havia pres el moltó va tocar a somatent, mobilitzant el batlle i altres de la vila que van capturar a Joan de Taraçona i tot el seu ramat; després, mentre al pastor el van ficar a la presó, el ramat va ser enviat a la ciutat dos dies després per persones inexpertes, el que, diuen els consellers, va causar greus pèrdues a n’Antoni Romaguera, concretament pèrdues per valor de més de cent florins. Davant tot aquest panorama els consellers exigeixen el deslliurament d’en Joan de Taraçona sense càrregues (ni multes, ni fermança, ni res) i el pagament dels danys a n’Antoni Romaguera; les autoritats barcelonines sostenien les seves demandes argumentant que en cas que en Joan de Taraçona o n’Antoni Romaguera tinguessin cap compte pendent a la batllia de Montgrony, gràcies al privilegi de guiatge de vitualles eren lliures fins que no haguessin deixat el bestiar a Barcelona i retornat a les seves cases, a més, al·leguen que si el cas és amb Antoni Romaguera, per ser ciutadà de Barcelona només pot ser jutjat pel batlle de Barcelona;²⁷⁹ així, en Romaguera ja ha presentat les seves al·legacions a l’esmentat batlle, i si n’Ermengol o altra persona de la batllia de Montgrony vol continuar el procés, poden continuar-lo a Barcelona.²⁸⁰ Els consellers, en aquest cas, fan valer el privilegi de guiatge davant el que sembla un cas de deutes, encara que no es diu clarament en cap moment, i fins i tot s’intueix sota les paraules dels consellers que estan amagant alguna cosa potser més greu. Sigui quin sigui el detonant del conflicte, els consellers defensen amb totes les seves armes legals els proveïdors d’aliments de la ciutat, perquè, com diuen a la carta “*los dits moltons venint a aquesta ciutat ésser una de les principals vitualles necessàries al viure de les persones e a ops e per provisió de la dita ciutat*” usant totes les eines al seu abast per protegir-los, fos quin fos el seu delictes.

El següent cas de conflicte a l’actual comarca del Ripollès es dona després de la guerra civil, concretament al voltant del 19 d’octubre de 1481, es tracta d’un cas de presses o “robatoris” en el pas entre Camprodon i Ripoll, pas obligatori pels ramats que venen de la Cerdanya, tal i com ho denuncien els còsols de Puigcerdà (en aquest moment sota domini francès) als consellers de Barcelona, que a la seva vegada demanen a Enric d’Aragó, lloctinent de Catalunya, que faci alguna cosa, ja que els atacs reiterats

---

²⁷⁹ Segons el privilegi “recognoverunt proceres” els ciutadans i habitants de Barcelona només poden ser jutjats a la ciutat de Barcelona. UDINA MARTORELL, Federico; ARAGÓ, Antonio M^a; COSTA, Mercedes. *Privilegios reales concedidos a la ciudad de Barcelona*. p.15.

²⁸⁰ AHCB CC. Lletres Patents VIII-2 fol. 129.

d'aquests presumptes "lladres", dificulten l'arribada de bestiar de carn a la ciutat.²⁸¹ S'ha de tenir en compte que aquests "lladres", en Joanico i en Garcia, eren homes de mossen Descatllar, que des del 1472 estava en guerra amb el rei de França, cosa que posava en una situació compromesa a l'Infant Enric que havia de triar entre la defensa dels interessos de Barcelona o els de la Corona. No sabem com va acabar aquest conflicte, però és molt probable que l'Infant donés llargues sense fer res.

Els conflictes que es tractaran a continuació es situen a les actuals subcomarques del Lluçanès i el Moianès i plantegen una problemàtica absolutament diferent a la que s'ha tractat per la Cerdanya i el Ripollès, ja que no són problemes per pas, sinó per estança més o menys estable de ramats propietat de carnisers de Barcelona en el territori. El primer conflicte està datat el 20 de gener de 1449, quan els consellers de Barcelona es queixen al paborde de la mesada de desembre a la Seu de Vic del cobrament de delme i primícia a Joan Citjar per estar els seu ramat pasturant en pastures comprades en el territori de l'esmentada pabordia quan, segons els consellers, "passava" pel terme de Sant Boi del Lluçanès²⁸². Els consellers consideren aquest cobrament una greu il·legalitat, ja que segons ells, els ciutadans de Barcelona estaven exempts de pagar qualsevol tipus d'herbatges;²⁸³ la utilització per part dels consellers d'aquest vocabulari, utilitzant termes com "passar" o "herbatge" és absolutament intencionada i vol relacionar aquest cobrament amb el privilegi que dóna als ciutadans de Barcelona exempció en el pagament de qualsevol dret de pas.²⁸⁴ En canvi, la carta enviada pel capítol de Vic als consellers mostra que el ramat de Joan Citjar no estava de pas i que el que ells pretenien cobrar no era un dret d'aquest tipus, sinó un dret eclesiàstic que gravava els ramats que pasturaven temporades llargues en el territori, concretament el que es gravava era el bestiar i no pas la terra, i per tant no ho havia de pagar el propietari de la terra sinó l'arrendatari o comprador de les pastures;²⁸⁵ matisant en una carta posterior enviada pel sagristà de Vic, que no es podria fer d'una altra manera ja que es paga amb una part dels anyells nascuts, una part dels vellons obtinguts i una part dels formatges fets amb la llet de les ovelles, tot productes variables segons l'any i

---

²⁸¹ AHCB CC. Lletres Closes VI-30 fol. 122v.

²⁸² Sant Boi del Lluçanès pertanyia des del 993 a la seu de Vic, era governada pel canonge prebòsit del mes de desembre que regia el terme a través d'un batlle que sempre era l'hereu del mas de Vila-rasa. VV. AA. *Gran Geografia comarcal de Catalunya*, vol. 1. Fundació Gran Enciclopèdia Catalana. Barcelona, 1981. p. 279.

²⁸³ AHCB CC. Lletres Closes VI-14 fol. 12.

²⁸⁴ Veure capítol 1.1.

²⁸⁵ AHCB CC. Cartes Comunes Originals X-19 fol.16.

impossibles de pagar abans del lloguer de les pastures. El sagristà suggereix als consellers que li diguin a en Joan Citjar que si el propietari de les pastures li havia dit en llogar-li-les que no havia de pagar el delme, l'havia enganyat, i que per tant s'havia de querellar amb ell i no pas amb la pabordia de Vic.²⁸⁶

El 23 de desembre de 1451 es troba un cas similar, també protagonitzat per en Joan Citjar, en aquest cas en conflicte amb el monestir de Santa Maria de Ripoll, perquè el batlle que representa l'abat a la baronia de la Guàrdia²⁸⁷ havia pres al carnisser de Barcelona 5 moltons en concepte de delme d'un ramat que tenia als termes del castell; els consellers, per la seva part, diuen que això és il·legal i que una vegada ja havia passat el mateix i l'abat havia retornat els moltons, donant la raó als consellers.²⁸⁸ La resposta enviada pel procurador de l'abat de Ripoll dóna en aquest cas també la raó als consellers i diu que la captura s'havia fet per una denúncia posada per un tal Bartomeu Argilers, natural de Lluçà, però que a la vista de les raons posades pels consellers tornen els moltons a en Joan Citjar.²⁸⁹

Un altre territori d'aquesta ruta nord on apareixen ramats de Barcelona pasturant de manera més o menys estable és al Moianès, concretament a la seva capital a Moià; l'octubre de 1473, a n'Antoni Passarell, habitant de Moià, li han pres en unes bandositats 47 ovelles, 19 anyells, 21 moltons i una cabrida que pertanyien a en Jeroni Sala, mercader de Barcelona. Els consellers, davant el fet, exigeixen al capità de Manresa el retorn immediat del bestiar.²⁹⁰ Finalment hi ha un altre conflicte a Moià, però en aquest cas és per pas, i no per estança, d'un ramat d'en Pere Rabós²⁹¹ que, l'octubre de 1452, va passar per les terres d'un mas del batlle de Moià; aquest, segurament com a represàlia per la invasió de les seves terres, va prendre dos moltons, la qual cosa va provocar la queixa airada dels consellers que consideraven la pressa com absolutament il·legal.²⁹²

---

²⁸⁶ AHCB CC. Cartes Comunes Originals X-20 fol. 33.

²⁸⁷ La baronia de la Guàrdia pertanyia a l'abat de Ripoll des del 1363, dintre d'aquesta baronia hi havia dues parròquies Santa Maria d'Alpens i Sant Pere de Serrallonga que, actualment estan dintre del municipi d'Alpens, considerat dintre de la subcomarca del Lluçanès. VV. AA. *Gran Geografia comarcal de Catalunya*, vol. 1. Fundació Gran Enciclopèdia Catalana. Barcelona, 1981. p. 285, 230 i 231.

²⁸⁸ AHCB CC. Lletres Closes VI-16 fol. 147.

²⁸⁹ AHCB CC. Cartes Comunes Originals X-22 fol. 153.

²⁹⁰ AHCB CC. Lletres Closes VI-26 fol. 103v.

²⁹¹ Pere Rabós és un petit carnisser barceloní que el 1435 té dues taules en associació amb en Joan Cortit, on talla diàriament uns 18 moltons. AHCB CC. Manual XIII-16 fol.103.

²⁹² AHCB CC. Lletres Closes VI-17 fol. 66v.

Així, els carnissers sembla que utilitzaven aquesta zona intermitja, on molts ramats transhumants acostumaven a eixivernar, com un espai per engreixar el seu bestiar mentre esperaven el viatge definitiu a la ciutat.

Finalment, s'ha trobat, el 17 de febrer de 1482, un conflicte entre un carnisser de Vic que portava bestiar a Barcelona i el batlle de Montcada (que depenia de Barcelona), que havia cobrat 7 sous de castillatge a l'esmentat carnisser, provocant la queixa airada dels consellers, que diuen que mai s'havia cobrat aquest dret a Montcada i menys a persones que portessin vitualles a la ciutat, i exigeixen al batlle que torni els set sous al carnisser si no vol que el facin fora.²⁹³

Així, si es ressegueixen els conflictes es pot veure que aquesta ruta s'inicia al Pirineu Oriental, al Capcir, la Cerdanya o fins i tot més al nord, els carnissers adquirien el bestiar als mercats de Codalet, Vilafranca del Conflent, Bellver o Puigcerdà.²⁹⁴ Una vegada comprats, els ramats baixaven travessant el pre-Pirineu per l'actual comarca del Ripollès fins arribar a l'actual sub-comarca del Lluçanès, lloc on aquesta ruta entrava en connexió amb la que, venint d'occident, passava per Manresa.²⁹⁵ Al Lluçanès alguns carnissers de Barcelona tenien pastures arrendades per engreixar el bestiar mentre esperen el dia d'anar a l'escorxador, sembla que arrendaven pastures en aquestes zones allunyades de la ciutat els carnissers que movien un gran volum de caps de bestiar i tenien problemes perquè pasturessin tots a les rodalies de Barcelona.²⁹⁶ Tradicionalment en aquestes comarques de mitja muntanya també hi havia mercats, normalment a la confluència de les carrerades transhumants. Per aquests dos segles només estan documentats el de Torelló i el de Moià, encara que probablement hi hauria altres

---

²⁹³ AHCB CC. Lletres Closes VI-32 fol. 117v.

²⁹⁴ CASASSAS I SIMÓ, Lluís. *Fires i mercats de Catalunya*. S.C.G; IEC. Barcelona, 2000. p. 104. BATLLE I GALLART, Carme. *Fires i mercats, factors de dinamisme econòmic i centres de sociabilitat (segles XI-XV)*. p. 180.

²⁹⁵ MIRALLES, Ferran. *Mil anys pels camins de l'herba; el llegat d'un món que s'acaba*. P. 129 i 130.

²⁹⁶ El que donaria sentit a l'ordinació del veguer, que en moments d'escassetat obliga als carnissers a portar moltons d'allà on els tinguessin en un període de temps concret segons el lloc on estiguessin "Ara hoiats per manament del senyor duch per bé de la cosa pública de la ciutat de Barchinona, en la qual ha gran minve de carns: que tot carnisser e encare mercader de la dita ciutat que haien bestiar moltons, bous e altre bestiar acostumat de tayllar en la dita, haien amenar o fer amenar dins los termens de la dita ciutat lo dit bestiar, ço és aquells qui-l han en les parts de Cerdanya o altres parts dins Cathalunya dins XV dies continuament següents, e aquells qui-l haien fora Cathalunya dins XXV dies continuament següents". AHCB. CC. Llibre del Consell Volum XXII. Fol. 34.

mercats en camp obert específicament dedicats a la ramaderia i que per no estar reconeguts no estan documentats.²⁹⁷

Els ramats, tant els adquirits al Pirineu com els que s'han comprat més al sud, creuen l'actual comarca d'Osona baixant per la ribera del Ter, passen els termes d'Oriç, Vic, i Centelles,²⁹⁸ creuen la serralada Prelitoral seguint la riba del riu Congost, creuen el Vallès i finalment penetren al pla de Barcelona pel pas de Montcada seguint el curs del riu Besòs.

Aquesta ruta s'utilitza de manera important per abastar la ciutat de carn durant els dos segles estudiats, si bé no sempre els mercats als què acudien els carnisers eren els mateixos, així, sembla que fins l'últim quart del segle XIV no van començar a freqüentar els mercats cerdans, que després van esdevenir imprescindibles, ja que tot i les dificultats causades per la guerra i l'ocupació francesa van continuar subministrant carn a la ciutat.

1.3.3.3 La zona sud

A la zona sud els carnisers barcelonins anaven a adquirir animals provinents del Maestrat, els Ports, de la serralada ibèrica baix-aragonesa, sud de Catalunya i, fins i tot, de la Serralada de Conca; comarques totes elles molt relacionades econòmicament a través de la ramaderia, ja que entre les comarques de Terol, de la Catalunya nova i de Castelló transhumava estacionalment el bestiar de llana en un triangle format per les pastures d'hivern de la plana i la part baixa de les muntanyes de Castelló i el sud català i les pastures d'estiu de les muntanyes ibèriques de Terol, del Maestrat i dels Ports.²⁹⁹ Els

---

²⁹⁷ Per exemple la fira de l'Hostal del Vilar, que es celebra el 28 de setembre, en baixar els ramats de la muntanya, tot i que el seu origen tal i com s'ha conegut fins a l'actualitat sembla datar del segle XVIII, segurament tindria un origen remot ja que *“la transhumància és un fet que ja es prefigura en les civilitzacions prerromanes”*. CASASSAS I SIMÓ, Lluís. *Fires i mercats de Catalunya*. SCG; IEC. Barcelona, 2000. p. 227.

²⁹⁸ Al Moianès, prop de Centelles, en un espai intermig entre la ruta del Congost i la del Llobregat, sembla que alguns carnisers de Barcelona també tenien pastures d'engreix.

²⁹⁹ És probable que durant el segle XIII ja hi hagués algun tipus d'estructura transhumant entre el sud de Catalunya i el nord del País Valencià, però l'estructuració d'un sistema transhumant complex no apareix fins a l'ocupació cristiana del País Valencià i l'estructuració jurídica del nou Regne de València, quan aquest territori s'integra en el sistema econòmic de la Corona d'Aragó, especialment des d'un punt de vista ramader; desenvolupant-se una transhumància curta entre les muntanyes de Terol, del Maestrat i dels Ports amb la mitja muntanya i la plana de Castelló i del sud de Catalunya i una transhumància llarga entre el Pirineu i les pastures d'hivern de Castelló i el sud de Catalunya. GUINOT, Enric. «La ramaderia al

grans centres d'aquesta gran zona ramadera eren les viles de Morella i Sant Mateu, als Ports i al Maestrat respectivament, que s'havien convertit en grans mercats de llana d'exportació,³⁰⁰ que tenien com a principals destinataris els mercats drapers italians i havien fet, per tant, de la ramaderia el seu principal recurs econòmic.³⁰¹ Aquests grans mercats llaners eren també grans mercats ramaders on acudien els mercaders i carnissera a adquirir el bestiar de llana. Una de les característiques de la transhumància en aquesta zona ramadera és que es regia per tota una sèrie de privilegis i pactes entre les viles, els senyors i les diferents associacions locals o "llogallos";³⁰² fet que generava una tupida xarxa d'interessos i de pactes entre ramaders i senyors de les zones de pas i pastura, que moltes vegades podien degenerar en conflictes.³⁰³

La primera referència de ramats barcelonins adquirits en aquesta zona del nord de Castelló la tenim a partir d'un d'aquests conflictes de pas, que ha arribat a nosaltres en forma de procés judicial portat a terme a la cort del batlle general del regne de València.³⁰⁴ Aquest procés és força important perquè inicia tota una sèrie documental

---

Maestrat medieval: entre l'expansió i la crisi». A: *Estudis Castellonencs*. Vol. 5. Diputació de Castelló. Castelló, 1992-1993. p. 257. Aquesta transhumància sembla que no desbordava les fronteres de la Corona i la Serralada de Conca, tot i que formava part dels mercats d'aprovisionament de bestiar per a ciutats com València o Barcelona, ja que semblava que els ramaders preferien la seguretat de la pròpia Corona. CARRÈRE, Claude. «Aspects de la production et du commerce de la laine en Aragon au milieu du XVe siècle». p. 207.

³⁰⁰ L'exportació de llana en grans quantitats per part de comerciants italians té com a centres principals a Castelló: Sant Mateu i Morella. MELIS, Federigo. «La llana de l'Espanya mediterrània i de la berberia occidental en els segles XIV i XV». p. 68 i 69.

³⁰¹ El gran impuls ramader a les comarques del nord de Castelló es pot situar al voltant de la tercera dècada del segle XIV. Aquesta especialització es va fer encara més forta amb la crisi demogràfica causada per la Pesta i les crisis alimentàries de la primera meitat del segle XIV. La mateixa hiperespecialització ramadera de les zones de muntanya de Castelló va fer que la població, per falta de treball (la ramaderia és una activitat que necessita poca mà d'obra) emigrés cap a la costa de Castelló i a Tortosa seguint les rutes de la llana que era embarcada pels comerciants italians en els ports de Castelló i de Tortosa. SÁNCHEZ ADELL, José. «La comunidad de Morella y sus aldeas durante la baja Edad Media». A: *Estudis Castellonencs*. Vol. 1. Diputació de Castelló, Castelló, 1986. p. 105 i FERNÁNDEZ TRABAL, Josep; RIERA MELIS, Antoni. «La crisi econòmica i social al camp». p. 125.

³⁰² El "llogallo" més conegut és el de Morella, però n'hi de molts altres com el "legaxo" de Segorbe, que es constitueix el 1312, el "llogallo" de la Jana, concedit pel Mestre de Montesa el 1358 per els llocs de la Jana, Canet, Càlig, Rossell i la Barcella. També es va crear "llogallo" a Cervera (de Castelló) i a Tortosa. SÁNCHEZ ADELL, José. «Algunos aspectos de la práctica ganadera medieval en tierras castellonenses». p. 361 i 362.

³⁰³ Hi ha conflictes entre viles i senyories de Castelló, com els conflictes entre Morella i el monestir de Benifaçà o entre Castelló i Onda, i entre viles i senyors de diferents regnes com el conflicte entre Castelló i les viles de Terol. SÁNCHEZ ADELL, José. «Algunos aspectos de la práctica ganadera medieval en tierras castellonenses». p. 361 i 362.; SÁNCHEZ ADELL, José. «Aportaciones a la historia de la ganadería medieval castellonense. La sentencia de Vilahermosa entre Castellón y las aldeas de Teruel sobre pastos de 1390». A: *Estudis Castellonencs* vol. 3. Diputació de Castelló. Castelló. 1986. p. 311 a 336.

³⁰⁴ La font utilitzada és el trasllat del procés portat a terme a la cort del Batlle General de Regne de València que havia de dilucidar en un procés entre en Jaume Morera, ciutadà de València i comprador de l'impost del carneratge i l'herbatge del rei al Regne de València i en Guillem Serra, carnisser i ciutadà de

sobre el pagament dels drets de l'herbatge³⁰⁵ i del borregatge³⁰⁶ per part dels carnisers de Barcelona al regne de València, a partir del qual es planteja la lluita pel control de les zones d'aprovisionament carni entre dues grans ciutats de la Corona d'Aragó, Barcelona i València, conflicte que s'anirà resolent a partir de l'evolució dels interessos de la monarquia, que esdevindrà àrbitre últim del cas.

El procés que inicia el conflicte institucional es planteja perquè el comprador de l'impost del borregatge i de l'herbatge del regne de València, en Jaume Morera, denuncia davant el batlle general del regne de València que la companyia formada pels carnisers barcelonins Pere Aguyó, Pero de Campo, Pere de Salelles, Jarnau Serra, Francesc Gaver i Guillem Serra, no volien pagar aquests dos drets en passar els seus ramats per la frontera entre el regne de València i el principat de Catalunya, després d'haver adquirit el bestiar en territori valencià. En Guillem Serra, procurador de la companyia de carnisers barcelonins, per la seva part, diu que els carnisers de Barcelona, per privilegis reials, estan exempts de pagar aquests dos drets, com qualsevol altre dret de pas, i que per això no l'han pagat mai, ni el pensen pagar.

El procés va començar el 18 d'abril de 1352, segons sembla, la companyia de carnisers barcelonins havia enviat al regne de València a comprar bestiar per les seves carnisseries al seu procurador en Guillem Serra, qui, segons diu, havia comprat en dos anys deu mil caps de bestiar que havia portat a la ciutat de Barcelona des del regne de València sense pagar l'herbatge ni el borregatge. Ara, en Jaume Morera reclama davant el tribunal del batlle general del regne de València el pagament dels drets d'aquests dos anys a la companyia barcelonina.

En Jaume Morera obre el procés definint d'una manera general els dos drets dient: que tota persona que entri o surti del regne de València amb bestiar, des de Catalunya, Aragó, el "regne de València de Sexona enllà" o Castella ha de pagar l'herbatge i el

---

Barcelona. Trasllet que es conserva a l'arxiu del veguer de Barcelona. AHCB Arxiu del veguer, Processos. XXXVI – 01.

³⁰⁵ L'herbatge és un dret senyorial que havien de pagar els ramats que travessaven una senyoria en concepte de les pastures consumides al seu pas, el rei com a senyor també cobra l'herbatge en els seus territoris, així per exemple Jaume I ordena que els seus col·lectors no cobrin l'herbatge als ramats del monestir de Benifassà. HUICI MIRANDA, Ambrosio; CABANES PECOURT, Mª Desamparados (ed.). *Documentos de Jaime I de Aragón*, V, 1263-1268. Anubar ed. Zaragoza, 1988. p. 164.

³⁰⁶ El borregatge (que també anomenaven carneratge) del regne de València és un impost reial que gravava els ramats que entraven o sortien del regne, entenen també com a frontera fiscal, "el regne de València dellà Sexona". GARCÍA EDO, Vicente. «El libro de la Comunidad de Teruel (1206-1533)». A: *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*. Tomo LXXV. Diputación de Castellón. Castellón, 1999. p. 381.

carneratge encara que tingui carta de franquesa, excepte si aquesta carta esmenta específicament aquests drets. Després d'escoltar la seva declaració, el lloctinent del batlle, que presideix el tribunal, demana a Jaume Morera que porti testimonis que ratifiquin la seva declaració. En Jaume Morera crida sis testimonis, el primer a testificar es diu Berenguer Fuster, qui es dedica a cobrar aquests dos drets des de fa 40 anys en nom dels compradors dels drets a Quart, i diu que ell els cobra a tothom i que sap que a altres llocs fan el mateix, sempre i quan no tinguin un privilegi que específicament digui que s'eximeix aquesta persona o col·lectiu de pagar aquests drets, privilegi que, per exemple, tenen els habitants de Terol;³⁰⁷ per finalitzar la seva declaració diu que el pagament dels dos drets són sis moltons per cada mil (encara que no es poden agafar els moltons "cencerrats", ni els mardans).³⁰⁸ El segon testimoni és en Joan Martínez, que viu a València, i diu que s'ha dedicat a cobrar l'herbatge i el carneratge des del temps de la Pesta fins el moment del judici per tot el regne de València, en la seva declaració ratifica allò que ha dit el seu predecessor, que es cobra a tothom que no tingui un privilegi específic; puntualitza aquest testimoni que el pagament és o bé una malla (mig diner) per cap que creui la frontera, o sis moltons per cada mil, quedant-se ell en concepte de sou pel seu treball un terç del total dels diners que cobra als ramaders; els altres dos terços són pels compradors dels drets. Segueix en el procés de declaracions Guillem Torralba, que va cobrar dos anys seguits aquests drets per tot el regne després de la Pesta, en la seva declaració ratifica el que han dit els seus predecessors, afegint que els sis moltons per milenar es podien substituir per 48 sous, segons decidís el cobrador. El següent en declarar és un antic comprador de l'herbatge i el borregatge, en Jalamany Sisé, habitant de València, que ratifica allò que han dit els anteriors testimonis i afegeix que ell en el temps en què va ser posseïdor d'aquest dret mai obrí una carta de franquesa, ni particular, ni ordinària. Els dos últims testimonis, en Mateu Pereç, corredor de la cort de la batllia general de València i en Pere Clararamunt, cobrador de l'herbatge i el carneratge a la ciutat de València, ratifiquen allò que ja han dit els seus

---

³⁰⁷ Les aldees de Terol tenien un privilegi especial donat per Jaume II el 1325 pel qual estaven eximides de pagar l'herbatge als termes de Castelló i Vila-real, a canvi de què els ramats d'aquests dos termes també estiguessin exempts de pagar a les aldees de Terol. En canvi, els ramats de Terol sí han de pagar el borregatge o carneratge en entrar al regne de València fins al final del s. XIV. Per ampliar el tema: SÁNCHEZ ADELL, José. «Aportaciones a la historia de la ganadería medieval castellanense. La sentencia de Vilahermosa entre Castellón y las aldeas de Teruel sobre pastos de 1390». p. 313a 335 i GARCÍA EDO, Vicente. «El libro de la Comunidad de Teruel (1206-1533)». A: *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*. Tomo LXXV. Diputación de Castellón. Castellón, 1999. p. 381.

³⁰⁸ Els moltons "cencerrats" o esquellats eren els que anaven davant del ramat i servien de guia i els mardans eren els moltons reproductors.

antecessors, que cal tenir una carta de franquesa específica per no pagar aquests drets, i en Pere Claramunt, especifica que ell cobra més per aquests drets, ja que demana 5 sous 2 diners per cada centena de bestiar menut i 4 diners de malla o 3 jaquesos per cap de bestiar gros.

El 28 d'abril de 1352, després d'escoltar totes les declaracions i de consultar amb en Guillem Rabaça, llicenciat en lleis i assessor de la batllia, el lloctinent del batlle general dicta sentència a favor d'en Jaume Morera i obliga a en Guillem Serra (en nom d'ell mateix i de la seva companyia) a pagar l'herbatge i el carneratge dels animals de la companyia que havien entrat o sortit del regne de València, absolut-lo en canvi de pagar les despeses del judici, ja que considera que estava en el seu dret d'anar a judici.

En Guillem Serra no queda conforme amb la sentència i el 8 de maig de 1352 compareix davant el tribunal demanant una apel·lació. Argumenta la seva apel·lació dient que en el judici hi ha hagut un error de forma que invalida la sentència, a la vegada que reitera que tots els ciutadans i habitants de Barcelona són lliures en tota la terra del rei de pagar lleuda, portatge, poatge, mesuratge, pes, usatge, moxerifatge, duana, auroatge, travessatge, passatge i altre qualsevol exacció, però a més d'aquests privilegis, defensa que els carnisers de Barcelona tenen un privilegi especial que els lliura de pagar herbatge a tota la senyoria del rei, sense cap redempció, per tot això creu que els testimonis presentats per Jaume Morera no van dir la veritat, ja que els carnisers de Barcelona sí tenen un privilegi especial i per tant ells estan exempts de pagar herbatge i borregatge. L'onze de maig, el lloctinent del batlle general de València refusa l'apel·lació, ja que considera que la sentència ha estat donada segons dret, i que Guillem Serra no ha pogut demostrar estar en possessió d'un privilegi especial, que el procés ha demostrat que és imprescindible per evitar pagar els dos drets. Una vegada refusada l'apel·lació es passa a aplicar la sentència, que consisteix en el pagament per part de Guillem Serra de 15 lliures reals per 6000 caps de bestiar, que és el nombre de caps pels què s'ha fet la demanada, tot i que en Jaume Morera després d'escoltar la declaració d'en Guillem Serra considera que en els dos anys la companyia ha passat 10.000 caps. Com en el moment en el qual s'aplica la sentència en Guillem Serra no hi és a València, el batlle embarga un mul que té a l'hostal d'en Pere Rossinyol, hostaler de València i fermança d'en Guillem, a qui també li embarguen una tassa de plata i un drap vermell, ja que el mul no cobria les 15 lliures.

Tot i que el judici ja s'ha acabat, la companyia de carnisers no es dóna per vençuda i, ja que la batllia de València no els ha fet cas per ells mateixos, cerquen ajut institucional en el veguer de Barcelona, Pere de Sant Climent, el qual envia una carta a la batllia general de València a través del nou procurador de la companyia, en Domènec Miquel. A la carta, el veguer reitera que els carnisers de Barcelona són lliures de passar la frontera sense pagar res perquè frueixen de dos privilegis que els ho permet: un general, donat per Jaume I, que els exempta de pagar lleuda, peatge, portatge, etc. i un específic, donat pel rei Alfons el Benigne i confirmat pel seu fill Pere el Cerimoniós, que els deslliura de pagar per pastures o pas de ramats. A més, el veguer considera que la companyia de carnisers barcelonina no tan sols ha tingut un judici injust, sinó que a més els han pres el pèl a l'hora d'aplicar la sentència, ja que a en Guillem Serra se li ha penyorat un mul que valia 55 lliures per només 10 lliures. Per tot això el veguer de Barcelona reclama justícia al batlle general de València, sinó, amenaça amb empenyorar els béns dels valencians que hi ha sota la seva jurisdicció.

Per la seva part, el lloctinent del batlle de València, després d'haver llegit la carta davant de les dues parts, demana al·legacions a en Jaume Morera. Una vegada les ha rebut i ha consultat amb el seu assessor jurídic, el batlle contesta al veguer de Barcelona dient-li que el seu tribunal ha obrat correctament, que la sentència ha estat ben donada i aplicada i que si l'apel·lació no va ser acceptada, va ser perquè es va presentar fora dels 30 dies de termini. Per tant, considera que s'ha obrat amb justícia i no pot acceptar que el veguer de Barcelona embargui els béns del valencians que són sota la seva jurisdicció, en cas que aquest ho fes, obraria contra tot dret i ell es veuria obligat a fer el mateix amb els béns dels barcelonins que estan sota la seva jurisdicció.³⁰⁹

Arribats a aquest punt, ni al batlle, ni al veguer, els interessa arribar més lluny, ja que una guerra de penyoraments mutus no faria altra que perjudicar més la vida comercial de les dues ciutats. Així, el resultat d'aquest procés és una clara victòria de la ciutat de València que ha aconseguit un nou èxit en el seu intent per protegir les seves zones d'aprovisionament carni, davant les necessitats creixents de carn de la ciutat del Túria;³¹⁰ de fet ja feia anys que el govern municipal de València pressionava a la corona

---

³⁰⁹ AHCB. Arxiu del Veguer, processos, XXXVI - 01.

³¹⁰ Cap a finals de març de 1345 hi ha una primera crisi per falta de moltó a la ciutat, que es converteix en rumors i malestar popular. De fet, el regne de València, durant els segles XIV i XV va ser deficitari de carn i la ciutat de València recorria de manera regular a importar bestiar de Castella, d'Aragó i fins i tot de territoris més llunyans. El 1356 un grup de carnisers va portar a València 300 caps de braus i vaques

perquè protegís d'ingerències exteriors el seu *hinterland*; així, ja el 1336 havien aconseguit que Pere el Cerimoniós prohibís l'exportació de bestiar del regne,³¹¹ excepte aquells bestiar que feien la transhumància amb l'Aragó.³¹²

Per la seva part, els carnisers i els consellers de Barcelona no podien consentir que s'instituís com a legal el cobrament de l'herbatge i el carneratge en el pas dels seus ramats per les fronteres valencianes, ja que això perjudicava considerablement el mercat de carn barceloní en encarir-se el viatge des d'una de les principals zones d'aprovisionament carni de la ciutat de Barcelona, que com ja s'ha esmentat englobava tot el nord del regne de València, el baix Aragó i la Castella transerrana.³¹³ Donat que les sentències emeses pel batlle general de València no tenen més apel·lació que el rei,³¹⁴ els consellers de Barcelona apel·laran al monarca perquè es pronunciï sobre aquest contenciós; Pere el Cerimoniós, per la seva part, el 6 de març de 1354, dos anys després del judici, envia al bisbe de València com a comissionat perquè vigili que es respectin els privilegis dels carnisers de Barcelona,³¹⁵ ja que s'ha tornat a produir un conflicte pel pagament d'aquests dos drets ara amb la companyia dels carnisers barcelonins, Joan de Solans i Pere Mercader, als quals els havien pres alguns moltons i altres béns pel pagament d'aquests drets, amb la consegüent queixa airada dels consellers barcelonins. El problema sembla no solucionar-se i el març de l'any següent el lloctinent general del rei, l'Infant Pere, forma una altra comissió presidida en aquesta ocasió per un jurista anomenat Pere Fuser; a l'agost del mateix any, l'Infant Pere dicta sentència sobre l'afer donant la raó parcial als carnisers de Barcelona, ja que els

---

de Portugal per la carestia que hi havia a Castella. RUBIO VELA, Agustín. *El ganado de Valencia y los pastos del reino, el avituallamiento urbano bajomedieval como factor de conflictividad*. p. 654 a 657.

³¹¹ RUBIO VELA, Agustín. *El ganado de Valencia y los pastos del reino, el avituallamiento urbano bajomedieval como factor de conflictividad*. p. 658.

³¹² “reges tam regni aragonum que ingrediuntur ad hyemandum atque pascendum in dicto regno: sub dicta provisione comprehendendi non intendimus es excludi, immo possint ut moris est ingredi et regredi, nec ex dicto estatuto ab hiis valeant cohiberi.” *Aureum opus regalium privilegiorum civitatis et regni Valentie*. València, 1515 (ed. facsimil, València, 1972) f. 95r. (p. 249).

³¹³ En referència al territori castellà, hi ha un carta enviada per Pere el Cerimoniós, el 13 de març de 1368, al Batlle General del Regne de València on demana que es respectin al territori valencià els privilegis dels carnisers de Barcelona quan transiten des del regne de Castella cap a Barcelona, si no vol caure en pena de 1000 morabatins. Concretament diu “*quosdam carnifices ipsius civitatis vel eorum nuncios et factores qui emerant vel emi fecerant in partibus Castelle arietes quos ducebant seu transire faciebant per Regnum Valencie ut venirent ad dictam civitatem Barchinone*” la qual cosa demostra que era habitual la compra de bestiar a Castella, per portar-lo a Barcelona conduint-lo pel regne de València. AHCB Llibre Vermell. Secundus Virmilius, vol. 3. fol. 234v.

³¹⁴ *Instituciones dels furs y privilegis del regne de València*. València, 1580. Llibre I, títol VII, p. 37 a 42.

³¹⁵ AHCB Llibre Vermell. Secundus Virmilius, 3. fol. 231v.

considera lliures de pagar l'herbatge, en considerar que el privilegi de Jaume I³¹⁶ que els dóna lliure pastura en tots els seus territoris es pot considerar el privilegi especial que demanaven els compradors de l'herbatge i el borregatge de València, però en no trobar cap referència al borregatge o carneratge als privilegis dels carnisers de Barcelona, l'Infant considera que aquest últim dret l'han de continuar pagant.³¹⁷

Després d'aquesta sentència continuen deu anys de calma, o almenys de silenci documental; sembla que pels voltants de l'any 1368 havia començat una ofensiva dels carnisers per deixar de pagar el borregatge. Aquesta ofensiva surt a la llum el 30 de març de 1368, quan el rei Pere el Cerimoniós envia una carta al batlle general del regne de València i a tots els oficials reials al regne, recordant-los que gràcies a un privilegi de Jaume I i a un altre de Jaume II³¹⁸ els carnisers no havien de pagar el carneratge o borregatge, ja que si en els esmentats privilegis no s'indicava concretament aquest impost, sí deia que s'alliberava als ciutadans de Barcelona de pagar qualsevol lleuda, peatge, portatge, mesuratge, etc. i qualsevol altre costum nova o vella, on s'ha d'incloure el carneratge o borregatge, penant el seu cobrament (al privilegi de Jaume II) amb una pena de 1000 morabatins.³¹⁹ Per tant el rei, davant la queixa dels consellers i prohoms de Barcelona, que es queixen pel cobrament del borregatge a uns carnisers de Barcelona que transitaven pel regne de València amb un ramat comprat a Castella, demana als seus oficials al regne de València que respectin els privilegis dels carnisers de Barcelona si no volen caure en ira regia i en la pena de 1000 morabatins.³²⁰

---

³¹⁶ veure capítol 1.1.

³¹⁷ AHCB Llibre Vermell. Secundus Virmilius, 3. fol. 229, 233 i 233v.

³¹⁸ Veure capítol 1.1.

³¹⁹ El privilegi de Jaume II, donat el 15 de desembre de 1322 dóna franqueses específiques als ciutadans de Barcelona al regne de València, diu així "*en franquiverit et liberos, exemptos, franchos et immunes penitus fecerit et esse voluerit perpetuo universitatem dicti civitatis Barchinone et omnes et singulos habitatores eiusdem presentes et futuros cum omnibus rebus, mercibus et bonis suis habitis et habendis in civitate loco Dertuse, et in castris, vilis et locis de Alacant; de Oriola; de Elx; de Guardamar et eis adiacentibus constitutis in parte regni Valencie ultra Sexonam et in aliis etiam quibuscumque civitatibus, castris, villis et locis suis ubicumque situator adquisitis et acquirendis ab omni leuda, pedagio, pedatico, portatico, mensuratio, penso usatico, moxerifatum, duana, anchoragio, travetagio, passagio et gabella et omni alia impositione seu consuetudine novis et veteribus statutis et statuendis que dici nominari ex cogitari possent, aliqua racione volentes et precipientes prefati reges predecessores nostri huiusmodi franquitates et libertates dicte universitati Barchinone et eius civibus et habitatoribus presentibus et furis cum omnibus rebus, mercibus, et bonis eorum perpetuo teneri et inviolabiliter observari adicientes. Quod contrafacientes eorum iram et indignacionem incurrerent et nec minus pena mille morabatinorum auri erario regio confiscanda, absque remedio puniventur prout hec in memoratis privilegiis de quibus in cancellaria nostra plena et prompta fides facta exciit plenius et lacius sunt continuari.*" AHCB Llibre Vermell. Secundus Virmilius, 3. fol. 234.

³²⁰ AHCB Llibre Vermell. Secundus Virmilius, 3. fol. 234.

Sembla que la missiva no va donar gaires resultats i el rei es va veure obligat a enviar una segona carta el 26 d'octubre d'aquell mateix any al batlle general, tot demanant-li respecte pels privilegis de la ciutat de Barcelona i els seus carnisers.³²¹ Sembla que tampoc en aquesta ocasió li van fer gaire cas, i el 1370 el rei envia dues cartes més, una al batlle³²² i una altra al gerent militar vice-governador del regne,³²³ on es comença a veure que el rei està perdent la paciència. Tot i això dos anys després, el 1372, les autoritats valencianes continuen sense fer cas al rei, ja que aquest any en Francesc Marrades, batlle general del regne de València, jutja una companyia de carnisers de Barcelona per no voler pagar el carneratge o borregatge;³²⁴ la companyia està formada per n'Antoni Agulló, en Bernat Huguet, en Joan Palom, en Jaume Brocart i en Ponç Pinós, tots ells carnisers; estan representats davant el tribunal per l'advocat i notari valencià en Ramon Ubach. El primer que fa l'advocat dels carnisers és presentar un trasllat de la lletra que va enviar el rei al batlle de València el 26 d'octubre de 1368, després presenta el trasllat de la confirmació feta pel rei Pere el Cerimoniós dels privilegis que Jaume I va concedir als carnisers de Barcelona sobre pastures i finalment presenta una carta enviada pels consellers i prohoms de Barcelona al batlle general del regne de València, president del tribunal, qui l'accepta com a prova i l'obre. La carta, en el mateix sentit que els altres documents, demana en nom del Consell de Barcelona que es respectin els privilegis donats pel rei als carnisers i ciutadans de Barcelona i, sobretot, exigeix que es respecti la voluntat del rei que ha reiterat que no es legal cobrar borregatge o carneratge als carnisers de Barcelona al seu pas pel regne de València. Després de llegir la carta dels consellers barcelonins, Francesc Marrades decideix donar per acabada la fase de testimonis del judici i retirar-se per deliberar amb el seu assessor.

El 15 de març de 1372 el batlle reobre el judici, suposadament per dictar sentència, però en comptes d'això el batlle introdueix un nou factor al judici que invalida tot el que s'havia fet fins aquells moments i trasllada el cas a una decisió directa del rei. En definitiva, el batlle diu que, donat que el rei havia cedit feia uns anys els impostos d'herbatge i borregatge o carneratge a Don Lop, arquebisbe de Saragossa, en el seu benefici i per sempre, no com arquebisbe sinó com a Don Lop; era necessari cridar a l'esmentat arquebisbe o a un procurador seu i escoltar les seves al·legacions abans de

---

³²¹ AHCB Llibre Vermell. Secundus Virgilius, 3. fol. 233v.

³²² AHCB Llibre Vermell. Secundus Virgilius, 3. fol. 235.

³²³ AHCB Llibre Vermell. Secundus Virgilius, 3. fol. 235v.

³²⁴ AHCB. Arxiu del Veguer, processos, XXXVI - 01.

dictar sentència. Aquest fet suposava recomençar el judici, però el mateix fet que el dret estès cedit a una altra autoritat feia que el cas escapés a la seva jurisdicció i ara només al rei li corresponia decidir si els carnisers de Barcelona havien de continuar pagant o no el borregatge a l'arquebisbe Don Lop. Amb el trasllat de la decisió al propi rei el conflicte queda solucionat, ja que aquest, com s'ha vist, ja feia temps que havia pres una decisió al respecte.

Un cop exposada tota la seqüència del conflicte, seria interessant analitzar les causes que porten al rei a posar-se activament al costat del Consell barceloní i dels carnisers d'aquesta ciutat, en contra del què semblen els seus interessos al regne de València, ja que aquest canvi en l'actitud del rei va ser la clau per la resolució del conflicte a favor dels carnisers. Un dels factors que sembla que podien haver fet canviar la posició del rei és el fet que, a partir dels anys 50 es consoliden les impositcions sobre el consum de productes alimentaris a Barcelona; entre aquests impostos un dels més importants en volum de recaptació és l'impost de la carn. Aquestes impositcions havien guanyat importància a causa de les reiterades demandes de diners del rei a Corts i Parlaments, que havien fet que les impositcions que la ciutat recaptava de manera esporàdica per sufragar aquestes demandes es tornessin permanents, ja que la ciutat, obligada a emetre censals i violaris per poder pagar les ajudes reials en els terminis fixats havia arribat a assolir un deute que no podia liquidar.³²⁵ A partir de l'ajuda concedida el 1353, l'impost sobre la venda de carns esdevé un impost únic d'un diner la lliura de carn, sigui quina sigui aquesta carn (excepte el cabrit i l'anyell), a partir de 1354 la taxa puja a 2 diners la lliura i a partir de 1357 a 3 diners la lliura, aquest impost podia arribar a fer augmentar en un 25% el preu de la carn de moltó o fins a un 50% la de ovella o cabra, depenent dels anys.³²⁶ Aquesta pujada tan forta del preu de la carn a causa d'impost, feia que el consistori tingués greus problemes a l'hora d'abastar la ciutat, ja que es feia realment difícil fixar un preu que fos acceptat sense les queixes dels carnisers i dels consumidors. Davant això, els consellers de la ciutat es van veure cada vegada més pressionats pels carnisers que, davant la nova situació, volien reduir despeses en el procés d'obtenció de la carn. Aquesta pressió va ser traslladada per part de la ciutat al rei, que de fet, era l'últim beneficiari de les impositcions de la carn i l'únic que podia

---

³²⁵ ORTÍ GOST, Pere. «La construcció del sistema fiscal municipal de Barcelona, segles XIII-XIV» A: *Barcelona Quaderns d'Història*, 2/3. Inst. Municipal d'Història. Barcelona, 1996. p. 32 i 33.

³²⁶ ORTÍ GOST, Pere. *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*. CSIC; Institución Milà i Fontanals Dep. de Estudios Medievales. Barcelona, 2000. p. 534 i 535.

alleugerar una de les despeses més importants que tenien els carnisers en el procés de producció; els peatges que havien de pagar al llarg dels grans recorreguts que havien de fer, des de les zones ramaderes fins la ciutat de Barcelona.

Així doncs, no sembla casual que sigui l'any 1354 (el mateix any que l'impost de la carn puja d'1 d/ll a 2 d/ll a Barcelona) quan el rei Pere es decideix a intervenir en el contenciós que enfronta als carnisers de Barcelona amb el batlle general de València i que només un any després l'Infant Pere (oncle del rei) sentenciï que els carnisers de Barcelona estan exempts de pagar l'herbatge per un antic privilegi de Jaume I. Eliminat l'herbatge, l'altra taxa que gravava el pas dels ramats barcelonins pel regne de València, el carneratge o borregatge, continuava vigent, i no va ser fins el 1368 que no trobem una carta bastant dura del rei Pere defensant la franquesa dels carnisers de Barcelona davant d'aquest impost. En aquest cas, hi ha diversos factors que impulsen a Pere III a actuar d'aquesta manera: per una banda l'any 1357, la ciutat havia pujat la taxa sobre la carn de 2 diners a 3 diners la lliura, fet que, com ja s'ha vist, suposava un greu inconvenient, tant pels carnisers com pels consumidors. A la pujada li succeeix en els anys 1366, 1367 i 1368 una greu escassetat de carn a la ciutat, que obliga al veguer de Barcelona a fer dures crides obligant als carnisers a proveir la ciutat sota pena de greus multes;³²⁷ la carestia de carn endureix la posició dels consellers a l'hora de defensar els drets que facilitin l'aprovisionament carni de la ciutat, no tan sols davant el rei sinó també davant altres viles i senyors.³²⁸ Aquest enduriment de la posició dels consellers provoca, per exemple, que treguin la bandera de la ciutat contra Creixell, prop de Tarragona el 17 de gener de 1369, perquè en aquesta vila havien pres un moltó d'un ramat barceloní, retornant la bandera el dia 20 amb el moltó segrestat i el segrestador,³²⁹

---

³²⁷ AHCB CC. Llibre del Consell vol. XXIII fol. 34, 73 i 80v.

³²⁸ Aquesta escassetat es podria explicar per la guerra dels dos Peres i la posterior guerra civil castellana que va afectar de manera molt important les zones ramaderes tant al territori d'Aragó com de València, durant l'any 1362 i 1363 la zones fronteres d'Aragó i el nord i el sud del regne de València. MASÍÀ DE ROS, Ángeles. *Relación castellano-aragonesa desde Jaime II a Pedro el Ceremonioso*. Vol. I. CSIC. Barcelona, 1994. p. 296 a 298. Posteriorment, durant les campanyes de les companyies blanques, el 2 de febrer de 1366 les companyies de Bertrand Du Guesclin, convocades per Pere el Cerimoniós per ajudar-lo a ell i a Enric de Trastàmara en la seva guerra amb Pere el Cruel, van saquejar Barbastre, vila ramadera del nord d'Aragó. Dos anys després, al setembre de 1368, Enric de Trastàmara va entrar a la Península amb les seves tropes per la Vall d'Aran, passant la Ribagorça, Barbastre, Saragossa, etc tot i la negativa a deixar-lo passar pels seus territoris de Pere el Cerimoniós. JACOB, Yves. *Bertrand Du Guesclin, connétable de France*. Tallandier. Paris, 1999. p. 165 i 194. RUSSELL, P. E. *The English intervention in Spain and Portugal in the time of Edward III and Richard II*. Clarendon Press. Oxford, 1955. p. 131.

³²⁹ AHCB CC. Diversorum XV-5 fol. 147.

o que un any després el 18 d'abril de 1370 torni a sortir la bandera en aquest cas contra Jàfer (Garraf), també per una pressa il·legal de moltons.³³⁰

A més de l'enduriment de la posició dels consellers de Barcelona davant les exaccions als ramats barcelonins, un altre factor va decidir la posició del rei en el conflicte del borregatge. Així, resulta que el mateix rei havia cedit l'impost del borregatge a l'arquebisbe de Saragossa, Don Lope de Luna, el 18 de febrer de 1360, tot i que el 23 de setembre de l'any següent, el rei va modificar la cessió donant una quantitat fixa de 6000 sous a Don Lope, deixant la resta del què reportés la venda anual del dret per les arque reials³³¹. Si bé es veritat que després de la modificació de la cessió el rei encara rebia algun benefici, aquest dret havia quedat realment molt minvat, i el rei havia perdut interès en ell; davant això, el rei prefereix perdre els ingressos dels carnisers barcelonins i guanyar-se a la ciutat de Barcelona, ja que el seu ajut era molt important a les Corts i Parlaments, que el rei es veia obligat a convocar cada vegada més, sovint per les creixents necessitats econòmiques de la monarquia.

En tot aquest conflicte tampoc s'ha d'oblidar la pressió de la ciutat de València per evitar la sortida de ramats del regne valencià, territori que, com ja s'ha explicat, la ciutat considerava el seu espai d'aprovisionament natural; aquesta pressió es va materialitzar en l'actitud del propi batlle general, que intenta cobrar els drets de sortida als carnisers de Barcelona tot i les fortes pressions reials, a les quals finalment va haver de cedir. Tot i renunciar a que es cobressin aquestes dues taxes als carnisers barcelonins, el consistori valencià va continuar pressionant per evitar la sortida de bestiar del regne, apel·lant en aquest cas al privilegi concedit per Pere el Cerimoniós el 1336, que prohibia la sortida de tot bestiar destinat a carn del regne, el què va ésser contestat el 5 de març de 1378 pel propi rei Pere posant una excepció a la prohibició, ja que diu que els carnisers i ciutadans de Barcelona poden extraure bestiar del regne de València per a consum de la ciutat sense cap impediment, ni per ells, ni pels venedors;³³² al·lega per aquesta decisió que a la ciutat de Barcelona hi ha escassetat de carns, i en canvi, en el regne de València hi ha abundància d'aquest producte.³³³

---

³³⁰AHCB CC. Diversorum XV-5 fol. 147.

³³¹GARCÍA EDO, Vicente. «El libro de la Comunidad de Teruel (1206-1533)». A: *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*. Tomo LXXV. Diputación de Castellón. 1999. p. 382 i 383.

³³²AHCB Llibre Vermell. Secundus Virgilius, 3. fol. 236.

³³³El 20 de gener de l'any 1378 el mostassaf de Barcelona fa una crida a tots els carnisers perquè portin a la ciutat els seus ramats en un terme de 6 dies si eren a les vegueries de Barcelona o el Vallès, davant la carestia de carn que hi havia a la ciutat. AHCB Ordinacions Especials V-4 fol. 113 i 114.

Aquest últim privilegi de Pere el Cerimoniós deixa definitivament oberta la porta del regne de València com un dels centres d'aprovisionament de la ciutat de Barcelona a més de territori de pas per a bestiar adquirits en els regnes veïns d'Aragó i Castella.

Però els bestiar no només tenien problemes per creuar les fronteres, una vegada dintre de Catalunya els ramats provinents del sud, com a les altres rutes, generen conflictes. Ja s'ha vist que, durant els moments d'escassetat, la ciutat no va dubtar a intervenir durament contra aquells que possessin traves a l'arribada de bestiar a la ciutat, si bé, els consellers sabien que una política tan dura com la que havien aplicat amb Creixell o Jàfer podia arribar a ser contraproduent i per això només la van aplicar en casos extrems. Així, uns anys després, el 16 de juliol de 1390, actuen amb molta més prudència davant una captura de moltons a Montblanc per part dels oficials de l'arquebisbe de Tarragona, en aquest cas només li envien una carta a l'arquebisbe queixant-se de la presa i tornant a esgrimir els privilegis que els donen lliure pastura a tots els territoris sota sobirania del rei d'Aragó, tot i que fossin de jurisdicció senyorial,³³⁴ sabem que en aquest cas el conflicte va acabar en un procés del qual ens han restat els comptes finals.³³⁵

Després d'aquest conflicte amb l'arquebisbe de Tarragona no torna a haver-hi notícies sobre la ruta del sud fins la segona meitat del segle XV, durant la guerra civil catalana. Concretament, el 21 de maig de 1472, mentre la ciutat està assetjada pel rei Joan II i pateix una greu escassetat d'aliments, en Joan Citjar envia un dels seus pastors, en Joan de Molina, a Sitges, a buscar bestiar per proveir la ciutat. Els consellers demanen al capità de la plaça que ajudi en tot el que pugui al pastor, davant la necessitat de carn que pateix la ciutat.³³⁶ En Joan Citjar envia el seu pastor a Sitges perquè era una plaça que romania fidel a la Generalitat³³⁷ i perquè era també on confluïen dos de les rutes que aprovisionaven de carn la ciutat de Barcelona, la ruta del sud i la de l'oest. Aquesta confluència feia més fàcil que alguns ramats aconseguissin travessar el front per aquesta vila, on anaven a comprar-los els carnisers de Barcelona.³³⁸ Poc després de la guerra els carnisers continuen anant a comprar animals a Sitges; així, el 15 de febrer

---

³³⁴ AHCB CC. Lletres Closes VI-2 fol. 30.

³³⁵ AHCB Administració municipal de la carn. Documents solts. XXXV-1 (1390).

³³⁶ AHCB CC. Lletres Closes VI-25 fol. 109v.

³³⁷ Sitges va romandre fidel a la Generalitat fins el final del conflicte, de fet va ser una de les viles incloses a la capitulació de Pedralbes. SOBREQÜÉS I VIDAL, Santiago; SOBREQÜÉS I CALLICÓ, Jaume. *La guerra civil catalana del s. XV*, vol 2. p. 333.

³³⁸ Moltes vegades, per molt que les autoritats intentessin protegir els ramats alguns eren capturats, en aquests casos es solia pagar un rescat de 11 sous per cap. AHCB CC. Lletres Closes VI-25 fol. 172.

de 1473, els jurats de Sitges han capturat part d'un ramat que en Joan Citjar a comprat a la mateixa vila, l'excusa per fer la captura era que el necessitaven "*per la recuperació del spital*"; els consellers de Barcelona indignats, esperen que almenys no es demani pel rescat dels moltons més d'onze sous per cap, que era el que es pagava als enemics durant la guerra,³³⁹ advertint als jurats de Sitges que si no tracten bé als ciutadans de Barcelona, ells faran el mateix amb els habitants de Sitges.³⁴⁰

Els anys que segueixen a la guerra civil, com passava a les altres rutes, es generalitzen els conflictes de pas; així per exemple, l'estiu de 1474, mossen Ubach, senyor de Sant Martí Sarroca, al Penedès, ha capturat quatre moltons d'un ramat d'en Joan Citjar que passava pel seu castell, el que provoca la queixa airada dels consellers de Barcelona. Poc més d'un any després, el 21 de novembre de 1475, els consellers envien una carta al senyor de Vallmoll per haver capturat uns moltons en concepte de castillatge, d'un ramat de 1100 caps. Aquests moltons havien estat comprats per alguns carnisers de Barcelona a en Gabriel Miró, ramader de Morella, qui els portava a la ciutat quan l'havien aturat a Vallmoll; en assabentar-se, els consellers reclamen la devolució immediata de les penyores, ja que aquest ramat estava exempt de pagar qualsevol castillatge, passatge o altra taxa de pas, perquè per una banda el portador era morellà, i els morellans, com els barcelonins, tenen un privilegi que els deslliura de pagar qualsevol tipus de taxa de pas,³⁴¹ i per l'altra banda, el ramat era propietat de carnisers de Barcelona i per tant estava sota els privilegis de la ciutat, així que, per aquesta raó també estava exempt de pagar qualsevol taxa.³⁴²

Uns dies després d'aquesta captura els consellers de Barcelona reben una altra carta, en aquest cas enviada pels jurats de Vilafranca, anunciant que ja s'ha alliberat un bestiar barceloní capturat en concepte de castillatge per la senyora de Castellet i la Gornal.³⁴³ Dos anys després, el 1477, els consellers envien cartes de protesta per la captura de moltons destinats a les carnisseries de Barcelona a: Tortosa, Altafulla, Tamarit de Mar i Creixell, no apareixent més conflictes en aquesta ruta en el que resta de segle.

---

³³⁹ Aquesta reacció dels consellers resulta sorprenent a la vista de les seves actuacions anteriors, on els consellers no cedien en la defensa dels seus privilegis, aquesta actitud condescendent segurament és a conseqüència de la debilitat de la ciutat després de la guerra civil.

³⁴⁰ AHCB CC. Lletres Closes VI-25 fol. 172.

³⁴¹ SÁNCHEZ ADELL, José. «La comunidad de Morella y sus aldeas durante la baja Edad Media». A: *Estudis Castellonencs*. Vol. 1. Diputació de Castelló, Castelló, 1986. p. 91.

³⁴² AHCB CC. Lletres Closes VI-27 fol. 23.

³⁴³ AHCB CC. Cartes Comunes Originals X-39 fol. 184

En definitiva, la ruta que portava carn a la ciutat des del nord de Castelló, el baix Aragó, la Castella transerrana o la mateixa Tortosa³⁴⁴ era fonamental per a l'abastament de la ciutat, cosa que va fer que els consellers de Barcelona concentrassin els seus esforços en alliberar els carnisers de les taxes que havien de pagar en els passos fronterers entre el regne de València i el Principat. En aquesta lluita per facilitar el pas dels ramats d'un territori a l'altre van topat amb els interessos de la ciutat de València, que volia acotar el regne de València com el seu espai d'aprovisionament carni, el que va requerir l'arbitratge reial, que es va decantar cap als interessos de Barcelona.

Finalment, si analitzem els conflictes sobre un mapa veiem que la ruta que segueixen els carnisers de Barcelona surt de Morella, de Sant Mateu, de Terol o fins i tot de la frontera entre Castella i València, entra a Catalunya i creua l'Ebre per Tortosa, on s'incorporen els ramats adquirits en aquesta ciutat; a partir d'aquí la ruta segueix la línia de la costa, alternant el camí reial i la franja d'aiguamolls costaners.³⁴⁵ Així, els ramats passarien per Tarragona, Tamarit de Mar i Creixell, més al nord creuarien els termes de Castellet i la Gornal, al Penedès; de Sitges i, finalment, creuant el Garraf entrarien al Baix Llobregat per Castelldefels i Gavà. A partir de Creixell sembla que també hi hauria un camí que aniria per l'interior seguint les pastures de la muntanya, que passaria per Vallmoll i, fins i tot, per Montblanc; enllaçant a Sant Martí Sarroca amb algunes de les carrerades penedesenques que venien de l'Urgell. Aquesta mateixa comarca del Penedès era un important centre d'hivernada dels ramats pirinencs on es realitzaven fires ramaderes, com la de Vila-rodonà per Tots Sants³⁴⁶ o la de Vilafranca per Sant Lluç (18 d'octubre),³⁴⁷ on probablement també acudirien els carnisers barcelonins.

---

³⁴⁴ El 31 de març de 1477 els consellers envien una carta als procuradors de la ciutat de Tortosa per la captura d'un ramat d'en Joan Citjar que aquest havia comprat a la mateixa ciutat per portar-lo a Barcelona tal i com havia assegurat, en l'assegurança feta per ell i altres carnisers de la ciutat. A més es dona la circumstància que s'esperava a Barcelona al rei i a la reina perquè s'havia convocat a Barcelona la Cort General de Catalunya, el que feia especialment necessària la carn. CC Lletres Closes VI-28 fol. 30v.

³⁴⁵ Els ramats que segueixen la ruta de la costa, recorren la seva ruta a través dels "madelers", els aiguamolls que hi havia entre la platja i les terres conreades, que esdevenien una molt bona pastura d'hivern, a més d'un corredor verd per on discorria la carrerada. ROVIRA I MERINO, Joan; MIRALLES I SABADELL, Ferran. *Camins de transhumància al Penedès i al Garraf; Aproximació a les velles carrerades per on els muntanyesos i els seus ramats baixaven dels Pirineus a la marina*. p. 64 i 65.

³⁴⁶ Joan I concedeix una fira anual a Vila-rodonà el 1393 a instàncies del bisbe de Barcelona, senyor de la vila. Aquesta fira s'havia de celebrar durant quinze dies per Tots Sants, moment en que s'acabava la verema i arribaven els ramats que baixaven del Pirineu per passar l'hivern a les terres del Camp de Tarragona. ROVIRA I MERINO, Joan; MIRALLES I SABADELL, Ferran. *Camins de transhumància al Penedès i al Garraf; Aproximació a les velles carrerades per on els muntanyesos i els seus ramats baixaven dels Pirineus a la marina*. p. 74.

³⁴⁷ Aquesta fira es celebrava ja el 1117 i va ser confirmada per Jaume II el 1316, la fira tenia una lleuda pròpia que es cobrava durant part o tota la fira per part d'un arrendador diferent al de la resta de l'any que

1.3.3.4 El nord-est: L'Empordà, el Gironès i la Garrotxa.

L'Empordà era una important zona ramadera on eixivernaven els ramats que venien d'estiu a l'Alt Ripollès, l'Alt Conflent i l'Alt Vallespir cosa que feia que l'activitat econòmica al voltant de la ramaderia, principalment de llana, fos considerable, ja des de finals del segle XIII.³⁴⁸ Tot i la importància de la ramaderia a l'Empordà, aquest territori no apareix com a proveïdor de bestiar de la ciutat de Barcelona fins al moment de la guerra civil, a la segona meitat del segle XV, segurament perquè la seva oferta seria menor que la d'altres centres ramaders, la qual cosa la feia econòmicament menys interessant.

Així, la primera referència que hi ha d'un conflicte en la ruta que ve de les comarques de Girona i l'Empordà cap a Barcelona data del 12 de juliol de 1464, quan un oficial de la comtessa de Mòdica al castell de Palafolls ha capturat dos ovelles d'un ramat d'en Salvador Sureda, habitant de Sant Andreu Salou, al Gironès, que portava el seu ramat per abastar Barcelona. La comtessa davant les queixes dels consellers accepta no cobrar el passatge a l'esmentat ramader (tot i no estar d'acord, ja que considera que si no és habitant de Barcelona no es pot acollir als privilegis de la ciutat) però no pensa pagar cap greuge per la captura.³⁴⁹ Justament, el 6 de juliol d'aquest any, les tropes reialistes han pres Lleida i el 28 de febrer de 1465 les tropes de la Generalitat són estrepitosament derrotades a Calaf,³⁵⁰ el que bloqueja definitivament la ruta d'occident per aprovisionar de carn la ciutat, de fet, al novembre de 1463, entre Santpedor i Balsareny, a la via de Cardona, les tropes reialistes ja havien capturat un ramat que venia cap a Barcelona;³⁵¹ la qual cosa mostra que ja en aquest any la ruta era molt insegura. La ruta del sud també està tallada, de fet la cort reial està a Tarragona i, a l'agost de 1464 les tropes reialistes ocupen Vilafranca, el que fa que només resti oberta

---

gravaba entre d'altres coses la venda de porcs durant 15 dies o la venda d'altres bèsties com bous, mules cavalls, ases, vaques i bestiar de llana. SÁNCHEZ MARTÍNEZ, Manuel. «La estructura del dominio real en Vilafranca del Penedès y en los castillos de Cubelles/Vilanova y de la Geltrú en el primer tercio del siglo XV». A: *Miscel·lània de Textos Medievals*, vol. 6. CSIC; Institut Milà i Fontanals. Barcelona, 1992. p. 201 i 202.

³⁴⁸ SOLDEVILA I TEMPORAL, Xavier. «La ramaderia ovina i el comerç de la llana a Torroella de Montgrí (1290-1340)». *Estudis d'Història Agrària*, n° 14. Barcelona, 2001. p. 63 a 90.

³⁴⁹ AHCB CC. Cartes Comunes Originals X-34 fol.166.

³⁵⁰ VICENS I VIVES, Jaume. *Els Trastàmars (segle XV)*. p. 178 i 179.

³⁵¹ AHCB CC. Cartes Comunes Originals X-33 fol.171.

parcialment la ruta que baixa pel Ripollès i Osona, ja que la Cerdanya està ocupada per França, també molt insegura es manté oberta la ruta marítima que ve de Menorca i; finalment, el camí més segur és el que ve de l'Empordà i el Gironès, tot i la inseguretats que també hi havia en aquests territoris per la fidelitat de Girona a la causa règia fins a primers de juny de 1469 o per la campanya realista contra l'Empordà el 1466 i el 1467, fets que van augmentar els conflictes pel pas de ramats, ja que les necessitats locals i el descontrol propi de la guerra, afavorien que no es respectessin els privilegis de la ciutat, tot i el poder que aquesta ostentava en el bàndol de la terra.

A l'abril de 1467, a Malgrat, al costat de Palafolls, el batlle ha cobrat passatge a en Joan Casadevall,³⁵² carnisser de Barcelona per passar amb els seus ramats per la seva batllia el que va provocar les queixes dels consellers de Barcelona; els consellers també envien una queixa el juliol d'aquest mateix any al capità d'Hostalric³⁵³ perquè ha cobrat castillatge a en Joan i en Rafael Citjar.³⁵⁴ A l'agost, també de 1467, en Joan i en Rafael Citjar intenten portar un ramat des de l'Alt Empordà fins a Barcelona amb una gran quantitat d'incidents pel camí, el primer amb el capità del castell d'Empúries, després amb el capità de Sant Pere Pescador, segueixen amb el capità de Palau-sator i per finalitzar amb el capità del castell de Solius; tots ells, demanen castillatge pel pas de ramats pel terme dels seus castells i, a tots ells, se'ls fa saber que els ramats de Barcelona són exempts de pagar aquest dret.³⁵⁵ Aquests últimes presses tant seguides a l'Empordà s'han d'emmarcar en el front de guerra que està vivint la comarca en aquest any i, que prioritza les necessitats urgents del front davant els privilegis de la ciutat de Barcelona.³⁵⁶

Durant l'any següent continuen les presses de moltons, en aquest cas només a en Joan Citjar; la primera, a l'abril de 1468, a Sant Pol, senyoria de Beltran d'Armendáriz;³⁵⁷ després, al maig, a Palafolls, també sota la seva senyoria. Al juliol

---

³⁵² Joan Casadevall té una taula a la carnisseria de la Mar on talla cada dia 3 moltons. Consell de Cent. Manual XIII-22. fol. 122.

³⁵³ AHCB CC. Lletres Closes VI-23 fol. 162v.

³⁵⁴ En Rafael Citjar germà d'en Joan Citjar, el 1447 té arrendades tres taules, una a la carnisseria de la Mar i dos a la carnisseria Major, en total talla uns 15 moltons diaris. AHCB CC. Manual XIII-18 fol. 10v.

³⁵⁵ AHCB CC. Lletres Closes VI-23 fol. 163v.

³⁵⁶ El 22 de maig de 1467 havia caigut Sant Pere Pescador en mans del duc de Lorena, passant al bàndol de la Generalitat, durant tota aquella primavera l'Empordà havia estat un camp de batalla, que s'anava traslladant cap a l'oest, cap a la ciutat de Girona i a les poblacions olotines. DE CHÍA, Julián. *Bandos y bandoleros en Gerona; apuntes históricos desde mediados del siglo XIV hasta mediados del siglo XVII*. Imprenta y librerías de Paciano Torres. Girona, 1888. vol. 2, p. 195 a 198.

³⁵⁷ Beltran d'Armendáriz era un militar d'origen navarrès que va arribar a Catalunya acompanyant a Juan de Beaumont, lloctinent d'Enric IV de Castella a Catalunya, un dels més importants homes d'armes del

d'aquest mateix any, a Solius, en Joan Citjar perd sis moltons d'un ramat que portava a la ciutat, un pres per oficials del capità del castell per dret de passatge, i cinc per robatori al terme del mateix castell.³⁵⁸ Al març de 1469, un ramat d'en Rafael Citjar pateix en el seu camí cap a Barcelona tota una sèrie d'exaccions, la primera és a Solius, on perd un moltó per passatge, segueix a Tossa de Mar on perd 3 moltons pel mateix concepte, finalment una mica més endavant, a Blanes, el mateix ramat perd un altre moltó també per passatge.³⁵⁹ Per setembre a un altre ramat d'en Rafael Citjar que prové de l'Empordà li fan pagar passatge a Palau-sator, a Solius i a Hostalric.³⁶⁰ A Hostalric el capità de la plaça, Pere Joan Sarriera, continua capturant bestiar destinat a Barcelona; així, al desembre de 1469, captura un porc i sis moltons a en Joan Mestre, mercader de bestiar de Barcelona; naturalment la ciutat de Barcelona li envia una carta demanant-li que torni els moltons capturats i, en Sarriera, no tan sols no torna el porc i els sis moltons pressos, sinó que captura altres sis moltons més de dos ramats d'en Joan de la Font, sastre de Barcelona.³⁶¹ El 1470, en Joan Mestre continua tenint problemes per portar els seus bestiar fins a Barcelona, en aquest cas el conflicte apareix a Girona, on li volen cobrar vectigal, tot i les queixes de la ciutat de Barcelona.

Després de la mort de Joan de Lorena, el 16 de desembre de 1470, el front del nord, que estava sustentat per tropes franceses, es desfà, així l'11 d'octubre de 1471, Girona es lliura a les hosts reials i tot seguit es retiren les principals ciutats i viles de l'Empordà sense resistència;³⁶² s'estava tancant l'última via d'aprovisionament carni per la ciutat. En aquest context, l'11 de març de 1471, els consellers envien una carta al capità fidel a la terra de l'Empordà i als jurats de Torroella de Montgrí, perquè una tropa enemiga que estava buscant un ramat d'en Joan Citjar, qui tenia 900 caps de bestiar a Torroella vigilats pels seus pastors, l'havia trobat i se l'havia emportat. Per tal recuperar-lo els pastors van oferir en nom del seu amo 50 florins al capità i homes de Torroella si sortien a buscar el bestiar i el portaven en bones condicions, així pocs dies després els ramats havien estat recuperats i presa part de la tropa enemiga, però ara el capità no es

---

bàndol de la Generalitat, va rebre de Pere de Portugal la baronia de Palafolls, que comprenia tot el nord del Maresme; en morir Pere de Portugal es va mantenir fidel a la Generalitat continuant com un dels principals generals de la Generalitat i només va canviar de bàndol en morir el duc de Lorena, el 1471. SOBREQÜÉS I VIDAL, Santiago; SOBREQÜÉS I CALLICÓ, Jaume. *La guerra civil catalana del s. XV*. Vol. 2 p. 101 a 106.

³⁵⁸ AHCB CC. Lletres Closes VI-24 fol. 26v.

³⁵⁹ AHCB CC. Lletres Closes VI-24 fol. 37v i 38.

³⁶⁰ AHCB CC. Lletres Closes VI-24 fol. 44v i 45.

³⁶¹ AHCB CC. Lletres Closes VI-24 fol. 56v i 59.

³⁶² VICENS I VIVES, Jaume. *Els Trastàmars (segle XV)*. p. 184 i 185.

conforma amb els 50 florins i vol un quint de la presa i altres “mangeries”, cosa que no accepten de cap manera els consellers de Barcelona, que consideren que el capità i la municipalitat s’estan comportant pitjor que els enemics.³⁶³

Al setembre d’aquest mateix any, els consellers demanen a Joan Sarriera, batlle general de Catalunya, que protegeixi els ramats que han d’abastar Barcelona mitjançant escortes, per evitar que les captures enemigues acabin provocant caresties a la ciutat;³⁶⁴ queixes inútils perquè Joan Sarriera ja havia canviat de bàndol.³⁶⁵ Després del mes de setembre ja no hi ha mes cartes dirigides a l’Empordà, la via del nord s’havia tancat, el 26 de novembre d’aquest 1471, després de la derrota angevina a Santa Coloma de Gramanet, comença el setge de Barcelona i la ciutat només es podrà aprovisionar per mar, a través de Menorca, Sitges i Marsella.³⁶⁶

En acabar la guerra no acaben els conflictes, com s’ha vist en les altres rutes, durant la postguerra les dificultats econòmiques del país i el descontrol generalitzat fa que no es respectin els privilegis fiscals de la ciutat, si bé en aquest zona es troben menys problemes, ja que en reobrir-se les rutes principals d’aprovisionament de la ciutat aquesta ruta retorna al seu paper secundari.

El primer conflicte després de la guerra apareix el 1479 a Castellfollit de la Roca quan un carnisser de Barcelona que venia de l’Alt Ripollès volia passar per aquest terme, abans de passar va comunicar a la senyora del castell que era ciutadà de Barcelona i per tant estava exempt de pagar cap passatge, tot i això per assegurar-se, abans de passar va preguntar a la senyora si respectaria el privilegi de la ciutat, ella va contestar que sí, però en passar amb els seus ramats, el carnisser va haver de pagar 3 pacífics i li van penyorar una mula provocant la indignació dels consellers.³⁶⁷ El següent

---

³⁶³ AHCB CC. Lletres Closes VI-24 fol. 153.

³⁶⁴ AHCB CC. Lletres Closes VI-24 fol. 183v.

³⁶⁵ S’ha de tenir en compte que des de finals d’agost de 1471 Joan Sarriera, Pere Joan Ferrer, Bertran Armendàriz y Joan Armendàriz han signat un pacte secret amb Joan II que retornava el nord (l’Empordà, La Selva i el nord del Maresme) a l’obediència del Trastàmara; de fet l’11 d’octubre d’aquest any s’han apoderat de Blanes i han enviat uns cartells al bastard de Calàbria, lloctinent de Catalunya per Renat d’Anjou, on justifiquen el seu canvi de bàndol. Per tant, aquestes crides a Joan Sarriera el setembre de 1471 eren inútils i estaven preparant el futur aïllament de la ciutat. SOBREQUÉS I VIDAL, Santiago; SOBREQUÉS I CALLICÓ, Jaume. *La guerra civil catalana del s. XV*. Vol. 2 p. 104 a 106.

³⁶⁶ El 20 de desembre de 1471 els consellers de Barcelona envien una carta a les ciutats provençals de Marsella, Aix-en-Provence i Arlès demanant "*olis, forments, carnalatge, e altres vitualles*" per la ciutat de Barcelona, com a "*germans nostres*". A la vegada que també demanen ajut al rei Renat i a altres oficials seus a Provença perquè enviïn vitualles urgentment a la ciutat. AHCB CC. Lletres Closes VI-25 fol. 25.

³⁶⁷ AHCB CC. Lletres Closes VI-29 fol. 183v.

conflicte els consellers el tenen amb un dels seus oficials, concretament amb el batlle de Montcada, que a l'octubre de 1481 va aturar un ramat provinent de Sils, tot i tenir guiatge per venir a aprovisionar la ciutat de carn.³⁶⁸ Finalment, el 1493, el batlle de Malgrat de Mar li va prendre una capa a en Pere Rafel³⁶⁹ en concepte de castillatge, en passar pel seu terme amb 150 ovelles.³⁷⁰

A partir d'aquests conflictes es pot establir que una de les rutes del nord-est parteix de Castelló d'Empúries, segueix la plana empordanesa per Sant Pere Pescador, Torroella de Montgrí, fins a Palau-sator, on la ruta s'endinsa a les Gavarres, fins arribar a Solius o Sant Feliu de Guíxols, a partir d'aquí els ramats continuen el seu camí seguint la Serralada Litoral,³⁷¹ passant per Tossa, Blanes i Palafolls, continuant per Sant Pol, Mataró, entrant a Barcelona per Tiana i Santa Coloma.

Una altra ruta provindria de la Garrotxa, creuaria Castellfollit de la Roca, passaria per Girona, seguint per la vall arribaria a Sils, d'aquí fins a Hostalric, on continuaria pel Vallès Oriental fins arribar al pas de Montcada, porta d'entrada al pla de Barcelona. Finalment, altre punt de sortida sembla que seria Cassà de la Selva al peu de les Gavarres, els ramats provinents d'aquest punt o bé anirien fins a Solius i aquí agafarien el camí de la costa seguint la Serralada Litoral o bé anirien fins a Sils, seguint el camí de l'interior, pel Vallès.

1.4 Conclusions

Al llarg del capítol s'ha pogut comprovar com els carnissers havien d'anar a buscar el bestiar, especialment el de llana, a zones de vegades molt allunyades de la ciutat, el que els obliga a associar-se en companyies de fins a set socis amb l'únic objectiu de comprar el bestiar; moltes d'aquestes companyies s'extingien en arribar els ramats a la ciutat de Barcelona, encara que altres es mantenien en el temps. En aquests contractes es

---

³⁶⁸ AHCB CC. Lletres Closes VI-30 fol. 124v.

³⁶⁹ Pere Rafel el 1475 té arrendada una taula de carnisseria on talla 7 moltons diaris. AHCB CC. Manual XIII-21. fol. 1v.

³⁷⁰ AHCB CC. Lletres Closes VI-34 fol. 138v.

³⁷¹ No és descartable però, que també seguissin el camí a través dels aiguamolls costaners, com a la costa de Ponent, allà on poguessin; de fet, els aiguamolls eren especialment importants en la desembocadura de la Tordera i de la Riera d'Argentona, com apareix a la toponímia. CUADRADA, Coral. *El Maresme Medieval: Hàbitat, Economia i Societat, segles X-XIV*. Caixa d'Estalvis Laietana. Mataró, 1988. p. 40 i 41.

transpua el caràcter familiar del negoci, ja que apareixen pares, fills i germans associats en determinats viatges, com s'ha vist amb els Citjar o els Folquet.

Els carnissers de Barcelona realitzaven els seus viatges a la recerca de bestiar per les seves taules pràcticament als quatre punts cardinals, per desgràcia la documentació no permet saber quin volum de bestiar provenia de cada zona i per tant no es pot saber quina era la importància de cada una de les diferents zones d'aprovisionament ramader; tot i això, pel volum de cartes i pel seu caràcter es pot afirmar que hi havia tres grans zones d'aprovisionament ramader oví; la primera, al ponent i al centre de Catalunya i comprenia les actuals comarques del Segrià, Urgell, Pla d'Urgell, la Segarra i l'Anoia; dintre d'aquesta zona s'hauria d'incloure també els mercats del centre-nord de l'Aragó. De fet es tracta de les terres d'hivernada dels ramats que transhumaven amb el Pirineu central, des de la Cerdanya fins a Jaca; per desgràcia la documentació no permet veure amb claredat quins serien els mercats concrets on els carnissers comprarien el bestiar i l'escassa bibliografia sobre el tema tampoc ajuda gaire a reconstruir la xarxa de mercats ramaders que abastarien la ciutat de Barcelona, tot i això hi ha algunes ciutats d'aquesta zona que destaquen com a importants centres de compra-venda ramadera: Saragossa, Lleida, Barbastro, Verdú o Calaf.

La següent ruta és la que prové del sud, de les comarques del nord de Castelló, muntanyes de Terol, Baix Ebre i com a punt llunyà la Serralada de Conca, destacant en aquesta zona els mercats de Sant Mateu, Morella o Tortosa, tots importants centres ramaders i llaners. Dintre d'aquesta zona sud, però molt més a prop a Barcelona, s'ha de situar el Penedès, territori de connexió entre les rutes que venen del sud i les que venen de ponent, important zona d'hivernada, on també hi havia importants mercats de bestiar com el de Vila-rodona o el de Vilafranca.

Finalment, la tercera gran zona d'aprovisionament ramader de la ciutat de Barcelona era la Cerdanya, el Capcir i el Ripollès, que tenia com a centres neuràlgics Puigcerdà i Llívia. A part d'aquestes tres grans zones des d'on arribava bona part del bestiar que es consumia a Barcelona hi havia dues zones marginals, Menorca i l'Empordà. L'illa va ser el centre d'aprovisionament de bestiar boví durant tot el segle XV i també oví durant la guerra civil i, l'Empordà va ser el principal centre d'aprovisionament de bestiar oví durant la guerra civil. En general, els principals centres de comerç ramader també són

importants punts de venda de llana,³⁷² cosa que provoca que hi hagi competència entre drapers i carnisers, perquè segurament els moltons comprats majoritàriament serien moltons adults, però no vells; a part els carnisers, especialment a la primavera, també compren xais. Tot i la competència entre els carnisers i els comerciants de llana, sembla que els ramaders no tenien gaire problema per vendre moltons als carnisers,³⁷³ segurament els venien aquells que no donaven una llana molt fina i apreciada,³⁷⁴ mentre que es reservaven els bons moltons llaners i les ovelles, aquestes últimes tenien un valor per a carn molt més baix, per tant es dedicaven especialment a l'explotació llanera, lletera i reproductora. Tot i això, els carnisers sí es van trobar en moments i llocs puntuals amb problemes per les interferències entre els dos mercats, per exemple, a Menorca la pressió dels mercaders de llana italians (que compraven la llana abans de la tossa i per tant tenien compromès una part important dels ramats de l'illa) i de la ciutat de Mallorca que s'abastava de carn amb el bestiar menorquí, va fer que no hi hagués gaires importacions de bestiar oví a Barcelona, excepte en casos extrems; un altre cas es troba a Catalunya, quan l'any 1333 per falta de llana les Corts Catalanes prohibeixen matar anyells i ovelles menors de 4 anys, durant 10 anys,³⁷⁵ interferint de manera important en el mercat de la carn.

Un conflicte més greu és el que es planteja amb altres ciutats que busquen assegurar el seu aprovisionament alimentari tancant a les ingerències exteriors el què elles consideren els seus centres productors. Aquest és el cas del greu enfrontament entre la ciutat de Barcelona i la de València pel control del mercat ramader de Castelló, mentre la ciutat de València cercava acotar el mercat ramader del regne de València en el seu

---

³⁷² Segurament moltes de les fires llaneres, que es feien pel maig i el juny, després de la tossa i just abans de la transhumància eren també importants mercats ramaders, on els propietaris de ramats es deslliuraven d'aquells moltons i ovelles que no volien que encetessin el viatge.

Més sobre al tossa a: CARDON, Dominique. *La draperie au Moyen Âge, essor d'une grande industrie européenne*. p. 81 a 84.

³⁷³ No s'han trobat queixes dels consellers o dels carnisers als consellers sobre aquesta competència, excepte la prohibició de matar anyells menors de 4 anys el 1333, vide infra.

³⁷⁴ El director de la companyia Datini a Catalunya va fer una classificació de la qualitat de les llanes durant la primera dècada del s. XV i deia "Les de Molina són les millors de Castella (...) les de Moya no són fines, però tenen un bonic color i són llargues (...) les llanes de la regió d'Albarracín són les millors d'Aragó (...) les llanes de Terol, són bones, fines però en la regió dels voltants n'hi ha que no són tan bones" després a les zones del Maestrat, dels Ports i de la Plana hi ha pobles com Alcalà de Chivert on hi ha llanes "bones i dolentes" i a les poblacions de La Cènia, Vistabella, Mosqueruela, i Linares de Mora només hi "tristes llanes". CARDON, Dominique. *La draperie au Moyen Âge, essor d'une grande industrie européenne*. P. 68.

³⁷⁵ RIERA MELIS, Antoni. «El comerç d'aliments entre Catalunya i els districtes pirinencs del Regne de Mallorca a la primera meitat del segle XIV». p. 65. Hi ha una còpia del document a l'Arxiu municipal de Barcelona, el que demostra l'interès de la ciutat per aquesta prohibició de les Corts. AHCB, CC. Llibre del Consell, vol. XIII fol. 28.

benefici, la ciutat de Barcelona volia mantenir oberta la frontera sense cap trava impositiva pels seus carnisers, cosa que després d'anys de litigi va acabar aconseguint. Això demostra que la ciutat de Barcelona s'aprovisionava de bestiar destinat a carn sobretot a Catalunya, però donat que el principat era deficitari, buscava mercats més enllà de les seves fronteres, no només a l'Aragó, sinó també al regne de València o a Castella, encara que els seus interessos entressin en conflicte amb els d'altres ciutats.

Una vegada adquirit el bestiar a les zones productores, els pastors, assalariats de les companyies de carnisers, conduïen els ramats (que anaven dels tres cents als mil caps) a la ciutat de Barcelona, alternant les vies mercaderes i els camins de transhumància; ja que a la documentació moltes vegades reflexa l'ús dels camins reials per part dels ramats barcelonins,³⁷⁶ en canvi en altres ocasions la ruta seguida mostra que anaven seguint les carrerades transhumants. Segurament els pastors triarien una opció o l'altra depenent de la pressa que tinguessin, ja que mentre pels camins reials el trajecte es feia més ràpid i còmode, per les carrerades s'evitaven conflictes amb els agricultors i els poders locals i, a més, l'herba que acostuma a haver al voltant del camí evitava que el bestiar s'aprimés massa en el seu viatge; la gran quantitat de carrerades existents fa que des d'un mercat no hi hagués una única ruta per arribar a la ciutat, cosa que feia que els carnisers triessin aquelles més segures i menys conflictives.

Aquests conflictes quasi sempre eren provocats per un xoc entre els interessos dels carnisers de Barcelona i els senyors jurisdiccional del país i es basaven en la voluntat d'aquests senyors de cobrar als carnisers de Barcelona drets de pas per creuar els seus ramats per la seva senyoria, com eren el *castillatge* o el *passatge*; drets de pastura com els *herbatges* i indemnitzacions per entrada en deveses. Hi havia casos en què el conflicte es plantejava amb ciutats i viles, en aquest cas el conflicte era quasi sempre per l'impagament de les lleudes per part dels carnisers de Barcelona. En tots els casos els consellers barcelonins intentaven solucionar el conflicte plantejat mitjançant la diplomàcia, a través de cartes, de llegats, on s'alternava la demanda amable de respecte als seus privilegis i les amenaces als interessos del senyor o la ciutat que havia plantejat el conflicte. Quan la via diplomàtica fallava s'apel·lava a la força militar, primer amb l'amenaça del seu ús i, finalment, amb la sortida de la host de Barcelona sota la bandera

---

³⁷⁶ Per exemple “*per clamors a nosaltres fetes per n'Anthoni Romaguera, carnicer, ciutadà de aquesta ciutat e aportant hic cert nombre de moltons (...) anant per lo camí Reyat, vench ·I· home appellat n'Armengol de la perròquia de Sent Pere (...)*” AHCB CC. Lletres Patents VIII-2 fol. 129. altre ex. “*Com diu que e pressos los moltons en lo camí reyat*” AHCB CC. Cartes Comunes Originals X-128 carp. 1440-1449.

de Santa Eulàlia contra els pobles o els senyors refractaris, si bé, aquest era l'últim recurs, ja que en els dos segles només es va treure tres vegades per conflictes ramaders, i l'última vegada, contra el senyor d'Anglesola a mitjans del segle XV, es va intentar per tots els mitjans no fer efectiva l'amenaça, mitjançant un llarg cerimonial que acovardès a Joan Roger d'Erill, ja que treure la host comportava greus despeses i riscos que els consellers de Barcelona intentaven evitar per tots els mitjans.

La conflictivitat no va ser uniforme en aquests dos segles, va variar a tenor de la conjuntura del país, durant el segle XIV els conflictes van ser escassos i es van centrar en la segona meitat del segle, aquesta xifra es dispara a partir dels anys 30 del segle XV, la qual cosa que es podria deure a una reacció dels senyors feudals davant la caiguda econòmica dels censos emfitèutics el que va provocar que cerquessin revitalitzar altres ingressos com podien ser les antigues taxes derivades dels drets jurisdiccionals.³⁷⁷ Naturalment, els desgavells de la guerra i la necessitat de diners i vitualles per part dels capitans que suportaven el front va fer que les captures de bestiar augmentessin durant la guerra civil fins arribar al seu màxim; després de la guerra el nombre de conflictes no disminueix, ja que el desgavell del país és encara alt i la ciutat de Barcelona ha sortit debilitada del conflicte,³⁷⁸ situació que aprofiten els senyors per intentar consolidar el cobrament de taxes de pas als ciutadans de Barcelona;³⁷⁹ no és fins a la dècada dels 80 que comença un lent decreixement dels conflictes, amb un reforçament de l'autoritat de Barcelona en el conjunt del país.

El consellers en tot moment donen una importància cabdal a la defensa dels privilegis i a la lluita contra les captures de bestiar per dues raons bàsiques: la primera és que volien fer respectar els seus privilegis al conjunt del territori i fins i tot al conjunt de la Corona, ja que la vulneració reiterada dels privilegis podia crear precedents

---

³⁷⁷ FERNÁNDEZ TRABAL, Josep; RIERA MELIS, Antoni. «La crisi econòmica i social al camp». p. 134 a 139.

³⁷⁸ Exemples d'aquesta debilitat és per exemple que el 1473 el rei va intentar intervenir en l'elecció de diversos càrrecs municipals, tot i que no ho va aconseguir, sí que va intervenir en l'administració de la ciutat d'una manera subterrània, minant la voluntat dels consellers; els consellers tampoc van aconseguir imposar-se a la Generalitat quan aquesta volia que les Corts es convoquessin a Girona i els consellers de Barcelona a la seva ciutat, al final les Corts es van celebrar el 1475 a Girona i Lleida; un altre exemple d'aquesta debilitat es troba el 1472 quan el primogènit i futur rei Ferran insistí a la ciutat perquè lliurés a la Corona Terrassa i Sabadell. PELÁEZ, Manuel J. *Catalunya després de la guerra civil del segle XV*. Curial. Barcelona, 1981. p. 114 a 125.

³⁷⁹ *Ítem fonch proposat per lo dit mossen Sebestià Spano, com los dies passats aquesta ciutat vist que del temps de la guerra ençà tots los qui tenen castells o cases fortes en lo present principat, e en circunvehins d'aquesta ciutat han introduit que•s aturen los bestiar dels carnicers, e altres ciutedans d'aquesta ciutat pretenents que són tenguts a castillatge, e altres victigals que novament introdueixen en prejuhí de les libertats d'aquesta ciutat (...)* AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 23 fol. 11v.

jurídics que erosionessin els seus drets; la segona és que havien d'evitar per tots els mitjans qualsevol factor d'encariment de la carn, ja que les negociacions anuals del preu de la carn eren molt dures; la ciutadania per una banda volia una carn barata i els carnissers, per l'altra, volien uns guanys suficients el que donava molt poc marge de maniobra als consellers, el què va provocar, com es veurà més endavant, vagues, intents per part del consistori d'introduir carnissers forans, etc. Per tant era molt important evitar que la carn s'encarís en el seu viatge des dels mercats d'origen fins a la ciutat.

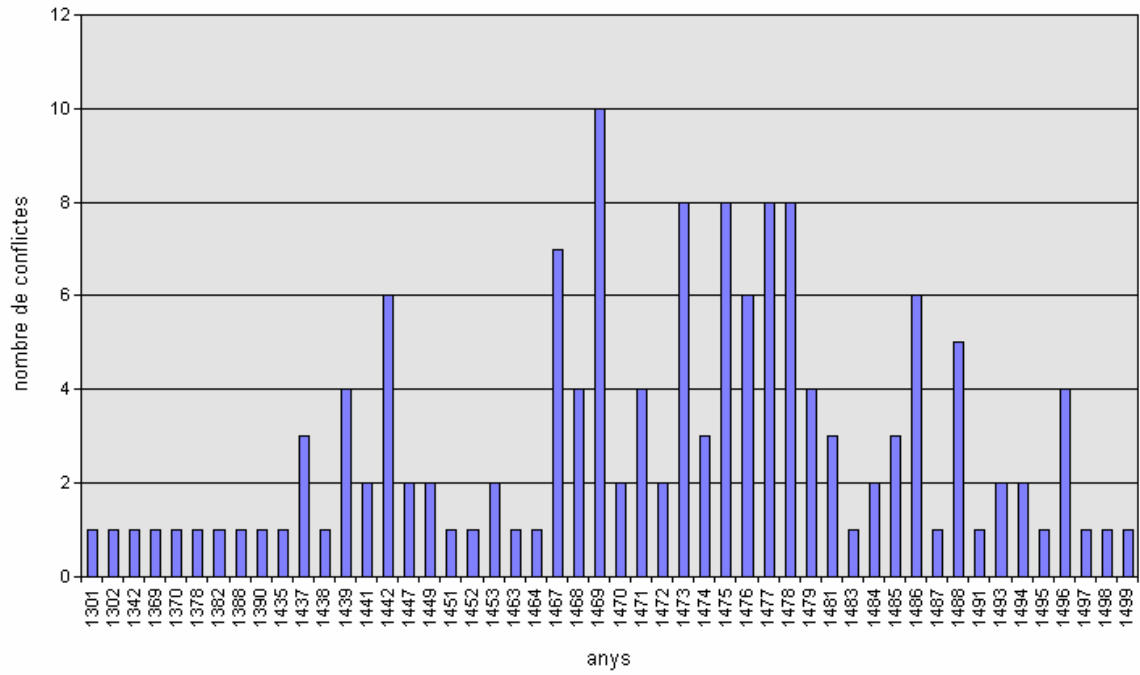
Per concloure, crec que s'ha pogut comprovar al llarg del capítol que la ciutat de Barcelona tenia una gran varietat de mercats d'abastament de bestiar, la qual cosa no evitava que un problema en un d'aquests mercats encarís la carn i fins i tot pogués provocar escassetat de carn a la ciutat, escassetat que no es produïa perquè els carnissers fossin incapaços de trobar bestiar en mercats alternatius, sinó, com es veurà més endavant, pel fort intervencionisme municipal, ja que els carnissers fins i tot en moments especialment difícils per la ciutat com durant la guerra civil, van poder trobar alternatives, si bé no del tot satisfactòries, al tancament de les rutes que unien la ciutat amb els principals mercats ramaders.

- Taula i gràfic dels conflictes per anys

Anys	Conflictes	Anys	Conflictes
1301	1	1470	2
1302	1	1471	4
1342	1	1472	2
1369	1	1473	8
1370	1	1474	3
1378	1	1475	8
1382	1	1476	6
1388	1	1477	8
1390	1	1478	8

Taula 2

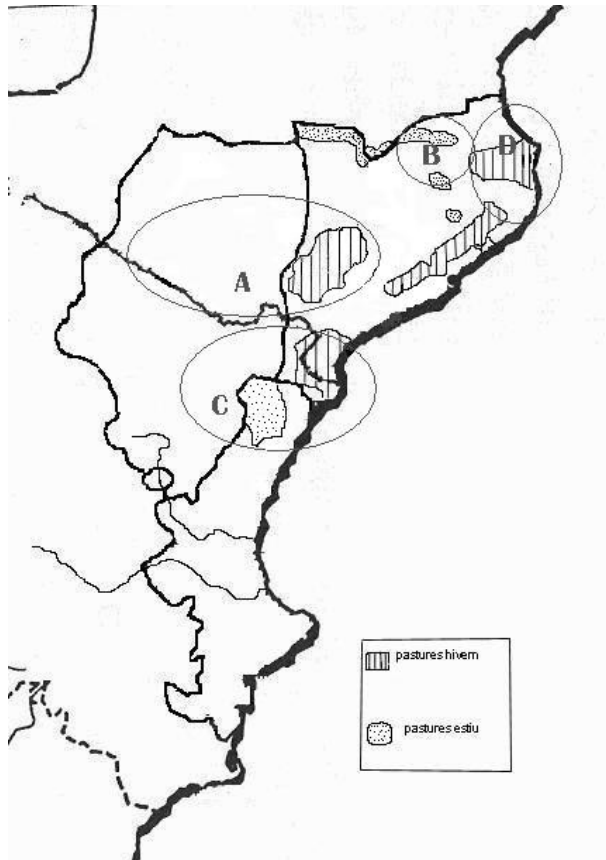
1435	1	1479	4
1437	3	1481	3
1438	1	1483	1
1439	4	1484	2
1441	2	1485	3
1442	6	1486	6
1447	2	1487	1
1449	2	1488	5
1451	1	1491	1
1452	1	1493	2
1453	2	1494	2
1463	1	1495	1
1464	1	1496	4
1467	7	1497	1
1468	4	1498	1
1469	10	1499	1
		Total general	144

Conflictes dels ramats barcelonins per anys

Mapa de les principals zones d'aprovisionament ramader de la ciutat de Barcelona

A: zona occidental

B: zona nord

C: zona sud

D: zona nord-est

- Les pastures d'estiu i d'hivern corresponen al sistema de transhumància català, no s'ha inclòs el sistema de transhumància d'Aragó i València.

2 L'arribada a la ciutat, les pastures del territori de Barcelona

2.1 Introducció

Un cop els ramats han fet el camí des dels seus llocs d'origen han d'esperar als voltants de la ciutat el moment de l'escorxament, mentre els carnisers intenten que recuperin el pes que han perdut al llarg del viatge; però això no és fàcil, ja que al voltant de les grans ciutats de l'occident europeu en el seu procés de creixement des del segle XII s'havia anat creant un cinturó de cultius intensius molt dens, d'orientació netament urbana i destinats a la producció d'aliments de primera necessitat, matèries primeres per a la indústria i, aliments destinats al comerç i l'exportació; cultius que eren difícilment compatibles amb les pastures d'uns ramats també importants.³⁸⁰ Barcelona no va ser una excepció i també tenia al seu voltant aquest cercle de cultius intensius, constituïts per hortes d'arbres fruiters, camps de blat i sobretot vinya, dedicada a la producció pel mercat interior i per l'exportació.³⁸¹ Aquest espai que estava al voltant de la ciutat i es dedicava a l'agricultura intensiva va rebre durant la Baixa Edat Mitjana diversos noms i ha estat motiu de polèmica historiogràfica per la correcta definició del seu estatut jurídic.

Durant els segles XIV i XV el territori que hi havia al voltant de la ciutat emmurallada sobre el qual exercien certa jurisdicció el veguer, el batlle i partir de la seva creació el mostassaf, aplicant la legislació creada pels consellers va rebre diversos

---

³⁸⁰ Per exemple a la Toscana i la Úmbria entre els segles XII i XIII s'havia produït una forta intensificació dels cultius que hi havia als voltants de la ciutat, amb un creixement dels policultius arboris, intensificació de la producció de blat, millora de les rotacions i de la productivitat. El mateix havia passat a les ciutats de l'Artois, Flandes i Bravant, al nord d'Europa, on es cultiva al guaret plantes farratgeres i d'us tèxtil després de la collita cerealística de l'hivern, a més de cultius hortícoles, com pèsols, faves i naps. A més, les restes produïdes per la indústria tintòria i els detritus de la ciutat eren enviats als camps com a fertilitzant. LA RONCIÈRE, Charles-M. de. «L'approvisionnement des villes italiennes au Moyen Age (XIVe-XVe siècles)». A: *L'approvisionnement des villes de l'Europe occidentale au Moyen Age et aux temps modernes* (Flaran 5). CDTL du Gers. Auch, 1985. p. 36 i 37; VAN UYTVEN, Raymond. «L'approvisionnement des villes des anciens Pays-Bas au Moyen Age». A: *L'approvisionnement des villes de l'Europe occidentale au Moyen Age et aux temps modernes* (Flaran 5). p. 76 i 77.

³⁸¹ Els cultius estaven organitzats al voltant de la xarxa de sèquies, que tenien com un dels eixos vertebradors principals el Rec Comtal, que amb les seves cent fibres regava un total de 838 mujades de terra, aquesta terra estava ocupada principalment per la vinya, seguida dels cereals (principalment blat, però també: ordi, civada, mill, panís i sègol), els productes hortícoles (cebes, alls, llegums, etc.), les oliveres i diversos arbres fruiters. L'organització dels cultius al pla de llevant de la ciutat tenia com a eix vertebrador el Rec Comtal dividint-lo en dues zones ben diferenciades: un sector occidental on predominava el conreu de la vinya i el cereal i un sector oriental encarat al riu Besòs dedicat a l'horta. BUSQUETA, Joan J. *Una vila del territori de Barcelona: Sant Andreu del Palomar als ss. XIII-XIV*. Fundació Vives i Casajuana, Barcelona. p. 153 a 155. BUSQUETA, Joan J; HUNTINGFORD, Elisabet; SOLÀ, Àngels. «A l'entorn del Rec Comtal. A manera de catàleg de l'exposició». A: *Finestrelles*, 1. Barcelona, 1989. p. 53.

noms cosa que ha creat un cert confusionisme que encara avui resta obert. Per una banda estava el “territori de Barcelona”, espai que anava de les planes del Besòs a les del Llobregat, dos rius que no separaven el territori, sinó que el vertebraven, agrupant els llocs de: Castelldefels, Gavà, Viladecans, Sant Climent de Llobregat, El Prat de Llobregat, Sant Boi de Llobregat, Santa Coloma de Cervelló, Sant Vicenç dels Horts, Molins de Rei, Sant Feliu de Llobregat, Sant Just Desvern, Sant Joan Despí, Esplugues de Llobregat, Cornellà de Llobregat, L’Hospitalet de Llobregat, Sants, les Corts de Sarrià, Sarrià, Vallvidrera, Sant Gervasi de Cassoles, Sant Genís dels Agudells, Horta, Gràcia, Sant Martí de Provençals, Sant Andreu del Palomar, Sant Adrià del Besòs, Santa Coloma de Gramanet, Badalona, Tiana i Montgat. Aquest territori apareix definit per primera vegada en l’usatge “*Item statuerunt*”, que garantia la protecció de pau i treva en una zona que anava “*a monte Cati usque ad castrum Felix, et a collo de Finestrellis usque ad collum de ipsa Gavarra, et a collo de Finestrellis usque ad collum de ipsa Gavarra, et a collo de ipsa Erola et de valle Vitraria usque infra mare ·XII· leguas. Et si aliquis hoc preceptum transcenderit in aliquo malum et deshonorem quod fecerit emendet in duplo, et pro violacione banni componat ad principem ·C· uncias auri*”³⁸², més endavant apareix una definició del territori de Barcelona en el pròleg del Llibre Verd de privilegis de Barcelona on diu “*Los tèrmens de la ciutat de Barcelona se estenen aytant com és de Muntcat e del Coyl de Finestreyles o del coll de Çerola e de la Gavarra e de la vila de Mullí de Reg e de Castell de Fels tro a ·XII· legües dins la mar*”.³⁸³ El 1320 el rei Jaume II dubta dels límits del territori de la ciutat i els consellers de Barcelona van justificar aquests límits davant el monarca amb documentació; aquest mateix any, l’infant Alfons reconeix els límits del territori i la capacitat dels consellers de Barcelona per legislar tant dins el camp del dret civil com criminal per tot l’àmbit del dit “territori” de Barcelona,³⁸⁴ el que diferenciaria aquest “territori” de la resta de la vegueria on s’aplicaria la legislació emanada del rei; aquestes ordinacions fetes pels Consell de Cent serien aplicades pels oficials reials, el batlle i el veguer; encara que, com es veurà més endavant, aquesta capacitat legislativa estarà limitada pels drets senyors situats dins aquest territori.

---

³⁸² BASTARDAS, Joan (ed.). *Usatges de Barcelona; el codi a mitjan segle XII*. Fundació Noguera. Barcelona, 1984. p. 92 a 94.

³⁸³ Aquesta definició es troba en la part prèvia a l’inici dels privilegis, després de les cròniques i de la definició dels límits de Catalunya i de la vegueria de Barcelona i el Vallès. *Llibre Verd* vol. I fol. 36.

³⁸⁴ MALUQUER VILADOT, Juan. *Derecho civil especial de Barcelona y su término*. Impr. “La Renaixença”. Barcelona, 1889. p. 24 i 173 a 174.

Segons Pere Ortí en aquest “territori de Barcelona” definit pels dos rius l’única influència plena que tindria el Consell barceloní seria la jurisdicció criminal que exercia el veguer en nom del rei, amb totes les prerrogatives que el consell barceloní tenia sobre aquest oficial,³⁸⁵ mentre que la jurisdicció civil l’exercirien els diferents senyors jurisdiccional.³⁸⁶ De fet, durant els segles XIV i XV ni tan sols la jurisdicció criminal seria exercida de manera plena pel veguer, ja que alguns dels senyors del territori, com es veurà més endavant, tenien el mer i mixt imperi en les seves senyories i el veguer només podia exercir les regalies com, trencament de Pau i Treva, protecció de camins, falsa moneda, concessió de fires, etc. Per tant no es pot considerar el territori com un espai jurisdiccionalment uniforme, sinó molt divers; així, a les zones de reialenc els dos oficials reials tindrien plena potestat per aplicar les ordinacions creades pel Consell de Cent; en canvi, on el senyor tenia el mixt imperi, podien exercir el mer imperi i; finalment, on el senyor tenia jurisdicció plena, com ja s’ha dit, només podien exercir les regalies.

El propi caràcter expansiu de la ciutat de Barcelona com a entitat política i la necessitat del consistori de controlar les seves rodalies, sobretot per assegurar l’aprovisionament alimentari, va fer que els consellers intentessin mitjançant la coacció, els processos judicials o, la compra, defensar i expandir jurisdicció dels oficials reials i municipals en el “territori” al llarg dels segles XIV i XV.³⁸⁷ Per exemple, el 1331 l’Almoina de Barcelona presenta una protesta davant els consellers de Barcelona pel fet que els pesadors i el saig de la ciutat hagin exercit llurs càrrecs a la vila de Sant Feliu de Llobregat i Sant Just Desvern indegudament, aquesta queixa dóna lloc a un plet entre la Almoina i els poders reials per la jurisdicció a Sant Feliu de Llobregat, el contenciós es resol mitjançant un procés arbitral presidit per l’arquebisbe de Tarragona, Joan d’Aragó, i el rei. La sentència, donada el 1343, diu que els procuradors de l’Almoina tenen jurisdicció civil i el poder de jutjar en injúries criminals, menys en casos de perill de mort, a la vila i terme de Sant Feliu de Llobregat i a la parròquia de Sant Just

---

³⁸⁵ Seria aquesta jurisdicció criminal o mer imperi del veguer, la que va fer que el 1320 el rei permetés al Consell alçar forques de pedra en els llocs extrems del “territori”. SOBREQÜÉS, Jaume; RIERA, Sebastià. «Els orígens medievals del territori de Barcelona». p. 11.

³⁸⁶ ORTÍ GOST, Pere. *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*. p. 65 i 66.

³⁸⁷ Les ciutats capital de vegueria, especialment si eren ciutats importants intenten evitar l’alienació del territori reial de la seva vegueria, ja que si bé era el veguer qui tenia la potestat sobre aquest territori, a través de l’oficial reial la ciutat exercia la seva influència sobre el seu *hinterland* urbà. SABATÉ I CURULL, Flocel. *Veguer de Catalunya, anàlisi del funcionament de la jurisdicció reial al s. XIV*. T. D. inèdita. Dirigida pel Dr. Antoni Riera Melis. U. B. p. 1425 a 1438.

Desvern; queden fora d'aquesta jurisdicció els ciutadans de Barcelona i els que hi gaudeixen de franquesa reial, així com tampoc hi entren els delictes sobre pesos i mesures, que són de coneixement del batlle de Barcelona, finalment es fa constar que el rei té el mer imperi i la resta de jurisdiccions no esmentades.³⁸⁸ A Sarrià, també és una sentència arbitral datada el 12 de març de 1370 la que fixa els límits de la jurisdicció senyorial, reial i municipal als límits de la parròquia; en aquest cas, el batlle del monestir de Pedralbes té la jurisdicció civil sobre tots els homes propis i els habitants de la vila, amb facultat per prendre'ls i ficar-los a la presó si fos necessari, a més el monestir pot posar penes, bans i fer manaments penals; també pot fer crides i ordinacions i altres actes propis de la jurisdicció civil, pot actuar contra jugadors, reconèixer pesos i mesures i castigar pesos falsos, però la meitat de les multes per pesos i mesures li correspon al mostassaf de Barcelona, si al contrari, és el mostassaf qui posa la multa, ha de donar la meitat al monestir.³⁸⁹ En un document de 1452, on la reina Maria dóna potestat al batlle de Sarrià a portar bastó, queda més clara la divisió de jurisdiccions a la parròquia; així, s'estableix que el batlle té la jurisdicció civil, però la jurisdicció sobre pesos i mesures l'exerceix en absència del mostassaf de Barcelona i de la mateixa manera, en cas d'absència del veguer de Barcelona, pot castigar blasfems i criminals en el seu nom.³⁹⁰ Un altre cas es dóna el 1447, quan el cavaller Torrelles, a Sant Boi del Llobregat, havia fet escobar un home, com això segons els consellers suposava violar el mer imperi que corresponia al veguer, els consellers van empresonar a mossèn Torrelles.³⁹¹ El 1333 a Molins de Rei el veguer va enderrocar el castell i les forques que els senyors de la vila Guillem i Francesc Bastida acabaven d'edificar, l'any següent els consellers presenten la comissió a l'Infant Pere perquè faci inquisició contra els anomenats Bastides per l'erecció de les forques i, aquest mateix any adverteixen a Guiu de Sorio, que vol comprar la senyoria, que no la compri perquè els oficials reials tenen la jurisdicció criminal i la de pesos i mesures. De la mateixa manera que el veguer de Barcelona va aconseguir enderrocar les forques dels senyors al 1333, el 1448 el nou senyor de Molins de Rei, en Galceran de Requesens, va impedir que els consellers

---

³⁸⁸ BAUCCELLS I REIG, Josep. *El Baix Llobregat i la Pia Almoïna de la Seu de Barcelona: inventari dels pergamins*. Dep. de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1984. p. 139 a 143.

³⁸⁹ SAGARRA I DE SISCAR, Ferran. *Sant Vicens de Sarrià; dades i clarícies referents a la Història d'aquesta vila i parròquia*. Impremta de Francesc X. Altés i Alabart. Barcelona, 1921. p. 255.

³⁹⁰ SAGARRA I DE SISCAR, Ferran. *Sant Vicens de Sarrià; dades i clarícies referents a la Història d'aquesta vila i parròquia*. p. 260 i 261.

³⁹¹ *Rubriques de Bruniquer; ceremonial dels magnífichs consellers y regiment de la ciutat de Barcelona*. Impremta d'Henrich y companyia. Barcelona, 1915. vol. IV, p. 72. CARRERAS Y CANDI, Francesch. *Geografia General de Catalunya*. Vol. Barcelona ciutat. ed. Albert Martín. [1913-1918]. p. 338.

alcessin forques en la seva senyoria amb l'escut de la ciutat, símbol de la jurisdicció criminal del veguer.³⁹² Com en Galceran de Requesens, el bisbe de Barcelona va impedir als consellers alçar forques a Montgat el 1320 i fer crides als termes de Sant Adrià, Badalona, Alella, Tiana i Santa Coloma de Gramanet, tots ells pertanyents a la seva senyoria.³⁹³

De fet, tot i les ofensives dels consellers per limitar la influència senyorial dins el "territori" de Barcelona, els reis al llarg del segle XV van continuar alienant parts de la seva senyoria, davant les queixes dels consellers. Així per exemple, Alfons el Magnànim el 1435 va concedir al seu conseller Pere de Sant Climent el mer i mixt imperi de la parròquia de Badalona, els consellers no van acceptar aquesta concessió al·legant que el rei prèviament l'havia venut a la ciutat com a garantia d'un censal comprat per la ciutat a preu de 50.000 florins d'or pels quals el rei paga anualment 27.500 sous anuals; davant les obligacions concretes amb la ciutat prèviament per aquesta venda i tenint també en compte que la parròquia es troba dins el "territori" de Barcelona, el rei revoca la concessió i retorna Badalona al patrimoni reial.³⁹⁴ Anys després però, Joan II aliena sense gaires miraments part de la jurisdicció que encara conservava a una senyoria que estava en bona part dins el "territori" de Barcelona, així, el 1471 Joan II concedeix a Jaume Marc, senyor d'Eramprunyà el mer imperi, amb jurisdicció criminal alta i baixa, dins la seva senyoria, com a mostra d'agraïment per haver pagat 3000 florins de rescat quan el rei estava presoner dels francesos.³⁹⁵ Per tant, com que els Marc ja gaudien del mixt imperi, la seva senyoria a partir de la concessió de 1471 queda absolutament fora de l'abast jurisdiccional del veguer, i per tant de la legislació barcelonina.

Pels consellers un dels sistemes més segurs per controlar de manera permanent la jurisdicció del territori va ser a través de la compra de senyories jurisdiccionals, interessant-se especialment per aquelles que tenien una posició estratègica en les vies de comunicació que unien Barcelona amb l'exterior. Així, el 1382, els consellers van

---

³⁹² *Rubriques de Bruniquer; ceremonial dels magnífichs consellers y regiment de la ciutat de Barcelona.* Imprenta d'Henrich y companyia. Barcelona, 1915. vol. IV, p. 72. CARRERAS Y CANDI, Francesch. *Geografia General de Catalunya.* Vol. Barcelona ciutat. p. 338.

³⁹³ ROVIRA I COSTA, Joan. *Sant Adrià de Besòs; Historia de un pueblo en su primer milenio.* Ajuntament de Sant Adrià del Besòs. Sant Adrià del Besòs, 1977. p. 51 i 52.

³⁹⁴ MALUQUER VILADOT, Juan. *Derecho civil especial de Barcelona y su término.* p. 176 a 183.

³⁹⁵ SANAHUJA I TORRES, Dolors. *El castell d'Eramprunyà i el seu territori (segles X-XVI).* T. D. Inèdita dirigida per Dra. Carme Batlle. U.B. p. 322 a 327.

comprar el Puig de Montgat a Guillem de Canet³⁹⁶ i el 1390 va comprar les senyories de Cervelló i Montcada.³⁹⁷

Un terme més petit que es trobava dintre d'aquest "territori" era "l'hort i vinyet" o "termes"³⁹⁸ de la ciutat de Barcelona, aquest espai apareix ja esmentat al privilegi de pastura que dóna Jaume I als carnisers de Barcelona el 17 de març de 1267, on es diu que quedava explícitament prohibida la pastura a "*vineis et hortis civitatis Barchinone*",³⁹⁹ però sense definir el seu perímetre. Anys després Pere el Gran al privilegi "*Recogonverunt proceres*" torna a parlar de "l'hort i vinyet" de Barcelona,⁴⁰⁰ en aquest cas per ordenar que en aquest espai els ciutadans de Barcelona no paguin ni delmes ni primícies de les oliveres ni fruits dels altres arbres, ni de les vinyes, ni de les lleguminoses que es planten en aquest territori, ara però sí es defineix aquest espai dient que va del Coll de Codines a la Riera d'Horta i de Puig Aguilar a Collserola limitant a l'est amb el mar;⁴⁰¹ un any després, el 27 de juny de 1285, el mateix rei concedeix als ciutadans de Barcelona que per les terres que tenen a la ciutat i a "l'hort i vinyet" paguin de lluïsmes una dècima part del preu de venda, tornant a definir aquest espai tal i com apareix al "*recognoverunt proceres*".⁴⁰² L'expressió "hort i vinyet" deixa de aparèixer a

---

³⁹⁶ "...*podium vocatum de Muntgat usque ad caminum publicum quod ibi prope est...*" BUSQUETA, Joan J. *Una vila del territori de Barcelona: Sant Andreu del Palomar als ss. XIII-XIV*. p. 37 nota: 20.

³⁹⁷ El castell i lloc de Montcada no forma part del "territori de Barcelona", però està en el mateix límit. SOBREQUÉS I CALLICÓ, Jaume (dir.). *Història de Barcelona*. Vol. 3, p. 366.

³⁹⁸ Josep Fernández Trabal distingeix entre "terme" i "territori" sense utilitzar l'apel·latiu "hort i vinyet". FERNÁNDEZ I TRABAL, J. «Aprofitaments comunals, prats i pastures al delta del Llobregat (segles XIV i XV); Conflictes per a l'utilització de l'espai a la Baixa Edat Mitjana». A: *Acta Historica et Archeologica Medievalia*, nº 10. U. B.; Dep. d'Història Medieval. Barcelona, 1989. p. 195.

³⁹⁹ "*Noverint universi quod nos Jacobus, Dei gratia rex Aragonum, Maoricarum, (...), damus et concedimus de gratia speciali omnibus et singulis macellariis sive carnificibus Barchinone, tam presentibus quam futuris quod habeatis pascua vestri bestiarii in pratis et montaneis, silvis, garricis, nemoribus, locis heremis et erbosis in montibus et planis et in cunctis aliis locis vacuis et heremis totius terre nostre et dominacionis, exceptis vineis et ortis civitatis Barchinone (...)*" (la negreta és meua) BATLLE, Carme; RAMOS Lluïsa. «Contribució a la història del oficis de Barcelona: Els carnisers del S XIII». p. 311 doc. 1.

⁴⁰⁰ UDINA MARTORELL, Federico; ARAGÓ, Antonio M^o; COSTA, Mercedes. *Privilegios reales concedidos a la ciudad de Barcelona*. Colección de documentos inéditos del ACA, XLIII. Archivo de la Corona de Aragón. Barcelona, 1971. p. 8 doc. 22.

⁴⁰¹ El "Coll de Codines" el va identificar Carreras Candi com el "Coll Blanc", quan parla de la Riera d'Horta es refereix a la zona on la riera separa les parròquies de Sant Martí de Provensals i Sant Andreu del Palomar, el Puig Aguilar està sobre Sarrià, entre Vallvidrera i el Coll de Portell i Collserola com l'actual Coll de l'Erola entre el Tibidabo i el Turó de Santa Maria a la Serra dels Agudells, queden però mal definits els límits entre Coll Blanc i Puig Aguilar i entre la Riera d'Horta i Collserola. BASSEGODA MUSTÉ, Pedro J. *Huerto y viñedo de Barcelona; Contribución al estudio de la Historia del Urbanismo de la Ciudad Condal*. Escuela Técnica Superior de Arquitectura de Barcelona. Barcelona, 1971. p. 15 a 19.

⁴⁰² En la qüestió dels lluïsmes la sentència arbitral de 1310 donada pel rei Jaume II i el bisbe de València Ramon del Pont estableix que "l'hort i vinyet" on els ciutadans de Barcelona pagaran un lluïsmes especial són l'extensió de les parròquies de la ciutat dels seus suburbis, la parròquia de Sant Martí de Provençals,

les ordinacions sobre pastures en el territori de Barcelona, tot i que es continua esmentant aquest espai reduït d'agricultura intensiva, però ara se l'anomena els "termes" de la ciutat, així a la primera ordinació sobre pastures que apareix al Llibre del Consell diu que "*Ítem, que nuil hom estrany, ne privat, carnicer, ne altre qualque condició sia, no gos tenir ne haver bestiar menut dins Barchinona, ne metre, ne tenir negú bestiar en negunes vinyes, terres, ne en negunes possessions, qui sien dins los termens desús escrits. Ço és a saber de la Riera d'Orta tro a la Riera de Sants, e del Coll de Cerola e de Puig d'Aguilar tro a la mar*",⁴⁰³ com es pot comprovar també s'ha modificat una de les fites d'aquest espai que ha deixat de ser el Coll de Codines, per ser la Riera de Sants (segurament perquè seria una referència més clara), però bàsicament l'espai protegit és el mateix, seran aquestes fites i aquest apel·latiu els que es perpetuaran a les ordinacions durant tot el segle XIV i XV. El terme "hort i vinyet" es va continuar utilitzant aplicat als lluísmes de les terres dels ciutadans de Barcelona, però va canviar els seus límits el 1310, a partir d'una sentència arbitral de Jaume II i el bisbe de València, Ramon del Pont; a partir d'aquest moment els límits de "l'hort i vinyet" eren els de les parròquies del voltant de la ciutat: la parròquia de Sant Martí de Provençals, la Parròquia de Sarrià i la de Sants; així, de ser un espai limitat per unes fites físiques passa a ser un espai limitat per la demarcació parroquial; tot i el canvi de criteri els límits es van mantenir pràcticament iguals.⁴⁰⁴ Partint d'aquestes premisses, donat que a les ordinacions dedicades a les pastures i als conflictes entre agricultors i carnisers únicament s'utilitza el mot "termes" per designar aquesta àrea protegida, el més correcte seria utilitzar preferentment aquest mot per davant del "d'hort i vinyet", però si analitzem altra documentació municipal, es veu que moltes vegades també s'utilitza el mot "termes" pel territori ampli de la ciutat,⁴⁰⁵ el que fa que el seu ús no estigui exempt de confusions. Per evitar aquest confusionisme terminològic, que ja existia en el moment en que aquestes ordinacions i privilegis estaven vigents, hem decidit utilitzar de manera preferent el terme "hort i vinyet" ja que considerem que

---

la Parròquia de Sarrià i la de Sants. BASSEGODA MUSTÉ, Pedro J. *Huerto y viñedo de Barcelona; Contribución al estudio de la Historia del Urbanismo de la Ciudad Condal*. p. 20 a 25.

⁴⁰³ AHCB CC. Llibre del Consell, volum V fol. 4v - 5. Editat per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulació de la vida ciutadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350*. Tesis doctoral inédita. Barcelona, 1975. documents vol. I p. 336.

⁴⁰⁴ . BASSEGODA MUSTÉ, Pedro J. *Huerto y viñedo de Barcelona; Contribución al estudio de la Historia del Urbanismo de la Ciudad Condal*. p. 80 a 169.

⁴⁰⁵ A les Rúbriques de Bruniquer s'utilitza de manera indistinta el mot "termes" i "territori" per parlar del territori ample de la ciutat. *Rúbriques de Bruniquer; ceremonial dels magnífichs consellers y regiment de la ciutat de Barcelona*. p. 71 a 73.

defineix d'una manera més gràfica l'espai d'agricultura intensiva que hi havia entre la Riera d'Horta i la de Sants i entre el Puig Aguilar i Collserola fins al mar.

Així, es pot concloure que els “termes” o “l'hort i vinyet” de la ciutat no era un espai jurisdiccionalment diferent a la resta del “territori de Barcelona”,⁴⁰⁶ sinó que era una àrea dedicada a l'agricultura intensiva de regadiu, on els ciutadans de Barcelona tenien forts interessos econòmics, cosa que va fer que es crees tot aquest corpus de privilegis i ordinacions, primer aconseguides mitjançant pressions a la monarquia i després gràcies a la capacitat legislativa el consell barceloní, amb l'únic fi de protegir aquesta agricultura en benefici dels ciutadans de Barcelona.

2.2 Les pastures del territori i els conflictes entre carnisseres i agricultors durant el segle XIV

Fins el 1320 les ordinacions promulgades pel veguer donen informació des d'un punt de vista negatiu, ja que no especifiquen on poden pasturar els ramats dels carnisseres, sinó que només diuen on es prohibeix específicament la pastura. El 1320⁴⁰⁷ s'especifica per primera vegada on poden pasturar el seus ramats els carnisseres, especificant l'ordinació que poden pasturar al prat de Fexuriat i al fossar dels jueus,⁴⁰⁸ però aquest no és un espai tancat i protegit pels animals de treball i el bestiar dels carnisseres com els “bovalars” creats a l'horta de València, on es plantejaven problemes molt similars als de Barcelona,⁴⁰⁹ sinó un espai marginal, obert, on als carnisseres se'ls permetia mantenir el seu bestiar mentre esperava el moment d'anar a l'escorxador. La legislació era precària

---

⁴⁰⁶ ORTÍ GOST, Pere. *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*. p. 63 a 66.

⁴⁰⁷ AHCB CC. Llibre del Consell, volum VI fol. 5v. Editat per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulació de la vida ciutadana per el municipi de Barcelona, 1300-1350*. docs. vol. I p. 338.

⁴⁰⁸ No s'ha pogut localitzar el Prat de Fexuriat, però sí el fossar dels jueus, que es trobava a mitja muntanya a la cara oriental de Montjuic, llinda al nord amb la partida de Sant Fructuós, al sud amb la muntanya de Montjuic, a l'est amb el mar i a l'oest amb Sant Julià de Montjuic. MUSTÉ, Pedro J. *Huerto y viñedo de Barcelona; Contribución al estudio de la Historia del Urbanismo de la Ciudad Condal*. p. 137.

⁴⁰⁹ A València l'horta que envoltava la ciutat era un espai dedicat a l'agricultura intensiva des de l'època musulmana, ja els furs de Jaume I la protegeixen de la ramaderia, estant especialment protegits els cultius de “vinyes, alfals, panís, dacsas i arrossos”, per poder compaginar aquesta protecció amb les necessitats ramaderes de la ciutat, animals de tir i de carnisseria, van utilitzar la figura jurídica dels “bovalars” espais tancats i protegits dins de l'horta destinats al bestiar de tir i de carnisseria. NARBONA VIZCAÍNO, Rafael. «La guardia de la huerta: instrumento ciudadano para el abastecimiento de Valencia en el s. XIV». A: *Col·loqui d'Història de l'Alimentació a la Corona d'Aragó (Edat Mitjana)*. Institut d'Estudis Ilerdencs. Lleida, 1995. pàg. 167 a 179.

quant a la concessió de prats especials per a la pastura del bestiar dels carnissers, en canvi era molt estricta en la protecció dels espais cultivats. Així, a l'ordinació de 1318 queda absolutament prohibit tenir bestiar dins "l'hort i vinyet" que ara queda definit pel Puig Aguilar, la Riera de Sants, Collserola i la Riera d'Horta, a no ser que sigui un propietari i el tingui a la seva terra; també es permet als carnissers passar amb el seu bestiar pels camins públics fins a la ciutat quan el porten per escorxar, de la mateixa manera es permet als bous i als ases pasturar als marges dels camins públics; les multes per infringir l'ordinació són fortes, pagar els danys al propietari de la terra, 10 sous de multa per bèstia si es fa de dia i 50 si és de nit, a més cada pastor a de pagar 10 sous si és de dia i 20 sous si és de nit;⁴¹⁰ per tant, per un ramat de 20 caps i un pastor la multa seria de 210 sous, més els danys. A més si el propietari de la terra o qualsevol altra persona trobava un ramat en un camp cultivat dins "l'hort i vinyet" podia agafar-lo i portar-lo a la cort del veguer, si el pastor defensava el seu bestiar hauria de pagar 200 sous o perdre el puny, i si en la defensa nafrava aquell que li volia agafar el bestiar hauria de pagar 1000 sous o perdre el puny o el peu.⁴¹¹ Aquestes ordinacions tan tancades indiquen que els consellers no havien planificat el problema que suposava abastar de carn una ciutat gran com Barcelona i que per sobre de tot posaven els seus interessos de classe com a propietaris agrícoles del pla de Barcelona.

Ja s'ha vist com dos anys després ja apareix un espai marginal dins el territori protegit on els carnissers poden tenir els seus ramats, el prat de Fexuriat i el fossar dels jueus, aquest mateix any es permet als carnissers tenir bestiar a tot lloc on abans hi hagués un prat i no facin mal "*o en tot altre loch, qui antigament solgués ésser prat ab que no-y donen dan*";⁴¹² aquesta última ordinació per la seva vaguetat segurament va provocar problemes entre els agricultors i els carnissers; així que, el 1323 es canvien els mots "antics prats" per "tots aquells llocs que no estiguin llaurats, ni s'acostumin a llaurar";⁴¹³ el 1324, els tornen a canviar per "tots aquells terrenys on no facin mal".⁴¹⁴ En definitiva, cap de les fórmules soluciona el problema que tenen els carnissers per

---

⁴¹⁰ AHCB CC. Llibre del Consell, vol. V fol. 4v-5. Editat per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulació de la vida ciutadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350*. Doc. vol. I p. 336.

⁴¹¹ AHCB CC. Llibre del Consell, vol. V fol. 8v. Editat per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulació de la vida ciutadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350*. Doc. Vol. I p. 337.

⁴¹² AHCB CC. Llibre del Consell, volum VI fol. 17v. Editat per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulació de la vida ciutadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350*. Doc. Vol. I p. 337.

⁴¹³ AHCB CC. Llibre del Consell, vol. VIII fol. 9. ROCA SOLÀ, Francisca. Idem. Doc. Vol. I p. 340.

⁴¹⁴ AHCB CC. Llibre del Consell, vol. VIII fol. 30v - 31. ROCA SOLÀ, Francisca. Idem. Doc. Vol. I p. 355.

pasturar el seu bestiar en els voltants de la ciutat, ja que en totes elles els carnisseres queden en una posició molt dèbil enfront els agricultors, ja que no es crea cap espai protegit pels ramats dels carnisseres i es deixa a la discreció dels agricultors el considerar un espai adient o no per a la pastura. Segurament els carnisseres buscarien alternatives per poder pasturar el seu bestiar sense transgredir la llei; una seria arribar a acords amb camperols per tenir el bestiar a la seva terra a través de les comandes de bestiar, on d'una part el camperol accepta els animals a la seva terra i el carnisser posa aquests animals, anant els guanyats a mitges, exemples sobre aquesta pràctica es troben a parròquies del Pla de Barcelona i del Baix Llobregat; així per exemple, el carnisser Bernat de Vall i el ciutadà honrat Francesc de Sant Climent donen en comanda un cert bestiar seu a camperols de les parròquies de Sant Andreu del Palomar, Santa Coloma de Cervelló, Sant Boi del Llobregat, Sant Vicenç dels Horts i Santa Eulàlia de Provençana.⁴¹⁵ Una altra solució és l'ús per part dels carnisseres de pastures comunes properes a la ciutat, però exteriors a aquest "hort i vinyet", com serien els marjals dels deltes i les riberes del Llobregat i del Besòs, segurament el volum de bestiar dels carnisseres de Barcelona i dels habitants de les parròquies properes a aquests marjals, durant aquest primer quart del segle XIV, no serien tan grans com perquè es creessin conflictes,⁴¹⁶ i a la vegada el seu ús evitaria que els carnisseres pressionessin als consellers per crear espais protegits pels seus ramats.

El 1331 per primera vegada els consellers creen uns prats amplis especials pels carnisseres a "l'hort i vinyet" de Barcelona; així, els carnisseres podran pasturar el seu bestiar entre el camí de Provençals i el mar, en una zona pantanosa no cultivada. Mentre es concedeix un espai ampli de pastura als carnisseres de Barcelona dins la reserva agrícola de la ciutat es limita els moviments dels ramats dels pagesos del territori de la ciutat, especialment dels pagesos de les parròquies de Sant Andreu, Sant Martí de Provençals; ja que es diu a l'ordinació "*Declaren lo consellers que·l bestiar dels carniçers puixa ésser pasturat del camí de Provençals tró a la mar en tot loch hon mal no façen. Emperò és entés que nengú pagès qui bestiar tenga e haja honor dins lo*

---

⁴¹⁵ CUADRADA MAJÓ, Coral. «Sobre les relacions camp-ciutat a la Baixa Edat Mitjana: Barcelona i les comarques de l'entorn». A: *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, nº 11-12. U. B.; Dep. d'Història Medieval. Barcelona, 1990-91. p. 172 i 173.

⁴¹⁶ Durant el primer quart del segle XIV els problemes al delta del Llobregat venen perquè propietaris i terratinents foranis a les parròquies dèltiques tanquen llurs terres i no deixen pasturar els ramats locals, i per tant el que demanen és la lliure pastura als comunals; més endavant canviarà radicalment la problemàtica. FERNÁNDEZ I TRABAL, J. «Aprofitaments comunals, prats i pastures al delta del Llobregat (segles XIV i XV); Conflictes per a l'utilització de l'espai a la Baixa Edat Mitjana». p. 191.

territori de Barchinona luny de son mas no puixa a metre lo dit bestiar de la Via Mulnera sobirana a ençà sots los bans demunt dits.”⁴¹⁷ Així, es creava una reserva de pastures exclusiva pels carnisers de Barcelona a la zona costanera del llevant de la ciutat on no podia accedir el bestiar dels agricultors de les parròquies properes. A més de la limitació imposada als pagesos de Sant Andreu i Sant Martí, tots els habitants de les parròquies del territori de Barcelona tenen limitats el moviments del seu bestiar, ja que, cap pagès del territori pot pasturar el seu bestiar lluny de les seves terres, cosa que limita l'accés del bestiar dels pagesos de Sarrià, Sants, Sant Just, etc. a les pastures de la ribera i el delta del Llobregat, que queden reservades als carnisers de Barcelona (tot i que no són esmentats específicament) i als habitants de les parròquies més properes al riu; tot i això, els consellers admetent que hi ha pagesos de Sarrià i de Sants que tenen terres més enllà de la Riera de Magòria i els permet portar el seu bestiar fins a aquestes terres per la dita riera, per altres rieres, pels camins públics, per la seva terra o per la d'una persona que li doni permís;⁴¹⁸ sembla, per tant, que pagesos de Sants i Sarrià (el 1339 s'afegeix Horta)⁴¹⁹ tenien terres dedicades a pastura en les riberes del Llobregat. En definitiva, els consellers intenten dotar als carnisers d'una reserva de pastures pels seus ramats, que queda molt delimitada a la zona del Besòs, i a la vegada restringir el moviment del bestiar pel territori de Barcelona limitant l'accés del bestiar del pagesos de les parròquies del territori de Barcelona als comunals; no es pot dir en canvi, que es reservessin exclusivament als carnisers els prats i erms d'ús comunitari del delta del Llobregat i que es prohibís als pagesos introduir el seu bestiar,⁴²⁰ ja que les parròquies més properes al delta i a la ribera del riu en sortien beneficiades d'aquesta ordinació que els eliminava la competència del bestiar de les parròquies més allunyades del riu. Totes aquestes ordinacions es creen per ordenar un espai on fàcilment els conflictes deriven en violència, tal i com es desprèn de la part de l'ordinació general que permet als propietaris de terres capturar el bestiar que ha envaït la seva finca i prohibeix als pastors defensar-lo. El 1343, una ordinació ratifica l'ambient de violència que hi ha entre

---

⁴¹⁷ AHCB CC. Llibre del Consell, vol. XII fol. 10v - 11. ROCA SOLÀ, Francisca. Idem. Doc. Vol. I p. 341.

⁴¹⁸ “*Emperò los homens de la parròquia de Sants e de Sarrià, qui han possessions en lo plà de Barchinona de la riera Magòria a enlà, puixen menar lur bestiar a les lurs honors, que han per la dita riera per les carreres o rieres e camins públics ho per la sua pròpia terra ho de son par pagès que li-n do empriu, axí emperò, que no don en dan de negú e si dan donen a negú qui empriu no-ls en do. Que caiguen en lo dit ban*” AHCB CC. Llibre del Consell, vol. XII fol. 10v - 11. ROCA SOLÀ, Francisca. Idem. Doc. Vol. I p. 341.

⁴¹⁹ AHCB CC. Llibre del Consell, vol. XIV fol. 10v.

⁴²⁰ FERNÁNDEZ I TRABAL, J. «Aprofitaments comunals, prats i pastures al delta del Llobregat (segles XIV i XV); Conflictes per a l'utilització de l'espai a la Baixa Edat Mitjana». p. 196.

ramaders i agricultors, ja que una ordinació prohibeix als pastors portar armes, donant-los permís per portar únicament un ganivet curt i un bastó de fusta,⁴²¹ cosa que indica que devien ser habituals les bregues violentes entre pastors i pagesos.

A les ordinacions sobre pastures i conflictes entre agricultors i ramaders de 1359 deixen d'esmentar-se com a pastures reservades als carnisers, la ribera del Besòs i els marjals del nord de la ciutat, en comptes d'això apareix l'expressió "*Emperò es entés que-l bestiar gros e menut pusque pasturar en los prats de la ciutat hon es acostumat de pasturar*" aquest canvi pot obeir, o bé, a què ja està plenament consolidat l'ús exclusiu d'aquest espai per part dels carnisers i no cal repetir-lo a les ordinacions o també, a què es vol obrir la legislació a l'ús d'altres espais que fins ara no estaven protegits però que eren utilitzats de manera habitual pels carnisers (probablement les pastures que hi havia al voltant del delta del Llobregat) i que amb aquesta fórmula passaven a estar protegits per la legislació.

Mentre es dotava d'unes pastures protegides als carnisers de Barcelona i es limitava el moviment del bestiar dels pagesos del territori de Barcelona, s'endurien les penes per invasió de terrenys cultivats; així, l'ordinació de 1340 obliga a pagar una multa de 50 sous als carnisers o als seus pastors si, dins el terme de la ciutat, entren en la vinya d'un ciutadà de Barcelona, a més han de pagar els danys segons una estimació que han de fer dues bones persones escollides pel veguer; però la multa no era el que més por donava als carnisers d'aquesta ordinació, allò que realment els deixava desvalguts davant els terratinents era la legalització d'una resposta violenta per part dels terratinents en el cas d'una invasió ramadera de les seves terres, ja que se'ls permetia retenir i matar el bestiar que entrés il·legalment en les seves possessions.⁴²² Sembla que davant la violència dels propietaris, els carnisers i els seus pastors no van restar inermes, responent també de manera violenta, tot i les fortes penes que aquest fet els podia comportar; així, el 1343 una ordinació prohibeix als pastors portar armes, donant-los permís per portar únicament un ganivet curt i un bastó de fusta.⁴²³ Si bé les accions violentes devien sovintejar, serien més comuns els acords privats a dos o tres bandes, entre el carnisser o pastor i el guarda del veguer, o entre aquests dos i el propietari;

---

⁴²¹ AHCB CC. Llibre del Consell, vol. XVI fol. 13v.

⁴²² AHCB CC. Llibre del Consell, vol. XVI fol. 27v.

⁴²³ L'específic esment a l'ordinació de l'ús d'un ganivet de mida correcta i d'un bastó que no sigui de ferro "*coltell de mida o bastó qui no sia faytis e menys de ferre.*" indica que seria habitual per part dels pastors l'utilització de ganivets grans i de bastons de ferro, moltes vegades camuflats dintre un bastó de fusta. AHCB CC. Llibre del Consell, vol. XVI fol. 13v.

acords que en bona part eren provocats per les altes multes que tenien les infraccions i pels sous fixos que cobraven els guardes. Així, els guardes del veguer preferien arribar a un acord privat amb les dues o les tres parts i oblidar-se del tema; gràcies a aquests acords el carnisser s'estalviava molts diners, el guarda en guanyava també i en cas d'estar també implicat el propietari, en rebia els mateixos diners que en cas que s'hagués fet oficial la invasió; l'únic que perdia era el veguer que no rebia la seva part de la multa.⁴²⁴ Per això, el 1357, es fa una ordinació que condemna a 30 sous de multa o 30 dies al castell i expulsió del càrrec als guardes que no paguessin la seva part de multa al veguer i al propietari de la terra, en cas de tala dins una vinya o un hort.⁴²⁵

Amb el pas dels anys no sembla que aquest ambient de violència s'apaivagui; de fet, el 1376, una ordinació estipula que en cas que un ramat envaís una propietat del terme de Barcelona, el propietari podia capturar el bestiar invasor i si el pastor es resistia a la captura i a l'enfrontament moria el pastor, el propietari no seria acusat de res.⁴²⁶ Uns anys després, el 1391, els consellers expliquen al Trentenari que els ramats "*devasten les vinyes*" i per això creen dues noves ordinacions per controlar aquest bestiar,⁴²⁷ el 1392, els consellers eleven al Trentenari una altra queixa "*sobre la suplicació dada contra los carnicers qui provasen e destronexen ab lur bestiar les terres*", decidint el Trentenari crear una comissió que estudiï el cas i que dóna com a resultat la creació de noves ordinacions que limiten l'accés als termes dels ramats dels carnisser.⁴²⁸ No sembla que aquestes accions legislatives solucionin res, ja que el 1394, és modificada l'ordinació de 1376, ara no es dóna permís per matar al pastor del ramat invasor si es resisteix a la pressa del seu ramat, però se li reserva un càstig exemplar: l'assot públic i l'exili durant dos anys "*aquell qui farà la resitència o defensió del dit bestiar sia estobat per la ciutat e exelat per dos anys d'aquella*." Sembla que aquesta escalada de la violència legal per part dels propietaris té la seva contrapartida en un augment de la

---

⁴²⁴ Tot i que també podia donar-se un altre cas i és que el batlle o el veguer arribés a un acord econòmic amb el pastor o el carnisser i no apliqués la multa oficial, i el propietari, que compartia un terç dels beneficis de la multa, no ho acceptés, com va passar el 22 de desembre de 1441, quan un propietari denuncia la batlle per no aplicar la multa en un cas de tala en una de les seves vinyes pel bestiar d'un carnisser. AHCB CC. Registre de Deliberacions II-2 f. 172.

⁴²⁵ "*Item que tots los guardians qui trobaran erbeiant o meyolan o tallant o ab bestiar o calsigant o malfaent en les vinyes o en orts o euncar en camps laurats contra los bans damunt dits ho deyen demenar per lo pagament que fet ha al vaguer o al senyor de la honor, e aquell guardia qui assó no farà pagarà per ban cada vegada •XXX• sous e que ces del ofici, e si pagar no•ls pot estarà pres •XXX• dies en lo castell.*" AHCB CC. Llibre del Consell, vol. XIX fol. 93v.

⁴²⁶ AHCB CC. Llibre del Consell, vol. XXIV fol. 136.

⁴²⁷ AHCB CC. Llibre del Consell vol. XXV fol. 42.

⁴²⁸ AHCB CC. Llibre del Consell vol. XXV fol. 94 a 95v.

violència dels pastors, ja que aquest mateix any 1394 s'augmenta la multa als pastors per portar armes de 20 sous (1374)⁴²⁹ a 100 sous,⁴³⁰ i el 1397 s'especifica que els pastors i els guardes del bestiar no poden portar ni ballestes, ni llances, ni dards, ni espases, ni dalls, ni tampoc ganivets grans dins els termes de la ciutat; cosa que demostra que devia ser habitual l'ús d'aquestes armes per part dels pastors per tal de defensar-se dels atacs dels agricultors, o fins i tot com s'ha vist en el capítol anterior dels escamots senyorials.

L'augment de la violència anava aparellat a un tancament progressiu de "l'hort i vinyet" de Barcelona a la pastura i una major protecció per part dels consellers dels agricultors; així, el 1394, es prohibeix als carnisers fer tractes amb els propietaris de terres per tenir el seu bestiar a les seves terres, ja que diuen que "*aytal empriu se poria donar e seguir es dona gran dampnatge a aquells qui han les possessions contigües, qui en lo dit empriu no haurien consentit en non sabrien res; maiorment attés que, d'algun temps ençà lo territori és per gràcia de Déu tot lurat e plantat de vinyes qui són molt espesses*" i qui donés permís hauria de pagar una multa de 50 sous.⁴³¹ Aquesta ordinació causa problemes especialment als carnisers de les parròquies que es troben dins "l'hort i vinyet" de la ciutat, per això els consellers es veuen obligats a donar permís als terratinents de Sant Gervasi a tenir fins a 50 caps de bestiar menut dels carnisers de la seva parròquia a les seves terres per aprovisionar de carn el poble; ja que, a diferència d'altres parròquies del pla, ells no tenen pastures properes al nucli de població.

El tancament progressiu de "l'hort i vinyet" als ramats dels carnisers i l'enduriment de les ordinacions per invasió de terrenys cultivats no baixa la tensió entre carnisers i terratinents en els últims anys del segle XIV; així, el 1396 arriba una altra queixa al Trentenari sobre les destrosses que fan els ramats dels carnisers en els terrenys cultivats i la violència que empren els pastors quan els propietaris de les terres o els seus pagesos se'ls enfronten.⁴³² L'any següent, el 1397, arriba una altra queixa al Trentenari, en aquest cas molt més greu ja que esquitxa al propi batlle de la ciutat; en aquesta ocasió els propietaris de terres a "l'hort i vinyet" de la ciutat es queixen, no només de

---

⁴²⁹ AHCB CC. Llibre del Consell, vol. XXIV fol. 31v.

⁴³⁰ AHCB CC. Registre d'Ordinacions IV-2 fol. 50v.

⁴³¹ AHCB CC. Registre d'Ordinacions IV-2 fol. 50v.

⁴³² "*que•ls carnisers de la dita Ciutat indiferentment de dies e de nits meten lur bestiar en lo dit territori e talen e consumen los fruytes que són les dites terres, e en derroquen marges e parets, e encare menacen a qui•ls contraste o•ls en diu res, encare que se•n poria seguir fort occasió*" AHCB CC. Llibre del Consell vol. XXVII fol. 50v.

les destrosses que fan els ramats dels carnisers en les seves finques, sinó que acusen d'aquestes destrosses al batlle de la ciutat que, segons ells, rep diners dels carnisers a canvi de deixar que pasturin els seus bestiar dins l'espai protegit.⁴³³ Davant la forta ofensiva dels terratinents per expulsar als carnisers de "l'hort i vinyet" de la ciutat, aquests responen adquirint conangles⁴³⁴ i demanant als consellers (1397) que els permetin ficar els seus ramats dins els esmentats conangles per pasturar de 100 en 100 caps; els consellers plantegen la demanda al Trentenari i aquest decideix no donar permís als carnisers a ficar bestiar menor dins els conangles, ja que segons ells "*no acostumar que en conangles sia més bestiar menu*" i els diuen que si volen donar de menjar el seu bestiar que seguin l'herba dels conangles i se la donin a casa seva.⁴³⁵

Pels carnisers de Barcelona la prohibició d'arribar a acords privats amb els terratinents i la impossibilitat de portar a pasturar el seu bestiar als conangles, fa que definitivament cerquin pastures a l'exterior de "l'hort i vinyet" i als marjals que tenien reservats a la zona costanera de Sant Martí de Provençals; iniciant-se una nova problemàtica amb els camperols, ramaders i senyors jurisdiccionals del territori de Barcelona que es trobaven al voltant dels dos rius: el Besòs i el Llobregat; així, el 1408, el Trentenari aprova les despeses fetes pel municipi en les pastures del Llobregat en benefici dels carnisers de la ciutat.⁴³⁶ S'està iniciant amb el nou segle un nou front de conflicte que serà especialment dur.

---

⁴³³ "*los terratinents del territori de la dita ciutat ab la qual suplicaven que fos provehit degudament al gran dampnatge que•ls bestiar dels carnisers fan continuament en les vinyes e terres dels dit territori, e encara com se diga que•l batle pren paga dels carnicers de Barchinona per dar-lus licencia que•l lur bestiar puxa pasturar en lo dit territori e dampnificar los dits terratinents*" AHCB CC. Llibre del Consell vol. XXVII fol. 74v.

⁴³⁴ Terme amb una significació molt dubtosa: el Dicc. Cat-Val-Bal el defineix entre interrogants: mena de llegum o de gra? El diccionari etimològic de Coromines no deixa clar el significat de la paraula, en canvi el mateix Coromines a l'Onomasticon Cataloniae en dóna una etimologia molt versemblant i que tindria molt de sentit pel cas que es tracta aquí: D'un mot *con-angulum* "recolzada (de riu)", derivat d'*angulum*. Per tant es tractaria de camps prop del curs d'un riu i probablement també d'una riera, rierol, on hi hauria pastures, probablement reservades per bestiar major, bous, vaques, ases, cavalls i muls, bestiar normalment destinat al treball del camp.

⁴³⁵ AHCB CC. Llibre del Consell vol. XXVII fol. 84v i 85.

⁴³⁶ AHCB CC. Llibre del Consell vol. XXVIII fol. 108v.

2.3 Conflictes per les pastures del territori de Barcelona durant el segle XV

Com s'ha vist en el capítol anterior, amb l'enduriment de les ordinacions a finals del segle XIV els carnisers de Barcelona han de cercar les pastures pels seus ramats als marjals de les desembocadures dels dos rius de la ciutat: el Besòs i el Llobregat. L'aprofitament per part dels carnisers dels dos espais va ser desigual, mentre a la zona de llevant la pressió ramadera no va ser gaire gran, ja que aquí només arribaven els ramats que venien de la zona del Ripollès, part dels de la Cerdanya i els de l'Empordà, a la zona de ponent la pressió va ser molt més forta, ja que aquí hi arribaven les ramades del Penedès, Camp de Tarragona, regne de València, Aragó i l'Urgell, que entraven al pla de Barcelona per la ribera del Llobregat i es quedaven pasturant en el delta del riu.

Així, ja s'ha vist com, a partir de les ordinacions del segle XIV a la zona de llevant els carnisers barcelonins tenien un espai reservat per a la pastura del seu bestiar, aquestes pastures es van continuar utilitzant durant el segle XV, tot i la progressiva pressió dels agricultors que volien tancar els comunals i dessecar el terreny. Les primeres notícies durant aquest segle de conflictes en aquesta zona apareixen el 1409, amb unes ordinacions contra el tancament de pastures “*ço és prop los rius de Lobregat e de Besòs*” tot i que van ser creades principalment pels problemes que hi havia al Llobregat, ja que mai van ser cridades a les parròquies del Besòs, sinó que només es van cridar a les parròquies del Llobregat; les ordinacions de 1409 es van cridar a Sant Boi, Santa Maria de Cornellà i Santa Eulàlia de Provençana⁴³⁷ i, la repetició de 1435, a Sant Boi, Cornellà, Hospitalet i Sants,⁴³⁸ cosa que mostra que els problemes de tancament de pastures, camins i ponts contra els quals estan fetes aquestes ordinacions pràcticament no es va donar al Besòs. Després d'aquestes ordinacions no apareixen més notícies del Besòs fins el 1491 quan en Gabriel Porraçà, mercader, propietari de terres reivindicades com a comunal per la ciutat de Barcelona, engega un procés a la cort del batlle general de Catalunya contra els consellers, denunciant que els esmentats consellers li han prohibit construir una casa dins les seves propietats. El procés intenta dilucidar la capacitat que té el rei i el batlle d'establir-hi persones dins allò que la ciutat considera el

---

⁴³⁷ AHCB CC. Diversorum XV-3 fol. 195.

⁴³⁸ AHCB CC. Registre d'Ordinacions IV-6 fol. 37v i 38.

seu comunal o “empriu”, i de fet el que es va demostrant al llarg de les diferents declaracions és la progressiva ocupació d’aquestes pastures costaneres al llarg del segle i la seva transformació en cultius.⁴³⁹

Les pastures del llevant de la ciutat, tal com indica l’ordinació del segle XIV i demostren els estudis del parcel·lari; s’estenien, des del segle XIII, Est-Oest des del mar fins el camí reial que unia Barcelona amb Badalona (que coincideix amb el que diu l’ordinació de 1331 “*del camí de Provençals tró a la mar en tot loch hon mal no façen*”)⁴⁴⁰ i nord-sud, des de la desembocadura del Besòs fins al murs de la ciutat.⁴⁴¹ Tot aquest espai era una plana d’aiguamolls on s’alternava el joncar amb basses d’aigua dolça com diu un testimoni del procés de 1491, “*en les planes d’aquella, tirant la via del mas que s diu vulgarment de Limona, que y havia moltes basses plenes d’aygua, les unas luny de les altres per distància poch més o menys de un tret de ballesta, en les quals basses se aturava molta cassa com a grans rossells, anecs e altres ausells*”. Com a referent d’aquest espai es trobava la Llacuna, maresma d’aigua dolça, al voltant de la qual hi convivien els ramats dels carnissers, amb pescadors, petits agricultors i algun caçador, com en Pere Alfonso, bracer, que es defineix com habitant de la Llacuna des de fa més de 30 anys (mitjans del segle XV) on cultivava una mica de terra, allà hi vivia a una barraca, encara que havia nascut a la ciutat.⁴⁴² Però no eren aquests petits agricultors els que causaven problemes als carnissers i als consellers, ja que normalment eren gent pobre que ocupava un espai sense gaires pretensions. Els agricultors veritablement problemàtics eren aquells propietaris més ambiciosos, que en un moment donat havien aconseguit comprar d’una manera més o menys legal una parcel·la d’aquest comunal, i si bé en un principi l’havien deixat, almenys en part, com a pastura oberta, ara pretenien tancar-la i cultivar-hi. Aquests tancaments i transformació en cultius els feien, tot i que durant el segle XIV els consellers havien posat unes fites amb l’escut de la ciutat, per marcar l’espai dels comunals, però la falta de manteniment i les progressives ocupacions havien fet que es deterioressin fins a pràcticament desaparèixer. Així per exemple, el mercader Gabriel Porraça, que era qui havia endegat el procés contra els consellers de la ciutat, deia que ell tenia aquella terra per

---

⁴³⁹ AHCB Consellers 1C XX-4 lligall 31 comentat a: VINYOLES I VIDAL, T. «Joncars, barraques, pastors i pescadors; la marina de Barcelona s. XV». A: *Expansió urbana i planejament a Barcelona*. Ajuntament de Barcelona. Barcelona, 1997. p. 29 a 37.

⁴⁴⁰ AHCB CC. Llibre del Consell, vol. XII fol. 10v - 11.

⁴⁴¹ PALET I MARTÍNEZ, J. M. «Estructura parcel·laria i aprofitament agropecuari del delta del riu Besòs en època medieval». A: *Finestrelles*, 8. Barcelona, 1996. p. 49 a 51.

⁴⁴² VINYOLES I VIDAL, T. «Joncars, barraques, pastors i pescadors; la marina de Barcelona s. XV». p. 33.

establiment del rei sobre uns prats i plans de la Llacuna, dels quals pagava el cens corresponent, ara (1491) n'havia sots establert una part dels terrenys a un carreter, qui volia edificar una casa i enderrocar el corral comú del bestiar dels carnisers dit “*borregana*” o “*taulat*”, acció que li havien impedit els consellers; aquest corral estava a cura d'un pastor anomenat “Lo Baró de la Llacuna”, qui era un dels més grans coneixedors de la maresma i una autoritat per la resta dels habitants del lloc.⁴⁴³ A partir de les declaracions d'aquests habitants es pot comprovar com durant la segona meitat del s.XV les ocupacions dels comunals s'havien anat fent sistemàtiques. Així, un dels habitants més vells del lloc, en Pere Serra, agricultor, deia que els mollons antics ell els recorda de sempre, que un estava a l'entrada del canyet, un altre al cap d'avall del canyet i el tercer a l'entrant del taulat; en canvi, els nous no s'havien posat al cap del pont, sinó al front del taulat. Però el vell Pere Serra no tan sols havia vist canviar de lloc els mollons, sinó que havia vist canviar el paisatge en general; per exemple havia vist com començava a desaparèixer el joncar (si bé des de començaments del segle XIV els consellers venien l'aprofitament d'aquests joncs a particulars)⁴⁴⁴ la tala periòdica dels joncs s'havia anat aprofitant per part dels agricultors per acabar de netejar les terres talades i posar-les en cultiu, sobretot de cereals, el que havia fet recular el joncar especialment durant la segona meitat del segle XV. Així, un pescador afirma “*assenyaladament entre el camí Reyal fins a un tret de pedra de mar hi ha joncars, i encara n'hi solia haver detràs lo camí, però ja fa temps que es sembra*”, un dels interrogats concreta que feia uns 15 anys que s'havia començat a cultivar en els terrenys que hi havia dins els mollons. Finalment, es cerca l'opinió de “Lo Baró de la Llacuna” qui diu “*que los dits espai i joncar eren de la ciutat*”.⁴⁴⁵

Potser, dins el procés les parts més interessants de cara a conèixer el pes del bestiar dels carnisers en aquesta zona i veure quins eren els límits dels prats és la carta que Ferran II envia al batlle general de Catalunya, que de manera definitiva inclina la

---

⁴⁴³ VINYOLES I VIDAL, T. «Joncars, barraques, pastors i pescadors; la marina de Barcelona s. XV». p. 34 i 35.

⁴⁴⁴ Es venia el dret a tallar els joncs per temporades de dos anys, signant els compradors del dret un protocol de compra. “*Nos Bernardus de Marinmundo, Franciscus de Sancto Clemente, Arnaldus Dusay, Jacobus Carbonis et Petrus de Nogaria consilarii hoc anno civitatis Barchinona. Gratia et ex certa sciencia nomine et auctoritate dicte consiliarie vendimus et concedimus vobis Petro de Costa civi Barchinone et veris et quibus velitis a proximo instanti Carniprivo Quadragesime usque ad duos annos tunc primos venturos et completos ad unum videlicet tallium sive ad unam talliationem tam, totum juncum qui insta dictos duos annos erit in prato quod dicta civitas Barchinona ex concessione domini Regis habet in territorio eiusdem civitatis (...)*” AHCB. CC. Manual, XIII-1 fol. 70.

⁴⁴⁵ VINYOLES I VIDAL, T. «Joncars, barraques, pastors i pescadors; la marina de Barcelona s. XV». p. 35 i 36.

sentència d'aquest cap a la posició de la ciutat, i la sentència final, que és una decidida defensa dels comunals de la ciutat davant les agressions dels terratinents. A la carta, Ferran II, defensa el dret de la ciutat a l'ús dels comunals *“les ites pastures e senyeladament en los prats e lochs qui són prop lo ribatge de la mar, ço és de la muralla de la dita ciutat fins al puig de Montgat”*⁴⁴⁶ per sobre dels drets del propietari de la terra, encara que el propietari tingui la terra per concessió reial, al·legant que segurament la concessió es va fer durant la guerra civil i per tant té dubtosa legalitat. Fa constar el rei que hi havia uns mollons que senyalaven aquest empriu de la ciutat; mollons posats a causa de la importància d'aquestes pastures per la ciutat, ja que eren imprescindibles pels animals que aprovisionen de carn la ciutat *“per aquesta causa diu que antigament foren allí posats mollons ab les armes e senyal de la dita ciutat perquè particular algú no-s pogués ocupar les dites pastures per ésser aquelles// molt necessàries a la dita ciutat per causa dels bestiaris qui per provissió de aquella en lo dit erbatge de la mar se descarreguen”*. Aquesta defensa del rei del bé comú de la ciutat per sobre de l'interès particular d'una persona acaba d'inclinar la balança a l'hora de dictar sentència el batlle general de Catalunya.

Aquesta sentència estableix de manera clara quins són els comunals de la ciutat a la zona del Besòs *“ver la dita lacuna ço és començant donant e propter la muralla de Barchinona e tirant vers la dita lacuna e passant d'ella fins propter un pont larch qui es della lo mas apel·lat de Serra ha edificats// ab diverses guardes molts mollons de pedra”*. Així, la muralla marca el límit sud, un molló en aquest pont llarg, més enllà del mas d'en Serra marca el límit nord, a l'est el límit és la mar i a l'oest, tot i que la sentència no ho diu, el límit és el camí reial que va a Badalona. A la sentència queda clar que els mollons tenen probablement més d'un segle *“Ítem pesa que dits mollons spay e joncar de temps de XXX, XXXX, ·L· e ·C· anys e de tant de temps que no és memòria de homens”*.⁴⁴⁷

Gràcies a aquest procés es pot comprovar la importància d'aquestes pastures pels carnissers, importància que es deu en gran part a la seva proximitat a la ciutat i al port. Tot i això, sembla que la pressió ramadera dels carnissers no era asfixiant perquè dins el mateix territori hi ha pescadors, bugaderes i caçadors compartint uns emprius que eren un espai d'alliberament per a la concorreguda ciutat; la pressió agrícola sobre aquest

⁴⁴⁶ AHCB Consellers Processos 1c. XX-4 lligall 31.

⁴⁴⁷ Segurament es van construir al segle XIV, arran les primeres ordinacions que marcaven aquest espai com zona de pastures pel bestiar de la ciutat.

marjal s'havia agreujat des de mitjans del segle XV i no és fins a finals d'aquest segle que comença a haver-hi veritables conflictes entre agricultors i carnissers. Per les declaracions dels testimonis no sembla que, a diferència del Llobregat, es fessin tancaments de pastures, cosa que demostra que hi hauria pastures suficients com perquè els carnissers no es sentissin amenaçats fins el moment en que van veure perillar els seus corrals pels sots-establiments de Guillem Porraça. Ben diferent va ser la dinàmica a la zona del Llobregat, on els interessos dels agricultors, els carnissers i els ramaders locals van entrar en conflicte des de l'últim quart del segle XIV.

Ja s'ha vist com el 1408 el Trentenari aprova una despesa a causa de les pastures dels carnissers al Llobregat, despeses que segurament van consistir en la restitució dels mollons amb les armes de la ciutat.⁴⁴⁸ El 1409, per reforçar la restitució dels mollons, es criden unes noves ordinacions contra el tancament de pastures a la zona del Llobregat, ja que com s'ha dit abans, tot i que el text s'havia creat per defensar les pastures del Llobregat i el Besòs, les ordinacions només van ser cridades a Cornellà, Sant Boi i Santa Eulàlia de Provençana. La nova legislació era dura, ja que es prohibeix que als prats i erms dels dos rius es facin tanques, es trenquin els ponts de les sèquies, o bé es barri el pas pels ponts amb pedres als ramats dels carnissers, al·legant com a justificació de les noves ordinacions el privilegi de lliure pastura de Jaume I. Els consellers a través del batlle també ordenen que es treguin les tanques que estiguin ja fetes i es reconstrueixin els ponts trencats en un termini de cinc dies o cauran en una multa de 10 lliures (200 sous), prohibeixen la construcció de noves tanques i la destrucció dels ponts sota multa de 500 sous, i finalment, i per deixar constància del clima de violència que es vivia, prohibeixen que s'ataqui i es fereixi als carnissers, als pastors o als seus ramats.⁴⁴⁹ Segurament aquestes ordinacions tot i el to dur que tenien, no van tenir gaire incidència sobre el terreny, perquè el 1435 el batlle en va fer una nova crida, en aquest cas a les parròquies de Sant Boi, Hospitalet i Sants,⁴⁵⁰ cosa que demostra que el conflicte seguia ben viu i que es continuaven tancant prats. En general totes aquestes accions dels consellers contra el tancament de pastures s'emmarquen dins la política ambigua del consell municipal que, per una banda es troba pressionat pels carnissers, que demanen la protecció dels comunals del delta del Llobregat en el seu benefici (al·legant el bon

---

⁴⁴⁸ FERNÁNDEZ I TRABAL, J. «Aprofitaments comunals, prats i pastures al delta del Llobregat (segles XIV i XV); Conflictes per a l'utilització de l'espai a la Baixa Edat Mitjana». p. 197.

⁴⁴⁹ AHCB CC. Diversorum XV-3 fol. 195.

⁴⁵⁰ AHCB CC. Reg d'Ordinacions IV-6 fol. 37v

aprovisionament de carn de Barcelona i per tant del bé públic de la ciutat), i per altra banda els consellers no volen deixar de defensar els seus propis interessos de classe, ja que els ciutadans honrats de Barcelona (que monopolitzen el govern de la ciutat) són els principals terratinents al delta i els principals promotors dels tancaments.⁴⁵¹

Els tancaments il·legals fets per molts terratinents anaven acompanyats de tancaments legals. Aquests tancaments legals es feien gràcies a les concessions reials atorgades pels batlles generals de Catalunya, que eren els administradors de la senyoria alodial del rei i de les regalies; cosa que els permetia, per una banda l'establiment de bens vacants (aigualeixos, illes de riu, arenals...), i per altra banda la concessió d'ús de bens públics (aigües corrents, forns, tavernes, ponts, barques, mines, salines, etc.). Així, durant els segles XIV i XV el batlle general va concedir a molts particulars l'ús privatiu de prats i pastures, creant-se deveses tancades, unes vegades amb concessió específica i d'altres gràcies a una interpretació molt oberta del document de concessió.⁴⁵² Un cas declarat és de la "Devesa d'en Bellvís", concedida a Lleonard Antic el 1424 per Alfons el Magnànim, a la parròquia de Provençana, a la ribera del Llobregat, a qui el rei li donava permís per elevar una tanca. En un principi aquesta tanca era per evitar l'entrada als parroquians de Provençana, però de manera indirecta també afectava als carnisers de Barcelona.⁴⁵³

Dins aquest context d'agressions als comunals que perjudicava tant als carnisers barcelonins com a les comunitats camperoles locals, es van produir uns aldarulls a la parròquia de Sant Boi per una captura de bestiar que havia fet en Joan Burgès, senyor de la Torre Burgesa de Viladecans i, ciutadà preeminent de Barcelona, als prats comunals de la seva senyoria a alguns pagesos de la esmentada parròquia de Sant Boi. La resposta dels pagesos a la captura va ser la convocatòria del sagramental, sense previ consentiment, ni la presència dels sobreposats; el resultat de la mobilització va ser que la milícia prengué per la força la torre Burgesa, de nit, recuperaren el bestiar i el retornaren als seus amos. La repercussió del conflicte va ser considerable, per evitar que

---

⁴⁵¹ FERNÁNDEZ I TRABAL, J. «Aprofitaments comunals, prats i pastures al delta del Llobregat (segles XIV i XV); Conflictes per a l'utilització de l'espai a la Baixa Edat Mitjana». p. 217.

⁴⁵² No sempre apareix especificat a la concessió el dret a posar tanca. FERNÁNDEZ I TRABAL, J. «Aprofitaments comunals, prats i pastures al delta del Llobregat (segles XIV i XV); Conflictes per a l'utilització de l'espai a la Baixa Edat Mitjana». p. 215.

⁴⁵³ "*Ita quod deinceps nullus sit ausus, in dicto vetato defesia, sive boalari, animalia sua sive bestiare pro paspe do nec alia inmittere, nec venari cirogrillos nec lepores, necque ligna scudere neque asportare iam cisa que sit in dicta defesia*" ACA reg. 2591, fols. 181 i ss. Extret de: FERNÁNDEZ I TRABAL, J. «Aprofitaments comunals, prats i pastures al delta del Llobregat (segles XIV i XV); Conflictes per a l'utilització de l'espai a la Baixa Edat Mitjana». p. 215.

el conflicte degenerés, els consellers van obligar a les dues parts a acceptar la sentència que donés un procés arbitral presidit pels mateixos consellers. La sentència va condemnar als pagesos a restituir el bestiar pres a l'avalot i va declarar el sagramental responsable subsidiari del pagament de tots els danys i desperfectes,⁴⁵⁴ cosa que demostra la tendenciositat del govern municipal, que es trobava dirigit per unes elits terratinents amb forts interessos en el territori de Barcelona. Aquesta actitud, com ja s'ha comentat, entrava en contradicció amb l'intent de preservar els comunals i impedir el tancament de prats i pastures que es desprèn de les dures ordinacions de 1409 i 1435, que no van ser més que en un intent de calmar els agricultors locals i els carnisers barcelonins, molt descontents amb l'actitud dels consellers.

Els conflictes entre petits agricultors, grans terratinents i carnisers de Barcelona, s'emmarcaven dins una conflictivitat major de caràcter polític i econòmic que tenia com espai de confrontació el Consell de Cent de Barcelona; en aquesta institució s'enfrontaven dos grups polítics "la Busca", formada pels comerciants, els menestrals i alguns ciutadans honrats i, "la Biga", formada principalment per les antigues famílies de ciutadans honrats, que monopolitzaven el poder municipal des dels inicis polítics del mateix municipi. Aquests grans patricis components de la "Biga" eren també grans propietaris del pla, que com ja s'ha vist, estaven en continu enfrontament amb els carnisers. Dintre d'aquest ambient d'enfrontament civil, les queixes dels carnisers de Barcelona, majoritàriament partidaris de la Busca,⁴⁵⁵ van trobar bona acollida per part del lloctinent general de Catalunya, Galceran de Requesens, qui des d'un primer moment es va posar del costat dels buscaires. Així, el 13 de novembre de 1453 el pròcer de l'ofici dels carnisers, Joan Cortit, juntament amb dos carnisers més, en Guillem Rabós⁴⁵⁶ i en Pasqual Muncada, presenten un llarg memorial de queixes i reclamacions

---

⁴⁵⁴ En Joan Burgès reclamava una xifra desorbitada en concepte de desperfectes, aquest xifra va ser ajustada pels consellers en 95 lliures i 4 sous. FERNÁNDEZ I TRABAL, J. «Aprofitaments comunals, prats i pastures al delta del Llobregat (segles XIV i XV); Conflictes per a l'utilització de l'espai a la Baixa Edat Mitjana». p. 217.

⁴⁵⁵ A la relació de components de la "Busca" hi apareixen 3 carnisers, en Jaume Mirambert (síndic), Mateu Llinàs (síndic) i en Simon Lastis, mentre que en els de la "Biga" no hi apareix cap. BATLLE, Carme. *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*. vol II. p. 610. Dels tres noms només en Simon Lastis apareix a les assegurances de tallar moltó de la dècada dels 50. AHCB CC. Manual XIII-19 fol. 90.

⁴⁵⁶ No s'ha de descartar que l'enfrontament civil que vivia la ciutat de Barcelona tingués el seu reflex dins l'ofici de carnisers, on hi havia fortes divisions i fins i tot odis. Així per exemple, el 1450 en Guillem Rabós sabent que en Joan Citjar anava a Roma per aconseguir la indulgència plenària envia una carta al prebost de Paris, dient-li que si captura a l'esmentat Joan, rebrà un rescat de 10 lliures. Davant el descobriment d'aquesta carta per en Joan Citjar, en Guillem Rabós és empresonat pel veguer, però en Guillem Rabós aconsegueix arribar a un acord econòmic amb el veguer i surt de la presó contra la

de l'ofici. El text resulta molt interessant, ja que els carnisers reivindiquen el seu ofici com un dels més importants de la ciutat, ja que consideren que si la ciutat va ser dotada de privilegis pels antics reis era per dues raons principals *“La primera, en pau e tranquil·litat dels ciutadans, habitants en aquella, la segona en abundància de totes vitualles necessàries a la vida dels homens; una de les quals és, per refecció natural, les carns de diverses linatges abundants en aquella”*. Així, els carnisers consideren els dos objectius principals de la política municipal barcelonina i de la política reial vers la ciutat de Barcelona han de centrar-se en aconseguir la pau i l'ordre dins la ciutat, gràcies a què hi hagi un bon aprovisionament de queviures pels seus habitants. Els carnisers consideren que, tant els consellers, com els oficials reials, han negligit de manera flagrant en la seva tasca de defensar els interessos de la ciutat mantenint l'ordre i facilitant l'aprovisionament d'aliments; ja que, consideren que els reis van donar a la ciutat un ampli territori abundós en pastures pels animals, des de *“Castelldefels fins a Montgat, donants lo dit spay a la dita ciutat e singulars de aquella a finç franc alou e sens tota dominicatura personal o patrimonial”*, però la negligència dels consellers, que estaven més interessats en ampliar el seu patrimoni personal que no pas en defensar el patrimoni públic de la ciutat, havien fet que s'ocupessin aquests espais comunals, uns sota el seu propi consentiment, altres sota el consentiment del batlle general de Catalunya, del batlle de la ciutat o fins i tot sense cap consentiment. És a causa d'aquesta progressiva ocupació dels prats comunals que el bestiar dels carnisers es veu forçat a entrar en terrenys cultivats, cosa que provoca greus conflictes entre els carnisers i els propietaris dels terrenys cultivats *“dampnajants aquelles de que-s segueixen dissensions no solament civils, mas criminals entre los antichs terratinents e los carnicers de la dita ciutat”*. Els carnisers consideren que el conflicte per les pastures ha arribat a tal punt que si no volen encetar una espiral de violència amb els terratinents no tindran altre remei que deixar de tallar carn *“e axí la dita ciutat romandrà destruhida de carnalates, ço que-s redundarà en extrema deshonor d'ella e dany irreparable a son públich”*.⁴⁵⁷

Els carnisers denunciaven que s'ha arribat a aquest punt per la corrupció dels consellers i els batlles; perquè, si bé antigament s'havien posat mollons que marcaven

---

voluntat de la reina, que creu que deu continuar empresonat. AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 7 fol. 3.

⁴⁵⁷ Aquesta era l'amenaça que més temien els consellers, ja que el tancament de les carnisseries i el desabastament de carn de la ciutat podia provocar revoltes i aldarulls contra ells com a responsables de l'abastament alimentari de la ciutat.

els comunals on podien pasturar els ramats dels carnissers, i si algú envaia i tancava aquest espai, els oficials de la batllia trencaven les tanques i el tornaven a obrir, des de fa uns anys els batlles i els consellers quan els carnissers els demanen que trenquin unes tanques perquè han ocupat un espai comunal només ho fan si hi ha un suborn pel mig “*premer sobornacions dels dits carnissers*”; de igual manera, si els usurpadors els paguen un altre suborn, els permeten tornar a fer les tanques. Els carnissers, a més diuen que s’ha arribat a tal punt que els usurpadors els impideixen entrar als comunals usurpats amb armes i violència, cosa que els impel·leix a envair els terrenys dels “antics terratinents”. Precisament perquè els carnissers no volen problemes amb els “antics terratinents” i perquè aquests “antics terratinents” consideren injust que siguin ells els que estiguin pagant la invasió il·legal dels prats comunals de la ciutat, els carnissers i els “antics terratinents” s’uneixen per demandar al lloctinent general que faci una investigació sobre la situació dels mollons municipals i de les terres usurpades, de manera que es puguin trencar les tanques il·legals i es tornin a obrir els comunals als carnissers.

Galceran de Requesens va acceptar l’inici immediat de les investigacions i encarregà la causa a tres juristes del Reial Consell, dels quals, almenys dos eren realistes i buscaires convençuts. Les enquestes i inspeccions del territori s’iniciaren tot seguit, i el 27 de novembre, el lloctinent general publicà una crida demanant a tots els ocupants de prats i pastures la presentació dels títols que legitimaven la seva ocupació. Durant el primer trimestre de 1454, els jutges procediren a examinar la documentació presentada pels pagesos i terratinents; uns mesos després, el 13 d’abril d’aquest any, fou dictada la sentència pel lloctinent general.⁴⁵⁸ En la sentència en Galceran de Requesens demana que tothom qui tingui un herm tancat presenti el seu títol, si no s’hauran de llençar a terra les tanques tal i com indiquen les ordinacions de 1409 i 1435.⁴⁵⁹ La sentència de Galceran de Requesens no va arreglar res; de fet, un centenar de pagesos i terratinents van presentar la documentació dels seus terrenys i van veure legalitzats els seus tancats,⁴⁶⁰ així només tres anys després, el 1457, el Trentenari eleva al Consell de Cent una petició perquè deliberi sobre la necessitat de fer complir les ordinacions de la ciutat sobre pastures, ja que els tancats dificulten la pastura del bestiar de carn i encareix el

---

⁴⁵⁸ FERNÁNDEZ I TRABAL, J. «Aprofitaments comunals, prats i pastures al delta del Llobregat (segles XIV i XV); Conflictes per a l’utilització de l’espai a la Baixa Edat Mitjana». p. 218 i 219.

⁴⁵⁹ AHCB CC. Diversorum XV-3 fol. 208.

⁴⁶⁰ FERNÁNDEZ I TRABAL, J. «Aprofitaments comunals, prats i pastures al delta del Llobregat (segles XIV i XV); Conflictes per a l’utilització de l’espai a la Baixa Edat Mitjana». p. 219.

producte final.⁴⁶¹ Aquesta petició s'emmarca en la política dels nous consellers de la Busca que estan cercant els mitjans per baixar el preu de la carn, sense que es ressenti gaire l'erari municipal.⁴⁶²

La guerra ho transbalsa tot i sembla que durant aquests anys hi ha una petita treva en la conflictivitat de la zona del delta, en part perquè ara el gran problema es trobava en la inseguretat de les rutes ramaderes. Però només acabar la guerra els problemes tornen d'una manera molt més greu, ja que alguns terratinents o petits senyors de les parròquies límitrofes amb el Llobregat que formaven part del "territori" de Barcelona comencen a segrestar bestiar dels carnisers de la ciutat, ja que consideren que el bestiar de Barcelona ha de pagar per pasturar en les seves jurisdiccions. Això es el que passa el 1473, quan en Jaume Marquet, senyor a Sants, captura un bestiar d'en Joan Citjar en aquesta localitat⁴⁶³ i, davant les amenaces del Consell, envia una expressiva carta on justifica la seva acció, enfrontant-se al consistori. En Jaume Marquet diu que el bestiar d'en Citjar pasturava per les seves terres ja feia dies després d'haver estat pasturant a Sant Boi un altre temps i que, a diferència d'altres carnisers, en Citjar no l'ha volgut pagar res; també diu que, si bé ell com a fill de la ciutat i com a membre d'una de les principals famílies de Barcelona respecta els privilegis de la ciutat,⁴⁶⁴ no accepta que aquesta vulneri la seva jurisdicció "*ab veritat mossenyors yo so fil de aqueixa siutat e tots los meus passats o són stats e tinch axí bona voluntat de defendre los privilegis d'aqueixa e ajudar en la conservació sua com nengú de tots quans sen troban dintre ela. Però tantpoch no treguessen que si los qui là governen per qualsevol altra interès me volian levar mos drets ne las cosas pertanyents a mi seria possible ni menys creguessen que en aquest fet yo me volgués ajudar de gràcies e altres concessions a mi novament otorgades per la majestat del senyor rey.*"⁴⁶⁵ De fet, aquest Marquet, a diferència del seu pare, està alliberat de les responsabilitats del govern municipal; per això, tot i les

---

⁴⁶¹ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 11 fol. 63.

⁴⁶² Dins d'aquesta política s'emmarca la recerca de carnisers que tallin la carn més barata o de rebaixar l'impost de la carn un diner. BATLLE, Carme. *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*. p. 228 i 229.

⁴⁶³ En Gabriel Montcada i en Pere Rafael, dos carnisers de Barcelona, dels quals en tenim bastants notícies gràcies al procés judicial que van patir, tenien el seu corral a Sants. BANEGAS LÓPEZ, Ramon A.; SEGOVIA SERVIÁN, Celia. «Problemes en l'entrada de bestiar destinat a carn a Barcelona durant la segona meitat del segle XV; una qüestió fiscal i de salut pública».

⁴⁶⁴ Els Marquet eren una de les grans famílies patrícies de Barcelona, el seu pare Joan Marquet, partidari de la Biga va ser conseller de Barcelona el 1451 en plena eferescència del conflicte entre la Busca i la Biga. BATLLE, Carme. *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*. U.B.-CSIC. Barcelona, 1973. p. 210.

⁴⁶⁵ AHCB CC Cartes Comunes Originals X-38 fol. 189.

paraules de record per la seva família, ja no es debat entre el seu bé particular i el bé comú de la ciutat; sinó que directament mira per ampliar els seus drets a costa dels de la ciutat, treient profit dels nombrosos ramats barcelonins que pasturen a la seva senyoria.

El 1475 torna a haver-hi una captura als voltants de Barcelona, ara es produeix a Sant Boi, on en Joan Torrelles captura entre noranta i cent moltons d'un ramat d'en Joan Citjar. Els consellers davant la gravetat de la captura li envien una carta a mossèn Torrelles demanant-li el perquè de la captura, ja que la consideren absolutament inadmissible, perquè si s'ha fet per cobrar un dret de pas o de pastura, això és il·legal i va contra els privilegis de la ciutat i dels propis carnisers; si s'ha fet per tala, tampoc és acceptable perquè els consellers saben que en Citjar és un ciutadà responsable que paga els danys que fan els seus bestiar; finalment, si s'ha fet per deutes, el bestiar de Barcelona, com a vitualles estan guiats i per tant estan protegits i no es poden capturar per aquesta raó.⁴⁶⁶ Les raons de la ciutat no convencen a mossèn Torrelles, qui diu que la ciutat està mal informada, ja que en Citjar té molts bestiar engreixant-se a la seva terra i esquilmant les pastures de la seva senyoria; bestiar que després aquest carnisser porta a tallar allà on millor li sembla. Mossèn Torrelles ha demanat moltes vegades a en Joan Citjar que no pasturi el seu bestiar a la seva senyoria, però no li fa cas i, aprofitant una tala d'aquest bestiar ha fet la captura.⁴⁶⁷ De fet, en Joan Torrelles té greus problemes econòmics i vol treure el màxim profit de la seva senyoria, una de les estratègies és intentar cobrar al bestiar forani drets de pastura, considerant com a bestiar forani el bestiar dels carnisers de Barcelona.⁴⁶⁸ És important remarcar que aquest conflicte és l'últim de tot un seguit de conflictes que al llarg del segle el senyor de l'Alou, de Sant Boi del Llobregat, havia tingut amb la ciutat de Barcelona i els oficials reials per qüestions de jurisdicció (jurisdicció criminal, sacramental, mostassaferia...). Així, a l'octubre de l'any 1479, en Joan Torrelles torna a capturar diversos bestiar

---

⁴⁶⁶ AHCB CC. Lletres Closes VI-27 fol. 13.

⁴⁶⁷ AHCB CC. Cartes Comunes Originals X-38 fol. 118.

⁴⁶⁸ La família Torrelles, barons de l'Alou, eren senyors jurisdiccionals amb mer i mixt imperi, es troben des de començaments del segle XV en una posició econòmica delicada, i en part, per això, defensen a capa i espasa la seva jurisdicció davant el veguer i els consellers de Barcelona. Així, va reforçar el cobrament del mals usos i va tenir un control estricte dels impostos (dret de taulatge i de mercat). En la defensa de la seva jurisdicció durant els anys 40 i 50 es va declarar en oberta rebel·lió contra la ciutat, ajudat en un principi per altres senyors del Baix Llobregat com els March d'Eramprunyà, arribant a practicar el corsarisme contra les naus de Barcelona. Després de la guerra la seva situació econòmica no havia millorat i continua tenint problemes amb la ciutat, de fet el 1480 emparenta amb en Antoni Pelegrí, mercader de Barcelona (amb qui s'havia casat la seva germana) per poder fer front als seus deutes. CODINA, Jaume. *A Sant Boi del Llobregat (segles XIV-XVII)*. Columna, Assaig. Barcelona, 1999. p. 122 a 131 i 212 a 215.

pertanyents als carnisers de Barcelona que pasturaven dins els comunals de Sant Boi, comunals que eren considerats pels consellers de Barcelona com a part dels comunals de la ciutat. Pel que sembla, mossèn Torrelles, vol cobrar drets de pastura als ramats de Barcelona, els consellers, per la seva part, consideren absolutament inacceptable que es vulgui cobrar drets de pastura als ramats pertanyents a ciutadans de Barcelona, tot i que accepta que els pugui cobrar als ramats que tenen com a destí l'escorxador de Barcelona però no són propietat de ciutadans de Barcelona; només en aquest cas la ciutat es mostra disposta a pagar els drets de pasturatge d'aquests ramats, sempre i quan tinguin un preu raonable. Però el senyor de Sant Boi no accepta els arguments de la ciutat i tampoc es rendeix; així, com en els millors temps de la família, intenta treure profit de la debilitat de la ciutat, i uns mesos després torna a capturar part d'un ramat d'en Joan Citjar, carnisser de Barcelona. Aquesta vegada, de manera molt clara, fa la captura perquè vol cobrar drets de pastura dins el que ell considera la seva jurisdicció i els consellers de Barcelona els seus comunals. Una altra vegada els consellers demanen la restitució immediata del bestiar d'en Citjar i que un fet com aquest no es torni a repetir, ja que *“Car bé sabets aquesta ciutat quant ama los dits privilegis, e si vos no tornavets a loch dites coses prejudicials, o practicavets no seria lícit a nosaltres callar, ans nos seria forçat fer tals precehiments que fos satisfet el perjudici fet als dits privilegis.”*⁴⁶⁹ Una altra vegada els consellers amenacen amb l'utilització de tots els seus mitjans per restituir el seu dret, intentant donar una imatge de fermeça davant l'acosament sense precedents que està vivint per part dels senyors, fins i tot, dins allò que els consellers consideren el seu “territori”. De fet, els consellers, des que van començar aquestes captures, estaven preocupats per la dinàmica que estaven prenent les coses a la zona del delta del Llobregat; així, des de desembre de 1475, els consellers i el Trentanari mostren la seva preocupació pel cobrament de passatges i altres drets que fan els senyor al·lodials del delta del Llobregat. Per estudiar aquesta problemàtica creen una comissió formada per 4 prohoms perquè conjuntament amb els advocats municipals preparin una ofensiva legal contra aquests atacs senyorials als drets de la ciutat.⁴⁷⁰

Aquesta conflictivitat amb els senyors aloers del delta s'emmarca dins un ambient general de màxima tensió entre els terratinents (propietaris de terrenys cultivats, però també de pastures) i els carnisers al territori de Barcelona. Fruit d'aquest ambient, el 17 de novembre de 1474, arriba al trentanari una proposta dels consellers per discutir els

⁴⁶⁹ AHCB CC. Lletres Closes VI-29 fol. 182v.

⁴⁷⁰ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 23 fol. 6, 8 i 11v.

conflictes que ja fa temps enfronten als carnissers amb els propietaris de terres del territori de Barcelona. El 12 d'abril de 1475 el trentenari escolta l'informe de la comissió de quatre prohoms que s'havia creat per resoldre el conflicte entre carnissers i terratinents; com que aquesta comissió no havia pogut arribat a cap acord, el Trentenari decideix de manera unilateral resoldre el conflicte creant unes noves ordinacions sobre pastures. Les noves ordinacions no van donar gaire resultat, ja que uns mesos després es crea una nova comissió per veure de cercar noves solucions al conflicte.⁴⁷¹ De fet, sembla que com denunciaven els carnissers en l'informe que van remetre a Galceran de Requesens el 1453, davant la pressió que reben dels senyors i propietaris del delta del Llobregat perquè no pasturin els seus ramats en les seves terres, els carnissers busquen nous espais per alimentar el bestiar, espais que estaven més pròxims a les zones cultivades i on es creaven nous conflictes, en aquest cas per tales als cultius dels terratinents. Tampoc s'ha d'oblidar en aquest context de conflicte, la progressiva expansió de l'agricultura al territori de Barcelona en detriment dels pasturatges comunals. Aquesta expansió agrícola, que es basava en la majoria de les ocasions en establiments fets pel mateix batlle general, restringia de manera progressiva el terreny on podien alimentar a les seves bèsties els carnissers, cosa que preocupava els consellers, els quals el 1490 decideixen destinar una partida de diners a renovar els mollons de la ciutat a les pastures comunals o emprius de la ciutat, per tal d'evitar en la mesura del possible aquesta ocupació, mollons que, com ja s'ha vist, seran fonamentals en el procés que es portarà a terme a la cort del batlle general l'any següent per les pastures del Besòs.

Si els consellers tenen problemes per imposar la seva autoritat dintre d'allò que ells consideren "territori" de la ciutat, a l'espai que estava més enllà dels límits d'aquest "territori" les dificultats augmenten, com ja s'ha vist en el capítol anterior. Especialment problemàtics són els conflictes amb els senyors que es troben a les portes del "territori" de la ciutat, ja que les seves senyories controlen les vies de comunicació que uneixen la ciutat amb diferents comarques de l'interior de Catalunya. Els consellers al llarg dels segles XIV i XV van intentar comprar aquestes senyories estratègiques, com va succeir amb Montcada o Cervelló. Però algunes van restar en mans baronials, com són les baronies del Papiol i Eranprunyà, que controlaven l'accés a la riba del Llobregat l'un al

---

⁴⁷¹ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 22 fol. 123, 183 i 205.

voltant del pont de Martorell i l'altre al voltant del pont de Sant Boi, per on havien de passar tots els animals que venien a Barcelona des del centre i el sud de Catalunya.⁴⁷²

Aquests dos senyors, a partir del segon quart del segle XV, dins la dinàmica general que s'estava produïnt a tota Catalunya, van intentar treure profit de la seva posició respecte a Barcelona, cobrant passatge als bestiar que es dirigien a la ciutat. Així, el 1436, Ramon Dezpapiol, senyor del castell del Papiol, captura 10 moltons a en Dalmau Ginebret, carnisser de Barcelona, cosa que provoca les queixes dels consellers, que com ja s'ha vist en el capítol anterior, defensen que en cap cas es pot capturar el bestiar que ve per aprovisionar la ciutat, si no és que entra en un camp cultivat i fa tala, només en aquest cas el propietari del ramat ha de pagar els danys i la multa.⁴⁷³ L'any següent, el 1439, qui pren una ovella d'un ramat que venia del Penedès és en Lluís March, cavaller i senyor del castell d'Eranprunyà, en aquest cas el senyor ha pres l'ovella en concepte de castillatge, però després de contrastar els seus privilegis amb els de la ciutat de Barcelona, decideix retornar l'ovella i els dos croats que li havia demanat a l'habitant de Barcelona, propietari del ramat.⁴⁷⁴ Mentre el senyor d'Eranprunyà es penedia, el del Papiol continuava els cobraments i les captures; així, el 1449, en Ramon Dezpapiol pren 5 moltons d'un ramat de 300 caps al carnisser de Barcelona, Dalmau Ginebret, quan abeuraven al seu terme.⁴⁷⁵ El mateix any, el mateix senyor captura al mateix carnisser un moltó d'un ramat de 55 bèsties, en aquest cas, davant les queixes dels consellers, en Ramon Dezpapiol argumenta que en Dalmau Ginebret és carnisser de Molins de Rei i per tant no es pot acollir als privilegis dels carnisser de Barcelona; segons diu en Dezpapiol, en Dalmau Ginebret acostuma a pasturar els seus ramats pel seu terme, tot i les vegades que el senyor li havia dit que no ho fes, i ho fa ficant el bestiar de nit amb les esquelles insonoritzades perquè no el sentin, fent malbé els camps de la seva senyoria, conscient de la seva falta.⁴⁷⁶ Aquesta explicació del senyor del Papiol és molt interessant perquè mostra que els ramats d'en Dalmau Ginebret no estaven de pas per la seva senyoria, sinó que hi pasturaven de manera estable, a més demostra com un

---

⁴⁷² El pont de Sant Boi per la seva situació geogràfica, és la porta sud de Barcelona. A través del pont santboià sobre el Llobregat la ruta del migdia va cap a Sant Climent, d'on enfila a Begues i per l'hospital d'Oleseta (Oleseta de Bonesvalls desemboca al Penedès. El pont es propi de la ciutat de Barcelona i els consellers n'arrenden el servei cada any. CODINA, Jaume. *A Sant Boi del Llobregat (segles XIV-XVII)*.p. 67.

⁴⁷³ AHCB CC. Lletres Closes VI-6 fol. 47v.

⁴⁷⁴ *Manual de Novells Ardits* vol. I p. 389.

⁴⁷⁵ AHCB CC. Lletres Closes VI-14 fol. 17.

⁴⁷⁶ AHCB CC. Cartes Comunes Originals X-128 carp. 1440-1449.

carnisser important de Barcelona (tenia dos taules a Barcelona) havia invertit a les carnisseries de les parròquies del pla, arrendant una taula o més a Molins de Rei;⁴⁷⁷ així, aprofitava la seva condició jurídica de carnisser de Barcelona per poder pasturar els seus ramats en terres senyorials sense pagar res, tot i que després aquest bestiar el tallés fora de Barcelona.

Amb el temps els senyors d'Eranprunyà s'obliden del penediment que van manifestar per capturar una ovella de Barcelona i tornen a cobrar castillatge i a prendre bestiar dels carnisseros barcelonins; així, el 1453, en Jaume March III, fill de Lluís Marc (mort el 1455),⁴⁷⁸ captura un moltó d'en Rafael Citjar, per castillatge. En acabar la guerra civil i després de què els Marc recuperessin les seves possessions, les captures per part del senyor d'Eranprunyà s'intensifiquen, en part gràcies a que es sentia recolzat per la monarquia vencedora de la guerra, la qual havia ampliat els seus drets jurisdiccionals.⁴⁷⁹ El 1473 en Jaume March IV captura un ramat d'en Joan Citjar en concepte d'herbatge pel pas de la seva senyoria, pagament considerat inaudit pels consellers de Barcelona, que li diuen a en Jaume Marc IV que el seu pare mai havia fet una cosa així (cosa que no és veritat).⁴⁸⁰ El senyor d'Eramprunyà ara no es penedeix i el 1475 cobra a en Joan Boscà un sou i dos diners per passar dos bous per la seva senyoria, el 1478 torna a cobrar herbatge a un ciutadà de Barcelona que passa un ramat de bous i vaques, el 1479 captura a en Joan Citjar 25 moltons d'un ramat que aquest carnisser portava per avituallar la ciutat. En tots els casos els consellers expressen la seva queixa per aquestes captures i fan constar mitjançant cartes que es tracta de presses il·legals, però com es pot comprovar el senyor no feia cap cas de les missives barcelonines i la ciutat no té

---

⁴⁷⁷ Durant el segle XV els carnisseros barcelonins van arrendar algunes carnisseries de les poblacions del delta del Llobregat o es van associar amb carnisseros locals per explotar pastures i carnisseries, en una tendència que anava vers la proletarització dels carnisseros locals, que cada vegada més depenien dels carnisseros barcelonins. FERNÁNDEZ I TRABAL, J. «Aprofitaments comunals, prats i pastures al delta del Llobregat (segles XIV i XV); Conflictes per a l'utilització de l'espai a la Baixa Edat Mitjana». p. 208 a 210. S'ha de dir però, que aquesta pràctica estava prohibida des del 1373 per una ordinació del veguer “Ítem que negun carniçer de Barchinona per si ne per altre no gos taylor, o fer taylor fora la ciutat de Barchinona, ço és dins los termens o territori d'aquella negunes carns de moltó, de vadell, de bou o de porch, ne de negun altre linatge o natura de carns fresca o salada. E qui contrafarà pagarà per ban cascuna vegada C sous.” AHCB CC. Registre d'Ordinacions IV-1 fol. 54v.

⁴⁷⁸ SANAHUJA I TORRES, Dolores. *El castell d'Eramprunyà i el seu territori (segles X-XVI)*. T. D. Inèdita dirigida per Carme Batlle. U.B. p. 318 a 321.

⁴⁷⁹ Els Marc van restar fidels a la monarquia al llarg de tota la guerra civil, per això després de dos setges van perdre les seves possessions i, fins i tot, Jaume Marc IV va patir presó a Cotlliure. Els Marc van recuperar per la força la seva senyoria entre el 1472 i el 1473, el 1471 el rei Joan II havia fet concessió als Marc del mer imperi, jurisdicció criminal alta i baixa en el terme d'Eramprunyà com mostra de gratitud per haver pagat 3000 florins pel seu alliberament quan el rei caigué presoner dels francesos. SANAHUJA I TORRES, Dolores. *El castell d'Eramprunyà i el seu territori (segles X-XVI)*. P. 322 a 327.

⁴⁸⁰ AHCB CC. Lletres Closes VI-26 fol. 7.

recursos per fer valer els seus drets. Les captures continuen durant els anys 80 i 90, si bé ara sembla que el problema rau en que carnisseros de les parròquies del delta aprofiten la seva condició de ciutadans de Barcelona o fins i tot carnisseros de Barcelona per no pagar l'herbatge. Així, el 1494, Elisabeth, vídua d'en Jaume Marc, demana a en Soler, carnisser de Barcelona, que juri que tot el bestiar que està passant per la seva baronia està destinat a la ciutat de Barcelona, jurament que l'esmentat Soler no vol fer, prenent-li la senyora d'Eranprunyà un moltó, la qual cosa que els consellers consideren una pressa il·legal.⁴⁸¹ El 1498 la mateixa senyora Elisabeth pren en penyora per castillatge un bou d'un folc, que era propietat d'un ciutadà de Barcelona que anava cap a Vilanova amb les seves bèsties per engreixar-les. Davant la reiteració de la senyora d'Eramprunyà, els consellers l'amenacen amb utilitzar la força si no retorna el bou, davant les amenaces na Elisabeth es va dirigir al governador general de Catalunya perquè decidís en el contenciós entre ella i la ciutat de Barcelona. Els consellers indignats perquè la senyora s'havia dirigit a una instància superior, li van dir al governador que respondrien amb la força a les amenaces de la senyora d'Eramprunyà, així que el consell va empresonar dos vassalls de la senyora. El governador per la seva part ordenà la llibertat dels dos presoners i després de veure els drets de les dues parts, fallà a favor de la ciutat, ordenant que la senyora retornés el bou al ciutadà de Barcelona.⁴⁸²

Es pot concloure que al llarg del segle XV la conflictivitat causada per la competència en l'aprofitament de les pastures i per les dificultats de convivència entre el bestiar dels carnisseros i els agricultors no disminueix sinó que com a molt es trasllada d'escenari. Durant aquest segle bona part de la conflictivitat es dona a la zona del delta del Llobregat, on coincideixen els interessos dels propietaris de terres, molts d'ells ciutadans honrats de Barcelona; dels petits agricultors locals i, finalment, dels carnisseros. El conflicte d'interessos que es donarà al si del consell barceloní generarà una conducta que pot semblar contradictòria; ja que si bé els consellers han de velar perquè els carnisseros tinguin pastures per assegurar el bon abastament de carn de la ciutat; per altra banda, com són ells mateixos, els ciutadans honrats, grans terratinents del pla, no s'oposaran fermament al tancament de pastures i enduriran progressivament les ordinacions per invasió de terres cultivades. Aquesta dinàmica es trenca amb

---

⁴⁸¹ AHCB CC. Lletres Closes VI-34 fol. 167v.

⁴⁸² Manual de Novells Ardots vol. III p. 147. Aparegut a: SANAHUJA I TORRES, Dolors. *El castell d'Eramprunyà i el seu territori (segles X-XVI)*. p. 322 a 327.

l'arribada de la Busca al poder municipal; en aquest moment el lloctinent general de Catalunya, en Galceran de Requesens, intentarà ordenar les pastures del Llobregat i posar fre al tancament de comunals. Operació que no donarà gaires resultats, ja que el que faran les seves perquisicions serà consolidar molts dels tancats del Llobregat que estaven legalment establerts; de fet, la monarquia és una de les principals culpables de la dinàmica de restricció progressiva de les pastures, ja que els establiments i les alienacions que fa de terres ermes a propietaris privats reduïen de manera progressiva els comunals de la ciutat i les possibilitats de pastura dels carnissers. Precisament aquesta incapacitat del Consell per administrar les pastures és el que diferencia Barcelona d'altres ciutat, ja que a Barcelona la propietat i la jurisdicció sobre erms del "territori" barceloní la té el rei i els senyors laics i eclesiàstics; quedant-se la ciutat només amb la capacitat legislativa sobre l'ús dels erms de jurisdicció reial on el rei no ha fet cap concessió de tancament, cosa que posa de fet en mans de la monarquia la veritable administració dels erms del territori.⁴⁸³ Aquesta política d'alienacions i concessions de tancament dels erms per part de la monarquia va canviar a finals de segle. Ferran II, dins la seva política de redreç de la ciutat de Barcelona revoca les concessions reials en favor dels comunals de Barcelona en el cas de les pastures de la Llacuna, i pocs anys després, el governador general de Catalunya falla a favor de la ciutat en el plet que aquesta mantenia amb la vídua de Jaume Marc IV d'Eramprunyà, considerant que l'esmentada senyora no té dret a cobrar castillatge al bestiar de Barcelona.

---

⁴⁸³ Tot i el poder que tenien les ciutats de l'extremadura castellana i aragonesa sobre el seu "alfoz" no estaven lliures de la intromissió reial que podia alienar part d'aquest territori i donar-lo en senyoria, com va fer Joan II de Castella el 1444, en donar a l'Ordre d'Alcantara dos grans territoris que pertanyien a la ciutat de Còrdova, que es van constituir en la senyoria de Belalcazar. BERENGO, M. *L'Europa delle città. Il volto della società urbana europea tra Medioevo et Età Moderna*. Einaudi. Turín, 1999. p. 134. Només les ciutats-estat del centre i nord d'Itàlia, després de conquerir el "contado", el camp que les envolta, el posen al seu servei, sota la seva jurisdicció directa sense cap intromissió exterior. "*Il territorio è visto come campagna della città*". CHITTOLINI, Giorgio. «Signorie rurali e feudi alla fine del medioevo». A: GALASSO (ed.). *Storia d'Italia, vol. 4, Comuni e Signorie: istituzioni, società e lotte per l'egemonia*. Turín, 1981. p. 610 a 613.

2.4 Conclusions

A Barcelona, a diferència d'altres ciutats, durant el segle XIV i XV no hi va haver unes pastures tancades reservades pels carnisers.⁴⁸⁴ Per això l'objectiu bàsic d'aquests professionals, no sempre plenament compartit pels consellers, era consolidar uns prats comunals urbans on poder pasturar el seu bestiar,⁴⁸⁵ objectiu que va costar molt d'aconseguir a causa de la gran quantitat d'interessos que coincideixen en el "territori" de Barcelona.⁴⁸⁶ La legislació bàsica a partir de la qual els carnisers pasturaven el seu

---

⁴⁸⁴ A Oriola per exemple, durant el segle XV, dins el contracte d'arrendament de les taules de carnisseria que es feia anualment, s'especificava que els arrendataris tenien dret a utilitzar els "bovalars" de la ciutat, per portar a pasturar el seu bestiar. BARRIO BARRIO, Juan Antonio. *El abastecimiento y venta de carnes en Orihuela durante el reinado de Alfonso V, 1416 – 1456*. Universidad de Alicante, Departamento de Historia Medieval. Alicante, 1992 – 1993. p. 258. A Cervera els contractes d'arrendament de les taules estaven indisolublement vinculats al gaudi de les pastures de la ciutat, era de fet aquesta vinculació allò que donava als paers la capacitat de controlar l'arrendament de la carnisseria, ja que si un carnisser no signava aquest contracte amb la paeria, no podia tallar carn a la ciutat i el propietari de la taula perdia diners, per tant el propietari de la taula es veia obligat a arrendar la taula als carnisers que signessin l'arrendament amb la paeria. VERDÉS PIJUAN, Pere. *Administrar les pecúnies e béns de la Universitat (Cervera, 1387-1516)*. Tesi Doctoral Inèdita, Universitat de Barcelona, 2004. p. 268 a 275. El mateix passava a Valls on el 1460 queda ben clar que als capítols d'afirmament de les taules de carnisseria s'indicava el nombre de bèsties que podia tenir el carnisser a les pastures comunes sense pagar cap dret. MORELLÓ BAGET, Jordi. *Fiscalitat i deute públic en dues viles del camp de Tarragona. Reus i Valls, ss. XIV i XV*. CSIC. Barcelona, 2001. p. 518. A Burgos és el contracte de "obligado" el que porta en les seves clàusules que la persona que assegura tallar carn durant tot un any té el privilegi de poder utilitzar de manera preferent les pastures municipals. BONACHÍA HERNANDO, Juan Antonio. «Abastecimiento urbano, mercado local y control municipal: la provisión y comercialización de la carne en Burgos (siglo XV)». A: *Espacio, Tiempo y Forma*, Serie III, Historia Medieval, VI. UNED. Madrid, 1992. p. 108. A Múrcia els signants del "obligado" entre els seus deures havien de pagar una quantitat per la conservació de les sèquies, però a canvi podien utilitzar les deveses municipals i l'horta per pasturar el seu bestiar. MARÍN GARCÍA, M. A. «Las carnicerías y el abastecimiento de carne en Murcia (1450-1500)». A: *Miscelánea Medieval Murciana*, XIV. Universidad de Murcia. Murcia, 1987-1988. p. 77 i 78. En general a tots els contractes de "obligado" que es feien a Castella es vinculava el gaudi de les pastures comunals de la ciutat. Per exemple també es troba al cas de Madrid. MATELLA TASCÓN, Antonio. *Abastecimiento de carne en Madrid (1477-1678)*. Inst. De Estudios Madrileños. Madrid, 1994.

⁴⁸⁵ Hi ha ciutats que tot i no tenir vinculat l'ús dels comunals a un contracte signat pels carnisers, sí que disposen lliurement dels seus prats. A la Provença les autoritats municipals controlen l'ús de les pastures urbanes i són elles les que marquen el nombre de caps que es poden tenir dins aquestes pastures i fins i tot en cas de conflictes poden vendre l'usdefruit de les pastures a una persona privada perquè les administri com vulgui, com va passar el 1429 a Arlès. Convertint-se l'ús de les pastures comunals en un arma de pressió en mans dels municipis. STOUFF, Louis. *Ravitaillement et alimentation en Provence aux XIV et XV siècles*. Mouton. Paris, 1970. p. 137. Als Països Baixos les ciutats també controlen els comunals, com Brussel·les, que controla les pastures de Vilvorde i taxa el nombre d'animals que pot ficar a pasturar cada ciutadà, reservant per cada carnisser el nombre de 50 moltons. VAN UYTVEN, Raymond. «L'approvisionnement des villes des anciens Pays-Bas au Moyen Age». A: *L'approvisionnement des villes de l'Europe occidentale au Moyen Age et aux temps modernes* (Flaran 5). CDTL du Gers. Auch, 1985. p. 101.

⁴⁸⁶ Un cas similar al de Barcelona és el de València, on tot i l'existència dels "bovalars" el municipi intenta limitar al màxim l'ús del seu terme com a pastura afavorint els agricultors i traslladant els problemes i conflictes que comportava el bestiar de la ciutat al cinturó senyorial, provocant multitud de conflictes, entre la ciutat i la petita noblesa que rodejava la ciutat. NARBONA VIZCAÍNO, Rafael. «La

bestiar al voltant de la ciutat era el privilegi de Jaume I, que llegit restrictivament donava lliure pastura als carnisers de Barcelona en qualsevol erm de la senyoria del rei, i llegit d'una manera més oberta els donava lliure pastura en qualsevol erm dels regnes de la Corona d'Aragó; intencionadament aquest privilegi només exclouïa com a zona de pastura de manera expressa "l'hort i vinyet".⁴⁸⁷ Precisament en aquesta temprana exclusió de "l'hort i vinyet" de Barcelona com a zona de pastura rauen bona part dels conflictes que enfrontaran als carnisers amb la ciutat durant aquests dos segles i mostra des d'un principi la disjuntiva que dominarà a la classe dirigent barcelonina entre la defensa dels seus interessos particulars i la defensa del bé comú de la ciutat. Les classes poderoses de la ciutat, representades principalment pels "ciutadans honrats" tenien forts interessos agrícoles en el pla de Barcelona, interessos als quals, durant bona part d'aquests dos segles, van donar primacia per sobre del bé comú de la comunitat, preferint protegir les seves finques, a donar facilitats als carnisers per pasturar els seus animals, tot i que aquests havien d'aprovisionar la ciutat. Així al llarg del segle XIV, les elits dirigents de la ciutat van intentar expulsar el bestiar dels carnisers d'aquest cercle de cultius intensius anomenat "hort i vinyet" i confinar-lo a dos espais pantanosos al nord i al sud de la ciutat, les maresmes costaneres del Besòs i el delta del Llobregat, en un ambient que, a partir del segon terç del segle XIV, era de creixent violència. Per tant, des de finals del segle XIV allò que fan els consellers és traslladar el problema al delta del Llobregat, on no fa sinó agreujar-se, ja que els importants ramats dels carnisers entren en competència amb els ramats locals i progressivament els propietaris de la zona per evitar aquesta competència tanquen les seves pastures, convertint-les en deveses, on el bestiar dels agricultors locals més pobres i el dels carnisers no poden entrar. Algunes d'aquestes deveses es fan de manera unilateral per part dels propietaris i d'altres es fan per concessió reial, de fet, va ser la monarquia amb la seva política d'alienacions i concessions de terres de reialenc una de les que més va contribuir a la progressiva reducció dels comunals. Aquesta situació degenerà molt aviat en violència, a la qual van intentar respondre els consellers amb diverses accions com: l'erecció de mollons amb l'escut de la ciutat als erms que ells consideraven comunals de la ciutat o tota una sèrie de normes destinades a castigar als pagesos i propietaris que negaven el pas al bestiar de

---

guardia de la huerta: instrumento ciudadano para el abastecimiento de Valencia en el s. XIV». p. 174 i 175.

⁴⁸⁷ Aquesta exclusió expressa de "l'hort i vinyet" de Barcelona mostra des d'un primer moment el doble interès dels prohoms de Barcelona, per una banda assegurar l'aprovisionament de carn de la ciutat i, per una altra, la protecció de les seves propietats al pla.

Barcelona. Aquestes actuacions no van donar cap resultat i la situació va esclatar durant el període revolucionari dels anys 50. Durant la lloctinència de Galceran de Requesens per primera vegada es va voler posar ordre a la zona del Llobregat, i per tal d'aconseguir-ho es va fer una investigació sobre els tancaments de pastures que havien realitzat els propietaris locals, el resultat del procés però, va ser contraproduent pels interessos dels carnisers, ja que es van consolidar bona part dels cercats, en provar els seus propietaris que eren legals.

En acabar la guerra la conflictivitat continua ben viva a la zona del Llobregat i s'estén a les pastures del Besòs, ja que mentre al Llobregat continuen les violències dels senyors territorials als ramats dels carnisers de Barcelona, al Besòs apareix la primera prova del creixement continuat de les zones de conreu a costa de les pastures comunals utilitzades pels carnisers. Només a finals del segle XV, dins el procés de redreçament engegat per Ferran II, es veu un compromís de la monarquia per reforçar el paper de la ciutat al territori, defensant l'existència d'aquests comunals urbans.

Dintre de tot aquest procés no s'ha de perdre de vista l'intent de la ciutat de guanyar quotes de poder dins el que ella considera el seu "territori", espai jurisdiccionalment molt divers que de manera progressiva la ciutat intenta posar al seu servei a través de pressions als senyors locals, pressions a la monarquia i fins i tot actes de violència.⁴⁸⁸ Aquest esforç de la ciutat per fer-se amb el control directe o indirecte de l'esmentat "territori" d'alguna manera es culmina a finals del segle XV amb les sentències favorables a la ciutat que dóna Ferran II o els seus oficials en els conflictes que enfronten la ciutat amb els senyors i propietaris del pla. Una fita crucial d'aquesta implantació del poder de la ciutat sobre el "territori" és la concessió a la ciutat per part del rei de la recaptació de les imposicions als béns de consum en benefici del municipi de Barcelona, a totes les parròquies del territori el 1488, tant si eren senyorials com si eren de reialenc.⁴⁸⁹

---

⁴⁸⁸ De fet els consellers ja havien aconseguit per concessió de Pere el Cerimoniós (2 de juny de 1358) que tot el territori de Barcelona contribuís econòmicament a la construcció de la nova muralla CARRERAS Y CANDI, Francesch. *Geografia General de Catalunya*. Vol. Barcelona ciutat. p. 345. AHCB Llibre Verd vol. II fol. 189.

⁴⁸⁹ Aquest privilegi de cobrar les imposicions del pa, el vi i la carn volia revitalitzar un privilegi del 17 de maig de 1359 concedit per Pere el Cerimoniós que mai s'havia aplicat, el nou privilegi de 23 de desembre de 1488 li dóna nou vigor i li reintegra la seva força i valor. El privilegi es començà a aplicar pel novembre de 1489, només per la carn, i la crida es va fer el 28 de novembre de 1489 a Badalona i a Sant Boi i el dia següent a Sants, L'Hospitalet, Cornellà, Castelldefels, Gavà, Viladecans, Sant Joan Despí, Sant Feliu, Sant Just Desvern, Esplugues, Sarrià, Sant Climent, Sant Andreu, Santa Coloma de Gramanet,

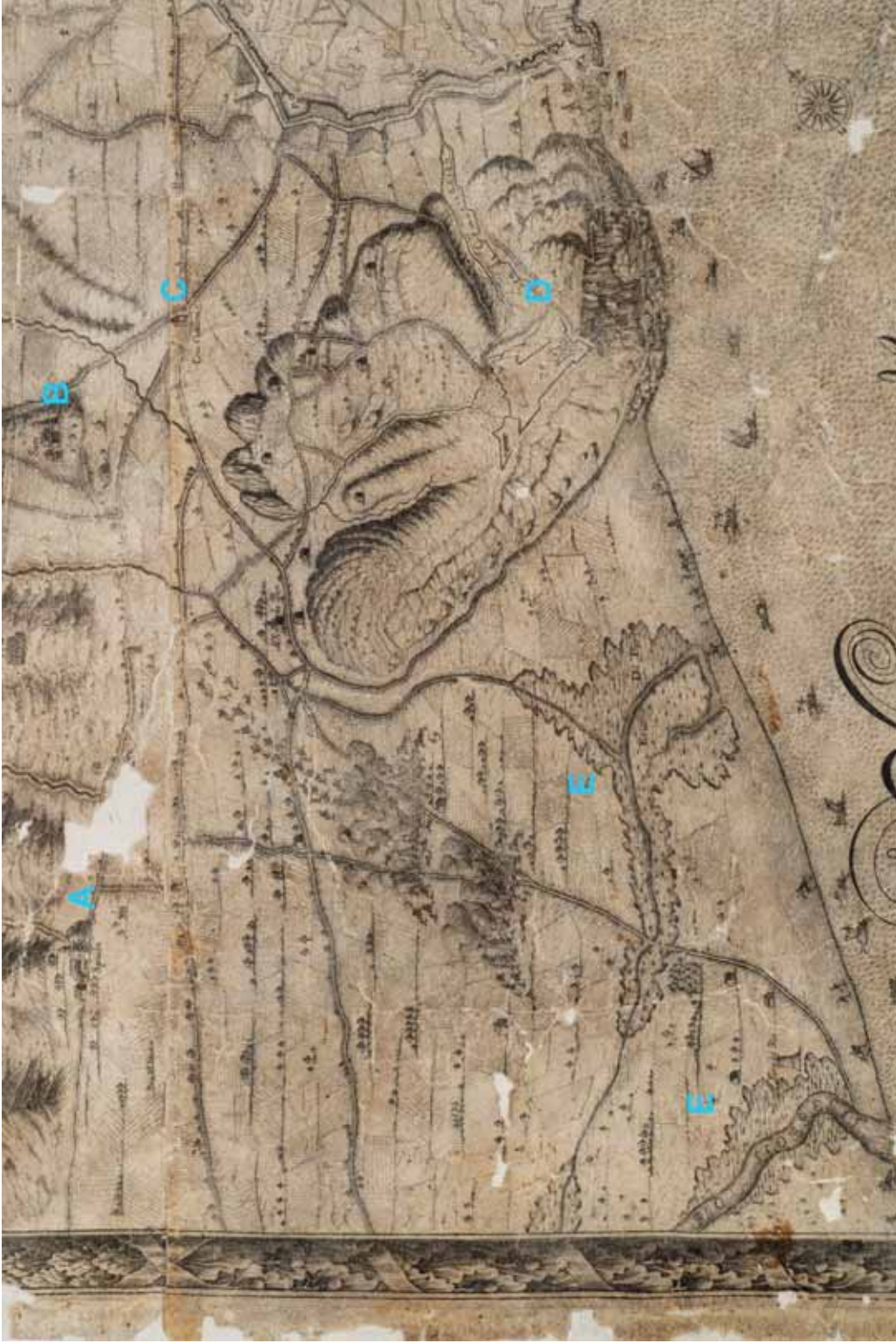
Tampoc els carnisers dintre de tot aquest procés són actors carents d'interessos, ja que al llarg del segle XV alguns d'aquests carnisers s'han fet amb el control d'algunes carnisseries de les poblacions del pla de Barcelona i aprofiten el seu estatus de carnisers de Barcelona per treure el màxim profit als seus negocis, estirant la lletra dels privilegis que els protegeixen.

En definitiva, el quadre de les pastures de Barcelona que surt d'aquests dos segles, és el d'una conflictivitat contínua, situada durant bona part del segle XIV a "l'hort i vinyet", o sigui, a les terres de cultiu intensiu que hi havia al voltant de la ciutat i que paulatinament es va anar traslladant al voltant de dos grans espais de pastura, el delta del Llobregat i les maresmes costaneres del Besòs. Les pastures del Llobregat sembla que ja eren utilitzades des de mitjans del segle XIV, però es consoliden entre innumerables conflictes al llarg del segle XV. En canvi, les pastures del Besòs, ja estan consolidades a finals del XIV i la conflictivitat no arriba fins a finals del segle següent. La conflictivitat que troben els carnisers en l'ús de les pastures les converteixen en un factor més d'inestabilitat dels preus i, en definitiva, de l'abastament, cosa que aguditza els enfrontaments entre els carnisers i el Consellers de Barcelona a l'hora d'establir el marc de venda de la carn a la ciutat.

Sant Martí de Provençals i Provençana. El privilegi es va aplicar amb fortes resistències tant dels pagesos com dels senyors. Així, Jaume Marc, (senyor de Castelldefels i Gavà), Francesc Burgés (senyor de Viladecans) i l'Almoïna de Barcelona (senyora de Sant Feliu de Llobregat) es negaven a aplicar el privilegi als seus territoris al·legant exempcions per no ser jurisdicció reial. Els consellers de Barcelona, en canvi, diuen que són terres de reialenc i que es pot aplicar. El 1491 s'aplicarà ja de manera definitiva. VICENS VIVES, Jaume. *Ferran II i la ciutat de Barcelona 1479-1516*. Ed. Emporium. Barcelona, 1936-1937. vol. II p. 54 a 56; 73 a i apèndixs doc. 124 p. 231 a 233.

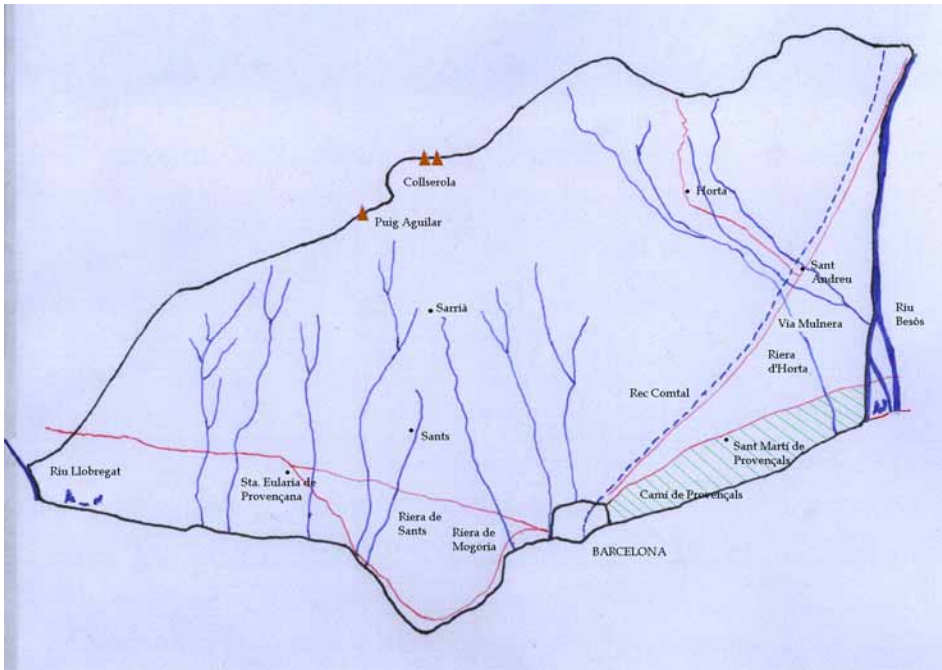
Part de la zona de pastures del Llobregat:
A: Hospitalet B: Sants C: Creu Coberta D: Montjuïc E: Zones de pastura

Zona de pastures del Besòs.

ABCD camí que uneix Barcelona amb Sant Martí de Provençals, Sant Adrià i Badalona; límit oest de la zona de pastures “*que-l bestiar dels carniçers puixa ésser pasturat del camí de Provençals tró a la mar en tot loch hon mal no fagen*”.

B El Clot, **C** Sant Martí de Provençals, **D** Sant Adrià del Besòs, **E** La Llacuna, **F** sèquia del Besòs que mor en un petit aiguamoll.

Pastures de Barcelona

- Zona de Pastures
- Camins
- Rius i rieres

3 Escorxament i venda: les normatives higièniques i de qualitat.

3.1 Introducció

Per desenvolupar aquest capítol s'han treballat principalment fonts normatives; així, fins el 1339 la normativa de funcionament del mercat queda establida per les ordinacions del veguer i del batlle, que es troben enregistrades al Llibre del Consell; a partir de 1339, any de la instauració del mostassaf a Barcelona per part de Pere el Cerimoniós, aquest nou oficial és qui controla i inspecciona els mercats i la normativa amb la qual es regeix es troba enregistrada al Llibre del d'ordinacions del mostassaf, que es troba a la sèrie d'Ordinacions Especials de l'Arxiu Municipal de Barcelona. El 1560 es va començar a fer una recopilació de les ordinacions d'aquest oficial, que va rebre el nom de *Llibre de les Ordinacions fetes sobre lo offici de Mostaçaf*, gràcies a aquest llibre es pot saber quines ordinacions de les cridades als segles XIV i XV es van mantenir en el temps i quines van ser revocades.⁴⁹⁰ Tota legislació té un procés de creació i unes raons que motiven la seva creació, d'una manera més o menys limitada aquest procés de creació es pot seguir a través de les deliberacions del consell, per aquesta raó s'ha analitzat acuradament aquesta interessant font que es troba a les sèries Llibre del Consell i Registre de Deliberacions. Per tant, l'anàlisi de la higiene i la qualitat de les carns s'ha fet a partir de les normatives dictades per la ciutat, cosa que no pot donar sinó una visió parcial del tema, ja que ens mostren un ideal desitjat pels legisladors, però no la veritable realitat de la vida. Per intentar un major apropament a aquesta realitat s'han espigolat dades de fonts diverses que permeten veure com aquestes normes eren transgredides,⁴⁹¹ també s'han analitzat les reaccions que aquestes transgressions suscitaven en el poder municipal, amb la qual cosa s'ha aconseguit un quadre més real del procés d'escorxament i venda de carn a la ciutat de Barcelona.

A l'hora de parlar del marc normatiu que regula la higiene i la qualitat de l'escorxament i la venda s'ha de profunditzar en la mentalitat dels legisladors, els consellers i el Consell de Cent, i en la dels habitants de Barcelona, que eren els que reclamaven aquestes normes. Al llarg dels segles XIV i XV els consellers establiran

---

⁴⁹⁰ BAJET I ROYO, Montserrat. *El mostassaf de Barcelona i les seves funcions en el segle XVI. Edició del "Llibre de les Ordinacions"*. Fundació Noguera. Barcelona, 1994.

⁴⁹¹ S'ha trobat un procés portat a terme pels consellers per l'entrada fraudulenta de carn a la ciutat el 1405. AHCB. Consellers. Imposicions. 1C. VI-29 (carpetilla 1-10). Un altre procés davant el Clavari contra dos carnisers per ficar animals vius dins la ciutat el 1481. AHCB, *Administració Municipal de la Carn*, XXXV-1, 1481, fol.1r-14v. (en procés de publicació). També s'han trobat notícies sobretot d'entrada fraudulenta de carn i d'animals al Registre de Deliberacions.

una sèrie de carns com carns de primera, altres les relegaran a certes carnisseries considerades de segona i, finalment, algunes només es podran vendre a les taules que es trobaven fora de la ciutat; aquesta classificació de les taules també es pot fer en la jerarquia de preus de les carns, no totes valien igual i tothom (els legisladors, els compradors i els venedors) acceptava de manera natural, que el moltó adult valgués més que l'anyell o que l'anyell valgués molt menys que el cabrit, o que l'ovella fos molt més barata que el moltó. Hi havia per tant una jerarquia de les carns i unes normes higièniques que emmarcaven la venda legal, aquestes normes no van restar inamovibles durant dos segles sinó que van evolucionar i, de fet, la seva evolució no és més que la plasmació pràctica de l'evolució de tota una mentalitat en relació a la higiene i la qualitat dels aliments.

Però qui marcava les tendències d'aquesta mentalitat? Per respondre a aquesta pregunta hem de submergir-nos en la història de la medicina i la dietètica medieval i analitzar fins a quin punt els avenços que es van produir dins la medicina universitària durant els darrers segles de l'Edat Mitjana es van estendre a les diferents capes que composaven la societat baix-medieval. De fet, va ser gràcies a què la medicina havia entrat a formar part dels estudis universitaris, que l'antiga pràctica mèdica s'havia dotat d'una nova base intel·lectual. Aquesta nova medicina es sostenia sobre el galenisme i la filosofia natural aristotèlica, aquesta última va ser la que va donar origen a una nova manera de concebre la medicina i a una nova forma d'enfocar l'ensenyament mèdic que va culminar amb el model universitari de metge, professional que aspirava a dotar de base racional la seva pràctica mèdica o quirúrgica.⁴⁹²

Fins a mitjans del segle XIV aquesta medicina universitària estava representada per tres grans universitats: Bolonia, Montpeller i Paris. Va ser a partir del segle XV que l'ensenyament mèdic universitari es va estendre per tota l'Europa occidental.⁴⁹³ Aquest model d'ensenyament mèdic va tenir el mateix contingut per totes les universitats europees, a més s'estudiava i es difonia en una llengua única: el llatí; el que va afavorir la internacionalització dels coneixements mèdics.⁴⁹⁴

---

⁴⁹² GARCÍA BALLESTER, Luis. *La búsqueda de la salud; sanadores y enfermos en la España medieval*. Península. Barcelona, 2001. p. 200.

⁴⁹³ JACQUART, Danielle. «Scolastique médicale». A: (GRMEK, Mirko D.) *Histoire de la pensée médicale en Occident*. Seuil. París, 1995. p. 186.

⁴⁹⁴ GARCÍA BALLESTER, Luis. *La búsqueda de la salud; sanadores y enfermos en la España medieval*. p. 200.

La incorporació de la medicina als estudis universitaris va dotar als metges de respectabilitat als ulls de la societat; de fet, l'èxit de la nova medicina es pot comprovar per la ràpida extensió de la pràctica de la medicina galènica, en un procés on la nova medicina va tenir el recolzament de les institucions: Monarquia, Església i consells municipals. Gràcies a això va arribar a tota la societat, en un procés d'expansió que va començar en la franja mediterrània de l'Europa occidental (de Sicília a València) i es va estendre per tota Europa.⁴⁹⁵ Així, la societat europea occidental va percebre la medicina escolàstica, creada pels universitaris, no com un fenomen intel·lectual interessant només per una minoria, sinó com un coneixement que es podia aplicar a amplies capes de la població. Aquesta idea va ser assumida especialment per la burgesia urbana, que va convertir la salut en un problema polític i mercantil.⁴⁹⁶ Aquesta burgesia estava fortament influenciada per aquesta nova medicina; així, a les seves biblioteques apareixen llibres de temàtica mèdica, especialment tractats pràctics sobre dietètica i apotecaria;⁴⁹⁷ per altra banda, quan hi havia problemes greus de sanitat a la ciutat

---

⁴⁹⁵ CIFUENTES, Lluís. « “Translatar sciència en romans catalanesch”: la difusió de la medicina en català a la Baixa Edat Mitjana...” » A: *Llengua & Literatura*, 8. IEC. Barcelona, 1997. p. 27.

⁴⁹⁶ GARCÍA BALLESTER, Luis. *La búsqueda de la salud; sanadores y enfermos en la España medieval*. p. 205.

⁴⁹⁷ Tot i que en general els llibres de medicina apareixen en casa dels apotecaris, metges, cirurgians i barbers (igual que els de dret es troben a les cases de gent que s'hi dedica professionalment) hi ha ocasions en què apareixen també a les cases de gent aliena a la medicina. Els llibres de medicina es trobaven durant el segle XIV i XV, especialment a partir de la segona meitat del XIV, a les cases dels mercaders i els burgesos barcelonins, si bé en menor mesura que d'altres llibres, sembla que sobretot al segle XV es va fer molt popular en Arnau de Vilanova. AURELL, Jaume. *Els mercaders catalans al quatre-cents; mutació de valors i procés d'aristocratització a Barcelona (1370-1470)*. Pagès editors. Lleida, 1996. p. 178 i 179. Així, en l'estudi fet per el Dr. Josep Hernando sobre crèdit i llibres a la Barcelona del segle XV, es veu que hi ha burgesos i mercaders que tenen llibres de medicina. Per exemple, n'Arnau Bastida, ciutadà de Barcelona, a més de diferents llibres religiosos té un llibre bàsic de medicina el *De elementis* de Galè, com també el tenia en Lluís Manresa, mercader; en canvi, en Ferrer Nicolau de Gualbes, també ciutadà de Barcelona, tenia entre gran quantitat de llibres de diversa temàtica un *Super Almansorem* en la versió que havia fet en Gerard de Cremona del regimen de sanitat de Rhazès. Una traducció del llibre de Rhazès també la trobem a casa d'Antoni Artal, causídic, ciutadà de Barcelona. També es troben en casa d'altres burgesos barcelonins llibres com el *Conciliator* de Petrus de Abano o el *Agregator* de Serapion. La majoria d'aquests llibres estaven en traduccions catalanes fàcilment accessibles als lectors. HERNANDO I DELGADO, Josep. «Crèdit i llibres a Barcelona, segle XV. Els contractes de venda de rendes (censals morts i violaris) garantits amb vendes simulades de llibres. El llibre, instrument econòmic i objecte de lectura». A: *Estudis Històrics i documents dels arxius de protocols*, XVIII. Fundació Noguera. Barcelona, 2001. p. 7 a 223.

A Mallorca al segle XV també es troben llibres a casa de persones alienes a la medicina, sobretot a casa de mercaders, cavallers, alguns notaris, clergues i ciutadans honrats, fins i tot s'han trobat a casa d'algun treballador tèxtil, sobretot es troben textos clàssics com Galè, Hipòcrates i traduccions d'Avicenna i Razhès. HILLGARTH, J. N. *Readers and books in Majorca, 1229-1550*. CNRS. Paris, 1991. p. 91 a 93.

confiaven en els serveis dels professionals sortits de les universitats perquè els donessin consell i els ajudessin a trobar solucions.⁴⁹⁸

Un altre factor que va tenir vital importància dintre d'aquest procés de difusió de la medicina galènica van ser les traduccions a les llengües vulgars dels tractats mèdics, els quals estaven escrits bàsicament en llatí, ja que va permetre l'aplicació d'aquesta medicina entre les classes més populars, que no podien arribar a pagar a un dels pocs metges que sortien de les universitats i que per tant es dirigien als professionals de les branques menors de la pràctica mèdica, com eren els cirurgians,⁴⁹⁹ els barbers,⁵⁰⁰ els apotecaris i els especiers.⁵⁰¹ Aquests pràctics de la medicina i l'apotecaria, constituïen la cèl·lula bàsica i primària de la organització sanitària, es formaven a través del sistema de contractes d'aprenentatge, típic de la menestralia urbana, no tenien formació

---

⁴⁹⁸ Per exemple el 1370 els consellers de Barcelona demanaren als metges Joan de Foligno, metge de la senyora reia i Arnau Germà, metge del comú des del 1368, un regiment de pestilència, que resta perdut. CIFUENTES, Lluís. « “Traduït en romans catalanesch”: la difusió de la medicina en català a la Baixa Edat Mitjana...” ». p. 30 i 31; en una altra ocasió, el 1476 es planteja fer una llei contra les carns mortes que entren a la ciutat i els consellers diuen que ho fan perquè “...en aquest any son stades meses moltes carns mortes en aquesta ciutat de diverses maneres, e és dit per **metges, barbers**, e d'altres persones que és gran dan als cossos humans maiorment en aquest temps de pestilència...” AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 23 fol. 38v.

⁴⁹⁹ Per exemple, la millor formació dels cirurgians va ser el motiu que va portar a Guillem Corretger, cirurgià mallorquí, que a començaments del segle XIV estudiava a la Universitat de Montpeller, a traduir al català (entre el 1302 i el 1304) el tractat de cirurgia de Teodor de Borgognoni. En el pròleg de la seva traducció el cirurgià mallorquí diu: “...Comens jo, Guillem Corretger, de Mayorcha, aprenent en la art de cirurgia, a translatar de latí en romans catalanesch aquesta obra de cirurgia (...) Per assò, jo veent que alcuna partida de los surgians que són en la senyoria del noble En Jacme, per la gràcia de Déu, rey d'Aragó, no entenen los vocables latins, cor tots los hòmens d'aquestes nostres encontrades obren més per pràctica que per teòrica, cor aquela quax de tot meyns conexen, e assò lus esdevén cor tots los libres de cirurgia, los meylors, són compostz en latín...” Tret de: CIFUENTES, Lluís. « “Traduït en romans catalanesch”: la difusió de la medicina en català a la Baixa Edat Mitjana...” ». p. 36.

⁵⁰⁰ A València, segons els Furs atorgats per Alfons el Benigne (1327-1336), els barbers per poder exercir la seva professió havien de passar un examen com els metges i els cirurgians, a l'examen se'ls exigia el contingut i la tècnica que es practicava a la universitat, tot i que no se'ls exigien estudis universitaris. S'ha comprovat a més la possessió per part dels barbers de llibres de medicina i cirurgia el que mostra la fonda i extensa penetració que aconseguí la ciència mèdica escolàstica dins el mateix ordit social. GARCÍA BALLESTER, Luis. *La medicina a la València medieval. Medicina i societat en un país medieval mediterrani*. València, 1988. p. 53 a 57. A Barcelona per exemple, es planteja fer una llei contra les carns mortes que entren a la ciutat i els consellers diuen que ho fan perquè “...en aquest any son stades meses moltes carns mortes en aquesta ciutat de diverses maneres, e és dit per **metges, barbers**, e d'altres persones que és gran dan als cossos humans maiorment en aquest temps de pestilència...” AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 23 fol. 38v.

⁵⁰¹ Els especiers venien simples per el·laborar medicines, medicines ja fetes, salses, confits, perfums, etc. Juntament amb els apotecaris venien les medicines o els simples als metges i als barbers, tot i que tenien una clientela molt variada, des de grans comtes i burgesos fins a simples pesadors o algutzirs. VELA I AULESA, Carles. *L'obrador d'un apotecari medieval; segons el llibre de comptes de Francesc Ses Canes (Barcelona, 1378-1381)*. CSIC. Barcelona, 2003. p. 40 a 52. Les biblioteques dels apotecaris apareixen durant el segle XV amb gran quantitat de llibres de medicina. HERNANDO I DELGADO, Josep. «Crèdit i llibres a Barcelona, segle XV. Els contractes de venda de rendes (censals morts i violaris) garantits amb vendes simulades de llibres. El llibre, instrument econòmic i objecte de lectura». p. 7 a 223.

universitària, i en la majoria dels casos no comprenien el llatí. És a través d'aquests professionals, que adopten el galenisme de la medicina universitària per raons de prestigi, com aquesta manera d'entendre la natura del cos humà arriba al més profund de la societat.

Així, el galenisme imperant a les universitats europees medievals s'estén ràpidament entre els segles XIII i XIV, impregna profundament la mentalitat de la societat urbana baix-medieval i es constitueix en una de les principals fonts intel·lectuals que inspira les ordinations creades pel consell barceloní al voltant de la qualitat i la higiene de les carns.

Una altra font que inspira la legislació barcelonina sobre les carns són les prescripcions religioses que l'Església imposa sobre l'alimentació. Aquestes prescripcions no entren en contradicció amb les de la medicina escolàstica sinó que més aviat es reforcen mútuament, de fet als sermons dels segles XIV i XV els predicadors no només utilitzen les promeses d'una recompensa divina per convèncer de la bondat de certs preceptes dietètics sinó que introdueixen també en el seu discurs certa preocupació per la qualitat de vida, prevenint contra les malalties que provoquen els excessos a la taula.⁵⁰² Per tant, religió i medicina no es contradiuen, sinó que es complementen, utilitzant fins i tot un llenguatge similar;⁵⁰³ tot i això, hi ha vegades en que metges i moralistes tenen divergències, ja que mentre per uns prima la salut del cos sobre la de l'ànima, pels altres és a l'inrevés, prima la salut de l'ànima sobre la del cos. Així Eiximenis diu que "*segons consell de metge, jamás no dejunarem, ne farem penitència, ne farem abstinència de carn, car més de bé fa al cors la carn, que no fa el peix; ne jamás no farem abstinència de vy, car dirà lo metge que més val al cors lo vy que l'aigua...*"⁵⁰⁴

Per tant, tot i que durant els segles XIV i XV els moralistes i els metges s'apropin; els metges intentant adaptar el seu discurs a les prescripcions alimentàries

---

⁵⁰² GARCÍA MARSILLA, Juan Vicente. *La jerarquía de la mesa, los sistemas alimentarios en la Valencia bajomedieval*. Dip. de València; centre d'estudis d'Història local. València. DL 1993. p. 68.

⁵⁰³ Així Eiximenis utilitza el llenguatge humoral galènic per justificar la prohibició de menjar carn en temps de dejuni "...a l'humor seminal ajuda sobiranament lo menjar carn, car d'ella s'engenrra molt nudriment." EIXIMENIS, Francesc. *Terç del Crestià*. Ed. Barcino. Barcelona, 1932. vol. III. p. 268. En un discurs que no difereix gaire del que utilitzen els metges, que també diuen de la carn que "*conforta el cos, el fortifica i el fa gros...*" segons Benedictus Resguardatus de Núrsia, encara que moltes també poden produir humors "*grossos i viscosos*". GIL-SOTRES, Pedro. *Estudi introductori al "Regime Sanitatis ad Regem Aragonum"*. Barcelona. U.B.; Fundació Noguera. 1996. p. 227.

⁵⁰⁴ EIXIMENIS, Francesc. *Terç del Crestià*. vol. III. p. 183.

eclesiàstiques, i l'Església apropiant-se del llenguatge mèdic per justificar les seves prescripcions, tots dos estaments mantenen discursos diferenciats que moltes vegades no són coincidents o que fins i tot poden arribar a ser oposats.⁵⁰⁵

En una societat tan profundament penetrada pel fet religiós com la Baix Medieval, el pensament i les reglamentacions establertes pels moralistes dins l'àmbit de l'alimentació van quedar clarament reflectides en la legislació municipal que regulava la venda de carn. Concretament, els dos temes principals que tracten els moralistes i que afecten a la venda de carn són els períodes d'abstinència i les relacions comercials amb membres de les minories religioses, que en el cas de Barcelona queda reduïda a la comunitat jueva.

Finalment, s'ha de tenir en compte que hi ha una atracció per la carn sentida per tots els pobles de la història que la majoria dels investigadors estan d'acord en vincular a uns determinants biològics. Els éssers humans, com d'altres mamífers, relacionen les característiques sensorials dels aliments (olor, gust i fins i tot l'aspecte visual) a les senyals metabòliques que segueixen a la seva ingestió i per tant a les propietats nutricionals de l'aliment. Així, la fisiologia i els processos digestius propis de la nostra espècie ens predisposen a aprendre a preferir els aliments d'origen animal, perquè aquests reuneixen unes característiques especials que els fan excepcionalment nutritius, ja que constitueixen una font de proteïnes millor, per porció cuinada, que la major part dels aliments d'origen vegetal.⁵⁰⁶ Aquesta predisposició a menjar carn es troba latent durant la Baixa Edat Mitjana, ja que popularment es considera la carn com un dels aliments més nutritius o com diu Eiximenis “*més se concorda amb la nostra carn*”,⁵⁰⁷ idea que queda fossilitzada en la pròpia llengua en forma de dites populars com la dita catalana “*carn fa carn i vi fa sang*”⁵⁰⁸ o la castellana “*carne, carne cría y peces agua*

---

⁵⁰⁵ Eiximenis en els capítols dotzè i tretzè explica com es deu menjar bé (segons la moral cristiana) a partir de la carta que envia “*un gran golafre eclesiàstich tramès a un metge per demanar-li consell sobre lo regiment de sa vida*”. En la crítica que fa Eiximenis a la carta demostra conèixer perfectament els règims de sanitat i dominar el seu llenguatge, que té com a base científica el galenisme universitari, tot i que acaba condemnant la seva manera de preservar la salut i recomana a l'eclesiàstic de la carta que s'alimenti com ho fan els camperols. GIL-SOTRES, Pedro. *Estudi introductori al “Regime Sanitatis ad Regem Aragonum”*. p. 109 i 110.

⁵⁰⁶ CONTRERAS HERNÁNDEZ, Jesús; GRACIA ARNÁIZ, Mabel. *Alimentación y cultura; perspectivas antropológicas*. Ariel. Barcelona, 2005. p. 27.

⁵⁰⁷ EIXIMENIS, Francesc. *Terç del Crestià*. v. III, p. 267.

⁵⁰⁸ ALCOVER, Antoni M^a; MOLL, Francesc. *Diccionari Català – Valencià – Balear*. Editorial Moll. Palma de Mallorca, 1980. Entrada “carn”.

fría”;⁵⁰⁹ un aliment, per tant, que la gent considera que dóna la força i la vitalitat necessàries per poder dur una vida on impera l’esforç físic, i que la gent de totes les classes socials intenta consumir de manera quotidiana, consum que han d’assegurar les autoritats municipals afavorint un assortit continu de tot tipus de carn, tant de les més exquisides, com de les més vulgars.

Tots tres àmbits el mèdic, el religiós i el popular influencien als legisladors conformant un equilibri entre la salut del cos, la salut de l’ànima i un aprovisionament assequible per a tothom, equilibri precari, que com es veurà anirà variant segons canviïn els temps i la mentalitat de la societat.

Fruit d’aquesta mentalitat els consellers van establir separacions en la venda de les diferents carns a partir de certs criteris de qualitat; a partir de l’anàlisi d’aquests criteris nosaltres hem dividit les carns en tres grans grups: les carns de primera qualitat, carns de segona qualitat i carns potencialment perilloses per la salut. Aquesta classificació és fruit de l’anàlisi de la legislació barcelonina i d’altres ciutats mediterrànies, les quals prenen com a base ideològica la dietètica clàssica defensada pels metges universitaris.

La legislació estableix com a carns de primera qualitat aquelles que són considerades pels metges com saludables pel cos i que tranquil·lament podríem trobar a la taula de l’alta societat, nobles, reis, bisbes o burgesos, mentre que les carns que la legislació considera com de segona qualitat eren carns que els metges pensaven que eren poc saludables, de preus més populars que les carns de primera, eren consumides sobretot per la gent de la ciutat que tenia menys recursos. Les carns de primera a Barcelona es tallaven a les “carnisseries” o “maells”, mentre que les de segona es tallaven a la “boqueria”.⁵¹⁰ A Tortosa aquesta taula de carns de segona s’anomena “taula dels boc”,⁵¹¹ a les ciutats de certa importància del Llenguadoc i de Provença les carns de primera es sacrificuen i es tallen al “*mazel*” o “*macellus*”, i en canvi les de segona a la “*bocaria*”⁵¹²; així, a Marsella el 1331 existeix un “*macellus*” de 40 taules i una

---

⁵⁰⁹ NÚÑEZ, Hernán. *Refranes o proverbios en romance*. (Edició crítica de Louis Combet, Júlia Sevilla, Germán Conde y Josep Guia). Guillermo Blázquez, editor. Madrid, 2001 Tom II, p. 45, ref. 1133.

⁵¹⁰ La primera ordinació que regula de manera clara l’especialització de les carnisseries apareix el 1325, tot i que hi havia ordinacions anteriors, que d’una manera més confusa ja ho feien. AHCB CC. Llibre del Consell vol. IX fol. 10. Transcrit per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulació de la vida ciutadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350*. doc. vol. II p. 935.

⁵¹¹ MASSI I FONOLLOSA, Jesús (ed.) *Costums de Tortosa*. Fundació Noguera. Barcelona, 1996. p. 457.

⁵¹² STOUFF, Louis. *Ravitaillement et alimentation en Provence aux XIV et XV siècles*. Mouton. Paris, 1970. p. 132. FERRIÈRES, Madeleine. *Histoire des peurs alimentaires, du Moyen Âge à l’aube du XXe siècle*. Seuil. Paris, 2002. p. 72.

“bocaria” de 7, a Tholonet el “macellus” té 29 taules i la “bocaria” 12,⁵¹³ també es troben aquestes dues carnisseries a altres poblacions de la Provença com Carpentras i Arlès, i a alguna del Llenguadoc, com Albí.⁵¹⁴ A Castella, en canvi, no apareix aquesta distribució de les carnisseries especialitzades en carns de primera i de segona, sinó que cada taula dins una mateixa carnisseries s’especialitza en un tipus de carn, per tant totes les carnisseries tenen tot tipus de carn.⁵¹⁵ A Normandia les carns de segona es tallen a la “*petite boucherie*”, la “*banca parva*” o de “*petit rang*”, i al territori de l’Imperi les carns de menys qualitat es tallen a la taula lliure “*Freibank*”.⁵¹⁶

A Barcelona (com a altres ciutats de Catalunya, Occitània i Provença) a les carnisseries de primera es podien tallar moltons, bous, vaques, vedells, cabrits, porcs i truges; mentre que a les de segona es tallaven carn de boc, cabra i ovella.⁵¹⁷ Aquesta classificació de les carns respon a la mentalitat pròpia de la medicina universitària que classifica les carns per tipologies i qualitats; així, Benedictus Resguardatus de Núrsia, seguint l’obra d’Isaac Iudaeus assenyala nou característiques a tenir en compte a l’hora de jutjar la qualitat de la carn i els seus beneficis o perjudicis al cos humà, concretament diu “*per a conservar la salut convé cuidar el següent: en primer lloc, cal tenir en compte, respecte les carns que es van a consumir, la diferència entre mascle i femella; la segona deriva de si l’animal està o no castrat; la tercera correspon a la joventut o la vellesa d’aquest; la quarta, a la regió on es cria i a les herbes i pastos de que s’alimenta; la cinquena afecta la grassor o la primor que té l’animal, i si està sa o malalt; la sisena és el temps de l’any en el qual es consumeix la carn; la setena diferència afecta la manera de preparar-la i coure-la; la vuitena correspon a les*

---

⁵¹³ STOUFF, Louis. *Ravitaillement et alimentation en Provence aux XIV et XV siècles*. p. 132.

⁵¹⁴ STOUFF, Louis. *La table provençale: boire et manger en Provence à la fin du Moyen Âge*. Barthelemy. Avignon, 1996. p. 94.

⁵¹⁵ AGUADÉ, Santiago; CABAÑAS, Mª Dolores. «Comercio y sociedad urbana en la Castilla Medieval. La comercialización de la carne en Cuenca (1177-1500)» A: *Anuario de Estudios Medievales*, 14. CSIC. Barcelona, 1984. p. 491. IZQUIERDO BENITO, Ricardo. *Abastecimiento y alimentación en Toledo en el s. XV*. Universidad de Castilla-la Mancha. Toledo; Cuenca, 2002. p. 66. MARÍN GARCÍA, M. A. «Las carnicerías y el abastecimiento de carne en Murcia (1450-1500)». A: *Miscelánea Medieval Murciana*, XIV. Universidad de Murcia. Murcia, 1987-1988. p. 55.

⁵¹⁶ FERRIÈRES, Madeleine. *Histoire des peurs alimentaires, du Moyen Âge à l’aube du XXe siècle*. p. 72.

⁵¹⁷ MASSI I FONOLLOSA, Jesús (ed.) *Costums de Tortosa*. p. 457. STOUFF, Louis. *Ravitaillement et alimentation en Provence aux XIV et XV siècles*. P. 132. FERRIÈRES, Madeleine. *Histoire des peurs alimentaires, du Moyen Âge à l’aube du XXe siècle*. p. 73. Aquesta autora inclou també entre les carns de segona la truja i el brau.

diferents espècies d'animals, segons la seua pròpia naturalesa, i la novena diferència fa referència als distints membres de l'animal que es consumeixen".⁵¹⁸

És una combinació d'aquestes nou característiques la que marca el criteri de separació entre les carns de primera i les carns de segona, perquè per exemple hi ha casos on la diferència la marca l'edat de l'animal; així, el cabrit és una de les carns més preuades, en canvi tant el boc com la cabra són carns considerades de molt baixa qualitat; en altres ocasions el criteri és de gènere, aquest és el cas del moltó i l'ovella, mentre que el moltó (mascle, castrat) és una de les carns més consumides i preuades, l'ovella és una carn considerada de molt baixa qualitat; en altres casos la diferència és la castració, com en el cas del boc i el castrat, on el castrat és més preuat que el boc; finalment en altres casos és la part del cos que es ven, per exemple els menuts i els caps, són menys apreciats que les cuixes, el llom o d'altres parts dels diferents animals.

En la tradició galènica medieval els aliments es divideixen per la seva qualitat en: calents, freds, humits i secs; i per la seva substància en: pesats, lleugers o moderats. Així, segons les seves qualitats els aliments poden refredar, escalfar, humitejar o assecar el cos i, segons la seva substància poden nodrir més o menys; normalment els aliments més pesats són més difícils de digerir que no pas els més lleugers.⁵¹⁹ Aquestes característiques també s'apliquen a les carns. Així, hi ha carns pesades, de digestió difícil, que generen una sang viscosa i pesada, i que alimenten molt; en canvi hi ha altres carns que són més lleugeres, més fàcils de digerir, que generen una sang subtil, però que no alimenten tant. Normalment aquestes carns més lleugeres, les recomanen els metges a la gent que té l'estómac més delicat, gent de complexió més aviat grassa i que no fa gaire exercici. Normalment els receptors d'aquestes carns més lleugeres eren els nobles, que mengen molta carn i no fan gaires esforços físics, encara que també era aplicable als eclesiàstics i l'alta burgesia, que si bé no menjaven tanta carn, no feien gaires esforços físics i es consideraven de natura delicada. En canvi, les carns que fan una sang més densa i viscosa, que tenen una digestió més difícil, que aporten més calor al cos i que nodreixen més, només les consideren aptes per la gent amb estòmacs forts, poc delicada i que faci esforços físics; descripció que coincideix amb les característiques que es pressuposaven als membres de la classe treballadora: camperols i

---

⁵¹⁸ GIL-SOTRES, Pedro. *Estudi introductori al "Regime Sanitatis ad Regem Aragonum"*. p. 227 i 228.

⁵¹⁹ CRUZ CRUZ, Juan. *Dietética Medieval*. Val de Onsera. Huesca, 1997. p. 28 i 29.

artesans.⁵²⁰ Els metges també consideren que en general en cas de malaltia, les carns més fines i de digestió més fàcil eren les millors, ja que en aquests casos el malalt no es mou, ni fa exercici, i per tant li costa més digerir els aliments, el que pot provocar que es podreixin dins l'estómac.⁵²¹ A més, l'excés de calor i la sang plena d'impureses que produeix una carn massa nutritiva pot fer emmalaltir una persona que no faci gaire exercici físic i a una persona malalta li pot agreujar la malaltia.⁵²² Així, els tractats sobre la pesta, que es van fer després de la gran epidèmia de 1348, i que donaven consells per evitar el contagi i per afavorir el guariment, acostumaven a recomanar les mateixes carns que recomanaven els autors de règims de sanitat, carns considerades pels metges com de substància subtil (per tant de fàcil digestió) i de qualitat temperada.

Així, entre les carns de quadrúpedes més fines està el cabrit, lloada per Maino de Maineri "*carnes enim laudabilis nutrimenti de numero quadrupedum sunt carnes capreolorum iuvenum*"⁵²³ i per Arnau de Vilanova "*als corses atempratz e cals, carns de cabritz de let...*"⁵²⁴ en els seus Règims de Sanitat.⁵²⁵ Valasco de Taranto per la seva

---

⁵²⁰ "*Las viandas de recio mantenimiento que convienen a los más recios y hacen mayor henchimiento o repleción son todas las carnes. Y lo asado mantinene y esfuerza más que lo cocido, aunque es más de dura digestión. Y las mejores destas carnes son el cabrito, ternera, cárnero y todo linaje de las gallinas y perdices, y cualquier otras carnes que hayan buena fama que convengan para delicados. Mas para los que trabajan corporalmente conviene la vaca, el puerco fresco, cecina, venado y caza, y las otras carnes que han fama que engendran humores gruesos (...). Las mejores carnes son el carnero y el cabrito, los becerros y becerras; y los machos, mejores que las hembras; y los nuevos, mejores que los viejos; la mitad derecha, mejor que la izquierda. Y las mejores de las aves son las gallinas y su linaje, y después las perdices. Y la vaca es mala para toda enfermedad. Y eso mismo todas las carnes espesas, duras y montesas. El puerco fresco y salado es bueno para los que mucho trabajan corporalmente; y los sanos y los holgados no deben mucho usar dello (...).*" CHIRINO, Alonso. *Menor daño de la medicina* (1415).

Cosano. Madrid, 1945. p. 141 i 142 estret de: CRUZ CRUZ, Juan. *Dietética Medieval*. p. 29 nota 27.

⁵²¹ Pels metges medievals l'estómac és concebut com una marmita on es produeix la cocció dels aliments, si la cocció és massa lenta els aliments poden arribar-se a podrir a l'estómac, produint vapors nocius que arriben al cervell i al cor, esdevenint la malaltia. FERRIÈRES, Madeleine. *Histoire des peurs alimentaires, du Moyen Âge à l'aube du XXe siècle*. p. 76 i 77.

⁵²² Una postura extrema en aquest tema és la que manté Arnau de Vilanova en l'obra "*De esu carniū*" on defensa que pels malalts, la carn no és l'aliment necessari, ni tan sols convenient, ja que produeix una sang plena d'impureses i recomana com a millor tractament els rovells d'ou i el vi aromàtic. Tot i això en aquesta obra l'autor accepta que per molts metges i pel comú de la gent en cas de malaltia la carn és un aliment imprescindible per recuperar la salut. VILANOVA, Arnau. *De essu carniū*. P.U.B.; Fundació Noguera. Barcelona, 1999. p. 22 i 23.

⁵²³ DE MAINERI, Maino. *Regimen Sanitatis*, vol. II, capítol 18 p. 30. estret de: GIL-SOTRES, Pedro. *Estudi introductor al "Regime Sanitatis ad Regem Aragonum"*. p. 228.

⁵²⁴ VILANOVA, Arnau. *Regiment de Sanitat (versió de Bernat Sarriera)*. A: *Obres catalanes, vol II, escrits mèdics*. Barcino. Barcelona, 1947. p. 166. A la versió llatina diu "*capriolus decem vel duodecim mensium*" o sigui cabrit de 10 mesos o un any. VILANOVA, Arnau. *Regimen Sanitatis ad Regem Aragonum*. P.U.B.- Fundació Noguera. Barcelona, 1996. p. 453.

⁵²⁵ Maino de Maineri va escriure el seu *Regimen Sanitatis* cap el 1330 dedicat al bisbe d'Arràs, Andrea Ghini de Malphigi, encara que no es tracta d'un règim particular sinó d'un de general, té un clar caràcter universitari i va ser destinat a un públic lector de metges que han de fer recomanacions als seus pacients. GIL-SOTRES, Pedro. *Estudi introductor al "Regime Sanitatis ad Regem Aragonum"*. p. 78 i 79. Per la

part en el seu *Compendi utilíssim contra pestilència*⁵²⁶ recomana, per evitar la epidèmia, entre d'altres carns de lleugera digestió, la carn de cabrit.⁵²⁷ També recomana aquesta carn Lluís Alcanyís en el seu *Regiment preservatiu e curatiu de la pestilència*,⁵²⁸ concretament recomana el cabrit de llet bullit.⁵²⁹

També està entre les carns temperades i fines recomanades pels metges, el moltó castrat, adult però no massa vell. Lluís Alcanyís el defineix com “*moltó primal tendre*”, que es correspon amb un moltó d'uns tres anys.⁵³⁰ La carn de moltó, com ja s'ha comentat, era la més important a les dietes urbanes baix-medievals, no es estrany per tant que la recomanessin els metges; així ho fan Alonso Chirino⁵³¹ i Arnau de Vilanova, qui la recomanava especialment per l'hivern,⁵³² també la recomanaven els tractats de pestilència; així, Taranto de Valasco recomana la carn de moltó per prevenir la malaltia i en cas d'estar malalt també recomana menjar-ne, en aquest últim cas però, adreçada amb vinagre, per ajudar al guariment.⁵³³ Unes altres carns ben considerades eren les carns de vedell i vedella, que segons Arnau de Vilanova, per la seva qualitat temperada,

---

seva part Arnau de Vilanova, metge català que estudià medicina a la Universitat de Montpeller, va escriure un dels règims de sanitat més importants de l'Edat Mitjana, el *Regimen Sanitatis ad regem aragonum*, escrit entre el 1305 i el 1308 com a obra particular destinada a restablir i mantenir la salut del rei Jaume II d'Aragó. GIL-SOTRES, Pedro. *Estudi introductori al “Regime Sanitatis ad Regem Aragonum”*. p. 395 a 404.

⁵²⁶ El tractat *Compendi utilíssim contra pestilència* havia estat escrit pel mestre en Arts i Medicina Valasco de Taranto en llatí l'any 1410, va ser traduït al català pel Doctor en Dret de Barcelona, Johan Vilar, el tractat va ser imprès a Barcelona el 20 de març de 1507. CAMPS I CLEMENTE, Manuel; CAMPS I SURROCA, Manuel. *La pesta del segle XV a Catalunya*. Universitat de Lleida. Lleida, 1998. p. 13.

⁵²⁷ CAMPS I CLEMENTE, Manuel; CAMPS I SURROCA, Manuel. *La pesta del segle XV a Catalunya*. p. 13 a 29.

⁵²⁸ El tractat *Regiment preservatiu e curatiu de la pestilència* va ser escrit per Lluís Alcanyís, metge valencià, probablement el 1490, arran de l'alta mortalitat que hi va haver aquell any. Tot i que és molt tardà dins la nostra cronologia, el tractat no fa sinó reflectir unes idees que ja estaven presents entre els metges i entre la societat en general durant tot aquest segle. CAMPS I CLEMENTE, Manuel; CAMPS I SURROCA, Manuel. *La pesta del segle XV a Catalunya*. p. 31.

⁵²⁹ CAMPS I CLEMENTE, Manuel; CAMPS I SURROCA, Manuel. *La pesta del segle XV a Catalunya*. p. 31 a 44.

⁵³⁰ CAMPS I CLEMENTE, Manuel; CAMPS I SURROCA, Manuel. *La pesta del segle XV a Catalunya*. p. 33.

⁵³¹ CHIRINO, Alonso. *Menor daño de la medicina* (1415). Cosano. Madrid, 1945. p. 141 i 142 estret de: CRUZ CRUZ, Juan. *Dietética Medieval*. p. 29 nota 27.

Alonso Chirino va ser metge Joan II de Castella, pertanyent a una família de conversos va morir el 1430, es va formar en dues tradicions mèdiques, la jueva i la universitària cristiana, la seva obra més important va ser *Menor daño de Medicina*, on inclou un “regiment de sanitat”, va escriure la seva obra en castellà per posar a l'abast del propi malalt els coneixements que li puguin ajudar a prevenir la malaltia. GRANJEL, Luis S. *La medicina Española antigua y medieval*. Ed. Universidad de Salamanca. Salamanca, 1981. p. 107. CRUZ CRUZ, Juan. *Dietética Medieval*. p. 30.

⁵³² “[de les carns qui són pus covinentz a menjar d'ivern] Mas gualines veyes, e agrons, e grues, e paos veyls, e perdius, e conils d'un any, e lebres, e oques, e carns de moltons de dues dents e que sia crestat...” VILANOVA, Arnau. *Regiment de Sanitat (versió de Bernat Sarriera)*. p. 166.

⁵³³ CAMPS I CLEMENTE, Manuel; CAMPS I SURROCA, Manuel. *La pesta del segle XV a Catalunya*. p. 29.

poden consumir-se durant tot l'any;⁵³⁴ aquestes carns, Alonso Chirino també les inclou entre les millors carns de quadrúpedes;⁵³⁵ Lluís Alcanyís, per la seva part, les recomana per preservar-se de la pesta.⁵³⁶ Menys saludable és la carn de porc, tot i que encara és acceptada per molts metges, sobretot recomanen que es mengi salada, si bé alguns també accepten que es pugui menjar fresca. Arnau de Vilanova considera que la carn de porc és de difícil digestió, però en contrapartida segons ell és la que més alimenta de totes;⁵³⁷ per la seva part Alonso Chirino coincidint amb Arnau diu del porc que “*El puerco fresco y salado es bueno para los que mucho trabajan corporalmente; y los sanos y los holgados no deben mucho usar dello*”;⁵³⁸ més radical és la postura de Valasco de Taranto, qui desaconsella menjar porc en cas de perill de pestilència;⁵³⁹ per la seva part Lluís d'Alcanyís només recomana la carn de porc si es pren salpresa.⁵⁴⁰ En un estadi encara més dubtós estan les carns de bou i de vaca. De les vaques diu Alonso Chirino que “*es mala para toda enfermedad*”,⁵⁴¹ ja que juntament amb el porc i la caça engendra “*humores gruesos*”; també per Arnau de Vilanova és una carn “*de dura digestió*”, que s'ha de reservar per l'hivern;⁵⁴² Per la seva part, Valasco de Taranto la desaconsella, perquè considera que aquesta carn, com el porc, engendra humors grossos i és de difícil digestió.⁵⁴³ També en un estadi intermig, es troba la carn d'anyell, ja que no es considera una carn de qualitat, però tampoc una carn dolenta, de fet, és una carn sospitosa. Així, Jaume d'Agramunt segons escriu en el seu *Regiment de preservació de pestilència* (1348), la considera, juntament amb la carn de porcell i la d'oca, com una carn perillosa en cas d'una epidèmia de pesta, perquè pensa que és una carn de natura molt humida i per tant es pot podrir en el procés de digestió i provocar o ajudar a la malaltia.⁵⁴⁴ Aquesta consideració de la carn d'anyell com una carn de natura humida, per contrast amb la carn de cabrit, considerada de natura temperada, va fer que es creés

---

⁵³⁴ GIL-SOTRES, Pedro. *Estudi introductori al “Regime Sanitatis ad Regem Aragonum”*. p. 228.

⁵³⁵ CHIRINO, Alonso. *Menor daño de la medicina* (1415). Cosano. Madrid, 1945. p. 141 i 142 estret de: CRUZ CRUZ, Juan. *Dietética Medieval*. p. 29 nota 27.

⁵³⁶ CAMPS I CLEMENTE, Manuel; CAMPS I SURROCA, Manuel. *La pesta del segle XV a Catalunya*. p. 33.

⁵³⁷ GIL-SOTRES, Pedro. *Estudi introductori al “Regime Sanitatis ad Regem Aragonum”*. p. 228.

⁵³⁸ CHIRINO, Alonso. *Menor daño de la medicina* (1415). Cosano. Madrid, 1945. p. 141 i 142 estret de: CRUZ CRUZ, Juan. *Dietética Medieval*. p. 29 nota 27.

⁵³⁹ CAMPS I CLEMENTE, Manuel; CAMPS I SURROCA, Manuel. *La pesta del segle XV a Catalunya*. p. 20.

⁵⁴⁰ CAMPS I CLEMENTE, Manuel; CAMPS I SURROCA, Manuel. *La pesta del segle XV a Catalunya*. p. 33.

⁵⁴¹ CHIRINO, Alonso. *Menor daño de la medicina* (1415). Cosano. Madrid, 1945. p. 141 i 142 estret de: CRUZ CRUZ, Juan. *Dietética Medieval*. p. 29 nota 27.

⁵⁴² VILANOVA, Arnau. *Regiment de Sanitat (versió de Bernat Sarriera)*. p. 167.

⁵⁴³ CAMPS I CLEMENTE, Manuel; CAMPS I SURROCA, Manuel. *La pesta del segle XV a Catalunya*. p. 20.

⁵⁴⁴ AGRAMUNT, Jaume. *Regiment de preservació de pestilència: (Lleida, 1348)*. Enciclopèdia Catalana. Barcelona, 1998. p. 62.

tota una legislació específica per separar aquestes dues carns al mercat; ja que la carn de cabrit era una de les més preuades del mercat, mentre que la carn d'anyell estava a cavall entre les carns de primera i les de segona; per contra, al taulell, la carn de cabrit i la d'anyell eren quasi idèntiques.

Fora dels tractats mèdics queden les carns que mai menjarien els clients d'aquests metges, aquelles carns que per la seva ínfima qualitat no mereixien ni tan sols ésser esmentades, com eren les carns de cabra, d'ovella o de boc. Carns que, com ja s'ha vist, es diferenciaven de les carns més preuades per una raó de gènere o d'edat, i que per separar-les de les carns més preuades es venien a les carnisseries de segona o "boqueries", establiments que ni tan sols serien trepitjats per certs estaments i classes socials de la ciutat.

Diferenciades dels altres dos tipus de carn restaven aquelles carns considerades, no ja més o menys saludables per la salut, sinó directament perilloses per a la salut humana. Aquestes carns provenien d'animals morts per malaltia, per atacs de feres salvatges, encara que també es consideraven carns perilloses, les carns d'animals malalts als quals se'ls descobreix la malaltia després del sacrifici, les carns passades, etc. Els legisladors tenien consciència de que eren perilloses per la salut dels consumidors, però, tot i això, acceptaven la seva venda i els donaven un lloc concret per la seva comercialització, sempre i quan el venedor advertís al comprador de la perillositat de la carn que adquiria. Normalment els llocs de venda d'aquesta carn estaven en zones apartades de la ciutat, tal i com estableixen les legislacions de les ciutats occitanes d'Alès i Mazan i de les provençals d'Avinyó, Grasse o Barjols;⁵⁴⁵ a Barcelona, aquesta taula de carns perilloses queda fixada a partir del 1310 a la Porta Ferrissa, a la part exterior de les muralles de la ciutat.⁵⁴⁶

A Barcelona, igual que a moltes ciutats de la Provença i el Llenguadoc, s'estableix un sistema de control de la qualitat en la venda de les carns a tres velocitats; per una banda es crea una legislació per regular la venda de les carns de primera, després una altra més laxa per les carns de segona i finalment una legislació per regular la venda de les carns considerades perilloses per la salut, els criteris de classificació com s'ha vist eren de caràcter mèdic, i la classificació coincidia amb la estratificació social dels

---

⁵⁴⁵ FERRIÈRES, Madeleine. *Histoire des peurs alimentaires, du Moyen Âge à l'aube du XXe siècle*. p. 73 i 74.

⁵⁴⁶ AHCB CC. Llibre del Consell vol. II fol. 6v. Transcrit a ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulació de la vida ciutadana per el municipi de Barcelona, 1300-1350*. doc. vol. II p. 1091.

consumidors, de més a menys categoria. En aquest context resulta natural que l'obsessió dels legisladors fos evitar la confusió entre les carns de diferent categoria per intentar evitar estafes als consumidors, i així, mantenir també en l'alimentació la diferenciació establerta entre les diferents classes i estaments socials.

3.2 L'entrada a la ciutat, el primer control fiscal i de qualitat.

Els animals que es consumien a Barcelona havien de ser escorxats a la ciutat, per tant, sortien dels corrals que els carnisers tenien als voltants de la ciutat⁵⁴⁷ i a través dels camins públics es dirigien a les portes de la muralla, tal i com queda establert a les ordinacions del veguer el 1318 “*emperò, en aquest ban, no són enteses carnicers qui hic meten lur bestiar per ociure, entrant e exent, per los camins públics.*”⁵⁴⁸ A la porta de la ciutat es feia un primer control de sanitat, on es separaven els animals que entraven vius, de les carns que entraven mortes. Les carns d'animals morts fora de la ciutat eren enviades en un primer moment a la Boqueria,⁵⁴⁹ on es van poder vendre fins el 1303, moment en que la seva venda es va relegar fora de la ciutat.⁵⁵⁰ Per tant, a partir d'aquest any dins el recinte emmurallat de la ciutat només podien entrar animals vius. El control de l'entrada de carns sacrificades fora de la ciutat es reforça amb altres ordinacions que van apareixent al llarg del segle XIV. Així, el 1341 apareix una ordinació que prohibeix l'entrada de qualsevol tipus de carn sacrificada fora de la ciutat, sense tenir en compte la qualitat de la carn, la infracció d'aquesta norma es pena amb una multa de 50 sous.⁵⁵¹

---

⁵⁴⁷ Ja s'ha vist que els carnisers en Pere Rafael i en Gabriel Montcada tenien el seu corral a Sants. BANEGAS LÓPEZ, Ramon A.; SEGOVIA SERVIÁN, Celia. «Problemes en l'entrada de bestiar destinat a carn a Barcelona durant la segona meitat del segle XV; una qüestió fiscal i de salut pública». A: *Acta Historica et Arqueologia Mediaevalia*. (en premsa). O que altres carnisers de Barcelona tenien el seu corral a la Llacuna del Besòs. VINYOLES I VIDAL, T. «Joncars, barraques, pastors i pescadors; la marina de Barcelona s. XV». p.29 a 36.

⁵⁴⁸ AHCB CC. Llibre del Consell, volum V fol. 4v - 5.

⁵⁴⁹ AHCB CC. Llibre del Consell vol. I fol. 5r. Transcrit a ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulació de la vida ciutadana per el municipio de Barcelona, 1300-1350*. doc. vol. II p. 1089.

⁵⁵⁰ Passa de vendre's a la Boqueria a “*fora-l portal de la Boqueria, devant lo Castell*”. AHCB CC. Llibre del Consell vol. I fol. 78r i v. Transcrit a ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulació de la vida ciutadana per el municipio de Barcelona, 1300-1350*. doc. vol. II p. 1089.

⁵⁵¹ “*Ítem que negun carnicer ne altra persona no gos degollar neguna bèstia de bou, ne de moltó, en altra bèstia qui sia acostumada de vendre en les carniceries de la ciutat, en lo prat en en negun altra loch. Sinó en la ciutat, emperò si la haurà degollada al prat o en altra loch fora de la ciutat que la haia a vendra a la Porta Ferriça. E qui contrafarà pagarà per ban ·L· sous.*” AHCB CC. Llibre del Consell, vol.

De fet, des del 1310 a la taula de Porta Ferrissa es tallen les carns d'animals sacrificats o morts fora de la ciutat, animals que els consellers consideraven que eren potencialment perillosos per la salut humana.⁵⁵² El 1352, l'ordinació que prohibeix entrar carn d'animals morts fora de la ciutat es reforçarà amb una nova ordinació que reitera la prohibició i augmenta la multa a 100 sous més la pèrdua de la carn que s'hagi intentat entrar.⁵⁵³

Tot aquest sistema d'ordinacions canviarà radicalment a causa de l'ampliació de la muralla que començarà Pere el Cerimoniós el 1359, ja que la nova muralla deixava dins l'espai encerclat la carnisseria de Porta Ferrissa, on fins llavors s'havien venut les carns d'animals morts fora de la ciutat o provinents d'animals malalts. Els consellers davant aquesta nova situació es van veure en la disjuntiva de, o bé canviar de lloc la taula de carnisseria, o bé canviar la legislació que regulava l'entrada de bestiar de carn a la ciutat. Finalment es van decidir per la segona opció, i el 1372 el mostassaf va publicar una ordinació que permetia l'entrada de carn d'animals morts dins la ciutat, sempre i quan es fes de dia, de manera declarada i, es traslladés la carn ràpidament a la carnisseria de Porta Ferrissa.⁵⁵⁴ L'entrada a la ciutat de carns mortes o sacrificades fora de la ciutat generava un doble problema, per una banda un problema sanitari i de seguretat alimentària i per l'altra un problema fiscal. El problema sanitari apareix perquè amb la nova normativa es feia més difícil pel mostassaf i els seus pesadors poder garantir que les carns mortes, provinents d'animals malalts o no, anaven veritablement a la carnisseria de Porta Ferrissa i no canviaven de destinació dintre de la ciutat.⁵⁵⁵ El

---

XVI fol. 16v. Transcrit a: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulación de la vida ciudadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350*. doc. vol. II p. 1146.

⁵⁵² AHCB CC. Llibre del Consell vol. II fol. 6v. Transcrit a: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulación de la vida ciudadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350*. doc. vol. II p. 1091.

⁵⁵³ "Ara oiats per manament del mostaçaf ordonaren los Consallers, els prohombres de la ciutat que algun carnicer o altre persona no gos metre moltons, bochs, ne vadelles, en bous, ne alcun altre bestiar mort o ofegat dins la ciutat de Barchinona e qui contrafarà pagarà per ban quescuna vegada C sous, e res no menys perdrà los moltons, bochs, vedells e bous e altre bestiar que dins la dita ciutat meterie mort o ofegat del qual ban haurà el mostaçaf les dues parts e l'altra l'acusador." AHCB CC. Ordinacions Especials V-1 fol. 32.

⁵⁵⁴ "Ítem que negun carnicer ne altre persona no gos metra bochs, ne vadells, ne bous, ne nagun altre bestiar mort o ofegat dins la ciutat de Barchinona sinó de dies públicament, e a palès a la Porta Ferrissa, hon és acostumat de vendre semblants carns, e no en altre loch de la ciutat, sots ban per cascuna vegada de -C sous es perdrà lo bestiar mort o ofegat que dins la ciutat més haurà." AHCB CC. Ordinacions Especials V-1 fol. 32.

⁵⁵⁵ El 26/11/1470 en una reunió del Consell de Trenta els consellers fan saber que es habitual que les carns mortes que van a Porta Ferrissa acabin a les taules de carn bona "...com dites carns sien comprades dissimuladament per carniceries e altres persones per ells, e après són venudes ab altres carns en les carniceries, e los malalts e altres qui pensen comprar bones carns, compren d'aquelles a destrucció de lurs persones..." AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 19 fol. 93.

problema fiscal es planteja perquè a partir de les dècades de 1350 i 1360 els impostos municipals van esdevenir permanents,⁵⁵⁶ entre aquests impostos un dels més importants era el de la carn, per tant el Consell, per tal d'assegurar els seus ingressos havia de controlar que tota la carn consumida a la ciutat fos comprada a la mateixa ciutat i hagués pagat el seu corresponent impost, cosa que la nova normativa feia més difícil. La besant fiscal de la normativa es pot comprovar en una ordinació de 1385, on es prohibeix comprar carn fora de la ciutat per entrar-la dins la ciutat, sota una multa de 60 sous i la pèrdua de la carn, beneficiant-se de la multa a part del veguer i l'acusador, l'arrendador de l'impost, ja que els consellers consideraven que era el més perjudicat per aquest delictes.⁵⁵⁷ El 1397 es va tornar a publicar perquè es continuaven cometent frau a les portes de la ciutat.

Tot sembla indicar que les ordinacions no dissuadeixen els defraudadors i l'entrada fraudulenta de carn a la ciutat es continua produint, ja que a partir del 1401 els consellers, a través del veguer i el batlle, obliguen als carnisseres del territori de Barcelona a què quan venguin carn a les seves carnisseries facin jurar als seus clients que la carn que estan comprant no la introduiran a la ciutat; la pena imposada als carnisseres que no facin el jurament és forta, 100 sous o 100 dies de presó, cosa que demostra l'interès dels consellers en el seu compliment; de la mateixa manera els carnisseres del territori havien de prestar jurament als arrendadors de la imposició de la carn de Barcelona conforme ells prenien jurament als seus clients, també sota una multa de 100 sous.⁵⁵⁸ Tot i la duresa de l'ordinació, el més probable és que no s'arribés a aplicar mai a causa de les dificultats jurisdiccionals que els dos oficials reials i els mateixos consellers de Barcelona tenien en el territori.

Totes aquestes mesures es van demostrar ineficaces, tal i com es demostra pel fet que el 1403, en Pere Ferrer, carnisser, demanés com a condició per arrendar l'impost de la carn (corresponent als mesos de febrer, març i abril) que s'executés la pena estipulada a les ordinacions per entrar carn fraudulentament a la ciutat a una trentena de persones que havien comès el delictes sense pagar cap multa.⁵⁵⁹ Només uns anys després, l'1

---

⁵⁵⁶ Durant les dècades de 1350 i 1360 l'allau de donatius a la casa reial i el finançament d'aquests donatius a través de censals i violaris va generar un deute públic irredimible a mig termini, el que va convertir les imposicions fins llavors esporàdiques en impostos municipals permanents. ORTÍ GOST, Pere. *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*. p. 529 i 530.

⁵⁵⁷ AHCB CC. Registre d'Ordinacions IV-1 fol. 74v.

⁵⁵⁸ AHCB CC. Registre d'Ordinacions IV-3 fol. 9.

⁵⁵⁹ AHCB. Consellers. Imposicions. 1C. VI-29 lligall 1-10.

d'octubre de 1435, els consellers promulguen una nova ordinació per contrarestar la proliferació de casos d'entrada de carn de forma il·legal a la ciutat i sobretot per evitar les “composicions” o acords als que arribaven el clavari i els infractors per evitar el pagament dels 60 sous de multa. Així, en la nova ordinació els consellers decideixen rebaixar la multa a 30 sous o 20 dies de presó amb la pèrdua de la carn introduïda. Rebaixen la multa per fer-la més realista i a canvi de la rebaixa li retiren al clavari la potestat de perdonar la multa o la presó als infractors, potestat que es reserven els consellers amb el Consell de Trenta o de Cent.⁵⁶⁰ Amb aquest canvi els consellers intenten revitalitzar una ordinació que sembla que no es respectava gaire, la intenten fer més eficaç en reservar-se ells el control del perdó als infractors. Fruit d'aquesta revitalització al Registre de Deliberacions s'anoten els dos primers casos de demanda de clemència per part de dos infractors de l'ordinació. És el cas d'una dona pobre que el 27 d'octubre de 1435 introdueix una mica de carn d'ovella a la ciutat i a qui se li perdona la multa, i el cas d'un prohoms de Barcelona, en Joan Llull, que habitava a Lleida i que havia volgut introduir 4 diners de moltó, el prohoms va justificar la seva falta per desconèixer la norma, al final a aquest els consellers també li van perdonar la multa.⁵⁶¹

Tot i els esforços dels consellers per evitar l'entrada de carn comprada a l'exterior de la ciutat per raons sobretot fiscals, no sembla que durant la primera meitat del segle XV hagués disminuït el frau.⁵⁶² Segurament a causa de les contradiccions de la pròpia legislació, que per una banda permetia que dins de la ciutat es vengués carn d'animals morts fora de la ciutat i per l'altra hi prohibia estrictament l'entrada. El 1445, per reforçar el control de les portes i de les carnisseries els consellers obliguen als portalers i als guardes fiscals de les carnisseries a prestar sagrament al mostassaf de denunciar a aquells que entrin carn en males condicions a la ciutat “*carns mortes per si metexes, spanyades o que sien mortes per lops o per altres animals*”.⁵⁶³ Aquesta, de fet, és la primera ordinació que estableix legalment un control sanitari a les portes de la ciutat, ja que fins aquest moment el control que es feia era de caire fiscal, tot i que com ja s'ha explicat tenia implícita una besant sanitària. Amb aquesta ordinació a la vegada es volia reforçar el control de les carnisseries per tal d'evitar que la carn que entrava legalment a

---

⁵⁶⁰ AHCB CC. Registre d'Ordinacions IV-6 fol. 45 v.

⁵⁶¹ AHCB CC. Registre d'Ordinacions IV-6 fol. 45 v.

⁵⁶² El 28 de gener de 1439 el clavari va anotar l'entrada de 8 lliures 3 sous i 8 diners en concepte de bans executats per ell a petició dels portalers per entrada de carn de manera fraudulenta a la ciutat, dels quals bans el clavari només ha rebut una tercera part. AHCB CC Clavaria XI-54 fol 1v.

⁵⁶³ AHCB CC. Ordinacions Especials V-10 fol. 271.

la ciutat i que tenia com a destinació la carnisseria de Porta Ferrissa es desviés a les carnisseries de carn bona.

Tot i això, queda clar que controlar l'entrada de carn a la ciutat era complicat. Una de les raons eren els tractes entre els carnisseros i els responsables del control de les portes i les carnisseries: portalers, clavari, arrendadors de les imposicions, mostassaf, etc. Ja que aquests tractes eren habituals; un exemple és el que, el 1452, els consellers descobreixen entre l'arrendador de les imposicions de la carn i dos carnisseros, un tal Luch i un tal Domènec Artès, tots tres s'han conxorxat per introduir carn d'animals morts fora de la ciutat dins les carnisseries barcelonines, els consellers gràcies a la denúncia d'un dels implicats, en Luch, se n'assabenten del frau i ordenen al mostassaf que actuï contra ells.⁵⁶⁴ Algunes d'aquestes infraccions, gràcies a l'ordinació de 1435, que li sostreia al clavari la capacitat de perdonar les multes, s'han enregistrat al Registre de Deliberacions, on apareixen diverses peticions de clemència al Consell de Trenta de persones que havien introduït carn de manera il·lícita a la ciutat, peticions que ens mostren, encara que sigui mínimament, algunes de les circumstàncies que envoltaven la gent que introduïa carn il·legalment a la ciutat. El primer cas enregistrat data del 19 de desembre de 1469, es tracta de l'esclau i un nen petit, aquest últim fill d'un tal Jaume Avinyó, ciutadà de Barcelona; el pare del nen i amo de l'esclau argumenta davant el consell de Trenta que els dos infractors ignoraven l'ordinació que prohibia entrar carn a la ciutat i que per això ho havien fet, així que demana la misericòrdia del consell. El consell per la seva part no perdona els dos infractors, decidint que de la multa del nen se n'ha de fer responsable el pare, Jaume Avinyó, i l'esclau ha de patir la pena corporal que li correspongui per la falta comesa.⁵⁶⁵ El següent cas apareix el 1474, en aquest cas també són dos nens "fadrins" que han introduït una mica de carn, la qual els portalers han incautat en descobrir-la. En aquest cas als mateixos portalers els dóna pena obligar-los a pagar la pena i demanen clemència al Consell de Trenta, aquest consell ho remet al Consell de Cent, que els hi acaba perdonant la pena.⁵⁶⁶ Només un any després, el 1475, hi ha un altre cas de demanda de perdó, en aquest cas per a uns soldats que havien ficat una mica de carn i el clavari els havia empenyorat per cobrar la multa que es corresponia, però les penyores havien estat tan miserables, a causa de la seva pobresa,

---

⁵⁶⁴ AHCB CC. Manual XIII-19 fol. 16v.

⁵⁶⁵ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 19 fol. 12v.

⁵⁶⁶ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 22 fol. 211 i 213.

que el mateix clavari demana el perdó per a ells.⁵⁶⁷ Per desgràcia, d'aquest cas no es coneix la solució, ja que el Consell de Cent ho va deixar en mans dels consellers i el clavari, tot i que el més probable és que fossin perdonats.⁵⁶⁸ Les demandes de clemència continuen i l'any següent, el 1476, el clavari intercedeix davant el Consell de Trenta per uns estrangers pobres, entre els quals hi havia alguns peregrins que venien del jubileu, aquests estrangers sembla que havien ficat una mica de carn a la ciutat, per tal de cobrar la multa que establien les ordinacions el clavari els hi havia empenyorat, però la penyores havien estat tan miserables que el clavari s'havia apiadat d'ells.⁵⁶⁹ En aquest cas, el Consell de Cent considera que si es perdona la multa als estrangers la ciutat donarà una imatge de debilitat que no es pot permetre, per tant no els perdona els bans, però donat que els estrangers eren pobres i no coneixien les lleis de la ciutat els deixa en suspens, per tant, permet al clavari no executar el ban.⁵⁷⁰

Aquests casos no són més que la punta de l'iceberg d'un problema que s'ha fet especialment greu a partir de l'any 1462, moment en que s'instaura el "cabessatge" i es trasllada el cobrament de l'impost de la carn a les portes de la ciutat,⁵⁷¹ el que fa molt més interessant pels carnisers el contraban de carn i de bestiar a través de les portes i els murs de la ciutat, ja que si superaven els controls de la porta podien estalviar-se l'impost.⁵⁷² Aquest augment del contraban de carn a la ciutat havia agreujat el problema de salut que suposava tenir carns descontrolades dins la ciutat, carns de les quals no es sabia el seu origen, ni la seva salubritat. Al llarg del segle XV, a causa dels continus rebrots epidèmics, les autoritats municipals influenciades pels metges i pressionades pels efectes de la mateixa epidèmia es comencen a preocupar de manera molt més seriosa pel destí que tenien les carns que entraven fraudulentament dins la ciutat i pels problemes de salut pública que podien provocar. Així, el 29 de març de 1476, en una sessió del Consell de Trenta, els consellers plantegen que "*hi fonch proposat com ells Consellers han sabut que en aquest any son stades meses moltes carns mortes en*

---

⁵⁶⁷ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 22 fol. 211.

⁵⁶⁸ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 22 fol. 213.

⁵⁶⁹ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 23 fol. 34.

⁵⁷⁰ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 23 fol. 35v.

⁵⁷¹ El "cabessatge" com a nou sistema de recaptar l'impost de la carn s'instaurà el 31 de juliol de 1462.

SCHWARTZ y LUNA, Frederich; CARRERAS y CANDI, Francesch (ed.). *Manual de Novells Ardits; vulgarment apellat Dietari de l'antich consell barceloní*. p. 415. Sobre l'evolució dels impostos es parlarà de manera més extensa en un capítol específic.

⁵⁷² Sobre aquest tema veure: BANEGAS LÓPEZ, Ramon A.; SEGOVIA SERVIÁN, Celia. «Problemes en l'entrada de bestiar destinat a carn a Barcelona durant la segona meitat del segle XV; una qüestió fiscal i de salut pública».

aquesta ciutat de diverses maneres, e és dit per metges, barbers, e d'altres persones que és gran dan als cossos humans maiorment en aquest temps de pestilència."⁵⁷³ En aquesta reunió del Consell de Trenta, per primera vegada, els consellers de Barcelona relacionen directament la venda de carn d'origen desconegut amb la pesta, encara que els metges que havien tractat l'epidèmia des d'un principi havien advertit contra els aliments que venien de zones on hi havia pesta, o que tenien un origen desconegut, ja que podien transmetre la malaltia.⁵⁷⁴ Aquesta nova sensibilitat dels consellers s'emmarca en uns anys difícils, ja que des de començaments del mes de juny de 1475 la ciutat pateix un brot molt fort de pesta, que no començà a remetre fins a començaments dels mes de setembre de 1476.⁵⁷⁵ Així, a l'ambient d'angoixa que provoca la pesta es suma l'augment del contraban de carn a través de les portes i la muralla de la ciutat; és precisament la conjunció de l'angoixa provocada per la pesta i el contraban el que fa que els consellers per primera vegada donin prioritat a la besant sanitària per sobre de la fiscal dins el problema del contraban de carn. En aquest ambient d'emergència sanitària els consellers demanen al Consell de Trenta l'aprovació d'unes noves ordinacions que evitin l'entrada de carn d'animals morts a la ciutat i que endureixi les sancions, ordinacions que el Consell de Trenta, revisa i aprova.⁵⁷⁶ Les noves ordinacions publicades el 7 de maig de 1476, pel mostassaf i el veguer, bàsicament el que fan és prohibir per raons sanitàries l'entrada de carn sacrificada o morta fora de la ciutat, multant per una banda els infractors i per altra els portalers que poguessin conxorxar-se amb els infractors.⁵⁷⁷ Quan els consellers prohibeixen l'entrada de carn a la ciutat ho fan tot i que ser conscients que són carns "*tallades en les carniceries sots color d'ésser carns soccorregudes*",⁵⁷⁸ o sigui, molt assequibles per la gent amb pocs recursos; ara però, per sobre de l'assequibilitat de les carns prima la seva suposada perillositat pels consumidors i per tota la ciutat, així els consellers "*ordonaren que no sia lícit a carnicer o carnicers ne a altres qualsevol persones de qualsevulla ley, stat o condició*

---

⁵⁷³ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 23 fol. 38v.

⁵⁷⁴ "*La segona rahó és portament de forment ho de viandes d'aquella regió pestilencial en altra, car en aquells qui-n mengaran, s'engenraran malauties semblants e pegar s'an d'uns a altres.*" AGRAMUNT, Jaume. *Regiment de preservació de pestilència: (Lleida, 1348)*. p. 55 paràgraf 45 a 50.

⁵⁷⁵ CAMPS I CLEMENTE, Manuel; CAMPS I SURROCA, Manuel. *La pesta del segle XV a Catalunya*. p. 255 a 258.

⁵⁷⁶ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 23 fol. 38v.

⁵⁷⁷ "*Ítem ordonaren los dits Consellers e prohomens que no sia lícit als portalers ne en aquells del cabassatge qui han carrech de guardar en los portals permetre tolerar o donar comport directament o indirecte ni per qualsevol art o manera que les dites carns sien meses en la present ciutat...*" AHCB CC. Registre d'Ordinacions IV-10 fol. 106.

⁵⁷⁸ AHCB CC. Ordinacions Especials V-10 fol. 298.

sien palesament o amagad, directament o indirecte ni per qualsevol inginy stucia o art metre dins la present ciutat per los portals ne per qualsevol altres lochs carns de qualsevol specia sien fora los murs de aquella sien mortes no obstant fos dit sien socorregudes o spanyades, o en qualsevol manera mortes” a qui contravingui aquesta ordinació el mostassaf el pot condemnar a pagar 20 sous o estar tancat 20 dies a la presó, guardant-se el Consell de Trenta la capacitat de perdonar a l’infractor.⁵⁷⁹ Complementant aquesta ordinació el veguer i el batlle publiquen una altra ordinació el mateix 7 de maig de 1476, que diu que “no sia lícit a qualsevol carnicer o carnicers o a altres qualsevol persones de qualsevulle ley o stat o condició sie vendre dites carns a tall i en altre qualsevol manera en la dita ciutat ne en los suburbis de aquella deçà les creus, e açò sots ban de X sous.”⁵⁸⁰ Amb aquesta ordinació s’elimina la carnisseria de Porta Ferrissa com a carnisseria de carns perilloses i es prohibeix de manera definitiva la venda d’aquests tipus de carns dins la ciutat de Barcelona, almenys durant el que resta de segle, ja que aquesta ordinació no es tornarà a modificar fins el 1508, any en què una nova ordinació suavitza l’anterior, permetent l’entrada de carn sacrificada o morta fora de la ciutat a petició dels carnisseros, ja que diu que “si les dites carns són socorregudes poden, e deuen ésser tallades com no sien morbozes”. Els consellers, de fet, en promulgar aquesta ordinació només accepten una part del què demanen els carnisseros,⁵⁸¹ ja que deixen entrar carns mortes fora de la ciutat, però només si provenen d’animals sans, per tant “d’ací avant no puixa ésser mesa ne tallada en la dita ciutat alguna carn que sia morta fora de la dita ciutat, encara que es digués ésser socorreguda sens que primer la dita carn no sie vista e regoneguda per lo mostaçaf de la dita citat qui ara és e per avant serà e per dues persones per ell elegidores, quiscuna vegada que ocorrega cars iudicar de les dites carns.”⁵⁸² En definitiva, a aquesta ordinació es permet l’entrada de carn d’animals morts fora de la ciutat, sempre i quan fos revisada la seva salubritat pel mostassaf i per dues persones triades per ell. Per tant, no es retorna a les antigues ordinacions i, de fet, aquestes carns no diferirien gaire de preu respecte a les sacrificades a la ciutat ja que tindrien una qualitat similar.

---

⁵⁷⁹ AHCB CC. Ordinacions Especials V-10 fol. 298.

⁵⁸⁰ AHCB CC. Registre d’Ordinacions IV-10 fol. 106.

⁵⁸¹ S’ha de tenir en compte que a partir de 1488 s’implanta l’imposició de la carn a tot el territori de Barcelona i que, per tant, les carns escorxades fora de la ciutat pateixen el mateix pes fiscal que les de Barcelona i la muralla a perdut el seu sentit de frontera fiscal. VICENS VIVES, Jaume. *Ferran II i la ciutat de Barcelona 1479-1516.* vol. II p. 54 a 56; 73 a i apèndixs doc. 124 p. 231 a 233.

⁵⁸² BAJET I ROYO, Montserrat. *El mostassaf de Barcelona i les seves funcions en el segle XVI. Edició del “Llibre de les Ordinacions”.* p. 351 ord. 37ax.

Però els problemes que es plantegen a l'entrada de la ciutat no es redueixen a les carns provinents d'animals morts fora del clos emmurallat, sinó que també afecten els animals que entren vius. Com en el cas de les carns d'animals morts fora de la ciutat, els consellers creen tota una legislació per controlar l'entrada d'aquest bestiar; principalment la intenció del corpus d'ordinacions creades per controlar l'entrada d'animals vius té per objectiu controlar el mercat de bestiar i de la carn per tal d'evitar el mercat negre i el frau fiscal. Així, la primera ordinació que estableix un control a l'entrada del bestiar viu a la ciutat apareix el 1401 i ordena que només entrin a la ciutat aquells moltons o vedells que es vagin a tallar o a vendre, acceptant, però, que si sobra algun es pugui treure a pasturar fora de la ciutat, a la vegada, els consellers donaven potestat als arrendadors de les imposicions per anotar i portar el control del bestiar que entrava a la ciutat i del seu propietari.⁵⁸³ Amb aquesta ordinació els consellers intenten evitar el frau fiscal donant als arrendadors més capacitat per controlar el bestiar que entra a la ciutat i es talla a les carnisseries, ja que amb aquesta nova llei els arrendadors controlaven, tant les romanes que hi havia a les carnisseries per pesar el bestiar i cobrar l'impost, com les portes; així, comparant els animals que es tallaven a les carnisseries amb els que entraven a la ciutat podien controlar si algú desviava bestiar a un possible mercat negre. Entre el 1429 i el 1430 la situació canvia, ja que les imposicions, a causa dels baixos preus que ofereixen els arrendadors deixen d'arrendar-se,⁵⁸⁴ així, el 1432, els consellers ordenen que l'impost de la carn fos recaptat directament per oficials municipals, a partir d'ara, per tant, la responsabilitat de recaptar la imposició i de controlar el frau en el seu pagament passa dels arrendadors als recaptadors de la imposició i principalment al clavari, responsable últim de les finances de la ciutat.⁵⁸⁵ Davant aquesta nova conjuntura, els consellers decideixen per evitar el frau fiscal reforçar el control de l'entrada i la sortida de bestiar, a la vegada que també reforcen la vigilància de les carnisseries. Així, els consellers estableixen l'1 d'octubre de 1435, a través d'una ordinació, que els carnisseros només podran entrar el seu bestiar dins la ciutat a través de quatre portes: el portal Nou, el de Sant Daniel, el de Sant Antoni i el

---

⁵⁸³ AHCB CC. Registre d'Ordinacions IV-3 fol. 9.

⁵⁸⁴ AHCB Consellers – Imposicions C-VI -11 fol. 38 i 46.

⁵⁸⁵ Els nous recaptadors escollits en nombre de dos, el recaptador de la carn (recapta la carn de la carnisseria Major, del Call, de la Boqueria, de la Ovella i de la Pica d'en Colom); i el recaptador de la carn forastera (que recapta la imposició a la resta de les carnisseries), cada setmana han de portar a la taula de canvi allò que han recaptat i com a màxim tenen un mes per portar els deutes que no hagin pagat de la recaptació, ja que cada sis mesos el mestre racional ha d'auditar els comptes del clavari i aquests han d'estar bé. AHCB Consellers - Imposicions C-VI-11 fol. 66v.

portal de Jonqueres; els portalers hauran d'anotar metòdicament quants animals entren dins la ciutat i quins són els seus propietaris, a la vegada que si surt algun bestiar fora de la ciutat els portalers també tenen l'obligació d'anotar quants animals surten i quin és el propietari. Amb aquest mètode s'intentava portar un bon control de les entrades i sortides de bestiar, les notes dels portalers poden ser revisades en qualsevol moment pel clavari.⁵⁸⁶ Aquesta ordinació molt aviat va ser reformada perquè els consellers es van adonar que tenia un important error que la feia pràcticament inútil, ja que si els carnisers entraven amb el seu bestiar per una porta i sortien per una altra el clavari tenia molts problemes per saber si algú havia amagat algun animal al fisc, ja que havia de revisar les llibretes dels quatre portalers; per això, el 9 de febrer de 1436, s'estableix que si algun carnisser o altra persona ha de treure un animal de la ciutat, l'ha de treure per la mateixa porta per on ha entrat aquest mateix dia, així que, perquè una bèstia de carn pugui sortir de la ciutat ha d'estar apuntada la seva entrada a la llibreta del portaler.⁵⁸⁷ El 1456 es limiten encara més les portes d'entrada del bestiar, en aquest cas la limitació és només pels porcs, que a partir d'ara només poden entrar per dos portals: Sant Daniel i Jonqueres, excepte a l'hivernada, que va des del 19 de desembre (dos dies abans de Sant Tomàs) fins el dia de Nadal, temporada en què es multiplica el consum de porc i n'entren molts més a la ciutat; en aquest període de temps els porcs també poden entrar pel portal de Ferro o de Tallers.⁵⁸⁸

Un canvi realment important en la legislació que regulava l'entrada del bestiar a la ciutat de Barcelona es va produir el 1462 amb la introducció del "cabessatge" com a sistema de recaptació de l'impost de la carn, ja que, per fer més efectiva la recaptació els consellers decideixen concentrar el pas de tot el bestiar destinat a la carnisseria a una porta de la muralla, el que facilitava als oficials el control del bestiar que entrava a la ciutat i el cobrament de l'impost. En un primer moment l'ordinació, apareguda el 30 de juliol de 1462, obligava a tots els animals destinats als escorxadors, amb capacitat per entrar pel seu propi peu, a fer-ho únicament pel portal dels Orbs o del Àngel,⁵⁸⁹ tot i que al Manual de Novells Ardits es diu que els llibreters del cabessatge s'havien de posar al

---

⁵⁸⁶ AHCB CC. Registre d'Ordinacions IV-6 fol. 45 v.

⁵⁸⁷ AHCB CC. Registre d'Ordinacions IV-6 fol. 47.

⁵⁸⁸ AHCB CC. Registre d'Ordinacions IV-7 fol. 122.

AHCB CC. Ordinacions Especials V-10 fol. 165.

⁵⁸⁹ AHCB CC. Registre d'Ordinacions IV-8 fol. 185v.

portal de Jonquieres.⁵⁹⁰ De fet, al llibre d'imposicions en cap moment apareix el portal dels Orbs, únicament apareix el portal de Jonquieres, per tant el més probable és que hi hagués un error a les ordinacions i la porta d'entrada exclusiva del bestiar dedicat a carn fos el portal de Jonquieres; ara bé, els animals petits que entressin del braç del propietari o del pastor, com són porcells, cabrits o anyells podien entrar per altres portes de la ciutat. Només uns anys després, el 1472, la porta d'entrada passa a ser, ara sí, el portal de l'Àngel,⁵⁹¹ per passar, a finals de la dècada dels 90 del segle XV, una altra vegada al portal de Jonquieres,⁵⁹² que continua com a porta d'entrada del bestiar a començaments del segle XVI.

Com ja s'ha dit, aquesta concentració de l'entrada del bestiar per una porta té com a objectiu minimitzar les despeses del cobrament de l'impost de la carn; així, en concentrar tot els oficials encarregats de contar el bestiar i cobrar l'impost en una porta de la ciutat s'evita la dispersió que fins llavors hi havia hagut de recaptadors per totes les carnisseries-escorxador de la ciutat, dispersió que suposava un greu dispendi en salaris per l'erari municipal. Aquesta concentració de forces per millorar el control fiscal a una porta de la ciutat va tenir el seu contrapunt negatiu, ja que va provocar un greu augment del contraban de carn i de bestiar. Molts carnisers per evitar el pagament d'impostos ficaven les seves bèsties i fins i tot carns d'animals morts, de nit, pujant-les amb cordes pels murs de la ciutat.⁵⁹³ Aquestes pràctiques de contraban es van convertir en habituals, cosa que va provocar un important descontrol del mercat de la carn des d'un punt de vista fiscal i sanitari, a conseqüència d'aquest fet els consellers es van veure obligats a reforçar antigues ordinacions que regulaven l'entrada de carn i bestiar a la ciutat. Així, només vuit anys després de la implantació del cabessatge, el 21 d'agost de 1470, els consellers a una ordinació diuen que “*com jatsia per altres ordinacions, en lo passat fetes, les persones qui fraudulentament meten carns en la dita ciutat e en preiudici dels drets d'aquella cahen en certes penes a bans lavors statuits emperò*

---

⁵⁹⁰ Dissabte XXXJ [MCCCCLXII Juliol] (...) per lo dret feren elecció de persones següents ço és, per lo dret de cabessatge de les carns elegiren per guardes al portal de Jonquieres los quals hauran càrrech de scriura e continuar lo nombre de bèsties qui entraran, los senyors en P. Senpol e Jacme Vadell (...).SCHWARTZ y LUNA, Frederich; CARRERAS y CANDI, Francesch (ed.). *Manual de Novells Ardits; vulgarment apellat Dietari de l'antich consell barceloní*. p. 415.

⁵⁹¹ AHCB Consellers – Imposicions C. VI-16 fol. 143.

⁵⁹² AHCB Consellers – Imposicions C. VI-17 fol. 25.

⁵⁹³ Tenim l'exemple flagrant d'en Pere Rafael i en Gabriel Moncada, dos carnisers que van ser jutjats pel clavari per un delit d'introducció fraudulenta de bestiar a la ciutat a través de la muralla ajudats per cordes. AHCB Administració municipal de la carn XXXV-1, lligal 1481. Transcrit a: BANEGAS LÓPEZ, Ramon A.; SEGOVIA SERVIÁN, Celia. «Problemes en l'entrada de bestiar destinat a carn a Barcelona durant la segona meitat del segle XV; una qüestió fiscal i de salut pública».

experiència ha mostrat que alguns no tements les dites penes, e encare altres per dret als transgressors de les coses deius scrites statuides meten moltons e altres bestiar pujant-los per los murs ab cordes e matent-los per les bombardes e altres lochs en preiudici dels dits drets” així que, per evitar aquestes pràctiques estableixen que “*Per tant los dits consellers e prohomens statueixen que a tals e tant desordonats transgressors sien les dites penes augmentades*” ara es castigarà els infractors amb les penes de les ordinacions anteriors, més 100 sous per cada bèstia o tros de carn que entri a la ciutat i 10 dies a la presó amb una cadena al coll si és enxampat trepant els murs de la ciutat.⁵⁹⁴ Aquesta ordinació no va tenir l’efecte desitjat i el contraban no va cessar, el que va obligar els consellers a reforçar encara més l’ordinació el 1481, ara, la nova ordinació priva de l’ofici de carnisser als infractors i la pena només pot ser perdonada total o parcialment pel Consell de Cent.⁵⁹⁵ El problema del contraban de bestiar i de carn continua vigent fins el 1498, moment en que la ciutat torna a arrendar l’impost de la carn i el cobrament deixa de ser responsabilitat directa del municipi.⁵⁹⁶

En el temps que va des de la implantació del “cabessatge”, fins al nou arrendament de la imposició de la carn, no només s’havien reforçat les ordinacions que regulaven l’entrada de bestiar a la ciutat des d’un punt de vista fiscal, sinó que també s’ha reforçat el control sanitari i de qualitat del bestiar que entra a la ciutat. Així, el 1470 es crea una ordinació per regular com han d’entrar els diferents tipus d’animals dins el recinte emmurallat, aquesta nova norma obliga els moltons, ovelles i anyells a entrar separadament a la ciutat i no barrejats en un mateix ramat; la idea dels consellers és evitar estafes en la venda de carn, ja que era habitual que un carnisser vengués una ovel·la o un anyell, per un moltó, a causa d’una baixada de la vigilància als escorxadors i les taules en haver-se traslladat els cobradors de l’impost a la porta de la ciutat; així, amb la nova situació es feia necessari tenir un major control de la porta, per contrastar la seva vigilància amb la del mostassaf i els seus pessadors que treballaven als escorxadors i a les taules.⁵⁹⁷

Segons les legislacions d’algunes ciutats de Provença i d’Occitània, com poden ser Grasse, Carpentras, Toulouse o Mirepoix, els animals que anaven a ser escorxats a la ciutat havien d’entrar a les carnisseries pel seu propi peu “*Eorum propriis pedibus ad*

---

⁵⁹⁴ AHCB CC. Registre d’Ordinacions IV-9 fol. 157v.

⁵⁹⁵ AHCB CC. Registre d’Ordinacions IV-11 fol. 19v.

⁵⁹⁶ AHCB Consellers - Imposicions C. VI-30 lligall 4.

⁵⁹⁷ AHCB CC. Ordinacions Especials V-10 fol. 300.

ipsum macellum venerint".⁵⁹⁸ A Barcelona no apareix una ordenació com aquesta per garantir la sanitat del bestiar que s'anava a escorxar, de fet, fins el 1303 les carns mortes fora de la ciutat es podien vendre dintre del recinte emmurallat a la mateixa carnisseria on es venia la carn de segona qualitat, en una situació similar a la que hi havia a Múrcia.⁵⁹⁹ A partir de 1303 la situació canvia i es prohibeix l'entrada de carn d'animals morts fora de la ciutat, per tant només poden entrar a la ciutat i a les seves carnisseries animals vius i sans, com passava a altres ciutats catalanes com Tortosa o Cervera.⁶⁰⁰ Aquesta situació canvia el 1372 amb la construcció de la nova muralla de Barcelona i la crida d'una nova ordinació que permetia l'entrada de carn d'animals morts fora de la ciutat (en sacrifici o per malaltia) sempre i quan es possessin a la venda a la taula de carns perilloses de Porta Ferrissa. Els consellers justificaven l'entrada d'aquestes carns i l'existència de la taula de carns insalubres per la necessitat que tenia una part de la població de comprar carn a baix preu, de fet una situació molt similar a la que es donava en altres ciutats.⁶⁰¹ La mateixa existència de la carnisseria de carn perillosa dins la ciutat i l'entrada legal de carn d'animals morts fora de la ciutat feien bastant ineficaços tots els controls que es posaven a la porta, ja que era difícil pels portalers saber quin destí tindria la carn que entrava dins la ciutat. Tot i això als consellers els interessava tenir ben controlada l'entrada de carns a la ciutat, el que els obliga a reforçar la legislació, bàsicament per raons fiscals i sanitàries, tot i que les raons fiscals primaven sobre les sanitàries, ja que l'alt endeutament de la ciutat a l'últim quart del segle XIV obligava els consellers a tenir ben controlades les seves fonts d'ingressos, entre les quals estava l'impost sobre la carn, que era un dels ingressos més importants pel consistori;⁶⁰² tot i

---

⁵⁹⁸ Statuts de Toulouse, 1394, citats per: FERRIÈRES, Madeleine. *Histoire des peurs alimentaires, du Moyen Âge à l'aube du XXe siècle*. p. 49 nota 10.

⁵⁹⁹ A las carnicerías de Murcia, la carn d'animals morts fora de la ciutat es va vendre fins el 1465 a la mateixa carnisseria que la carn bona, si bé en taules diferents. MARÍN GARCÍA, M. A. «Las carnicerías y el abastecimiento de carne en Murcia (1450-1500)». A: *Miscelánea Medieval Murciana*, XIV. Universidad de Murcia. Murcia, 1987-1988.

⁶⁰⁰ LLOBET I PORTELLA, Josep M^a. «La producció i el consum de carn a Cervera durant els segles XIV i XV». A: *1er Col·loqui d'Història de l'Alimentació a la Corona d'Aragó (Edat Mitjana)*. Institut d'Estudis Ilerdencs. Lleida, 1995. p. 56 i 57.

MASSI I FONOLLOSA, Jesús (ed.) *Costums de Tortosa*. p. 457.

⁶⁰¹ Els estatuts d'Avignon, de Grasse, de Mazan i de Barjols, entre d'altres preveuen un lloc per a la venda de carns d'animals malalts, morts fora de la ciutat, etc. FERRIÈRES, Madeleine. *Histoire des peurs alimentaires, du Moyen Âge à l'aube du XXe siècle*. p. 73 i 74.

⁶⁰² A partir de mitjans del segle XIV l'emissió de deute per part de la ciutat consolida el sistema fiscal municipal basat sobretot en els impostos indirectes que gravaven el consum d'aliments i altres productes, entre aquests impostos un dels que més ingressos aportava al municipi era el de la carn. ORTÍ GOST, Pere. *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*. p. 611 a 614.

que, segons es van succeint les epidèmies a la ciutat les raons sanitàries van prenent pes i importància a l'hora de crear les noves ordinacions.⁶⁰³

Des del punt de vista sanitari la primera fita que marca el canvi de mentalitat dels consellers respecte a l'entrada de carns perilloses a la ciutat es dóna el 1445. En aquesta data els consellers obliguen els portalers a jurar al mostassaf que li comunicaran l'entrada de carns mortes a la ciutat per aconseguir que aquest oficial pugui controlar la salubritat de les carns que es comercialitzen a la ciutat. El canvi definitiu de mentalitat no es dóna fins el 1476, quan es prohibeix l'entrada de carns d'animals morts fora de la ciutat i es tanca la carnisseria de Porta Ferrissa per raons sanitàries. Anys després, el 1508, es tornarà a deixar entrar carn de fora de la ciutat, però ja no serà en les mateixes condicions, ja que es demanarà que les carns que entrin a la ciutat compleixin unes mínimes raons sanitàries.

Dins aquest progressiu reforçament del control de les portes de la ciutat els animals que entraven pel seu propi peu o en braços del seus propietaris van veure al llarg del segle XV com els eren restringides progressivament les vies d'accés a la ciutat, primer, el 1435, a quatre portes i després, el 1462, a una sola porta. La idea dels consellers era centralitzar i millorar els controls d'entrada concentrant tots els efectius per la recaptació de l'impost de la carn a una porta, el que va provocar l'efecte contrari, una multiplicació del contraban a través de les portes i les muralles; de mica en mica els controls van anar guanyant en eficàcia i els controls de la porta no només va tenir funcions fiscals sinó que va prendre funcions de control de qualitat.

En definitiva, tot i la importància de les portes des que es consolida el sistema d'imposicions municipals a mitjans del segle XIV, sembla que el frau va ser habitual al llarg dels dos segles, fent-se especialment important a partir de la implantació del cabessatge. Així, el contraban es va continuar donant amb molta força fins la dècada dels 70 del segle XV, moment en què el tancament de la carnisseria de Porta Ferrissa, la coordinació de portalers i mostassaf, i una major acció judicial contra els infractors comencen a posar fre a l'entrada fraudulenta de carn i bestiar dins de la ciutat.

---

⁶⁰³ Després dels sis brots de pesta que es van succeir a Catalunya al segle XIV des del 1348. VIÑAS, Federico; FERRÁN, Jaime; GRAU, Rosendo. *La peste bubónica; epidemia de Porto (1899) y epidemias de peste ocurridas en Barcelona*. Inst. Municipal de Historia. Barcelona, 1965. (1ª ed. 1907). P. 371 a 374. Durant el segle XV hi va haver deu cicles pestífers de més de dos anys intercalats amb més de set anys de pestes puntuals. CAMPS I CLEMENTE, Manuel; CAMPS I SURROCA, Manuel. *La pesta del segle XV a Catalunya*. p. 49.

3.3 Escorxament i venda

3.3.1 Escorxadors i carnisseries

Una vegada el bestiar havia entrat a la ciutat es conduïa a l'escorxador on es sacrificava i es preparava per portar-lo a la taula on es vendria la carn. A Barcelona, per designar el lloc on es s'escorxa la carn s'utilitzen en els segles XIV i XV tres termes: "maell", "carnisseria" i "escorxador"; en canvi, per designar el lloc on es talla i es ven la carn s'utilitzen només els mots "maell" i "carnisseria". S'ha d'analitzar amb calma l'evolució dels mots a les ordinacions de Barcelona perquè de fet l'evolució lingüística reflexa l'evolució dels sistemes d'escorxament i venda de carn a la ciutat de Barcelona.

El terme maell etimològicament té el seu origen en el nom llatí *macellum*, d'on es deriva el verb llatí *macellare*, que vol dir escorxar, sacrificar bestiar per vendre la carn.⁶⁰⁴ Del terme llatí *macellum*, tant ha derivat el mot català maell, com l'occità *mazell*, que a les ciutats occitanes defineix tant el lloc on el *mazellier* escorxa el seu bestiar, com el lloc on ven la carn del bestiar escorxat. Totes dues operacions, escorxament i venda, estan íntimament lligades i les fa la mateixa persona al mateix lloc.⁶⁰⁵ El terme català "maell" apareix a la documentació per primera vegada l'any 1152 en un document de Perpinyà, lloc on el mot es manté molt vivaç, quedant finalment fossilitzat en el nom d'un impost sobre la carn.⁶⁰⁶ A la ciutat de Barcelona el terme "maell" encara apareix a les ordinacions de 1321,⁶⁰⁷ però el 1334 ja ha desaparegut de la legislació municipal;⁶⁰⁸ en canvi a les rodalies de la ciutat comtal el mot "maell" encara apareix el 1370 a unes ordinacions de Sant Celoni.⁶⁰⁹

El terme "maell" en català és un terme ambigu que vol dir, com en occità, tant lloc on s'escorxa la carn, com lloc on es ven la carn. Durant uns anys el terme "maell" conviu a les ordinacions de Barcelona amb el terme "carnisseria" utilitzat com a sinònim de "maell". El mot "carnisseria" a diferència del mot "maell" es manté en el

---

⁶⁰⁴ ALCOVER, Antoni M^a; MOLL, Francesc. *Diccionari Català – Valencià – Balear*. vol. 7 p. 112.

COROMINES, Joan. *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Vol. V. p. 359.

⁶⁰⁵ FERRIÈRES, Madeleine. *Histoire des peurs alimentaires, du Moyen Âge à l'aube du XXe siècle*. p. 23, 49 i 50.

⁶⁰⁶ COROMINES, Joan. *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Vol. V. p. 359.

⁶⁰⁷ AHCB CC. Llibre del Consell vol. VII fol. 10. Transcrit per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulació de la vida ciutadana per el municipio de Barcelona, 1300-1350*. doc. vol. II p. 1165.

⁶⁰⁸ AHCB CC. Llibre del Consell vol. XIII fol. 16 a 19.

⁶⁰⁹ COROMINES, Joan. *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Vol. V. p. 359.

temps i és complementat a partir del 1352 per un nou mot: “escorxador”,⁶¹⁰ que és un derivat del verb “escorxar” que vol dir: treure el budellam i la pell a un animal, matarlo. Aquest verb documentat des de mitjans segle XIII i sobretot el nom que s’hi deriva farà canviar de significat el vell mot “carnisseria”.⁶¹¹ De fet, el mot “carnisseria”, tot i que als diccionaris aparegui com: lloc on es talla i ven la carn dels caps de bestiar,⁶¹² fins el 1352, a les ordinacions de Barcelona vol dir, tant el lloc on s’escorxa el bestiar, com el lloc on es talla i es ven al públic; només a partir de l’aparició del mot “escorxador”, el mot “carnisseria”, a Barcelona, adquireix el significat exclusiu de lloc on es talla i es ven la carn. Així, a partir d’aquest moment tot i que en moltes ocasions la “carnisseria” i “l’escorxador” coincidissin al mateix espai físic es mantenien com dos espais mentalment diferenciats .

A Barcelona a començaments del segle XIV hi havia quatre maells o carnisseries grans i dos maells més petits. En tots ells s’escorxava el bestiar, i una vegada escorxat es tallava i es venia la seva carn, si bé no tots escorxaven i venien el mateix tipus de carn. Així, a principis del segle XIV els maells es podien dividir, en maells de carns de primera, maells de carns de segona i el maell dels jueus.

La principal d’aquestes carnisseries era la Carnisseria Major o Maell Major, on es tallava carn de primera qualitat. Aquesta carnisseries estava situada al costat de la plaça del Blat, concretament a l’illa que afrontava amb aquesta plaça i amb els carrers de Sots lo Palau i Francesc Vidal i Filateres. El maell ocupava la part interior de l’illa formant una ela i tenia quatre portes d’entrada des dels diferents carrers que l’envoltaven: dues que donaven directament al carrer de Sots lo Palau, una altra que donava directament al carrer de Francesc Vidal i una quarta a través de la qual i d’un carreró s’accedia a la plaça del Blat. Aquesta carnisseries durant el segle XIV va arribar a tenir 59 taules, 8 bastides per tallar cabrit i unes latrines. De les 59 taules, tres estaven fora del recinte, al carrer de Sots lo Palau, i la resta es repartia entre, per una banda, tres rengleres de taules, anomenades respectivament rengs del nord, del mig i del sud i un altre seguit de taules al voltant de l’interior de l’edifici que s’annexà el 1252 per ampliar la carnisseries.⁶¹³

---

⁶¹⁰ AHCB CC. Ordinacions Especials V-1 fol. 26 a 32v.

⁶¹¹ COROMINES, Joan. *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Vol. III. p. 555.

⁶¹² ALCOVER, Antoni M^a; MOLL, Francesc. *Diccionari Català – Valencià – Balear*. vol. 2. p. 1045.

⁶¹³ ORTÍ GOST, Pere. *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*. p. 141 i 142.

En segon lloc, entre els maells de primera, hi havia el Maell del Mar, situat a l'illa que limitava amb la plaça dels Canvis i amb el carrer de la Peixateria. Tenia dues portes que donaven al carrer que passava enfront l'església de Santa Maria del Mar i estava format per 16 taules i una bassa. Dotze de les taules estaven distribuïdes al voltant de les parets del Maell, mentre que les quatre restants formaven una illa central. Hi havia també tres bancs fora al carrer, on es venien els menuts de moltó quan la legislació ho permetia.⁶¹⁴

En tercer lloc, entre els maells de primera es troba l'anomenada carnisseria del Pont de Campderà, situada com el nom indica, al costat de l'esmentat pont, encara que la seva construcció canvià entre el 1375 i el 1378 a causa de la construcció de la casa del Pes de la Farina. El primer maell es trobava a l'illa que afrontava amb el Rec Comtal i el carrer d'en Riba o Vermell i posteriorment es traslladà a l'illa que hi havia al davant de la casa del Pes de la Farina. En el primer edifici hi havia 11 taules i en el segon només hi van restar 8.⁶¹⁵

Entre els maells on s'escorxaven i venien carns de segona, el més important era la carnisseria de la Boqueria. El maell tenia nou taules i estava situat a l'illa de l'església de Santa Maria del Pi, tenia una porta que donava al carrer de la Boqueria.⁶¹⁶

Al segle XIII es construeix prop de la carnisseria del Pont de Campderà una carnisseria o maell especialitzat en carns de segona qualitat,⁶¹⁷ és l'anomenat maell de Jaume Basset. Aquest maell estava format per dues taules i va ser enderrocat el 1322 per una ampliació del monestir de Sant Agustí.⁶¹⁸ En aquesta carnisseria com a la resta de les que hi havia a la ciutat es podia escorxar i vendre carn, ja que cap ordinació no ho prohibia.

---

⁶¹⁴ ORTÍ GOST, Pere. *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*. p. 142.

⁶¹⁵ ORTÍ GOST, Pere. *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*. p. 143.

⁶¹⁶ ORTÍ GOST, Pere. *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*. p. 142 i 143.

⁶¹⁷ “Ítem que negun carnisser, ne neguna altre persona no vena ne tenga al maell Major, ne al maell de la Mar, ne al Maell del Pont d'en Campderà, ne del Cayll Juhic, oveya, ne truya, ne cabra, ne porch de Manorca, ne de Tholosa, sinó al maell de la Boqueria e al Maell d'en Jacme Basset, e qui contra açò farà pagarà de ban per cascuna vegada L sous e que nuil temps no ús del ofici de maeler en Barchinona e si no pot pagar los L sous estia L dies al Castell.” AHCB CC. Llibre del Consell vol. II fol. 33 v. Transcrit per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulació de la vida ciutadana per el municipi de Barcelona, 1300-1350*. doc. vol. II p. 1162.

⁶¹⁸ ORTÍ GOST, Pere. *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*. p. 143.

Finalment, s'ha d'esmentar el maell o carnisseria del Call, el qual apareix per primera vegada a la documentació a començaments del segle XIV,⁶¹⁹ tot i que el més probable és que fos tan antic com el mateix Call. Aquest maell estava situat al carrer de Sant Domènec a la cantonada de la porta del Call.⁶²⁰ El maell del Call va restar com a carnisseria de la comunitat jueva fins el 1391, així que, aquí es sacrificaven i es tallaven els animals segons el ritual jueu. Després del gran pogrom de Barcelona, el Call jueu de la ciutat desapareix, a partir d'aquest moment la carnisseria passa a ser una carnisseria cristiana més de la ciutat, seguint el criteri de les carnisseries sense capacitat per escorxar que es van anar construint des del 1340.⁶²¹

A part d'aquests maells, on els carnisseros o maellers escorxaven i venien la carn, durant el primer quart del segle XIV van proliferar per la ciutat taules especialitzades on es venia certes parts dels animals o certs tipus de bèsties i on no s'escorxava. La primera taula d'aquest tipus que s'estableix a la ciutat és la de "fora el portal de la Boqueria"; la taula s'estableix el 1303 i es col·loca fora de les muralles a tocar d'una de les torres que guarden la porta, aquesta taula està especialitzada en la venda de carn d'animals morts fora de la ciutat, per malaltia, atacats per les feres, etc.⁶²² Aquesta taula es trasllada el 1310 a la part exterior de la porta Ferrissa,⁶²³ on quedarà fixada fins el 7 de maig de 1476, moment en què es prohibeix la venda de carns insalubres més a prop de les creus.⁶²⁴ Quan es trasllada la taula de les carns insalubres a la porta Ferrissa la taula que hi havia a la porta de Boqueria no desapareix sinó que canvia el seu ús, ara en aquesta taula es tallaran i vendran els ventres i els budells de cabra, ovella i boc, tal i com

---

⁶¹⁹ AHCB CC. Llibre del Consell vol. I fol. 5. Transcrit per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulación de la vida ciudadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350*. doc. vol. II p. 1162.

⁶²⁰ ORTÍ GOST, Pere. *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*. p. 146.

⁶²¹ Durant el segle XV les taules d'aquesta carnisseria apareixen de manera regular a les assegurances de tallar moltó, anualment en aquesta carnisseria només es talla moltó a una taula, per tant com a màxim en devia tenir dos o tres. AHCB CC. Manual XIII-17 fol. 82.

⁶²² "Ítem que negun carnicer, ne nulla altra persona no gos vendre carn de bèstia ofegada, ne malalta, ne maseylla, ne enderrocada, ne morta per lops, ne per altra bèstia, sinó fora-l portal de la Boqueria, devant lo Castell e aquell qui la vendrà deja denunciar als compradors la condició de la carn." AHCB CC.

Llibre del Consell vol. I fol. 78 i 78v. Transcrit per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulación de la vida ciudadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350*. doc. vol. II p. 1090.

⁶²³ "Ítem que negun carnicer ne neguna altra persona no vena carn de bèstia ofegada, ne malalta, ne enderrocada, ne morta per lops ne per altra bèstia sinó fora lo portal de la Porta Ferrissa. E aquell qui la vendrà deia denunciar al comprador la condició de la carn. E qui contrafarà pagarà per ban cada vegada ·L· sous." AHCB CC. Llibre del Consell vol. II fol. 6v. Transcrit per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulación de la vida ciudadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350*. doc. vol. II p. 1091.

⁶²⁴ AHCB CC. Ordinacions Especials V-10 fol. 298.

AHCB CC. Registre d'Ordinacions IV-10 fol. 106.

s'estipula en una ordinació de 1316;⁶²⁵ a partir de 1339 aquesta taula canvia d'ubicació a causa de la construcció d'una carnisseria amb dos taules fora el portal de la Boqueria, així, la taula dedicada a la venda de ventres i budells de cabra, ovella i boc s'ha de traslladar 20 brases dins la riera, acostant-se al carrer Pica d'en Colom.⁶²⁶ El 1371 aquesta taula es trasllada novament, situant-se a partir d'aquest moment al portal de Santa Eulàlia o portal Nou;⁶²⁷ el carnisseres poden col·locar la taula al llit de la riera o al pont que la creua sempre i quan no dificultin el pas de la gent.⁶²⁸ El 1316 mentre es situa la taula del ventres d'ovella, cabra i boc al portal de la Boqueria, apareix per primera vegada una taula al rec sota els molins de la mar, que estava dedicada exclusivament a la venda de budells i ventres de moltó.⁶²⁹ Aquesta darrera taula no va durar gaire, ja que va desaparèixer dos anys després, el 1318, a causa d'una ordinació que donava permís als carnisseres per vendre els menuts de moltó en qualsevol carnisseria de la ciutat.⁶³⁰ Totes aquestes taules especialitzades, la de carns insalubres i les de ventres i budells eren taules de fusta mòbils, sense cap estructura d'obra, i per tant es podien canviar d'ubicació dintre de l'espai on el municipi els donava permís per instal·lar-se.⁶³¹

---

⁶²⁵ “Ítem que neguna pressona no tenga, ne gos tenir en I loch per vendra caps d'oveyles ab caps de moltons ensems, ne de bochs, ne de cabres ab los ventres e budels e frexures de moltons, ans los ventres dels moltons sien vanuts al rech sots los molins de la mar e los ventres e-ls budels de les oveyles e dels bochs e de les cabres sien vanuts en la riera, part lo portal de la Bocharia; o qui contrafarà, pagarà per ban cascuna vegada XX sous.” AHCB CC. Llibre del Consell vol. IV, fol. 16. Transcrit per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulación de la vida ciudadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350*. doc. vol. II. p. 1178.

⁶²⁶ “Ítem que les persones qui venen ventres d'ovelles ho de cabres, ho de bochs fora lo portal de la Boqueria que-ls haien a tenir i a vendre sots lo dit portal per XX braçes vers la riera, así que de XX braçes luny del portal no-s gosen acostar al dit portal. E qui contrafarà pagarà per cascuna vegada V sous e si pagar no-ls pot estarà prés V dies al castell, e tots aquests bans damunt dits haurà les dues parts lo veguer e la terça l'acusador, de la qual part del acusador, lo veguer no puixa res jaquir, ne fer neguna amor.” AHCB CC. Llibre del Consell vol. XII fol. 22v i 23. Transcrit per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulación de la vida ciudadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350*. doc. vol. II. p. 1174.

⁶²⁷ El portal Nou o de Santa Eulàlia del Camp, prenia el nom de la propera església de Santa Eulàlia de Mèrida, al desapareixer l'església perdurà el nom de portal Nou. CARRERAS Y CANDI, Francesch. *Geografía General de Catalunya*. Vol. Barcelona ciutat. p. 353.

⁶²⁸ AHCB CC. Ordinacions Especials V-2 fol. 59v- 62v.

⁶²⁹ AHCB CC. Llibre del Consell vol. IV, fol. 16. Transcrit per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulación de la vida ciudadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350*. doc. vol. II. p. 1178.

⁶³⁰ AHCB CC. Llibre del Consell vol. V fol. 7. [Transcrit per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulación de la vida ciudadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350*. doc. vol. II. p. 1179.

⁶³¹ Això explica per exemple que la taula de ventres i budells del portal de Santa Eulàlia es pogués instal·lar a la riera o al pont. “que•ls ventres dels moltons puxen esser portats per la ciutat a vendre e los ventres e los budells de les ovelles e dels bochs hagen esser venuts a la riera part lo portal de Sta. Eulàlia o en lo pont que aquí és, no embergant lo passatge de les gents”. AHCB CC. Ordinacions Especials V-2 fol. 59v- 62v.

En definitiva, durant el primer terç del segle XIV a Barcelona hi havia tres maells de carns de primera on es sacrificaven i es tallaven els moltons, els cabrits, els bous, les vaques, els vedells i certs porcs. Aquests maells eren el Maell Major, situat al centre neuràlgic de la ciutat; el Maell del Mar, situat al barri comercial i artesanal més dinàmic de la ciutat des del segle XIII i, finalment, el maell del Pont de Campderà que estava situat també a un barri molt dinàmic, sobretot des del punt de vista artesanal, el barri de Sant Pere. A més dels tres maells de carns de primera hi havia dos maells de carns de segona, on es sacrificaven i es venien els bocs, les cabres, les ovelles, les truges i els porcs originaris de Menorca i de Tolosa de Llenguadoc. D'aquests dos maells de segona el més gran era el maell de la Boqueria, situat al barri del Pi, un barri socialment molt heterogeni, tot i que prop del maell, a les muralles, hi vivien els habitants més pobres del quarter, entre ells moltes vídues sense recursos.⁶³² El segon maell de segona és el d'en Jaume Basset, al barri de Sant Pere, on, sobretot a l'altre costat del rec, es concentraven un gran nombre de focs de pobres. Finalment, la taula de carns insalubres i la de menuts de carns de segona es trobaven a les portes de la ciutat, però fora de les muralles, les dues prop del barri del Pi; la primera a la Porta Ferrissa i la segona a la porta de la Boqueria. Aquesta distribució de les carnisseries és un indicador de la distribució de la població a la ciutat per categories socials i del dinamisme de certs barris, ja que les carnisseries es van col·locar prop dels possibles consumidors. Així, al centre, nucli antic de la ciutat, habitat per ciutadans honrats, donzells, cavallers i eclesiàstics, es situa la carnisseria Major, en canvi les altres dues carnisseries de primera es troben als dos barris més dinàmics de la ciutat, dos grans barris artesanals i comercials, el del Mar i Sant Pere; establint-se, finalment, a la perifèria habitada per la gent més pobre, les carnisseries i taules de carns de baixa qualitat o infectes.

Aquesta estructuració tan clara comença a canviar a partir de 1340, ja que es comencen a construir noves carnisseries petites i sense capacitat per escorxar a la ciutat, carnisseries que es desenvoluparen durant la segona meitat del segle XIV i al llarg de tot el segle XV. Així, a partir de 1343 apareix a les ordinacions del mostassaf la carnisseria de la Figuera Cocorella,⁶³³ la quals s'havia construït el 1340 gràcies a un permís reial donat a Ramon Ferrer, la nova carnisseria contava amb dues taules.⁶³⁴ El 1341 el notari

---

⁶³² GUARDIA, MANUEL; GARCIA ESPUCHE, Albert. «Consolidació d'una estructura urbana: 1300 – 1516». A: *Història de Barcelona vol. 3*. Enciclopèdia Catalana. Barcelona, 1991-1997. p. 46 a 51.

⁶³³ AHCB CC. Llibre del Consell vol. XVI fol. 16.

⁶³⁴ ORTÍ GOST, Pere. *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*. p. 152.

Bernat Cervelló va rebre permís reial per construir una taula al carrer d'en Cervelló, a canvi d'una entrada de 50 sous i d'un cens de 9 sous. Al voltant dels mateixos anys es va construir la carnisseria del Carrer Ample amb dos taules, gràcies al permís que el rei va atorgar als carnisseres Bernat Castelló i Arnau Cardona, que van pagar d'entrada 280 sous i un cens anual de 135 sous. També pels voltants de 1341, Simó de Casalets, abaixador de draps va rebre permís reial per construir dues taules de carnisseria, fora el portal de la Boqueria, taules que es van ampliar amb la concessió al mateix Simó de Casalets de dos taules més entre el 1343 i el 1360.⁶³⁵ Mentre es dispersa la venda de carn per la ciutat de Barcelona es van creant noves ordinacions que regulen la nova situació del mercat. Així, el 12 de juny de 1352, una ordinació estableix que “*algun carnicer ho son missatge no gos degollar moltons, cabrits, ne alguna altre bèstia dins les carniceries ne defores sots ban de X sous, declaren emperò los dits consallers e prohomens que ls dits carnicers e lurs missatgers pusquen degollar en los escorxadors e en los lochs acostumats de degollar e quells cabriders pusquen degollar en la cabrideria cullent la sanch en una gaveta ho librel perquè sutzura aquí no sia feta.*”⁶³⁶ Per tant, amb aquesta ordinació s'estableix una separació definitiva entre l'espai d'escorxament i de venda, unes carnisseries/escorxadors tindrien capacitat per escorxar, mentre que la resta de les carnisseries només podrien dedicar-se a la venda.

Consolidada la nova situació, durant el segle XV es continuen construint carnisseries sense capacitat per escorxar per tota la ciutat, expandint-se en aquest procés la venda de carn de primera qualitat per tots els barris de la ciutat, ja que la venda de carns de segona quedarà relegada de manera quasi exclusiva a la carnisseria de la Boqueria.⁶³⁷ L'anàlisi de l'establiment de noves carnisseries durant el segle XV s'ha fet a través de les assegurances de tallar moltons, document on alguns carnisseres de Barcelona es comprometen tallar cert nombre de moltons diaris en una taula concreta durant un any. A part d'aquesta font, una sola carnisseria, la de la Duana, ens ha deixat un bon nombre de documentació a la sèrie Registre de Deliberacions, a causa de la polèmica que es va suscitar entre els consellers i el rei arran de la seva creació.

---

⁶³⁵ ORTÍ GOST, Pere. *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*. p. 152.

⁶³⁶ AHCB CC. Ordinacions Especials V-1 fol. 26 a 32v.

⁶³⁷ Així des de 1343 l'ordinació dirà que “*null carnicer ne nulla altra persona no vena ne tenga a la carniceria Maior, ne a la carniceria de la Mar, ne a a la carniceria del Pont d'en Campadara, ne del Call Juhic, ne de la Figuera Cocorella, ne en neguna altra carniceria de la ciutat truja qui hage hauts porcells, ne cabra, ne boch, ne porch de Manorca, ne de Tholosa, sinó a la carniceria de la Bocaria.*” Per tant inclou les noves carnisseries entre les carnisseries de primera qualitat. AHCB CC Llibre del Consell vol. XVI fol. 15v.

Començarem l'anàlisi de les carnisseries establides al segle XV per la carnisseria de la qual tenim més dades, la carnisseria de la Duana. Aquesta carnisseria va ser establida pel batlle general de Catalunya a en Pere Rosselló, carnisser de Barcelona,⁶³⁸ l'any 1445.⁶³⁹ El nou establiment es va construir davant el porxo del forment, que tenia a sobre la duana on els paraires venien els draps de llana,⁶⁴⁰ pels voltants d'aquest edifici també es trobava la pescateria i la carnisseria de la Mar. La nova carnisseria estava composta de dues taules una per tallar carn de moltó i l'altra per tallar carn d'ovella,⁶⁴¹ fet que conjuntament amb altres factors va suposar un punt de fricció entre les autoritats reials i les municipals. Així, el nou punt de venda de carn es va construir, per diverses raons, amb l'aferrissada oposició dels consellers i els carnisseres de la zona; pels consellers la construcció d'una nova carnisseria davant la duana contribuïa a contaminar una zona molt important econòmicament amb la brutícia pròpia de les carnisseries i obligava al consistori a posar dos guardes nous per recaptar la imposició de la carn (amb la despesa que suposa en sous), a més dels problemes de frau que podien sorgir per la instal·lació d'una taula de moltó al costat d'una taula d'ovella; pels emfiteutes de la Carnisseria de la Mar la carnisseria de la Duana esdevenia una nova competència, en situar-se molt a prop dels seus negocis. El consell, conjuntament amb alguns "hereters", emfiteutes de la carnisseria de la Mar, van intentar enderrocar aquesta carnisseria per la via legal, però la seva ofensiva no va obtenir cap resultat; així, el 1448, una sentència de la reina ratificava la legalitat de l'establiment fet pel batlle general de Catalunya.⁶⁴² Davant el fracàs de les demandes del consell per intentar tancar la carnisseria, els consellers es troben amb les despeses del judici, despeses que consideren injust pagar en exclusiva, ja que el tancament de la carnisseria interessava també a altra gent, concretament als emfiteutes de la Carnisseria de la Mar i al seu senyor alodial, el

---

⁶³⁸ En Pere Rosselló apareix per primera vegada a la documentació el 5 de març de 1445 per haver de pagar una multa al mostassaf per vendre carn de moltó sense pesar. AHCB CC. Manual XIII-17 fol. 77v.

⁶³⁹ El primer document que fa esment d'aquesta nova carnisseria està datat el 20 de novembre de 1445. AHCB CC. Registre de Deliberacions II-3 f. 159.

⁶⁴⁰ "*Que tots draps axí entegres com a tall, sien venuts per los parayres, en la casa de la duana a tots los qui comprar ne volran, quescun dimarts*" 1433. CARRERAS Y CANDI, Francesch. *Geografia General de Catalunya*. Vol. Barcelona ciutat. p. 656 nota 1748.

⁶⁴¹ De fet, aquesta és la única carnisseria, a part de la Boqueria, que podia tallar carn d'ovella a la ciutat de Barcelona, el fet que estiguessin a la mateixa carnisseria una taula de moltó i una altra d'ovella, molt a prop una de l'altra, va generar una demanda a la reina perquè faci l'establiment de les dues taules d'una sola carn, ja que els consellers creien que dues taules juntes i d'un sol senyor era una situació que afavoria l'estafa. AHCB CC. Registre de Deliberacions II-5 f. 2.

⁶⁴² AHCB CC. Registre de Deliberacions II-5 f. 2.

Monestir de Pedralbes.⁶⁴³ Finalment el municipi assumeix la meitat de les despeses i l'altra meitat es reparteixen entre els emfiteutes de la Carnisseria de la Mar i el Monestir de Pedralbes.⁶⁴⁴ Amb aquesta resolució es tanca el conflicte, que no es torna a reobrir fins el 1464, en plena guerra civil. En aquest moment, el batlle general de Catalunya que es trobava a les ordres del nou rei, Pere IV, conestable de Portugal, va concedir a en Pere Rosselló la construcció d'unes carnisseries als sòcols que hi havia sota les escales de la casa de la duana, per tant, davant les altres dues taules que ja tenia establertes; a canvi d'aquesta concessió l'esmentat Pere Rosselló havia donat al rei 200 florins d'or, diners que li eren ben necessaris al monarca per afrontar el conflicte bèl·lic. Per la seva part els consellers no acceptaven de cap manera la nova concessió, ja que aquest era l'espai on es concentrava la venda de draps de llana i amb la construcció de les noves taules s'augmentava la pol·lució en un espai que els consellers consideraven de gran interès comercial per la ciutat; així, en una reunió del 29 de desembre de 1464 els consellers decideixen estudiar com aconseguir que aquesta nova concessió fos retirada.⁶⁴⁵ En reunions successives els consellers decideixen enviar al síndic de la ciutat perquè convenci al rei dels perjudicis que creen les noves taules a la ciutat i retiri la seva concessió.⁶⁴⁶ Després d'aquest document que ens informa que els consellers van enviar el síndic de la ciutat per negociar amb el rei no hi ha més notícies d'aquest conflicte, el que ens impideix saber com va acabar, tot i això el més probable és que la concessió fos retirada, ja que després de la guerra a les assegurances per tallar moltó només s'assegura una taula, que es troba davant la duana.⁶⁴⁷

De la resta de les taules que van ser creades al llarg del segle XV en tenim molt poques dades, a penes el primer any en que apareixen a la documentació. Així, per exemple, a l'assegurança del 21 de juny de 1445 apareixen cinc carnisseries noves, assegurant-se de cadascuna una sola taula, per tant el més probable és que totes aquestes carnisseries només tinguessin una taula dedicada a tallar moltó. En concret en aquest document apareixen els següents establiments: la carnisseria de la Pica d'en Colom

---

⁶⁴³ El monestir de Pedralbes era senyor alodial de la Carnisseria de la Mar des de la fundació del monestir el 1326 Jaume II en fundar el monestir li va concedir entre d'altres rendes 505 s. i 8 d. que procedint dels censos de totes les taules del Maell de la Mar i de la carnisseria del Pont de Campderà i d'una part del Maell Major. ORTÍ GOST, Pere. *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*. p. 155 i 156.

⁶⁴⁴ AHCB CC. Registre de Deliberacions II-5 f. 16.

⁶⁴⁵ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 16 fol. 179v.

⁶⁴⁶ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 16 fol. 180v.

⁶⁴⁷ "Anthoni Riera una taula davant la duana - }V moltons." AHCB Consell de Cent. Manual XIII-21. fol. 27v.(30-09-1476).

(podria ser un canvi de nom de l'antiga carnisseria d'en Cervelló),⁶⁴⁸ la carnisseria del Pla d'en Lull, la de la Bòria, la de la Plaça Nova,⁶⁴⁹ la de Sant Pere i la d'en Sos. El 1451 apareix per primera vegada a la documentació la carnisseria de la Ovella,⁶⁵⁰ aquesta carnisseria, per unes dades que apareixen el 29 de març de 1474 al Registre de Deliberacions, sembla estar al costat de la carnisseria de la Boqueria, a la part interior del portal de la Boqueria, a tocar de la muralla.⁶⁵¹

El 23 de maig de 1461 apareix per primera vegada a la documentació la carnisseria de la Dagueria,⁶⁵² carnisseria on el 30 de setembre de 1476 en Joan Citjar es compromet a tallar moltó en una taula. En aquesta mateixa assegurança apareix una nova taula prop de la carnisseria del Mar, concretament al fossar de Santa Maria del Mar, on en Guillem Magret està disposat a tallar 5 moltons diaris.⁶⁵³ El 1481 apareix una nova taula al barri de Sant Pere, en aquesta ocasió a la placeta de Sant Pere, on en Pere Madrona es compromet a tallar 4 moltons diaris.⁶⁵⁴ Finalment l'última taula nova documentada durant el segle XV, és la taula del Carrer Cremat, que apareix a l'assegurança del 3 de març de 1484, amb una taula on es tallaran diàriament 4 moltons.⁶⁵⁵

En definitiva, al llarg dels segles XIV i XV a la ciutat de Barcelona es produeix una dispersió de la venda de carn, però no de l'escorxament, que durant el segle XIV es manté en els quatre grans maells i al llarg del segle XV pateix un procés invers al de la venda de carn, ja que tendeix a concentrar-se, principalment per raons fiscals, però també per raons higièniques, ja que s'intentaven concentrar les molèsties i la pol·lució que produïa el sacrifici i neteja dels animals. Així, els consellers de la Busca proposen el 24 d'abril de 1456 construir un escorxador municipal on es centralitzés l'escorxament del bestiar que després seria venut a les carnisseries de la ciutat, la mesura s'emmarcava dins el pla de sanejament de les finances municipals i en conjunt es pretenia centralitzar

---

⁶⁴⁸ Situada al carrer de la Pica d'en Colom, a partir del segle XV aquest carrer va començar a rebre el nom de carrer de l'Hospital, abans de la construcció de l'hospital de la Sta. Creu hi havia unes cases d'un tal Colom i una pica per abeurar el bestiar, d'on li venia el nom al carrer. PI y ARIMÓN, Andrés Avelino. *Barcelona antigua y moderna; descripción e historia de esta ciudad desde su fundación hasta nuestros días*. Imprenta Tomás Gorchs. Barcelona, 1854. p. 235.

⁶⁴⁹ La carnisseria de la plaça Nova va ser inaugurada el 1443. CARRERAS Y CANDI, Francesch. *Geografía General de Catalunya*. Vol. Barcelona ciutat. p. 383.

⁶⁵⁰ AHCB Consellers - Imposicions C-VI-13 fol. 4.

⁶⁵¹ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 22 fol. 56v.

⁶⁵² SCHWARTZ y LUNA, Frederich; CARRERAS y CANDI, Francesch (ed.). *Manual de Novells Ardits; vulgarment apellat Dietari de l'antich consell barceloní*. vol. II p. 371.

⁶⁵³ AHCB CC. Manual XIII-21. fol. 27v.

⁶⁵⁴ AHCB CC. Manual XIII-21. fol. 113v.

⁶⁵⁵ AHCB CC. Manual XIII-22. fol. 20.

el cobrament de l'impost a l'escorxador fent-lo més rendible i efectiu; a la vegada es volia concentrar en un sol espai la pol·lució i les molèsties que provocaven l'escorxament del bestiar.⁶⁵⁶ Aquesta proposta s'emmarcava també en una tendència general a bona part de les ciutats europees que intentaven concentrar l'escorxament del bestiar per raons higièniques. Així, a París i a altres ciutats franceses es va concentrar l'escorxament del bestiar al centre de la ciutat, en canvi a Itàlia⁶⁵⁷ o a Castella els escorxadors es traslladen als suburbis de la ciutat.⁶⁵⁸ A Barcelona la proposta dels consellers de construir un escorxador va ser aprovada el 25 d'abril, tot i que no s'ha trobat cap informació sobre la seva construcció, de fet els governs municipals que van seguir a aquest de 1456 van trobar una alternativa que donava solució a l'excessiva despesa que suposava la recaptació de l'impost de la carn amb un nou mètode de recaptació, el "cabessatge". Tot i això, sembla que l'escorxador es va acabar construint, per desgràcia les notícies que hi ha d'aquest nou escorxador central són escasses i indirectes, el que ens porta a analitzar-les amb molta prudència. La primera notícia apareix el 1473, quan es canvia el sistema d'imposició de la carn, abandonant-se el cabessatge i retornant al cobrament per pes de la bèstia escorxada; en aquest moment el Consell de Trenta proposa l'elecció de tres romaners, dos estaran a una casa, ja triada, prop del monestir de Jonquieres "*que és prop los scorxadors*", mentre que l'altre

---

⁶⁵⁶ AHCB CC. Registre de Deliberacions II-10 f. 74.

⁶⁵⁷ DESPORTES, François. « Los oficios de la alimentación ». A: *Historia de la Alimentación*. Ed. Trea. Gijón, DL. 2004. 571.

⁶⁵⁸ L'existència de diversos escorxadors per la ciutat generava moltes molèsties en multiplicar-se la brutícia i la pudor que deixaven les restes dels escorxaments, per exemple a París, una carta reial el 1366 es plany de les males olors i altres problemes que provoca el sacrifici dels animals a les cases dels carnisers. LEGUAY, Jean Pierre. *La pollution au Moyen Âge*. Ed. Jean-Paul Gisserot. Paris, 1999. p. 10. A Múrcia el 1493 es decideix traslladar l'escorxador i es prohibeix sacrificar el bestiar on es ven perquè "*...por quanto pareçe muy mal matar las carnes en los lugares donde se a de vender, porque queda alli la sangre e suçiedad dellas y en algunos tiempos huele muy mal, lo qual fasta agora se a acostumbrado hazer asy en esta çibdad e a sido mal mirado. Por ende... que el año venidero non mate la carne en las carniçerías syno en el valle del peso e traigan linpias a las cortar e non en otra manera*". MARÍN GARCÍA, M. A. «Las carnicerías y el abastecimiento de carne en Murcia (1450-1500)». p. 61. A Burgos el 1441 es trasllada una carnisseria, la de Medio, per motius de salubritat, males olors, etc. i per estar a una "*de las calles más honrada de Burgos*". BONACHÍA HERNANDO, Juan Antonio. «Abastecimiento urbano, mercado local y control municipal: la provisión y comercialización de la carne en Burgos (siglo XV) ». p. 101 i 102. A Conca el 1396 el Concejo trasllada les taules de carnisseria de "la plaza Mayor" i de "la Plazuela" a dos barris a l'extraradi de la ciutat, San Martín i San Gil, les taules que estaven al centre de la ciutat es van derribar el 1397 perquè "non estaban en lugar onesto nin conveniente". AGUADÉ, Santiago; CABAÑAS, Mª Dolores. «Comercio y sociedad urbana en la Castilla Medieval. La comercialización de la carne en Cuenca (1177-1500)» A: *Anuario de Estudios Medievales*, 14. CSIC. Barcelona, 1984. p.505. A Itàlia durant els segles XIV i XV a moltes ciutats es trasllada l'escorxament de les bèsties a l'exterior de les ciutats, prop del curs d'aigua, per evitar la brutícia i les males olors que l'escorxament produïa al centre de la ciutat. FERRIÈRES, Madeleine. *Histoire des peurs alimentaires, du Moyen Âge à l'aube du XXe siècle*. p. 50.

romaner estarà prop de la Rambla “a fi que los carnicers qui en quescuna de les dites parts scorxaran haien la romana oportunitat de pasar sens pèrdua de molt temps”.⁶⁵⁹ Una altra notícia que ubica uns escorxadors centrals a finals del segle XV prop del monestir de Jonqueres ens arriba a través d’un fogatge sense data i que Carreras Candi va situar a finals del segle XV; així, segons aquest fogatge hi ha una “Illa que és en lo cantó de ma esquerra entrant per lo portal de Jonqueres e vogí fins al carrer de Sanct Pere sobirà comprenent dues illes del carrer del Scorxador fins devant la Clavaguera”.⁶⁶⁰ Aquest carrer de l’escorxador al segle XIX passa a dir-se d’en Callari, però encara es recorda el nom antic de carrer dels Escorxadors vells; així, segons Víctor Balaguer el carrer dels Escorxadors vells es trobava davant el monestir de Jonqueres, al mateix carrer Jonqueres;⁶⁶¹ situació que coincideix amb la què dóna el fogatge de finals del segle XV. Finalment, una ordinació de 1476 obliga a què on s’escorxin moltons, no es puguin escorxar ovelles, anyells i altres bestiaris;⁶⁶² el que podria confirmar l’existència a finals del segle XV de dos grans escorxadors, un escorxador de carns de primera davant el monestir de Jonqueres i un escorxador de carns de segona a la Boqueria. Per tant, tot i la prudència amb el que s’han de prendre aquestes dades, ja que les fonts donen una informació molt escassa i contradictòria,⁶⁶³ pot ser que a finals del segle XV Barcelona centralitzés l’escorxament del bestiar en dos llocs relativament perifèrics dins la ciutat, la Boqueria i Jonqueres, evitant amb aquesta mesura que s’escorxessin animals en llocs tan centrals com eren la carnisseria Major o la de la Mar, a més l’escorxador de Jonqueres es va construir prop de la claveguera, el que facilitava la higiene del barri circumdant.

El procés de dispersió dels centres de venda de carn per tota la ciutat es pot dividir en diverses etapes. Així, a principis del segle XIV, a Barcelona només hi havia quatre maells o carnisseries on s’escorxava i es venia la carn. A començaments de la dècada dels 40 del segle XIV comença el procés de dispersió de la venda de carn amb la construcció de petites carnisseries sense capacitat per escorxar, sobretot aquestes noves

---

⁶⁵⁹ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 21 fol. 237.

⁶⁶⁰ CARRERAS Y CANDI, Francesch. *Geografia General de Catalunya*. Vol. Barcelona ciutat. p. 389.

⁶⁶¹ BALAGUER, Víctor. *Las calles de Barcelona en 1865*. Imprenta y fundición de M. Tello. Madrid, 1888. p. 213.

⁶⁶² AHCB CC. Ordinacions Especials V-10 fol. 298.

⁶⁶³ En una de les reestructuracions del cobrament de l’ajuda de la carn, el 29/04/1474 es torna a parlar de tres romanès però en aquesta ocasió a “qui scriven les pesades de les romanès a la carniceria Major, lo dit Pereller; e lo dit Oller a la carniceria de Santa Maria de la Mar” el que fa pensar que es continua escorxant a la carnisseria Major i a la del Mar com al segle XIV. AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 22 fol. 56v.

carnisseries es creen per donar servei als nous barris que comencen a sorgir fora les muralles de Jaume I a la zona del Raval. El procés de dispersió es frena després de la Pesta de 1348 i les següents epidèmies que van sacsejar la ciutat durant la segona meitat del segle XIV. Tot i que la ciutat no perd una gran quantitat de població gràcies a la migració rural, sí que es produeix un greu sotrac que es nota en la venda de carn; la reducció de les vendes provoca que s'abandonin algunes taules i que en les taules que continuen funcionant es desacceleri el creixement dels censos d'arrendament o que fins tot s'arribin a baixar.⁶⁶⁴ Fins els anys 40 del segle XV no es reprèn l'expansió i dispersió de les carnisseries per la ciutat amb l'aparició de sis noves carnisseries al voltant de 1445, aquesta expansió no es frena i continuen apareixent noves carnisseries fins a final de segle, especialment als barris més populosos i dinàmics de la ciutat, com el barri de la Ribera i el de Sant Pere. També durant la segona meitat del segle XV es produeix una expansió dels antics grans maells, amb la creació de noves taules a l'exterior, com sembla que són les taules de la ovella a la Boqueria o les del fossar de Santa Maria del Mar a la carnisseries del Mar. Per altra banda es produeix una concentració de l'escorxament en dos punts, els escorxadors de Jonqueres i de la Boqueria, en un intent per part dels consellers de fer més eficient el cobrament de l'impost de la carn i de millorar la higiene de la ciutat.

Aquesta dispersió de la venda de carn va comportar exclusivament una expansió de la venda de carn de primera per tota la ciutat, mentre es concentrava i es reduïa l'oferta de carns de baixa qualitat i baix preu. Primer va desaparèixer la carnisseries de Jaume Basset el 1322; un segle després, el 1471, es trasllada la taula de menuts de boc, cabra i ovella al portal Nou; finalment, el 1476 es va tancar la taula de carns insalubres de Porta Ferrissa. Mentre això succeïa s'anava concentrant tota l'oferta de carns de baixa qualitat a la Boqueria, amb la sola excepció de l'obertura el 1445 de la taula d'ovella a la Duana, en contra de la voluntat dels consellers.

La dispersió de la venda de carn va plantejar nous problemes al mostassaf i els seus subordinats ja que ara els era més difícil controlar la venda de carn, però per altra banda,

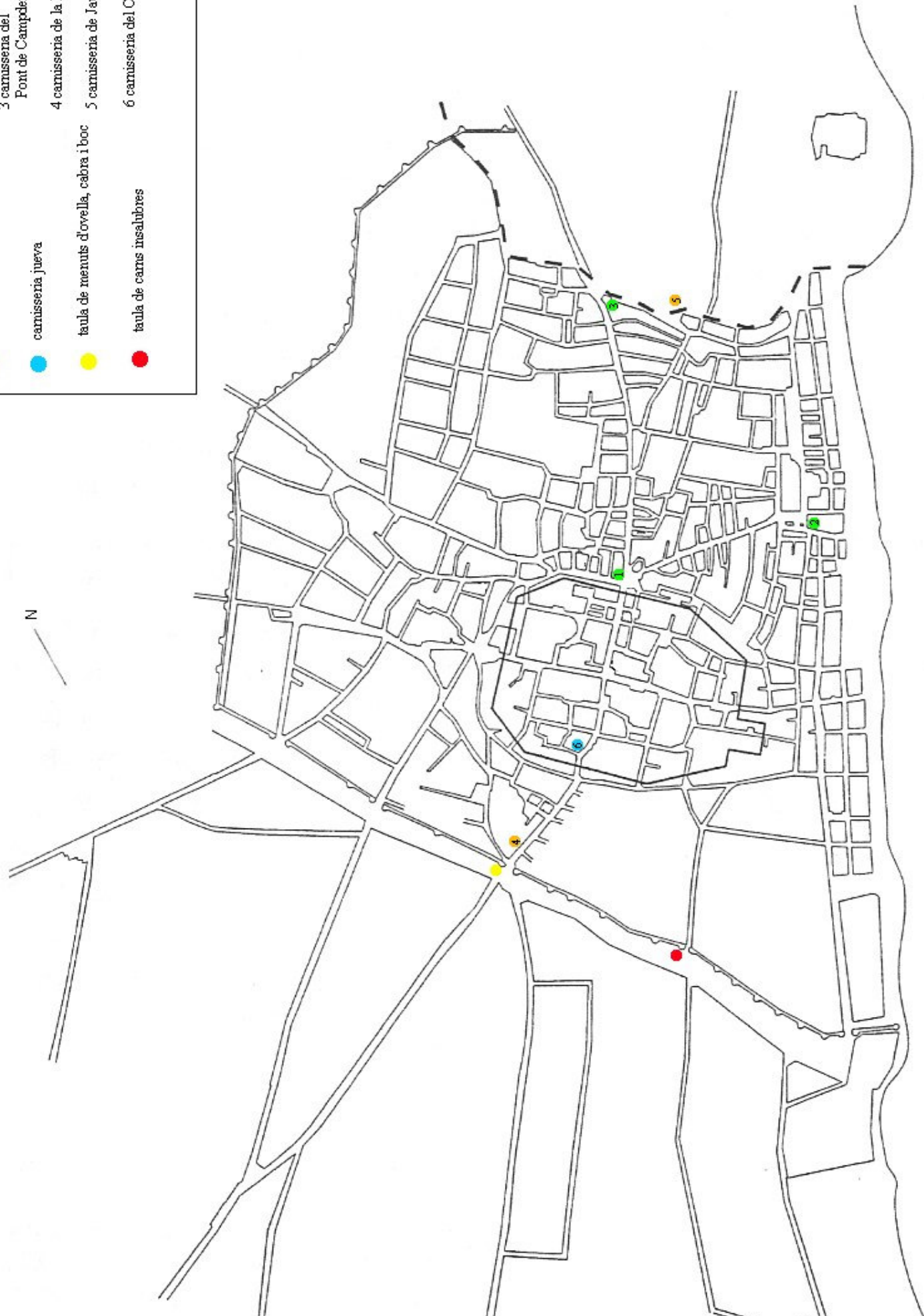
---

⁶⁶⁴ Al Maell de la Boqueria s'abandonen el 1365 dues taules, la carnisseries del Pont d'en Campderà amb el seu trasllat passà d'onze a vuit taules, al Maell Major es van abandonar taules que es van unificar amb un sol propietari útil, a les taules de la carnisseries del Carrer Ample una sentència redueix el cens anual que havia de pagar el carnisser, ja que els jutges el consideraven excessiu després de les mortalitats, ja que s'havien reduït molt les vendes. ORTÍ GOST, Pere. *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*. p. 147 a 193.

va millorar el control del procés d'escorxament que es va fer més higiènic i menys molest pels habitants de la ciutat. Finalment, la concentració de les taules de segona i la supressió de la taula de carns insalubres va suposar una probable reducció del consum de carn per part de les classes socials urbanes més pobres.

Els maells i taules de Barcelona vers el 1320

- carnisseries de primera
  - carnisseries de segona
  - carnisseries jueva
  - taula de menuts d'ovella, cabra i boc
  - taula de carns insalubres
- 1 carnisseries Major
  - 2 carnisseries de la Mar
  - 3 carnisseries del Pont de Campdà
  - 4 carnisseries de la Boqueria
  - 5 carnisseries de Jaume Basset
  - 6 carnisseries del Call

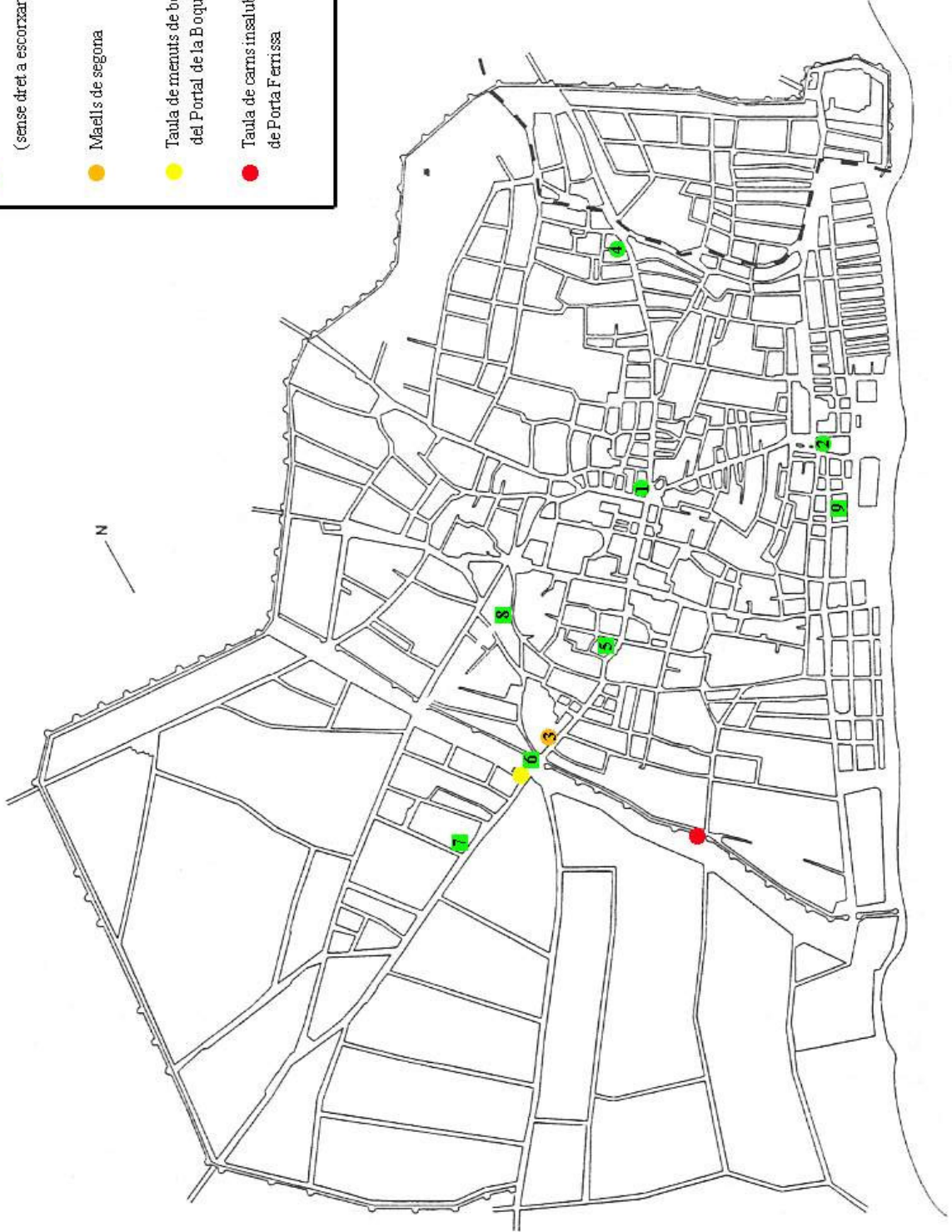

Maells i carnisseries de Barcelona vers 1400

- 1 Maell Major
- 2 Maell del Mar
- 3 Maell de la Boqueria
- 4 Maell del Pont de Campderà
- 5 Carnisseria del Call
- 6 Carnisseria fora el Portal de la Boqueria
- 7 Carnisseria d'en Cervelló
- 8 Carnisseria de la Cucurella
- 9 Carnisseria del Carrer Ample

- Maells de primera
- Carnisseries de primera (sense dret a escorzar)
- Maells de segona
- Taula de menuts de boc, cabra i ovella del Portal de la Boqueria
- Taula de carnis insalubres de Porta Ferrissa

3.3.2 Salubritat i higiene en la venda de carn

Com ja s'ha dit a la introducció, a Barcelona, com a altres ciutats europees, durant el segle XIV s'estableix un sistema de control de la venda de carn a tres velocitats; els legisladors acceptaven, per tant, la venda de carns de qualitats molt diferents sota la premisa que en tot moment els consumidors havien de saber que era allò que estaven comprant, per aconseguir això van intentar diferenciar de manera molt clara els espais de venda que ocupava cada tipus de carn. De entre totes les carns que es venien a Barcelona la que més preocupava als consellers era la carn insalubre, procedent d'animals morts per malaltia, atacs de feres, etc., els possibles efectes negatius que aquesta carn podia provocar en la salut humana va fer que es generés al voltant d'ella abundant legislació.

A Barcelona, com ja s'ha vist en apartats anteriors, l'espai on es venia la carn insalubre va patir canvis d'ubicació fruit de l'evolució de la mentalitat amb la qual els consellers van afrontar els problemes que generava la venda d'aquesta carn. En un principi les ordinacions de 1301 estableixen que a la carnisseria de la Boqueria es vengués tant la carn d'ovella, de boc, de cabra i de porc de Tolosa i de Menorca, com la carn d'animals morts per malaltia, atacats per llops, etc.⁶⁶⁵ Així, en un primer moment, els consellers només consideraven l'existència de dos tipus de carn: aquelles que segons els metges podia menjar el rei, un noble, un clergue o un burgès, sense que li perjudicés la salut (moltó, bou, vaca, vedell, cabrit, porc...) i, la resta de carns, aquelles que només compraria i es menjaria una persona que per la seva pobresa no podia adquirir carns de bona qualitat. Per tant, els consellers, preocupats només per la qualitat de les carns que mengen les classes altes, únicament s'interessen per separar les carns de primera de la resta, sense que els preocupi gaire que la confusió entre les carns de baixa qualitat puguin provocar malalties entre els consumidors.

El 1303 l'ordinació que regula la venda de les carns de baixa qualitat canvia i ordena que, totes les carns mortes fora de la ciutat o que estiguessin malaltes en el moment del seu sacrifici s'havien de vendre a una taula fora del portal de la Boqueria;⁶⁶⁶ per tant, ja

---

⁶⁶⁵ AHCB CC. Llibre del Consell vol. I fol. 5. Transcrit per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulació de la vida ciutadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350*. doc. vol. II p. 1088.

⁶⁶⁶ “*que negun carnicer, ne nulla altra persona no gos vendre carn de bèstia ofegada, ne malalta, ne maseylla, ne enderrocada, ne morta per lops, ne per altra bèstia, sinó fora-l portal de la Boqueria, devant lo Castell e aquell qui la vendrà deja denunciar als compradors la condició de la carn.*” AHCB CC.

no es podien vendre a la carnisseria de la Boqueria, on es van continuar venent les carns de boc, ovella, cabra, truja i porc de Tolosa de Llenguadoc i de Menorca.⁶⁶⁷ Així, els consellers separaven de manera definitiva les carns d'animals sans que produïen carns de baixa qualitat, de les carns d'animals malalts en el moment del seu sacrifici o que es sospitava que podien estar malalts quan van morir.

Aquest canvi a les ordinacions mostra que els consellers han pres consciència de la diferència que hi ha entre les carns de baixa qualitat; acceptant ara, que hi ha carns més perilloses per la salut que d'altres. L'ordinació que separa la venda de les carns considerades, a partir del 1303, com a carns de segona qualitat de les de les carns perilloses per la salut es consolida el 1310 amb el trasllat de la taula de carns insalubres fora el portal de Porta Ferrissa,⁶⁶⁸ on queda fixada la venda d'aquesta carn fins el tancament de la taula el 1476, tancament que es va produir com a reacció a un fort brot epidèmic a la ciutat.⁶⁶⁹

Una de les carns que des d'un primer moment els carnisseres van relegar a aquesta taula de carns insalubres va ser la carn d'animals morts fora de la ciutat, tant si havien mort per si mateixos a causa d'una malaltia, com si els havien matat els llops, com si simplement havien estat sacrificats fora de les muralles de la ciutat. De fet, ja des de l'alta Edat Mitjana, els clergues consideraven com aliment immund o impur les carns que no havien estat sacrificades per l'home, anomenant-les "*morticina*" i el seu consum era castigat als penitencials amb una pena de entre 40 i 100 dies de penitència. En bona part la motivació d'aquesta prohibició era deguda a la voluntat de l'Església de separar el món dels homes del dels animals, davant uns cultes pagans que sacralitzaven certs animals, tot i que també hi havia la voluntat d'aconseguir una certa pedagogia de la

---

Llibre del Consell vol. I, fol. 78 i 78 v. Transcrit per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulació de la vida ciutadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350*. doc. vol. II. p. 1090.

⁶⁶⁷ "*que nengun carnicer, ne nulla altra persona no gos vendre, ne tenir al mael maior, ne al mael de la mar, ne al mael del Pont de Campderà, oveyla, ne truia, ne boch, ne cabra, ne porch de Manorcha, ne de Tholosa, sinó a la Boqueria; e qui contrafarà pagarà per ban cada vegada X sous.*" AHCB CC. Llibre del Consell vol. I, fol. 78 i 78 v. Transcrit per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulació de la vida ciutadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350*. doc. vol. II. p. 1090.

⁶⁶⁸ "*que negun carnicer ne neguna altra persona no vena carn de bèstia ofegada, ne malalta, ne enderrocada, ne morta per lops ne per altra bèstia sinó fora lo portal de la Porta Ferriça. E aquell qui la vendrà deia denunciar al comprador la condició de la carn.*" AHCB CC. Llibre del Consell vol. II fol.

6v.

⁶⁶⁹ AHCB CC. Ordinacions Especials V-10 fol. 298.

higiene.⁶⁷⁰ Encara que aquests tabús, fossilitzats en la mentalitat i la legislació, resten vigents durant la baixa Edat Mitjana, la consideració higiènica és la que es desenvolupa més en aquesta època i influeix de manera més profunda en la mentalitat dels consellers. Així, els metges, basant-se en el concepte “d’alteració o canvi” molt elaborat a la filosofia natural aristotèlica, consideren que qualsevol cosa que s’ingereixi pot ser aliment, medicina o verí, segons l’alteració que provoqui en el cos humà en entrar en contacte amb aquest.⁶⁷¹ Partint d’aquesta premissa, la carn de la qual no es sabia ni l’origen, ni la mort; ningú no sabia del cert quina reacció podia provocar en el cos humà, i per tant era sospitosa de ser perillosa per la salut. De fet, els metges consideraven que si una carn pertanyia a un animal malalt, la malaltia podia passar a l’ésser humà (no a través del contagi per una bactèria o un virus) sinó a través de l’assumpció per part del cos de les qualitats de la carn consumida, en aquest cas qualitats nocives. Per exemple, Arnau de Vilanova en el seu tractat sobre la lepra diu que es pot agafar aquesta malaltia, per menjar carn de ruc, de bou, de vaca, de porc malalt o d’altres carns impures.⁶⁷² Aquesta idea de perillositat de les carns que provenen d’animals que no se sap on han mort, ni com han mort, es veu reforçada a partir de l’aparició dels tractats sobre la pesta. Jaume Agramunt, per exemple, en el seu tractat sobre la pesta escrit el 1348, considera que tot aliment procedent d’una zona on hi ha pesta, s’ha corromput per l’aire pestilencial i ha deixat de ser un aliment per esdevenir un verí, per tant recomana conèixer l’origen dels aliments abans de menjar-los i, naturalment, no menjar un animal que ha mort per malaltia, ja que pot ser una aliment mortal.⁶⁷³

També anaven a la taula de carns insalubres les carns d’animals que havien entrat vius a la ciutat però que, en escorxar-los, s’havia vist que estaven malalts. Aquest és el cas del porc mesell, una de les poques malalties animals que apareix clarament a les ordinacions. La primera vegada que apareix el terme “masell” a les ordinacions és l’any 1301, a la mateixa ordinació que prohibeix vendre carn d’animals morts fora de la ciutat

---

⁶⁷⁰ BONNASSIE, Pierre. «Consommation d’aliments immondes et cannibalisme de survie dans l’Occident du Haut Moyen Âge (IVe-XIe s.)». A: *Les sociétés de l’an mil; un monde entre deux âges*. De Boech Université. Bruseles, 2001. p. 149 a 152.

⁶⁷¹ GARCÍA BALLESTER, Luis. *La búsqueda de la salud; sanadores y enfermos en la España medieval*. p. 135 i 136.

⁶⁷² FERRIÈRES, Madeleine. *Histoire des peurs alimentaires, du Moyen Âge à l’aube du XXe siècle*. p. 34.

⁶⁷³ “*Dich encara, “venen corrupcions” contra lo primer e-l segon grau dels vivents, ço és a saber herbes, blats, arbres, fruyta e bèsties, car segons que solien aver propietat d’aprofitar al nostre cors ara han propietat d’enverinar e de matar*”. AGRAMUNT, Jaume. *Regiment de preservació de pestilència: (Lleida, 1348)*. Enciclopèdia Catalana. Barcelona, 1998. p. 55 paràgraf 20.

“que negun carnicer, ne nulla altra persona no gos vendre carn de bèstia ofegada, ne malalta, ne maseylla”,⁶⁷⁴ tot i que la legislació no vincula aquesta malaltia amb el porc de manera directa fins el 1315 “Ítem que negun carnicer, ne neguna persona no vena, ne tenga al Mael Major, ne al mael de la Mar, ne al Mael d'en En Pont d'en Campderà, ne de la Boqueria, ne del Call Juych; porch fresch, ne salprés, ne carnsalada veyà, qui sia masella, mas que-s vena a la Porta Ferrissa”.⁶⁷⁵

Però que s'entén per porc mesell? El mot mesell al segle XIV vol dir leproús, i va ser un terme comú al francès, l'occità i l'italià antics; en territori català es documenta per primera vegada el 1157, en un document llatí de Perpinyà on ja abunden les paraules catalanes i on es parla de l'expulsió dels leprosos d'aquesta ciutat.⁶⁷⁶ Per tant el porc mesell és un porc atacat per la lepra, almenys això és el que es creia al segle XIV com a conseqüència de la similitud entre un dels primers símptomes de la lepra humana i la cisticercosi del porc: inflamació de la llengua i aparició d'unes pústules o vesícules sota la llengua inflamada.⁶⁷⁷ Tot i això, l'opinió dels metges no era unànime respecte a la perillositat d'aquesta carn, de fet, els metges no es posaven d'acord sobre quines podien ser les causes que provocaven la lepra entre els humans. Així, per Arnau de Vilanova, com ja s'ha vist, el porc mesell era una més de les moltes causes que podien provocar la lepra, de la mateixa manera pensaven Platearius i Bartomeu l'Anglès; per altres autors, en canvi, la carn de porc mesell no forma part de les possibles causes que poden provocar la lepra entre els humans, aquest és el cas del Montpellerí, Bernard de Gourdon, qui no considera al porc mesell com una possible causa de la lepra, en canvi si considera perillosos certs aliments considerats com a melancòlics: les lleties o altres lleguminoses, la carn d'ase i la carn d'ós o d'altres bèsties salvatges.⁶⁷⁸ Allò que mai no van sospitar els metges de l'època va ser que el veritable perill que amagava la carn de porc mesell era una larva que en desenvolupar-se en el cos humà provocava la teniasi i

---

⁶⁷⁴ AHCB CC. Llibre del Consell vol. I fol. 5. Transcrit per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulació de la vida ciutadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350*. doc. vol. II. P. 1089.

⁶⁷⁵ AHCB CC. Llibre del Consell vol. IV fol.9. Transcrit per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulació de la vida ciutadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350*. doc. vol. II. P. 1083.

⁶⁷⁶ COROMINES, Joan. *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Vol. V. p. 626.

⁶⁷⁷ FERRIÈRES, Madeleine. *Histoire des peurs alimentaires, du Moyen Âge à l'aube du XXe siècle*. p. 36 i 54.

⁶⁷⁸ BÉRIAC, Françoise. *Histoire des lepreux au moyen âge; une société d'exclus*. Imago. Paris, 1988. p. 20 a 24.

la cisticercosi humana, ja que en aquells moments els metges consideraven que els cucs intestinals naixien per generació espontània.⁶⁷⁹

En definitiva, a començaments del segle XIV si una cosa estava clara respecte a la carn del porc mesell, és que ningú tenia clar quin era el seu grau de perillositat i quina era la seva veritable relació amb la lepra humana. Aquesta indefinició fa que no resulti estrany que la diferència de preu a Barcelona entre la carn de porc fresca sana i la carn de porc mesell sigui molt petita. De fet, al llarg del segle XIV la diferencia de preu entre el porc sa i el mesell oscil·larà entre 1 i 3 diners; així, el 1346 el preu que pagava el consumidor per una lliura de porc fresc sa és de 9 diners i per una lliura de porc mesell és de 8 diners;⁶⁸⁰ al 1387, en canvi, el porc sa val 12 diners i el mesell 9.⁶⁸¹ A part de l'escasa diferència de preu entre la carn de porc sana i la mesella, la carn de porc mesell és més cara que la carn de cabra o d'ovella, el que demostra que els habitants de Barcelona no li tenien gaire por al porc mesell. Aquesta falta de temor cap una carn que es sospitava que podia provocar una de les malalties més temudes de l'Edat Mitjana fa pensar que els consumidors controlaven el riscos que suposava menjar aquesta carn; és molt probable que com passava amb els habitants de la Sologne al segle XVII, que van arribar a controlar les dosis que podien menjar de sègol banyut sense agafar el foc de Sant Antoni,⁶⁸² els habitants més pobres de Barcelona arribessin a controlar la suposada perillositat de la carn de porc mesell, segurament cuinant-la bé.

A diferència del porc mesell del qual la seva perillositat generava molts dubtes fins i tot entre els metges, un altre tipus de carn va ser condemnada de manera unànime, ja que els consellers la consideraven una carn molt perillosa, fins el punt que creien que la seva ingestió podia provocar la mort. Es tracta de la carn d'ovella, la venda de la qual es va prohibir a partir de 1312 amb una multa de 1000 sous o la pèrdua del puny dret, a més de la inhabilitació professional com a carnisser, ja que segons diu l'ordinació "*per esquivar perill de mort e maleries, que negun carniçer, ne altre persona, no tenga, ne gos tenir a la carniçeria maior, ne a la carniceria de la mar, ne a la carniceria del pont d'en Campdera, ne del cayl juych de fora, ovella.*"⁶⁸³ L'ordinació resulta un misteri, perquè mentre en aquesta ordinació s'està prohibint la venda de carn d'ovella,

---

⁶⁷⁹ FERRIÈRES, Madeleine. *Histoire des peurs alimentaires, du Moyen Âge à l'aube du XXe siècle*. p. 33.

⁶⁸⁰ AHCB CC. Llibre del Consell vol. XVII, 23 a 27.

⁶⁸¹ AHCB CC. Ordinacions Especials V-8 fol. 7v.

⁶⁸² FERRIÈRES, Madeleine. *Histoire des peurs alimentaires, du Moyen Âge à l'aube du XXe siècle*. p. 188 a 191.

⁶⁸³ AHCB CC. Llibre del Consell, vol. vol. II fol. 35v.

que ni tan sols es pot vendre a la carnisseria de Porta Ferrissa, castigant-la amb una multa desproporcionada, una mica més amunt a les mateixes ordinacions se li està taxant el preu de venda, concretament el 1312 a 5 diners.⁶⁸⁴ Anys després, el 1354, tot i que es manté la prohibició de tallar ovella, s'incorpora a l'ordinació la frase “*sinó a la carnisseria de la Boqueria*”,⁶⁸⁵ o sigui que mentre es prohibia la comercialització de la carn d'ovella sota una multa de 1000 sous, es permetia la seva venda a la Boqueria. No sabem quina és la greu malaltia que els consellers creuen que la carn d'ovella pot transmetre als consumidors amb la seva carn, però una teoria plausible és que creguessin que podia transmetre la *pigota*. Aquesta malaltia pròpia dels ovins, és endèmica a la zona mediterrània i a l'Edat Mitjana afectava als ovins fins i tot de les zones atlàntiques, com Anglaterra. Al Llenguadoc, concretament, es prohibeix la venda dels moltons *marranos*, *galamutos*, *capmartinos* o *malalts de picota*, concretant quines són les malalties que provoquen la prohibició de la venda d'aquesta carn, per desgràcia a Barcelona no es concreta cap malaltia a la prohibició, simplement es diu que es prohibeix la venda d'ovella per por què provoqui una malaltia greu o fins i tot la mort.⁶⁸⁶ Si la malaltia que afectava a les ovelles era la *pigota*, sembla que l'epidèmia es va agreujar al voltant del 1312 el que va provocar la greu prohibició, relaxant-se després a mesura que la epidèmia perdia força, fins desaparèixer el 1387.⁶⁸⁷ Com amb el porc mesell, probablement la gent no tenia tanta por a aquesta carn com sembla que tenien els consellers, pel que trasllueix la redacció de l'ordinació, ja que, tot i que la prohibició continua vigent el 1354, es permet la venda de carn d'ovella a la Boqueria, la qual cosa demostra que la gent devia continuar comprant la carn d'ovella tot i la paorosa ordinació. De fet, la *pigota* dels ovins, avui es sap no es transmet a l'home, però en aquell moment la seva semblança amb la verola va fer que davant la por al contagi els consellers prenguessin mesures preventives; tot i que els consumidors d'aquesta carn, gent amb molt pocs recursos i que recorrien a aquesta carn per ser la única que podien comprar, no sembla que tinguessin gaire por a la malaltia que la carn d'ovella podia provocar, probablement perquè li tenien més por a la gana i a la debilitat que provoca la desnutrició.

---

⁶⁸⁴ AHCB CC. Llibre del Consell, vol. XIII fol. 17.

⁶⁸⁵ AHCB CC. Ordinacions Especials V-1 fol. 75 a 82.

⁶⁸⁶ FERRIÈRES, Madeleine. *Histoire des peurs alimentaires, du Moyen Âge à l'aube du XXe siècle*. p. 28 i 29.

⁶⁸⁷ Aquest any l'ordinació apareix tatxada i en els anys següents no torna a aparèixer. AHCB CC. Ordinacions Especials V-7 fol. 7.

Molts anys després, el 28 de juny de 1499, es torna a parlar de prohibir la venda de certs moltons i ovelles per entrar malalts a la ciutat, concretament afectats de dues malalties: el mal de *Sant Nen*⁶⁸⁸ i per bubes. Específicament el mostassaf diu al Consell Ordinari o de Trenta, “*que los carnicers e altres qui fan tallar carns en la dita ciutat, fan tallar carns morbozes; los quals porten grans dans e destruccions en los cossos humans, e per aquelles se engendren moltes malalties en los poblats en la dita ciutat.*”⁶⁸⁹ A més el mostassaf assegura que tot i les ordinacions que ja hi ha establertes prohibint la venda de carns d’animals malalts i les penes que s’imposen als carnisers que infringeixen les ordinacions, aquests les continuen infringint, i per això demana un reforçament de la legislació. El Consell decideix “*E perquè ells dits consellers summament desijen preservar los poblats de la dita ciutat, dels dits dans e inconvenients han deliberat proposar-ho en lo present consell, perquè n sia feta aquella determinació que serà vista al present consell.*”⁶⁹⁰ Fruit de la deliberació del Consell de Trenta, el 29 de juny de 1499, apareix una ordinació que prohibeix de manera taxativa el sacrifici de moltons i ovelles malalts als escorxadors de la ciutat “*que nengun bestiar de moltons, ovelles o altres que fosen malaltes de mal de buas ni ronyoses que no•s puxen metar sot pena de X lliures e sots dita pena que si los aseonadors en lurs mas vindran les pels que sots dita pena o ajen a denunciar al mostesaf.*”⁶⁹¹ Per tant, ara l’ordinació és molt més explícita i realista, es prohibeix sacrificar moltons i ovelles malalts per evitar malalties a la ciutat. Per aplicar aquesta norma el mostassaf i els seus pesadors actuaran als escorxadors sobre els animals vius i no a les taules, la mentalitat dels consellers en les últimes dècades del segle XV ha canviat, ara les carns insalubres ja no es poden comercialitzar a la ciutat, per tant ja no té sentit actuar sobre les taules on és més difícil de detectar el frau, sinó que és millor actuar sobre l’animal viu i evitar així que la seva carn entri en el circuit comercial.

Tant el porc mesell, com l’ovella amb pigota o ronyes, eren animals malalts abans de ser sacrificats i això feia que les seves carns fossin, segons els consellers, perilloses per la salut. Hi havia carns, en canvi, que podien esdevenir perilloses en el procés d’escorxament, si aquest es feia malament. És per això que es creen ordinacions per

---

⁶⁸⁸ Probablement anomenaven mal de Sant Nen a la ronya, malaltia cutània comuna a molts mamífers quadrúpedes causada pel paràsit *Sarcoptes scabiei*. Sant Nen es la forma popular d’anomenar a Sant Senent, sant molt venerat a Catalunya, es venerava conjuntament amb Sant Abdon, anomenant-se popularment Sant Nen i Sant Non.

⁶⁸⁹ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 34 fol. 138.

⁶⁹⁰ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 34 fol. 138.

⁶⁹¹ AHCB CC. Ordinacions Especials V-10 fol. 283.

regular el procés d'escorxament i evitar practiques que poden posar en perill la salut dels consumidors. L'única part en el procés d'escorxat de la qual tenim notícia, precisament perquè era considerada com a perillosa, era l'inflat dels ovi-càprids per treure'ls-hi la pell; aquesta pràctica era i continua sent habitual als escorxadors perquè és l'única forma de no deixar restes de pell a la carn, ni restes de carn a la pell (pell que es venia després als blanquers), a més era una pràctica molt delicada perquè si es feia malament la carn de moltó agafava gust de llana i resultava molt desagradable. A començaments del s. XIV, tant a Barcelona com a d'altres ciutats mediterrànies,⁶⁹² estava sorprenentment prohibit inflar els ovi-càprids de qualitat, com els moltons o els cabrits. La primera ordinació en aquest sentit apareix el 1301, prohibint que s'inflin els moltons i els cabrits, deixant inflar, en canvi, els bocs i les cabres. La pena per no acatar-ho era una multa de 10 sous,⁶⁹³ i pèrdua de la carn, que s'haurà de donar als hospitals. L'ordinació no es modifica gaire al llarg de bona part del segle fins que, el 1378,⁶⁹⁴ l'ordinació canvia radicalment; la nova ordinació obliga a inflar qualsevol animal (sense distinció de qualitats) amb una manxa, pujant la multa a 50 sous o 50 dies al castell. La ordinació pateix una nova modificació el 1387: ara es prohibeix inflar moltons i cabrits, però no bocs i cabres, amb la boca o amb aire que surti de la boca, sota una multa, altra vegada, de 10 sous,⁶⁹⁵ aquesta relaxació de l'ordinació no va durar gaire, perquè el 1393 canvia la redacció de manera definitiva, prohibint-se l'inflat de

---

⁶⁹² Per veure l'estudi d'aquesta ordinació a les ciutats de la Provença. STOUFF, Louis. *La table provençale: boire et manger en Provence à la fin du Moyen Âge*. Barthelemy. Avignon, 1996. p. 95. A Toledo també estava prohibit inflar els ovi-càprids des de començaments del segle XV “*que la carne finchare para vender*”, el mateix passava a Burgos, segons ordinacions de finals del segle XV. IZQUIERDO BENITO, Ricardo. *Abastecimiento y alimentación en Toledo en el s. XV*. Diputación de Toledo- Ed. De la Universidad de Castilla-La Mancha. Cuenca, 2002. p. 66. BONACHÍA HERNANDO, Juan Antonio. «Abastecimiento urbano, mercado local y control municipal: la provisión y comercialización de la carne en Burgos (siglo XV)». p. 134.

⁶⁹³ “*Ordonaren los Conseyllers e els prohomens de la ciutat que null hom no gos inflar cabrits, ne moltons, ne nulla altra carn, sinó bochs e cabres, e qui contrafarà, pagarà per ban X sous e la carn serà dels espitals.*” AHCB CC. Llibre del Consell vol. I fol. 4v. Transcrit per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulació de la vida ciutadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350*. doc. vol. II. p. 1147.

⁶⁹⁴ “*Ara hoiats per manament del mostaçaf ordonaren los Consellers e prohomens de la ciutat que nagun carnicer ne son missatge ne naguna altra persona no gos inflar moltons, cabrits, ne neguna altra bèstia sinó ab manyes qui haien canó de fust, e qui contrafarà pagarà per ban cascuna vegada ·L· sous, e si pagar no·ls pot starà pres aytants dies com ha sous en lo ban.*” AHCB CC. Ordinacions Especials V-4. fol 135v.

⁶⁹⁵ “*Ítem que algun carnisser e son missatge e neguna altra persona no gos inflar moltons, cabrits ne neguna altra bèstia sinó bochs e cabres ab la boca o ab vent de bocha. E qui contrafarà pagarà per ban cascuna vegada X sous*” AHCB CC. Ordinacions Especials V-8. fol 5.

qualsevol bèstia amb la boca, obligant a que es fes amb una manxa, tot i que amb una multa baixa, 10 sous, aquesta ordinació va restar vigent durant tot el segle XV.⁶⁹⁶

El motiu de la prohibició d'inflar els ovins en el moment d'escorxar-los ha generat respostes diferents segons els experts que han tractat el tema. Així per exemple, Louis Stouff, en trobar aquesta ordinació a diverses ciutats provençals va pensar que els carnisers inflaven els moltons, cabrits, bocs i cabres per donar-los millor presència, i així fer creure als consumidors que eren carns de millor qualitat.⁶⁹⁷ Madeleine Ferrières, en canvi, pensa que aquesta ordinació es podria haver creat per evitar el contagi de malalties a través de l'insuflament d'aire per part d'una persona que podria estar malalta, ja que els metges, sobretot a partir de l'aparició de la pesta, consideraven l'aire putrefacte com un dels principals causants i propagadors de malalties.⁶⁹⁸

Per l'evolució que va patir l'ordinació a Barcelona, aquí té més sentit una raó higiènica que no pas de qualitat. És molt probable que l'ordinació que prohibia inflar els moltons i els cabrits no es complís gaire, perquè és realment difícil escorxar aquests animals sense inflar-los; així, aquesta ordinació segurament va restar sense ser complida durant bona part del segle, fins que, després de les sèries de mortaldats epidèmiques que es van iniciar el 1348 i que van ser especialment virulentes als anys 70, el Consell decidís crear una ordinació més severa i més realista, permetent l'inflat de tots els animals però amb una manxa. És possible que, en passar el temps, l'oblit de l'epidèmia fos la causa que el 1387 es relaxés l'ordinació, tot i que, probablement els consellers no van veure clar el canvi i davant el continu perill d'epidèmia decidissin restituir l'ordinació segons els antics termes, forma que ja no es va modificar al segle XV, ja que la tendència durant el mil quatre-cents va ser de reforç de les mesures higièniques i profilàctiques davant les epidèmies.

L'aire humà d'una persona malalta no és l'únic mitjà a través del qual es poden contaminar les carns i convertir-se en perilloses per la salut, també ho pot fer l'aire nociu d'altre tipus que arribi a la carn tallada o en procés d'escorxament. Segons la medicina galènica per saber si un aire estava corrupte i per tant era perillós o no, l'únic requisit era tenir bon olfacte, ja que els aires corruptes feien mala olor i els aires nets i

---

⁶⁹⁶ “*Item que algun carnicer e son missatge e nenguna altra persona no gosin inflant moltons, cabrits, ne denguna altra bèstia ab la boca o ab vent de boca, sinó ab manxa. E qui contrafarà pagarà per ban cascuna vegada X sous.*” BAJET I ROYO, Montserrat. *El mostassaf de Barcelona i les seves funcions en el segle XVI. Edició del “Llibre de les Ordinacions”*. p. 363 ord. 40j.

⁶⁹⁷ STOUFF, Louis. *La table provençale: boire et manger en Provence à la fin du Moyen Âge*. p. 95.

⁶⁹⁸ FERRIÈRES, Madeleine. *Histoire des peurs alimentaires, du Moyen Âge à l'aube du XXe siècle*. p. 39.

beneficiosos, o bé no feien olor, o bé feien bona olor.⁶⁹⁹ L'arribada de la pesta i l'expansió de les teories que deien que la pesta es transmetia a través dels aires corruptes, que feien pudor, va fer que es creessin tota una sèrie d'ordinacions destinades a controlar l'ambient de la ciutat i evitar les males olors.⁷⁰⁰ Aquest és el cas de l'ordinació que el 1411 prohibeix als carnisers fabricar candeles de seu a les carnisseries, ja que segons diuen els consellers “*en gran dan e perjudici dels singulars e habitants d'aquella atés que les carns fresques qui cascun jorn són tallades en les dites carnisseries són enfeccionades per les dites candeles qui comunament de si matexes reten mala olor.*”⁷⁰¹ Segurament els carnisers no tindrien a la carnisseria una o dues candeles, sinó moltes petites candeles enceses que ells mateixos havien fabricat amb el seu sobrant de les seves carns, candeles que, totes juntes feien molt de fum i devien crear un ambient bastant insalubre a les carnisseries, ja que l'ordinació permet als carnisers tenir unes poques candeles per il·luminar l'establiment, però no admet que en tinguin per vendre.⁷⁰² De fet, hi va haver llocs, com les ciutats normandes, on es va anar més enllà i es va prohibir cremar greixos dins la ciutat als carnisers, candellers i d'altres oficis.⁷⁰³ A Barcelona, el 1426, els consellers per assegurar-se el compliment d'aquesta llei i facilitar la tasca al mostassaf a l'hora de descobrir carnisers que venguessin candeles encobertament a la carnisseria, van prohibir, amb una nova ordinació, que els carnisers tinguessin candeles enceses a la carnisseria després de la sortida del sol.⁷⁰⁴

---

⁶⁹⁹ Així Valasco de Taranto raona la utilitat dels perfums contra la pesta i després recomana uns quants d'aquests perfums segons l'època de l'any. CAMPS I CLEMENTE, Manuel; CAMPS I SURROCA, Manuel. *La pesta del segle XV a Catalunya*. p. 17.

⁷⁰⁰ Jaume d'Agramunt va relacionar directament pudor amb la putrefacció i aquesta amb la pestilència. Aquesta doble associació es va reflectir àmpliament en l'establiment de mesures preventives de caràcter tant individual com col·lectiu, que tenien com a únic objectiu eliminar la mala olor o fins i tot perfumar l'ambient. AGRAMUNT, Jaume. *Regiment de preservació de pestilència: (Lleida, 1348)*. p. 28. Per la seva part Valasco de Taranto defensa la mala olor com a símptoma de l'existència d'aire pestilencial i diu que no s'ha de descuidar la influència de la corrupció particular procedent de les cases sobre la corrupció universal de l'aire. Per això recomana evitar les pudors de les comunes, clavegueres i aigüeres, sobretot si s'orina i es defeca sovint. Les cases han d'estar netes i sense pudors i els fums s'han de fer amb bona i neta llenya que no fa mala olor i conforta el cos defensant-lo del mal. CAMPS I CLEMENTE, Manuel; CAMPS I SURROCA, Manuel. *La pesta del segle XV a Catalunya*. p. 15.

⁷⁰¹ AHCB CC. Registre d'Ordinacions IV-5 fol. 27v.

⁷⁰² AHCB CC. Registre d'Ordinacions IV-5 fol. 27v.

⁷⁰³ LEGUAY, Jean Pierre. *La pollution au Moyen Âge*. Ed. Jean-Paul Gisserot. Paris, 1999. p. 54.

⁷⁰⁴ “*Ara hoïats tothom generalment per manament del honrat en Guillem Deztorrent, Mostaçaf de la dita ciutat de Barchinona. Ordonaren los Consellers e prohombres de la dita ciutat per bon stament de aquella, que d'aquí avant algun carnicer de la dita ciutat o altra qui tall e vena carns algunes en les carniceries de la dita ciutat o en alguna de aquelles no gos tenir en cremar lum dins les dites carnisseries, sinó fins a la ora del sol exit tansolament. E qui contrafarà que pach de ban per cascuna vegada que serà contrafet V sous Barchinonesos.*” AHCB CC. Registre d'Ordinacions IV-5 fol. 30.

La carn pot arribar sana a l'escorxador, escorxar-se de manera correcta, però esdevenir perillosa a causa de patir un deficient procés de conservació i produir ella mateixa pudor. La carn, com el peix, és un aliment molt perible i en poc temps comença el procés de descomposició que la transforma en perillosa per la salut, no només dels consumidors, sinó també de la gent que viu a prop dels llocs de venda i ha de suportar les pudors. Aquest fet era conegut per la societat baix-medieval, però potser el perill no es va fer especialment patent fins la Pesta de 1348. Després de la catàstrofe, la idea sostinguda pels tractadistes mèdics que la carn en mal estat podia ser una possible causant de la pesta, per una banda quan es consumeix, ja que els aliments de mala qualitat poden predisposar els cossos per la pesta o fins i tot ser un dels causants de la malaltia⁷⁰⁵ i, per altra banda, en fer pudor i contaminar el aire,⁷⁰⁶ va fer que els legisladors municipals prenguessin més consciència del problema, limitant el temps d'estada de les carns escorxades a les taules, intentant evitar que fossin consumides com a carns bones i que provoquessin males olors.

A Barcelona, la primera ordinació que limita el temps de venda d'una carn escorxada a la taula apareix el 1342 (sis anys abans de l'arribada de l'epidèmia a la ciutat) i diu que de Pasqua fins a Sant Miquel (per tant des del començament de la primavera fins al començament de la tardor) la carn només es podia vendre el mateix dia que s'hagués escorxat; la resta de l'any es pot vendre fins el dia següent, sota una multa de 10 sous.⁷⁰⁷ Aquesta ordinació no reapareix fins el 1352, moment en que el Consell de Cent modifica l'antiga ordinació per fer-la més realista i així poder fer front a la nova realitat sorgida després de la gran mortaldat del 1348: la nova ordinació restringeix la temporada, ara només es podrà vendre carn del dia els mesos de juny, juliol i agost; però deixa la possibilitat als carnisers de vendre la carn passada a la taula de Porta Ferrissa (el que demostra que els consellers consideren que la carn a l'estiu si està més d'un dia a la taula passa a ser perillosa per la salut), la multa per l'incompliment de

---

⁷⁰⁵ . BIRABEN, Jean Noël. *Les hommes et la Peste en France et dans les pays européens et méditerranéens*. Vol. II. Mouton. Paris – La Haye, 1975. p. 36.

⁷⁰⁶ Jaume d'Agramunt sosté que les restes de carn o les carns passades poden provocar la corrupció de l'aire i generar la pesta, que pot arribar a ser particular d'un carrer o una ciutat, posant els exemples de París, Avinyó o Lleida. AGRAMUNT, Jaume. *Regiment de preservació de pestilència: (Lleida, 1348)*. p. 58.

⁷⁰⁷ “Ítem que negun carnicer ne altra persona no gos vendre neguna carn fresca sinó lo dia que la haurà degollada dins lo temps següent, ço és de la festa de Pascha tro a Sent Miquel e si en altra temps del ayn vendrà carn que haia degollada ·I· die per altra que ho haia a dir e a declarar a aquell qui-n comprarà. E qui contrafarà pagarà per ban cada vegada ·X· sous.” AHCB CC. Llibre del Consell XVI fol. 16v.

l'ordinació s'incrementa a 20 sous;⁷⁰⁸ aquesta ordinació deixa d'aparèixer el 1369.⁷⁰⁹ La desaparició de l'ordinació resulta sorprenent, ja que desapareix en un moment en què s'estan produint epidèmies regulars a la ciutat; de fet, en altres ciutats, ordinacions molt similars a aquesta apareixen en aquestes dates, com per exemple a Mazan, a la Provença, on el 1381 es prohibeix de Pentecosta a Sant Miquel vendre carns fresques més enllà de les 9 del dia posterior a l'escorxament.⁷¹⁰ L'explicació a aquesta desaparició potser es troba en les dificultats que té el mostassaf per controlar quin dia s'han escorxat les carns que hi ha a les taules. El difícil control de les infraccions haurien acabat arraconant la llei, substituïda per una ordinació ja existent i que ara el Consell de Cent considera suficient. Aquesta ordinació, és la que prohibeix tenir carns que facin pudor a les taules, la primera versió d'aquesta ordinació apareix el 1331 i prohibeix tenir a les carnisseries cap carn que faci pudor, sota una multa de 10 sous,⁷¹¹ apareix a la llista d'ordinacions per última vegada el 1334 i no torna a aparèixer fins el 1352, reforçant-se entre el 1377 i el 1387, ja que el 1377 s'augmenta el ban de 20 sous a 40 sous⁷¹² i el 1387 s'estableix que qualsevol carn que faci pudor serà llançada, per tant ja no es podrà comercialitzar ni al circuit de carns perilloses, concordant-se amb les prescripcions mèdiques que consideraven aquestes carns com a possibles causants de la pesta.⁷¹³

La prohibició de la venda de carns que fan pudor, respon, com ja s'ha dit, a la voluntat dels consellers d'evitar que els consumidors de les carns caiguin malalts, però principalment respon a la voluntat de mantenir un bon ambient a la ciutat i evitar les males olors, "*els mals aers*", que podien ser causants de malalties. Per intentar evitar aquest mal ambient es van crear tota una sèrie d'ordinacions, especialment a partir de la

---

⁷⁰⁸ "*Ítem que algun carnicer o missatge no gos tenir ne vendre alguna carn qui sia de ·I· dia a altre dins les carniceries ne defora so és sabie aquests ·III· meses, juny, juyol e agos, e qui contrafrà pagarà per ban cada vegada ·XX· sous declaren emperò los consallers que ota carn qui·ls comendrà de ·I· dia a altre que la pusquen vendra fora al portal de la Porta Ferrissa.*" AHCB CC. Ordinacions Especials V-1 fol. 31.

⁷⁰⁹ AHCB CC. Ordinacions Especials V-2 fol. 38 a 44.

⁷¹⁰ STOUFF, Louis. *Ravitaillement et alimentation en Provence aux XIV et XV siècles*. p. 133.

⁷¹¹ "*Ítem que negun carniçer ne cabrider no gos vendre en les carniceries ne en les bastides dels cabrits alcuna carn qui puda...*" AHCB CC. Llibre del Consell, vol. XII fol. 22. Transcrit per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulación de la vida ciudadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350*. doc. vol. II. p. 1096.

⁷¹² AHCB CC. Ordinacions Especials V-1 fol. 26 a 32v.

⁷¹³ "*Ítem que algun carnisser o son missatge no gos tenir, portar o fer portar en les carnisseries, palesament o amagada, carns qui poden, sots ban de XL sous per cascuna vegada que contrafarà o ancohat hi serà, e perdrà les dites carns les quals lo dit mostaçaf faça lançar.*" AHCB CC. Ordinacions Especials V-8 fol. 11v.

segona meitat del segle XV, amb la voluntat de mantenir una certa higiene en les carnisseries i escorxadors.

La primera ordinació que regula la higiene i l'estètica en la venda de carn apareix el 1301 i prohibeix als carnisers o a altres persones vendre "*ventres de neguna bèstia al portal de son alberch, ne en altre loch, en lo qual los passans los pogessen veer*" al mateix temps estableix que aquests ventres es poden vendre a les carnisseries (on es venen la resta de carns), a la honor de Na Pou o, a les cases dels carnisers, però en un lloc on no es puguin veure des del carrer.⁷¹⁴ El 1303 es completa aquesta ordinació prohibint no només la venda sinó també la neteja de ventres i budells en llocs visibles des del carrer, establint els llocs abans esmentats com els únics vàlids per fer això.⁷¹⁵ Aquestes dues ordinacions no es tornen a repetir més, encara que en anys posteriors apareixen ordinacions molt semblants que intenten posar ordre en la venda de menuts per evitar molèsties a la resta del habitants de la ciutat. Així, el 1339 es prohibeix vendre menuts i ventres als cementiris i fossars de les esglésies de la ciutat,⁷¹⁶ i el 1380 una ordinació prohibeix tenir ventres, menuts o carns fora de les taules o penjant als ganxos de les bastides que sobresurten de la taula.⁷¹⁷ En general, en aquestes ordinacions la preocupació principal dels consellers és estètica i no té cap relació amb l'ambient, les olors, o els problemes de salubritat que la venda d'aquests productes podien causar, ja que l'únic que volien és que no es veiessin els budells des del carrer, que no es venguessin en llocs impropis i que no molestés la gent quan passava pels carrers. D'un caràcter molt diferent són les ordinacions que apareixen a partir del 1348, ja que ara allò que prima no és l'estètica sinó les males olors i les condicions de salubritat que es generen a l'entorn on es maten i es venen les carns. Així, una ordinació apareguda el 1352 prohibeix escorxar a les carnisseries o a les cases dels carnisers, establint com a únic lloc per escorxar els escorxadors (en un principi els quatre maells on s'escorxava des del segle XIII i després als dos grans escorxadors, el de Jonqueres i el de la Boqueria) i estableix que els cabriders (carnissers especialitats en l'escorxament i venda de cabrits) escorxin a la cabrideria (situada al Maell Major) i que escorxin

---

⁷¹⁴ AHCB CC Llibre del Consell vol. I fol. 5v. Transcrit per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulació de la vida ciutadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350*. doc. vol. II p. 1172.

⁷¹⁵ AHCB CC. Llibre del Consell. Vol. I fol. 93v i 94. Transcrit per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulació de la vida ciutadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350*. doc. vol. II p. 1173.

⁷¹⁶ AHCB CC. Ordinacions Especials V-1 fol. 26 a 32v.

⁷¹⁷ AHCB CC. Ordinacions Especials V-7 fol. 37v.

“cullent la sanch en una gaveta ho librel perquè sutzura aquí no sia feta.”⁷¹⁸ Aquesta ordinació es complementa amb una altra apareguda també el 1352, que estableix que “algun carnicer ho son missatge no gos lançar ne fer lançar banyes, ne caps, ne peus, ne neguna sutzura dins les carniceries, ne de fores, ans aquelles haien a tenir netes de totes sutzures, sots ban de XX sous”.⁷¹⁹ Aquestes dues ordinacions es reforcen anys després amb una nova ordinació apareguda el 1395 que especifica “que algun carnicer e cabriдер ne altre qualsevol persona no gos ne de dia, ne de nit llansar, o posar, o fer llansar, o posar banyes, tossos, spines, ventres, sanch, ne algunes altres qualsevol sutzures dins la carniceria, ne en la cabriдерia, ne Plaça del Blat, sots ban de L sous”.⁷²⁰ Aquesta ordinació demostra que els carnisers no només embrutaven les carnisseries sinó tots els carrers del voltant, que en el cas de la Carnisseria Major era especialment problemàtic per trobar-se en el centre comercial de la ciutat. Donat que el govern municipal havia decidit deixar la Carnisseria Major al centre de la ciutat, es va intentar pal·liar la pol·lució que generava mitjançant una legislació més restrictiva amb les deixalles, ja que la contaminació que generaven les carnisseries i altres indústries de la ciutat eren una font de malestar entre els habitants que hi vivien al voltant, que cada vegada estaven més sensibilitzats davant les epidèmies. De fet, aquest va ser un dels arguments que van esgrimir el 1445 els consellers davant la reina per intentar aturar l'establiment d'una nova carnisseria davant la duana dels draps de llana, ja que consideraven que la seva construcció deteriorava el negoci dels draps “dues carniceries qui la donchs eren estades edificades de nou davant la casa apel·lada duana hedificada sobre lo porxo del forment, en la qual se venen los draps de lana en decrepitud de la dita casa.”⁷²¹

En aquestes últimes ordinacions, l'important a més de l'estètica és l'ambient insalubre que es genera al voltant de les carnisseries per la corrupció de les deixalles que genera l'escorxament del bestiar: sang, despulles, ossos, etc. Per tant, els consellers allò que intenten és controlar aquest ambient, per una banda centralitzant l'escorxament del bestiar a unes zones molt concretes de la ciutat (els quatre maells en un principi i els dos escorxadors després) i per altra banda establint unes normes bàsiques d'higiene en l'escorxament i la venda.

---

⁷¹⁸ AHCB CC. Ordinacions Especials V-1 fol. 26 a 32v.

⁷¹⁹ AHCB CC. Ordinacions Especials V-1 fol. 26 a 32v.

⁷²⁰ BAJET I ROYO, Montserrat. *El mostassaf de Barcelona i les seves funcions en el segle XVI. Edició del “Llibre de les Ordinacions”*. p. 340 ord. 37af.

⁷²¹ AHCB CC. Registre de Deliberacions II-4 f. 71.

Al llarg del segle XIV i XV la mentalitat dels consellers havia canviat molt respecte a la regulació sanitària de les carns. Així, fins l'arribada de la Pesta els consellers consideraven que la salut de les persones era una responsabilitat personal de cada habitant de la ciutat, i per tant els habitants de la ciutat eren responsables de comprar i menjar carns sospitoses de ser perilloses per la salut; en aquest context, allò que havia de fer el poder municipal era mantenir la diferenciació entre les diferents classes de carns perquè no hi hagués estafes i cadascú sabés què està comprant. De fet, davant la incertesa de la perillositat d'una carn, primava la necessitat d'alimentar-se, la gana i, per tant, les carns considerades perilloses per uns, eren considerades com a correctes per altres; així, com ja s'ha vist, els consellers el 1301 ordenen que la carn dels cabrits i moltons inflats fos donada als hospitals com aliment pels pobres.⁷²²

A partir de l'arribada de la Pesta Negra, la mentalitat de la societat comença a canviar, els legisladors i la societat en general comencen a prendre's més seriosament la higiene a l'alimentació i a altres àmbits de la vida; aquest canvi de mentalitat no es reflecteix en la documentació de manera immediata, sinó que es produeix lentament. Així, les primeres ordinacions referents a l'escorxament i la venda de carn influenciades per aquesta nova mentalitat no arriben fins el 1352.⁷²³ En aquest moment un conjunt de noves ordinacions posen especial atenció en l'ambient que es genera al voltant de les carnisseries, intentant evitar les males olors i la brutícia que poden generar aires pestilencials. Aquestes ordinacions es van fer més estrictes segons passa el temps, en un intent per part del govern municipal de controlar cada vegada més els processos d'escorxament i de venda de carn i, així, evitar la contaminació de les carns que podien esdevenir canal transmissor de malalties. Un símptoma d'aquest canvi de mentalitat és

---

⁷²² S'ha de tenir en compte que a començaments del segle XIV els hospitals encara no eren un espai específicament destinat per sanar els malalts, sinó que eren un alberg d'assistència general per la gent pobre, entre els quals hi havia malalts, incapacitats, peregrins... Va ser cap a finals del segle XIII i sobretot al llarg del segle XIV que es van començar a construir els hospitals especialitzats per a certes malalties, o certs tipus de gent, com hospitals per infants, hospitals per cecs (fundacions de Sant Lluís, Chartres o St. Mary), també durant aquest segle es comença a contractar metges i cirurgians perquè treballassin als hospitals (com marquen els estatuts de l'hospital de Siena o els del Sant Esperit de Marsella). AGRIMI, Jole; CRISCIANI, Chiara. «Charité et assistance dans la civilisation chrétienne médiévale». A: (GRMEK, Mirko D.) *Histoire de la pensée médicale en Occident*. Seuil. París, 1995. p. 167, 168 i 169. MOLLAT, Michel. *Les pauvres au Moyen Âge; étude social*. P. 178 a 187.

⁷²³ L'aparició d'una nova legislació municipal que posa especial atenció en la higiene de les carnisseries també apareix a partir del 1350 al nord de França. FERRIÈRES, Madeleine. *Histoire des peurs alimentaires, du Moyen Âge à l'aube du XXe siècle*. p. 59.

que el 1387 les carns pudents no es portaran a la taula de Porta Ferrissa, sinó que es llençaran.⁷²⁴

En l'últim quart del segle XV es van produir importants canvis legislatius referents a la higiene en la venda de carn, en part a conseqüència de la inercia higienista dels governs anteriors, però també a causa de la imminent necessitat de parar l'epidèmia en moments determinats (cicle pestífer de 1475-1476 i brot de 1499).⁷²⁵ Aquests canvis són fruit de l'aparició reiterada de la pesta a la ciutat i del fet constatat que l'epidèmia no afecta només als més pobres, sinó a tota la població, la qual cosa obliga als consellers a prendre mesures profilàctiques que afectin també a tota la població. A aquest fet, se li afegeix el canvi que s'ha produït al llarg d'aquests dos segles en la percepció de la pobresa que ara es veu com un perill per a l'estabilitat social, com un estat indigne,⁷²⁶ inútil a la societat i menyspreable que cal reprimir.⁷²⁷ Així, la conjunció d'aquests dos factors inspiren la creació de tota una sèrie d'ordinacions destinades a reforçar el control higiènic en la venda de carn sense tenir en compte les necessitats alimentàries dels més pobres, que només podien nodrir-se de les carns refusades pels rics. Aquesta actitud es pot comprovar pel tancament de la carnisseria de Porta Ferrissa, tot i acceptar els consellers que fins llavors les carns insalubres s'havien venut "*sots color d'ésser carns*

---

⁷²⁴ AHCB CC. Ordinacions Especials V-8 fol. 11v.

⁷²⁵ El cicle de 1475-1476 comença a Barcelona 6 de juny de 1475 amb una nota al dietari de la Diputació "*Aquest dia començaren a morir de glànola en Barchinona e vench la labor de Mallorques e de València, on se morien de la dita epidèmia*" començant les mesures profilàctiques encaminades sobretot a la limitació d'entrada de persones vingudes de zones infectades a la ciutat, la epidèmia que s'estén amb força comença a remetre a mitjans de setembre de 1476 i es dona per acabada el novembre d'aquest any, es calcula que van morir 2.116 persones. El brot de 1499 va afectar especialment a Barcelona, provenia del Rosselló i va ser especialment virulenta al mes de maig. CAMPS I CLEMENTE, Manuel; CAMPS I SURROCA, Manuel. *La pesta del segle XV a Catalunya*. p. 254 a 262 i 318 a 320.

⁷²⁶ Eiximenis diu de la ociositat, lligada a la pobresa i la mendicitat "*ociositat fa l'hom inútil, e no solament inútil, ans encara lo fa damnós a la cosa pública, en quant de l'ociositat ixen paraules, e d'aquelles paraules hi ha de falses e mentideres e provocant los altres a diversos mals. A vegades n'ixen paraules que meten en discòrdia la comunitat, e açò és gran perill de destruir la cosa pública*" i diu a més que es obligació dels governants reprimir l'ociositat "*els bons regidors de la cosa pública deuen fort reprendre e punir aquest vici, si volen que la cosa pública dure molt e estiga en pau; ne deuen perdonar a nengú que no el forcen d'exercitar en qualque honest treball, si doncs la persona no es axí malalta que no puixe en res entendre*". LÓPEZ ALONSO, Carmen. *La pobreza en la España medieval*. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social. Madrid, 1986. p. 549.

⁷²⁷ Ja a partir de partir de mitjans del segle XIV comença un sentiment dins la societat de "por al pobre" a causa del creixement de la pobresa que es ve desenvolupant des de finals del segle XIII, que provoca la caiguda en la pobresa d'importantes masses de població treballadora útil. La creixent conflictivitat social que segueix a la gran mortaldat de 1348, la por de les classes acomodades a aquesta massa de vagabunds i miserables, farà que apareguin les primeres lleis destinades a obligar a treballar als pobres vàlids, a expulsar els pobres forans, etc. dins un canvi general de percepció de la pobresa. MOLLAT, Michel. *Les pauvres au Moyen Âge; étude social*. Hachette. Paris, 1978. p. 303 a 310. LÓPEZ ALONSO, Carmen. *La pobreza en la España medieval*. p. 529 a 575. BOIS, Guy. *La gran depresión medieval: siglos XIV-XV; el precedente de una crisis sistémica*. Universitat de València. València. 2001. p. 120 a 128.

socorregudes”, de igual manera anys després es prohibeix el sacrifici de moltons i ovelles malalts. Amb aquestes mesures s’aconsegueixen dos objectius en un, per una banda s’elimina una possible causa directa de l’aparició d’epidèmies, i per una altra s’elimina una font d’alimentació pròpia dels pobres i els necessitats, considerats uns dels responsables de l’expansió de les epidèmies.⁷²⁸

En definitiva, en aquests 200 anys s’han produït molts canvis en el control de la higiene i la salubritat de la carn que es ven a la ciutat. Si a començaments del segle XIV cada habitant de la ciutat era responsable de la carn que consumia i el govern de la ciutat l’únic que havia de vigilar és que tothom fos conscient d’allò que consumia, ja que el mateix govern acceptava que no tothom podia menjar el mateix; a finals del segle XV el govern municipal ha pres la responsabilitat de vetllar per la salut pública de tots els habitants de la ciutat, ja que la malaltia dels més pobres pot significar el contagi pels més rics, ara la qualitat dels aliments que consumeixen els habitants continua sent responsabilitat dels propis consumidors, però també del govern. Aquest canvi de mentalitat no és exclusiu de Barcelona, a Múrcia per exemple la taula de carn “*rafalina*” va ser eliminada el 1488⁷²⁹ i a d’altres ciutats castellanés és al llarg del segle XV quan es creen gran part de les ordinacions higièniques respecte a la venda de carn,⁷³⁰ també a França i a Itàlia, passa el mateix, en aquest segle es creen noves ordinacions higièniques i es consoliden i reforcen les creades en anys anteriors.⁷³¹ Tot i això, no s’ha d’oblidar que el punt d’inflexió en la percepció de la higiene i la salubritat el marca la pesta del 1348, encara que el canvi no es va produir de manera immediata sinó progressiva, a mesura que els cicles epidèmics assotaven la ciutat i els governs municipals, moguts per la por, cercaven solucions per posar-hi fre als brots que delmaven la població.

---

⁷²⁸ A començaments del segle XVI a París es relaciona directament epidèmia i ambients pobres, prenent-se en consideració que l’aglomeració de pobres representa un perill per a la salut pública. Així les ordenances contra els mendicants i els vagabunds entren a formar part des de llavors de la sèrie de mesures immediates adoptades per les autoritats amb la finalitat d’impedir la difusió de la pesta. De fet la pesta és un dels factors importants que creen aquest sentiment de por als pobres. GEREMEK, Bronislaw. *La piedad y la horca*. Alianza. Madrid, 1989. p. 143.

⁷²⁹ MARÍN GARCÍA, M. A. «Las carnicerías y el abastecimiento de carne en Murcia (1450-1500)». p.68 i 69.

⁷³⁰ IZQUIERDO BENITO, Ricardo. *Abastecimiento y alimentación en Toledo en el s. XV*. p. 66 i 67.
BONACHÍA HERNANDO, Juan Antonio. «Albastecimiento urbano, mercado local y control municipal: la provisión y comercialización de la carne en Burgos (siglo XV) ». p. 134.

⁷³¹ LEGUAY, Jean Pierre. *La pollution au Moyen Âge*. p. 56. STOUFF, Louis. *Ravitaillament et alimentation en Provence aux XIV et XV siècles*. P. 130 a 134. STOUFF, Louis. *La table provençale: boire et manger en Provence à la fin du Moyen Âge*. p. 98. NIGRO, Giampiero. *Gli uomini dell’irco: indagine sui consumi di carne nel basso Medioevo: Prato alla fine del ‘300*. p. 7.

3.3.3 Les diferències de qualitat en les carns

Els govern municipal a part de controlar les carns considerades perilloses, legisla per evitar les confusions i estafes entre les diferents qualitats de carn; ja que, hi havia importants diferències de preu entre les diverses carns que es venien a la ciutat; a més moltes vegades les diferències a primera vista entre una carn considerada d'alta qualitat i una altra carn considerada de baixa o ínfima qualitat eren molt petites.

Una de les primeres ordinacions que fan els consellers sobre les qualitats de les carns és la que diu quins tipus d'animals es poden tallar a cada carnisseria. Aquesta ordinació, com ja s'ha vist en aquest capítol, el 1301 estableix que les carns d'ovella, de cabra, de boc, de truja i de porc de Menorca i de Tolosa només es poden tallar a la carnisseria de la Boqueria conjuntament amb les carns perilloses; en canvi, la resta d'animals sans destinats a carn es podien vendre a les altres carnisseries; per tant el porc, la vaca, el bou, el vedell, el moltó, l'anyell i el cabrit es poden vendre a la carnisseria Major, a la del Mar i a la del Pont de Campderà.⁷³² Només dos anys després, el 1303, es crea la taula de carns perilloses fora el portal de la Boqueria i la carnisseria de la Boqueria queda definitivament reservada per les carns de boc, cabra, ovella, truja i porc de Menorca i de Tolosa.⁷³³ De fet, aquesta ordinació canviarà molt poc al llarg dels dos segles; per exemple el 1311 apareix a l'ordinació la carnisseria d'en Jaume Basset, com una carnisseria que també queda reservada per la venda de carn de cabra, ovella, boc, truja, i porc de Menorca i de Tolosa.⁷³⁴ El 1315 la truja canvia de categoria i es podrà vendre a la resta de carnisseries, tot i que, la truja que hagi tingut porcells es seguirà venent a la Boqueria i a la carnisseria d'en Jaume Basset.⁷³⁵ Amb la desaparició de la carnisseria de Jaume Basset el 1322, la carnisseria de la Boqueria queda com l'única carnisseria on es pot tallar aquest tipus de carn,⁷³⁶ l'ordinació a partir d'aquest moment només patirà canvis en la quantitat que s'ha de pagar en concepte de multa, el 1399 queda definitivament fixada en els següents termes: “*Ítem que algun carnisser o alguna*

---

⁷³² AHCB CC. Llibre del Consell vol. I fol. 5r. Transcrit per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulació de la vida ciutadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350*. doc. vol. II p. 1088.

⁷³³ AHCB CC. Llibre del Consell vol. I, fol. 78 i 78 v. Transcrit per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulació de la vida ciutadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350*. doc. vol. II p. 1090.

⁷³⁴ AHCB CC. Llibre del Consell vol. II fol. 33v. Transcrit per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulació de la vida ciutadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350*. doc. vol. II p. 1162.

⁷³⁵ AHCB CC. Llibre del Consell vol. IV fol. 8v. Transcrit per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulació de la vida ciutadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350*. doc. vol. II p. 1164.

⁷³⁶ ORTÍ GOST, Pere. *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*. p. 150.

altra persona no vena ne tenga en la Carnisseria Major, ne de la Mar, ne del Pont d'en Campderà ne en altra carnisseria de la Ciutat: truja qui haia hauts porçells, ne cabra, ne boch, ne porch de Manorcha, ne de Tolosa, sinó a la Carnisseria de la Boqueria. E qui contra açò ne res de açò farà pagarà per ban cascuna vegada •L• sous e que null temps us de ofici de Carnisser en Barchinona. E qui lo dit ban pagar no porà starà pres •L• dies en lo Castell."⁷³⁷ De fet, la multa havia arribat a un màxim el 1323, concretament en 100 sous o 100 dies al castell,⁷³⁸ rebaixant-se després, en una xifra més raonable, ja que aquestes multes tan altes no s'acostumaven a pagar mai. Aquesta ordinació es va completar el 1325 per una altra ordinació que estipulava que "*en neguna carniçeria de Barcelona hon se tayll carn de moltó, neguna carniçeria no gos tayllar, ne vendre carn de boch, ne d'oveylla, ne de cabra, ne aytambé en neguna carniçeria de Barcelona, hon se tayll carn de boch, ne d'oveylla, ne de cabra negun carniçer no gos tayllar ne vendre carn de moltó*" centrant el problema en els moltons i els ovi-càprids de segona qualitat, intentant establir entre els dos tipus de carn una separació clara i estricta, aquesta ordinació es va mantenint al llarg dels dos segles amb petits canvis de redacció. Entre les dues ordinacions marquen quines són les carns de primera qualitat i les de segona, ja que estableix una separació estricta i amb una forta pena entre elles, tot i això, aquestes ordinacions al segle XV no es van acomplir amb el coneixement i el consentiment (tot i que de vegades forçat per les circumstàncies) dels consellers i el mostassaf. Així, al segle XV, a dues carnisseries de la ciutat, es venien al mateix local, tot i que no a la mateixa taula, carn d'ovella, boc i cabra, a més de carn de moltó. Concretament a la Boqueria, centre de venda de les carns de segona, a una taula es tallaven moltons i,⁷³⁹ a la nova carnisseria de la duana, a una de les taules es tallaven moltons i a l'altra ovelles.⁷⁴⁰

Però, per què es separa radicalment la carn de boc, cabra, ovella, truja que hagi tingut porcells i els porcs de Tolosa i Menorca de la resta de les carns? Com ja s'ha explicat a la introducció, les carns, especialment, d'ovella i de cabra estaven considerades (en el

⁷³⁷ BAJET I ROYO, Montserrat. *El mostassaf de Barcelona i les seves funcions en el segle XVI. Edició del "Llibre de les Ordinacions"*. p. 353 ord. 38a.

⁷³⁸ AHCB CC. Llibre del Consell vol. VIII fol. 13v. Transcrit per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulació de la vida ciutadana per el municipio de Barcelona, 1300-1350*. doc. vol. II p. 1166.

⁷³⁹ La primera dada que dóna constància que a la Boqueria es tallava carn de moltó apareix el 1435, quan Bartomeu Rossell, carnisser de Barcelona, signa una assegurança amb els consellers de Barcelona de tallar 15 moltons diaris en aquesta carnisseria, anys després membres de la seva família continuen tallant moltons en una taula de la Boqueria. AHCB CC. Manual XIII-16 fol. 109v.

⁷⁴⁰ AHCB CC. Registre de Deliberacions II-5 f. 2.

cas de l'ovella per una qüestió de gènere i en el cas de la cabra per una qüestió d'edat i gènere) de tan ínfima qualitat que ni tan sols surten esmentades en els tractats mèdics, igualment a penes apareixen a les dietes documentades, ja que fins i tot en els centres de caritat com els hospitals, confraries i pies almoines, prefereixen donar menys quantitat de moltó, però donar una carn considerada saludable i de certa qualitat.⁷⁴¹ On trobem una petita quantitat d'ovella (0,3 lliures)⁷⁴² és a la cistella d'una dona molt pobre que ha entrat a Barcelona el 1435. Aquest seria el perfil del consumidor de la Boqueria, gent pobre: vídues, treballadors assalariats, aturats, camperols arruïnats, etc. gent procedent dels ambients treballadors que, o bé viu al llindar de la pobresa, o bé ja l'ha traspassat. Aquestes persones només tenen accés a aquest tipus de carn, carns de baixa qualitat o fins i tot insalubres; ja que, normalment no tenen fàcil accés a les institucions de caritat, que en aquesta època estan copades per pobres provinents de classes acomodades o mitjanes caigudes en desgràcia (pobres vergonyants), cosa que explica també que en aquests centres caritatius donessin carn de bona qualitat, com era el moltó.⁷⁴³

---

⁷⁴¹ Els pobres de la Pia Almoina de Barcelona menjaven carn tots els dies carnals, 174 al llarg de l'any, si bé en menjaven en petites quantitats, a la seva dieta predominava el moltó, seguia la carn de vaca que només la menjaven 7 dies i la vedella només la menjaven 4 dies. Per la seva part els pobres de la Pia Almoina de Lleida menjaven carn 253 dies l'any, menjant tots els dies carns de moltó a excepció de 12 dies l'any que en menjaven carn de vaca, només un dia se'ls va donar cansalada. En els banquets que celebrava la confraria de "Todos los Santos" de Valladolid als pobres i els frares se'ls reservava el moltó, l'anyell i la vaca, mentre que els confreres menjaven sobretot volateria i cabrit (carns considerades de luxe). ECHÁNIZ SANS, María. «La alimentación de los pobres asistidos por la Pía Almoina de la Catedral de Barcelona, según el libro de cuentas de 1283-1284». p. 181. BERTRAN ROIGÉ, Prim. «La alimentación de los pobres de Lérida en el año 1338». A: *Manger et Boire au Moyen Âge*, Nice. P.F.L.S.H.N. 1984. p. 362 i 363. RUCQUOI, A. «Alimentation des riches, alimentation des pauvres dans une ville castillaine ay XV siècles». A: *Manger et Boire au Moyen Âge*. P.F.L.S.H.N. Niça, 1984. p. 300 a 301.

⁷⁴² La lliura carnissera equival més o menys a 1200 grams. Per tant 0,3 lliures equival més o menys a 360 grams de carn. ALSINA, Claudi; FELIU, Gaspar; MARQUET, Lluís. *Pesos, mides i mesures dels països catalans*. Curial. Barcelona, 1990. p. 30.

⁷⁴³ En general, molts dels llegats caritatius de la baixa Edat Mitjana, base sobre la qual els centres de caritat repartien les almoines o els menjars, deixaven establert els beneficiaris del seu llegat. Així per exemple alguns dels llegats de la parròquia de Sant Just i Pastor a Barcelona estableixen com a principals beneficiaris els membres del llinatge del benefactor, després noies joves sense dot, després malalts de la ciutat, impossibilitats o pobres vergonyants. Un altre cas a Barcelona, el de Santa Maria del Mar, alguns llegats estableixen que els diners vagin pels pobres vergonyants, joves sense dot i captius en terres de moros. Igualment a la Pia Almoina de Barcelona els creadors de les fundacions disposaven qui era el beneficiari del seu llegat, normalment membres de la seva família o disposava qui havia de triar els pobres beneficiaris, el que feia que moltes vegades fossin membres de les famílies dels canonges. BATLLE, Carme. «La ayuda a los pobres en la parroquia de Sant Justo de Barcelona». A: *A pobreza e a assistência aos pobres na Península Ibérica durante a idade Média*. Instituto de Alta Cultura. Lisboa, 1973. p. 64 i 65; RIU, Manuel. «La ayuda a los pobres en la Barcelona medieval: el "Plat dels pobres vergonyants" de la parroquia de Santa Maria del Mar». A: *A pobreza e a assistência aos pobres na Península Ibérica durante a idade Média*. p. 796 i 797. BAUCCELLS I REIG, Josep. «La Pia Almoina de la Seo de Barcelona. Origen y desarrollo». A: *A pobreza e a assistência aos pobres na Península Ibérica durante a idade Média*. p. 72 a 113.; ECHÁNIZ SANS, María. «La alimentación de los pobres asistidos por la Pía Almoina de la Catedral de Barcelona, según el libro de cuentas de 1283-1284». P. 176.

Curiosament, tot i les diferències de qualitat que marquen l'estricta separació entre les carns de primera qualitat i les de segona, hi havia poques diferències de preu entre les carns de primera menys considerades com: el bou, la vaca o fins i tot el vedell, i les carns de segona millor considerades com: el boc castrat i el boc sense castrar. Aquest fet ens permet pensar, que l'estricta separació entre els dos tipus de carn era més una qüestió mental, una consideració de qualitat fortament arrelada a la societat; s'ha de destacar que els tractadistes mèdics parlen de la carn de bou i vaca i,⁷⁴⁴ aquesta carn apareix a les dietes de diversos estaments,⁷⁴⁵ en canvi mai apareix el boc, ni als tractats mèdics, ni a les dietes. Així, sembla que una de les raons de la segregació del boc respecte a la vaca o el bou és que mentre que la carn de vaca i de bou eren les carns de menys qualitat acceptables en els menús de certs grups socials acomodats, com burgesos i eclesiàstics, el boc simplement era inacceptable. Una altra raó de l'estricta separació entre el boc, la cabra i l'ovella, respecte el moltó i la resta de carns de primera era la similitud entre les carns de les diferents classes d'ovi-càprids una vegada l'animal estava escorxat i tallat. Aquesta semblança feia molt difícil diferenciar unes carns d'altres; per això, les diferències de qualitat que hi havia entre el moltó, la cabra, l'ovella o el boc; i l'alta demanda de moltó entre les classes urbanes més acomodades, van fer que els consellers separessin de manera ben clara els llocs de venda dels dos tipus de carn per evitar estafes i confusions.

Sembla que durant bona part del segle XIV i fins el segon terç del segle XV els consellers va aconseguir separar clarament els dos tipus de carn, perquè no apareixen gaires novetats a la documentació. Aquesta situació canvia a partir del segon terç del segle XV, ja que la voluntat del consell municipal de contenir els preus dels aliments sense rebaixar els impostos,⁷⁴⁶ unit a la pujada dels preus dels productes agrícoles a causa del despoblament rural i la pujada dels sous al camp, causen una baixada en els

---

⁷⁴⁴ Normalment apareix per dir que era una carn grollera i que produïa humors grossos.

⁷⁴⁵ Per exemple al monestir de Santa Anna els frares, el dia de Santa Anna menjaven bou cuit amb cansalada i algun altre dia vedell. VINYOLES I VIDAL, Teresa Maria. «El rebost, la taula i la cuina dels frares barcelonins al 1400». p. 146 i 151 a 156. També entre els mercaders alguns dies de festa es menjava vedella. GARCÍA MARSILLA, Juan Vicente. *La jerarquía de la mesa, los sistemas alimentarios en la Valencia bajomedieval*. p. 240 a 241.

⁷⁴⁶ De fet, el grans deutes contrets pel municipi va fer que els consellers no poguessin rebaixar els impostos, així, el 1453, quan la "Busca" ja al govern va voler rebaixar l'impost de la carn els administradors de la Taula de Canvi van dir que si feien això la taula suspendria pagaments, en no poder afrontar els deutes contrets. BATLLE, Carme. *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*. p. 228.

guanys dels carnisers.⁷⁴⁷ Aquests, davant aquesta situació opten per dues fórmules, o bé l'enfrontament obert amb el Consell, o bé accepten les condicions del consistori però surten del pas amb la picaresca, o sigui augmentant el frau.

Durant els anys en què els problemes entre carnisers i consell no van derivar en un conflicte obert, els carnisers van intentar quadrar els seus comptes mitjançant l'estafa. Una de les estafes més comunes era vendre ovella a preu de moltó, o ovella jove a preu d'anyell, etc. Com ja s'ha dit, les diferències d'aspecte entre les diferents carns d'ovins eren molt petites i en canvi la diferència de preu era molt gran.⁷⁴⁸ Les primeres ordinacions d'aquesta sèrie apareixen el 1448, quan els consellers per intentar evitar que els carnisers venguessin carn d'ovella a preu de carn d'anyell van establir que el pes màxim d'un anyell és de 6 lliures, si pesa més i l'animal és una femella s'ha de vendre com ovella a la taula d'ovella,⁷⁴⁹ a més en una altra ordinació del mateix any s'especifica que només es poden vendre a preu d'anyell les anyelles de llet de menys de 6 lliures i que el pes ha de ser comprovat pels romaners o els pesadors del mostassaf.⁷⁵⁰ El mateix any els consellers envien una queixa a la reina perquè a la nova carnisseria de la duana s'ha establert una taula de moltó i una d'ovella, els consellers es queixen "*que do obra ab tot acabament que les dites dues carnicerías qui son devant lo dit porxo del forment, ço és la una de ovella e l'altra de moltó sien totes de una mateixa carn, car en altra forma se poria seguir, que atés que són ten prop la una de la altra, e són de un mateix senyor mesclarien la carn de la ovella ab aquella del moltó e seguirsen hia una gran error, car vendrien la ovella per lo moltó, e axí és necessari que les dites dues carnicerías sien de una mateixa carn e és de creure que ab poca suplicació la dita senyora hi proveherà.*"⁷⁵¹ D'aquesta súplica es dedueix que els consellers temien que els carnisers vendrien una carn per l'altra, aprofitant-se, per una banda de l'escassa distància que hi havia entre les dues taules i per altra banda, de ser propietaris tant d'ovelles com de moltons, escorxant cada dia animals de les dues classes. De fet, només quatre anys després, el 1452, una ordinació del veguer demostra d'una manera més clara la por dels consellers; aquesta ordinació estableix que cap carnisser que en

---

⁷⁴⁷ En part aquest augment dels preus agrícoles es deu a un augment dels sous dels treballadors rurals, en un moment on encara fa falta mà d'obra pel despoblament del camp, especialment a les zones de muntanya. FERNÁNDEZ TRABAL, Josep; RIERA MELIS, Antoni. «La crisi econòmica i social al camp». p. 119 a 126.

⁷⁴⁸ Veure a l'apèndix les taules de preus.

⁷⁴⁹ AHCB CC. Registre d'Ordinacions IV-5 fol. 39v.

⁷⁵⁰ AHCB CC. Registre d'Ordinacions IV-5 fol. 38v.

⁷⁵¹ AHCB CC. Registre de Deliberacions II-5 f. 2.

començar la temporada de carn (dia de Pasqua) talli carn d'ovella, cabra o boc no pot tallar durant la resta de l'any altre tipus de carn, ni tan sols formar companyia amb una persona que talli altre tipus de carn, sota una multa de 50 sous.⁷⁵²

Després de la guerra civil la greu destrucció que ha patit el país, els conflictes armats encara vius al Pallars i al Rosselló, la revolta remença, les dificultats econòmiques que pateix el govern municipal i la voluntat dels consellers de contenir els preus, van generar una creixent conflictivitat entre els carnisers i els consellers de la ciutat ja que, pels carnisers cada vegada era més difícil servir carn al preu que estipulava el consell. Aquesta conflictivitat va derivar en temporades de desabastament i sobretot en una multiplicació del frau en la venda. Un dels fraus que es va generalitzar, per la seva rendibilitat, va ser la venda de carn d'ovella per carn de moltó. Així, el 1476 els consellers obliguen als carnisers a portar el moltó al romaner que cobra l'impost amb el cap, el penis i els testicles, perquè aquest pugui comprovar que és un moltó i no una ovella, i si un animal arriba al romaner sense una d'aquestes parts l'animal serà pesat com ovella i només es podrà vendre com ovella.⁷⁵³ Tot i les mesures adoptades pel govern municipal molts carnisers van continuar amb l'estafa, cosa que no agradava en general a l'ofici, ja que suposava una competència deslleial per part d'alguns carnisers en un moment de grans dificultats per tot el sector i van ser els mateixos carnisers, com a corporació, els que el 1478 van demanar que s'endurissin les ordinacions que regulaven la venda de carn de moltó i d'ovella. Les noves ordinacions, aprovades el 16 de març de 1478, prohibeixen tenir a la mateixa taula carn de moltó i d'ovella sota una multa de 50 sous i privació de l'ofici durant un any; també prohibeixen que un pastor entri a la ciutat amb un ramat d'ovelles, moltons i anyells tots barrejats; si entra amb moltons només pot entrar amb moltons i com a màxim els moltons poden anar acompanyats de bestiar boví i cabrum; finalment, les ordinacions estipulen que als escorxadors on s'escorxen moltons no es poden escorxar ovelles, anyells ni bocs, sota una multa de 50 sous.⁷⁵⁴

El control de l'ovella i en general dels ovins va ser una de les obsessions dels consellers, que sabien, gràcies al mostassaf que era molt difícil identificar aquest tipus

---

⁷⁵² “*que lo carnicer qui començarà a la Pascha de tallar carn d'ovella, o d'anyell o de cabra o de crestat, que de tot aquell any no gos, ni li sia lícit, ni permés, per si ni per altre, tallar ni fer tallar algunes altres carns, ne havert companyia ab algú qui tall d'altres carns sots ban de L sous.*” AHCB CC. Registre d'Ordinacions IV-7 fol. 81v.

⁷⁵³ AHCB CC. Ordinacions Especials V-10 fol. 299.

⁷⁵⁴ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 24 fol. 33.

d'estafes. Tot i això, els consellers també tenien problemes amb altres tipus de carn de segona qualitat que fàcilment es podien confondre amb carns de primera qualitat, com eren les carns de porc.

La carn de porc, tot i les reserves que tenen els metges respecte a la seva influència sobre la salut, era considerada en general una carn de primera qualitat;⁷⁵⁵ si bé, com passa amb moltó, la qualitat de la carn de porc a la Baixa Edat Mitjana es considerava que canviava en funció del gènere de l'animal (els mascles sempre eren més saludables que les femelles). Així, la truja durant un temps va ser considerada una carn de segona, després es va limitar només a la truja que hagués tingut cries, o sigui a la truja d'una certa edat, considerant-se la carn de les truges joves, carn de primera. Una altra raó que podia marginar una carn de porc a les taules de carns de segona era el seu origen. A diferència d'altres carns, l'origen dels porcs va ser considerat a l'hora de classificar la seva carn. Des d'un primer moment s'ordena als carnisers tallar carn de porc procedent de Menorca i de Tolosa del Llenguadoc a la carnisseria de la Boqueria, quedant aquest tipus de carn a partir del 1303 com a part de les carns de segona qualitat.⁷⁵⁶ El 1320, una ordinació reitera la importància de l'origen dels porcs a l'hora de considerar la seva qualitat o fins i tot la seva salubritat, ja que prohibeix que a Barcelona es vengui carn de porcs procedents de Nàpols i Sicília, obligant els carnisers a tallar només carn de porc procedent de Catalunya; aquesta ordinació, però, no es va tornar a repetir. Resulten interessants aquestes dues ordinacions perquè les poques referències a la compra de porcs per part dels carnisers de Barcelona sempre fan referència a llocs propers a Barcelona, el que fa que aquestes ordinacions semblin encara més estranyes o fora de lloc perquè no sembla probable que es fessin gaires compres de porcs a llocs tan llunyans; s'ha de tenir en compte a més que la carn de porc fresc no era una carn gaire consumida a la baixa Edat Mitjana, ja que el seu consum era de temporada i es reduïa als mesos d'hivern, i per tant, el més probable és que les comarques del voltant de Barcelona aprovisionessin sense gaires dificultats la ciutat. Així, és molt possible que aquestes dues ordinacions sorgissin com a resposta a una situació concreta, probablement a l'arribada d'alguna partida de porcs mesells d'aquestes contrades;⁷⁵⁷ tot

---

⁷⁵⁵ Ja s'ha vist en aquest mateix capítol que com a mínim els metges parlen d'ella.

⁷⁵⁶ AHCB CC Llibre del Consell vol. I fol. 78 i v.

⁷⁵⁷ A les ordinacions estudiades a l'Europa mediterrània l'única malaltia que es relaciona directament amb el porc de manera reiterada, ja des de finals del segle XIII és la lepra del porc i les úniques ordinacions que a altres ciutats prohibeixen la venda de carn per la seva procedència, fan referència als porcs criats en

i que l'ordinació de Tolosa i Menorca es repeteix constantment al llarg del segle XIV, quedant vigent a començaments del segle XVI. En aquest cas no sembla que la seva repetició sigui conseqüència de la reiteració del delictes, perquè no es veu cap canvi en la seva redacció, cap adaptació als nous temps, més aviat sembla que va restar incrustada al llarg del temps a l'ordinació de carns de segona com un arcaisme que els consellers no van voler retirar per por a que en un moment donat fos necessària. Molt similar és el cas dels moltons de Menorca, sobre els quals apareix una ordinació el 1431, la qual obliga als carnisers a tallar la seva carn a dos diners menys que la de la resta de moltons sota una multa de 50 sous.⁷⁵⁸ En aquest cas l'ordinació sí respon a una realitat concreta, ja que de Menorca hi arribaven carregaments de moltons (si bé d'una manera molt minoritària, sent importants només durant la guerra civil); en aquest cas les raons que motiven que la carn dels moltó de Menorca sigui considerada com de pitjor qualitat probablement està relacionada amb la cria d'aquest animal a l'illa, ja que els moltons de Menorca no transhumaven com els moltons de la Península i, per tant, donarien una carn de textura i sabor molt diferent, probablement més flonja i greixosa, considerada en aquell moment com d'inferior qualitat.

No només hi havia separació entre les carns considerades de primera i les de segona, sinó que entre les carns que es venien a les carnisseries de primera també hi havia separacions i regulacions que intentaven evitar la picaresca per part dels carnisers a l'hora de comercialitzar la carn. Per exemple, ja al 1301 apareix una ordinació que prohibeix barrejar una carn amb altra o fer tornes amb una carn diferent a la peça gran que s'ha venut; aquesta ordinació es complementa amb una nova ordinació del 1316 més precisa, que diu que “*que negun maeller no gos fer mescla de I carn ab altra, ço és porch ab moltó, ne gos tenir per vendre en I taula ensems de dues carns, ne gos fer tornes de fetges, ne de neguna altra carn, sinó d'aqueilla bèstia e de semblant de que farà la pessa major*”.⁷⁵⁹ Així, sembla que era habitual que els carnisers barrejessin a la taula de la carnisseria carns de diverses classes (dintre de les considerades de primera) com era carn de porc i de moltó, intentant, quan podien donar porc per moltó, naturalment eren carns molt diferents per això sembla que intentaven despistar al client donant-li el porc amb les tornes, per tant feien trossos petits per complementar el pes de

---

leproseries. FERRIÈRES, Madeleine. *Histoire des peurs alimentaires, du Moyen Âge à l'aube du XXe siècle*. p. 37 i 38.

⁷⁵⁸ AHCB CC. Registre d'Ordinacions IV-5 fol. 32.

⁷⁵⁹ AHCB CC. Llibre del Consell vol. IV fol. 22. Transcrit per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulación de la vida ciudadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350*. doc. vol. II p. 1129.

la peça gran, així, amb trossos petits era més fàcil colar una carn per l'altra. De fet, un dels temes més legislats per evitar estafes en la qualitat eren les tornes, ja que amb aquest mètode els carnisers intentaven colar als clients carns d'inferior qualitat i preu a la de la peça gran, cobrant-la al mateix preu. Així, el 1388 una nova ordinació ve a complementar les ja existents sobre aquest tema, establint que les tornes de carn de moltó, s'han de fer del mateix moltó del que s'ha fet la peça gran i si el client vol fetge, el fetge ha de ser "*bo e net*".⁷⁶⁰ Aquesta ordinació fa suposar que seria habitual donar a les tornes carn de moltó més lletja i que no tenia gaire sortida i, sobretot, allò que sembla que era molt habitual era fer tornes amb els fetges. El mateix que s'estableix pel moltó s'estableix pel porc, obligant els consellers als carnisers a fer tornes amb la carn del porc mateix del que s'ha fet la peça major, amb les seves barres o amb les seves orelles, però no amb peces d'un altre porc.⁷⁶¹

Si s'ha vist que els carnisers intentaven confondre el consumidor venent carns de porc per carns de moltó, molt més fàcil els resultava enganyar venent carns d'anyell per carn de cabrit, dues carns en aparença molt similars però que tenien una consideració molt diferent per part dels metges i els legisladors. Com ja s'ha vist al començament d'aquest capítol, la carn d'anyell era considerada com una carn sospitosa, a cavall entre les carns de primera i les de segona qualitat; mentre que la carn de cabrit era considerada una carn blanca, la carn més fina que es pot trobar entre la dels quadrúpedes, la única que es pot comparar amb les carns de volateria. La gran diferència de qualitat entre les dues carns i la seva similitud física va fer que es creessin tot un seguit d'ordinacions per intentar evitar la confusió a les taules i la venda fraudulenta d'anyells per part dels carnisers. La primera ordinació referent als anyells apareix el 1301 i prohibeix l'escorxament i la venda d'anyells a la ciutat,⁷⁶² l'ordinació va restar vigent fins el 1387.⁷⁶³ En aquesta ordinació s'unien dues consideracions, per una banda la mentalitat sanitària que considerava l'anyell com una carn sospitosa i per altra banda la consideració comercial que primaven el moltó i l'ovella com a productors de llana per a la indústria tèxtil, abans que com a productors de carn i, per tant, intentaven evitar que el massiu sacrifici d'anyells pogués posar en perill el mercat de la

---

⁷⁶⁰ AHCB CC. Ordinacions Especials V-7 fol. 97.

⁷⁶¹ AHCB CC. Registre d'Ordinacions IV-5 fol. 9v.

⁷⁶² AHCB CC. Llibre del Consell vol. I fol 5v. Transcrit per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulació de la vida ciutadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350*. doc. vol. II p. 1156.

⁷⁶³ AHCB CC. Ordinacions Especials V-8 fol. 4.

llana.⁷⁶⁴ De fet, aquesta ordinació tot i la seva vigència no es va acomplir durant bona part del segle, ja que mentre aquesta ordinació prohibia la venda d'anyell, altres ordinacions la regulaven. Concretament, el 1320, apareix la primera ordinació referida exclusivament al problema de la qualitat de la carn d'anyell. En aquest cas s'estableix que no es pugui tenir anyells a les taules on es vengués cabrit, “*que negun carnicer ne altre no gos tenir anyells ne altres carns, là on los cabrits se tendran o-s vendran*”,⁷⁶⁵ el 1387 s'especifica més i es diu “*que tot carnisser o qualque altra persona qui vena anyells a tayll dega e haia a vendra los dits anyells en taula apartada. És entès que lo dit anyell sia haut o comprés per anyell com pesarà V lliures carnisseres o de V lliures carnisseres avall.*”⁷⁶⁶ Per tant, no només s'estableix una separació amb el cabrit sinó també amb el moltó, ja que la carn d'anyell era considerada d'inferior qualitat.⁷⁶⁷ De fet, s'estableix un lloc especial per a la venda de la carn d'anyell, per desgràcia aquest espai no s'arriba a especificar mai; així, l'any 1393 s'estableix que “*negun carnisser, ne son missatge no gos tenir, ne vendre carns d'anyells, sinó en los lochs acostumats de tenir carns d'anyells*” i ja el 1431 estableix que “*per cessar tota frau que d'ací avant algun carnicer o tallador de carns no gos tallar, ne vendre carns de cabrits en negunes taules o carnisseries de la dita ciutat en les quals carns de anyells han ja carniceria e taules apartades e antigament assignades e no•s deuen tallar en altres parts*”⁷⁶⁸ per tant el 1431 ja feia anys que s'havien establert unes taules especials on es venia la carn d'anyell, tot i que sembla que era habitual trobar-la fora dels llocs establerts per a la seva venda. Després de la guerra civil com que el frau es va generalitzar els consellers es van veure forçats a cercar noves mesures de control que es superposessin a les ja establertes. Així, el 1476 es va obligar als portalers a inscriure tots els anyells i ovelles que entraven a la ciutat.⁷⁶⁹ Com que aquesta mesura no va donar resultat, el 1478 es

---

⁷⁶⁴ Ja des del segle XIII la indústria més potent de Catalunya era la indústria tèxtil, productora de draps de llana. Aquesta indústria a partir del 1300, a redós de la renovació dels mètodes productius provocat pel tancament de la frontera francesa va créixer, estenent-se per tota Catalunya. Tot aquest procés va donar lloc a l'aparició d'una important indústria destinada al mercat interior i l'exportació, que des del començament va estar molt protegida per la monarquia i les autoritats municipals. BATLLE, Carme. *Història de Catalunya; L'expansió Baixmedieval*. Ed. 62. Barcelona, 1988. p. 126 i 127.

⁷⁶⁵ AHCB CC. Llibre del Consell vol. VI fol. 11. Transcrit per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulació de la vida ciutadana per el municipio de Barcelona, 1300-1350*. doc. vol. II p. 935.

⁷⁶⁶ AHCB CC. Ordinacions Especials V-8 fol. 14v.

⁷⁶⁷ El 1410 es taxa el preu de l'anyell a 12 diners la lliura inclosa la imposició, el 1387 el moltó valia 21 diners amb la imposició, el preu del moltó al segle XV va oscil·lar entre els 15 i els 18 diners la lliura, inclosa la imposició.

⁷⁶⁸ BAJET I ROYO, Montserrat. *El mostassaf de Barcelona i les seves funcions en el segle XVI*. Edició del “*Llibre de les Ordinacions*”. p. 361 ord. 40h.

⁷⁶⁹ AHCB CC. Ordinacions Especials V-10 fol. 298.

prohibeix als anyells entrar juntament amb els moltons per la porta de la ciutat, intentant així els portalers tenir un major control del tipus de bestiar que entrava a la ciutat.⁷⁷⁰ Per reforçar el control, aquest mateix any es torna a prohibir la venda de carn d'anyell al mateix piló on es talla carn de moltó, establint un càstig exemplar a qui ho faci, 50 sous i privació d'un any per exercir l'ofici de carnisser.⁷⁷¹ En definitiva, al llarg dels dos segles es va intentar ordenar la venda d'anyell per evitar que la seva carn es confongués amb d'altres, principalment amb la carn de cabrit, la carn més cara i de més qualitat i, amb la carn de moltó, també d'alta qualitat, però amb la que havia menys possibilitats de confusió.

Una altra pràctica que els consellers van intentar evitar per mantenir la qualitat de les carns de primera va ser l'adulteració de les carns o certes vísceres mitjançant l'afegiment de greix per donar-los un millor aspecte. A Barcelona d'aquestes ordinacions es troben de dos tipus, per una banda, les ordinacions que prohibeixen afegir greix al ronyó d'una bèstia i, per una altra banda, les ordinacions que prohibeixen afegir greix d'una bèstia diferent a la que s'està venent a qualsevol tipus de carn.

El primer tipus d'ordinació apareix ja el 1301 i diu que “*que negú carniçer no gos farçir ne anadir al ronyó dels moltons ne dels cabrits e qui contra assó farà pagarà per ban X sous.*”⁷⁷² Una ordinació molt similar aquesta la va documentar Louis Stouff a Carpentras als estatuts de la carnisseria de 1262 “*De même que les macelliers ne farcissent pas les rognons...*” cosa que demostra que era una pràctica molt estesa a les ciutats mediterrànies.⁷⁷³ A Barcelona en un primer moment només estava prohibit afegir greix als ronyons de les carns més apreciades: el moltó i el cabrit; amb el temps i de manera progressiva es va anar fent extensiva la prohibició a tot tipus de carns. Així, el 1302 es van afegir a la prohibició els ronyons dels bous i els vedells,⁷⁷⁴ el 1303 ja s'inclouen dins la prohibició tot tipus de bèsties “*Ítem que negú carniçer no gos cubrir, ne anadir al ronyó dels moltons, ne dels cabrits, ne d'altra bèstia...*”⁷⁷⁵ la inclusió d'aquest final dins l'ordinació no assegura que s'exercís el mateix control en els

---

⁷⁷⁰ AHCB CC. Ordinacions Especials V-10 fol. 300.

⁷⁷¹ AHCB CC. Ordinacions Especials V-10 fol. 300.

⁷⁷² AHCB CC. Llibre del Consell vol. I fol. 5. Transcrit per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulación de la vida ciudadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350*. doc. vol. II p. 1184.

⁷⁷³ STOUFF, Louis. *La table provençale: boire et manger en Provence à la fin du Moyen Âge*. p. 95 i 96.

⁷⁷⁴ AHCB CC. Llibre del Consell vol. I fol. 24. Transcrit per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulación de la vida ciudadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350*. doc. vol. II p. 1184.

⁷⁷⁵ AHCB CC. Llibre del Consell vol. I fol. 94v. Transcrit per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulación de la vida ciudadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350*. doc. vol. II p. 1185.

ronyons de les carns de primera, que en els ronyons de les carns de menys qualitat, sembla més aviat que es van incloure “les altres bèsties” dissimuladament, sense gaire convicció; el que va obligar ja a finals de segle, 1387, a crear una nova ordinació que de manera definitiva prohibia l’adulteració dels ronyons de les bèsties de primera qualitat i de les de segona “*que algun carnisser o altra persona de qualque condició sia qui vena carns de moltó, d’ovella, de crastat, de boch o de cabra, no gos enrenyonar o anyadir al ronyó de negunes de les dites carns sots ban de X sous.*”⁷⁷⁶ En definitiva, amb aquesta ordinació els consellers intenten evitar que els carnisser estafin als consumidors donant un millor aspecte als ronyons afegint-los greix. En un principi, com en altres ocasions, la preocupació dels consellers es centra en les carns de més qualitat i que tenen uns clients més selectes, però de mica en mica estenen la seva preocupació cap a les carns de menys qualitat i que consumeix un públic més popular.

L’altre tipus d’ordinació, la que prohibeix afegir greix d’una bèstia diferent a la que s’està venent, apareix per primera vegada a Barcelona el 1303, “*ne posar tel, ne grex d’una bèstia sobr’altra bèstia*”⁷⁷⁷ encara que l’ordinació es va anar definint i concretant al llarg del segle XIV. Així, el 1342 es diu “*que negun carnicer no gos farcir ne cobrir ab tel, ne ab greix, ab broges, ne en altre manera, ninguna carn de bou, ne de vacha, ne de vedell, ne de cabrit, e qui contrafarà pagarà per ban cada vegada ço és saber de carn de vacha, e de vedell, e de bou ·XX· sous. E per carn de cabrit ·II· sous e perdrà lo cabrit. Declaren los conseylers els prohomens que lo dit enadiment ly dexa ésser fet de grex de aquella bèstia matexa, on se posarà en no d’altra bèstia.*”⁷⁷⁸ Per tant, es defineixen les carns en què es prohibeix la pràctica: bou, vaca, vedell i cabrit; probablement perquè eren les carns on amb més assiduitat es feia; i també s’especifica la tècnica, el greix s’estenia amb una brotxa. En aquest cas allò que intentaven evitar els consellers era que s’afegís a una carn d’una certa qualitat greix d’una bèstia d’inferior qualitat o fins i tot un greix passat o ranci. Aquesta pràctica no era exclusiva de Barcelona sinó que, com l’anterior, està documentada a altres ciutats mediterrànies com Carpentras, Grasse,⁷⁷⁹ Prato⁷⁸⁰ o Tortosa;⁷⁸¹ el que demostra que era una pràctica habitual i generalitzada.

---

⁷⁷⁶ AHCB CC. Ordinacions Especials V-8 fol. 8v.

⁷⁷⁷ AHCB CC. Llibre del Consell vol. I fol. 94v. Transcrit per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulación de la vida ciudadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350*. doc. vol. II p. 1185.

⁷⁷⁸ AHCB CC. Llibre Consell vol. XVI fol. 14v.

⁷⁷⁹ STOUFF, Louis. *La table provençale: boire et manger en Provence à la fin du Moyen Âge*. p. 95.

Finalment, hi ha un tipus de carns que no es poden ficar ni entre les carns de primera, ni entre les carns de segona i encara menys entre les carns perilloses; eren els menuts: budells, cor, fetge, pulmons, etc. Unes parts dels animals que els metges consideraven que no eren de gaire qualitat i que tenien uns preus molt assequibles cosa que les feia molt populars. Sobre el tema dels menuts Arnau de Vilanova diu, per exemple, que la carn que està al voltant del cor dels animals és bona per la calor que aporta al cos, mentre que el cor dels animals no és saludable perquè és de difícil digestió i crea sang grossa. Tampoc considera saludable Arnau de Vilanova menjar fetge perquè fa sang terrestre i “melancòlica” en gran quantitat; entre els fetges però, considera que el de cabrit ben “*assat*” és recomanable per la gent que tingui una natura temperada o colèrica. També considera que són nocius per la salut el ventre i els budells de qualsevol quadrúpede, en aquest cas, sense excepció. D’entre els pulmons només considera acceptables els de cabrit. D’entre els peus, caps, musell i orelles, només considera acceptables, per mantenir una bona salut, els de cabrit i els de porc, tota la resta són nocius.⁷⁸²

Tot i la mala premsa dels menuts, com ja s’ha dit, era una de les cars més populars, en ser una de les poques a les quals podia accedir la població amb pocs recursos econòmics. Precisament la seva popularitat i les diferències de qualitat entre els diferents menuts va obligar els consellers a crear tota una sèrie d’ordinacions per reglamentar la seva venda. A Barcelona sobretot es legisla sobre els menuts dels ovins i el cabrum, ja que eren els que més problemes generaven per la diferència de qualitats entre les diferents classes d’animals.

Les ordinacions que fan referència als menuts es centren en tres temes: la forma de venda, les diferències de qualitat entre les vísceres dels diferents ovins i els problemes d’estètica urbana que genera la seva venda. En primer terme s’estipula que les vísceres, el cap i els peus de qualsevol bèstia i l’esquena del porc només es poden vendre per unitats, sense pesar. Sent unes de les poques carns que es poden vendre per unitats durant el segle XIV i XV.⁷⁸³ Quant a les diferències de qualitat, ja s’ha dit amb

---

⁷⁸⁰ NIGRO, Giampiero. *Gli uomini dell’irco: indagine sui consumi di carne nel basso Medioevo: Prato alla fine del ‘300*. p. 7.

⁷⁸¹ MASSI I FONOLLOSA, Jesús (ed.) *Costums de Tortosa*. p. 458.

⁷⁸² VILANOVA, Arnau. *Regiment de Sanitat (versió de Bernat Sarriera)*. A: *Obres catalanes, vol II, escrits mèdics*. p. 169 a 171.

⁷⁸³ La primera ordinació va aparèixer el 1301 “*Ítem que null carnicer no gos vendre nulla carn sinó a pes, exceptats caps e frexures e peus, que degen vendre menys de pes, e qui contra assó farà, pagarà per ban*

anterioritat que, des de 1316, els menuts de moltó i els de boc i cabra es venien en llocs diferents; així, mentre els menuts de moltó es podien vendre dintre de la ciutat, els de boc, cabra i ovella s'havien de vendre en una taula especial, primer a la Rambla davant el portal de la Boqueria i a finals del segle XV fora del portal de Santa Eulàlia. Un altre problema que tenen els menuts és que són estèticament poc agradables, cosa que va fer que els consellers creessin tota una sèrie d'ordinacions per evitar el seu impacte visual als carrers, tal i com ja s'ha vist en apartats anteriors. Així, el 1301 es prohibeix que els carnisers o altra gent vengui menuts a les portes de casa seva mostrant la mercaderia als vianants, si volen vendre menuts a casa seva ho poden fer però no s'han de veure des del carrer.⁷⁸⁴ En el mateix sentit, el 1322 els consellers ordenen que els menuts de bou, de vaca o de vedell no es venguin a les taules de la Carnisseria Major que donen a la porta que s'obre vers el Palau Reial i a les que donen a la plaça del Blat, en canvi sí es poden vendre a les taules interiors de la carnisseria.⁷⁸⁵ De la mateixa manera el 1339 els consellers prohibeixen vendre ventres i altres menuts als cementiris de les esglésies de la ciutat.⁷⁸⁶

En definitiva, al llarg dels segles XIV i XV es crea tota una legislació municipal per separar de manera clara les carns considerades de primera qualitat de les de segona i per evitar les estafes mitjançant l'adulteració de les carns. Aquesta creació legislativa es fa seguint un ritme marcat per la conjuntura social i econòmica de la pròpia ciutat, ja que les normes s'endureixen quan les dificultats econòmiques dels carnisers, davant la doble pressió del mercat i del consell, fa que es generalitzi el frau; com va succeir durant la dècada dels 50 del segle XV i durant la dècada dels 70 d'aquest mateix segle. Tot i l'enduriment de la normativa, els consellers no van aconseguir separar de manera clara la venda de carn de moltó de la venda de carn d'ovella; aquest fracàs es deu en part a la distribució poc homogènia de la població a la ciutat, ja que en un mateix barri podia viure gent molt pobre i gent amb cert poder adquisitiu, el que incitava els

---

cascuna vegada III sous." AHCB CC. Llibre del Consell, vol. I fol. 5. Transcrit per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulació de la vida ciutadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350.* doc. vol. II p. 1111. La última ordinació, que fixa la llei per tot el segle XV, va apareixer el 1393 "*Ítem que tot carnicer puixe vendre sens pes, peus, caps e frexures de qualsevol bèsties sots ban de LX sous.*" BAJET I ROYO, Montserrat. *El mostassaf de Barcelona i les seves funcions en el segle XVI. Edició del "Llibre de les Ordinacions"*. p. 334 ord. 37u.

⁷⁸⁴ AHCB CC Llibre del Consell vol. I fol. 5v. Transcrit per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulació de la vida ciutadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350.* doc. vol. II p. 1172.

⁷⁸⁵ AHCB CC Llibre del Consell vol. VII fol. 37v. Transcrit per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulació de la vida ciutadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350.* doc. vol. II p. 1173.

⁷⁸⁶ AHCB CC Llibre del Consell vol. XIV fol. 18. Transcrit per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulació de la vida ciutadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350.* doc. vol. II p. 1175.

carnissers a oferir tot tipus de carn. Un cas diferents és el dels anyells i els cabrits que sembla que sí van aconseguir que es venguessin segregats dins de la ciutat.

Quant a les petites estafes a les tornes o mitjançant l'adulteració de carns i vísceres sembla que sempre van estar presents, tot i que els consellers al llarg del segle XIV i XV van intentar estendre la vigilància a tots els tipus de carn, les de més qualitat i les de menys; de fet, la repetició freqüent de les ordinacions i la dificultat de captar algunes d'aquestes estafes fan pensar que no es van arribar a controlar mai de menera plena.

3.4 Carn i religió: les carns dels jueus i repercussions de l'abstinència en el mercat de la carn

En una societat com la Baix Medieval on la religió ho impregnava tot, des del pensament fins les accions més quotidianes, la influència de l'Església va ser fonamental a l'hora de regular la venda de carn a la ciutat; ja que eren les prescripcions religioses les que marcaven el calendari de venda de carn al llarg de l'any i les que marcaven les pautes als consellers a l'hora d'establir quins tipus de carn es podien vendre en èpoques d'abstinència. També era l'estament eclesiàstic qui establia les bases ideològiques que regulaven les relacions que podien mantenir els consumidors cristians amb els carnissers jueus. L'evolució del pensament cristià respecte a la carn, va fer que al llarg dels dos segles canviés la percepció de la comestibilitat de la carn tallada pels jueus o l'estructuració de la venda de carn durant el temps litúrgic d'abstinència.

3.4.1 Abstinència i venda de carn

La carn és un aliment que presenta molts problemes morals, un aliment que presenta molt tabús mentals i culturals, un aliment que arriba a la taula fruit de la violència, la qual cosa el converteix en un aliment problemàtic no només pels cristians sinó també per moltes altres cultures i religions. Per exemple, els jueus tenen prohibit menjar la sang dels animals, perquè segons la seva tradició, és a la sang on resideix l'ànima de les bèsties. Entre els musulmans, el sacrifici d'animals segueix uns rituals preestablerts perquè la carn sigui comestible. Pels cristians primitius també era abominable menjar la

sang dels animals o deixar-la caure en territori sagrat, a més, entre els cristians la carn d'animals sacrificats en honor als deus era considerada immunda, i fins i tot durant els primers segles del cristianisme hi havia grups que consideraven la carn com un aliment immund, idea que va progressar sobretot entre els grups maniqueus i gnòstics i contra la qual es va legislar al concili de d'Ancira (314), on es va obligar als clergues a menjar carn com a mínim una vegada a les seves vides.⁷⁸⁷ De fet, aquesta és una de les bases de la polèmica que es perllongarà a tota l'Edat Mitjana, ja que després de l'eliminació dels tabús alimentaris jueus per part de l'església primitiva, els cristians queden lliures per menjar pràcticament qualsevol aliment, ja que tots han estat creats per Déu.⁷⁸⁸ Si bé la carn va continuar sent un aliment polèmic, principalment per la seva relació amb el sexe, una de les principals obsessions de l'Església.

La relació entre la carn i el sexe enfonsa les seves arrels en la medicina galènica. Com ja s'ha vist, segons aquesta medicina, la carn era un dels aliments que més calor i humitat aportaven al cos, com a conseqüència d'aquest calor i humitat era un dels aliments que més sang generava (un aliment sanguini); segons Gal·lè l'excés de calor i d'humitat generaven líquid seminal, ja que el semen, que era càlid i humit, es creava com un subproducte de la sang i per tant els aliments que generaven més sang (els més sanguinis) eren els que alhora produïen més semen.⁷⁸⁹ Tot i la importància de la carn com aliment que incita al sexe, no era ni molt menys l'únic aliment, podríem dir, "afrodisíac", n'hi havia d'altres que no causaven tants problemes morals. De fet, segons el tractat "*Liber de coitu*", escrit per Constantí l'Africà a finals del segle XI, entre els aliments que més exciten la sexualitat estan els cigrons i els naps rodons i, en menor grau les faves.⁷⁹⁰ Però, si hi ha altres aliments que també inciten a la sexualitat perquè l'Església només es fixa en la carn? Massimo Montanari creu que es deu a la pròpia simbologia de la "carn", que s'interpreta com cos/plaer/pecat i que es relaciona directament amb la carn com a aliment.⁷⁹¹ Tampoc es pot menysprear el pes simbòlic de la carn a les religions precristianes, simbolisme que va afectar directament al

---

⁷⁸⁷ FLANDRIN, J. C. *Chronique de Platine. Pour une gastronomie historique*. Odile Jacob. Paris, 1992. p. 169 a 172.

⁷⁸⁸ DUPUIS, Michel. «Les plaisirs de la chair. Abstinence et analogies (autour de Saint Thomas d'Aquin)». A: *Anthropozoologica. L'animal dans l'alimentation humaine; les critères de choix*. Liège. 1988. p. 137. HERNANDO DELGADO, Josep. «Els moralistes i l'alimentació a la Baixa Edat Mitjana.» A: *Alimentació i societat a la Catalunya Medieval*. Inst. Milà i Fontanals- CSIC. Barcelona, 1988. p. 273.

⁷⁸⁹ ROY, Bruno. «Trois regards sur les aphrodisiaques». A: *Du manuscrit à la table. Essai sur la cuisine au Moyen Âge*. Montréal-Paris, 1992. p. 290.

⁷⁹⁰ ROY, Bruno. «Trois regards sur les aphrodisiaques». p. 291 i 292.

⁷⁹¹ MONTANARI, Massimo. *Alimentazione e cultura nel Medioevo*. p. 47.

cristianisme en els seus primers segles de vida, ja que el sacrifici d'animals i el consum de la seva carn era habitual a quasi tots els cultes precristians i per tant la carn esdevenia per l'Església un aliment sospitós vinculat als cristians mal assimilats.⁷⁹²

És cert que l'Església va considerar la carn com un aliment sospitós des d'un primer moment, principalment per la seva vinculació amb la sensualitat i el sexe, però també des d'un primer moment va distingir entre la carn dels volàtils i la dels quadrúpedes com aliments de natura diferent i per tant amb unes connotacions morals diferents. Així per exemple, la regla de Sant Benet diu que “*tots, però s'abstindran en absolut de la carn de quadrúpedes, llevat dels malalts que sentin molta debilitat*”.⁷⁹³ Aquesta diferenciació venia donada per dues raons, la primera era de caire mèdic i la segona de caire teològic. Segons la medicina galènica les carns de quadrúpedes eren considerades carns vermelles i generaven una sang densa i viscosa, especialment les carns considerades més bastes (vaca, bou, ovella, cabra, boc...), l'excedent de sang i d'humors viscosos i humits, no consumits en el treball manual eren, com ja s'ha dit, els que acabaven transformant-se en semen i per tant els que incitaven al sexe. En canvi les carns d'aus (i la de cabrit) eren considerades carns blanques, eren més fines, generaven menys sang i la sang que generaven era menys viscosa i per tant no escalfaven, ni aportaven tanta humitat al cos, com les carns de quadrúpedes. Així, es considerava que la carn de volateria no generava tantes superfluïtats i, per tant, no generava tant de semen com la de quadrúpedes. Des del punt de vista teològic es considerava que, com al Gènesi tant les aus com els peixos van ser creats per Déu⁷⁹⁴ de l'aigua el mateix dia, comparteixen part de la seva natura, per tant la carn d'au, des d'un punt de vista teològic, és més propera a la carn dels peixos que a la carn dels quadrúpedes, així ho creuen els moralistes baix-medievals en dir que les aus provenen “*ex eodem elemento quo pisces creatae*”.⁷⁹⁵

---

⁷⁹² BONNASSIE, Pierre. «Consumption d'aliments immondes et cannibalisme de survie dans l'Occident du Haut Moyen Âge (IVe-XIe s.)». p. 151.

⁷⁹³ RIERA MELIS, A. *Alimentació i ascetisme a l'alta Edat Mitjana. Gènesi de la dietètica monàstica benedictina (540-820)*. Generalitat de Catalunya; Pòrtic. Barcelona, 1999. p. 143.

⁷⁹⁴ Gènesi 1, 20 Després Déu digué: Belluguin les aigües un bellugueig d'éssers vivents, i volin les aus damunt la terra pel firmament del cel. “I així fou” I creà Déu els grans monstres marins i tots els éssers vivents reptants, que les aigües belluguen, segons la seva mena, i totes les aus volàtils segons la seva mena. I Déu veié que [estava] bé. Llavors Déu els beneí dient: Prolifiqueu i multipliqueu-vos, i ompliu les aigües de les mars, i que les aus es multipliquin damunt la terra. I es féu vespre, i vingué l'endemà. Jorn cinqué. Després Déu digué: Germini la terra éssers vivents... *La Bíblia; versió dels textos originals i comentari pels monjos de Montserrat*. Monestir de Montserrat, 1923.

⁷⁹⁵ (Del mismo elemento del qual fueron creados los peces) HERNANDO DELGADO, Josep. «Els moralistes i l'alimentació a la Baixa Edat Mitjana.» p. 280.

Si bé fins ara s'ha vist que el consum de carn de quadrúpedes estava mal vist per l'Església perquè incitava al sexe i, en general, als plaers de la carn, l'abstinència absoluta tampoc es considerava absolutament ortodoxa; ja que, els moralistes admetien que tot i que la carn incitava al sexe també era l'aliment que produïa més sang i que més nodria el cos.⁷⁹⁶ És per això que Sant Benet no la veda als monjos malalts, a més l'aparició del catarisme i la lluita de l'Església contra aquesta heretgia van fer que l'abstinència absoluta de carn esdevingués una actitud sospitosa de combregar amb el dualisme d'aquesta religió. El mateix catarisme va fer que els polemistes catòlics es veiessin forçats a demostrar que, si bé era bo abstenir-se de menjar carn, no era pecat menjar-la.⁷⁹⁷ De fet, fins a tal punt va esdevenir sospitosa d'heterodòxia les dietes exemptes absolutament de carn que, Arnau de Vilanova el 1304 es va veure obligat a escriure un llibre per justificar, des del punt de vista de la moral catòlica i de la medicina, la ortodòxia del règim d'abstinència absoluta dels cartoixans.⁷⁹⁸

Per tant, els moralistes baix-medievals allò que estableixen és l'abstinència de carn els dies assenyalats per l'Església que, segons Eiximenis, eren els següents: La quaresma, els divendres durant tot l'any, les quatre Tépores (tres dies en començar les quatre estacions de l'any);⁷⁹⁹ finalment també recomana, encara que no sigui obligatori fer abstinència durant els dimecres i els dissabtes de tot l'any.⁸⁰⁰ A més els religiosos també feien abstinència durant l'Advent i les vigílies de les festes importants.⁸⁰¹ Totes aquestes prescripcions eclesiàstiques van tenir el seu reflex en el comerç de carn a la ciutat i en la normativa creada pels consellers a l'hora de regular aquest comerç.

A Barcelona, fins el 1342 no apareix cap ordinació que faci referència a la venda de carn durant la quaresma i els dies d'abstinència. En aquesta primera ordinació de 1342 els consellers el que fan és obligar als carnisers a no mostrar la seva mercaderia "*que negun carnicer no gos tenir fora les portes de les carniceries carn a divendres ne a die de dejuni...*", per tant, no es prohibeix taxativament la venda de carn sinó que es demana que es faci dissimuladament; de la mateixa manera no es posa cap impediment perquè

---

⁷⁹⁶ EIXIMENIS, Francesc. *Terç del Crestià*. Ed. Barcino. Barcelona, 1932. vol. III. p. 268.

⁷⁹⁷ HERNANDO DELGADO, Josep. «Els moralistes i l'alimentació a la Baixa Edat Mitjana.» p. 276 i 277.

⁷⁹⁸ VILANOVA, Arnau. *De essu carniūm*. P.U.B.; Fundació Noguera. Barcelona, 1999. p. 22 i 23.

⁷⁹⁹ També recomana fer dejuni i abstinència, si bé ho deixa al criteri del costum de cada país, les vigílies de Nadal, l'Assumpció i de les festes dels apòstols: Sant Felip, Sant Jaume i Sant Joan Evangelista.

EIXIMENIS, Francesc. *Terç del Crestià*. vol. III. p. 263.

⁸⁰⁰ EIXIMENIS, Francesc. *Terç del Crestià*. vol. III. p. 265 a 267.

⁸⁰¹ VINYOLES I VIDAL, Teresa Maria. «El rebost, la taula i la cuina dels frares barcelonins al 1400». p. 144.

dins el Call jueu i a la cabrideria es continuï venent carn amb normalitat “*si no al Cal Juhich e no en altre loch exceptats cabrits*”.⁸⁰² Aquesta ordinació no és gaire expressiva i l'únic que mostra és que durant els dies d'abstinència no estava prohibit vendre carn, l'únic que es prohibia és que es fes pública la venda. De fet, estableix una mena de doble moral, no es prohibeix la venda, ja que es considera que els malalts i aquells que haguessin compensat l'abstinència amb almoines (especialment membres de la noblesa)⁸⁰³ tenien dret a menjar carn; però per evitar l'escàndol que suposava l'exposició pública de les carns al carrer quan l'Església prohibia menjar carn, s'amaguen a la vista del públic. La única carn que es permet vendre públicament és la carn de cabrit, ja que és l'única carn que els metges consideren d'una qualitat equivalent a la del volàtils,⁸⁰⁴ per tant els moralistes també pensen que no incita tant al sexe com la resta de carns de quadrúpedes. Finalment, també es permet vendre carn als jueus de manera oberta, ja que ells no celebren la quaresma i viuen al seu propi barri, molts cristians aprofitaven que era la única carnisseria general oberta de manera clara per comprar-hi carn, ja que, tot i el privilegi reial del 25 d'octubre de 1268, que prohibeix als jueus de Barcelona vendre carn als cristians,⁸⁰⁵ durant el segle XIV va ser habitual que els cristians comprassin carn als jueus. Per tant, en un primer moment el que es proposa el consell municipal és controlar la venda de carn durant la quaresma, evitar l'escàndol, però en cap cas prohibir que es vengués carn.

Una de les raons principals que justifiquen la venda de carn durant la quaresma és l'existència de gent malalta a la ciutat ja que, com s'ha dit anteriorment, la medicina galènica considera la carn com l'aliment que més nodreix i que ajuda a recuperar la salut amb més rapidesa. L'arribada de la Pesta Negra el 1348 i els cicles pestífers que es van succeir en anys posteriors van obligar als consellers a crear una legislació especial per garantir que mentre durés la epidèmia hi hauria un bon subministrament de carn, fins i tot durant la quaresma. La primera vegada que els consellers es veuen en la necessitat de legislar l'existència d'uns mínims suficients de carn durant la quaresma a causa de la pesta és el 1371, any conegut per la historiografia com “de la mortaldat dels

---

⁸⁰² AHCB CC. Llibre del Consell vol. XVI fol 17v.

⁸⁰³ Normalment els membres de la família reial i la noblesa van substituir una bona part dels dejunis i abstinències per almoines, ja que els consideraven alteracions molestes i poc justificades del seu règim alimentari. RIERA MELIS, A. «Estructura social y sistemas alimentarios en la Cataluña bajomedieval». p. 198.

⁸⁰⁴ GIL-SOTRES, Pedro. *Estudi introductori al “Regime Sanitatis ad Regem Aragonum”*. p. 228.

⁸⁰⁵ HUICI MIRANDA, Ambrosio; CABANES PECOURT, Mª Desamparados (ed.). *Documentos de Jaime I de Aragón*, V, 1263-1268. Anubar ed. Zaragoza, 1988. p. 288.

mitjans”. L’ordinació cridada el 21 de febrer, estipula que “*com en la ciutat haie moltes gents malaltes e sie cosa necessària que cropien carn, per ço ordonaren que entre tots los carnisers de la ciutat haien e sien tenguts cascun die de Quaresma de fer XXX moltons entre III taules a rahó de XVI diners la lliura sots ban de ·L· sous...*”⁸⁰⁶ De fet, els consellers intenten oferir a tota la població malalta de la ciutat carn de moltó, la més popular d’entre les carns de primera, a un preu rebaixat, ja que aquest any el preu del moltó havia arribat als 18 diners la lliura.⁸⁰⁷ L’ordinació també demostra de manera indirecta que durant la quaresma la majoria de les carnisseries estarien tancades i només restarien obertes una o dues taules a la ciutat, ja que, sinó fos així els consellers no s’haurien trobat en la necessitat d’ordenar un aprovisionament mínim. Malgrat l’intent dels consellers de frenar la malaltia mitjançant la millora de l’alimentació, el juny d’aquest any l’epidèmia continuava fent estralls a la ciutat, ja que es convoca una processó de totes les parròquies de la ciutat per demanar a Déu que cessés el flagel.⁸⁰⁸

Anys després s’ordena de manera definitiva la venda de carn durant la quaresma. Així, el 1395 els consellers per “*tolre molts inconvenients e abhominacions displahents a Déu...*” decideixen que durant la quaresma només es talli carn a una taula de la Carnisseria Major en les condicions que cregui convenientes el mostassaf, qui establirà també el preu de l’esmentada carn; si algun carnisser talla carn en condicions diferents a aquestes, perdrà la carn que hagi venut a més de la que tingui tallada a la taula, finalment haurà de pagar 100 sous de multa.⁸⁰⁹ La intenció dels consellers és tenir un major control de la venda de carn durant la quaresma per evitar, en la mesura del possible, el trencament de l’abstinència per part de persones sense dispensa per fer-ho. De fet, es tracta de l’últim pas d’un procés engegat ja fa anys que havia anat eliminant possibilitats de comprar carn durant la quaresma. El primer pas va ser la desaparició de la carnisseria jueva després de la destrucció del Call l’any 1391, i ara es restringeix la venda a una sola carnisseria, amb la qual cosa el Consell controla millor la venda de carn i s’evita que la ciutat caigui en el pecat.

Tot aquest procés s’emmarca en un ambient de progressiva radicalització d’una religiositat escatològica que s’ha fet forta en una societat atemorida per les epidèmies i les fams. Una societat cada vegada més segura de que el pecat dels homes és un dels

⁸⁰⁶ AHCB CC. Ordinacions Especials V-2 fol. 66.

⁸⁰⁷ AHCB CC. Ordinacions Especials V-2 fol. 59v a 62v.

⁸⁰⁸ VIÑAS, Federico; FERRÁN, Jaime; GRAU, Rosendo. *La peste bubónica; epidemia de Porto (1899) y epidemias de peste ocurridas en Barcelona.*

⁸⁰⁹ AHCB CC. Registre d’Ordinacions IV-5 fol. 14.

causants de l'ira divina que permet totes les desgràcies que estan patint.⁸¹⁰ Dins l'ambient de por i culpa les autoritats municipals intenten evitar les possibilitats de pecar, en aquest cas controlant de prop la venda de carn en època d'abstinència.

El sistema de tallar durant la quaresma a una sola taula a la Carnisseria Major es consolida i queda fixat per tot el segle XV.⁸¹¹ Segons es desprèn de documentació posterior, els guanys de les carns tallades en aquesta taula no revertien en el carnisser sinó que anaven a parar a la caixa de la confraria de Sant Miquel o dels carnisseres; així, aquests diners juntament amb el diner que pagaven els confreres tots els dissabtes era el fons que tenia la confraria per fer obres pies.⁸¹² Amb aquest sistema, tant els carnisseres, com els consellers, expiaven el pecat de vendre carn en època d'abstinència. Ja que els carnisseres no ho feien per treure un benefici, un lucre, sinó que ho feien per caritat, ja que els malalts necessitaven de la carn i el benefici que treien de la venda revertia en obres pies. Tot i això, el sentiment de culpa continuava viu, com ho demostra el fet que el 1449 s'ordeni “*que d'ací avant, qualsevol carnicer de la dita ciutat no gos ni li sia lícit ni permès en los dies dels divendres, dejunis e altres dies en los quals és prohibit e no és acostumat tallar carns públicament, en la dita ciutat e, encare en lo temps de la Sancta Quaresma tenir, ne tallar, la dita carn en loch palés o vistós, ans la haie a atèner en loch amagat e tal que la gent qui passarà per la via pública no la puixe veure en alguna forma, sots ban a quescun qui farà lo contrari de e per quescuna vegada de XX sous.*”⁸¹³

Aquest sentiment de culpa de la societat barcelonina i els seus dirigents respecte al consum de carn torna a plasmar-se en les ordinations el 28 de setembre de 1462, quan, en el marc de la guerra civil, els consellers, davant el setge que està patint la ciutat per part de les forces reialistes,⁸¹⁴ decideixen guanyar-se el favor de Déu millorant la moral

---

⁸¹⁰ DELUMEAU, Jean. *Le Péché et la peur; La culpabilisation en Occident (XIIIe-XVIIIe siècles)*. Fayard. Paris, 1983. p. 129 a 133.

⁸¹¹ BAJET I ROYO, Montserrat. *El mostassaf de Barcelona i les seves funcions en el segle XVI. Edició del “Llibre de les Ordinations”*. p. 335 ord. 37v.

⁸¹² El 1487 els consellers han d'intervenir en la confraria dels carnisseres perquè per negligència d'alguns prohoms de la confraria durant algun temps no s'ha cobrat “*axí per lo diner dels dissabtes, vendes de Coresma, com per altres causes o rehons,*” i a causa dels deutes “*en tant que en les coses pies e necessaries a aquella no•s pot supllir axí pertinentment e degude com és mester*” per evitar més morositat els consellers prohibeixen als deutors participar en les eleccions de la confraria i de l'ofici. AHCB CC. Registre d'Ordinations IV-11 fol. 80.

⁸¹³ AHCB CC. Registre d'Ordinations IV-5 fol. 40.

⁸¹⁴ El setge a la ciutat portat a terme per les tropes reialistes comandades per Joan II començà entre el 13 i el 14 de setembre de 1462 i es pot considerar acabat el 3 d'octubre d'aquell mateix any. Pels voltants del 28 de setembre les autoritats catalanes adreçaren una carta a Enric IV de Castella on relaten com va el

cristiana de la ciutat, “*Que com res no sia pus pertanyent als homens que augmentar en veterada dilecció del Salvador e redemptor nostre, nostre Senyor Deu Jesucrist e de la gloriosíssima verge madona Sancta Maria, mare sua, los quals en totes tribulacions son indubitat refugi, remey e tranquilitat; volent-se donchs forçar que en la dita ciutat per la dita amor sia multiplicat en bones obres...*” Per aconseguir això ordenen el veguer i el batlle per manament dels consellers que s’estengui l’abstinència de carn als dissabtes i que a partir de la crida de l’ordinació “*...alguna persona de qualsevol ley, stament o condició sia en lo die del dissapte no gos menjar carn en la dita ciutat e termens d’aquella. Si donchs per neçessitat de malaltia o altre perill de lus persones scusats no seran.*” Per controlar que l’abstinència es compleix s’ordena que els dissabtes només es pugui vendre carn a una taula de la Carnisseria Major, com ja es feia durant la quaresma i els divendres de tot l’any, perquè hi puguin comprar carn els malalts. Aquesta ordinació a diferència de les que s’han vist fins ara es va fer per tenir vigència durant un temps limitat, concretament durant 7 anys, el que mostra que era un acte concret, una bona obra perquè la ciutat guanyés el favor de Déu.⁸¹⁵ Després d’aquest temps l’ordinació deixaria d’estar en vigor i els dies d’abstinència oficials a la ciutat serien la quaresma i els divendres durant tot l’any.

El fet que la venda de carn durant els dies d’abstinència tingués una normativa especial i uns preus especials, en certs moments va constituir un problema, ja que no sempre els carnisers estaven d’acord en tallar a certs preus i donar tot el seu benefici a la confraria. No sabem com funcionava l’ofici i la confraria de carnisers perquè els llibres de la confraria han desaparegut, i per tant no sabem si s’organitzava un sistema de torns per tallar a la quaresma, si es feia per concurs, o d’altra forma. Però si ens han arribat a través de la documentació notícies de la conflictivitat que generava el mètode creat pels consellers per vendre carn durant els dies d’abstinència. Així, el 1435 els consellers ordenen que tota la carn de moltó que es vengui durant la quaresma vingui d’animals catalans, també a la mateixa ordinació s’obliga als carnisers a vendre aquesta carn a pes “*Que carnicer o altre persona no gos vendre sens pes per los dits dies de Sancta Coresma*” i a no demanar un preu més alt de l’estipulat pels consellers

---

setge, la inferioritat de la cavalleria de la Generalitat enfront de la del rei Joan i li parlen de que tenen notícies de certs parlaments entre ell i Joan II, el que els feia tèmer el pitjor, que Joan II arribés a un acord amb el proclamat nou rei de Catalunya Enric IV de Castella. Per tant es tracta d’un moment de congoixa per les autoritats catalanes i barcelonines. SOBREQÜÉS I VIDAL, Santiago; SOBREQÜÉS I CALLICÓ, Jaume.

La guerra civil catalana del s. XV. vol I. p. 373 a 396.

⁸¹⁵ AHCB CC. Registre d’Ordinacions IV-8 fol. 196v.

*“que quiscun carnicer o, altra persona per ell qui tall sie tengut dar a cascú que de la dita carn voldrà comprar tanta carn a pes com demanarà per sos diners e no pendre de la carn més avant preu que valdrà la carn e, pesarà al for que-s vendrà sots ban a, cascú e, per cascuna vegada fent lo contrari de C sous.”*⁸¹⁶ Aquestes ordinacions demostren que, durant la quaresma els carnisers aprofitant que només obria una carnisseria i que els consellers taxaven la carn a un preu més baix de l’habitual, boicotejaven de manera habitual els preus taxats venent a ull o simplement no respectant els preus establerts. És molt probable que a partir d’aquest moment el consell municipal intentés posar una mica de control en la venda de carn durant la quaresma i, així, evitar el descontrol en matèria de preus i formes de venda. Els controls que va posar en marxa el govern municipal va obligar els carnisers a vendre segons el que marcaven les ordinacions, amb aquestes condicions probablement pels carnisers deixava de ser interessant vendre durant la quaresma, cosa que va reduir l’oferta de carn durant aquest temps d’abstinència. És per això que, el 28 de gener de 1438, abans de que comencés la quaresma, els carnisers de Barcelona van voler negociar per primera vegada amb els consellers el preu de la carn durant la quaresma. Així, els carnisers van demanar que *“per ço que ells donassen bon recapte de bones carns en la Quaresma de própter esdevenidora, los plagués ajustar-los I diner a la lliura de la carn. Axí, que tayassen a XVI diners la lliura”* Els consellers no van acceptar, ja que diuen que els carnisers havien assegurat el preu de Pasqua a Pasqua el que inclou la quaresma i a més el diner afegit només revertiria en benefici de la confraria dels carnisers, sense aportar res a la població de la ciutat.⁸¹⁷ Sembla que durant la quaresma no hi va haver problemes d’abastament, però els carnisers no van acceptar la rigidesa dels consellers i van continuar pressionant per tal de pujar els preus de cara a la nova temporada de carn.

Es pot concloure que els consellers, al llarg d’aquests dos segles, van intentar mantenir una moral comunitària ordenant la venda de carn durant les èpoques d’abstinència. En un primer moment es van limitar a amagar la venda de carn sense prohibir-la, intentant evitar l’escàndol i la temptació, amb el temps però, la

---

⁸¹⁶ BAJET I ROYO, Montserrat. *El mostassaf de Barcelona i les seves funcions en el segle XVI. Edició del “Llibre de les Ordinacions”*. p. 343 ord. 37aj.

⁸¹⁷ *“...lo dit Conçell fou conclós e delliberat que com los dits carniçers daguessen hassegurar de tallar per tot •I• any qui finirà en la festa de Pascha de propter esdevenidora a raó de XV diners la lliura enclós lo temps de la Quaresma e atés que del afegiment del dit diner lo públich de la dita ciutat non haurà algun millorament quar solament serveix a la confraria dels dits carniçers per ço fou donada neganda a la dita demanda del dit diner per la lliura.”* AHCB CC. Registre de Deliberacions II-2 f. 22.

radicalització de la religiositat en una societat cada vegada més obsessionada amb el pecat i la fi del món, van fer que el govern municipal restringís progressivament la venda de carn durant els dies d'abstinència, fins a establir a finals del segle XIV que només es pogués vendre a una taula a la Carnisseria Major. De fet, aquesta religiositat que vinculava directament el pecat amb les calamitats que patia la població va fer que els consellers arribessin a estendre els dies d'abstinència obligatòria a la ciutat per aconseguir el favor diví en moments delicats per la ciutat. Aquesta política es va trobar amb una contradicció, i és que en considerar-se la carn com el millor remei per recuperar-se de qualsevol malaltia els mateixos consellers es van veure obligats en moments puntuals a incentivar la venda de carn en èpoques d'abstinència per fer front a les epidèmies que patia la ciutat.

3.4.2 La carn sacrificada pels jueus i el mercat cristià

La comunitat jueva de Barcelona va ser la més important de la Corona d'Aragó fins el sagnant pogrom de 1391 quan després de l'assalt del Call un gran nombre de jueus es va convertir per la força, molts van morir i la resta van marxar, desapareixent la comunitat com a tal, ja que el Call va ser destruït. Tot i això, durant el segle XV encara va restar una petita minoria jueva fins la seva expulsió definitiva el 1492, aquesta minoria, però, ja no va disposar de barri propi a la ciutat.⁸¹⁸

Potser un dels factors socioculturals que més identifica als jueus com una comunitat diferenciada són els seus hàbits alimentaris que tenen una clara arrel bíblica, tot i que, també van patir la influència de les cultures amb les quals van conviure.⁸¹⁹ La dietètica jueva està clarament marcada per tota una sèrie de prescripcions religioses que consideren uns aliments com prohibits i d'altres com idonis pel consum. La prohibició de menjar un aliment es pot deure a diversos factors: no haver pagat el delme, la seva relació amb un culte idolàtric, el seu origen il·lícit per apropiació indeguda (robatori),

---

⁸¹⁸ BUSQUETA, Joan J.; BATLLE, Carme. «Distribució social i formes de vida». A: *Història de Barcelona* vol. 3. Enciclopèdia Catalana. Barcelona, 1991-1997. p. 111 a 116.

⁸¹⁹ MOTIS DOLADER, Miguel Ángel et alii. «Régimen alimentario de las comunidades judías y conversas en la Corona de Aragón en la Edad Media». A: *Ier Col·loqui d'Història de l'Alimentació a la Corona d'Aragó (Edat Mitjana)*. Institut d'Estudis Ilerdencs. Lleida, 1995. p. 205 i 206.

pertànyer a una espècie impura, un sacrifici defectuós, etc. Totes aquestes prescripcions tenen el seu fonament en la *halakha* i en la codificació de les lleis *kashrut*.⁸²⁰

D'entre tots els aliments, un dels més problemàtics en la dietètica jueva és la carn. Per una banda els jueus distingien dos tipus de carn segons quin fos l'animal de procedència; així, hi havia animals purs o *tahor* i animals impurs o *tame*. Entre els animals impurs estan pràcticament tots els invertebrats (excepte quatre espècies de llagostes) i tots els rèptils. Entre els mamífers, només es consideren comestibles i per tant purs, els remugants amb la peülla dividida, al Pentatèuc s'enumeren fins a 10 animals herbívors, tant domèstics com salvatges que acompleixen aquestes condicions: el bou, l'ovella, la cabra, el cérvol, la gasela, el cavirol, la cabra muntesa, l'antílop, el búfal i l'isard. Estan prohibits aquells animals que no remuguen o que no tenen la peülla dividida com: el camell, el conill, la llebre i el porc. Aquests animals impurs no només no es poden menjar, sinó que no es poden tocar i converteixen en impur tot el que els envolta, tant la vaixella, com la taula o els vestits que toquin la seva carn.⁸²¹ Aquestes limitacions feien que entre els jueus de Barcelona els quadrúpedes consumits quedessin limitats al bou, la vedella, el moltó, l'ovella, la cabra i el cabrit. Però entre tots aquests, el més consumit amb diferència era el moltó, de la mateixa manera com passava entre els cristians. La vedella només es podia sacrificar a les grans concentracions urbanes i, en general, es va abandonar el seu sacrifici perquè la majoria de les vedelles apareixien, després d'obertes, amb pleuresia o tuberculosi i, per tant, no eren aptes pel consum. Aquest era un dels grans problemes que tenia la carnisseria jueva, ja que el seu rígid control del sacrifici feia que gran quantitat del bestiar sacrificat no fos apte pel consum entre els jueus, cosa que obligava a desviar aquesta carn al mercat cristià, més transigent, perquè si no es feia així les greus pèrdues que tindrien els carnisseros jueus els impedirien tallar carn. Però quins són els criteris que segueixen els jueus en el sacrifici i l'anàlisi dels animals per considerar una carn com apta pel consum? Segons explica un *rabí* anònim a la documentació inquisitorial: "*La carne "tarefá" es cuando la res tiene pegada una tela (té la pleura inflamada) al liviano (al pulmó) en el costado de las reses; y significa que era mandamiento en la Ley judaica que no comiesen carne muerta, y así no la comían, ni res que tuviese sangre en el cuerpo, porque la res*

---

⁸²⁰ MOTIS DOLADER, Miguel Ángel et alii. «Régimen alimentario de las comunidades judías y conversas en la Corona de Aragón en la Edad Media». p. 325.

⁸²¹ MOTIS DOLADER, Miguel Ángel et alii. «Régimen alimentario de las comunidades judías y conversas en la Corona de Aragón en la Edad Media». p. 237.

mortecina siempre acostumbra a tener sangre en el cuerpo”⁸²² La dificultat que suposava tot el procés de sacrifici (*shehità*) i exploració ritual de l’animal (*bediqà*) va obligar a crear un ofici especialitzat: el *shohet* i *bodeq*. El *shoet* o carnisser era contractat per la comunitat i rebia un salari fix a canvi d’una dedicació exclusiva, de fet, no existia estatutàriament altre professional amb llicència per realitzar els sacrificis. El carnisser, en sacrificar la bèstia, ha de tallar les artèries i la tràquea de l’animal d’un sol cop de ganivet per evitar el seu patiment, el ganivet sempre ha d’estar ben esmolat. Una vegada degollat l’animal es passa a fer la inspecció ritual, si la carn té cap defecte, la carn serà declarada *terefah*. El Talmud classifica els defectes en vuit categories: *nevukah* (perforació de la paret dels òrgans); *pesukah* (rotura de les conduccions); *netulah* (pèrdua d’un membre); *haserah* (pèrdua o defecte orgànic); *keru’ah* (substàncies nocives introduïdes en el cos); *nefulah* (mort o caiguda fulgurant) i *shevurah* (fractura òssia). El *shoet* per aconseguir el seu càrrec havia de complir una sèrie de requisits, per una banda ser escollit per acord unànime de l’assemblea, tenir uns estudis rabínics mínims acreditats per un certificat o *qabbalah*; a més, pel caràcter religiós de la seva tasca, el seu treball era supervisat per un *rabí*, qui certificava que realitzava el treball correctament i que la carn que venia era *kosher*, per tant apta per a ser consumida per la comunitat jueva.⁸²³

La complexitat del procés d’escorxament jueu provocava que una gran quantitat de la carn sacrificada segons el ritual rabínic fos carn *terefah*, ja que qualsevol error en l’escorxament o deficiència de l’animal podien fer una carn inapropiada pel consum dins la comunitat jueva, a més, la part del darrera de tots els animals sempre era *tarefah*, igual que els nervis o certes parts greixoses, el que generava una gran quantitat de productes de rebuig.⁸²⁴ El carnisser amb aquesta carn l’únic que podia fer era o bé llençar-la, o bé vendre-la als cristians un preu més baix. A Elx la comunitat jueva va trobar una solució molt còmoda per introduir al mercat la carn que ells consideraven *tarefah*, havien pactat amb el carnisser de la vila que el rabí sacrificaria tots els animals; els que es trobessin aptes, se’ls reservarien; i els altres, els deixarien al consum dels cristians. Jaume II, el 1312, va trobar indecorós que els cristians d’Elx haguessin de menjar la carn rebutjada pels jueus i va ordenar que, donat que la comunitat jueva era

---

⁸²² RIERA I SANS, Jaume. «La conflictivitat de l’alimentació dels jueus medievals (segles XII-XV)». A: *Alimentació i Societat a la Catalunya Medieval*. Inst. Milà i Fontanals-C.S.I.C. Barcelona, 1988. p. 305.

⁸²³ MOTIS DOLADER, Miguel Ángel et alii. «Régimen alimentario de las comunidades judías y conversas en la Corona de Aragón en la Edad Media». p. 326 i 327.

⁸²⁴ STOUFF, Louis. *La table provençale: boire et manger en Provence à la fin du Moyen Âge*. p. 105.

petita, es reservessin dos moltons per ser sacrificats segons el ritual jueu, sense dir què farien si els dos moltons sortien *terefah*.⁸²⁵

Aquest problema va generar reaccions ben diferents i sovint contradictòries a les diferents comunitats jueves de la Corona d'Aragó. Així, les comunitats que van tenir facilitat per degollar segons el ritual rabínic a la carnisseria comuna van defensar aquest dret, ja que a la carnisseria comuna era més fàcil donar sortida a la carn *terefah*. En canvi, les comunitats que tenien dificultats per tallar seguint el ritual rabínic van demanar la creació d'un escorxador propi.⁸²⁶ En el cas de Barcelona els jueus tenien carnisseria pròpia al Call, a partir de 1309 la carn que es tallava en aquesta carnisseria es regia per les mateixes ordinacions que les carns que es tallaven a les carnisseries de primera cristianes “*Ítem que negun carnisser, ne neguna altre persona no vena ne tenga al maell Major, ne al maell de la Mar, ne al Maell del Pont d'en Campderà, ne del Cayll Juhic, oveya, ne truya, ne cabra...*”⁸²⁷ Per tant, al maell del Call només es podien sacrificar i tallar moltons, bous, vaques i vedells; tots eren animals cars i l'aparició d'una carn *terefah* generava greus pèrdues econòmiques, és per això que els carnisseros jueus intentaven donar-li sortida entre els compradors cristians, el que va obligar al govern municipal a controlar la seva venda. Així, el mateix 1309 s'estableix que els jueus que vinguin carn als cristians la vinguin al mateix preu que a les carnisseries cristianes, per evitar la competència deslleial que feien els carnisseros jueus amb la carn *terefah*.⁸²⁸ Igualment, ja el 1303, una ordinació estableix que la carn degollada pels jueus només es pot vendre dins el Call jueu i a la carnisseria de la Porta del Call jueu, intentant evitar que els carnisseros jueus vinguin la seva carn als maells cristians.⁸²⁹ Segurament aquesta ordinació no va aconseguir evitar que bona part de la carn *terefah* es desviés al circuit de venda cristià, ja que, el 1316, una ordinació diu explícitament “*que tota carn, que sia refusada per los juheus sia venuda en les taules de la carniceria qui són a la porta del Cail Juych, e negú no la vena, ne la gos vendre en neguna altra*

---

⁸²⁵ RIERA I SANS, J. «La conflictivitat de l'alimentació dels jueus medievals (segles XII-XV)». p. 306.

⁸²⁶ RIERA I SANS, J. «La conflictivitat de l'alimentació dels jueus medievals (segles XII-XV)». p. 306.

⁸²⁷ AHCB CC. Llibre del Consell vol. II fol. 6v.

⁸²⁸ “*Ítem que tot carnisser, qui vena carn al caill juhic que la deia vendre als crestians al preu de les altres carniceries sia que sien juyques o no. E qui contrafarà pagarà per ban cada vegada V sous.*” AHCB CC. Llibre del Consell vol. II fol. 7. Transcrit per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulación de la vida ciudadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350*. doc. vol. II p. 1048.

⁸²⁹ “*Ítem que tota carn que jueu haia degollada sia venuda al Call juhic e a la porta del Call Juhic e no en altre loch...*” AHCB CC. Llibre del Consell vol. I fol. 5r. Transcrit per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulación de la vida ciudadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350*. doc. vol. II p. 1048.

carniceria de Barchinona. E qui contrafarà pagarà per ban cada vegada L sous.”⁸³⁰ En el fons les autoritats estaven lluitant contra la popularitat de la carn tallada pels jueus, que era considerada per molts cristians com una carn de qualitat, per això és molt probable que la carnisseria del Call de Barcelona, igual com passava en altres poblacions, tallés més carn de la que realment necessitava la comunitat jueva i aprovionés la ciutat de moltons, vaques, bous i vedells.⁸³¹

Aquesta realitat topava amb l'autoritat eclesiàstica, que no acceptava que la carn rebutjada pels jueus acabés a la taula dels cristians. Al Midi francès dos concilis, el d'Albí (1254) i el de Nimes (1286), van prohibir formalment als cristians menjar o beure aliments i begudes produïdes pels jueus, ja que consideraven una ofensa pels cristians consumir els seus productes quan els jueus no acceptaven consumir part dels productes produïts pels cristians.⁸³² A Catalunya un sínode celebrat a Lleida atribuït al bisbe fra Ramon (1248-1254) va excomunicar als carnisers que venien als cristians carns rebutjades pels jueus.⁸³³ La legislació contra la venda als cristians de les carns sacrificades pels jueus es va desenvolupar de manera molt desigual entre els segles XIII i XIV a les diferents ciutats mediterrànies; per exemple, a Avinyó ja el 1243 la legislació considera de la mateixa categoria les carns insalubres i les carns sacrificades pels jueus; els estatuts de Carles II (1302), també a la Provença, qualifiquen les carns sacrificades pels jueus “d’immundes”; el 1339, a Saint-Remy les anomenen carns “sòrdides”;⁸³⁴ a Narbona, al Llenguadoc, el 1221 es prohibeixen als jueus el comerç de carn;⁸³⁵ a Tàrraga, el 1279, els jueus es queixen al rei perquè els paers els han prohibit que venguin carn a la carnisseria comuna, tal i com era el costum; sis anys més tard, els jueus de Cervera eleven una queixa similar; el 1290, les autoritats d’Osca prohibeixen als cristians comprar carn als jueus; el 1297, els jueus de Barbastre es queixen al rei perquè els jurats de la ciutat també han prohibit expressament als cristians comprar carn a les taules dels carnisers jueus. A Lleida, en canvi, el 1344, els paers encara toleraven la venda de carn per part dels jueus a la població cristiana;⁸³⁶ a Barcelona, el 1355, es

---

⁸³⁰ AHCB CC. Llibre del Consell vol. IV fol. 18. Transcrit per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulació de la vida ciutadana per el municipio de Barcelona, 1300-1350*. doc. vol. II p. 1051.

⁸³¹ MOTIS DOLADER, Miguel Ángel et alii. «Régimen alimentario de las comunidades judías y conversas en la Corona de Aragón en la Edad Media». p. 284 i 285.

⁸³² FERRIÈRES, Madeleine. *Histoire des peurs alimentaires, du Moyen Âge à l'aube du XXe siècle*. p. 62.

⁸³³ RIERA I SANS, J. «La conflictivitat de l'alimentació dels jueus medievals (segles XII-XV)». p. 307.

⁸³⁴ STOUFF, Louis. *La table provençale: boire et manger en Provence à la fin du Moyen Âge*. p. 106.

⁸³⁵ FERRIÈRES, Madeleine. *Histoire des peurs alimentaires, du Moyen Âge à l'aube du XXe siècle*. p. 62.

⁸³⁶ RIERA I SANS, J. «La conflictivitat de l'alimentació dels jueus medievals (segles XII-XV)». p. 307 i 308.

permet als jueus vendre la seva carn a la Boqueria, la qual cosa té un doble significat, per una banda s'equipara la seva carn amb la carn de segona qualitat, quan fins aleshores sempre havia estat considerada una carn de primera; però, per altra banda, amb aquesta ordinació s'apropa la venda de la carn sacrificada pels jueus al mercat cristià, facilitant la distribució en aquest mercat de la carn *terefah*.⁸³⁷ Uns anys després, el 1374, encara la carn jueva es venia als cristians i als musulmans sempre i quan pagués la imposició que també pagaven les carns tallades pels cristians.⁸³⁸

El canvi profund en la legislació barcelonina en relació amb la carn sacrificada pels jueus es va produir a partir de la desaparició del Call el 1391. La nova política municipal i reial volia evitar el contacte entre la comunitat de conversos i els pocs jueus que encara vivien a la ciutat,⁸³⁹ cosa que va provocar un enduriment de les ordinacions que regulaven la vida dels jueus, aquest enduriment també va afectar a l'àmbit alimentari que va restar sota el rígid control dels consellers. Així, les ordinacions que regulaven fins el 1391 la venda de carn per part dels jueus van ser abolides i, el 1396, una nova ordinació estableix tota una nova dinàmica en la venda de carn destinada als jueus. Ara, només un carnisser s'encarregarà de tallar la carn destinada als jueus, aquest carnisser com a màxim tallarà cada dia 6 moltons i 6 ovelles, i si la comunitat jueva necessita més animals ho ha de demanar al mostassaf, qui ha de donar permís per tallar més bèsties. De la mateixa manera, si els jueus volen menjar carn de bou, vaca o vedell ho han de demanar al mostassaf, qui ha de donar permís per tallar-la al carnisser encarregat de sacrificar la carn dels jueus. La nova ordinació prohibeix explícitament que es tallin més carns que les ordenades pels mostassaf i que es comerciï sota mà amb aquestes carns “...*algun juheu no gos travessar més avant del dit nombre de les dites carns o de aquelles que el dit mostaçaf ordonerà e veurà que seran necessàries als dits juheus (...) que algun comers no gos travessar algunes carns en algun loch de die o de nit palesament o amagada...*”⁸⁴⁰ Aquesta ordinació intenta evitar l'excedent de carn sacrificada pel ritual jueu i, així, evitar que aquesta carn sobrant es desviï cap el mercat cristià, per aconseguir això no només limiten el sacrifici diari d'animals segons el ritual

---

⁸³⁷ “*que nyula carn qui sia degolada per juheu no sia venuda sinó al Call Juhic dins o a les taules qui són defora a la porta del Call Juhic o de la carnisseria de la Boqueria...*” AHCB CC. Ord. Esp. V-1 fol. 96 a 100bis.

⁸³⁸ BOFARULL, Francisco. «Ordinaciones de los cocelleres de Barcelona sobre los judíos en el siglo XIV». A: *Boletín de la Real Academia de las Buenas Letras de Barcelona*. nº 6 (1911-1912). P. 101.

⁸³⁹ BUSQUETA, Joan J.; BATLLE, Carme. «Distribució social i formes de vida». p. 115.

⁸⁴⁰ AHCB CC. Registre d'Ordinacions IV-5 fol. 16 i BAJET I ROYO, Montserrat. *El mostassaf de Barcelona i les seves funcions en el segle XVI. Edició del “Llibre de les Ordinacions”*. p. 348 ord. 37at.

jueu, sinó que sotmeten a un control molt estricte del mostassaf tot el procés d'escorxat i venda de l'esmentada carn. Amb el mateix esperit que aquesta ordinació, el 1397, es va publicar una ordinació que prohibia als cristians i naturalment als jueus comprar carn sacrificada segons el ritual jueu “*que algun carnisser de qualsevol condició sia no gos vendre a crestià algun, de natura o convers, sia hom, sia fembra, carn alguna de qualsevol natura que sia stada rabinada o degollada per juheu*”. Per evitar que els conversos aconseguissin carn sacrificada segons el ritual jueu de manera il·lícita, sacrificant animals d'amagat, o aprofitant la confusió de la pròpia carnisseria per adquirir-la, es va ordenar que només es sacrificqués carn sota el ritual jueu al pati de la Boqueria, durant el dia, de manera pública. A més aquesta carn només es podria vendre a una taula apartada de la resta (per evitar confusions) a la mateixa carnisseria de la Boqueria.⁸⁴¹ Com ja s'ha dit, aquesta legislació pretenia evitar els contactes entre els conversos i els seus antics correligionaris, per aconseguir això es van crear ordinacions destinades a evitar que els conversos mantinguessin cap relació amb els seus antics costums. Així, el 1397 es prohibeix als conversos sacrificar bestiar segons el ritual jueu, sota una pena de 50 sous i assots “*corren la vila en la forma acostumada*”;⁸⁴² de la mateixa manera es prohibeix als conversos tenir cap relació amb els jueus: parlar amb ells, menjar amb ells, estar a la mateixa habitació o en una habitació contigua, etc. “*habitar ne conversar en una casa o habitació, ne encara paret migera, ne en altra loch separadament ab juheu o juhia, ne mengem o beuen de llur vianda o d'altra o fahen oració o en altra manera participar ab ells ne algun juheu o juhia ab algun converç o conversa sots ban de L sous per cascun e per cascuna vegada divisidors ut supra, e ultra axò que sia fustigat o açotat corren la vila...*”⁸⁴³ Totes aquestes ordinacions, però especialment aquelles que fan referència a la comensalitat com espai de convivència, intercanvi i identitat, intenten separar de manera definitiva els conversos dels jueus, utilitzant l'autoritat aquesta separació forçada com un instrument de dominació de la comunitat. Aquesta separació va ser força traumàtica, perquè separava a les mateixes famílies, ja que en aquestes pràctiques d'intercanvi i convivialitat prevalien les relacions de parentesc, de veïnat, d'amistat, etc. sobre les relacions de caràcter religiós.⁸⁴⁴ Per

⁸⁴¹ AHCB CC. Registre d'Ordinacions IV-5 fol. 18 i BAJET I ROYO, Montserrat. *El mostassaf de Barcelona i les seves funcions en el segle XVI. Edició del “Llibre de les Ordinacions”*. p. 349 ord. 37au.

⁸⁴² AHCB CC. Registre d'Ordinacions IV-5 fol. 18 i BAJET I ROYO, Montserrat. *El mostassaf de Barcelona i les seves funcions en el segle XVI. Edició del “Llibre de les Ordinacions”*. p. 349 ord. 37au.

⁸⁴³ AHCB CC. Registre d'Ordinacions IV-5 fol. 18.

⁸⁴⁴ MOTIS DOLADER, Miguel Ángel et alii. «Régimen alimentario de las comunidades judías y conversas en la Corona de Aragón en la Edad Media». p. 316 a 318.

tant, amb aquestes mesures es crea una barrera invisible entre els jueus i la resta de la societat, una barrera que els separa i els margina, separació que es reforça amb l'obligació per part dels jueus de portar una indumentària que els identifiqui de la resta de la societat i permeti a les autoritats tenir-los sempre sota control.⁸⁴⁵ Totes aquestes ordinacions van ser cridades a finals del segle XIV, entre els anys 1396 i 1397 i van tenir vigència durant tot el segle XV, fins la definitiva expulsió dels jueus el 1492. Totes aquestes ordinacions s'avancen a l'aplicació de la butlla de Benet III de 1415, que fulmina amb l'excomunió general als cristians que acceptaven pa sense llevat o altres aliments propis de jueus "*vel carnes per eos refutatas quas tryfa vocant*".⁸⁴⁶ Així, al llarg del segle XV, a totes les ciutats catalanes i d'altres latituds es prohibeix la venda de carn sacrificada pels jueus als cristians. A Lleida, el 1410, els jueus encara poden pactar amb les autoritats municipals que es permeti als cristians menjar carn sacrificada per ells però, el 1434, la reina Maria dicta unes normes que prohibeixen taxativament la venda de carn sacrificada segons el ritu jueu als cristians. El mateix passa a Cervera, el 1420, quan instigats per les predicacions d'un frare prohibeixen la venda de carns sacrificades pels jueus als cristians. El 1443, és a Tortosa, on es prohibeix als jueus la venda de carn *terefah* als cristians.⁸⁴⁷ A Itàlia també es veu el mateix procés en dates similars, a Perugia, el 1439, després de la predicació del franciscà fra Bernardino de Siena es prohibeix la venda de carn sacrificada pels jueus als cristians; el mateix passa a Spoleto el 1451, després de la predicació del frare Cherubino, prèviament s'havia prohibit la venda a Todi, el 1436; a Norcia, el 1442 i, a Terni el 1444.⁸⁴⁸

Amb aquest procés de prohibir la venda de carn *terefah* als cristians, no només es segrega els jueus dels conversos o s'evita "*la injuria i desonor de tota la christianitat*", com diuen els paers de Cervera,⁸⁴⁹ sinó que es fa una mica més difícil la vida als jueus, ja que si els jueus no podien vendre als cristians les carns que ells no podien consumir,

---

⁸⁴⁵ "*per conixer nuls los dits juheus e que la dita cohabitació e participació de conversos ab juheus sia pus esquivada que tots los juheus mascles e cascuns d'ells porten e hagen a portar continuament capa juhia o gramalla larga ab caperó vestit de drap escur. E hagen a portar en la vestidura sobirana alc en los pits en loch apparent qui amagar no•s puxa una roda mig groga e mig vermella be ampla de tal forma com après la destrucció del call la han portada. E que les fembres juhies hagen a portar continuament en lo cap la capsana que•s acostumada de portar per juhies ans de la destrucció del call, el mantell a tornar segons era acostumat en temps antichs sots ban de D sous...*" AHCB CC. Registre d'Ordinacions IV-5 fol. 18.

⁸⁴⁶ RIERA I SANS, J. «La conflictivitat de l'alimentació dels jueus medievals (segles XII-XV)». p. 309.

⁸⁴⁷ RIERA I SANS, J. «La conflictivitat de l'alimentació dels jueus medievals (segles XII-XV)». p. 309 i 310.

⁸⁴⁸ TOAFF, Ariel. *Il vino e la carne; una comunità ebraica nel Medioevo*. Il Mulino. Bologna, 1989. p. 84 i 85.

⁸⁴⁹ RIERA I SANS, J. «La conflictivitat de l'alimentació dels jueus medievals (segles XII-XV)». p. 310.

només tenien dues opcions, o bé baixar molt el consum de carn, fins al punt de deixar-ne de consumir, o bé pujar els preus de la carn *kosher* a nivells prohibitius. En definitiva, tot aquest procés s'emmarca en una progressiva intransigència del cristianisme europeu vers les minories religioses, aquest esperit a la Península Ibèrica arrelarà des de començaments del segle XIV, fent-se cada vegada més fort i virulent donant com a resultat l'expulsió dels jueus el 1492, la creació de la inquisició castellana i ja al segle XVI l'expulsió dels musulmans.⁸⁵⁰

Per tant, el comerç de carn de la comunitat jueva de Barcelona està molt marcat per la data fatídica de 1391; fins aquest any, la comunitat jueva de Barcelona agrupada al Call disposava d'una carnisseria pròpia, on es tallava carn seguint el ritual judaic. La carn que a causa de la rigorositat d'aquest ritual no era acceptable pels jueus, no era *kosher*, es desviava al mercat cristià sense que les autoritats municipals hi possessin gaires impediments, tot i l'oposició de l'autoritat eclesiàstica. Aquest sistema va canviar després de la destrucció del Call el 1391, la conversió de bona part de la comunitat jueva i la fugida de la resta, va fer que els jueus a Barcelona quedessin reduïts a la mínima expressió. La voluntat dels consellers de protegir la fe cristiana dels conversos de contaminacions dels seus antics germans de fe, va provocar un enduriment de la legislació que regulava la venda de carn als jueus. Les noves ordinacions limiten el nombre de caps que es poden tallar per dia, prohibeixen la venda de la carn *terefah* o *kosher* als cristians, impedeixen als jueus construir una carnisseria pròpia, etc. Aquest enduriment de la legislació va arribar com a conseqüència d'una mentalitat antisemita que, provinent de l'altra banda dels Pirineus, estava arrelant a la Península Ibèrica, especialment entre el baix clergat i el poble; a Catalunya es va començar a manifestar a principis del segle XIV,⁸⁵¹ i es va manifestar de manera violenta primer amb els disturbis de 1331 al Call de Girona, després amb els disturbis a Barcelona durant la pesta de 1348 i, finalment amb el gran pogrom de 1391, que provinent d'una onada

---

⁸⁵⁰ POLIAKOV, León. *Historia del antisemitismo; de Mahoma a los marranos*. Muchnik Editores. Barcelona, DL. 1980. p. 161 a 196.

⁸⁵¹ En un procés cada vegada més potent que tenia com objectiu de la conversió dels jueus, tot i això, els més virulents estereotips antijueus desenvolupats en els segles XIV i XV a Europa, no apareixen al sud dels Pirineus amb tanta força, per exemple l'acusació d'enverinar els pous o matar nens no són habituals, a Catalunya, tot i que es van donar casos a Barcelona. KLEIN, Elka. *Jews, christian society, and royal powe in medieval Barcelona*. The University of Michigan press. 2005. p. 192 i 193.

antisemita sorgida per les predicacions de l'ardiaca de Sevilla, Fernando Martínez, va sacsejar bona part de la Península Ibèrica.⁸⁵²

3.5 Conclusions

Així doncs, les normatives referents a la seguretat i la qualitat en la venda de les carns al llarg dels segles XIV i XV pateixen una clara evolució. En un primer moment els consellers en crear la normativa que regulava el mercat l'únic objectiu que perseguïen era que els clients de la carnisseria sabessin que és el que estaven comprant, quina qualitat de carn era la que adquirien i que no rebessin una carn per una altra. A la ciutat es podien trobar tot tipus de carn, des de carns d'alta qualitat, fins a carns considerades perilloses per la salut. En una societat estamental profundament desigual, on aquesta desigualtat era acceptada i beneïda per les pròpies institucions religioses, tothom no podia menjar el mateix, però sí es creia que tothom tenia dret a menjar carn, perquè si bé Eiximenis critica el pobre que vol menjar com un ric,⁸⁵³ també el mateix Eiximenis considera que la carn és l'aliment que “*més se concorda amb la nostra carn*”⁸⁵⁴ i per tant, negar-la, en certes circumstàncies, podia arribar a ser un pecat contra la caritat, del qual, alguns membres de l'Església van acusar als cartoixans.⁸⁵⁵ Per tant, cada membre de la societat té dret a menjar aquella carn que li correspon per la seva posició social, sempre i quan ho faci dins el mercat legal, pagant el corresponent impost a l'autoritat municipal. També en aquesta primera meitat del segle XIV la legislació barcelonina reflecteix una gran tolerància respecte a les prescripcions religioses; així, no hi ha cap ordinació que reguli la venda de carn durant la quaresma fins el 1342 i l'ordinació apareguda aquest any l'únic que fa és obligar a ocultar la carn, però no prohibeix la seva venda, el que indica que una part de la població la menjaria tot i les prescripcions eclesiàstiques. Igualment, les relacions entre els carnisseres jueus i els consumidors cristians són molt obertes, i entre els legisladors i la població no es veu

---

⁸⁵² POLIAKOV, León. *Historia del antisemitismo; de Mahoma a los marranos*. p. 161 a 173.

⁸⁵³ EIXIMENIS, Francesc. *Com usar bé de beure e menjar*. Curial. Barcelona, 1983. p. 92.

⁸⁵⁴ EIXIMENIS, Francesc. *Terç del Crestià*. v. III, p. 267.

⁸⁵⁵ Concretament, sembla que Arnau de Vilanova el va escriure contra els dominics que criticaven que els cartoixans no donessin carn als malalts, el que consideraven un pecat contra la caritat. PANIAGUA, J. A. «Abstinencia de carnes y medicina. El “Tractatus de esu carniū” de Arnau de Vilanova». A: *Scripta Theologica*, XVI. 1984. p. 323 a 346.

estrany que la carn d'animals sacrificats segons el ritual jueu acabin a la taula dels cristians; ja que, fins i tot molts cristians les consideraven carns de millor qualitat que les carns tallades a les carnisseries cristianes.

Aquesta mentalitat comença a canviar a partir del greu sotrac de la pesta de 1348, la por a la malaltia canvia la manera de pensar dels consellers i de la pròpia població. Ara la malaltia d'un membre de la comunitat no és només problema seu, sinó de tota la ciutat, la por al contagi que va calant en la ment dels legisladors a mesura que els cicles pestífers ataquen la ciutat fa que de mica en mica es reforcin els controls de qualitat en la venda de carn, millorant la higiene en les carnisseries i els escorxadors. Així, a partir de la segona meitat del segle XIV es produeix una dispersió de les carnisseries per la ciutat, per tal de donar millor servei als habitants, a la vegada que es concentren els escorxadors, per tal d'evitar els problemes higiènics que generen aquestes instal·lacions. A la vegada, es modifiquen pràctiques considerades perilloses en el procés d'escorxament i venda (com bufar amb la boca els ovins i el cabrum, o mantenir candeles de seu enceses a la carnisseria), aquest progressiva millora en el control de la higiene en la venda de carn té el seu punt culminant el 1476 quan es tanca la taula de carns insalubres de Porta Ferrissa. En aquest moment per sobre del dret de tothom a menjar carn s'imposa el dret a la salut dels habitants de la ciutat, de fet, només quatre anys abans s'havia traslladat fora de la ciutat la taula de menuts de boc, cabra i ovella; taula a la qual només acudien les classes més pobres de la ciutat. La diferenciació social s'ha anat aguditzant al llarg d'aquests dos segles i la conflictivitat social que l'ha acompanyat ha creat un abisme cada vegada més marcat entre les classes riques, que monopolitzen el poder, i els pobres, que cada vegada més són vistos amb por i menyspreu. Aquest abisme social a generat conflictes al camp i a la ciutat (els remences i la Busca i la Biga) i a fet que els consellers prenguin una posició ambigua enfront les classes més pobres de la ciutat, si per una banda intenten controlar els preus dels aliments per evitar conflictes, per altra banda, cada vegada els importa menys la sort d'aquesta gent. Així, mentre a la ciutat al llarg del segle XV s'augmenta el nombre de carnisseries de primera, es redueix les carnisseries destinades al sector de població més pobre, que en conseqüència cada vegada podrà menjar menys carn.

Aquest ambient de conflictivitat social, de pobresa i de por, va ser el brou de cultiu d'una religiositat cada vegada més intransigent, amb un fort sentit de culpa, cosa que va portar a una radicalització de les normes morals. Per una banda a finals del segle XIV

es reforça la legislació municipal per tal de controlar la venda de carn durant els dies d'abstinència i, fins i tot, en moments concrets, per ordre municipal s'estenen els dies d'abstinència més enllà de la quaresma i els divendres. Per una altra banda també a finals del segle XIV s'acota la venda de carn sacrificada pels jueus, per tal d'evitar la seva arribada al mercat cristià, tal i com havia passat sense gaires problemes fins aquest moment.

4 La venda de la carn: aprovisionament, preus i fiscalitat.

4.1 Introducció

Una de les majors preocupacions dels municipis baix-medievals era tenir la ciutat ben aprovisionada d'aliments bàsics. La carn era el segon aliment en importància al conjunt de les dietes baix-medievals, aliment a més, que com ja s'ha anat veient al llarg del text era desitjat per tots els estaments i grups socials. Aquest fet va provocar que tots els governs municipals, entre ells el de Barcelona, estiguessin preocupats per aconseguir aprovisionar de carn la ciutat a bon preu. Aquesta preocupació va generar tota una sèrie de polítiques intervencionistes per part del municipi de Barcelona, de control de l'aprovisionament, dels preus; en definitiva, del mercat de la carn.⁸⁵⁶ Al llarg del segle XIV al problema del control dels preus i de l'abastament de carn se li va afegir un altre factor, la imposició que gravava el consum de carn, imposició que va anar prenent pes segons s'anava desenvolupant la fiscalitat municipal a la ciutat de Barcelona. A la nova estructura fiscal que s'estava creant, els impostos indirectes que gravaven els productes alimentaris es van convertir en un dels principals ingressos del municipi, entre aquests un dels més lucratius va ser el que gravava el consum de carn.

Així, el control per part de consell municipal de l'aprovisionament de carn de la ciutat es va centrar en aconseguir que es vengués carn a Barcelona en abundància, a preus baixos, sense renunciar als ingressos que proporcionava a les arques municipals l'impost que gravava el producte. Aconseguir un equilibri entre aquests tres factors no va ser fàcil, cosa que va fer que es generés una gran quantitat de documentació que ens ha permès analitzar les polítiques municipals de Barcelona en aquesta matèria.⁸⁵⁷

---

⁸⁵⁶ Es veu per exemple, que a Venècia quan les autoritats veuen en perill l'aprovisionament de carn de la ciutat per l'avenç dels turcs al segle XVII es creen unes normes molt severes per la compra del bestiar i s'organitza una *compagnia del partido de la beccaria* perquè s'encarregui de comprar el bestiar per aprovisionar la ciutat. VILFAN, Sergij. «L'approvisionnement des villes dans les confins germano-italo-slaves du XIVe au XVIIe siècle». A: *L'approvisionnement des villes de l'Europe Occidentale au Moyen Age et aux temps modernes* (Flaran, 5). Auch, 1985. p. 65. A la Provença Louis Stouff classifica les diverses formes d'intervenció municipal en el mercat de la carn en dos tipus: d'encoratjament de la venda o de coerció dels carnisers. STOUFF, Louis. *Ravitaillament et alimentation en Provence aux XIV et XV siècles*. p. 136.

⁸⁵⁷ La recerca d'aquest equilibri es troba a la majoria de les ciutats mediterrànies, així aquest joc a tres bandes també es troba a la Provença, a Castella i altres localitats de Catalunya i de la Corona d'Aragó. STOUFF, Louis. *Ravitaillament et alimentation en Provence aux XIV et XV siècles*. p. 134 a 143; BONACHÍA HERNANDO, Juan Antonio. «Albastecimiento urbano, mercado local y control municipal: la provisión y comercialización de la carne en Burgos (siglo XV)». p. 140 a 145; LLOBET I PORTELLA, Josep M^a. «La producció i el consum de carn a Cervera durant els segles XIV i XV». A: *1er Col·loqui d'Història de l'Alimentació a la Corona d'Aragó (Edat Mitjana)*. Institut d'Estudis Ilerdencs. Lleida,

Les fonts utilitzades per analitzar els problemes d'aprovisionament i el procés de venda de la carn són de natura molt diversa. Per una banda s'ha analitzat la documentació legislativa generada pel municipi, tant en l'àmbit de la venda, com en l'àmbit fiscal, documentació que dóna el marc reglamentari en el qual es basa tota l'actuació del municipi; aquesta documentació s'ha complementat amb les actes del Consell de Trenta que, com ja s'ha dit, mostren el motius que mouen als consellers a crear o modificar les lleis. A part d'aquestes fonts s'ha analitzat documentació notarial que genera el Consell de Cent i que té relació amb els carnisers: assegurances de tallar moltons, préstecs donats pel municipi als carnisers, arrendament d'imposicions, etc. A més, donada la importància de la imposició de la carn pel sistema fiscal municipal i el pes que tenia en el procés de comercialització d'aquest producte, s'ha analitzat tota la documentació fiscal que té relació amb la venda de carn.

4.2 La fiscalitat lligada a la venda de carn

4.2.1 Els inicis de la imposició de la carn i la seva consolidació

La fiscalitat municipal a Catalunya i específicament a Barcelona ha estat força estudiada en els últims anys.⁸⁵⁸ Per tant la nostra intenció no es tant recercar l'origen i l'evolució dels impostos municipals de Barcelona, sinó analitzar de manera molt concreta l'impacte que tenien sobre el consum i el mercat els impostos que gravaven el comerç de carn.

1995. p. 53 a 60; BARRIO BARRIO, Juan Antonio. *El abastecimiento y venta de carnes en Orihuela durante el reinado de Alfonso V, 1416 – 1456*. Universidad de Alicante, Departamento de Historia Medieval. Alicante, 1992 – 1993. p. 257 a 260.

⁸⁵⁸ SÁNCHEZ MARTÍNEZ, Manuel (ed.). *Estudios sobre renta, fiscalidad y finanzas en la Cataluña bajomedieval*. CSIC. Barcelona, 1993. SÁNCHEZ, M.; FURIÓ, A. (eds.). *Actes del Col·loqui "Corona, municipis i fiscalitat a la Baixa Edat Mitjana"*. Institut d'Estudis Ilerdencs. Lleida, 1997. SÁNCHEZ MARTÍNEZ, Manuel (ed.). *Fiscalidad y finanzas urbanas en la Cataluña Medieval*. CSIC. Barcelona, 1999. SÁNCHEZ MARTÍNEZ, Manuel; MENJOT, Denis (eds.) *La fiscalité des villes au Moyen Âge: (occident méditerranéen)*. Privat; CSIC. Toulouse; Barcelona. 2002. SÁNCHEZ MARTÍNEZ, Manuel; MENJOT, Denis (eds.) *La fiscalité des villes au Moyen Âge: Occident Méditerranéen, 4. La gestion de l'impôt (méthodes, moyens, résultats)*. Privat; CSIC. Toulouse; Barcelona. 2004. ORTÍ GOST, Pere. *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*. ORTÍ GOST, Pere. «La construcció del sistema fiscal municipal de Barcelona, segles XIII-XIV». VERDÉS PIJUAN, Pere. *Administrar les pecúnies e béns de la Universitat (Cervera, 1387-1516)*. Tesi Doctoral Inédita, Universitat de Barcelona, 2004. MORELLÓ BAGET, Jordi. *Fiscalitat i deute públic en dues viles del camp de Tarragona. Reus i Valls, ss. XIV i XV*. CSIC. Barcelona, 2001.

Com molt bé va explicar Pere Ortí els impostos que gravaven la carn formaven part del conjunt de impostos indirectes que recaptava la ciutat,⁸⁵⁹ aquests impostos es van inspirar en una sèrie d'impostos indirectes reials que gravaven la compra-venda i la circulació de mercaderies a la ciutat des de començaments del segle XIII: les lleudes, els passatges i els messuratges. Tot i això, no s'ha de confondre aquests impostos reials amb els impostos indirectes recaptats pel municipi, els quals no apareixen fins a finals del segle XIII i no es consoliden fins ben entrat el segle XIV, aquests impostos indirectes rebien el nom de: *cises*, *almoines*, *ajudes* o *imposicions*.⁸⁶⁰ Concretament l'impost que gravava la carn va rebre el nom de: *ajuda*, *imposició* i ja en el segle XV *cabessatge*.⁸⁶¹ Així, les primeres imposicions municipals conegudes a Barcelona són de 1286, concedides per Alfons II per a la construcció de les muralles de la ciutat, no es coneixen les tarifes d'aquesta "cisa", ni els productes que gravava; només es sap que era un impost sobre la compra-venda de mercaderies. No serà fins el 1314-15 quan es tornaran a recaptar imposicions a la ciutat i es podrà conèixer, per primer cop, la seva composició. Concretament hi ha dos grups d'imposicions, un que gravava el gran comerç, on es distingia sempre l'origen i la destinació de les naus i el tipus de vaixells, prescindint, en general, del tipus de mercaderia embarcada i, l'altre, que és el que a nosaltres ens interessa, gravava el consum d'articles de primera necessitat, concretament, els cereals i la carn.⁸⁶² Si ens centrem en la imposició de la carn, es diu que es pagarà un diner per cada lliura de carn, destacant entre les carns la de moltó "*pro qualibet libra carniū arietinarū et aliarū quarūlibet carniū, similiter unus*

---

⁸⁵⁹ Els impostos indirectes dits *imposicions* o *ajudes* solien constituir a quasi totes les municipalitats catalanes ja desenvolupades, la font ordinària i principal, normal i permanent dels seus ingressos. Tractant-se d'un impost indirecte que gravava l'expedició de nombrosos articles de consum, variables segons els llocs, però on sempre eren presents, productes alimentaris com: el vi, la carn, els cereals, l'oli; productes manufacturats i de transformació, com: teixits, armes i cuirams i; fins i tot gravava la transmissió de bens mobles i immobles. FONT I RIUS, José María. «La administración financiera en los municipios medievales catalanes». A: *Historia de la hacienda española (épocas antigua y medieval); Homenaje al profesor García de Valdeavellano*. Instituto de Estudios Fiscales. Madrid, 1982. p. 204 i 205. Per veure una síntesi de com es construeix el sistema fiscal municipal a Catalunya i València: SÁNCHEZ MARTÍNEZ, Manuel. «Le système fiscal des villes catalanes et valenciennes du domaine royal au bas Moyen Âge.» A: *La fiscalité des villes au Moyen Âge*. Privat. Toulouse, 1996. p. 11 a 40.

⁸⁶⁰ ORTÍ GOST, Pere. «La construcció del sistema fiscal municipal de Barcelona, segles XIII-XIV» A: *Barcelona Quaderns d'Història*, 2/3. Inst. Municipal d'Història. Barcelona, 1996. p. 18 a 20.

⁸⁶¹ "ab I diner de l'ajuda" CC. Llibre del Consell vol. VII fol.27. "la imposició de les carns" AHCB. Consell de Cent, Llibre del Consell, Volum XVII fol. 76. "cabassatge" CC. Registre de Deliberacions, II-21 fol. 230.

⁸⁶² ROVIRA I SOLÀ, Manuel; RIERA I VIADER, Sebastià. «Les ajudes concedides per la ciutat de Barcelona a Jaume II, 1314-1326». A: *Barcelona Quaderns d'Història* 2/3. Institut Municipal d'Història. Barcelona, 1997. p. 35 a 44.

denarius persolvatur”.⁸⁶³ En aquest moment ja es comença a entreveure com funcionarà la imposició de la carn, tot i que, fins a 1321 no començarà el primer cicle fiscal llarg, amb el qual s’anirà perfilant com funcionarà el conjunt del sistema impositiu del municipi de Barcelona.⁸⁶⁴

Les imposicions que es cobraven a Barcelona es poden agrupar en tres grans grups segons l’activitat predominantment gravada: el consum, la comercialització i la circulació de mercaderies. La imposició de la carn està dintre del grup de imposicions sobre el consum, tot i que, com es veurà al llarg del text, sobre aquest producte també recaurà en un moment concret una petita taxa que gravava el comerç i que havia de pagar el carnisser.⁸⁶⁵ Les imposicions municipals anaven vinculades als donatius concedits pel braç reial al rei en Corts i Parlaments. Així, el 1314-1315, la ciutat aprova una ajuda a Jaume II que es recapta mitjançant imposicions, aquest fet hauria quedat com una concessió aïllada si no és perquè amb motiu de la conquesta de Sardenya comencen, a partir de 1321, tota una sèrie d’ajudes a la monarquia que ja perfilen de manera clara quin serà el sistema impositiu de la ciutat. Aquesta etapa inicial culmina el 1360 amb la definitiva consolidació del sistema, que deixa de ser intermitent per esdevenir permanent. En aquesta primera etapa, que com ja s’ha dit, té per motiu inicial la conquesta de Sardenya, la ciutat concedí al rei el 1321 una ajuda de 15.000 lliures, el 1323 la ciutat de Barcelona dona una altra ajuda particular al rei, finalment el 1326 Barcelona concedia un altre donatiu per a Sardenya de 10.000 lliures. Dintre d’aquest cicle fiscal s’ha d’incloure també la contribució de 100.000 sous, que la ciutat fa el 1329 pel matrimoni d’Alfons III amb Elionor de Castella. Durant aquesta etapa inicial les imposicions es perfilen com a impost per a finançar les ajudes concedides per la ciutat a la monarquia, però només resten vigents mentre no s’ha acabat de recaptar l’import pactat amb el rei, quan l’ajuda ja ha estat pagada, la imposició desapareix i amb ella tota l’estructura fiscal es desmantella. Així, quan ja s’havia pagat l’ajuda concedida es

---

⁸⁶³ 28/10/1314 Privilegi de Jaume II on aprova i confirma una ordinació dels consellers i prohoms de Barcelona relativa a una imposició de blats i carns. Transcrita a: ROVIRA I SOLÀ, Manuel; RIERA I VIADER, Sebastià. «Les ajudes concedides per la ciutat de Barcelona a Jaume II, 1314-1326». p. 43 i 44.

⁸⁶⁴ ORTÍ GOST, Pere. «La construcció del sistema fiscal municipal de Barcelona, segles XIII-XIV» p. 20 i 21.

⁸⁶⁵ ORTÍ GOST, Pere. *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*. 533 i 534.

deixava de cobrar la imposició; tot i que, el volum creixent de les ajudes va fer que cada vegada els lapses entre una recaptació i una altra fossin més breus.⁸⁶⁶

Com ja s'ha vist, 1314 amb motiu de l'ajuda concedida al rei es comença a cobrar 1 diner per cada lliura de carn que el consumidor comprava a la carnisseria, aquest sistema es confirma i es detalla en els privilegis posteriors, l'impost gravava totes les carns de quadrúpedes excepte el cabrit⁸⁶⁷ i l'anyell.⁸⁶⁸ Per tant totes les carns, des de les més cares com el moltó o la cansalada, fins les més barates com la cabra o l'ovella estaven gravades amb el mateix import. Aquesta és la característica més important de la imposició, ja que era un taxa que no tenia cap progressivitat; de fet, requeia amb més força sobre la població més desfavorida de la ciutat, ja que, el tant per cent d'impost que pagaven els compradors d'ovella era molt més gran que el que pagaven els compradors de moltó, a més la carn més luxosa, la de cabrit, no va patir cap imposició fins el 1330.⁸⁶⁹ Si analitzem els preus de les carns l'any 1321 es veu per exemple que el tant per cent d'impost que hi ha en el preu final de l'animal es per l'ovella, la cabra, el bou i la vaca un 16,6 %, mentre que per la cansalada és de un 7,7 %, pel moltó un 10 % i pel porc un 11,11%.

A part d'aquesta imposició al consum, el 1343 apareix especificada nova carrega sobre el comerç de carn, en aquest cas era un impost que requeia sobre els carnisseres, aquesta taxa gravava els animals sencers. Així, pels anyells i els cabrits havien de pagar 2 diners per unitat; 2 diners per cada moltó; 1 diner per cada boc, ovella o cabra; 4 diners per cada porc o truja; també 4 diners per cada cansalada; 6 diners per cada vedell

---

⁸⁶⁶ ORTÍ GOST, Pere. «La construcció del sistema fiscal municipal de Barcelona, segles XIII-XIV» p. 28 i 29.

⁸⁶⁷ Als privilegis de 1314, 1321 i 1326 no apareix una referència concreta a la carn de cabrit, però a la taxació de preus de 1321 apareix detallat l'impost que grava la venda de totes les carns, excepte el cabrit que no es ven a pes i no té cap gravamen. Per veure els privilegis. ROVIRA I SOLÀ, Manuel; RIERA I VIADER, Sebastià. «Les ajudes concedides per la ciutat de Barcelona a Jaume II, 1314-1326». p. 43 a 52. sobre la taxació de preus de 1321. AHCB CC. Llibre del Consell vol. VII fol. 27.

⁸⁶⁸ També els autors que han tractat el tema esmenten juntament amb el cabrit, l'anyell i el conill. El cas de l'anyell és un cas molt particular, com s'ha vist en capítols anteriors, entre el 1303 i el 1387 la venda d'anyell estava prohibida a la ciutat de Barcelona, a les taxacions de preus del segle XIV mai apareix l'anyell, no passa el mateix amb la documentació fiscal on si apareix l'anyell (el que augmenta la confusió). Per tant es pot considerar que l'anyell durant el segle XIV no es va comercialitzar dins el mercat legal de carn de la ciutat de Barcelona, almenys de manera normal. Per altra banda, el conill s'ha de tenir en compte no el comercialitzaven els carnisseres sinó els revenedors i que, per tant, dintre del sistema comercial barceloní estava dintre del circuit de la volateria.

⁸⁶⁹ El 1330 es comença a cobrar 1 diner per anyell o cabrit, en aquest cas es cobra per l'animal sencer al comprador de l'animal viu o mort. “*tot cabrit e tot anyell, qui-s vena entegra sia que sia mort ho viu pach lo comprador un diner e lo venedor altre diner.*” AHCB. Consellers. Imposicions. C. VI-2 fol. 52.

i; finalment, 8 diners per cada bou o vaca.⁸⁷⁰ Aquesta imposició suposava una quantitat ínfima si la comparem amb l'imposició al consum, cosa que feia que tingués escassa incidència en el preu final,⁸⁷¹ a més només es manté vigent durant la resta del segle pel cabrit i l'anyell,⁸⁷² no tornant a aparèixer després d'aquest any a la resta de les carns.

Tots els impostos destinats a pagar les ajudes que es van donar al rei, durant aquest primer cicle s'abolien una vegada s'havia recaptat l'import compromès amb la monarquia. Així, les imposicions establertes amb motiu de l'ajuda concedida per la conquesta de Sardenya el 1321 van terminar l'últim dia de setembre de 1324, moment en el qual es diu que "*Ordonaren los Consellers i els prohoms de la ciutat que per tal com la ajuda o imposició la qual fo ordonada en Barcelona sobre la quartera i el vi e sobre les carniçeries, el navili de la Mar per lo fet de la conquesta de Sardenya hic serà exida per diumenge tot dia derrer jorn de setembre...*"⁸⁷³ Per tant, a partir d'aquest moment es taxen els preus de les carns sense incloure l'ajuda, la nova situació dura escassament un any, el març de 1326 es torna a incorporar l'ajuda al preu de la carn⁸⁷⁴ a causa d'un altre donatiu per a la guerra de Sardenya i per un posterior donatiu al rei pel seu matrimoni, entre un donatiu i l'altre a la documentació no hi ha constància de que s'arribin a abolir les imposicions.

Aquestes recaptacions s'empalmaren amb el següent cicle fiscal, el de la guerra contra Gènova que anà de 1330 a 1340. En aquesta ocasió la iniciativa de la guerra la portà la ciutat de Barcelona, ja que el rei obsessionat amb la croada contra Granada no va saber reaccionar, tot i això, una vegada començat el conflicte i davant els fracassos de la croada la monarquia va prendre la iniciativa. En aquest nou cicle les imposicions pateixen importants canvis. Per una banda, es detecta una veritable eclosió de les imposicions, cosa que dona com a resultat una enorme diversificació dels productes gravats per aquest impost indirecte i un augment important de les tarifes, la qual cosa provocà un augment espectacular dels ingressos generats per les imposicions, es va passar de les 6.367 lliures de 1329 a les 41.347 de 1330-1331. Per altra banda, les imposicions deixaren de ser només una via per finançar les ajudes a la monarquia o les

---

⁸⁷⁰ AHCB. Consellers. Imposicions. C. VI-4 fol. 102v.

⁸⁷¹ ORTÍ GOST, Pere. *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*. p. 534.

⁸⁷² Tant la carn d'anyell com la de cabrit comencen a estar gravats com la resta de les carns per lliura al consum el 1387, quan tant el cabrit com l'anyell es comencen a vendre a pes. AHCB CC. Ord. Esp. V-8 fol. 10

⁸⁷³ AHCB CC. Llibre del Consell vol. VIII fol. 34v.

⁸⁷⁴ AHCB CC. Llibre del Consell vol. IX fol. 31

despeses excepcionals motivades per la guerra i esdevingueren també la font de finançament regular del municipi. Això suposà que aquest deixà de recaptar diners a través de les talles (impost directe) de forma regular com fins aleshores. Al mateix temps, es produí una profunda transformació del funcionament fiscal i financer del municipi: a partir d'aquest moment l'existència d'uns ingressos regulars va obligar al municipi a tenir una infraestructura fiscal i financera estable. També és en aquest moment quan hi ha el primer intent d'emetre deute públic, tot i que no ha quedat constància de que realment s'arribés a emetre. Tot i l'esforç organitzatiu, aquesta activitat fiscal i financera no tingué continuïtat en el temps. Un cop finalitzat el conflicte amb Gènova, el municipi va anar reduint progressivament tota la infraestructura fiscal. Així, des de desembre de 1338 només es recaptaven les impositcions de la quartera, el vi i la carn i, segons Bruniquer, a finals de 1339 deixaren de percebre's totes les impositcions, tot i que a les ordinacions no apareixen taxacions de preus sense la impositció.⁸⁷⁵ Durant aquest cicle fiscal la carn va mantenir el mateix volum d'impositció, 1 diner per cada lliura de carn, excepte el cabrit que continuava sense estar gravat per l'impost al consum.⁸⁷⁶

El cicle fiscal de la guerra contra Gènova va empalmar amb el següent cicle marcat per l'ajuda concedida al rei per a la guerra de l'Estret i els donatius concedits per a la reincorporació del regne de Mallorca. El conjunt d'ajudes i donatius concedits amb motiu d'aquestes dues campanyes (entre 1340 i 1347) suposen per la ciutat un montant de 98.500 lliures. Les impositcions que recaptava la ciutat, tot i ser més altes i nombroses que les votades a les Corts eren insuficients per poder pagar aquesta suma, això va fer que la ciutat s'hagués d'endeutar a través, primer, de préstecs a curt termini i, posteriorment, a través de la venda de censals i violaris. Així, durant aquest període les impositcions, entre les quals estava la de la carn, es van consolidar com l'impost fonamental que els municipis del braç reial utilitzaven per finançar les ajudes al rei, a la vegada que per primer cop va aparèixer l'emissió de deute públic. Tot i això, el sistema encara no va tenir continuïtat; així, en teoria l'ajuda concedida el 1344 s'acabava l'1 d'abril de 1347, encara que els capítols dels donatius ja preveïen el manteniment de les impositcions fins al pagament de totes les despeses ocasionades per la seva recaptació, tot i això, només es van poder mantenir com a màxim fins a març de 1348. Superat

---

⁸⁷⁵ ORTÍ GOST, Pere. «La construcció del sistema fiscal municipal de Barcelona, segles XIII-XIV» p. 29 i 30.

⁸⁷⁶ AHCB CC. Llibre del Consell XIII 16 a 19 i AHCB CC. Llibre del Consell XIV 13 a 16

aquest límit, la ciutat, a causa del deute públic pendent d'eixugar, es va veure forçada a negociar el manteniment d'algunes imposicions per poder anar-ho saldant, així, van poder mantenir dues imposicions, la de la carn i la del vi durant sis anys, el temps que consideraven necessari per poder eixugar el deute.⁸⁷⁷ Per tant, la imposició de la carn es va mantenir en el mateix import, pagant cada consumidor 1 diner per cada lliura de carn i va empalmar amb el següent cycle fiscal que, de fet, va suposar la definitiva consolidació del sistema fiscal municipal basat en les imposicions i l'emissió de deute.

El següent cycle fiscal començà a finals de 1350 i va significar la definitiva consolidació del sistema fiscal municipal. Aquest cop el motiu de la demanda d'ajudes i donatius va ser un nou conflicte amb Gènova i la revolta dels Dòria a Sardenya. Entre el 1350 i el 1359 es van concedir una gran quantitat d'ajudes a la monarquia que van suposar per la ciutat de Barcelona el pagament d'almenys 186.157 lliures, 9 sous i 1 diner entre 1353 i 1359. Aquestes contribucions suposaven pràcticament doblar les contribucions de la dècada dels 40. Per a fer front a aquests pagaments la ciutat tenia com a única font fiscal les imposicions, les quals, tot i que van augmentar les tarifes eren clarament insuficients, la qual cosa va obligar a la ciutat a emetre una gran quantitat de deute públic, aquest deute va augmentar considerablement les despeses del municipi en concepte de censals i violaris, fins arribar aquesta despesa a ser superior al 50 % del que s'ingressava gràcies a les imposicions. El nivell de deute assolit per la ciutat i la continuació de les profertes va fer que ara el cycle fiscal ja no es pogués tancar i que, per tant, esdevingués permanent.⁸⁷⁸

Va ser durant aquest cycle fiscal quan la imposició de la carn va patir els majors canvis durant el segle XIV. Així, les grans despeses que van comportar el cúmul d'ajudes concedides i l'important volum de deute acumulat van fer que s'augmentés la taxa de les imposicions, entre d'altres la de la carn; ja el 1353 es pagaven dos diners per cada lliura de carn,⁸⁷⁹ el 1369, 3 diners per cada lliura de carn,⁸⁸⁰ taxa que va esdevenir habitual a partir d'aquest moment, arribant només en casos molt concrets a 4 diners la lliura.⁸⁸¹

---

⁸⁷⁷ ORTÍ GOST, Pere. «La construcció del sistema fiscal municipal de Barcelona, segles XIII-XIV» p. 31 i 32.

⁸⁷⁸ ORTÍ GOST, Pere. «La construcció del sistema fiscal municipal de Barcelona, segles XIII-XIV» p. 32 i 33.

⁸⁷⁹ AHCB CC. Ord. Esp. V-1 fol. 53v a 59.

⁸⁸⁰ AHCB CC. Ord. Esp. V-2 fol. 38 a 44.

⁸⁸¹ ORTÍ GOST, Pere. *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*. p. 534.

L'increment de l'ajuda va suposar una forta pujada dels preus de la carn en un període de temps relativament curt, a la vegada va suposar un augment de la proporció d'impost que pagaven les carns de menys qualitat i que compraven les classes més pobres de la ciutat. Així per exemple, la lliura d'ovella el 1350 valia 4 diners dels quals 1 diner anava pel fisc, el que suposava que un 25% del que pagava el consumidor anava a les arques municipals;⁸⁸² el 1353, l'ovella valia 6 diners dels quals 2 corresponien a l'ajuda, per tant, l'ajuda suposava el 33,3% del preu final;⁸⁸³ el 1369, dels 7 diners que pagava el consumidor per l'ovella 3 se'ls quedava el municipi, per tant ja era un 42,8% del preu; així, entre el 1350 i el 1369 la lliura d'ovella havia augmentat la seva aportació al fisc municipal un 17,8%.⁸⁸⁴ En canvi a les carns de més qualitat, més cares i per tant consumides per les classes superiors l'increment va ser menys fort; per exemple, pel moltó, el 1350 el comprador paga 9 diners dels quals 1 correspon a la imposició, el que suposa un 11,11% del preu final;⁸⁸⁵ el 1353 el preu final és de 11 diners dels quals 2 van a l'ajuda, per tant el consumidor paga un 18,18% d'impostos;⁸⁸⁶ finalment, el 1369 el moltó val 15 diners dels quals 3 li corresponen al municipi, per tant un 20% del preu es imposició. Així, entre aquests anys l'aportació al fisc de la lliura del moltó no havia augmentat més del 8,89%.⁸⁸⁷

Aquest increment de la imposició es va produir en una conjuntura d'escassetat de bestiar i de pujada dels preus, el que va fer encara més gravós el procés per a la població. Així, si el 1350 el preu de l'ovella sense imposició era de 3 diners, el 1355 era de 5; per la seva part el preu del moltó sense imposició era 8 diners el 1350, va passar a 9 diners el 1355, fins arribar als 12 diners, el 1369. De fet l'alça dels preus agrícoles i la probable falta de negoci per part dels carnisers, en un mercat tant controlat pel municipi, va fer que en certs moments durant la dècada dels 50 i els 60 l'oferta de carn dins la ciutat fons insuficient. Així, el 1352, els consellers fan una ordinació que diu *“que tot carnicer que haia acostumat tallar e vendre carns en les carniceries de la ciutat de tot carnal ne deja tallar e tenir ne les carniceries bastades tots dies del matí en tro fins al vespre e vendre d'aquelles carns a tots aquells qui comprar ne vullen sots ban*

---

⁸⁸² AHCB CC. Ord. Esp. V-1 fol. 6 a 10.

⁸⁸³ AHCB CC. Ord. Esp. V-1 fol. 53v a 59.

⁸⁸⁴ AHCB CC Ord. Esp. V-2 fol. 38 a 44.

⁸⁸⁵ AHCB CC. Ord. Esp. V-1 fol. 6 a 10.

⁸⁸⁶ AHCB CC. Ord. Esp. V-1 fol. 53v a 59.

⁸⁸⁷ AHCB CC. Ord. Esp. V-2 fol. 38 a 44.

de C sous”,⁸⁸⁸ temps després, els anys 1366, 1367 i 1368 els consellers van obligar als carnissers a portar tot el bestiar que tinguessin fora de la ciutat a Barcelona a causa de la greu escassetat de carn que hi estaven patint els habitants “*per bé de la cosa pública de la ciutat de Barchinona en la qual ha gran minve de carns que tot carnisser e encare mercader de la dita ciutat que haien bestiar moltons, bous e altre bestiar acostumat de tayllar en la dita haien amenar o fer amenar dins los termens de la dita ciutat lo dit bestiar, ço és, aquells qui•l han en les parts de Cerdanya o altres parts dins Cathalunya dins XV dies continuament següents, e aquells qui•l haien fora Cathalunya dins XXV dies...*”.⁸⁸⁹ A diferència del que passa en anys posteriors, per aquestes dates no s’ha conservat cap dada per saber amb quin criteri es van taxar els preus de les carns, però segurament com es farà la segle XV, es van ajustar al màxim els guanys dels carnissers, ja que l’augment constant de la imposició i l’augment natural dels preus segons l’evolució del mercat podia provocar queixes i aldarulls en la població. Aquest ajustament excessiu dels preus, acompanyat de l’augment de la pressió fiscal va fer que juntament amb el desabastament arribés el frau, proliferant els mercats negres, la qual cosa va obligar als consellers a redactar el 1359 tota una sèrie d’ordinacions per intentar controlar la venda de carn i evitar el frau fiscal. Gràcies a aquestes ordinacions i als contractes que van signar els arrendadors de les impositcions es pot saber com es recaptava l’ajuda de la carn a mitjans del segle XIV.

La imposició de la carn durant tot el segle XIV es va arrendar, els cinc consellers de l’any treien a subhasta la imposició i l’arrendaven per un període de tres mesos o “*terça*” a un particular o diversos particulars associats que compraven la imposició i s’encarregaven de recaptar-la, d’aquesta manera el municipi s’estalviava els sous dels recaptadors i les preocupacions que comporta la recaptació. Els arrendadors de la imposició o “*afermadors*” i els consellers signen un contracte bilateral entre les dues parts, els consellers es comprometen a complir les condicions estipulades: durant els tres mesos que dura el contracte els consellers no poden canviar ni la durada del contracte, ni el preu de la carn; a la vegada que deleguen en els “*afermadors*” l’autoritat per recaptar la imposició i fer complir als carnissers les ordinacions que hi estan vinculades. Per la seva banda els “*afermadors*” juren complir les convencions establertes i pagar el diners de la venda en els termes fixats, renunciant al seu torn al benefici de noves constitucions o lleis i donant com a penyora de la seva fidelitat tots

---

⁸⁸⁸ AHCB CC. Ord. Esp. V-1 fol. 24v.

⁸⁸⁹ AHCB CC. Llibre del Consell vol. XXIII fol. 34.

els seus bens mobles i immobles adquirits o per adquirir i fins i tot la seva persona.⁸⁹⁰ El primer document sobre la imposició de la carn que apareix a la sèrie d'Imposicions és del 23 de gener de 1329, correspon a la terça de febrer, març i abril; la terça més fluixa de l'any en coincidir plenament amb la quaresma; tot i això, els consellers van vendre la imposició per 150 lliures a dos carnisers Gerard Bartomeu i Guillem Martí. De fet, va ser habitual mentre es va vendre la imposició de la carn, que la comprassin carnisers, ja que ells coneixien millor l'ofici i sabien com evitar l'estafa, a més, en conèixer també el mercat sabien si amb els preus estipulats per aquells mesos les vendes serien suficients com perquè la imposició fos rendible. Naturalment els "afermadors" per poder cobrar la imposició havien de comptar amb una normativa que els recolzés, en aquest primer contracte la normativa que poden aplicar els compradors de l'ajuda és la següent: De la imposició es cobra 1 diner per lliura de pes i que per tant s'ha de pesar tota la carn que es vendrà a Barcelona (excepte el cabrit que no es ven a pes, ni paga imposició); totes les carns es pesen abans d'entrar a la carnisseria, una vegada s'han escorxat; el porc s'ha de pesar abans d'entrar a la carnisseria i després; per finalitzar, es prohibeix, naturalment, vendre carn fora de la carnisseria. Els compradors de l'ajuda si veien qualsevol infracció la podien denunciar i cobrar una multa de 60 sous.⁸⁹¹

Durant els primers anys no va haver-hi gaires problemes per vendre l'arrendament de la imposició; ja que la imposició no era gaire alta, la conjuntura econòmica no anava malament i els recaptadors coneixien bé el negoci. De fet, hi va haver un creixement notable dels preus de les vendes entre el 1329 i el 1343, amb l'impost estable en 1 diner la lliura, tot i les fluctuacions estacionals.⁸⁹² Així per exemple, a la terça d'octubre, novembre i desembre de 1330 la imposició de la carn s'arrenda per 470 lliures;⁸⁹³ a la mateixa terça, però de l'any 1333, la imposició s'arrenda per 550 lliures i;⁸⁹⁴ a la mateixa terça però a l'any 1343, la imposició s'arrenda per 760 lliures.⁸⁹⁵ Si en comptes de la terça de l'hivern s'analitza la terça d'estiu es pot veure com també hi ha un creixement, així a la terça de juliol, agost i setembre de 1331 la imposició de la carn es

---

⁸⁹⁰ BROUSOLE, J. «Les impositions municipales de Barcelone de 1328 à 1462». A: *Estudios de Historia Moderna*, V. Barcelona, 1955. p. 104.

⁸⁹¹ AHCB Consellers. Imposicions. C-VI-1 fol. 4v.

⁸⁹² Ja s'ha vist en capítols anteriors que el consum de carn no es estable al llarg de l'any; així, especialment durant la quaresma, que sol coincidir entre els mesos de febrer, març i abril, la imposició es ven a un preu molt menor que la resta de les terces.

⁸⁹³ AHCB. Consellers. Imposicions. C. VI-2 fol. 52.

⁸⁹⁴ AHCB. Consellers. Imposicions. C. VI-3 fol. 41.

⁸⁹⁵ AHCB. Consellers. Imposicions. C. VI-4 fol. 69v.

va vendre per 293 lliures,⁸⁹⁶ a la mateixa terça però de l'any 1334 els arrendadors van pagar per la imposició 440 lliures i;⁸⁹⁷ l'any 1343, es va pagar per la imposició 800 lliures.⁸⁹⁸

A la dècada dels anys 50 l'augment dels preus agraris (que es van disparar a conseqüència de la despoblació del camp) i l'augment de la imposició, van fer créixer els preus de les carns a la ciutat; els consellers van intentar frenar aquesta tendència ajustant els preus taxats, cosa que va generar la proliferació del mercat negre al marge de la llei. Per combatre la venda il·legal de carn, el 1359, els consellers fan cridar a través del veguer tota una sèrie d'ordinacions que pretenien controlar, de manera més estreta, el cobrament de l'ajuda de la carn. De fet, en aquests anys tot i el creixement de la imposició, proporcionalment hi ha una frenada en els preus que paguen els arrendadors, el que indica que hi ha hagut una caiguda en l'oferta del mercat legal de la carn. Així, si l'arrendament màxim mentre la imposició era d'1 diner la lliura va ser de 800 lliures a la terça: juliol, agost, setembre de 1343;⁸⁹⁹ el màxim que es va pagar per un arrendament a la dècada dels 50 i 60, quan ja es paguen 3 diners per cada lliura de carn, és de 1942 lliures, la terça: maig, juny, juliol de 1358. Per tant, proporcionalment, tot i que es recaptin més diners, hi ha hagut una caiguda de les vendes legals de carn del 19,12%.⁹⁰⁰ La intenció de les ordinacions de 1359 és frenar la baixada dels arrendaments a través d'un major control del mercat. Així, segons aquestes ordinacions els carnisers tenen l'obligació de "*fer sagrament*" als compradors de l'ajuda o als seus assalariats; de pagar lleialment la imposició de la carn (els carnisers no poder endarrerir-se en el pagament, han de pagar l'impost als compradors de l'ajuda mateix dia que es pesa la carn, per evitar oblits o deutes massa grossos); es prohibeix als carnisers tallar cap tipus de carn si abans no ha estat pesada pels compradors de la imposició; es prohibeix vendre carns fora de la carnisseria i tenir carns amagades a casa o en altres llocs; finalment, si algú compra vedell, bou o altre bèstia per unes noces o altre tipus de convit ha de notificar-ho als compradors de l'ajuda perquè cobrin l'impost corresponent. D'entre tots els habitants o visitants de Barcelona els únics que estan exempts de pagar la imposició són els eclesiàstics. Els consellers, per facilitar el treball dels compradors de l'ajuda i probablement com a reacció a conflictes passats, van

---

⁸⁹⁶ AHCB. Consellers. Imposicions. C. VI-2 fol. 183v

⁸⁹⁷ AHCB. Consellers. Imposicions. C. VI-3 fol. 150.

⁸⁹⁸ AHCB. Consellers. Imposicions. C. VI-4 fol. 34.

⁸⁹⁹ AHCB Consellers. Imposicions. C- VI-4 fol. 34.

⁹⁰⁰ AHCB CC. Clavaria XI-1 fol. 19v

establir “*que negun carnicer ne altre persona no gos avalotar los compradors de la ajuda ne lurs faedors de fet ne de paraula. E qui contrafarà pagarà per ban CC sous, e si pagar no•ls pot sterà CC dies al castell.*” Igualment es permet als compradors de l’ajuda i als seus assalariats entrar a les carnisseries i els escorxadors per revisar el nombre i el tipus de carns que hi ha escorxades i per escorxar.⁹⁰¹ Per tant, amb aquestes ordinations publicades pel veguer i aplicades pels seus oficials es reforça el paper del comprador de l’ajuda i la seva autoritat, en un moment en que tindrien dificultats per recaptar l’impost.

Durant les dècades dels 70, 80 i 90 la imposició de la carn no va canviar gaire, es va mantenir en 3 diners per lliura de carn, excepte el cabrit i l’anyell on els carnisers pagaven 4 diners per tot l’animal. La política de fort endeutament que havia seguit la ciutat de Barcelona en aquesta segona meitat del segle XIV va fer que una part molt important de les rebudes de la venda de la imposició es dedicués a pagar les rendes dels censals i violaris emesos per la ciutat. Així, l’any 1364, tot l’import de les imposicions del vi, la carn, la farina i el peix es va dedicar a pagar les rendes dels censals i els violaris venuts;⁹⁰² el 1371, és un 66% de la imposició de la carn la que s’assigna a pagar les rendes dels censals i els violaris;⁹⁰³ el 1383, encara s’assigna al deute un 66,6% de l’impost;⁹⁰⁴ el 1391, s’ha reduït fins arribar al 33,3% de l’impost.⁹⁰⁵ El pagament d’una part del deute havia permès rebaixar la part dels impostos assignada a aquest fi, aquest fet, conjuntament amb la pressió de la població molt descontenta per l’alça continuada dels preus dels aliments bàsics, entre aquests el de la carn, va fer que els consellers rebaixessin la imposició de la carn. La rebaixa no va arribar fins que el descontent del poble no es va transformar en violència els primers dies d’agost de 1391, la violència que es va originar per diverses causes va calar en un poble que com deia el cronista Joan Francesc Ferrer estava “*molt irat e descontent*”, entre el 4 i el 8 d’agost una massa heterogènia de gent de mar, menestrals, camperols de les rodalies, etc van destruir el call, van assassinar gran quantitat de jueus i van obligar a convertir-se a un altre gran nombre.⁹⁰⁶ A causa del desgavell que es va produir en aquests dies de violència, el veguer i el batlle van demanar ajut als consellers i a tots els ciutadans, mercaders i

---

⁹⁰¹ AHCB CC. Registre d’ordinacions IV-1 fol. 16v.

⁹⁰² AHCB CC. Clavaria XI-6 fol. 5.

⁹⁰³ AHCB CC. Clavaria XI-10 fol. 6v

⁹⁰⁴ AHCB CC. Clavaria XI-12-13-14 fol. 2v.

⁹⁰⁵ AHCB CC. Clavaria XI-16 fol. 2.

⁹⁰⁶ BATLLE, Carme. *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*. p 104 a 111.

mestres dels oficis, ja que els dos oficials reials tenien por que la violència s'estengués més enllà del call. Aprofitant la conjuntura, elements populars que s'oposaven a oligarquia que ocupava el poder van prendre el Consell de Cent; així, prohoms ciutadans, mercaders, menestrals i elements "d'altres condicions i estaments" es van reunir el dimarts 22 d'agost i entre d'altres mesures reclamades pel poble de la ciutat es van plantejar estudiar una rebaixa de les imposicions.⁹⁰⁷ El Consell de Cent ampliat amb aquestes persones alienes durant els mesos d'agost i setembre va aprovar diverses reivindicacions populars, el 13 de setembre de 1391, el Consell de Cent va aprovar la rebaixa de diverses imposicions, entre elles la de la carn que va passar de 3 diners a 1 diner.⁹⁰⁸ Aquesta mesura, tot i la seva popularitat es va prendre amb una forta oposició, ja els mateixos consellers quan estaven discutint la rebaixa de la imposició deien que "*en cas que lo Consell acordàs de levar totes les dites imposicions que•ls plagués de deliberar e ordonar quer quina forma se pagarien es quitarien los deutes e carrechs a que es tenguda la Ciutat*",⁹⁰⁹ de fet, aquesta rebaixa de la imposició va ser conjuntural, fruit d'un moment d'eufòria. A les eleccions del nou consell, el dia de Sant Andreu de 1391 (31 de novembre), no va haver intervencions d'elements externs al Consell de Cent i sembla que tot i l'enrarinat clima que hi havia a la ciutat no van haver conflictes institucionals al govern municipal. Així doncs, passada l'eufòria, els consellers van haver d'afrontar el problema que la rebaixa de la imposició els havia creat amb els arrendadors de la imposició, a la vegada que havien de solucionar l'augment del deute municipal.⁹¹⁰ En aquestes circumstàncies la rebaixa de la imposició no va durar gaire, ja el 1394 es tornen a pagar 3 diners per cada lliura de carn i,⁹¹¹ el 1396 es puja un diner la imposició per poder pagar els 700 florins concedits al rei per la guerra contra Mateu de Foix, així, per cada lliura de carn els consumidors paguen 4 diners d'imposició; aquesta pujada va suposar un fort creixement de la recaptació, segurament, a canvi de la multiplicació del frau.⁹¹²

A la segona meitat del segle XIV, la forta pressió impositiva, juntament amb la política de contenció de preus del municipi, que intentava contrarestar la pujada galopant d'aquests últims, va provocar un desequilibri al mercat que va tenir com a

---

⁹⁰⁷ BATLLE, Carme. *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*. p 113.

⁹⁰⁸ AHCB CC. Llibre del Consell vol. XXV fol. 41v.

⁹⁰⁹ AHCB CC. Llibre del Consell vol. XXV fol. 40v.

⁹¹⁰ BATLLE, Carme. *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*. p. 104 a 121.

⁹¹¹ AHCB. CC. Clavaria XI-19-20 fol. 2.

⁹¹² AHCB CC. Llibre del Consell vol. XXVII fol. 40v.

conseqüència el desabastament carn durant els anys: 1371,⁹¹³ 1378,⁹¹⁴ 1380,⁹¹⁵ 1382,⁹¹⁶ 1387⁹¹⁷ i 1389⁹¹⁸. Tot i la política de contenció de la inflació, durant els anys 70 va haver-hi una autèntica escalada de preus, cosa que per una banda feia més difícil la compra de carn a la gent més pobre de la ciutat, però per altra banda ajudava a que la ciutat es mantingués abastada. A més va haver-hi anys de molta demanda coincidint amb cicles pestilencials, així, la quaresma de l'any 1371⁹¹⁹ es va obligar als carnisers a tenir més carn de moltó a causa de la pestilència que assotava la ciutat.⁹²⁰

Com ja s'ha vist abans, la política de contenció de preus i el fort augment del preu final de la carn que suposava la imposició va incitar a molts carnisers i particulars a defraudar al municipi. Així, l'any 1373 es van tornar a cridar les ordinacions que regulaven el cobrament de la imposició sense canvis, segurament a conseqüència de les dificultats que tenien els compradors de l'ajuda per cobrar la imposició.⁹²¹ L'any 1385 es prohibeix l'entrada de carn dins la ciutat sota pena de 60 sous i la pèrdua de la carn incautada,⁹²² de fet, un dels problemes al qual s'havien d'enfrontar els compradors de l'ajuda era que molts carnisers i particulars evitaven pagar la imposició de la carn entrant d'amagat carn escorxada fora de la ciutat dins el recinte emmurallat.

Tot i les dificultats, la imposició de la carn es va continuar arrendant a particulars cada tres mesos, o per tot un any. En els contractes que signaven els compradors estava especificat en quants terminis es pagaria la imposició, normalment si el contracte era per tres mesos es pagava en tres terminis i si es venia per tot un any es pagava en dotze mensualitats. Segons les dades que s'han conservat al registre de clavaría, tot i algun sotrac que va patir la venda, en general els preus de l'arrendament van pujar lleument a la dècada dels 80, el que indica que el negoci, tot i els mals anys, no anava malament i que els arrendadors i els oficials del veguer gràcies a les mesures coercitives establertes havien aconseguit acotar el frau. Sembla que això va canviar a final de segle, ja que la

---

⁹¹³ AHCB Ord. Esp. V-2 fol. 70v.

⁹¹⁴ AHCB Ord. Esp. V-4 f. 113 i 114.

⁹¹⁵ AHCB Ord. Esp. V-7 f. 25 i 26.

⁹¹⁶ AHCB Ord. Esp. V-7 f. 66 i 66v.

⁹¹⁷ AHCB Ord. Esp. V-7 fol. 91.

⁹¹⁸ AHCB Ord. Esp. V-7 f. 102.

⁹¹⁹ Any de la "mortaldat dels mitjans", el 3 de juny es va fer una processó de totes les parròquies de la ciutat per demanar que cessés la epidèmia de "glànola i altres morts sobtades" que durava ja un any. VIÑAS, Federico; FERRÁN, Jaime; GRAU, Rosendo. *La peste bubónica; epidemia de Porto (1899) y epidemias de peste ocurridas en Barcelona*. p. 371 a 374.

⁹²⁰ AHCB CC. Ord. Esp. V-2 fol. 66.

⁹²¹ AHCB CC. Registre d'ordinacions IV-1 fol. 54.

⁹²² AHCB CC. Registre d'ordinacions IV-1 fol. 74v.

pujada de la imposició el 1396 de 3 a 4 diners la lliura tot i que va suposar una forta injecció de diners a les arques municipals també va suposar una forta pujada dels preus de les carns a la ciutat, tensionant un mercat que ja es trobava en una conjuntura de dificultats a conseqüència de la pròpia invasió del comte de Foix, qui va atacar Camarasa, Almenara i va arribar fins a Castelló de Farfanya.⁹²³ Aquesta tensió va repercutir en la fixació dels preus i en el cobrament les impositcions, i farà que el segle següent comenci en un ambient de conflictivitat entre els consellers i els carnisers a causa de la imposició de la carn.

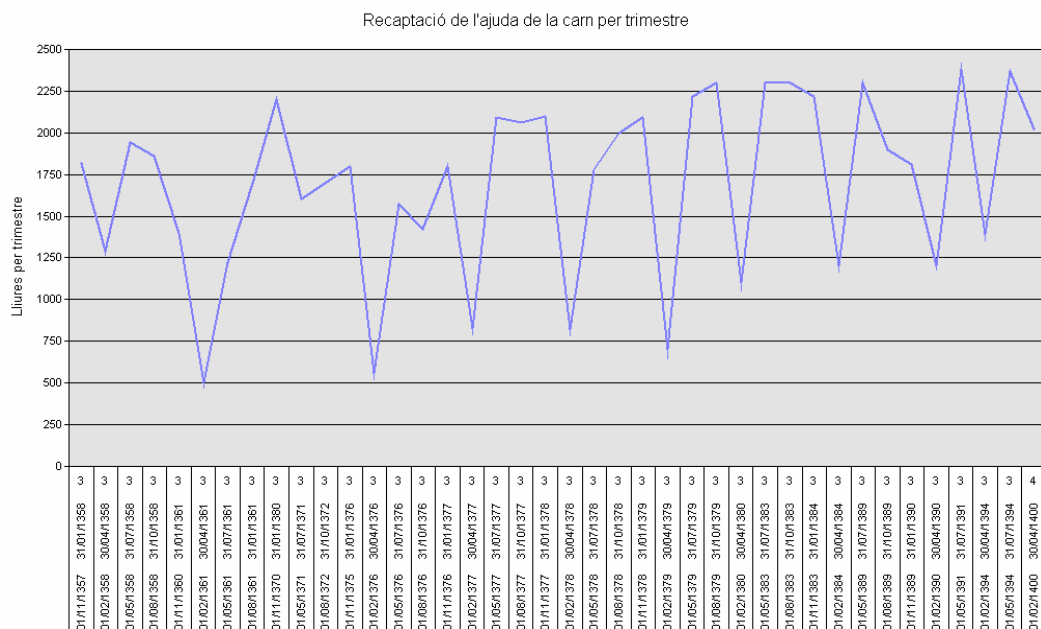
---

⁹²³ SUÁREZ FERNÁNDEZ, Luís; REGLÀ CAMPISTOL, Juan. «La crisis de la Reconquista (1350-1410)». A: *Historia de España (Ramón Menéndez Pidal)*. Espasa-Calpe. Madrid, 1966. p. 577 a 580.

Recaptació de l'ajuda de la carn per trimestre			
inici terça recaptació	final terça recaptació	imp osició lliures	diners per lliura de carn
01/11/1357	31/01/1358	1816	3
01/02/1358	30/04/1358	1291	3
01/05/1358	31/07/1358	1942	3
01/08/1358	31/10/1358	1860	3
01/11/1360	31/01/1361	1400	3
01/02/1361	30/04/1361	500	3
01/05/1361	31/07/1361	1220	3
01/08/1361	31/01/1361	1700	3
01/05/1371	31/07/1371	1601	3
01/08/1372	31/10/1372	1701	3
01/11/1375	31/01/1376	1800	3
01/02/1376	30/04/1376	560	3
01/05/1376	31/07/1376	1572	3
01/08/1376	31/10/1376	1422	3
01/11/1376	31/01/1377	1800	3
01/02/1377	30/04/1377	830	3
01/05/1377	31/07/1377	2091	3
01/08/1377	31/10/1377	2062	3
01/11/1377	31/01/1378	2099	3
01/02/1378	30/04/1378	819	3
01/05/1378	31/07/1378	1782	3

Recaptació de l'ajuda de la carn per trimestre			
inici terça recaptació	final terça recaptació	imp osició lliures	diners per lliura de carn
01/08/1378	31/10/1378	2000	3
01/11/1378	31/01/1379	2090	3
01/02/1379	30/04/1379	702	3
01/05/1379	31/07/1379	2221	3
01/08/1379	31/10/1379	2299	3
01/11/1370	31/01/1380	2201	3
01/02/1380	30/04/1380	1100	3
01/05/1383	31/07/1383	2300	3
01/08/1383	31/10/1383	2300	3
01/11/1383	31/01/1384	2221	3
01/02/1384	30/04/1384	1200	3
01/05/1389	31/07/1389	2300	3
01/08/1389	31/10/1389	1901	3
01/11/1389	31/01/1390	1811	3
01/02/1390	30/04/1390	1201	3
01/05/1391	31/07/1391	2380	3
01/02/1394	30/04/1394	1393	3
01/05/1394	31/07/1394	2371	3
01/02/1400	30/04/1400	2025	4

Font: AHCBC CC. Clavaria/Consellers Imp.

Taula i gràfic de l'evolució dels arrendaments de la imposició de la carn, entre els anys 1357 i 1400, on es detalla el que es cobra per lliura de carn i on es pot veure que tot i les fluctuacions hi ha una tendència a l'alça en els arrendaments durant la segona meitat del segle XIV.

Per tant, durant la primera meitat del segle XIV neixen i es van estructurant fins quedar definitivament consolidades les impositcions municipals, tant a Barcelona com a d'altres municipis de Catalunya.⁹²⁴ En aquest procés de creació, la imposició de la carn va ser de les primeres en aparèixer i de les que va patir menys intermitències. Molt aviat es va consolidar el seu funcionament, que consistia en imposar una taxa a la compra de la carn, taxa que un primer moment pagava el carnisser i que després li abonava el consumidor. Era una taxa molt poc progressiva i requeia amb un pes més fort sobre els pobres, ja que suposava un tant per cent molt més alt del preu final de les carns més humils.

Als anys 50 la imposició es consolida i s'arriba a la que serà la taxa habitual durant bona part dels segles XIV i XV, 3 diners per lliura de carn. La pujada de la imposició durant aquesta dècada va suposar un primer sotrac per a la rendibilitat de la imposició, ja que en un context de pujada dels preus de les carns va provocar una contracció en la demanda de carn, almenys en el mercat legal, ja que per aquestes dates comença a

⁹²⁴ ORTÍ GOST, Pere. «Les "impositcions" municipals catalanes au XIVe siècle ». A: *La fiscalité des villes au Moyen Âge*. Privat. Toulouse, 1996. p. 399 a 422.

aflorar el mercat negre, cosa que obliga als consellers a reforçar les ordinacions contra el frau fiscal. Tot i que algun any la falta de confiança dels arrendadors va fer que la imposició baixés, en general, la tendència dels arrendaments al llarg de la segona meitat del segle va ser a l'alça, el que significa que tot i que no tots els anys van ser bons, el comerç de carn en general anava bé i de fet sembla que hi havia un creixent consum de carn. Tot i que en general, la tendència de la recaptació de la imposició i del consum van ser de creixement, no s'ha d'oblidar les fluctuacions que van patir les recaptacions durant la dècada dels 70 i els 80, la importància creixent del frau, els problemes puntuals d'abastament i el descontent social que va acompanyar les pujades de la imposició.

4.2.2 La imposició sobre el consum de la carn durant el segle XV

La imposició sobre el consum de la carn va començar el segle XV amb un màxim històric, es recaptava per cada lliura de carn 4 diners, ja que l'augment aprovat el 1396 per pagar les despeses de la guerra amb el comte de Foix encara restaven vigents. A més, el 1399, s'havia aprovat gravar també amb 4 diners la venda de menuts que, fins llavors no estava gravada per cap impost, aquest nou impost va ser un cop molt dur tant pels carnisers, com pels consumidors de carn més pobres, ja que la incorporació d'un impost al consum tant fort de cop suposava un important encariment del producte. Davant aquest encariment, que venia a sumar-se a les dificultats conjunturals que patia el mercat de la carn, els carnisers es van queixar als consellers, ja que, deien que el negoci anava malament pel poc pes que tenien els animals i que aquest impost l'havia acabat de rematar "*que los carnicers que ells per açò havien algunes vegades apel·lats, havien respost que ells perdien molt en les carns que defahien per lo poch pes que havien e per consegüent que ells no podien desfer carns sens lur gran pérdua per la qual cosa demanaven que aquells IIII diners que eren estats en l'any propter passat imposats sobre les menúcies fossen levats e que ells desfaran assats carns per que*•l Consell acordàs sobre açò."⁹²⁵ Davant les queixes dels carnisers, el 21 de gener de 1400, el Consell de Trenta els va intentar calmar proposant un augment dels preus de les

---

⁹²⁵ AHCB CC. Llibre del Consell vol. XXVIII fol. 7v.

carns en un diner, ja que, en cap cas volien renunciar al nou impost que els reportava més de 1000 lliures l'any en ingressos. Els carnisers per la seva banda no van acceptar la solució proposada pel Consell de Trenta i es van mantenir fermes en la seva postura negant-se a tallar carn a la ciutat si els consellers no aboleixen l'impost que gravava els menuts. En aquest moment la situació arriba a un punt crític; així, el 22 de març d'aquest any els carnisers es neguen a tallar carn si no s'aboleix la imposició dels menuts, de fet, aquest dia la ciutat ja comença a estar desabastada de carns. El Consell de Trenta per tal de fer front al desabastament sense cedir a les pressions dels carnisers es planteja, en primer terme, actuar contra els carnisers de Barcelona, des de la justícia civil i criminal; després, buscar carnisers forans que tallin a la ciutat i, fins i tot, s'arriben a plantejar construir carnisseries noves que arrendaria directament el Consell.⁹²⁶ Aquesta serà la amenaça amb la qual els consellers aconseguiran que els carnisers acabin acceptant les condicions del Consell.⁹²⁷

Aquest conflicte puntual es va solucionar i en general la imposició en aquests primers anys del segle XV aporta a les arques municipals xifres històriques, de fet, si la xifra màxima a la que s'havia venut la imposició de la carn al segle XIV va ser de 2.380 lliures la terça de maig, juny i juliol de 1391,⁹²⁸ la terça de novembre, desembre de 1402 i gener de 1403 es va vendre per 4.200 lliures;⁹²⁹ i la d'agost, setembre i octubre de 1403 que es va vendre per 3.800 lliures.⁹³⁰ Tot i que aquestes xifres podien portar a pensar en que el sistema gaudeix de bona salut, el cert és que està minat i té problemes estructurals que aniran aflorant amb el temps.

El 1405, un procés presidit pels consellers i que ens arribat incomplet, ens informa que ja a inicis de segle començava ha haver problemes per vendre les impositcions.⁹³¹ Així segons aquest procés, els consellers l'any 1403 tenien dificultats per vendre la imposició la carn per la terça de febrer, març i abril "*terça en que s'compreu la coresma*", ja que tots els compradors habituals de la imposició de la carn estaven conxorxats i a l'encant s'oferien uns preus molt baixos. Els consellers sabien que, en Pere Ferrer, carnisser de professió, estava interessat en arrendar la imposició i negocien

---

⁹²⁶ AHCB CC. Llibre del Consell vol. XXVIII fol. 10.

⁹²⁷ AHCB CC. Llibre del Consell vol. XXVIII fol. 12.

⁹²⁸ AHCB. CC. Clavaria XI-16 fol. 2.

⁹²⁹ AHCB. CC. Clavaria XI-26 fol. 7.

⁹³⁰ AHCB. CC. Clavaria XI-27 fol. 4.

⁹³¹ Aquest procés també ha estat analitzat per BROUSOLE, J. «Les impositions municipales de Barcelone de 1328 à 1462». p. 111 i 112.

amb ell la imposició. En Pere Ferrer accepta pagar més del que oferien els altres interessats a arrendar la imposició, però no a canvi de “l'*exauch*” o prima que li oferien els consellers,⁹³² sinó, a canvi de l'actuació del veguer contra una sèrie de carnisers que a les terces anteriors havien ficat carns dins la ciutat de manera fraudulenta; els consellers després d'escollar les condicions d'en Pere Ferrer accepten la seva proposta. A la llista de defraudadors de la imposició que havia fet en Pere Ferrer hi havia més o menys una trentena de noms que els consellers li van passar al veguer.⁹³³ Tot i que no sabem quin va ser el motiu del procés, ni el resultat, la informació que aporta aquest document es força important, ja que mostra els problemes dels consellers per arrendar la imposició de la carn a començaments del segle XV i a la vegada es pot constatar que la pujada de la imposició ha incitat encara més al frau, cosa que no ha d'estranyar si es té en compte que al 1400 un 33,3% del preu del moltó és imposició;⁹³⁴ l'augment del frau fa que els propis arrendadors no acceptin arrendar la imposició si no se'ls assegura un fort control del frau fiscal per part del veguer i els seus oficials.

En general sembla que durant el primer terç del segle XV les impositcions al consum van anar perdent valor i cada vegada era més difícil trobar arrendadors, a més, molts arrendadors no paguen puntualment i arrosseguen grans deutes amb el clavari. Així, a partir de 1410 es multipliquen les sessions de venda als encants i cada vegada les sessions d'arrendament comencen abans per poder dedicar-hi més dies. Per fer front a aquesta situació cap a la dècada dels 30 moltes impositcions no s'arrenden sinó que són recaptades directament pel municipi.⁹³⁵ En el cas de la imposició de la carn la terça: agost, setembre i octubre de 1429 és la última que sabem que es va arrendar abans de que comenci un nou model de recaptament;⁹³⁶ ja la terça de febrer, març i abril de 1432 es recaptada directament pel municipi.⁹³⁷ Les raons del canvi no apareixen explicitades però, com diu Claude Carrère, el més probable és que es degués a la creixent dificultat del municipi per arrendar la imposició a causa de la baixada de la seva rendibilitat, cosa que retreia els arrendadors, a això s'ha de sumar els creixents deutes contrets pels

---

⁹³² Aquesta prima s'oferia als arrendadors per fer pujar la subhasta de les impositcions, segurament servia per ajudar als arrendadors a muntar tota la infraestructura necessària pel recaptament de la imposició. Per saber més : BROUSOLE, J. «Les impositions municipales de Barcelone de 1328 à 1462». p. 109 i 110.

⁹³³ AHCB. Consellers. Impositcions. 1C. VI-29 lligall 1-10.

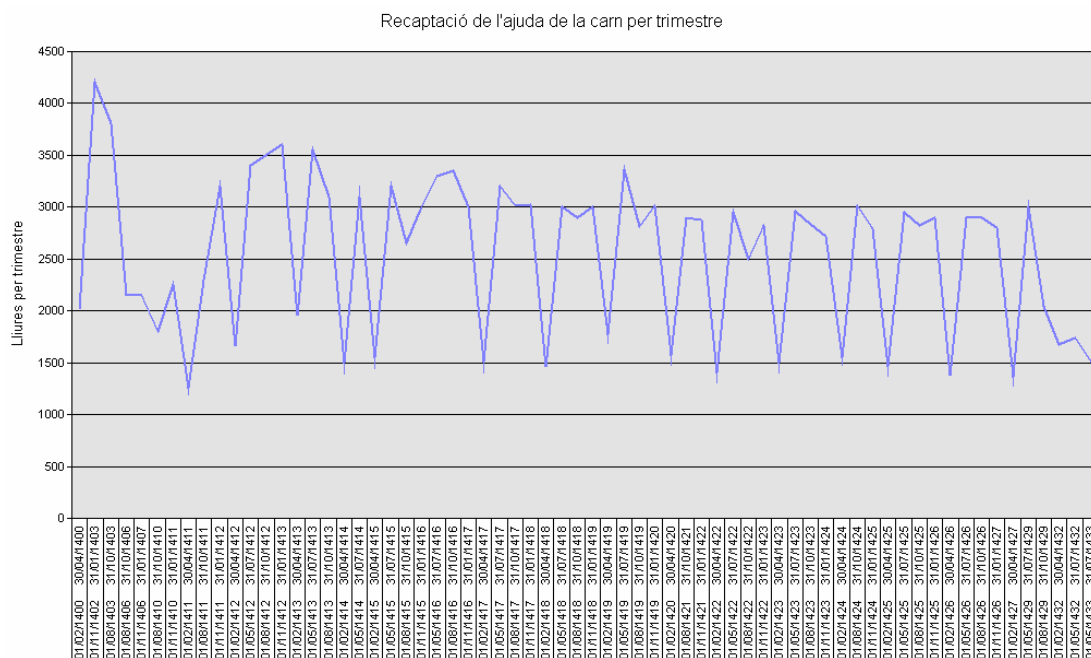
⁹³⁴ AHCB CC. Llibre del Consell vol. XXVIII fol. 7v.

⁹³⁵ CARRÈRE, Claude. *Barcelona 1380-1462, un centre econòmic en època de crisi*. Curial. Barcelona, 1977-78. vol 2. p. 146.

⁹³⁶ AHCB Consellers. Impositcions. C. VI-11 fol. 35.

⁹³⁷ AHCB CC. Clavaria XI-47 fol. 2.

arrendadors, que cada vegada pagaven amb més retard i posaven en dificultats al propi municipi. De fet, si s'analitza la gràfica de les vendes de la imposició de la carn entre el 1400 i el 1429 es veu que a partir de 1420 hi ha un estancament en la recaptació; així, hi ha terces a finals de la dècada del 20 on els consellers no aconseguen arrendar la imposició, com passa la terça de novembre, desembre i gener de 1429 o la terça agost, setembre i octubre de 1430;⁹³⁸ a més, com s'ha dit abans, la ciutat tenia problemes amb els arrendadors que no pagaven. Per exemple, el 1410 els consellers han empresonat a Jaume Bordelet, carnisser, per no pagar part de l'arrendament de la imposició de la carn, tal i com s'havia compromès a fer per la terça de febrer, març i abril de 1405.⁹³⁹

Font: AHCB CC. Clavaria/Consellers Imp.

En aquesta gràfica es pot constatar la tendència decadent de la imposició de la carn durant el primer terç del segle XV.

Pel municipi deixar d'arrendar la imposició per passar a recaptar-la suposa crear tota una infraestructura nova que té per missió cobrar la imposició. A partir d'ara els consellers nomenen dos recaptadors cada tres mesos, un dels recaptadors es diu “*comiserunt impositionem carniū*”⁹⁴⁰ i l'altre “*comiserunt impositionem carniū*”

⁹³⁸ AHCB. Consellers. Imposicions. 1C. VI-11 fol. 38 i 46.

⁹³⁹ AHCB CC. Manual XIII-11 fol 16.

⁹⁴⁰ AHCB Consellers Imposicions C-VI 11 fol. 66v.

foresterium”,⁹⁴¹ el recaptador de la carn s’encarrega de recaptar la imposició de la carn a la carnisseria Major, a la del Call, a la carnisseria de la Ovella, a la de la Boqueria i a la de la Pica d’en Colom;⁹⁴² mentre que el recaptador de la carn “forestera” s’encarrega de recaptar la imposició de la carn a la resta de carnisseries de la ciutat. De fet, es va dividir la recaptació en dos grans zones, una zona centre-sud, que inclou dos de les grans carnisseries de la ciutat, la carnisseria Major i la de la Boqueria on la imposició la recaptava el recaptador de la imposició de la carn; i una zona centre-nord on la imposició la recaptava el recaptador de la carn “forestera” que tenia com a centres neuràlgics la carnisseria del Mar i la del Pont de Campderà. En cap cas la imposició de la carn “forestera” era una imposició nova creada el 1433 per ser aplicada sobre les carns importades a la ciutat, com diu Jean Broussolle;⁹⁴³ ja que hagués estat absolutament impossible, perquè la entrada a la ciutat de carns escorxades fora del recinte emmurallat va estar absolutament prohibida fins l’any 1488, moment en que Ferran II estén la capacitat del Consell per recaptar les imposicions municipals de Barcelona a tot el dit “territori de Barcelona” i, per tant, es cobra la mateixa imposició de la carn dins les muralles de Barcelona que a les poblacions del voltant.⁹⁴⁴

Tant el recaptador de la carn com el recaptador de la carn “forestera” treballaven de la mateixa manera: pesaven a una “romana” les carns que s’havien escorxat a l’escorxador, aquesta pesada es feia després de l’escorxament de les bèsties, però abans del seu esquarterament; concretament una ordinació de 1437 diu que els moltos “*per pesar al dit pes de la romana agen a portar aquells cascun ab III peus, los quals se agen a tenir en quiscun moltó, ço és los dos peus de tras ab los quals se acostumen a pesar, e la un peu de aquells davant. E lo dit pesador qui pesarà a la romana pus vege lo moltó ab los dits tres peus, tall-ne lo peu davant e après pes lo dit moltó e no proseesca a pesar en altra manera*”⁹⁴⁵ Per tant, una vegada el recaptador o un dels seus subordinats ha cobrat la imposició i tallat el segon peu de davant del moltó aquest pot ser esquarterat i venut. Amb aquest sistema, que és una continuació del que

---

⁹⁴¹ AHCB Consellers Imposicions C-VI 11 fol. 67v.

⁹⁴² “*per honorabilis consiliarios dicte civitate commissum fuit ius impositionis carniū, videlicet: la carniceria major, la del Call, la de la ovella, la de la bocaria e la de la pica d’en Colom...*” AHCB Consellers Imposicions C-VI 13 fol. 4.

⁹⁴³ BROUSOLE, J. «Les impositions municipales de Barcelone de 1328 à 1462». p. 98 i 99

⁹⁴⁴ VICENS VIVES, Jaume. *Ferran II i la ciutat de Barcelona 1479-1516*. vol. II p. 54 a 56; 73 a i apèndixs doc. 124 p. 231 a 233.

⁹⁴⁵ BAJET I ROYO, Montserrat. *El mostassaf de Barcelona i les seves funcions en el segle XVI. Edició del “Llibre de les Ordinacions”*. p. 345 ord. 37an

utilitzaven els arrendadors de la carn, els recaptadors cobren la imposició als carnisseres abans que aquests vinguin la carn, cosa que encara dóna més pressió als carnisseres per vendre tota la carn que escorxin, ja que si no la venen no només perden el valor de la carn, sinó que no recuperen els diners de la imposició.⁹⁴⁶

Els recaptadors cada setmana han de ingressar els diners a la Taula de Canvi on el clavari porta una rigorosa comptabilitat de les entrades setmanals per, finalment, poder fer el total de la recaptació de la terça. Tots aquests comptes un més després de finalitzada la terça són auditats pel mestre racional.⁹⁴⁷

Aquest sistema de recaptament directa de la imposició genera importants problemes als consellers, ja que es demostra menys rendible per les arques municipals en recollir-se menys diners del que es recollien amb l'arrendament. Així per exemple, si comparem les terces de maig a juliol de 1425, quan la imposició es va arrendar i, de 1435, quan es va recaptar, es veu que el 1425 la imposició es va arrendar per 2.955 lliures,⁹⁴⁸ mentre que el 1435 es van recaptar un total de 1.221 lliures, 16 sous;⁹⁴⁹ si seguim comparant aquests dos anys, es veu que la terça d'agost a octubre de 1425 s'arrenda per 2.827 lliures i,⁹⁵⁰ en la mateixa terça el 1435 es recapten 1.407 lliures, 12 sous i 5 diners;⁹⁵¹ si seguim comparant, la terça de novembre de 1425 a gener de 1426, s'arrenda la imposició per 2.900 lliures,⁹⁵² mentre que a la mateixa terça, els anys 1435 i 1436, no es recapta més de 997 lliures 9 sous i 8 diners.⁹⁵³ Tot i que les dades són difícils de comparar, ja que la informació de 1425 està extreta dels contractes entre els arrendadors i el Consell i per tant no sabem en quina mesura els arrendadors van complir el contracte, mentre que la informació de 1435 està extreta del llibre de comptes del clavari i per tant són les entrades reals a les arques municipals, no deixa d'haver-hi una notable diferència entre el rendiment de la imposició el 1425 i el 1435, per tant, entre l'eficàcia d'un mètode i de l'altre. S'ha de tenir en compte a més que el sistema de

---

⁹⁴⁶ Una carta enviada el 21/04/1347 pels consellers de Barcelona als paers de Lleida explica com recaptaven els arrendadors la imposició de la carn i com funcionava, en definitiva, el sistema de romanesc: *“en la carn que compren a pes de les carnisseries per tal com en lo preu de cascuna carn haven onadit •I• diner per libra de imposició e a aquell for la ven lo carnisser e per tal com totes les carns se han a pesar ans ques taylen, lo carnisser és tengut de pagar a la imposició •I• diner per cascuna libra de aytants llibres com pesarà la bèstia”* AHCB CC. Llibre del Consell vol. XVII fol. 76.

⁹⁴⁷ AHCB Consellers Imposicions C-VI 11 fol. 66v.

⁹⁴⁸ AHCB Consellers, Imposicions. C. VI-10 fol. 223v.

⁹⁴⁹ AHCB CC. Clavaria XI-50 fol. 18v.

⁹⁵⁰ AHCB Consellers, Imposicions. C. VI-10 fol. 227.

⁹⁵¹ AHCB CC. Clavaria XI-50 fol. 2.

⁹⁵² AHCB Consellers, Imposicions. C. VI-10 fol. 232v.

⁹⁵³ AHCB. CC. Clavaria XI-50 fol. 4v i XI-51 fol 8.

recaptació directa obligava al consell a pagar un salari als dos oficials que s'encarregaven del recaptament, pagament que encara feia menys interessant aquest mètode.

El sistema de recaptament directe de la imposició no es va mantenir gaire temps, concretament està vigent entre el 1432 i el 1437, així la terça de maig, juny i juliol de 1437 ja no la va recaptar directament el Consell sinó que els consellers la van arrendar a Dalmau Ginebret, carnisser de Barcelona i dos socis més que l'acompanyaven, entre tots van pagar a l'ajuntament un total de 1430 lliures en diversos pagaments.⁹⁵⁴ De fet, a partir d'ara els consellers intentaran en la mesura del possible arrendar les impositcions, però no sempre podran; així que, quan els preus que ofereixin als arrendadors siguin massa baixos o simplement ningú vulgui arrendar la imposició, organitzaran el sistema de recaptació com a mesura auxiliar per no perdre els ingressos. Així, entre el 1437 i el 1456 (any en que es realitza una reforma total en el sistema de recaptament) la imposició de la carn va ser recaptada directament pel municipi, com a mínim 13 terces,⁹⁵⁵ entre les quals cal incloure totes les terces de l'any 1455 i bona part de les de l'any 1454. Sembla que al llarg de la dècada dels 50 la imposició s'havia anat fet cada vegada menys interessant fins que, el 1456, els consellers conjuntament amb el Consell de Trenta, davant la lamentable situació a la que s'havia arribat, decideixen cercar solucions per revaloritzar la imposició.

El perquè de la pèrdua de valor de la imposició es pot deure a diversos factors: per una banda, com diu Claude Carrère, per una caiguda del consum a partir de 1410,⁹⁵⁶ per altra banda per un augment significatiu del contraban; així, el 1435 el veguer i el batlle de Barcelona per ordre dels consellers criden una ordinació prohibint taxativament l'entrada de carn tallada fora de la ciutat dins el recinte emmurallat sota pena de 30 sous o 20 dies a la presó i pèrdua de la carn introduïda *“per cessar totes frauds qui•s poguessen cometre, que d'ací avant qualsevol persones de qualsevol grau, ley, stament, o condició sien no gosen metre ne fer metre en qualsevol manera dins la dite ciutat, ravals o suburbis de aquella, alguna o algunes carns, axí de moltó, bou, vedell, porch, oveyla o altre qualsevol natura o spècia de carns, les quals se tallen o•s desfassen en*

---

⁹⁵⁴ AHCB. CC. Clavaria XI-52 fol. 65.

⁹⁵⁵ S'ha de tenir en compte que no s'han conservat ni molt menys les dades de totes les terces i que per tant la informació tant fragmentaria només es pot copsar la dinàmica general de la situació.

⁹⁵⁶ CARRÈRE, Claude. *Barcelona 1380-1462, un centre econòmic en època de crisi*. vol 2. p. 146 i 147.

qualsevol carniceries construïdes fora la dite ciutat".⁹⁵⁷ Com ja s'ha dit en el capítol on s'ha tractat l'entrada del bestiar a la ciutat, es limita les portes d'entrada de bestiar dins la ciutat i s'ordena als portalers a portar un registre de les entrades i sortides de bestiar a la ciutat, a la vegada aquest mateix any arriben als consellers diversos casos polèmics de gent que ha introduït petites quantitats de carn dins la ciutat.⁹⁵⁸ Així en aquests anys es poden constatar una important quantitat de casos de frau a la imposició de la carn; així, l'any 1439, durant mig any els portalers van posar multes per introducció de carn de manera fraudulenta a la ciutat per valor de 8 lliures 3 sous i 8 diners,⁹⁵⁹ per valorar l'impacte d'aquestes multes s'ha de tenir en compte que, tot i que segons l'ordinació de 1435 que prohibeix l'entrada de carn, la multa era de 30 sous, normalment el clavari arribava a acords amb els infractors i cobrava una multa més baixa de l'establerta per les ordinacions. De fet, el 1440, el clavari Guillem Girona va posar una multa de 10 sous a una persona per introduir carn a la ciutat. Posant aquests 10 sous com a possible multa estàndard es pot deduir d'una manera aproximada la quantitat d'infraccions castigades pel clavari; així, el 1439 es van produir al voltant de 16 intents d'introduir carn fraudulentament a la ciutat i per tant de no pagar la imposició. El 1441 el clavari Francesc Pedró va posar multes, també per introducció fraudulenta de carn a la ciutat, per valor de 13 lliures 10 sous,⁹⁶⁰ el que suposaria al voltant de 27 intents de frau; el 1442 les multes de mig any van ser per valor de 7 lliures 10 sous,⁹⁶¹ per tant al voltant de 15 intents de frau; el 1444, els ingressos del clavari per aquest concepte durant mig any van ser de 5 lliures,⁹⁶² per tant va haver-hi uns 10 intents de frau. Tot i la fragmentació de la informació totes aquestes multes ajuden a veure la importància del frau fiscal durant aquest anys, un frau que havia pres la suficient volada com perquè el seu control es convertís en un veritable repte pel govern municipal de Barcelona.

El fort increment del preu de la carn que suposava la imposició (durant aquesta meitat del segle XV la imposició podia suposar entre el 21% (moltó) i el 33% (ovella) del preu de la carn segons la seva qualitat), juntament amb les dificultats econòmiques per les quals travessava la població van fer que una part important de la població barcelonina reclamés la baixada de la imposició de la carn. Aquesta demanda com s'ha

---

⁹⁵⁷ AHCB CC. Registre d'ordinacions IV-6 fol. 45 v.

⁹⁵⁸ veure capítol 3.2

⁹⁵⁹ AHCB CC. Clavaria XI-54 fol. 1v.

⁹⁶⁰ AHCB CC. Clavaria XI-56 fol. 2v.

⁹⁶¹ AHCB CC. Clavaria XI-58 fol. 2v.

⁹⁶² AHCB CC. Clavaria XI-58 fol. 2v.

anat veient al llarg del text és una reivindicació històrica del poble de Barcelona, que aflorava en moments de crisi. La primera vegada que els consellers es plantegen rebaixar la imposició de la carn al segle XV és el 1433, la rebaixa de la imposició es va produir com un recurs més dels consellers dins la negociació anual de l'assegurança del moltó i la fixació del preu de les carns per la temporada següent (1433-1434), aquest any els carnisers no volien acceptar la proposta dels consellers de rebaixar el preu de la carn, ja que tot i que les zones d'aprovisionament de bestiar estaven tranquil·les i hi havia abundància de bestiar, consideraven que rebaixant el preu perdrien diners; així, només van acceptar rebaixar el preu quan els consellers van acceptar rebaixar un diner la imposició de la carn, la qual va passar de 4 a 3 diners. Els consellers van acceptar fer la rebaixa però, com que la Taula de Canvi encara estava pagant les rendes venudes per pagar l'armada feta contra corsaris el 1429,⁹⁶³ van haver de repartir el gravamen que requeia sobre la carn en altres productes, després de dubtar els consellers entre afegir-ho a l'impost sobre el vi que entra a la ciutat per mar o al dret de la farina, el Consell de Trenta es va decidir per afegir-ho al dret de la farina, decisió que va ser ratificada pel Consell de Cent,⁹⁶⁴ aquest diner que s'havia tret de la imposició de la carn i afegit a la imposició de la farina va ser definitivament abolit el 24 de març de 1436 en haver-se pagat els deutes vinculats a la creació de l'armada contra corsaris.⁹⁶⁵ La demanda de rebaixa de la imposició per part dels carnisers demostra que s'estava produint en aquest primers anys del segle XV una baixada del consum de carn a la ciutat, ja que els carnisers el 1433 no temen problemes a les zones ramaderes, el que temen és que el baix consum, a causa d'uns preus massa alts, faci poc rendible el seu treball i per això demanen una baixada de les impositcions; ja que si ells rebaixen el preu de la carn i a la vegada es rebaixa la imposició, hi haurà una pujada de la demanda suficient com per compensar la baixada de preus.

Anys després, el 1452, en un context diferent es va tornar a proposar la rebaixa de la imposició de la carn, la proposta es va fer un ambient de tensió entre els dos grans grups de poder a la ciutat, la Busca i la Biga. Tot comença el 8 de novembre de 1452, quan els consellers considerant que la economia municipal podia suportar una rebaixa de la imposició de la carn, que passaria de 3 a 2 diners per lliura de carn, proposa al consell

---

⁹⁶³ SCHWARTZ y LUNA, Frederich; CARRERAS y CANDI, Francesch (ed.). *Manual de Novells Ardits; vulgarment apellat Dietari de l'antich consell barceloní*. vol. I. p. 266.

⁹⁶⁴ AHCB CC. Registre de Deliberacions II-1 f. 7v.

⁹⁶⁵ AHCB CC. Registre de Deliberacions II-1 f. 123.

que estudiï dita rebaixa; el Consell de Trenta ho veu bé i nomena una comissió de 24 prohoms perquè estudiïn la viabilitat de la rebaixa.⁹⁶⁶ La comissió després d'estudiar el cas va decidir que es podia treure un diner de la imposició de la carn però que, com la imposició estava arrendada no es podia treure i que per tant calia estudiar amb els responsables de la Taula de Canvi quin era el millor moment per rebaixar la imposició, per estudiar el cas nomenen una comissió de 6 persones entre els membres del consell.⁹⁶⁷ Aquesta comissió quan va a parlar amb els responsables de la Taula, en Pere Conomines i en Gabriel Miró, es troba que aquests es neguen a acceptar la rebaixa de la imposició, ja que diuen que va contra les ordinacions de la Taula, a més diuen que com s'ha rebaixat la imposició de la carn contra les ordinacions de la Taula de Canvi a partir d'ara no pagaran cap quantitat que passi pel compte del clavari. Els consellers busquen solucions econòmiques per tal de calmar als administradors de la Taula de Canvi; així, es plantegen renunciar a 1000 lliures de les 11.000 de la seva assignació anual per a despeses ordinàries durant uns anys;⁹⁶⁸ però, tot i les propostes, els administradors de la Taula es neguen a rebaixa la imposició de la carn i, com a símbol de la seva negativa, no paguen les despeses del clavari; els consellers consulten amb els advocats i eleven el problema al Consell de Cent. El problema de la rebaixa es torna a estudiar el 12 de desembre de 1452 al Consell de Trenta per veure si s'elevava al Consell de Cent, al consell els administradors de la Taula diuen que la imposició de la carn els està assignada pels grans deutes que té la ciutat amb la pròpia Taula.⁹⁶⁹ Finalment, el 3 de gener de 1453, el Consell de Trenta va decidir no rebaixar la imposició de la carn de 3 a 2 diners per evitar que els administradors de la Taula de Canvi deixessin de pagar al clavari, tot i això es nomena una comissió de 9 persones per continuar estudiant el cas i veure com es podia rebaixar la imposició de la carn.⁹⁷⁰ El 29 de gener de 1453 es torna a fer una reunió per estudiar el tema, en aquest cas estan presents els consellers de l'any 1453, els consellers de l'any 1452, el Consell de 23 prohoms, Pere Dusay i Ramon Amat, actuals administradors de la Taula de Canvi; Bernat Dusay i Ramon Amat, actuals Racionals; en Jaume Dezquer, qui examina els comptes de la Taula i en Jaume Dezpuig qui té el càrrec de continuar el compte corrible de la Taula. El conseller Francesc Carbó, que havia convocat la reunió va demanar que s'analitzessin les entrades

---

⁹⁶⁶ AHCB CC. Registre de Deliberacions II-8 f. 5.

⁹⁶⁷ AHCB CC. Registre de Deliberacions II-8 f. 10.

⁹⁶⁸ AHCB CC. Registre de Deliberacions II-8 f. 15.

⁹⁶⁹ AHCB CC. Registre de Deliberacions II-8 f. 27.

⁹⁷⁰ AHCB CC. Registre de Deliberacions II-8 f. 45.

i sortides de la Taula de Canvi per veure si era factible la rebaixa de la imposició de la carn, tal i com s'havia decidit en el Consell de Cent del 8 de novembre de 1452, també va demanar que s'analitzés si era possible que el Consell de Trenta decidís baixar la imposició de la carn. Una comissió de tres persones va ser l'encarregada de revisar els comptes dels sis últims anys de la Taula de Canvi, el portaveu de la comissió, en Tomàs Pujada, va dir que no s'havien trobat els deutes per compra de forments d'aquests últims sis anys, però que s'havia vist que la ciutat només havia pagat per aquest concepte 4.978 lliures, 10 sous i 8 diners. Els dos empleats de la Taula, en Jaume Dezquer i en Jaume Dezpuig, que com hem dit estaven presents a la reunió, van voler complementar aquesta dada; en Jaume Dezquer va dir que els deutes de la taula amb la ciutat ascendeixen a 97.000 lliures, de les quals només 18 no tenen consignació, considera que aquesta suma no s'arribarà a pagar fins d'aquí a 25 anys; Per la seva banda, en Jaume Dezpuig diu que a aquest deute se li han d'afegir 107.000 lliures per compres de forments fetes durant aquests sis anys i en anys anteriors i que encara no s'havien pagat, diners que molts no es recuperarien perquè part dels forments comprats s'havien transformat en bescuits, s'havien malvenut o s'havien repartit per les cases.

La imatge tan patètica que van donar de l'estat de la Taula de Canvi els dos empleats i el mateix Tomàs Pujada, probablement va impressionar als reunits, però no va agradar gaire a en Francesc Carbó, que no va voler que en Jaume Dezquer i en Jaume Dezpuig estiguessin presents a la votació que havia de fer el Consell de Trenta a continuació.⁹⁷¹ La realitat de tot plegat és que aquesta va ser la última reunió que es va fer per intentar rebaixar la imposició de la carn durant aquests anys, el desànim que va deixar la narració de les penúries de la Taula va fer que mai es tornessin a reunir els 9 comissionats que havien de decidir si era factible o no la baixada de l'impost, tot i que ho van intentar tres vegades.

Es pot veure que al llarg d'aquest segle la imposició de la carn ha esdevingut un problema important pel municipi, per una banda és una imposició que aporta una gran quantitat de diners a les arques de la ciutat però que, per una progressiva baixada del consum i un augment del frau es feia cada vegada menys rendible; a la vegada, les causes principals d'aquesta baixada del consum era el manteniment d'uns preus alts i una forta imposició, així el problema era un cercle de difícil solució. Els consellers el

---

⁹⁷¹ AHCB CC. Registre de Deliberacions II-8 f. 58.

Per veure una lectura política de l'intent de rebaixa de la imposició de la carn veure: BATLLE, Carme. *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*. p. 228 i 229.

1452 van voler alleugerir la imposició, el que previsiblement hagués animat el consum, però també hauria baixat les aportacions de la imposició a les arques municipals, el fort endeutament de la Taula de Canvi va fer que aquesta iniciativa, com s'ha vist, trobés una forta oposició en importants sectors del govern municipal, la qual cosa va fer que no es pogués portar a terme.

Amb l'arribada de la Busca al govern municipal el 30 de novembre de 1453 es comença novament des de la conselleria a analitzar com fer menys onerosa la imposició de la carn per a la població de la ciutat i més rendible per les arques municipals. El 1454 com la imposició de la carn continuava anant malament i el retorn a l'arrendament encara l'havia enfonsat més els consellers van decidir tornar a la recaptació directa. Així, la terça de febrer, març i abril de 1454 va ser recaptada per en Pere Valls i Mateu Saseres,⁹⁷² el sistema que s'utilitza en aquesta nova etapa de la recaptació és el mateix que s'havia utilitzat entre 1432 i 1437: dos recaptadors, el de la carn i el de la carn forestera que es repartien el treball en dos grans zones, un la zona centre (recaptador de la carn) i, l'altre, el barri de la Ribera i Sant Pere (recaptador de la carn "forestera"). El problema és que aquest mètode ja es va demostrar ineficaç la primera vegada i ara sembla que continua sense ser gaire efectiu, ja que comporta massa despeses per part de la ciutat i no garanteix un bon control del frau. Per tal de fer més rendible la imposició i tenir un major control de la imposició, els consellers, el 24 d'abril de 1456, proposen al Consell de Trenta la construcció d'un escorxador únic per tota la ciutat, d'aquesta manera el municipi s'estalviaria els sous d'una bona part dels encarregats de vigilar el cobrament de les impositcions a les carnisseries; segons els consellers, si s'aprova la construcció de l'escorxador a les carnisseries només restarien els encarregats de fer les "falles" o sigui de verificar que no es cometen estafes en el pes.⁹⁷³ Aquesta proposta s'eleva al Consell de Cent qui ho delega en una comissió de 20 persones.⁹⁷⁴ No apareix més documentació que doni informació sobre si es va construir o no aquest escorxador, però el que és segur es que entre aquest any 1456 i el 1462 l'escorxador no es va edificar, perquè durant tots aquests anys el govern municipal va continuar buscant solucions per fer més rendible la imposició de la carn.

El mateix mes d'abril de 1456 els consellers per tal de buscar solucions més o menys ràpides al problema de la baixa rentabilitat de l'impost de la carn, proposen al Consell

---

⁹⁷² AHCB CC. Clavaria XI-68 fol. 67.

⁹⁷³ AHCB CC. Registre de Deliberacions II-10 f. 74.

⁹⁷⁴ AHCB CC. Registre de Deliberacions II-10 f. 77.

de Trenta quin serà el millor sistema per recaptar la imposició: a través de l'arrendament o a través de la recaptació directa. El Consell de Trenta diu que *“atés les grans quantitats qui són degudes a la dita Ciutat per imposicions arrendades en lo passat, e que a present no•s troben arrendades, qui sien ben segurs que en tot cas les dites imposicions sien comenades a cullir, car en aquesta forma les quantitats qui•n procehirà decontinent que sien cullides pervendran a la ciutat”*,⁹⁷⁵ per tant prefereixen recaptar directament les imposicions, ja que així s'asseguren que els diners que es recaptin arriben a la Taula de Canvi i no com ha estat passant amb els arrendadors, que prometen el pagament d'una suma, però al final deixen grans deutes. Pressa la decisió, el 28 d'abril, els consellers, conjuntament amb el Consell de Trenta, trien els encarregats de vigilar les romanès durant la terça de maig, juny, juliol. Les romanès és on es pesa la carn per cobrar la imposició, concretament hi ha tres romanès, dos a la carnisseria Major i una a la carnisseria del Mar, en aquestes tres romanès es pesen totes les carns que es venen a la ciutat. Els tres “romanès” estan sota la autoritat dels dos “collidors” o recaptadors de la imposició, els de la carnisseria Major, sota la autoritat del “collidor de la carn” i, el de la carnisseria del Mar sota la autoritat del “collidor de la carn foresterà”.⁹⁷⁶ En aquest cas els “romanès” escollits pel municipi sembla que fa temps que treballen pesant la carn per cobrar la imposició, ja que els consellers diuen que *“són molt destres de pesar, si•ls mudaven seria gran destrucció de la imposició de la carn...”*;⁹⁷⁷ aquesta idea de continuïtat en el càrrec dels “romanès” i la inexistència d'un document que mostri que hi hagut un trencament amb un sistema anterior, ens fa pensar que el més probable és que aquest sistema de tres balances fos l'utilitzat per pesar la carn i cobrar la imposició des de l'any 1432, moment en que el municipi va començar a recaptar la imposició directament a través d'assalariats.

El juliol de 1456 els consellers tornen a preparar la recaptació de la terça següent, en aquest cas, agost, setembre i octubre. Com a l'abril, es tornen a plantejar si es més profitós per les arques municipals recaptar directament les imposicions o bé arrendar-les, en aquesta ocasió el clavari intervé davant el Consell de Trenta dient que es treuen més diners de les imposicions si s'arrenden que no pas si es recaptin, el Consell seguint

---

⁹⁷⁵ AHCB CC. Registre de Deliberacions II-10 f. 81.

⁹⁷⁶ En la terça de maig, juny i juliol de 1456 els dos recaptadors van ser en Rafael Baster, corredor d'orella, recaptador de la “carn” i en Rafael Gibert, mercader, recaptador de la “carn foresterà”. AHCB Consellers. Imposicions. C-VI-14 fol. 107v i 108; 110v i 111.

⁹⁷⁷ AHCB CC. Registre de Deliberacions II-10 f. 83.

el suggeriment del clavari decideix arrendar les pròximes imposicions.⁹⁷⁸ El contratemps ve quan, després de posar a subhasta les imposicions, no surten compradors que paguin el mínim exigit pel municipi, així que, finalment, els consellers no tenen més remei que recaptar les imposicions a través d'assalariats.

Per les vegades que es replanteja el sistema de recaptament es clar que als consellers els interessava molt més arrendar les imposicions que no pas recaptar-les directament, ja que l'arrendament no suposa cap despesa pel municipi, mentre que el recaptament genera una important despesa en sous. A més, els arrendadors en haver pagat bona part del preu de la imposició abans de començar a recaptar-la posen molta cura en el cobrament per intentar no perdre diners, en canvi els recaptadors nomenats pels consellers no tenen aquest incentiu i són més descurats amb el frau. Però la realitat és tossuda, les imposicions han perdut molt de valor en aquests anys i han deixat de ser interessants per als inversors; de fet, en anys precedents molts arrendadors van sobrevalorar la imposició i això va provocar que s'endeutessin en no poder recuperar amb la recaptació els diners compromesos en l'arrendament.⁹⁷⁹ Segurament, el 1456, els arrendadors habituals d'imposicions temorosos de no recuperar els diners invertits i agafar-se els dits no ofereixen les sumes que els consellers consideren el "mínim acceptable", el que obliga als consellers a recaptar les imposicions, triant altre vegada tres "romans", dos per a la carnisseria Major i un per a la carnisseria del Mar.⁹⁸⁰

Sembla que els consellers després de veure les dificultats que tenen per arrendar algunes imposicions, entre elles les de la carn, decideixen estabilitzar el seu cobrament per part del govern municipal. Per aconseguir això creen un nou marc normatiu, ja que fins llavors la recaptació directa havia estat una mesura circumstancial per pal·liar el buit que deixava la falta d'arrendadors. Així, el 1457 els consellers ordenen que els nous recaptadors hauran de presentar bones fermances, hauran d'ingressar les imposicions a la Taula de Canvi cada setmana puntualment, igualment els recaptadors que diàriament hagin de donar la recaptació al rebedor ho han de fer així i si es festa, el dia següent; si algun recaptador no actua correctament seran apartats del càrrec i no podran tornar a

---

⁹⁷⁸ AHCB CC. Registre de Deliberacions II-10 f. 119.

⁹⁷⁹ Hi havia arrendadors de les imposicions que devien molts diners a la Taula de Canvi, per exemple en Galceran Scales devia 1.400 lliures, alguns arrendadors per evitar el pagament del deute o el càstig subsegüent al·legaven haver entrat en religió, com va fer el mercader Pere Berga que havia comprat la imposició de la farina; altres arrendadors per intentar quadrar els comptes demanaven multes per frau a gent després d'haver passat anys des de que havien arrendat la imposició. BATLLE, Carme. *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*. p 296, nota 38.

⁹⁸⁰ AHCB CC. Registre de Deliberacions II-10 f. 138.

ocupar-lo en cinc anys.⁹⁸¹ Tot i que els recaptadors des d'un primer moment ja havien de donar fermances que asseguressin el seu treball,⁹⁸² sembla que els consellers va haver-hi moments en que van tenir problemes amb la solvència dels recaptadors. Així, la terça de febrer, març i abril de 1456, el recaptador Jaume Loberas va haver d'ésser substituït, després d'un mes de recaptació presumiblement per problemes de solvència.⁹⁸³ Van ser aquests problemes els que van obligar a reforçar les mesures per intentar evitar els deutes que molts recaptadors i arrendadors tenien amb la Taula de Canvi, establint una pena en cas de no complir els seus deures.

Durant els anys següents es continua amb construcció de l'estructura de recaptació de la imposició de la carn. Així, el 30 d'abril de 1459, a un Consell de Trenta es discuteix sobre la possibilitat de retornar a l'estructura del cobrament la figura dels "rebedors", del text es dedueix que durant el 1459 i probablement el 1458 s'havia provat a canviar l'estructuració del sistema de cobrament, creant-se la figura dels "rebedors"; aquests "rebedors" havien de rebre els diners i els comptes del que recaptaven les "romaners", per tant, s'encarregaven de controlar tot el procés de recaptació de la imposició. En aquesta reunió els membres del consell creuen que l'existència d'aquests funcionaris evita molts fraus i que tot i que se l'hagi de pagar un sou, és útil, ja que evita que la ciutat perdi molts diners.⁹⁸⁴ Així, el Consell de Trenta el 27 de novembre de 1459 decideixen triar 4 "rebedors", dels quals dos estan encarregats de la imposició de la carn.⁹⁸⁵

El gran problema que té recaptar directament les impositcions són les grans despeses que té el govern municipal en sous, per això dubten tant a l'hora de crear nous càrrecs i per això en aquests moments de crisi i de dificultats econòmiques es succeeixen les reformes, l'una darrera de l'altra. Així, la reforma de l'estructura de cobrament de la imposició de la carn feta el 1459, no dura ni tres anys, ja que el 21 de juliol de 1462, començada ja la guerra civil catalana, el Consell de Cent (que des de novembre de 1460 estava dominat per la Biga)⁹⁸⁶ decideix reestructurar completament el cobrament de l'ajuda de la carn, a fi d'estalviar-se una important quantitat de diners en sous, amb els

---

⁹⁸¹ AHCB CC. Registre de deliberacions II- 12 fol. 190.

⁹⁸² AHCB Consellers. Imposicions C-VI 11 fol. 66v.

⁹⁸³ AHCB Consellers. Imposicions C-VI 13. fol. 115.

⁹⁸⁴ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 12 fol. 119v.

⁹⁸⁵ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 12 fol. 190.

⁹⁸⁶ BATLLE, Carme. *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*. p. 351.

quals finançar la bandera de la ciutat que s'ha d'incorporar al front de l'oest.⁹⁸⁷ El nou sistema estableix que ja no es cobrarà la imposició de la carn per pes sinó per cap d'animal entrat a la ciutat per escorxar, considerant que tots els animals tenen un pes estàndard.⁹⁸⁸ Segons l'ordinació que regula la nova forma de recaptar la imposició, els moltons pagarien per cap d'imposició 3 sous 3 diners (el que suposa un pes estàndard de 13 lliures per moltó), a la vegada els consellers estimen que es maten a l'any 40.000 moltons, per tant arribarien a recaptar 6.500 lliures; els bous i els braus pagarien 33 sous per cap (per tant se'ls calcula un pes de 132 lliures per cap); les vaques i les vaques braves pagarien 22 sous (per tant es calcula un pes de per cap de 88 lliures) estimant un consum total a l'any entre bous i vaques de 700 caps, que resulta un total de 962 lliures i 10 sous; pels vedells es paga una imposició de 8 sous per cap (per tant se'ls calcula un pes de 32 lliures), calculant els consellers un consum de 400 caps i una recaptació de 160 lliures; els porcs paguen per cap 7 sous (per tant se'ls calcula un pes de 28 lliures) els consellers calculen un consum anual de 500 caps, es calcula sense comptar la cansalada i els porcs salvatges una recaptació anual 175 lliures; les ovelles i les cabres paguen per cap d'imposició 2 sous i 6 diners (per tant se'ls calcula un pes de 10 lliures), els consellers calculen un consum anual de 3.000 ovelles i cabres, per tant esperen recaptar anualment 337 lliures i 10 sous; per la seva banda, els anyells paguen per cap 1 sou i 6 diners (per tant se'ls calcula un pes de 6 lliures) els consellers estimen que el consum anual d'anyells és de 9.000 caps, que reporten uns ingressos de 675 lliures; els cabrits pagaven per cap 9 diners (se'ls calcula 3 lliures de pes), creient els consellers que es consumeixen a la ciutat uns 10.000 caps, esperen ingressar 375 lliures; els porcells paguen 6 diners per cap (se'ls calcula 2 lliures de pes), els consellers creuen que es consumeixen a l'any a la ciutat uns 2.000 caps, el que comporta uns ingressos als fisc de 50 lliures; finalment, els bocs castrats paguen 3 sous 6 diners per cap (se'ls calcula un pes de 14 lliures) com els consellers consideren que a la ciutat es consumeixen uns 200 caps a l'any, calculen uns ingressos de 35 lliures.⁹⁸⁹

Per tal de començar a recaptar la nova imposició el dia 30 de juliol de 1462 una nova ordinació prohibeix que qualsevol animal entri dins la ciutat per una porta diferent a la

---

⁹⁸⁷ SOBREQÜÉS I VIDAL, Santiago; SOBREQÜÉS I CALLICÓ, Jaume. *La guerra civil catalana del s. XV*. Ed. 62. Barcelona, 1973. vol. 1 p. 282 a 284.

⁹⁸⁸ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 15 fol. 2.

⁹⁸⁹ AHCB Política i Guerra C-III-3 Deliberacions de 1461-1462, fols 153 a 155. Transcrit a: SOBREQÜÉS I VIDAL, Santiago; SOBREQÜÉS I CALLICÓ, Jaume. *La guerra civil catalana del s. XV*. p. 297 a 299.

dels Orbs,⁹⁹⁰ a no ser que sigui un animal petit i entre en els braços del seu amo. Així, en aquest portal hi hauran els portalers (càrrec ja existent) i a la plaça del blat dos col·lectors, un rebedor i un comptable, aquest últim portarà el llibre de comptes, cobrant cadascú 70 i 60 lliures anuals.

De fet, el nou impost no només aconsegueix que el municipi s'estalviï una sèrie de sous en oficials, sinó que aconsegueix pujar l'impost de la carn d'una manera encoberta, cosa que comportarà importants beneficis per les arques de la ciutat, tal i com ho demostren les optimistes previsions dels consellers. Si mirem que va passar realment, es veu que en la terça d'agost, setembre i octubre de 1459 el clavari havia ingressat 1925 lliures, 14 sous, 2 diners;⁹⁹¹ a la mateixa terça de 1462 (primera que es recapta amb el nou mètode) va ingressar 2800 lliures, 1 sou i 1 diner.⁹⁹² El nou sistema va ser un important revulsiu per les arques municipals, però va provocar greus perjudicis per les economies dels petits carnisers, que ja portaven anys amb conflictes amb els governs municipals a causa de la dificultat creixent que tenen per abastar la ciutat als preus que els imposa el Consistori. El nou impost sobre el consum de carn els obliga a pagar sempre els seus animals com si estiguessin grossos i ben alimentats i, de fet, en la conjuntura de guerra i crisi en que s'està vivint, allò que fa la nova imposició es pujar la imposició de la carn, augment que ara no recau sobre el consumidor sinó sobre el carnisser directament, que continuarà venent la lliura de carn al mateix preu, encara que pagui al municipi molt més per lliura de carn si l'animal és petit o està prim. Així, el nou impost (com es veurà al capítol següent) ve a pressionar encara més un mercat que ja feia anys que tenia problemes per mantenir l'equilibri entre uns preus raonables per una població empobrida i uns guanys suficients pels carnisers, que havien de patir un mercat d'aprovisionament cada vegada més problemàtic. Finalment, totes aquestes circumstàncies provocaran un augment del frau fiscal, que ara es concentrarà principalment a les portes i els murs de la ciutat i no als escorxadors i a les taules.

La nova estructuració de l'impost també aporta una novetat, el cobrament de la imposició de la carn als eclesiàstics. Els eclesiàstics havien estat fins el 1462 els únics habitants de la ciutat de Barcelona que des de 1359 estaven exempts de pagar les

---

⁹⁹⁰ Aquesta ordinació ha estat comentada en el capítol 3.2 on es diu que es probable que estigués equivocada o que es canviés al poc temps ja que la resta de la documentació sempre diu que els animals entraven pel portal de Jonqueres.

⁹⁹¹ AHCB. CC. Clavaria XI-72 fol. 66v.

⁹⁹² AHCB. CC. Clavaria XI-75 fol. 66v.

imposicions municipals, entre elles les de la carn.⁹⁹³ Sembla que fins aquesta data sí les havien pagat com ho testimonia una carta enviada el 21 d'abril de 1347 pels consellers de Barcelona als paers de Lleida on expliquen als seus homòlegs com ho fan ells per obligar als eclesiàstics a pagar la imposició de la carn “*responen per la present que en la imposició quis cull en Barchinona ne paguen persones ecciam stigues que sien en sacres ordres si no en coses indivisibles ço és en pa que compren de flaquer o flaquera e en la carn que compren a pes de les carnisseries per tal com en lo preu de cascuna carn haven onadit •I• diner per libra de imposició e a aquell fer la ven lo carnisser e per tal com totes les carns se han a pesar ans ques taylen, lo carnisser és tengut de pagar a la imposició •I• diner per cascuna libra de aytants llibres com pesarà la béstia, e puy axí a clergues com a lechs ven carnisser al dit for*”,⁹⁹⁴ Per tant els consellers havien cobrat fins llavors la imposició de la carn al·legant la dificultat que tenia eximir als eclesiàstics de pagar. Tot i que després d'un dur conflicte entre les autoritats eclesiàstiques i el Consell, com s'ha vist, els eclesiàstics van quedar exempts de pagar la imposició de la carn.

No va ser fins el 1462, quan, aprofitant l'esclat de la guerra, el patriotisme desfermat i la reestructuració de la imposició, el Consell, davant la necessitat de diners per reclutar la bandera de la ciutat, decideix que els eclesiàstics han de pagar el *cabessatge*. Aquest canvi no es va fer sense queixes ja el, 21 de novembre de 1462, els canonges de la Seu de Barcelona es queixen que amb la implantació del *cabessatge* estan pagant la imposició de la carn, cosa que consideren va contra els seus privilegis, ja que els eclesiàstics estan exempts de pagar imposicions. Els consellers per la seva part diuen que estudiaran el cas i creen una comissió.⁹⁹⁵

Així, durant la guerra, els eclesiàstics estaran obligats a pagar les imposicions, però només acabat el conflicte bèl·lic exigiran retornar a la situació anterior. Així, el juliol de 1473, sis mesos després de l'entrada de Joan II a Perpinyà, moment que tancava el cicle de la guerra civil, els eclesiàstics van exigir als Consell el retorn de la seva immunitat.⁹⁹⁶ El Consell de Trenta decideix retornar als eclesiàstics les seves immunitats però no d'una manera gratuïta, ja que a canvi de la immunitat els consellers

---

⁹⁹³ AHCB CC. Registre d'ordinacions IV-1 fol. 16v.

⁹⁹⁴ AHCB CC. Llibre del Consell vol. XVII fol. 76.

⁹⁹⁵ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 15 fol. 58.

⁹⁹⁶ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 21 fol. 230.

exigeixen als eclesiàstics el perdó de tots els deutes que la ciutat tenia amb ells.⁹⁹⁷ Naturalment, els eclesiàstics no accepten aquesta disposició del Consell i, el Capítol de la Seu envia el 3 d'agost una comissió de quatre canonges que, molt escandalitzats diuen témer per les ànimes dels consellers que s'atreveixen a amenaçar a l'Església i exigeixen la immunitat sense condicions. Els consellers per la seva banda, veient l'actitud dels canonges de la Seu, decideixen canviar de postura i en comptes d'exigir el perdó dels deutes, demanar aquest perdó per caritat, ja que la Seu sap les dificultats per les que passa la ciutat a causa de la guerra. La Seu accepta aquesta demanda per caritat i, el 8 d'agost de 1473, els eclesiàstics tornen a estar exempts de pagar la imposició de la carn i altres impositcions que van pagar durant la guerra.⁹⁹⁸

Els eclesiàstics eren l'únic estament que estava exempt de pagar la imposició de la carn de manera legal, però no van ser els únics que van intentar no pagar la imposició. La monarquia, tot i que ha de pagar les impositcions, en nombrosos moments d'estada a la ciutat intenta evitar el pagament, entrant en conflicte amb les autoritats municipals. Per deixar clares les coses, el 1357, en el marc de la guerra dels dos Peres, al parlament general de Lleida, a canvi d'una substanciosa ajuda, la ciutat obtingué el privilegi que confirmava que *“que-l dit senyor rey e la senyora reina, e lo senyor duch, e los senyors infants, e tots aquells qui són de casa del dit senyor, o de la dita senyora, o dels altres senyors damunt dits, e totes altres persones de qualsevol condició o ley sien, paguen o haien a pagar en totes les impositcions posades o posadores”*.⁹⁹⁹ El municipi no va renunciar mai als seus privilegis, com es veu en el conflicte que van mantenir amb Pere el Cerimoniós el 1378,¹⁰⁰⁰ però en certs moments el que fa es pagar-li al rei o alguns membres de la seva família la imposició, com una deferència cap a la seva persona.¹⁰⁰¹ Això és el que va passar amb Martí I l'Humà en la seva vinguda a la ciutat el 1397, en aquesta ocasió i, després d'una dura polèmica, la ciutat va pagar als arrendadors de la imposició els diners que els membres de la família reial no havien pagat, però dient que

---

⁹⁹⁷ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 21 fol. 235.

⁹⁹⁸ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 21 fol. 236.

⁹⁹⁹ CARRERAS Y CANDI, Francesch. *Geografia General de Catalunya*. Vol. Barcelona ciutat. p. 666 i 667.

¹⁰⁰⁰ CARRERAS Y CANDI, Francesch. *Geografia General de Catalunya*. Vol. Barcelona ciutat. p. 667.

¹⁰⁰¹ Les terces d'agost, setembre i octubre de 1386 la Ciutat li paga a l'arrendador de la imposició de la carn, en Pere Valls, 117 lliures, per la compra de carns que havia fet la família reial fora de Barcelona. A la terça de novembre, desembre de 1386 i gener de 1387 la Ciutat paga a en Jaume Citjar i a en Antoni Seyer 105 lliures i 4 sous per la carn comprada pel nou rei; a la terça de maig, juny i juliol la Ciutat paga 66 lliures, 11 sous als arrendadors de la imposició per la carn comprada pel rei i el duc de Montblanc. AHCB Administració municipal de la carn. Documents solts XXV-1 (1387)

ho feien com a deferència al monarca i no pas per dret.¹⁰⁰² Seguint aquesta dinàmica quan va arribar la nova dinastia, el Consell de Cent no va canviar la seva posició i davant Ferran I d'Antequera, com prèviament havien fet amb Pere el Cerimoniós o Martí I l'Humà, van exigir al rei inflexiblement el pagament de la imposició del peix.¹⁰⁰³

Tornant al moment de la guerra civil, tot i que la creació del *cabessatge* en un primer moment va ser un revulsiu per a la imposició de la carn, les dificultats d'aprovisionament que va haver durant la guerra, la forta pressió econòmica a la que eren sotmesos els carnisers i la dificultat de controlar totes les entrades, va fer que molt aviat es disparés el contraban i la imposició perdés valor. Així, el 20 d'agost de 1470, en una reunió del Consell de Trenta es discuteix sobre el fet que hi ha carnisers que introdueixen animals pels murs i valls de la ciutat; concretament es diu "*com per alguns carnisers e altres persones es comès gran frau o delictes: Ço és que per furta lo dret del cabassatge, de nits puigen moltons e altres bísties vives o mortes, çenseres o a trossos ab cordes per los murs, e per semblant meten los dits bestiar o carn per les bombardes del mur o per los sperons o per altres lochs o enginys no passant per los portals*".¹⁰⁰⁴ El to de la queixa feta pel consellers fa pensar que ja feia temps que aquestes pràctiques s'estaven produint i argumenta que si els carnisers fiquen animals i carn de manera fraudulenta a la ciutat és perquè no tenen por a la multa que els puguin imposar les autoritats municipals i, en canvi, evitar el *cabessatge* els resulta molt lucratiu; així, el govern municipal decideix pujar les multes a aquells que introdueixin animals o carn de manera fraudulenta dins la ciutat. La nova ordinació apareix el 21 d'agost de 1470 i estableix que la pena per qui fiqui trossos de carn o animals destinats a carn serà una multa de 100 sous, la pèrdua de l'animal o la carn que hagi introduït de manera fraudulenta i deu dies seguits de presó amb una cadena lligada al coll.¹⁰⁰⁵

S'imposen unes penes dures per tal de dissuadir els possibles infractors, encara que de fet són una resposta a la incapacitat del Consell per controlar la ciutat amb els desgavells que provoca la guerra; així, sembla que la nova ordinació no dona gaire

---

¹⁰⁰² BROUSOLE, J. «Les impositions municipales de Barcelone de 1328 à 1462». p. 136 a 138.

¹⁰⁰³ GRAU I FERNÁNDEZ, Ramon. «Joan Fiveller, Ferran I i les impositions municipals de Barcelona. Repàs a un mite històric». A: *Barcelona Quaderns d'Història* 2/3. Institut Municipal d'Història. Barcelona, 1997. 53 a 99.

Vull agrair l'ajut prestat per en Miquel Raufast en l'aclariment d'aquest punt.

¹⁰⁰⁴ AHCB CC. Registre de Deliberacions II-19 fol. 62.

¹⁰⁰⁵ AHCB CC. Registre d'ordinacions. IV-9 fol. 157v.

resultat, perquè els carnisers busquen noves vies per burlar la vigilància de la ciutat i continuar introduint carn sense pagar el *cabessatge*. Si la guerra no havia impedit als carnisers ficar carn per uns murs fortament vigilats, tres anys més tard, els Consellers s'adonen que per evitar els guàrdies, els carnisers estan introduint carn i animals vius amb petites embarcacions dins la ciutat i demanen que s'afegeixi un apartat que especifiqui aquest sistema a l'ordinació que prohibeix ficar animals pels murs de la ciutat.¹⁰⁰⁶

Però no tots els sistemes d'introduir carn de manera fraudulenta a la ciutat eren tan espectaculars, també l'any 1470 es constata que a la ciutat hi ha una altra via de frau en el comerç de la carn que s'empara en la pròpia legislació. En aquest cas s'observa que hi ha carnisers que introdueixen carns mortes, que la documentació qualifica com “*spenyades*” i, que provenen d'animals malalts o senzillament morts fora de la ciutat; aquestes carns s'introdueixen a través del portal de Jonqueres, amb direcció a la taula de Porta Ferrissa; com aquestes carns no paguen imposició, sembla que molts carnisers les compren per revendre-les a les seves carnisseries com si fossin bones, “*e los malalts e altres qui pensen comprar bones carns, compren d'aquelles a destrucció de lurs persones, per tant ells dits Consellers ne han fetes posar certes ordinacions qui seran legides*”;¹⁰⁰⁷ causant per tant, en aquest cas, els carnisers un doble frau, un frau al fisc en no pagar la imposició i un frau a la salut pública en vendre carns perilloses per la salut a les taules de carns de primera i de segona.

L'augment espectacular del frau i les dificultats que van haver durant la guerra per abastar la ciutat van fer que molt aviat el *cabessatge* perdés valor; així sí, a la terça d'agost, setembre i octubre de 1462 es van recaptar pel *cabessatge* 2.800 lliures, 1 sou i 1 diner; tres anys després en aquesta mateixa terça però de l'any 1465 tan sols s'han recaptat 1.401 lliures, 13 sous i 5 diners.¹⁰⁰⁸ En acabar el conflicte el nou sistema del *cabessatge* encara es va mostrar més inoperatiu, ja que al problema del frau se li afegeix que al llarg dels anys de funcionament del el nou sistema de cobrar la imposició de la carn els carnisers l'han anat fent seu i si en un primer moment va ser beneficiós pel govern municipal, ja que es va taxar el pes dels animals a l'alça, ara s'havien girat les tornes, ja que com diuen els conseller en una reunió del Consell de Trenta, datada el 3 d'agost de 1473 “*la ciutat pren gran perjudici en lo cabassatge en lo pes de les carns.*

¹⁰⁰⁶ AHCBC CC. Registre de Deliberacions II-21. fol. 242v.

¹⁰⁰⁷ AHCBC CC. Registre de Deliberacions, II- 19 fol. 93.

¹⁰⁰⁸ AHCBC. CC. Clavaria XI-78 fol. 87.

*Car en temps que fou instituit lo dit dret, los bestiaris, ço és moltons, bous, e altres bestiaris foren stimats a cert pes, los carnicers per freudar dit dret meten los bestiaris de tant pes que la ciutat pert pur lo terç del dit dret”*¹⁰⁰⁹ Així que ara com els carnisers ja coneixien el sistema, només introduïen per escorxar animals amb molt de pes per evitar perdre diners, per tant si en un primer moment la imposició va suposar un element més de pressió pels carnisers, en pocs anys els carnisers han assumit el sistema i han après a treure-li partit.

Davant la nova situació, els consellers es plantegen tornar a implantar el sistema de les romanes, per cobrar la imposició per pes i no per cap; així, el 9 d'agost de 1473, es decideix imposar novament el sistema de romanes. En aquesta ocasió hi haurà tres romanes, dos estaran a una casa prop del portal de Jonqueres i dels escorxadors que s'han construït aquí i la tercera estarà a la rambla prop de la Boqueria, per pesar les carns de segona qualitat. Els tres romaners cobraran anualment 20 lliures (repartits en terces), a ells se'ls afegiran els dos llibreters que prendran nota de les entrades d'animals a la ciutat, aquests es col·locaran a les romanes i prendran nota de les pesades, per aquest canvi de treball tindran un plus de 5 lliures anuals. El cobrament de la imposició es feia en començar el dia, just després de que els carnisers escorxessin els animals que pretenien tallar al llarg de la jornada, per tant els romaners i els llibreters només treballaven durant les primeres hores del matí. Durant la resta del dia, si hi havia qualsevol emergència i algun carnisser necessita escorxar més, l'encarregat de la romana és en Bernat Spuny,¹⁰¹⁰ qui a més s'encarrega de donar els butlletins als eclesiàstics perquè puguin comprar carn sense pagar la imposició. Els eclesiàstics donaven aquests butlletins als carnisers en comprar la carn, i a aquests, que ja havien pagat la imposició en escorxar la bèstia, quan retornaven el butlletí a les autoritats municipals recuperaven la part proporcional de la imposició de la peça que havia comprat l'eclesiàstic.¹⁰¹¹

El canvi de sistema per cobrar la imposició es posa qüestió molt aviat, el 3 de desembre de 1473, els consellers exposen davant el Consell de Trenta les queixes dels carnisers pel canvi de sistema.

---

¹⁰⁰⁹ AHCBC CC. Registre de Deliberacions, II- 21 fol. 235.

¹⁰¹⁰ En Bernat Spuny per aquest treball cobrarà 10 lliures anuals.

¹⁰¹¹ AHCBC CC. Registre de Deliberacions, II- 21 fol. 237.

De fet, els carnisers ja es van queixar quan es va canviar la romana pel *cabessatge*, i ara que ja s'havien acostumat al *cabessatge*, es queixen pel retorn de la romana. Tot i això, les queixes s'emmarquen en el complex procés de conflictes i negociacions que tenen els carnisers amb els consellers. En aquest procés, com es veurà en el capítol següent, els carnisers pressionen als consellers per aconseguir una pujada dels preus de la carn i els consellers intenten resistir les pressions mitjançant certes concessions, acompanyades d'amenaçes i coaccions. A la vegada la imposició de la carn no deixa de perdre valor, fins al punt, que en aquests moments els consellers ni es plantegen tornar a arrendar la imposició, ja que no esperen que ningú la vulgui arrendar i es debaten entre dos sistemes de recaptació que no acaben de ser efectius.

A conseqüència del canvi del *cabessatge* per la romana, els consellers fan saber al Consell de Trenta que els carnisers es queixen que han de pagar bèsties que escorxen i després no venen i, sobretot, que han de pagar el seu de les bèsties, seu que després els clients no volen i que per tant acaben per no vendre; a la vegada, els consellers comuniquen al consell que les romanes suposen una greu despesa pel consell en sous, ja que costen 80 lliures anuals i que per tant es possible que resultés més interessant retornar al *cabessatge*.¹⁰¹² El problema s'eleva al Consell de Cent,¹⁰¹³ qui ho torna a remetre al Consell de Trenta, allargant-se la polèmica en el temps, mentre continua vigent el sistema de la romana.

El 18 de març de 1474, ja que no s'ha modificat el sistema de cobrament de la imposició, els carnisers tornen a insistir sobre la necessitat de no cobrar imposició del seu de les bèsties com si fos carn, ja que això després no es ven i, és una càrrega que recau sobre els carnisers. Els carnisers per justificar la seva demanda diuen que aquesta esmena ja es feia abans de la introducció del *cabessatge*, els consellers han consultat amb els racionals si és veritat el que diuen els carnisers i a la vegada han investigat en la documentació municipal arxivada. Després de investigar com es cobrava l'ajuda amb les romanes abans de la guerra i en veure els consellers que els carnisers tenen raó en la seva demanda, acorden tornar els diners que els han cobrat de més entre la introducció de la romana i el carnestoltes de 1474. A la vegada, decideixen establir un sistema per calcular el greix en el futur i evitar així més conflictes. El nou sistema

---

¹⁰¹² AHCBC CC. Registre de Deliberacions, II- 22 fol. 5

¹⁰¹³ AHCBC CC. Registre de Deliberacions, II- 22 fol. 9.

estableix que es donarà un preu estàndard al greix de qualsevol moltó, ovella, cabra, cabró o moltó, sense mirar si és més prim o més gras.¹⁰¹⁴

Poc després d'aquest acord, el problema de la imposició de la carn torna a aparèixer entre els temes a discutir en el Consell de Trenta, concretament, el 29 d'abril de 1474. En aquesta ocasió es planteja les despeses que ha de suportar l'erari municipal per eximir els eclesiàstics de pagar la imposició de la carn. Els consellers consideren que amb els butlletins es cometien molts fraus i han decidit canviar el sistema; el Consell de Trenta acorda centralitzar la venda de carn destinada als eclesiàstics a tres carnisseries on s'establiran uns guardes que controlaran la carn que es ven als membres de l'estament eclesial i, així, poder abonar la part proporcional de la imposició als carnisseres. El Consell de Trenta després d'escoltar als conseller accepten la proposta i ratifiquen els tres guardes, a la vegada, per demanda dels llibreters, els pugem el sou de 5 lliures anuals a 10.¹⁰¹⁵

Amb totes aquestes reformes el sistema de recaptar la imposició de la carn es complica i s'encareix cada vegada més, ja que es van afegint nous sous i en canvi no augmenten els ingressos; si comparem els ingressos a la terça de maig, juny i juliol de 1464, veiem que amb el *cabessatge* es va cobrar 1.010 lliures, 6 sous i 10 diners,¹⁰¹⁶ en la mateixa terça, però l'any 1474, acabada la guerra i amb el nou sistema de recaptació, el clavari aconsegueix ingressar 1.195 lliures i 7 diners¹⁰¹⁷ tot i que potser a aquest ingrés li falten alguns endarreriments, no deixa de mostrar que els ingressos, encara que hagi acabat la guerra, continuen sent baixos, en canvi el sistema de recaptació a través de la romana ha pujat molt les despeses del municipi.

La pujada continua de les despeses i la falta de rendibilitat de la imposició, fa que aquest mateix any, probablement al juliol es canviï altra vegada el sistema de recaptació i es torni al *cabessatge*. Tot i que no s'ha trobat el document on es confirma el canvi, probablement es va fer després que es pugés la imposició un diner, el 18 de juliol de 1474, a causa de la convocatòria per part del rei del *Princeps Namque* per combatre l'entrada de tropes franceses al Rosselló, passant la imposició de 3 a 4 diners per lliura de carn. Aquest diner que s'afegeix als tres que ja es cobraven de la carn i que va unit a una pujada de la imposició del vi i la verema, s'extingirà de manera automàtica quan es

---

¹⁰¹⁴ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 22 fol. 43.

¹⁰¹⁵ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 22 fol. 56v.

¹⁰¹⁶ AHCB CC. Clavaria XI-76 fol. 59v.

¹⁰¹⁷ AHCB CC. Clavaria XI-89 fol. 9.

paguin els crèdits o censals que demani Consell per pagar el *Princeps Namque*; per evitar que els diners es confonguin amb altres ingressos i es destinin a altres afers, aniran a un compte especial a la Taula de Canvi i al Llibre del Clavari. Això fa que aquest diner es registri al llibre de clavaria en un registre diferent de la resta de la imposició, moltes vegades en una entrada conjunta amb la imposició del vi i la verema, cosa que fa encara més difícil seguir l'evolució econòmica de la imposició, a més del període immediatament posterior a la guerra civil falten molts llibres de clavaria, la qual cosa fa difícil saber fins a quin punt la pujada de la imposició va afectar al consum de carn.¹⁰¹⁸

Allò que sí es pot comprovar és que, l'augment un diner de la imposició de la carn i el retorn del *cabessatge*, disparen novament el frau. Així, si en el mes de juliol de 1474 es retorna al sistema del *cabessatge*, el 29 d'agost el Consell de Trenta està discutint la necessitat de clausurar els forats que hi ha als esperons de mar i reforçar les guàrdies per evitar l'entrada dels carnisers amb carn i animals a la ciutat, ja que diuen “*com los frauds e decepcions que fan los carnicers en metre carns axí vives com mortes, per los murs, bombardes e sperons e altres lochs per no pagar los drets fan grandíssim dany e quasi destroveixen les imposicions. E jatsia hi haie moltes penes per ordinacions en lo passat fetes. Emperò no temen res*”¹⁰¹⁹ Al mateix temps que es reforcen els murs i la vigilància els consellers volen reforçar les ordinacions destinades a controlar el frau, castigant els defraudadors amb la inhabilitació temporal o definitiva dels carnisers que introdueixin carn o animals de manera fraudulenta a la ciutat; finalment, el Consell de Trenta decideix castigar els carnisers amb la inhabilitació per un any de l'ofici.¹⁰²⁰ Tot i el reforçament de les ordinacions, l'any següent, a l'abril de 1475 l'esperó de llevat de la muralla continua sense reparar i la gent per les nits entra i surt sense problemes, cosa que fa que es mantingui un important frau en el pagament de la imposició de les carns.¹⁰²¹ S'ha de tenir en compte que l'augment de la imposició i el retorn del *cabessatge* s'ha fet en un moment de tensió entre ciutat i carnisers, per la voluntat dels consellers de mantenir els preus i evitar la inflació i la resistència dels carnisers a vendre a uns preus que ells consideren intolerablement baixos.

---

¹⁰¹⁸ AHCBC CC. Registre de Deliberacions, II- 22 fol. 79.

¹⁰¹⁹ AHCBC CC. Registre de Deliberacions, II- 22 fol. 96.

¹⁰²⁰ AHCBC CC. Registre de Deliberacions, II- 22 fol. 96.

¹⁰²¹ AHCBC CC. Registre de Deliberacions, II- 22 fol. 160.

Els problemes continuen i l'any 1476, enmig d'un fort brot de pesta, el Consell de Trenta prohibeix la entrada de carns mortes fora de la ciutat.¹⁰²² Per una banda, com ja s'ha dit al capítol 3.2 per una raó de salut pública, però també per una raó fiscal, ja que feia temps que els consellers s'havien adonat que l'entrada de carns mortes amb destí a la Porta Ferrissa era una via habitual de contraban, ja que aquestes carns no pagaven impostos i moltes eren desviades a les carnisseries de primera i de segona de la ciutat.

Tot i les mesures per intentar controlar el frau i les dures negociacions amb els carnisseres per intentar estabilitzar els preus, la imposició no deixa de perdre valor, la qual cosa ens indica que no deixa de baixar la venda legal de carn a la ciutat, concretament, el 20 d'agost de 1476, els consellers expressen al Consell de Trenta, "*que los drets de la Ciutat e siguantment de la carn, bé a no res, e per ço la ciutat no pot pagar, ans arrossegua a sos creadors...*" davant la difícil situació el Consell de Trenta nomena una comissió de quatre persones perquè cerquin una solució al problema de la imposició.¹⁰²³

Sembla que tot i la baixada del consum, el 1478 s'estaven acabant de lluir els censals i violaris que s'havien venut pel *Princeps Namque* de 1474 pels quals s'havia pujat la imposició de la carn i la del vi i la verema, per tant, o es prorroga la pujada de les impositcions o aviat per si soles tornaran al seu nivell anterior. En el Consell de Trenta del 25 de novembre de 1478, just abans del canvi de govern, es decideix no prorrogar les impositcions, encara que deixen la decisió final en mans del Consell de Cent.¹⁰²⁴ Per la seva banda el Consell de Cent de manera inapel·lable declara que quan es llueixin tots els censals vinculats a la imposició, aquesta quedarà abolida.¹⁰²⁵ Aquest mateix mes de novembre de 1478, els carnisseres es queixen que l'estàndard de pes posat pel moltó en el *cabessatge* segueix uns criteris que ja no són vàlids, ja que per les circumstàncies del país ara els moltons són més petits i no hi cap que arribi a les 13 lliures que marca el *cabessatge*, de fet, la majoria dels moltons tenen un pes que oscil·la entre les 10 i les 12 lliures i demanen una revisió del *cabessatge*, els consellers accepten la queixa i baixen l'estàndard a 12 lliures el cap.¹⁰²⁶

---

¹⁰²² AHCBC CC. Registre de Deliberacions, II- 23 fol. 38v; AHCBC CC. Registre d'ordinacions IV-10 fol. 106.

¹⁰²³ AHCBC CC. Registre de Deliberacions, II- 23 fol. 59.

¹⁰²⁴ AHCBC CC. Registre de Deliberacions, II- 24 fol. 99.

¹⁰²⁵ AHCBC CC. Registre de Deliberacions, II- 24 fol. 108.

¹⁰²⁶ AHCBC CC. Registre de Deliberacions, II- 24 fol. 107.

En poc més d'un mes la ciutat ha deixat de rebre una important quantitat de diners en imposicions a causa de les reformes fetes, cosa que fa saltar les alarmes a la Casa de la Ciutat i a l'abril de l'any següent es planteja als Consell de Trenta tornar a pujar la imposició de la carn per les grans despeses que suposava per la ciutat la mort del rei Joan II, aquesta proposta però sembla que no es va aprovar.¹⁰²⁷ La renúncia dels consellers a aquests ingressos fa pensar que alguna cosa estava canviant, probablement la continuada baixada del consum i les dificultats que tenien anualment amb els carnisers a l'hora de negociar els preus de les carns i poder mantenir l'abastament de carn a la ciutat va fer que es plantejessin relaxar una mica la tensió fiscal, amb la intenció de veure si això li ajudava al mercat a recuperar-se i augmentava el consum.

Els primers anys de la dècada dels 80 del segle XV el grans problemes que té el govern municipal per fer més rendible la imposició són: reduir els oficials encarregats de la recaptació, reduint les despeses en sous i, controlar el frau que continua sent molt important.

Per reduir les despeses el primer que fan és reduir el nombre d'oficials encarregats de recaptar la imposició, per això han reestructurat tot el sistema. Així, el juliol de 1480, els Consell de Trenta decideix eliminar el credencer i rebedor que hi havia a la plaça del Blat i que centralitzaven la recaptació de la imposició de la carn, deixant només un receptor i un llibreter a la porta de Jonqueres.¹⁰²⁸

En quant als eclesiàstics els consellers experimenten diversos mètodes per eximir-los de pagar la imposició amb les mínimes despeses per la ciutat. Sembla que des del 1474 el sistema per controlar les vendes als eclesiàstics consistia en tres guardes que a les carnisseries pesaven les carns que es venien als eclesiàstics, prenen nota i, retornaven els diners de la imposició als carnisers; el 1480 als tres guardes se li va afegir un credencer,¹⁰²⁹ finalment, a començaments de 1481 es planteja un canvi dràstic per estalviar diners al Consell en sous. El nou sistema consisteix en fer pagar als eclesiàstics la imposició, sota supervisió de dos comissaris, un triat per la Seu i l'altre per la ciutat, el comissari de la ciutat havia de ser un oficial que ja tingués un sou del municipi, així faria aquest nou treball sense rebre res a canvi; per la seva banda, el comissari de la Seu el pagaria l'Església. Aquests dos comissaris havien d'apuntar les vendes i després

---

¹⁰²⁷ AHCBC CC. Registre de Deliberacions, II- 24 fol. 156v.

¹⁰²⁸ AHCBC CC. Registre de Deliberacions, II- 25 fol. 52.

¹⁰²⁹ AHCBC CC. Registre de Deliberacions, II- 25 fol. 71.

passaven el compte al govern municipal que reemborsava l'import de la imposició a l'Església.¹⁰³⁰ El sistema però, va donar problemes en no gaire temps, ja el novembre de 1483 els consellers han detectat molts fraus en la venda de carn a eclesiàstics i decideixen tornar a canviar el sistema.¹⁰³¹ El 1483 s'instaura un nou mètode de control que es basa en la centralització de les vendes de carn a eclesiàstics a la carnisseria Major, on es posaran tres guardes, dels quals un ha de tenir certa experiència comptable per prendre nota de les demandes de carn dels eclesiàstics. Els eclesiàstics demanaran als guardes la quantitat de carn que volen comprar, aquests els faran un albarà segellat que els eclesiàstics hauran de lliurar al carnisser perquè els doni la carn apuntada en aquest albarà. El carnisser per la seva part portarà cada dia o el dia següent de la venda l'albarà a l'albaraner qui l'obrirà un compte i cada setmana, després que els racionals hagin revisat els comptes, els carnisseres podran anar amb el seu compte al recaptador qui els tornarà els diners de la imposició; a la vegada, el recaptador ha de lliurar el compte dels carnisseres als racionals perquè puguin fer la inspecció. Per evitar que els eclesiàstics comprin de més per revendre, l'albaraner tindrà un llibre rubricat on portarà els comptes de les compres que fan els eclesiàstics per setmanes, així es pot analitzar si en un moment donat algú fa una compra excessiva de carn.¹⁰³²

El nou sistema de venda de carn als eclesiàstics topa amb la forta oposició de l'estament, oposició encapçalada pel bisbe i el capítol de la Seu. Els eclesiàstics no accepten que només se'ls permeti comprar carn a la carnisseria Major, ja que consideren que és il·legal, per queixar-se eleven una queixa formal als consellers, amenaçant-los amb anar a judici si no es canvia el sistema de venda de carn als eclesiàstics, els consellers en veure l'amenaça, consulten amb els advocats de la ciutat, els quals no veuen clar si el que ha fet el Consell és legal o no.¹⁰³³ Finalment, els consellers per evitar les despeses d'un procés incert arriben a un acord amb els eclesiàstics, representats pel bisbe i els canonges de la Seu; en l'acord els consellers accepten que els eclesiàstics puguin comprar a tres carnisseries, la carnisseria Major, la de la Mar i la de

---

¹⁰³⁰ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 25 fol. 129v.

¹⁰³¹ De fet, els consellers el que volien és que els eclesiàstics paguessin les impositcions com la resta dels habitants de Barcelona, a més volien lluitar contra el frau que es generava pel propi sistema d'immunitat dels eclesiàstics. VICENS VIVES, Jaume. *Ferran II i la ciutat de Barcelona 1479-1516*. Ed. Emporium. Barcelona, 1936-1937. p. 248 a 265.

¹⁰³² AHCB CC. Notularum XIV-4 fol. 16; AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 26 fol. 225v.

¹⁰³³ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 27 fol. 51v.; AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 27 fol. 49v.

la Figuera Cocorella, on se'ls donaran els albarans per la devolució de la imposició com fins llavors es feia a la carnisseria Major.¹⁰³⁴

Però si l'exempció dels eclesiàstics era un mal de cap pels consellers per ser una important font de despeses i de frauds, les muralles també continuaven sent un important espai per al contraban, que els consellers no aconseguien controlar. El març de 1481 els consellers han detectat un important contraban d'animals pels murs de la ciutat "*ab corda o altres instruments metrà carn per los murs o per bombardes, clavegueres o per altres parts*" per intentar aturar aquest contraban ordenen que a qualsevol carnisser que introdueixi carn de manera il·legal a la ciutat se li inhabiliti per l'ofici durant un any i que aquesta pena només pugui ser perdonada pel Consell de Cent.¹⁰³⁵ De fet, el mes de maig d'aquest any, dos carnisseros de Barcelona són processats per contraban de bèsties als murs de la ciutat.¹⁰³⁶

Sembla que, de mica en mica el mercat s'ha anat estabilitzant i la imposició ha començat a recuperar-se, el mateix 1481 es revisa l'estàndard de pes del *cabessatge*, el qual retorna a les 13 lliures de pes per moltó, ja que es diu que "*Cessans les turbacions, aquesta ciutat se regonegue e fonch trobat que comptar la dita carn del moltó a XII lliures per moltó ere gran dan de la ciutat, car los moltons pesaven molt més, e la gent pagave la imposició per tant com pesaven, e per útil de la ciutat non venia per moltó sinó III sous, e lo carnicer acurave's tot lo que pesave mes.*"¹⁰³⁷ Per tant, sembla que ja no hi ha tants problemes als mercats de les zones productores i que, fins i tot, els carnisseros s'estan aprofitant de la bona situació. Aquesta relativa bonança juntament amb l'enduriment de les mesures contra el contraban estan fent que millorin les recaptacions de la imposició de la carn. De fet, un altre símptoma de la millora del mercat legal de carn és que els inversors tornen a confiar i estan disposats a arriscar-se per arrendar la imposició de la carn, cosa que no havia succeït des de 1452; així, el 1484, tot i les dificultats que aquell any van tenir els consellers per signar l'assegurança del moltó, uns particulars ofereixen als consellers arrendar la imposició de la carn a un preu superior al que s'havia recaptat a les terces dels últims quatre anys, oferint a més

---

¹⁰³⁴ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 27 fol. 65.

¹⁰³⁵ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 25 fol. 132v.; AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 25 fol. 150.; AHCB CC. Registre d'ordinacions IV-11 fol. 19v.

¹⁰³⁶ BANEGAS LÓPEZ, Ramon A.; SEGOVIA SERVIÁN, Celia. «Problemes en l'entrada de bestiar destinat a carn a Barcelona durant la segona meitat del segle XV; una qüestió fiscal i de salut pública». A: *Acta Historica et Arqueologia Mediaevalia*. (en premsa).

¹⁰³⁷ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 24 fol. 177.

bones fermances.¹⁰³⁸ No sabem si la proposta va ser acceptada, el que si sabem és que no va tenir continuïtat, perquè en els anys següents el Consell continua recaptant el *cabessatge* directament.

De fet, en aquests anys s'estan plantejant dins el propi govern municipal mesures per treure de la prostració l'economia municipal i revifallar la principal font d'ingressos de la ciutat, que eren les impositcions, entre elles la de la carn. Les dues mesures principals, que ja apareixen en les conselleries de principis dels anys 80, són fer contribuir a l'economia municipal als eclesiàstics, obligant-los a pagar les impositcions municipals; i estendre les impositcions al territori de Barcelona.¹⁰³⁹ Totes dues mesures no es van aconseguir fins a finals de la dècada, després d'un llarg procés marcat pels conflictes i per les resistències dels perjudicats per aquests canvis.

En el cas de la contribució de la clerecia a les despeses del municipi, tot i que les primeres propostes van aparèixer al govern municipal en el començament del regnat de Ferran II, el primer intent seriós de fer pagar als eclesiàstics es va portar a terme durant la conselleria de Pere Conomines (1483) qui només va aconseguir arrencar una vaga promesa per part dels canonges de la Seu d'una subvenció de 1.000 lliures durant vuit anys, que de fet ja s'havia negociat en anys anteriors. La poca força de les conselleries posteriors va fer que aquesta promesa quedés pràcticament en paper mullat, fins i tot, en anys posteriors els eclesiàstics van rebaixar la promesa a 1000 lliures durant només cinc anys. La proposta de fer pagar la impositció de la carn als eclesiàstics no es torna a plantejar fins el 1488, moment en que es reprenen les mesures dites de "redreç"; en aquest context el rei Ferran II va enviar una carta als seus procuradors a Roma perquè obtinguessin del Papa una butlla que obligués els eclesiàstics barcelonins a contribuir durant dotze anys a totes les impositcions de la ciutat: vi, carn, peix i pa. Aquesta carta va anar acompanyada d'altres tres cartes: una al Sant Pare, Inocenci VIII, altra al Rodrigo de Borja, el futur Alexandre VI, en aquell moment vice-canceller de la Cúria i al cardenal de Sant Pere ad Víncula, Julià della Ròvere, futur Juli II. Les gestions no van anar bé i de Roma només van obtenir una butlla restringida que va ser rebutjada tant pels consellers de Barcelona, com per rei (10 de desembre de 1488). La clerecia barcelonina, encapçalada pel capítol de la Seu i el bisbe era molt beligerant contra aquesta mesura i s'havia mogut a Roma contra aquesta butlla, tot i la pressió reial i

---

¹⁰³⁸ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 27 fol. 98.

¹⁰³⁹ VICENS VIVES, Jaume. *Ferran II i la ciutat de Barcelona 1479-1516*. p. 253 a 265.

municipal per aconseguir un acord amb els eclesiàstics, no es va aconseguir res. Els eclesiàstics van fer diverses ofertes a la ciutat de subvencions però no acceptaven en cap cas pagar les imposicions durant dotze anys.¹⁰⁴⁰

En quant a l'extensió del cobrament d'imposicions al territori de Barcelona, encara que també es va fer amb una forta oposició tant dels pagesos, com dels senyors jurisdiccionals del pla de Barcelona, va acabar de manera favorable pels interessos de Barcelona. Així, aquesta idea que ja estava present a començaments de la dècada dels 80, no es materialitza fins el 1488; concretament, en el privilegi concedit per Ferran II el 23 de desembre de 1488, el qual, de fet, es basa en un privilegi anterior, concedit a Barcelona per Pere el Cerimoniós el 17 de maig de 1359, que autoritzava al municipi a imposar i a collir imposicions sobre el pa, el vi i la carn en els llocs, els termes i territoris de Barcelona; aquest privilegi de Pere el Cerimoniós, però, mai s'havia arribat a aplicar. Ferran II amb el seu nou privilegi aprova, ratifica i confirma la disposició de Pere el Cerimoniós, i, a més a més, la concedeix de nou i la reintegra en la seva força i valor.¹⁰⁴¹ El privilegi de la imposició dels forans no va ser tramès immediatament a Barcelona, de fet, no va arribar fins el novembre de 1489, quan el rei el va enviar als consellers amb la condició que tots els diners que reportaria el dit privilegi fossin ingressats a la Taula de Canvi de Barcelona, en garantia de les promeses fetes pels consellers i del pagament de les despeses d'expedició del dit privilegi. Una vegada rebut, els consellers i el Consell de Trenta van decidir que s'apliqués el privilegi però només la part que feia referència a la imposició de la carn. Així, entre els dies 28 i 29 de novembre de 1489 es cridà el nou privilegi per tot el territori de Barcelona. De fet, tot i la crida el privilegi no es va poder aplicar de manera immediata perquè va sorgir un fort moviment de resistència a tot el territori de Barcelona; així, els forans van nomenar dos síndics (el de Sants i el de Sant Boi) que els havien de representar davant les autoritats, síndics que van arribar fins a Ferran II. Ferran II va rebre els síndics dels forans i el síndic de la ciutat, tot i que abans de reunir-se amb ells va ordenar als seus oficials (veguer i batlle), als habitants del territori de Barcelona i al lloctinent, que fessin complir i complissin els privilegi que ell havia concedit a Barcelona sobre la imposició de drets i que no es permetés que els forans es burlessin, matant la carn que consumien ells mateixos o introduint-la de carnisseries de fora del territori. Així, tot i que després de la reunió el rei va permetre als forans continuar amb el plet per dilucidar la legalitat

---

¹⁰⁴⁰ VICENS VIVES, Jaume. *Ferran II i la ciutat de Barcelona 1479-1516*. p. 52 a 117.

¹⁰⁴¹ VICENS VIVES, Jaume. *Ferran II i la ciutat de Barcelona 1479-1516*. p. 54 i 55.

del nou privilegi, el fet és que a finals d'abril arribaren les provisions reials i mentre es dilucidava el plet els forans començaren a pagar la imposició de la carn.¹⁰⁴²

Els canvis que s'havien produït a les imposicions, especialment a la de la carn (la qual s'havia estès a tot el territori, el que estenia els controls municipals més enllà de les muralles i feia més difícil el frau) les escasses dificultats que hi ha hagut en els últims cinc anys per acordar l'assegurança de la carn de moltó ha fet que les imposicions, especialment la de la carn, tornin a ser interessants pels inversors privats, la qual cosa fa que el Consell de Trenta es plantegi tornar a arrendar-les. Així, el 26 de febrer de 1491, els consellers plantegen al Consell de Trenta l'arrendament de les imposicions municipals, ja que, segons els seus càlculs el municipi hi guanyaria unes 4.000 lliures, ja que “*a present segons la extimació feta, uns anys ab altres, valia circa XVM lliures, e donar los dits drets a arrendar varlien passades XVIIIIM lliures*”.¹⁰⁴³ Segurament els consellers en donar aquestes dades ja tindrien ofertes de persones interessades en arrendar les imposicions, ja que en menys d'un mes, concretament el 16 de març de 1491 s'aprovava l'arrendament de la imposició de la carn (només la de dintre les muralles) per tres anys, a raó de 55.050 lliures a 18.350 lliures l'any, a canvi la ciutat donarà als arrendadors un “*exauch*” prima de 100 lliures anuals, el que els consellers calculaven que suposava uns beneficis per la ciutat respecte al sistema de recaptació directa d'un 2.500 lliures anuals, a canvi però, l'arrendador volia estabilitat, volia que la imposició restés fixa durant aquests quatre anys en 3 diners la lliura de carn i que l'assegurança es fes durant el temps de l'arrendament a 15 diners la lliura de moltó.¹⁰⁴⁴ Durant aquests tres anys, l'únic entrebanc que es va produir en l'arrendament va aparèixer el 16 d'agost de 1492, quan els consellers van plantejar al Consell de Trenta pujar les imposicions per sufragar la vinguda del rei a la ciutat, idea que no va prosperar. En quant a l'assegurança del moltó, no va haver-hi problemes, de fet, al març de 1492 l'assegurança del moltó es fa a 14 diners durant la meitat de l'any,¹⁰⁴⁵ idea que, naturalment, va agradar molt a l'arrendador.¹⁰⁴⁶

En acabar-se el període d'arrendament, el 24 de març de 1494, es tornar arrendar la imposició de la carn de la ciutat, en aquesta ocasió, la imposició s'arrenda per un any i

---

¹⁰⁴² VICENS VIVES, Jaume. *Ferran II i la ciutat de Barcelona 1479-1516*. p. 72 a 76.

¹⁰⁴³ AHCBC CC. Registre de Deliberacions, II- 30 fol. 117. veure també: VICENS VIVES, Jaume. *Ferran II i la ciutat de Barcelona 1479-1516*. p. 116.

¹⁰⁴⁴ AHCBC CC. Registre de Deliberacions, II- 30 fol. 123v.

¹⁰⁴⁵ AHCBC CC. Manual XIII-23. fol. 59

¹⁰⁴⁶ AHCBC CC. Registre de Deliberacions, II- 31 fol. 24v

es fa conjuntament amb les imposicions del vi, el pa i el carbó, per un preu de 20.000 lliures.¹⁰⁴⁷ Aquest any, ja comencen a sorgir problemes amb el mercat de la carn; així, els carnisers l'11 de març signen l'assegurança de la carn de moltó, al preu de 15 diners la lliura durant tot l'any; tot i la signatura de l'assegurança el dia 8 d'abril els carnisers tenen les taules desabastades de carn perquè als preus que han pagat el bestiar als mercats i les fires no els hi surt a compte vendre la carn; a aquest problema se li afegeix la pesta que l'any 1494 castigà la ciutat i que va fer que baixés el consum per la fugida de part de la població. Els arrendadors demanen com a compensació a les pèrdues que estan tenint que se'ls permeti comerciar amb aliments (bestiar, vi, blat, etc.), els consellers accepten posant però limitacions: no podran comerciar amb vi i no podran tenir a la ciutat més de 200 quarteres de blat.¹⁰⁴⁸

El 1495 els consellers tornen a subhastar les imposicions, però aquest any sembla que no hi ha gaires ofertes, després de diversos dies a la Llotja de Mar esperant les ofertes dels possibles arrendadors, l'única que els sembla acceptable és la que fa un arrendador que proposa arrendar les imposicions per tres anys per un valor de 18.200 lliures anuals (1.800 menys que l'any anterior) a canvi de la rebaixa en 3 diners el dret del forment i en un diner i malla el dels altres blats, a la vegada que es suprimia el dret de la cibada. Aquesta rebaixa era difícil perquè s'havia d'acordar amb tots els censalistes de la ciutat que tenien les seves rendes vinculades a aquestes imposicions, davant les dificultats que suposava posar d'acord a tots els censalistes, els consellers van proposar rebaixar el preu de la carn de moltó, deixant-la en 15 diners la meitat de la temporada i en 14 l'altre meitat. Finalment, el Consell de Trenta va decidir arrendar les imposicions per 20.000 lliures anuals, rebaixant 3 diners i malla el dret del forment i un altre diner i malla el dels altres blats, mantenint el preu de la carn en 15 diners, comproment-se el consell a saldar certes diferències que havien deixat els arrendadors anteriors.¹⁰⁴⁹ Probablement es van decantar per rebaixar les imposicions del blat pel perill que suposava confiar en una rebaixa dels preus del moltó que podien desembocar en una altra crisi per desabastament com la que havia hagut en començar la temporada

---

¹⁰⁴⁷ Aquest any el dia 18 de març ja s'havia arrendat la imposició per 18.000 lliures, però després de l'encant nous inversors havien ofert 20.000 lliures per la mateixa imposició i el Consell de Trenta després de ser consultat pels consellers sobre la legalitat d'acceptar la nova oferta, no ho va dubtar, les imposicions s'han d'arrendar al millor postor. AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 32 fol. 33.

AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 32 fol. 34.

¹⁰⁴⁸ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 32 fol. 37.

¹⁰⁴⁹ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 32 fol. 103, 103v, 104v i 105; veure també: VICENS VIVES, Jaume. *Ferran II i la ciutat de Barcelona 1479-1516*. p. 249 i 250.

de carn de 1494. De fet, el 1496 els consellers han de fer una altra concessió als carnisers perquè aquests diuen que al preu estipulat a l'arrendament i amb la rigidesa de l'assegurança perden diners, per evitar problemes de desabastament els consellers decideixen rebaixar el *cabessatge* de 3 sous 9 diners per moltó a 3 sous 3 diners.¹⁰⁵⁰

En acabar-se aquest arrendament el 1498, per decisió política els consellers decideixen no arrendar les impositcions i tornar a recaptar-les, en aquest cas es debaten al Consell de Trenta dues postures, per una banda la dels partidaris d'arrendar la impositció que diuen que si s'arrenda tot i que aquest any es baixaria l'arrendament a 18.000 lliures, aquest diners els rebrien nets (sense despeses); Per altra banda els partidaris de la recaptació directa, diuen que tot i que la previsió amb la recaptació directa és d'unes 16.000 lliures anuals netes (després de pagar els sous dels recaptadors), com el rei ha de venir aviat, l'arribada de la Cort pot fer que es guanyi més que amb l'arrendament. Discutides les dues postures, finalment, guanyen els partidaris de la recaptació i es torna a la recaptació. Aquesta decisió podia anar contra els estatuts de redreç de la ciutat, per això els consellers consulten els seus advocats per saber si es possible no arrendar les impositcions, els advocats opinen que ho poden fer. Així, el 1498, els consellers ordenen que les impositcions no s'arrendin sinó que siguin recaptades directament per la ciutat, tornant a contractar el Consell els oficials encarregats de recaptar el *cabessatge*: credencers, receptors, etc.¹⁰⁵¹

Tot i que aquest retorn al recaptament va ser una decisió política amb una base econòmica, ja que hi havia gent disposada a arrendar les impositcions, no s'ha de perdre de vista que els arrendaments de les impositcions que es van fer a finals del segle XV no van ser tan beneficiosos pel municipi com ho havien estat els arrendaments al segle anterior, quan s'arrendava cada impositció de manera independent. S'ha de tenir en compte també que la confiança dels inversors en el mercat de la carn es basava en un reforç de les ordinacions contra el frau i en una sèrie d'anys bons, però que al final dels anys 90 havia hagut un seguit de conflictes que si bé no van generar una desconfiança tan gran com perquè ningú volgués arrendar la impositció sí van fer baixar les ofertes i, en conseqüència, l'arrendament va esdevenir poc interessant per les arques municipals.

---

¹⁰⁵⁰ AHCBC CC. Registre de Deliberacions, II- 33 fol. 27.

¹⁰⁵¹ AHCBC CC. Registre de Deliberacions, II- 34 fol. 20v, 21v i 22. veure també: VICENS VIVES, Jaume. *Ferran II i la ciutat de Barcelona 1479-1516*. p. 251, 252 i 253.

En definitiva, al llarg d'aquest segle les impositcions havien anat perdent valor per diverses raons. Per una banda la pujada excessiva de les impositcions i per tant dels preus reduïa el consum de carn i animava el frau, que ja es ven patent a començaments de segle. A la vegada, el creixement del frau i la baixada del consum feia que els arrendadors perdessin la confiança en la impositció i cada vegada va ser mes difícil pels consellers trobar arrendadors per les impositcions. Aquests mateixos arrendadors durant el primer terç del segle XV van anar deixant importants deutes en l'erari municipal. Tot i això, al govern municipal li interessava arrendar les impositcions per l'estalvi que suposava en sous i perquè consideraven que els arrendadors tenien més cura del recaptament que qualsevol assalariat del Consell. Però ja a final dels anys 20 hi ha terces on ningú ofereix el mínim exigít pel municipi i els consellers es veuen forçats a recaptar la impositció. El pas de l'arrendament al recaptament directe va suposar una forta baixada dels ingressos que el municipi tenia per la impositció de la carn, tot i els importants deutes que arrossegaven els últims arrendadors. Els consellers conscients de la baixa rendibilitat del recaptament directe van intentar tornar a l'arrendament en diverses ocasions, però ja s'havia trencat la confiança dels inversors que temien no recuperar amb el recaptament de la impositció els diners compromesos en l'arrendament i cada vegada va ser més difícil trobar arrendadors. Aquesta pèrdua de confiança dels arrendadors en bona part es va deure a la deixadesa de les autoritats reials i municipals (veguer, batlle, clavari...) a l'hora de fer complir les ordinacions contra el frau fiscal, cosa que posava en una situació de debilitat als propis arrendadors.

Així, durant dos dècades es va mantenir un sistema mixt de recaptament de la impositció, ja que aquesta s'arrendava quan hi havia arrendadors i es recaptava directament pel municipi, quan no hi havia. La decadència de la impositció coincidia amb un fort clamor popular que reclamava la baixada de la impositció, ja que un altre factor de la baixada de la rendibilitat de la impositció era la baixada del consum de carn provocada per una forta inflació que mantenia uns preus alts amb uns sous baixos. Però tot i el clamor popular, el govern municipal es trobava atrapat pel fort endeutament de la ciutat i encara que una baixada de la impositció (i en conseqüència dels preus) hauria animat el consum, temien que una impositció rebaixada no arribés a cobrir els deutes contrets.

Durant els anys 50 la impositció de la carn arrossega molts problemes, els arrendadors tenen grans deutes amb el clavari, la impositció no es pot baixar pels grans

deutes que té la ciutat i el recaptament directe tampoc aporta cap solució a la pèrdua de valor de la imposició; els consellers tant els bigaires com els buscaires busquen solucions en un clima de forta tensió social, però cap de les idees plantejades va arribar a bon port.

No va ser fins el 1462, en el començament de la guerra i sota la pressió d'haver de pagar la bandera de la ciutat que es fa una reforma total del recaptament de la imposició de la carn que suposa una important revifalla dels ingressos que aportava la imposició a les arques municipals, en aquest cas a costa dels carnisers. El nou sistema del *cabessatge* estalvia al Consell molts sous en recaptadors i a més fa pagar als carnisers la imposició per la diferència de pes que hi ha entre l'animal que entra a la ciutat i l'estàndard de pes establert pel municipi. A més durant la guerra es fa pagar la imposició als eclesiàstics el que també fa augmentar els ingressos.

La revifalla de la imposició dura poc temps i acabada la guerra la imposició de la carn continua en un estat d'absoluta decadència, en aquesta ocasió per dues raons, per una banda per una augment galopant del contraban, que s'empara en les facilitats que li dóna el nou sistema de recaptament i la transigència de les pròpies autoritats municipals; i per altra banda, pel canvi en els pesos dels animals que ara són més grossos, mentre que el *cabessatge* manté l'estàndard de 1462. A la vegada, el 1473 els eclesiàstics recuperen la seva exempció a pagar la imposició. Durant la dècada dels 70 els consellers intenten recuperar la imposició canviant els sistemes de recaptació, passant del *cabessatge* a la romana i a la inversa i, intentant controlar el frau. No van tenir èxit, la imposició no va deixar de perdre valor.

No va ser fins la dècada dels 80 quan amb un enduriment de les penes per frau fiscal, es va aconseguir controlar el contraban i donar seguretat als inversors, els quals van tornar a plantejar-se arrendar la imposició. A la vegada, l'extensió de les impositcions al territori el 1488, va fer encara més difícil el contraban a la ciutat, ja que allunyava la frontera fiscal de les muralles. Així, durant la dècada dels 90 s'arrenda altra vegada la imposició tots els anys fins el 1498, cosa que suposa un important creixement dels ingressos que el municipi rebia de la imposició de la carn. Aquesta recuperació, però, no és sòlida, ja que al transpaís continua havent problemes, hi ha anys d'inestabilitat en el mercat de la carn i les ofertes per l'arrendament de les impositcions baixen al final de la dècada, la qual cosa fa que els consellers es plantegin el 1498 retornar al recaptament directe.

4.3 *Els preus de les carns i els problemes d'abastament*

4.3.1 *Introducció*

Aquest capítol es vol centrar en l'anàlisi de la relació entre els preus i l'abastament de carn de la població de Barcelona. Per aconseguir aquest objectiu s'ha analitzat, per una banda, la normativa que regula la venda de carn i que intenta evitar les estafes en el pes, l'acaparament, la revenda, el mercat negre, etc. i, per altra banda, s'han analitzat les series de preus taxats pels consellers que apareixen des del començament dels segle XIV i que es succeiran a les ordinacions generals de manera ininterrompuda quasi anualment durant tot el segle fins el 1393. En les taxacions apareixen totes les carns que tallen els carnisers: el moltó, el porc, el bou, la vaca, el vedell, el boc castrat i sense castrar, la ovella, la cabra, el cabrit, la cansalada i els menuts dels diferents animals. El preu de les carns que es venen a pes s'expressa majoritàriament en lliures carnisseres, ja que hi ha carns que es venen en unitats o quarteres, com és el cas del cabrit, l'anyell o els menuts. Les taxacions anuals s'acaben el 1393, quan es criden les últimes ordinacions generals de la carn; a partir d'aquest moment no es tornarà a fer una taxació general dels preus de les carns i seran els mostassafs els que, segons la conjuntura, variaran els preus de les carns partint de la taxació de 1393.¹⁰⁵² Aquestes taxacions del mostassaf no quedaran registrades, cosa que fa molt difícil conèixer els preus de les carns al segle XV. Tot i això, en moments concrets apareix alguna informació, com el 1409, quan els consellers decideixen rebaixar un diner el preu de totes les carns i al Registre de Deliberacions apareix el preu d'algunes carns,¹⁰⁵³ o el 1455, on també com a conseqüència d'una rebaixa dels preus apareix la taxació de les carns al Registre de Deliberacions.¹⁰⁵⁴ De fet, pel segle XV la única informació seriada de preus de la que disposem és la que ens proporciona les negociacions prèvies a la signatura de les assegurances i, les pròpies assegurances que signen els carnisers amb el govern municipal de tallar moltó. Per tant, pel segle XV, de la única carn de la qual hi ha una sèrie bastant completa de preus és de la de moltó. El moltó, a més, en ser la carn més consumida a la ciutat es converteix en la clau de volta dels conflictes que al llarg del

---

¹⁰⁵² AHCBC CC. Registre d'ordinacions IV-5 fol. 11v.

¹⁰⁵³ AHCBC CC. Llibre del Consell vol. XXVIII fol. 108v.

¹⁰⁵⁴ AHCBC CC. Registre de Deliberacions II-9 f. 94.

segle XV enfrontaran els carnisers amb els consellers de la ciutat i que seran la base de bona part dels problemes d'abastament que patirà la ciutat durant aquest segle.

Tant al segle XIV, com al segle XV, la ciutat patirà problemes d'abastament directament relacionats amb la política municipal de preus i amb els desequilibris propis d'un mercat força complex. Aquests problemes d'abastament durant el segle XIV apareixen reflectits a la documentació en forma d'ordinacions, mentre que al segle XV, quan les ordinacions comencen a escassejar, els problemes d'abastament apareixen al Registre de Deliberacions. Gràcies a aquestes dues fonts s'ha pogut confeccionar un calendari de caresties de carn a la ciutat de Barcelona, calendari que s'ha pogut posar en relació amb l'evolució dels preus de la carn, de la fiscalitat i fins i tot de la conjuntura econòmica general. La intenció última d'aquest anàlisi és dibuixar un quadre, el més complet possible, de l'evolució del mercat de la carn i de l'impacte d'aquest mercat sobre la població de la ciutat.

4.3.2 Regulació de la venda de carn durant els segles XIV i XV

Per començar a analitzar com s'estructura la venda de carn a Barcelona i com evolucionen els preus, el primer que cal analitzar són les bases legislatives sobre les quals es construeix tot el sistema de venda.

A Barcelona, ja a començaments del segle XIV pràcticament tota la carn es venia a pes, a estima només es venia els caps, les frexures i els peus de tots els animals, les esquenes de porc¹⁰⁵⁵ i el cabrit.¹⁰⁵⁶ La mesura bàsica per pesar la carn a la ciutat de Barcelona és la lliura carnisera, que equival a 36 unces o tres terces.¹⁰⁵⁷

L'obligació de vendre a pes generava tota una legislació per controlar la legalitat dels pesos i les balances dels carnisers i vigilar que els carnisers no estafin als compradors en el pes. Per tant, ja a les ordinacions de 1301 es prohibeix tenir peses falses “*que tot*

---

¹⁰⁵⁵ AHCB CC. Llibre del Consell, vol. I fol. 5. Editat per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulació de la vida ciutadana per el municipio de Barcelona, 1300-1350*. Doc. Vol. I p. 1111.

¹⁰⁵⁶ L'anyell tampoc es venia a pes, però no apareix a la legislació perquè no es va legalitzar la venda d'anyell a la ciutat fins el 1387. Per més informació veure capítol 3.3.3

¹⁰⁵⁷ ALSINA, Claudi; FELIU, Gaspar; MARQUET, Lluís. *Pesos, mides i mesures dels països catalans*. Curial. Barcelona, 1990. p. 169.

*carniçer qui tendrà fals pes, pac cascuna vegada de ban L sous.*¹⁰⁵⁸ i es prohibeix enganyar al client en el pes, “*que tot carniçer qui pesarà falsament, pac per cada vegada de ban X sous.*”¹⁰⁵⁹ en un principi aquestes ordinacions són molt senzilles i al llarg del segle s’aniran sofisticant a mesura que els consellers vagin coneixent els diferents tipus de problemes que apareixen en el mercat. Especialment la ordinació que regula les estafes en el pes anirà jerarquitzant el tipus d’estafa segons la gravetat, així, el 1309 ja s’estableix que no és el mateix estafar en el pes de la carn mig diner o més de mig diner, que estafar menys de mig diner; ja que, mentre que en el primer cas la multa era de 15 sous, en el segon cas era de 5 sous.¹⁰⁶⁰ Entre el 1318 i el 1320 es crea la jerarquia definitiva de les estafes per donar fals pes en la venda de carn, concretament s’estableix que si el tros venut pesa mitja lliura o menys i l’estafa no arriba al mig diner, el carnisser ha de pagar una multa de 3 sous, a més de perdre la carn on s’havia comès l’estafa. En canvi si el pes de la carn continua sent de mitja lliura o menys, però l’estafa es de mig diner o més, la multa passa a ser de 20 sous a part de la pèrdua de la carn. Si la peça de carn sobre la que s’ha comès l’estafa és més gran els consellers són més benèvols amb les multes. Així, si la peça venuda pesa més mitja lliura carnissera i l’estafa és d’un quart d’unça (una ínfima part de la lliura) llavors el carnisser no haurà de pagar multa, únicament perdrà la carn sobre la que s’ha comès l’estafa; ara bé si en un mateix dia fa aquesta estafa més d’una vegada llavors a més de perdre la carn haurà de pagar 5 sous de multa. Si la peça de carn continua sent gran, més de mitja lliura carnissera i, l’estafa és de més d’un quart d’unça, llavors el carnisser a més de perdre la carn haurà de pagar 20 sous per cada vegada que ho faci.¹⁰⁶¹ Aquesta ordinació, es va mantenir sense canvis durant la resta de l’Edat Mitjana, només el 1397 una nova ordinació l’acaba de completar, en obligar als carnissera que haguessin estafat a un client a tornar-li la mateixa carn que havia demanat amb el pes correcte, sota supervisió del mostassaf o un dels seus pesadors.¹⁰⁶² En general, aquestes ordinacions protegien especialment als petits compradors, castigant especialment les estafes en les petites vendes, que devien ser la majoria de les que feien els carnissera. Aquestes petites vendes

---

¹⁰⁵⁸ AHCB CC Llibre del Consell vol. I fol. 5v.

¹⁰⁵⁹ AHCB CC. Llibre del Consell vol. I fol 5v. Editat per: ROCA SOLÀ, Francisca. Idem. Doc. Vol. I p.

1101

¹⁰⁶⁰ AHCB CC. Llibre del Consell vol. II fol. 7v. Editat per: ROCA SOLÀ, Francisca. Idem. Doc. Vol. I p.

1103.

¹⁰⁶¹ AHCB CC. Llibre del Consell vol. VI fol. 14. Editat per: ROCA SOLÀ, Francisca. Idem. Doc. Vol. I

p. 1106.

¹⁰⁶² AHCB CC. Registre d’Ordinacions IV-5 fol. 17.

tenien una gran extensió social, bona part dels habitants de la ciutat compraven de manera més o menys quotidiana petites peces de carn, cosa que feia que les estafes en aquest tipus de vendes generessin un descontent molt ampli entre la població; descontent que si bé en un principi anava contra els carnisers, ràpidament es desviava cap el govern municipal, principal garant de la legalitat al mercat de la ciutat.

El 1345 una ordinació obliga als carnisers a tenir les peses que utilitzaven a les seves balances “*fi, bo e leyal*”, aquestes peses havien de ser de coure, de llautó o de ferro (de metall en definitiva) i tot carnisser havia de tenir un joc que anés d’una unça de lliura a una lliura.¹⁰⁶³ El mostassaf i els seus pesadors revisaven periòdicament la correcció de les peses. Tot i les inspeccions, les estafes en el pes devien ser molt corrents, sobretot per la utilització, per part dels carnisers, de peses falses. Per evitar això, els consellers ordenen el 1354 que tots els carnisers portessin les seves peses a la casa del mostassaf, on es compararan amb els models que ell té allà per veure si estan veritablement afinades.¹⁰⁶⁴ És probable que ja en aquest moment el mostassaf fes una marca per distingir les peses que havien estat afinades però, no és fins el 1377 quan es diu a una ordinació que només es podran pesar les carns amb les peses que portessin la signatura d’algun mostassaf de Barcelona “*no gos tenir los dits peses e mesures si donchs no són signats per alcun mostaçaf de Barchinona*”.¹⁰⁶⁵

Moltes vegades alguns carnisers, tot i tenir les peses afinades, estafaven els seus clients posant una pesa de més pes del que té la carn, mentre afegien al plat de la carn algun objecte pesant. Aquesta pràctica devia ser molt comú, ja que l’ordinació que prohibeix aquesta estafa apareix el 1352 i es repeteix diverses vegades.¹⁰⁶⁶ També es repeteixen moltes vegades les ordinacions que regulen les tornes, les petites peces de carn que ajudaven a completar el pes del tros gran que havia demanat el client. Aquestes tornes van generar molta picaresca al seu voltant, ja que era un sistema dissimulat a través del qual els carnisers venien carn de baixa qualitat a preu de carn de bona qualitat. Per exemple, el 1352 els consellers prohibeixen als carnisers fer tornes de bou o de vedell amb carn d’inferior qualitat a la de la peça gran;¹⁰⁶⁷ el 1383 es prohibeix vendre els ossos de l’esquena del bou i del vedell com a tornes i,¹⁰⁶⁸ el 1387, s’amplia la

---

¹⁰⁶³ AHCBC CC. Llibre del Consell vol. XVII fol. 59v i 60.

¹⁰⁶⁴ AHCBC CC. Ordinacions Especials V-1 fol. 69v.

¹⁰⁶⁵ AHCBC CC. Ordinacions Especials V-4 fol.109v i 110.

¹⁰⁶⁶ AHCBC CC. Ordinacions Especials V-1 fol. 26 a 32v.

¹⁰⁶⁷ AHCBC CC. Ordinacions Especials V-1 fol. 26 a 32v

¹⁰⁶⁸ AHCBC CC. Ordinacions Especials V-8 fol. 14v.

prohibició als budells, les frexures, caps o peus de qualsevol bèstia; així que, a partir d'aquesta data únicament es podien fer tornes amb les orelles, el morro i les barres del porc.¹⁰⁶⁹

Les frexures, els caps, els peus i els budells no es podien vendre com a tornes perquè no es venien a pes i a més tenien el seu propi preu per unitats. Tot i que aquests productes es van continuar venent durant tota la Baixa Edat Mitjana a estima, la tendència al llarg del segle XIV és a que es vengués a pes el màxim de carn possible, ja que d'aquesta manera s'incorporaven sense problemes al sistema fiscal de les carns. Així, el 1369 el cabrit que fins llavors s'havia venut sencer o a quarts es comença a vendre a pes, com la resta de les carns.¹⁰⁷⁰ El 1387 s'especifica que també s'han de vendre a pes els cabrits sencers, ja que devia ser habitual que els cabrits sencers es continuessin venent a ull.¹⁰⁷¹ Finalment, el 1410, s'ordena que la carn d'anyell també es vengui a pes, com la de cabrit.¹⁰⁷²

Al llarg del segle XIV s'ha anat estructurant el sistema de pesos que regirà el mercat de la carn durant el segle XV, ja que durant el nou segle pràcticament no es crea cap ordinació nova sobre aquest aspecte. Així, a final del segle XIV pràcticament totes les carns es venen a pes, només les freixures, els caps, els peus, els budells i les esquenes dels diferents animals es poden vendre a estima. Les carns que es venen a pes es pesen en balances amb peses metàl·liques que anaven de la unça (1/36 de lliura), a la lliura, aquestes peses prenen com a model la lliura carnissera que custodiava el mostassaf; qui havia de signar les peses de tots els carnisseros per homologar-les. Les estafes en el pes eren molt comunes per tant es van haver de crear tota una sèrie de normes per controlar-les, normes on s'intentava protegir sobretot el petit comprador de carn.

4.3.3 Preus i problemes d'abastament durant el segle XIV

Com ja s'ha dit en la introducció del capítol 4.3, pel segle XIV disposem d'una llista bastant complerta de preus taxats dels diferents tipus de carn que es consumien a Barcelona, ara bé, a l'hora d'analitzar aquestes dades s'ha de tenir en compte que, tot i

---

¹⁰⁶⁹ AHCBC CC. Ordinacions Especials V-8 fol. 7v.

¹⁰⁷⁰ AHCBC CC. Ordinacions Especials V-2 fol. 48 i 48v.

¹⁰⁷¹ AHCBC CC. Ordinacions Especials V-7 fol. 86v.

¹⁰⁷² AHCBC CC. Registre d'Ordinacions IV-5 fol. 27.

que disposem dels preus de bastants anys, la llista és molt irregular i està plena de buits, a més no es tracta de preus reals sinó de preus màxims imposats pel municipi. Aquests tipus de preus generen problemes metodològics quan s'analitzen,¹⁰⁷³ ja que en molts moments aquests preus no responien a la veritable realitat del mercat; cosa que com es veurà més endavant, va generar desequilibris que podien desembocar en problemes d'abastament a la ciutat. Tot i que en molts moments aquests preus no es corresponguessin amb la realitat, no deixen de mostrar una tendència i una mentalitat, la mentalitat de qui els imposa, en aquest cas els consellers de la ciutat, que com demostra la documentació del segle XV (molt més explícita que la del segle XIV) són ben conscients dels problemes que comporta el desequilibri entre els preus oficials i els preus reals. Per tant, aquest preus oficials marquen un preu molt proper al que pagaven els compradors de carn cada dia, ja que tot i l'existència de fraus i mercats negres, mai els preus reals van estar gaire allunyats d'aquests preus taxats, perquè el batlle primer i el mostassaf després, amb l'ajut dels seus pesadors vigilaven el compliment de la llei i van intentar evitar, amb major o menor fortuna, que la carn es vengués a un preu superior a l'estipulat per la llei. Tot i això, el mateix fet de ser preus polítics i no preus reals i l'existència d'importants buits documentals fa que no tingui gaire sentit aplicar mètodes estadístics per analitzar cicles de llarga durada.¹⁰⁷⁴ Per això ens hem limitat a

---

¹⁰⁷³ S'ha escrit molt sobre les possibles fonts per estudiar l'evolució dels preus en un determinat espai geogràfic, aquesta polèmica ha estat recollida per Mª Caterina Argilés a la seva tesi doctoral: ARGILÉS I ALUJA, Mª Caterina. *Preus i salaris a la Lleida dels segles XIV i XV segons el llibre d'obra de la seu*. Universitat de Lleida. Lleida, D.L. 98. p. 223 i 224. Qui de fet segueix l'anàlisi historiogràfic de Witold Kula: KULA, Witold. *Problemas y métodos de la historia económica*. Península. Barcelona, 3^a ed. 1977. p. 403 a 480. Aquest recull la polèmica que van tenir al voltant de les fonts Hauser i Labrousse; ja que mentre el primer defensava la superioritat de les fonts privades per establir llistes de preus reals, el segon, tot i reconèixer la importància de les fonts privades, defensava la superioritat de les fonts oficials, ja que són sistemàtiques, molt homogènies, constants, aporten moltes dades i tenen un caràcter molt professional. KULA, Witold. Op. cit. p 416 a 418.

Aquests dos historiadors estan parlant de fonts del segle XVIII, que són ben diferents a les que es poden trobar a la Catalunya del segle XIV, Ernest Labrousse, quan parla de fonts oficials es refereix als *mercurials* francesos que no són taxacions de preus sinó la cotització real dels preus que s'aconseguia mitjançant una investigació setmanal o quinzenal dels preus del blat i que es creava per establir la capacitat tributària d'una determinada regió. LABROUSSE, Ernest. *Fluctuaciones económicas e historia social*. Tecnos. Madrid, 1962. p. 25 a 40.

Per a la Edat Mitjana a la Península Ibèrica el treball més ambiciós fet fins ara sobre preus i salaris ha estat el de HAMILTON E.J. *Money, prices and wages in Valencia, Aragon and Navarre (1351-1500)*. Cambridge, 1936. qui treballa amb fonts privades, per considerar que no hi ha altres vàlides per estudiar els preus i els salaris en aquesta època, en aquests territoris. Igualment Mª Caterina Argilés, també estudia els preus a través d'un llibre comptable privat. En canvi Claude Carrère utilitza les fonts municipals, principalment les Deliberacions del Consell per veure l'evolució dels preus de les carns a Barcelona. CARRÈRE, Claude. *Barcelona 1380-1462, un centre econòmic en època de crisi*. Vol. II. p. 318 a 324.

¹⁰⁷⁴ Per tant no s'ha considerat adient utilitzar el mètode de mitjanes mòbils que Mª Caterina Argilés utilitza en el seu anàlisi dels preus del blat a Lleida, ja que el gran nombre de buits ens obligaria a

posar en relació les taxacions de preus amb els problemes d'abastament que va tenir la ciutat, a fer un anàlisi de les diferències de preu entre els diversos tipus de carns i, finalment, a analitzar les tendències d'aquests preus, centrant-nos en els possibles factors que provoquen els seu creixement o decreixement.

Si ens fixem en les primeres ordinacions que estableixen els preus de les carns es veu que no hi ha gaire diferència entre els preus de les diferents carns. A les taxacions de 1301 fins i tot no apareixen ben definides en els preus les jerarquies de qualitat de les diferents carns. Així per exemple, el boc castrat val 5 diners i mealla, la lliura el bou 5 diners i el vedell també 5 diners; per tant, un animal que només es pot vendre a la Boqueria per estar considerat de baixa qualitat val més que un altre que tot i ser considerat de baixa qualitat està entre les carns de primera. Aquest any no apareix taxat el moltó i per tant la carn fresca més cara, sense comptar el cabrit que no es ven a pes, és el porc que val 8 diners la lliura i que té una diferència amb la carn més barata, la d'ovella, de 3,5 diners.¹⁰⁷⁵

Les diferències entre les diferents qualitats de carns s'anirà ampliant amb el temps a mesura que vagin pujant els preus; tot i això, mai no apareixeran clares diferències de preu entre certes carns de primera qualitat, com el bou o la vaca, i certes carns de segona, com el boc.

Durant la primera meitat del segle XIV els preus van romandre relativament estables ja que no va haver-hi grans oscil·lacions, tot i això, en moments concrets el mercat es va desestabilitzar, cosa que es va reflectir en els preus. Així per exemple, per una lliura de moltó entre el 1302 i el 1350 els carnisers reben 8 diners, arribant en moments concrets a 9 diners;¹⁰⁷⁶ s'ha de tenir en compte que, amb la aparició de la imposició mentre duraven els cicles fiscals la lliura de carn puja un diner que es queda el govern municipal. En el cas del porc el preu també es va mantenir bastant estable, així, el 1301 el preu de la lliura de porc és de 8 diners i, el 1350 el que reben els carnisers per una lliura de porc és de 7 diners, més un diner de la imposició.¹⁰⁷⁷ El bou i la vaca tampoc

---

inventar gran quantitat de xifres el que desnaturalitzaria molt els resultats. ARGILÉS I ALUJA, Mª Caterina. *Preus i salaris a la Lleida dels segles XIV i XV segons el llibre d'obra de la seu*. p. 182. el mètode de mitjanes mòbils utilitzat per aquesta autora es basa en el mètode utilitzat per analitzar els preus dels cereals a la França del segle XVIII per Ernest Labrousse. LABROUSSE, Ernest. *Fluctuaciones económicas e historia social*. p. 90 a 93.

¹⁰⁷⁵ AHCB CC. Llibre del Consell vol. I fol. 5v.

¹⁰⁷⁶ Es puja a 9 diners els anys 1316, 1317, 1318, 1321 i 1341.

¹⁰⁷⁷ Només entre el 29/12/1316 i el 2/08/1317 es van pagar 9 diners per la carn de porc.

van patir grans oscil·lacions en el preu durant tota la primera meitat del segle, ja que aquest es va moure entre els 5 i els 6 diners la lliura de carn, baixant en moments puntuals a 4 diners.¹⁰⁷⁸ La cabra i l'ovella són les dues carns que pateixen més oscil·lacions en aquesta primera meitat del segle, el 1301 les dues carns estan taxades en 4,5 diners la lliura, el 1316 les dues carns arriben a taxar-se en 6 diners la lliura, i en el 1350 es taxen en 3 diners, més un diner de la imposició; en general, però, el preu més habitual va estar entre 5 i 4 diners la lliura, encara que la tendència va ser a la baixa. L'única carn que va tendir suaument a l'alça va ser la carn de vedell que el 1301 es va taxar en 5 diners, va arribar a vendre's a 8 diners entre 1338 i 1350, any aquest últim en que es va baixar a 7 diners més un diner de la imposició.

Durant la primera meitat del segle XIV no hi ha cap document que digui clarament si va haver caresties de carn, com si apareixen a la segona meitat del segle i durant el segle XV; tot i això, alguns canvis en les ordinacions deixen entreveure que durant la primera meitat del segle XIV va haver certs problemes d'abastament. Així per exemple, l'any 1315 l'ordinació apareguda el 1303 que deia “*que tot carnicer deia ociure e vendre cascun jorn del bestiar que haia, segons la forma damunt dita*”¹⁰⁷⁹, canvia de redacció i passar a dir “*que tot carniçer qui haia acostumat de carn de moltó, ne altres bésties, que-n façen tots dies, així com han acostumat*” i sobretot canvia el ban que passa de 8 sous a 100 sous.¹⁰⁸⁰ Aquest canvi coincideix amb l'inici d'uns anys de certa inestabilitat en els preus de les carns, especialment en el preu del moltó que passa de 8 a 9 diners, és molt probable que aquesta pujada fos el resultat d'una pujada més important en els preus del mercat, frenada per la intervenció del municipi i la taxació de preus, taxació que va posar en perill l'abastament de carn i va obligar al Consell a crear aquesta ordinació. El 1320 l'ordinació es reforça, augmentant la pena per no tenir les taules aprovisionades tots els dies, ara qui no pugui pagar els 100 sous haurà de deixar l'ofici de carnisser.¹⁰⁸¹ El 1327 s'endureix l'ordinació i sobretot sembla que es fa més específica i aplicable, ara diu que “*que tot maeiler qui haia acostumat de fer carn de moltó, e de bou e de porch en Barcelona, que a tots dies ne deja tayllar e fer e vendre a les gents bastantment a coneguda dels prohòmens, qui són ordonats o sian veedors*

---

¹⁰⁷⁸ Els anys: 1322, 1338 i 1350.

¹⁰⁷⁹ AHCB CC. Llibre del Consell vol. I fol. 78v. Editat per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulación de la vida ciudadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350*. Doc. Vol. II p. 953.

¹⁰⁸⁰ AHCB CC. Llibre del Consell vol. IV fol. 13. Editat per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulación de la vida ciudadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350*. Doc. Vol. II p. 956.

¹⁰⁸¹ AHCB CC. Llibre del Consell vol. VI fol. 16v. Editat per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulación de la vida ciudadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350*. Doc. Vol. II p. 958.

sobre l fet de les carniceries, e qui contrafarà pagarà cascun dia que cessarà C sous e si pagar no ls pot que serà privat del ofici per V anys, en axí que dins V anys lavors vinens no gos fer, ne vendre carn en Barchinona, ne dins los termens del territori e si u feya, que sia depuys privat per tot temps del ofici, axí que nuyl temps no gos fer carn, no ús del ofici de carniceria en Barchelona, ne dins los térmens del territori e tots los altres bans romanguen i estien en lur força i en lur valor...” Aquesta ordinació obliga específicament als carnisers que tallen moltó, bou i porc, totes elles carns considerades de primera i probablement de les més consumides a la ciutat durant aquests anys; a més, especifica que la inhabilitació es fa per cinc anys i, només en cas de reincidència serà permanent.

L’enduriment de l’ordinació el 1327 es fa després d’una dècada de gran inestabilitat en els preus.¹⁰⁸² Així, el 1321 el moltó arriba als 10 diners per lliura, preu que no superarà en aquesta primera meitat del segle, igualment aquest any, el bou, el porc i la cabra es taxen en preus que no es superaran durant aquests primers 50 anys, després d’aquests màxims hi haurà una tendència a la baixa que canviarà el 1326, quan totes les carns tornin a pujar un diner. Segurament aquesta darrera pujada, com les anteriors, va ser el resultat de problemes en el mercat, i el Consell amb les taxacions va frenar una pujada de preus que segurament si el mercat fos lliure hagués estat més gran; la taxació va comportar certs problemes d’aprovisionament que el reforçament de l’ordinació que obliga a tenir abastades les taules va intentar evitar. També durant els anys 20 apareix una ordinació que reforça la sensació que durant aquests anys el mercat de la carn va patir problemes d’aprovisionament, concretament el 1325 es crida una ordinació contra les carns amagades “*que negun carnicer de qualque condició sia no gos tenir amagada carn sots la taula ne en altra loch sinó públicament e ha palés per vendre a tothom quin querrà. E qui contrafarà pagarà per ban cada vegada ·XX· sous. E si pagar no ls pot estarà ·XX· dies al castell.*”¹⁰⁸³ Sembla doncs que, els carnisers, en moments en que els preus taxats estaven massa ajustats, intentaven vendre les seves carns fora del circuit legal i per això amagaven les carns que després venien a clients preferents a preus diferents als estipulats pel Consell.

---

¹⁰⁸² Aquesta ordinació no tornarà a aparèixer fins el 1352, després de l’arribada de la pesta, quan es dispara la demanda de carn. AHCB CC. Ordinacions Especials V-1 fol. 24v

¹⁰⁸³ AHCB CC. Llibre del Consell vol. X fol. 9v. Editat per: ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulació de la vida ciutadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350*. Doc. Vol. II p. 1076.

Per tant, durant els anys 20, l'oscil·lació de preus de pràcticament totes les carns i l'aparició de diverses ordinacions destinades a controlar el desabastament de carn a la ciutat mostren que durant aquests anys va haver-hi certs problemes d'abastament a la ciutat que sembla que no s'havien produït a les dècades anteriors i que no es produiran en les dècades següents.¹⁰⁸⁴ De fet, durant els anys 30 i 40 els preus es mantenen molt estables i sobretot desapareix l'ordinació que obliga a mantenir abastades les taules de carn, no tornant a aparèixer una ordinació d'aquest estil fins l'any 1352.¹⁰⁸⁵

A partir del 1350 els preus, especialment el de la carn de moltó, comencen una escalada que no s'acabarà fins a finals dels anys 80, a la vegada comences a haver-hi problemes seriosos d'abastament, els quals requeriran mesures excepcionals per part del municipi per tal d'assegurar l'aprovisionament de carn a la ciutat.

El 1350 el preu del moltó era de 9 diners dels quals 1 diner era per la imposició,¹⁰⁸⁶ el mateix preu que ja tenia el 1317 o el 1318 i inferior al que tenia el 1321 o el 1341; el 1352 ja assoleix el preu de 10 diners del qual 1 és per la imposició;¹⁰⁸⁷ el 1353 el preu de la carn no ha pujat, però si ho ha fet la imposició que ara són 2 diners, per tant ara la lliura de moltó val 11 diners,¹⁰⁸⁸ arribant a un màxim històric no assolit fins llavors; aquí s'atura la progressió, ja que el 1355 la taxació del moltó continua a 11 diners.¹⁰⁸⁹ Després d'aquest any no hi ha més dades fins el 1369, quan el preu de la lliura de moltó ha arribat als 12 diners la lliura més 3 diners de la imposició, o sigui en total el comprador paga 15 diners.¹⁰⁹⁰ Així, entre el 1355 i el 1369 el preu que paga el comprador pel moltó ha pujat un 36,36%, quan durant tota la primera meitat del segle

---

¹⁰⁸⁴ En aquests anys va haver-hi diverses crisis cerealístiques a la Corona d'Aragó, per exemple entre el 1310-1313 hi ha fams a Navarra, a València es prohibeix l'exportació de gra perquè hi ha carestia a la ciutat, hi ha catastrofes meteorològiques a Castella que generen caresties, a l'Aragó, Mallorca, la península italiana i fins i tot el Magreb també hi ha caresties per falta de cereals i fams. Més endavant el 1324 i 1325 va tornar ha haver caresties de blat a Barcelona i al Regne de València, així com en altres territoris de la mediterrània. Finalment el 1328 hi ha altra vegada escassetat de blat a València. RUBIO VELA, Agustín. «Crisis agrarias y carestías en las primeras décadas del siglo XIV». A: *Saitabi* XXXVII. Fac. de Geografia e Historia de la U. De Valencia. València, 1987. p. 131 a 147. En el cas concret de Barcelona va haver-hi caresties de blat el 1302, 1311, 1321-1322, 1324-1325, 1326-1327 i 1333. CÀCERES NEVOT, Juanjo. *La participació del consell municipal en l'aprovisionament cereal·ler de la ciutat de Barcelona (1301-1430)*. T.D. 2006. p. 92 a 133.

¹⁰⁸⁵ És interessant constatar que al mercat de la carn sembla no afectar-li la gran carestia de cereal del 1333 "lo mal any primer". RUBIO VELA, Agustín. «A propósito del *mal any primer*. Dificultades cerealístiques en la corona de Aragón en los años treinta del siglo XIV». A: *Estudios dedicados a Juan Peset Alexandre*. Tomo III. Universidad de Valencia. Valencia, 1982. p. 475 a 487.

¹⁰⁸⁶ AHCB CC. Ord. Esp. V-1 fol. 6 a 10.

¹⁰⁸⁷ AHCB CC. Ord. Esp. V-1 fol. 26 a 32.

¹⁰⁸⁸ AHCB CC. Ord. Esp. V-1 fol. 53v a 59.

¹⁰⁸⁹ AHCB CC. Ord. Esp. V-1 fol. 96 a 100bis.

¹⁰⁹⁰ AHCB CC. Ord. Esp. V-2 fol. 38 a 44.

XIV la diferència de preu més gran havia estat d'un 25%, en total entre el 1350 i el 1369 el preu havia pujat un 66,66%. El 1371 el preu del moltó torna a pujar taxant-se en 16 diners la lliura, dels quals 3 són d'imposició,¹⁰⁹¹ el 1372 s'arriba als 18 diners (3 d'imposició),¹⁰⁹² preu que es va mantenir fins el 1374¹⁰⁹³, aquest va ser el preu màxim que es va assolir durant aquest segle i suposa un augment del preu del moltó en vint-i-quatre anys del 100%. El més important en aquest augment del preu és que no és circumstancial, sinó que durant més de 20 anys (les dues dècades dels 70 i els 80) el preu del moltó oscil·larà entre els 16 i els 18 diners.

La resta de les carns també tenen forts augments de preu, el bou el 1350 es taxa en 5 diners dels quals 1 diner és per la imposició,¹⁰⁹⁴ el 1352 ja val 6 diners (1 imposició), el 1353 passa a 8 diners (2 imposició),¹⁰⁹⁵ arribant el 1377 a 11 diners (3 diners imposició),¹⁰⁹⁶ en total entre el 1350 i el 1477 hi ha hagut una pujada del preu del 120%. Si s'analitzen les carns de baixa qualitat com la cabra o l'ovella es veu que la pujada també va ser molt forta, proporcionalment més important fins i tot que la d'altres carns, ja que la lliura de cabra el 1350 estava taxat en 4 diners del qual 1 era d'imposició,¹⁰⁹⁷ el 1355 ja valia 6 diners (2 d'imposició)¹⁰⁹⁸ i, el 1371 arriba al seu màxim, taxant-se a 10 diners (3 d'imposició),¹⁰⁹⁹ per tant en 21 anys va patir un augment del 150%, que si descomptem l'impost es queda en un 133,3%.

Aquest espectacular augment de preus ha estat interpretat de diferent manera segons els autors que l'han tractat. Així, segons Hamilton aquesta revolució comercial es deu a un augment de l'estock d'or, com a conseqüència de l'explotació dels jaciments de Silesia i d'Hungria, del desenvolupament del comerç amb les regions productores d'or d'Àfrica del nord-est i del desenvolupament d'un sistema productiu capaç de retornar en favorable la balança comercial amb el Llevant (porta dels camps d'or de Crimea).¹¹⁰⁰ Per la seva part Vicens Vives matisa que aquesta explicació, conté causes difícilment comprovables com la favorable balança comercial amb el Llevant i oblida causes de

---

¹⁰⁹¹ AHCBC CC. Ord. Esp. V-2 fol. 72.

¹⁰⁹² AHCBC CC. Ord. Esp. V-4 fol. 4v a 12v.

¹⁰⁹³ AHCBC CC. Ord. Esp. V-4 fol. 31 a 38.

¹⁰⁹⁴ AHCBC CC. Ord. Esp. V-1 fol. 6 a 10.

¹⁰⁹⁵ AHCBC CC. Ord. Esp. V-1 fol. 26 a 32.

¹⁰⁹⁶ AHCBC CC. Ord. Esp. V-4 fol. 105 a 112v.

¹⁰⁹⁷ AHCBC CC. Ord. Esp. V-1 fol. 6 a 10.

¹⁰⁹⁸ AHCBC CC. Ord. Esp. V-1 fol. 96 a 100bis.

¹⁰⁹⁹ AHCBC CC. Ord. Esp. V-2 fol. 82v a 86.

¹¹⁰⁰ HAMILTON, Earl J. *Money, prices and wages in Valencia, Aragon and Navarra (1351-1500)*. Cambridge, Mass. 1936. p. 189 a 204.

caràcter intern com, per exemple, el desgavellament del sistema productiu, com a resultat de la Peste Negra.¹¹⁰¹ La “*gran mortaldat*” de 1348 i la sèrie d’epidèmies que li van seguir al llarg d’aquest segle i el següent, es rebel·len en l’actualitat com un dels principals factors d’aquest augment espectacular dels preus, ja que a conseqüència de la pesta mor gran quantitat de gent al camp i una bona part dels supervivents emigren a la ciutat cosa que genera una greu falta de mà d’obra al camp que al seu torn provoca un augment dels salaris i una baixada de la producció agrícola, que reverteix en un augment dels preus a la ciutat;¹¹⁰² als desgavells produïts per la pesta se li ha d’afegir els atacs i les destruccions que van patir Aragó i el regne de València (dues de les principals zones de producció ramadera) durant la guerra dels Dos Peres, fet que va agreujar el problema en aquests territoris durant els anys 60 i 70.¹¹⁰³ Als problemes al camp se li ha de sumar per una banda, l’augment de la imposició, que com s’ha vist en el capítol 4.2.1 passa de 1350 a 1369 d’un diner a tres diners per lliura de carn i per altra banda s’han de tenir en compte els desequilibris monetaris provocats per la infravaloració de la moneda de plata (el croat) enfront el florí d’or, cosa que va provocar la seva acumulació o la seva exportació, mentre es substituïa al mercat per moneda dolenta francesa, provocant l’alça dels preus del productes.¹¹⁰⁴ Finalment, en el cas particular de la carn, s’ha de tenir en compte l’augment de la demanda d’aquest producte a la ciutat com a conseqüència dels brots epidèmics, ja que com s’ha vist en el capítol 3.1 els metges recomanaven menjar carns fines en cas de malaltia, en aquest sentit és molt il·lustrativa la ordinació cridada el 1371, durant un important brot de pesta,¹¹⁰⁵ on es diu que durant la Quaresma es tallin cada dia 30 moltons a 16 diners la lliura perquè “*haie moltes gents malaltes e sie cosa necessaria que croprien carn*”.¹¹⁰⁶

El fort augment dels preus taxats no ens ha de fer oblidar que aquest augment segurament no és més que el reflex d’una creixuda més forta dels preus comercials, que

---

¹¹⁰¹ VICENS VIVES, Jaume. *Manual de Historia económica de España*. Ed. Vicens Vives. Barcelona, 3ª ed. 1964. p. 205

¹¹⁰² VILAR, Pierre. «El declive catalán de la Baja Edad Media». A: *Crecimiento y desarrollo*. Ariel. Barcelona, 4ª ed. 1980. p. 252 a 264.

FERNÁNDEZ TRABAL, Josep; RIERA MELIS, Antoni. «La crisi econòmica i social al camp». p. 119 a 131.

¹¹⁰³ Les ofensives castellanes de l’any 1362 i 1363 van causar importants destruccions tant a Aragó com al regne de València, destruccions que naturalment va afectar a la producció ramadera d’aquestes zones. Sobre el desenvolupament d’aquesta guerra veure: SUÁREZ FERNÁNDEZ, Luís; REGLÀ CAMPISTOL, Juan. «La crisis de la Reconquista (1350-1410)». p. 40 a 93.

¹¹⁰⁴ BATTLE, Carme. *Història de Catalunya; L’expansió Baixmedieval*. p. 308 a 312.

¹¹⁰⁵ El dia 3 de juny es van fer processons perquè ja feia un any que la gent moria a la ciutat de glànola i altres morts sobtades. VIÑAS, Federico; FERRÁN, Jaime; GRAU, Rosendo. *La peste bubónica; epidemia de Porto (1899) y epidemias de peste ocurridas en Barcelona*. p. 371 a 374.

¹¹⁰⁶ AHCB CC. Ordinacions Especials V-2 fol. 66.

les autoritats municipals intentaven frenar amb les taxacions. Els desequilibris entre preus taxats i preus reals van generar problemes d'abastament, ja que els carnisers en algunes ocasions poc conformes amb la taxació feta pels consellers deixaven de servir carn, almenys de manera legal. D'aquesta segona meitat del segle XIV no s'han conservat registres de deliberacions on apareguin els conflictes entre els carnisers i els consellers a causa dels preus, tal i com apareixeran al segle XV, però sí ha quedat constància de diversos anys on va haver problemes d'abastament de carn a la ciutat de Barcelona, la qual cosa va generar caresties, en una conjuntura d'alça continuada dels preus. Així, l'any 1366 per ordre dels primogènits s'ordena a tots els carnisers de la ciutat i fins i tot els mercaders, "*per bé de la cosa pública de la ciutat de Barchinona, en la qual ha gran minve de carns que tot carnisser e encare mercader de la dita ciutat que haien bestiar moltons, bous e altre bestiar acostumat de tayllar en la dita haien amenar o fer amenar dins los termens de la dita ciutat lo dit bestiar...*", seguidament s'ordena que els carnisers que tinguessin els seus ramats a la Cerdanya o en altres llocs de Catalunya els havien de tenir a la ciutat en quinze dies, els que els tenien fora de Catalunya tenien un termini de vint-i-cinc dies per portar-los a la ciutat, també es prohibia als carnisers vendre els seus ramats per evitar portar-los a la ciutat i únicament es permetia als mercaders vendre el seu bestiar a un carnisser, perquè aquest ho tallés a la ciutat.¹¹⁰⁷ Aquesta crida del veguer deixa ben clar que els carnisers no volen tallar carn a la ciutat i que és necessària una mesura de coerció per poder tenir abastades les taules de carn; ja que, segurament el desequilibri entre els preus taxats i els preus reals de les carns induïa als carnisers a no vendre carn. Probablement el desabastament obeïa a dues raons, per una banda era una mesura de pressió dels carnisers sobre els propis consellers perquè pugessin els preus, com es veurà, aquest mètode els carnisers el faran servir de manera habitual al segle XV i; per altra banda, es va donar perquè amb la venda els carnisers no aconseguïen uns guanys acceptables i van decidir retenir els seus ramats a l'espera de temps millors.¹¹⁰⁸

L'any següent, el 1367, a l'escassetat de carn se li suma el trasllat a la ciutat el 10 de novembre de 1367 de la Cort General de Catalunya, que es celebrava a Vilafranca del

---

¹¹⁰⁷ AHCB CC. Llibre del Consell vol. XXIII fol. 34.

¹¹⁰⁸ Durant l'any 1366 es va convocar un parlament del braç reial a la ciutat de Barcelona, però no es probable que fos el causant directe de la crida d'aquesta ordinació, ja que aquest parlament es va convocar el 18 de setembre pel 26 de setembre i l'ordinació es va fer pública el 4 d'agost. CONDE, Rafael; HERNÁNDEZ, Ana; RIERA, Sebastià; ROVIRA, Manuel. *Fonts per l'estudi de les Corts i els Parlaments de Catalunya; catàleg dels processos de Corts i Parlaments*. A: *Les Corts a Catalunya*. Dep. de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1991. p. 31.

Penedès; com diu l'ordinació del veguer cridada el 18 de desembre “*per manament del Senyor Rey, per bé a la cosa pública de la ciutat de Barchinona, en la qual ha minve de carns, que con en la dita ciutat haia moltes gents axí per la presència del dit Senyor, com per la celebració de la Cort General de Cathalunya, qui en la dita ciutat se celebre, per ço lo dit Senyor mana que tot canisser e encara mercader de la dita ciutat qui haien bestiar, moltons bons e altre bistiari acostumat de tayllar en la dita ciutat haien a amenar o fer amenar dins los termens de la dita ciutat lo dit bistiari...*”¹¹⁰⁹ Per tant aquest any, s’afegeixen als probables desequilibris entre els preus taxats i els preus reals, l’afluència d’una gran quantitat de gent a la ciutat amb molt de poder adquisitiu, cosa que va agreujar encara més el problema d’abastament de carn que la ciutat venia arrossegant des de l’any anterior.

Sembla que no va haver més problemes d’abastament greus fins el 1371, quan, com ja s’ha vist, la ciutat va ser fortament sacsejada per un brot pestífer el que va multiplicar la demanda de carn. En començar la quaresma, el 21 de febrer, davant la carestia de carn que patia la ciutat, els consellers van cridar una ordinació on obligaven als carnissers de Barcelona a servir, entre tots, 30 moltons diaris en 3 taules a 16 diners la lliura;¹¹¹⁰ quan la última taxació del moltó, del 16 de gener del mateix any, fixava el preu en 15 diners. Quan va acabar-se la quaresma, va començar la temporada de carn i va retornar el preu del moltó a 15 diners la lliura, els consellers van preveure dificultats d’abastament a la ciutat, així que, l’1 d’abril de 1371, els consellers a través del mostassaf van cridar una ordinació on obligaven a tots els carnissers a portar els seu bestiar a la ciutat de Barcelona. En aquesta ocasió, aquells que tinguessin el bestiar a la vegueria de Barcelona o del Vallès l’havien de tenir a la ciutat el divendres següent a la crida, els que ho tinguessin a la resta de Catalunya, tenien un termini de 15 dies i els que ho tinguessin fora de Catalunya, tenien 25 dies per portar-lo a la ciutat, si no ho feien així perdrien els seus ramats o el preu equivalent.¹¹¹¹ Sembla que l’ordinació no va ser gaire efectiva, almenys a llarg termini, ja que l’11 d’agost els consellers van haver de

---

¹¹⁰⁹ AHCBC CC. Llibre del Consell vol. XXIII fol. 34.

¹¹¹⁰ AHCBC CC. Ordinacions Especials V-2 fol. 66.

¹¹¹¹ Aquesta ordinació va provocar aquest any un conflicte jurisdiccional entre el veguer i el mostassaf sobre qui havia de cridar aquesta ordinació que obligava als carnissers a portar el seu bestiar a la ciutat per tallar-lo. Al final la crida la van fer els dos oficials, però a partir d’aquest any la crida la farà el mostassaf. “*Dijous a III dies d’abril del dit any los Consellers e prohombres attenents que el honrat en Pere Grimant veguer de Barchinona diu e allega que el present ban se devie cridar per ell e no per lo dit mostaçaf per ço com ell a ordinació dels consellers e prohombres semblant ban a cridar . Ara hoiats per manament del mostaçaf ordonaren los Consellers e prohombres de la ciutat per be de la cosa pública, d’aquella en la qual ha minva de carns...*” AHCBC CC. Ord. Esp. V-2 fol. 70v.

pujar el preu de la lliura de moltó 1 diner, situant-lo en 16 diners, apropant així, el preu taxat al preu real del mercat i posant solució al problema d'abastament que patia la ciutat.

Només set anys després, el 20 de gener de 1378, es torna a cridar l'ordinació que obliga als carnisers a portar el seu bestiar a la ciutat, sembla que perquè altra vegada s'havia produït un desequilibri entre el preu taxat i el preu real del moltó i faltava carn de cara al carnestoltes; de fet, el 1375, s'havia produït una pujada general de les carns, el moltó havia passat de 16 diners a 17 diners la lliura, el bou de 10 a 11, el boc castrat de 12 a 13 diners.¹¹¹² Segurament aquestes pujades eren, com en ocasions anteriors, el reflex de pujades de preus més fortes que els consellers es resistien a acceptar i que van donar com a resultat una nova carestia i la proliferació del mercat negre. Així, el 20 de febrer 1378 els consellers criden una ordinació on prohibeixen a tots els carnisers vendre carn fora de les carnisseries i,¹¹¹³ si bé, ja s'havien cridat altres anys ordinacions similars a aquesta, mai s'havia imposat una pena tan forta per aquest fet, 100 sous o 100 dies al castell. El mateix dia, una altra ordinació obliga als carnisers a tallar tanta carn com els ordenarà el mostassaf, la qual cosa indica que els consellers tenien problemes per mantenir abastades les taules de carn.¹¹¹⁴ Un altre problema que s'aguditzava en els moments de carestia de carn és el de la gent amb menys recursos que vol comprar petites quantitats de carn i no ho aconseguia ja que als carnisers els interessa vendre quantitats importants de carn i, sobretot, els interessa assegurar-se que un animal escorxat serà completament venut, ja que sinó poden perdre molts diners. Aquesta necessitat de vendre tot l'animal que escorxen ve donada, perquè, per una banda si no el venen en el dia o com a màxim el dia següent, ja no el poden vendre i, per altra banda, com la imposició de la carn es paga segons el pes de l'animal sencer després de l'escorxament, si no aconseguen vendre tota la carn de l'animal escorxat perden els

---

¹¹¹² Entre el 1474 i el 1476 es dona el període més difícil del segle XIV a Catalunya, una carestia d'àmbit mediterrani va acabar desencadenant una autèntica catàstrofe. Una onada de calor i de dèficit de pluges va arrasar dues collites a successives al Languedoc, Provença, Cerdenya, la Itàlia central i la Corona d'Aragó, mentre pujava el preu del blat del nord d'Europa. A la sequera s'ha de sumar la invasió de l'infant Jaume de Mallorca des de França i la revolta sarda, el que va agreujar entre octubre de 1374 i febrer de 1375 els efectes de la crisi a Catalunya. RIERA I MELIS, Antoni. *Crisis frumentarias y políticas municipales de abastecimiento en las ciudades catalanas durante la Baja Edad Media*.

¹¹¹³ "Ara hoiats per manament del mostaçaf ordonaren los Consellers e prohoms de la ciutat que alcun carnisser o altre persona no gos tallar carn de moltó ne altre carn en algun loch fora les carniceries públiques de la dita ciutat, axí que totes les dites carns se haien a tallar en les dites carniceries públicament sots ban de ·C· sous per cascuna vegada que contrafarà e noresmenys stiga pres en lo castell del veguer de Barchinona". AHCBC CC. Ordinacions Especials V-4 fol.117v.

¹¹¹⁴ AHCBC CC. Ordinacions Especials V-4 fol.117v.

diners de la imposició. Com a conseqüència d'aquests dos fets als carnisers els interessa vendre per encàrrec a gent que compri importants quantitats de carn, especialment en moments en que els preus taxats i els preus reals estan desequilibrats i el seu guany està molt ajustat. Per aconseguir que la població amb menys recursos tingui accés al mercat de la carn els consellers es veuen forçats a crear una sèrie d'ordinacions que es reforcen en èpoques de carestia, així, el 16 de febrer de 1378 s'obliga als carnisers que "*per rahó de la fretura de la carn dels moltons qui vuy és*" la meitat de cada moltó que tallin l'hauran de vendre en peces petites "*per ço que les gentes pobres e altres pusquen haver la dita haia a tallar e vendre per menut a les gentes la meytat de la carn dels dits moltons que desfarà ne vendrà o vendre farà cascun die*".¹¹¹⁵ Aquesta ordinació ve a reforçar ordinacions anteriors que ja obligaven als carnisers a tallar petites quantitats de carn per a la gent amb menys recursos. Ja el 1338 una ordinació obliga als carnisers a vendre les seves carns a qui li demani i en la quantitat que li demani;¹¹¹⁶ el 1352 s'obliga als carnisers que venen bou i vedell a tallar la meitat de la peça al detall; el 1369, després de les dues primers caresties importants de carn, es fa una ordinació que obliga als carnisers a fer peces de carn d'un diner i de dos diners "*a ops d'auçels*",¹¹¹⁷ això sí, els permeten vendre aquesta carn una mica més cara "*que la dita carn que vendran a ops d'auçels puxen vendre menys de pes*".¹¹¹⁸ Aquest mateix any, el 1369, s'ordena als carnisers vendre el cabrit a pes, principalment perquè els compradors puguin adquirir peces petites "*e que haien a fer dinada*", ja que la carn de cabrit era la més apreciada a l'hora de fer front a les malalties.¹¹¹⁹ Finalment, el 1372 apareix la primera ordinació que obliga als carnisers a tallar petites quantitats de carn perquè pugui menjar la gent amb menys recursos de la ciutat "*qui tayl carns en la ciutat per vendre que haie a vendre a tota persona pobre e a tot menestral e altre qualsevol persona qui li-n deman dinad e -II dinades*",¹¹²⁰ clar precedent de l'ordinació cridada el 1378.

Entre el 1378 i el 1380 van passar dos anys de relativa calma, fins que, el 3 d'abril de 1380, els consellers a través del mostassaf tornen publicar la crida que obliga als

---

¹¹¹⁵ AHCB CC. Ordinacions Especials V-4 fol.116v.

¹¹¹⁶ "*que tot carnicer deia vendre de totes les carns demunt dites a cascuna persona segons la quantitat que-n querran enaxí que faça demanda o aytant com ne vuyta a tota persona qui-n li-n deman.*" AHCB CC. Llibre del Consell, vol. XVI fol. 18.

¹¹¹⁷ Segurament es tractava de carn destinada als ocells de pressa utilitzats en la cetreria.

¹¹¹⁸ AHCB CC. Ordinacions Especials V-2 fol. 38 a 44.

¹¹¹⁹ AHCB CC. Ordinacions Especials V-2 fol. 48 i 48v.

¹¹²⁰ AHCB CC. Ordinacions Especials V-2 fol. 88.

carnissers a portar tots els seus ramats a la ciutat de cara a la pròxima Pasqua i prohibia treure bestiar de la ciutat,¹¹²¹ a la vegada també publicaven les ordinacions que obligaven als carnissers a tallar tanta carn com els digués el mostassaf¹¹²² i a no tallar carn fora de les carnisseries.¹¹²³ De fet, sembla que durant tota la dècada dels 80 la pujada dels preus de la carn al mercat (especialment la del moltó) va ser molt forta, mentre que les taxacions mantenien el preu intentant frenar aquesta pujada, donant com a resultat caresties periòdiques que es van anar repetint al llarg de tota la dècada. Així, el 19 d'agost de 1382 es torna a cridar l'ordinació que obliga als carnissers a portar els seus ramats a la ciutat perquè hi ha carestia de carn a la ciutat.¹¹²⁴ Cinc anys després, el 6 de febrer de 1387, es repeteix la crida,¹¹²⁵ aquest mateix dia per reforçar l'ordinació i acabar veritablement amb la carestia es puja el preu de la lliura de moltó que passa de 17 a 18 diners la lliura.¹¹²⁶ La carestia no es va solucionar i el 30 de desembre d'aquest mateix any 1387 es torna a exigir als carnissers que portin els seus animals a la ciutat.¹¹²⁷ L'ordinació que obliga als carnissers a portar el seu bestiar a la ciutat perquè hi ha carestia de carn a la ciutat es crida per última vegada en aquest segle el 23 de desembre de 1389.¹¹²⁸ Sembla que després d'aquesta data els preus del mercat havien començat a baixar i s'havia relaxat la tensió que havia entre les taxacions fetes pel municipi i els preus reals. Així sabem que, el 1391, la carn de moltó estava taxada en 16 diners, taxació que queda en 14 diners quan es rebaixa la imposició de 3 diners a 1 diner (després de la destrucció del call);¹¹²⁹ per tant, en només dos anys el preu del moltó havia baixat un 22,2%, sense que aquesta rebaixa comportés problemes d'abastament a la ciutat.

Es pot concloure que, tot i que durant la primera meitat del segle XIV els preus de les carns van ser bastant estables, van començar a aparèixer els primers símptomes de que en moments concrets la ciutat té problemes per abastar-se de carn; així, el 1315, les ordinacions que controlen el desenvolupament de mercats negres s'endureixen, mentre els preus pateixen un període de certa inestabilitat que dura tota la dècada dels anys 20.

---

¹¹²¹ AHCBC CC. Ordinacions Especials V-7 fol. 25 i 26.

¹¹²² AHCBC CC. Ordinacions Especials V-7 fol. 9v.

¹¹²³ AHCBC CC. Ordinacions Especials V-7 fol. 12v.

¹¹²⁴ AHCBC CC. Ordinacions Especials V-7 fol. 66 i 66v.

¹¹²⁵ AHCBC CC. Ordinacions Especials V-8 fol. 13v.

¹¹²⁶ AHCBC CC. Ordinacions Especials V-8 fol. 4 i 4v.

¹¹²⁷ AHCBC CC. Ordinacions Especials V-7 fol. 91

¹¹²⁸ AHCBC CC. Ordinacions Especials V-7 f. 102

¹¹²⁹ AHCBC CC. Llibre del Consell vol. XXV fol. 48.

Tot i això, els veritables problemes d'abastament de carn no arriben a la ciutat fins la segona meitat del segle.

A partir de 1350 els preus de les carns comencen a pujar de manera imparable, aquesta crescuda els consellers la intenten frenar o almenys retardar-la mitjançant les taxacions, el problema esdevé quan entre els preus taxats i els preus reals hi ha una diferència suficient com perquè als carnisers no els interessi tallar carn, en aquest moment hi ha problemes d'abastament i carestia de carn a la ciutat. Davant les caresties els consellers opten per la via de la coerció obligant als carnisers a servir carn si no volen perdre els seus ramats, no sembla que aquest sistema donés gaires resultats, perquè hi ha anys on l'ordinació s'ha de cridar dues vegades perquè no s'ha acabat amb la carestia i en altres ocasions els consellers acaben per pujar els preus, per intentar retornar l'equilibri al mercat. El que no fan els consellers es embargar el bestiar o la carn per vendre-la al preu taxat, o comprar ells mateixos el bestiar, com fan amb el blat.¹¹³⁰ En el cas de la carn els consellers es limiten a intentar obligar als carnisers a mantenir la ciutat abastada de carn a través, com ja s'ha dit, de la coerció i de la cessió, en una continua lluita per contenir els preus.

La ciutat de Barcelona va patir caresties de carn entre l'any 1366 i l'any 1389 de manera més o menys cíclica, que va de períodes d'un, dos a set anys, per exemple entre el 1366 i 1371 es van donar quatre caresties; entre el 1378 i el 1382, es van donar tres, i entre el 1387 i el 1389 es van donar dos.¹¹³¹ Aquestes caresties i les contínues pujades de preus que no creixien al mateix ritme que els salaris devien generar molt de descontent i tensió entre la població,¹¹³² tensió que va desembocar en els luctuosos fets de 1391 i en la ràpida reacció del municipi barceloní abaixant els impostos per tal de rebaixar el preu de la carn i d'altres aliments bàsics i, així, apaivagar el descontent de la ciutat.¹¹³³ Tot i el conflicte de 1391, en començar els anys 90 els preus ja havien deixat

---

¹¹³⁰ CURTO I HOMEDES, Albert. *La intervenció municipal en l'abastament de blat d'una ciutat catalana: Tortosa, segle XIV*. Fund. Salvador Vives Casajuana. Barcelona, 1988. p. 85 a 90.

¹¹³¹ Durant aquests anys com s'ha anat veient també va haver caresties de blat, però en cap cas coincideixen amb els desabastaments de carn, ja que els processos comercials i les zones d'aprovisionament no eren iguals i per tant les caresties responien a desequilibris diferents. A Tortosa va haver-hi escassetat de blat els anys 1368, 1369, 1374, 1376, 1384 i 1386. CURTO I HOMEDES, Albert. *La intervenció municipal en l'abastament de blat d'una ciutat catalana: Tortosa, segle XIV*. p. 213 a 221. A Barcelona va haver caresties els anys, 1374-1375, 1380, 1384, 1385-1386, TUTUSAUS I CANALS, Pau. *Un "mal any" en la ciudad de Barcelona (1374-1375)*. Tesi de llicenciatura inèdita. 1986. p. 52 a 59. CÀCERES NEVOT, Juanjo. *La participació del consell municipal en l'aprovisionament cereal·ler de la ciutat de Barcelona (1301-1430)*. T.D. 2006. p. 140 a 161.

¹¹³² CARRÈRE, Claude. *Barcelona 1380-1462, un centre econòmic en època de crisi*. Vol.II. p. 151.

¹¹³³ BATLLE, Carme. *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*. p.

de pujar i ja no es produïen tants desequilibris entre els preus taxats i els preus reals, cosa que va evitar noves caresties.

4.3.4 Preus i problemes d'abastament durant el segle XV

Durant el segle XV els consellers no fan gaires ordinacions noves per regular el mercat de la carn i es segueixen les que s'havien anat creant al llarg del segle XIV, només en casos puntuals es crearà alguna ordinació nova o es reformarà alguna anterior. De la mateixa manera, la última taxació general dels preus es fa el 1393, després d'aquesta data en molt poques ocasions es modificaran els preus de totes les carns i sempre es farà a partir dels preus establerts el 1393. L'única carn a la qual se li taxarà el preu anualment serà la carn de moltó, la taxació de la qual es farà a través de les assegurances que cada any signaran els consellers i els carnisers de Barcelona. Aquestes assegurances es conserven a la sèrie Manual de Consell de Cent, encara que també n'hi ha a la sèrie Notularum i a Administració municipal de la carn. Aquests contractes juntament amb el Registre de Deliberacions són les dues fonts principals a partir de les quals s'analitzarà l'evolució dels preus i els problemes d'abastament de carn que va patir la ciutat durant aquest segle.

Tot i que el final del segle XIV va ser d'una relativa calma en quant a l'abastament de carn a la ciutat, el nou segle va començar amb una carestia i una tibant negociació a causa dels forts impostos que requeien sobre la carn. Aquest conflicte, que s'ha analitzat en el capítol anterior,¹¹³⁴ va causar la primera carestia de carn del segle XV i es va solucionar quan, mitjançant amenaces (com construir carnisseries noves i arrendar-les a estrangers), els consellers van aconseguir trencar el front dels carnisers convencent a una part dels mateixos perquè signessin una assegurança on es comprometien durant tot l'any següent a tallar cada dia moltons o altres bèsties (segons les taules), al preu estipulat pel consell.

Aquesta és la primera assegurança que signen els consellers durant el segle XV, però no és la primera assegurança que signen els consellers de Barcelona. Ja que durant el segle XIV, concretament els anys 1348 i 1349, es van signar dues assegurances on els

---

¹¹³⁴ Veure capítol 4.2.2 i també CARRÈRE, Claude. *Barcelona 1380-1462, un centre econòmic en època de crisi*. P. 319 nota 9.

carnissers de Barcelona mitjançant un protocol notarial es comprometien a talla carn de moltó de Pasqua fins a Carnestoltes als preus establerts a l'assegurança.¹¹³⁵ Aquestes dues assegurances, però, van restar com un fet aïllat i no va ser fins el començament del segle XV, que les assegurances van esdevenir el mètode habitual que tenien els consellers per assegurar l'aprovisionament regular de carn de la ciutat de Barcelona. Així, l'assegurança de l'any 1400 és la primera de tot un seguit de protocols que consellers i carnissers signaran al començament de la temporada de carn i que marcaran les expectatives de consum de carn de moltó per bona part de l'any. En aquesta primera assegurança els carnissers només especifiquen el nombre de taules que es comprometen a tenir a abastades de carn, taules que moltes vegades no són només de moltó, sinó que també poden ser de cabres, bocs i ovelles com la que es compromet a abastar en Jaume Posas a la Boqueria.¹¹³⁶

Tot i la signatura de l'assegurança de tallar carn per part dels carnissers, la tensió durant els anys següents continua, així el 1403 i el 1405 els consellers es tornen a fer eco al Consell de Trenta de les queixes dels carnissers perquè no s'ha suprimit la imposició dels menuts.¹¹³⁷ El descontent dels carnissers o d'una part dels mateixos amb el govern municipal no va impedir que durant aquests anys es signessin les assegurances de tallar carn. Així, el 1402, un total de tretze carnissers va assegurar 23 taules, de les quals la majoria eren de moltó, una era de bous, vedells i cansalada i una altra era de cabrits. Aquests carnissers es comprometen a tallar tots els dies excepte els divendres des del 3 de març (dia en que es signa l'assegurança) fins al dia 13 de desembre (Santa Llúcia), per tant durant la primavera, l'estiu i la tardor. Entre tots els carnissers es van comprometre a tallar 205 moltons diaris; així, si acceptem que entre aquestes dues dates pot haver uns 224 dies de venda de carn, durant la temporada els carnissers estimen vendre uns 45.920 moltons, que com diu Claude Carrère suposa un impressionant ramat.¹¹³⁸ Entre els carnissers que signen l'assegurança hi ha notables diferències, hi ha carnissers que poden tallar diàriament trenta moltons, com en Pere Ferrer o en Pere Oliver i, d'altres en canvi no tallen més de set o vuit com, en Jaume Citjar o en Bernat Rourich; en general la majoria dels carnissers disposen de més d'una taula per tallar

---

¹¹³⁵ AHC.B. CC. Manual, XIII – 8 fol. 16 i 33.

¹¹³⁶ AHC.B. CC. Llibre del Consell vol. XXVIII fol. 12v.

¹¹³⁷ AHC.B. CC. Llibre del Consell vol. XXVIII fol. 53 i 105.

¹¹³⁸ CARRÈRE, Claude. *Barcelona 1380-1462, un centre econòmic en època de crisi*. p. 320 a 322.

carn, servint una mitjana de 20 moltons per carnisser.¹¹³⁹ Com es veurà, amb el pas del segle el negoci s'anirà repartint més entre els carnisseres i, cada vegada hi haurà més carnisseres a les assegurances tallant menys bèsties per dia.

El 1403 els consellers signen una nova assegurança que, en general, sembla molt més optimista, ja que els carnisseres preveuen tallar un total de 339 moltons diaris, en un total de 37 taules, regentades per 17 carnisseres.¹¹⁴⁰ Aquesta assegurança es va fer en un ambient de tensió, tot i el cert optimisme que regnava entre els carnisseres; així per exemple, un dels carnisseres signants, en Pere Ferrer, fa constar que la previsió li sembla excessiva i demana que en el futur s'ajusti més a la realitat "*Protesta lo dit Pere que com lo dit nombre fos excessiu ni fos tret en esdevenidor a conseqüència*", el mateix fa en Guillem Santpol, un altre carnisser, al mateix document. A la vegada, els consellers, seguien meditant la idea de comprar algunes taules de carnisseria per evitar les pressions dels carnisseres en moments de carestia.¹¹⁴¹ Per tant, tot i la imatge d'optimisme que pot donar l'assegurança, la tensió entre els carnisseres i els consellers continuava ben viva.

El 28 de febrer de 1405 els carnisseres tornen a demanar als consellers la supressió de la imposició sobre els menuts, idea que es refusada novament per part del Consell de Trenta, el qual dóna als consellers plens poders per cercar noves vies de pressió per evitar el desabastament de carn a la ciutat.¹¹⁴² Tot i l'ambient de tensió, el 29 de març ja s'està signant l'assegurança de tallar carnes a la ciutat, si bé en aquesta ocasió els carnisseres no especifiquen el nombre de bèsties que escorxaran cada dia.¹¹⁴³ Encara que s'ha signat l'assegurança, la pressió dels carnisseres sobre els consellers per pujar els preus i rebaixar les impositcions de la carn continuen. Per contrarestar aquesta pressió els consellers decideixen permetre tallar carn a carnisseres de fora de la ciutat.¹¹⁴⁴

---

¹¹³⁹ AHCB Administració municipal de la carn. XXXV -1 lligall s. XIV i XV.

¹¹⁴⁰ AHCB Administració municipal de la carn. XXXV -1 lligall s. XIV i XV.

¹¹⁴¹ AHCB CC. Llibre del Consell vol. XXVIII fol. 53.

¹¹⁴² Entre d'altres mesures de pressió el consell de Trenta dóna permís als consellers a gastar el que creguin necessari per comprar algunes taules de carnisseria per controlar el mercat de la carn a la ciutat. AHCB CC. Llibre del Consell vol. XXVIII fol. 105

¹¹⁴³ AHCB Administració municipal de la carn. XXXV -1 lligall s. XIV i XV.

¹¹⁴⁴ "*Ara hoiats tot hom generalment que us fa a saber l'onrat en Miquel Ça Bastida, mostaçaf de la ciutat de Barchinona, per ordinació dels honorables consellers e prohombres de la ciutat de Barchinona que tots carnisseres estranys qui volran tallar carnes de moltó, de bou, de vadells, e altres carnes escorxadisses en la dita ciutat seran ben acullits e ben tractats en aquella e hauran taules franques en que tallen les dites carnes, e encara seran defeses de tot hom qui injustament les volgués fer tort o sobres algunes.*" AHCB CC. Registre d'Ordinacions IV-5 fol. 32.

Els problemes d'abastament de començaments del segle i les conseqüents tensions entre els carnisers i el municipi probablement es van donar, per una banda per la pujada de les imposicions en els últims anys del segle XIV i, per altra banda, per la invasió del comte de Foix el 1396 que va provocar importants destruccions a les zones ramaderes de Lleida, les quals van repercutir en la producció ramadera de la zona i en conseqüència en el preu del bestiar.¹¹⁴⁵

Al final de la primera dècada del segle XV, sembla que els consellers havien aconseguit una certa pau amb els carnisers; ja que a les mesures de pressió contra el monopoli posades en pràctica pels consellers de Barcelona se li va sumar una època de certa abundància de bestiar. Així, el 22 de juny de 1409, els consellers després d'un any d'abundància de carns i de la signatura d'una bona assegurança,¹¹⁴⁶ decideixen rebaixar un diner totes les carns i obliguen tallar a pes l'anyell, única carn que encara es tallava a ull; ja que consideraven que els carnisers portaven alguns anys guanyant molt i que les carns tenien uns preus massa alts “*que, com per gràcia de Deu la ciutat fos al present habundosa de carns e açò per la gran provisió que los carnicers hi havia feta e los fors d'aquelles fos massa excessiu, atés lo temps en que ara erem, que ves e deliberàs lo dit Consell sobre los fors de les carns qui en Barchinona se tallen...*”

Durant les dues dècades següents sembla que no va haver gaires conflictes entre els carnisers i els consellers i, tampoc hi va haver caresties importants. De fet, les fonts resten mudes durant aquests dos decennis, l'única dada que tenim és la que ens aporten les assegurances que es van anar fent durant aquests anys. Una de les novetats interessants en aquesta dècada és que a partir del 1411 es prohibeix taxativament tallar carn de moltó a la ciutat de Barcelona als carnisers de la ciutat que no signessin l'assegurança, en canvi sí que es permetia tallar carn a qualsevol comerciant que no habités a la ciutat sempre i quan confessés al mostassaf sota jurament l'origen de les carns que pensava tallar a la ciutat.¹¹⁴⁷ Per tant, a partir d'aquesta data els carnisers que no signaven l'assegurança només podien tallar carn de moltó durant els mesos d'hivern. Anys després, el 1424, l'assegurança es fa per primera vegada des de la primavera

---

¹¹⁴⁵ Veure capítol 4.2.1, sobre la invasió del comte de Foix: SUÁREZ FERNÁNDEZ, Luís; REGLÀ CAMPISTOL, Juan. «La crisis de la Reconquista (1350-1410)». A: *Historia de España (Ramón Menéndez Pidal)*. Espasa-Calpe. Madrid, 1966. p. 577 a 580.

¹¹⁴⁶ L'any 1408 es van assegurar 218 moltons diaris a 19 taules, tallats per 9 carnisers. El 2 d'abril de 1409 es van assegurar 255 moltons, a 23 taules, tallats per 11 carnisers. AHCB Administració municipal de la carn. XXXV -1 lligall s. XIV i XV.

¹¹⁴⁷ AHCB CC. Notularum XIV-1 fol. 32.

(març, abril), normalment coincidint amb la Pasqua, fins a la quaresma de l'any següent; per tant, els carnisers asseguraven la venda de moltó durant tot l'any carnal, així, a partir d'aquest any, els carnisers que no signaven l'assegurança del moltó, no podien tallar aquest tipus de carn en tot l'any.¹¹⁴⁸

Entre el 1410 i el 1427 les assegurances són molt desiguals però tot i això la documentació no reflecteix conflictes entre els consellers i els carnisers. Entre el 1410 i el 1416 les assegurances mostren un mercat de la carn bastant estable, ja que a totes les ordinacions s'asseguren més o menys el mateix nombre de moltons diaris (l'any que s'asseguren menys són 228 i el que s'asseguren més són 248), a més el nombre de carnisers que es compromet es bastant estable oscil·lant entre els 11 de 1411 (any en el qual s'asseguren 248 moltons diaris) i els 8 de 1414 (any en el qual s'asseguren 228 moltons diaris). El 1417 l'assegurança va patir un important sotrac, aquest any el nombre total de moltons assegurats per dia és de 109 (un nombre molt inferior a l'habitual) i només sis carnisers es comprometen a tallar aquest tipus de carn.¹¹⁴⁹ Aquesta crisi va ser ràpidament solventada i el 1419 vuit carnisers asseguraven tallar 256 moltons a 18 taules.¹¹⁵⁰ Aquesta assegurança va ser però, el màxim de la nova dècada de començava, ja que a partir d'aquest any totes les assegurances aniran baixant d'una manera continuada fins la crisi de 1427; així, el 1421, 11 carnisers tallaran 225 moltons diaris,¹¹⁵¹ el 1424, 11 carnisers tallaran 215 moltons,¹¹⁵² el 1425, 11 carnisers tallaran 210 moltons,¹¹⁵³ el 1426, 11 carnisers tallaran 193 moltons.¹¹⁵⁴ Aquest ambient de decadència esclata en conflicte el 1427.

El 1427 els consellers preparen, com tots els anys, el protocol perquè els carnisers assegurin la venda de carn, però en el primer esborrany, del 22 de març, només signen en Jaume Lastis¹¹⁵⁵ i en Pere Oliver,¹¹⁵⁶ dos dels carnisers amb més tradició i poder a

---

¹¹⁴⁸ AHCBC CC. Notularum XIV-1 fol. 313.

¹¹⁴⁹ AHCBC CC. Notularum XIV-1 fol. 193.

¹¹⁵⁰ AHCBC Administració municipal de la carn. XXXV -1

¹¹⁵¹ AHCBC Administració municipal de la carn. XXXV -1

¹¹⁵² AHCBC CC. Notularum XIV-1 fol. 313.

¹¹⁵³ AHCBC CC. Notularum XIV-2 fol. 9.

¹¹⁵⁴ AHCBC CC. Notularum XIV-2 fol. 26.

¹¹⁵⁵ En Pere Lastis apareix per primera vegada a la documentació a l'assegurança de 1407 on signa associat amb en Alis, comproment-se a tallar entre els dos 20 moltons diaris en dues taules de la carnisseria del Pont de Campderà; el 1409, ja signa ell sol per dues taules, comproment-se a tallar 20 moltons diaris; el 1411 es compromet a tallar 35 moltons diaris; el 1413 passa a 40; el 1415 sabem que té arrendades 5 taules de carnisseria on talla 40 moltons; el 1416 ja no és en Pere Lastis qui assegura sinó en Jaume Lastis, probablement el seu fill, qui assegura tallar 40 moltons diaris en 4 taules. El 1426 només assegura 3 taules i 30 moltons diaris, els mateixos que assegura el 1427.

l'ofici, la resta dels carnisers, no signen i els seus espais resten buits en el protocol.¹¹⁵⁷ El mes següent, concretament, el dia 16 d'abril, en Bernat Carner, carnisser de Barcelona i en Antoni Monistrol, pescador, ciutadà de Barcelona, es comprometen a tallar o fer tallar carn de moltó a la ciutat de Barcelona durant tot un any a partir del dia de Pasqua, a canvi d'un préstec sense interès que els fa el Consell; que han de retornar el dia de Pasqua de l'any següent. Concretament, en Bernat Carner assegura dues taules, una a la carnisseria Major i l'altra a la carnisseria del Mar, entre les dues taules es compromet a tallar 40 moltons diaris, a canvi el Consell li fa un préstec a través de la Taula de Canvi de 1.100 lliures de moneda barcelonina de tern.¹¹⁵⁸ Per la seva banda, en Antoni Monistrol, es compromet a tallar 20 moltons diaris a la carnisseria del Pla d'en Lull a canvi d'un préstec de 275 lliures barcelonines, que com el seu col·lega havia de retornar a la Taula de Canvi el dia de Pasqua de l'any següent.¹¹⁵⁹

Probablement, aquest any més carnisers van signar l'assegurança a canvi del préstec que donava la ciutat, tot i que no s'han conservat els documents; aquest mètode de prestar diners a un any sense interessos als carnisers perquè puguin comprar el bestiar es repetirà assíduament al llarg del segle quan els carnisers tinguin dificultats per signar l'assegurança. Sembla que, aquest any 1427 va ser el punt i a part d'un cicle depressiu que havia començat el 1419, quan els carnisers després del momentani sotrac de 1417, havien recuperat l'optimisme, optimisme que es va anar esllanguint al llarg de la dècada, ja que cada any asseguraven menys carns fins arribar al punt en que els carnisers no van ser capaços de signar l'assegurança. Aquesta pèrdua de confiança dels carnisers en el mercat, coincideix amb una pèrdua de confiança dels arrendadors de la imposició en el mateix mercat, ja que com s'ha vist en el capítol anterior, durant aquests anys els arrendadors de la imposició de la carn arrosseguen cada vegada més deutes

---

¹¹⁵⁶ En Pere Oliver apareix a la documentació per primera vegada el 1400, quan assegura dues taules, una a la Cocorella i altra al Call; el 1403 assegura conjuntament amb el seu fill, qui també es diu Pere Oliver, dues taules on es compromet a tallar 30 moltons diaris. Els anys següents segurament ja és el seu fill qui assegura les taules, el 1407 assegura 40 moltons diaris en dues taules, el 1409 associat amb Bartomeu Codina asseguren entre els dos 4 taules on es comprometen a tallar 45 moltons diaris, el 1413 ell sol es compromet a tallar 40 moltons diaris, el 1419 passa de tallar a dues taules a tallar a cinc taules, comproment-se a tallar a aquestes cinc taules 85 moltons diaris, el 1421 baixa a tres taules i a 48 moltons diaris, el 1424 torna a les 3 taules i 30 moltons, el 1425, dues taules i 25 moltons, el 1426 torna a assegurar 30 moltons a 2 taules, que és el que assegura el 1427.

¹¹⁵⁷ AHCB CC. Notularum XIV-2 fol. 36.

¹¹⁵⁸ AHCB CC. Notularum XIV-2 fol. 82. En Bernat Carner sabem que va tornar el préstec, ja que sota el document de debitori s'adjunta l'època de pagament del deute.

¹¹⁵⁹ AHCB CC Notularum XIV-2 fol. 82v.

amb el municipi i, el 1429 és l'últim any en que s'arrenda la imposició.¹¹⁶⁰ Sembla que durant aquest començament de segle, però, principalment durant la dècada dels anys 20, hi ha hagut una caiguda progressiva del consum de carn, cosa que posa en una tessitura difícil als propis carnisers que han de preveure al començament de la temporada les vendes de l'any.

Després d'aquests anys depressius, el 1429, els carnisers signen una bona assegurança, ja que onze carnisers es comprometen a tallar a 25 taules, 242 moltons,¹¹⁶¹ que contrasten amb els 193 de 1426. Tot i això, les previsions van ser massa optimistes i les vendes de la temporada de 1429-1430 segurament no van anar gaire bé, perquè l'any següent, el 1430, només s'asseguren 21 taules, tot i que els carnisers són pràcticament els mateixos, compromentent-se a tallar 180 moltons.¹¹⁶² Tres anys després, el 19 de març de 1433, els consellers expliquen al Consell de Trenta que els carnisers es neguen a signar l'assegurança si es rebaixa un diner el preu de la carn de moltó, tot i que, segons diuen els consellers "*fos gran abundancia de bestiar en tota la terra*"; al final de moltes discussions els carnisers accepten rebaixar un diner el preu de la carn si els consellers rebaixen un diner la imposició de la carn, ja que esperen que una rebaixa dels preus activi el consum. El Consell de Trenta accepta la proposta i les carns queden amb una imposició de tres diners la lliura i un preu d'onze diners, cosa que fa que els clients les comprin per 14 diners la lliura, acceptada també la proposta pel Consell de Cent, un total de 8 carnisers signen l'assegurança compromentent-se a tallar entre tots 211 moltons diaris.¹¹⁶³

L'any següent, el 4 de març de 1434, el Consell de Trenta preveient conflictes amb els carnisers ordena als consellers que els obliguin a signar una assegurança com la de l'any anterior i si no que s'actui amb força contra ells. Finalment, sembla que no va caldre coaccionar als carnisers perquè el 15 de març ja havien signat l'assegurança de tallar moltó un total de 10 carnisers que es comprometen a tallar 201 moltons diaris.¹¹⁶⁴ Aquest any 1434 les vendes de carn segurament van anar força malament perquè l'any següent, el 1435, la signatura de l'assegurança va ser especialment conflictiva. En començar les negociacions els carnisers es neguen a fer l'assegurança amb les condicions que els hi proposen els consellers: tallar el moltó a 15 diners la lliura a canvi

---

¹¹⁶⁰ Veure capítol 4.2.1.

¹¹⁶¹ AHCBC CC. Notularum XIV-2 fol. 91.

¹¹⁶² AHCBC CC. Notularum XIV-2 fol. 164.

¹¹⁶³ AHCBC CC. Registre de Deliberacions II-1 f. 7v.

¹¹⁶⁴ AHCBC CC. Registre de Deliberacions II-1 f. 54.

d'un préstec sense interès. Així, el 18 de març els carnisers estan a la presó del veguer, mesura de pressió adoptada pels consellers per tal de coaccionar-los i forçar-los a signar l'assegurança en les condicions decidides pel Consell de Trenta. Tot i la presó, els carnisers resisteixen i, el 2 d'abril encara estan a la presó "*ab cadenes als colls e grillons en les cames*", donat que, tot i les coaccions les negociacions no avancen, els consellers envien el mostassaf (que és l'oficial que millor coneix el mercat i amb qui més relació tenen els carnisers) perquè negociï amb ells les condicions en les quals signarien l'assegurança, ja que el temps passa, la Pasqua s'apropa i el govern municipal no es pot arriscar a que arribi la Pasqua i a les taules no hi hagi carn de moltó, com diuen ells mateixos "*la Pascha és propter e que no és temps de massa matichaiar*". Així, el Consell de Trenta a contracor decideix acceptar l'acord al que ha arribat el mostassaf amb els carnisers, segons el qual durant cinc mesos tallaran el moltó a 15 diners la lliura (dotze per a ells i tres d'imposició) i els altres cinc mesos el tallaran a 16 diners; a més la Taula de Canvi els farà un préstec sense interès a retornar la pròxima Pasqua. Ara bé, el Consell deixa ben clar que aquesta decisió la prenen perquè estan en una situació compromesa, però que de cara al futur s'han d'iniciar les negociacions abans, perquè els carnisers no tinguin l'avantatge del temps, a més també recomanen de cara a les pròximes assegurances buscar fora de la ciutat alternatives als carnisers de Barcelona. L'assegurança amb aquestes condicions la signen 18 carnisers, que es comprometen a tallar un total de 192 moltons a 8 taules, a canvi d'un préstec que puja als 5.450 florins.¹¹⁶⁵

Els anys següents sembla que no hi va haver tants problemes per signar l'assegurança. El 1436 es mantenen els preus, una part de l'any es vendrà el moltó a 16 diners la lliura i una altra part a 15 (els consellers van aconseguir que la part de l'any en que es venia a 15 diners fos la més llarga, de l'1 de juny al 25 de desembre) en total aquest any es van assegurar 219 moltons diaris;¹¹⁶⁶ la qual cosa indica que l'any anterior les vendes havien anat bé. De l'any 1437 no s'ha conservat tot el text de l'assegurança, però sabem que es va signar l'11 de març.¹¹⁶⁷ No va ser fins el 1438 quan tornen a aparèixer els conflictes entre els carnisers i el govern municipal, en aquest cas el primer símptoma de que alguna cosa anava malament va aparèixer el 28 de gener de 1438, quan els carnisers demanen als consellers que els deixin pujar 1 diner el preu de

---

¹¹⁶⁵ AHCBC CC. Registre de Deliberacions II-1 f. 88.

¹¹⁶⁶ AHCBC 1F. Administració municipal de la carn. XXXV -1, lligall segles XIV i XV.

¹¹⁶⁷ AHCBC 1F. Administració municipal de la carn. XXXV -1, lligall segles XIV i XV.

la carn de moltó durant la quaresma perquè la ciutat estigués millor abastada de carn, la proposta es refusada pels consellers, en considerar que els carnisers ja havien fet l'assegurança a 15 diners la lliura i que a més els beneficis del diner anirien a parar a la confraria dels carnisers (que és qui rep els beneficis de la venda de carn durant la quaresma), per tant consideren que no té gaire sentit la demanda dels carnisers.¹¹⁶⁸ Cap al mes de març, quan comencen les negociacions de la nova assegurança, els carnisers tornen a la càrrega; en aquesta ocasió els carnisers argumenten que han pujat els drets de pas a la frontera d'Aragó, que ara els demanen 18 diners per cap, cosa que ha encarit el trajecte del bestiar des de les fires i els mercats de les zones productores i que, en pujar el cost de la mercaderia ells també han de pujar els preus, ja que sinó perdrien diners. Els consellers, davant les queixes dels carnisers diuen que el dret de pas d'Aragó ja estava establert l'any anterior però, tot i això, ofereixen als carnisers que durant mig any venguin el moltó a 15 diners la lliura i l'altre meitat a 16 diners; els carnisers no accepten l'oferta dels consellers i demanen un préstec o una pujada dels preus.¹¹⁶⁹ Finalment, el 21 d'abril els consellers accepten oferir un préstec sense interessos als carnisers, a tornar per la festa de Sant Joan Baptista de l'any següent, gràcies a aquest préstec les dues parts arriben a un acord. En total signen l'assegurança 8 carnisers que es comprometen a tallar a 19 taules un total de 212 moltons diaris, amb un préstec de 5.020 florins.¹¹⁷⁰

Els anys 1439 i 1440 són d'una relativa calma, però les negociacions entre els consellers i els carnisers es continuen fent en un ambient molt hostil per les dues parts, especialment per part del municipi, que desconfia profundament dels carnisers. De fet, durant els anys 30 l'ambient entre els carnisers i el govern municipal va ser de creixent hostilitat i, tot i que no va haver problemes greus d'abastament, el mercat es va mostrar molt inestable. Les principals causes de la inestabilitat van ser, la doble pressió a la que estaven sotmesos els carnisers, a causa, per una banda de les despeses de compra i trasllat del bestiar (despeses creixents a causa de l'augment de la conflictivitat pel pas dels ramats barcelonins) i per altra banda, de les ajustades taxacions dels consellers. De fet, als carnisers els interessava mantenir uns preus baixos per estimular el consum, però a la vegada els preus havien de cobrir les despeses i donar-los un guany suficient, per això els interessava una preus bons i unes impositcions baixes, en canvi als

---

¹¹⁶⁸ AHCBC CC. Registre de Deliberacions II-2 f. 14.

¹¹⁶⁹ AHCBC CC. Registre de Deliberacions II-2 f. 18v i 19.

¹¹⁷⁰ AHCBC CC. Registre de Deliberacions II-2 f. 22.

consellers els interessava unes impositcions altes (per cobrir el deute de la ciutat) i uns preus baixos per evitar aldarulls.

Durant la dècada següent, el fet més destacat és l'aparició de mercaders de fora de la ciutat disposats a proveir de carn la ciutat a millor preu del que oferien els carnisers de Barcelona, sempre a canvi d'un préstec públic. L'aparició d'aquests mercaders debilita la posició dels carnisers enfront els consellers a l'hora de negociar els preus de la carn i fa que en moltes ocasions una part dels carnisers, suposem que sense gaire entusiasme, es sumin a les assegurances firmades per aquests mercaders, evitant així quedar fora del negoci durant un any sencer.

El primer comerciant estranger que accepta fer-se càrrec d'una part del negoci de la carn de la ciutat apareix el 1441, ofereix tallar 120 moltons diaris a quatre taules de la ciutat a un preu d'onze diners la lliura més la impositció, la qual cosa suposa que el consumidor pagarà 14 diners per la lliura de moltó, per tant, ofereix retornar al preu de 1434, rebaixant en dos diners els preus màxims que s'estaven pagant en els últims anys. A canvi d'aquesta oferta demana un préstec de 4.000 florins a retornar en dotze terminis, un cada mes de 333 florins, 3 sous i 8 diners. El Consell de Trenta accepta aquesta oferta i a més s'ofereix a donar-li de prima 50 florins com agraïment pel seu oferiment. Ara bé, per tal de no deixar als carnisers de la ciutat fora del negoci durant tot un any, accepten que tots els carnisers de Barcelona que vulguin tallar moltó aquest any es puguin sumar a l'assegurança, sempre i quan acceptin el preu establert, a canvi ells també rebran un préstec proporcional al seu volum de negoci.¹¹⁷¹

L'Any següent, un altre comerciant s'ofereix a participar d'una manera important en el negoci de la carn a la ciutat de Barcelona fent una interessant oferta als consellers. D'aquest cas ens ha arribat més documentació que del cas anterior i, per tant, es pot fer un anàlisi més acurat de tot l'afer. El 15 de febrer de 1342 els consellers presenten al Consell de Trenta a en Esteve Guimerà, comerciant de Lleida, qui s'oferia a tallar moltons a 14 diners la lliura (inclosa la impositció) a set taules durant dos anys, de Sant Joan a Sant Joan, a canvi d'un préstec de 4.000 florins; ara bé, si els carnisers de Barcelona volen participar en el negoci, ell rebrà un préstec proporcional a les taules que assegurí.¹¹⁷² L'assegurança amb n'Esteve Guimerà es va signar el 24 de febrer, en ella el comerciant accepta tallar moltons tots els dies “*en lo ivern com en lo estiu*”,

---

¹¹⁷¹ AHCB CC. Registre de Deliberacions II-2 f. 148v.

¹¹⁷² AHCB CC. Registre de Deliberacions II-2 f. 174.

inclosa la quaresma “*cascon jorn de les coresmes*” a set taules situades a la carnisseria Major, a preu de 14 diners la lliura, durant dos anys, a canvi rebrà un préstec de 4.000 florins, recolzat per bones fermances. Ara bé, també accepta que per sobre d’ell a l’hora de signar l’assegurança tenen preferència els carnisseres de Barcelona, per això fins a vuit dies després de la Pasqua no sabrà a quantes taules podrà tallar definitivament durant aquests dos anys, ja que si els carnisseres volen assegurar en les condicions proposades pels consellers tindran dret a assegurar fins a 10 taules, de les 14 que hi ha disponibles i, per tant, en Esteve Guimerà només podrà tallar a 4 taules, aquestes quatre taules, però, les té assegurades facin el que facin els carnisseres de Barcelona. En cas que se li redueixin les taules per tallar també se li reduiria de manera proporcional el préstec concedit per la ciutat. Finalment, sembla que en Esteve no va assegurar les set taules perquè la ciutat només li va prestar 3.000 florins i no pas els 4.000 promesos.¹¹⁷³ D’aquest mateix any també s’ha conservat l’assegurança de dos carnisseres de Barcelona, en Bernat Carner i en Joan Carner que el 22 de juny (per tant fora del termini establert pels consellers) van assegurar dues taules, compromentent-se a tallar 20 moltons diaris a canvi d’un préstec de 1.000 florins.¹¹⁷⁴ Sembla que n’Esteve Guimerà no va poder complir la seva promesa de tallar carn de moltó durant dos anys, ja que l’any 1443 els carnisseres de Barcelona tornen a signar l’assegurança de tallar moltó a 15 diners la lliura, per tant, han aconseguit pujar el preu un diner, compromentent-se entre tots a tallar 196 moltons diaris, en un total de 16 taules, a canvi d’un préstec de 3.050 florins.¹¹⁷⁵

Fins el 1445 no torna a haver-hi més dades, aquest any els carnisseres tornen a assegurar la venda de carn de moltó per tot un any. De fet, fins el 1449 no hi ha problemes en l’assegurança i els carnisseres cada any asseguren més carn per dia; en un període d’augment progressiu del consum, que també es reflecteix en les impositcions, les quals durant tot aquest temps es continuen arrendant sense problemes. Així, l’any 1445, 10 carnisseres asseguren tallar 205 moltons diaris a 25 taules; l’any 1446, 11 carnisseres asseguren tallar 293 moltons diaris a 27 taules; el 1447, són 309 els moltons que es comprometen a tallar cada dia, un total de 13 carnisseres a 27 taules; el 1448, 13 carnisseres es comprometen a tallar 317 moltons a 30 taules. Aquest període ascendent acaba el 1449, aquest any els carnisseres signen abans de Sant Joan l’assegurança per 14 diners la lliura, però al juliol els consellers fan saber al consell de Cent que hi ha

---

¹¹⁷³ AHCB 1F. Administració municipal de la carn. XXXV -1, lligall segles XIV i XV.

¹¹⁷⁴ AHCB CC. Manual XIII-17 fol. 4v.

¹¹⁷⁵ AHCB CC. Manual XIII-17 fol. 35 a 44v.

desequilibris en el negoci de la carn, ja que abans de Sant Joan s'havia concordat amb els carnisseros l'assegurança de tallar moltons a 14 diners la lliura a canvi d'una ajuda per part dels consellers però, aquesta ajuda no s'havia pogut donar i els consellers es plantegen si no seria millor canviar l'assegurança i permetre als carnisseros tallar una part de l'any a 14 diners i l'altra a 15; plantejat el problema pels consellers, el Consell de Trenta no accepta la proposta dels consellers i manté el preu de les carns.¹¹⁷⁶ Un mes després, l'11 d'agost, els carnisseros fan saber als consellers que estan tenint veritables problemes per la competència deslleial que es fan els uns als altres; així, diuen que si tallar a 14 diners ja és un preu molt ajustat, hi ha carnisseros, tant de Barcelona, com de fora, que estan tallant a un preu inferior a l'estipulat, aquesta competència està trencant el mercat i molts carnisseros estan perdent molts diners i, això, repercutirà en una menor oferta a la ciutat i en l'acaparament del mercat per part d'alguns carnisseros, cosa que en definitiva serà perjudicial per la ciutat. El Consell de Trenta després d'escoltar als consellers decideix prohibir a qualsevol carnisser tallar carn de moltó a un preu inferior a 14 diners.¹¹⁷⁷ Sembla, però, que la prohibició no es té gaire en compte i l'11 de desembre els carnisseros es tornen a queixar perquè dos carnisseros, un de fora de la ciutat i un altre barceloní (aquest últim dels que havien signat l'assegurança), continuen tallant carn de moltó a un preu inferior als 14 diners, la qual cosa està causant greus problemes econòmics a la resta de carnisseros de la ciutat, problemes que, tornen a advertir, repercutiran en el bon abastament de carn de cara al futur.¹¹⁷⁸ Sembla que en aquesta dècada de creixement s'havia produït una greu divisió en el si de l'ofici de carnisseros, divisió que estava provocant problemes als carnisseros més petits enfront dels grans carnisseros que es podien permetre preus més ajustats en tenir major volum de vendes. Aquesta divisió al si de l'ofici sortirà a la llum de manera clara, l'any següent, el 1450, quan arribi fins a la reina l'enfrontament obert entre dos dels més importants carnisseros de la ciutat, en Joan Citjar¹¹⁷⁹ i en Guillem Rabós,¹¹⁸⁰ quan aquest últim,

---

¹¹⁷⁶ AHCBC CC. Registre de Deliberacions II-5 f. 151.

¹¹⁷⁷ AHCBC CC. Registre de Deliberacions II-5 f. 158.

¹¹⁷⁸ AHCBC CC. Registre de Deliberacions II-6 f. 27v.

¹¹⁷⁹ Descendent d'una antiga nissaga de carnisseros, el 1349 un tal Jaume Citjar assegura tallar carn de moltó a la ciutat de Barcelona, el 1400, el seu fill en Jaumet Citjar, també assegura tallar moltó a una taula. En Jaume Citjar (fill) apareix a les assegurances sempre tallant a una taula al voltant de 10 moltons diaris fins el 1424. El 1425 en el seu lloc apareix en Joan Citjar, probablement un dels seus fills, qui en poc temps es convertirà en un dels principals carnisseros de la ciutat. El 1425 en Joan Citjar es compromet a tallar 10 moltons a una taula, sembla que va sortir reforçat del cicle depressiu de finals dels anys 20, perquè el 1429 apareix a l'assegurança amb tres taules i comprometent-se a tallar 25 moltons diaris. El 1435 compromet cinc taules i 48 moltons diaris. El 1449 havia compromés 3 taules amb un volum de

presumptament, va intentar que segrestessin a en Joan Citjar en el seu peregrinatge a Roma.¹¹⁸¹

La dècada dels 50 comença en un ambient de crisi; així, a la divisió dels carnisers, que s'aguditza el 1452,¹¹⁸² (probablement vinculada al clima de divisió social que es vivia a la ciutat)¹¹⁸³ se li suma la guerra que des de 1445 enfrontava a la Corona d'Aragó amb Castella, que tot i que es va destacar més per les intrigues de palau que pels fets militars, en moments puntuals les operacions bèl·liques es van desenvolupar a importants zones ramaderes.¹¹⁸⁴ La guerra ajuda a pujar els preus del bestiar a les fires i mercats ramaders i aguditza els problemes dels carnisers, pressionats pels preus del bestiar, les taxacions municipals de la carn i la pròpia competència dels companys; així, el 1454, en arribar la Busca al govern del municipi va encarregar a dos mercaders la realització d'una investigació sobre el nombre de moltons, ovelles, cabrits i porcs venuts a Barcelona durant un any, sobre la quantitat necessària per al consum normal i sobre les causes del funcionament deficient del sistema tradicional.¹¹⁸⁵ No ens ha arribat el resultat de la recerca, però el que sabem és que no va donar gaire resultat, ja que el 1455 el govern municipal fracassa estrepitosament planificant l'aprovisionament de carn a la ciutat de Barcelona.

El 1455 les negociacions per la firma de l'assegurança de tallar moltons van ser molt confuses, per una banda els carnisers es van presentar desunits, ja que uns van oferir tallar a 15 diners durant tot l'any començant el dia de Pasqua, altres accepten tallar a 14 diners però començant a partir de Sant Joan, altres a 14 diners a partir de Pasqua però

---

venda diari de 40 moltons. Tindrà un paper molt destacat durant la guerra com a principal abastador de carn de la ciutat i, sortirà del conflicte com el carnisser més important de la ciutat.

¹¹⁸⁰ Apareix a la documentació per primera vegada el 1433, assegurant tallar 35 moltons diaris a 4 taules, arriba a assegurar cinc taules per tallar 60 moltons diaris, el 1449 havia assegurat a 2 taules 20 moltons.

¹¹⁸¹ AHCB CC. Registre de Deliberacions II-7 f. 3.

¹¹⁸² El 1452 mentre que la majoria dels carnisers venen la carn a 14 diners, alguns carnisers la venen a 13 i fins i tot a 12, presentant-se un carnisser als consellers disposat a vendre carn de moltó a 12 diners a dues taules a canvi d'un préstec de 300 o 400 florins. AHCB CC. Registre de Deliberacions II-8 f. 25.

¹¹⁸³ El 1453 en Guillem Rabós apareix conjuntament amb altres carnisers, entre els quals no es troba en Citjar, rebuts en audiència per en Galceran de Requesens a qui li demanen una revisió dels tancaments de pastures al delta del Llobregat. AHCB CC. Diversorum XV-3 fol. 190.

Igualment mentre que en Citjar es destaca durant la guerra com a proveïdor de carn de la ciutat, en Guillem Rabós desapareix de la documentació després dels anys 50.

¹¹⁸⁴ L'any 1450 la guerra es va centrar a la zona muntanyenca entre Aragó i Conca i l'any 1452 l'exercit castellà va conquerir Villaroya i Villaluenga i va arrasar Aragó fins a Daroca i Teruel VICENS I VIVES, Jaume. *Els Trastàmars (segle XV)*. p. 158 i 159.

¹¹⁸⁵ Manual de Novells Ardits, II. P. 178, 180 i 181 citat per: BATLLE, Carme. *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*. p. 293.

amb un préstec, etc.¹¹⁸⁶ Els consellers van aprofitar la divisió dels carnisers per intentar treure el màxim profit, així que, van intentar forçar l'assegurança a 14 diners i amb un préstec mínim si fos imprescindible. Cap a final de març els carnisers s'havien unit una mica més i la majoria havien fet saber als consellers que no tallarien carn a menys de 15 diners la lliura, els consellers veient això havien començat a tractar per separat amb alguns carnisers i amb alguns grans propietaris agrícoles disposats a tallar a 14 diners la lliura. Els carnisers, en veure els moviments dels consellers van témer quedar-se fora del negoci durant tot un any, així que van decidir acceptar la proposta del consell si a canvi prohibia la venda de carn a la ciutat de Barcelona per part d'estrangers i si els feia un préstec de 500 florins; els consellers van acceptar.¹¹⁸⁷ Tot i l'acord els carnisers no es van voler arriscar gaire a l'hora de signar l'assegurança, així, el 20 de març, només es van assegurar 132 moltons diaris, que havien de tallar 13 carnisers a 19 taules.¹¹⁸⁸ A la vegada que es signava aquesta assegurança, es signava una altra on els carnisers especialitzats en bovins es comprometien a tallar cada dia, bous, vaques i vedells a 10 diners, el bou i la vaca i a 11 el vedell, tot i que sense especificar taules, ni nombre de bestiar per dia.¹¹⁸⁹ Aprofitant que havien aconseguit baixar el preu del moltó i els bovins els consellers van rebaixar també el preu de la resta de les carns un diner.¹¹⁹⁰

Aquesta política de rebaixa artificial dels preus es va demostrar que era un error en no gaire temps, el 18 de setembre per la tarda no hi havia carn a la ciutat, la situació entre la població es va anar tibant fins al punt que els consellers temien “*que no•s seguís algun scàndol*”, davant el descontent popular els consellers havien empresonat alguns carnisers i havien enviat al mostassaf a buscar moltons als corrals dels carnisers per posar-los a la venda, el resultat de l'escorcoll va ser molt preocupant ja que el mostassaf “*feu relació que troba fort poch (···) los dits moltons qui•s trobaven de present qui scassament basterien a quatre jorns per provisió de la dita ciutat*”. Al dia següent els consellers i el mostassaf compareixen davant el Consell de Trenta per donar explicacions de la difícil situació, el Consell en no trobar una solució immediata al problema commina els consellers i el mostassaf a pressionar amb totes les seves eines els carnisers perquè mantinguin abastada la ciutat, tal i com s'havien compromès, a la

---

¹¹⁸⁶ AHCB CC. Registre de Deliberacions II-9 f. 91.

¹¹⁸⁷ AHCB CC. Registre de Deliberacions II-9 f. 94.

¹¹⁸⁸ AHCB CC. Manual XIII-19 f. 90.

¹¹⁸⁹ AHCB CC. Registre de Deliberacions II-9 f. 94. AHCB 1F. Administració municipal de la carn.

XXXV -1, lligall segles XIV i XV.

¹¹⁹⁰ AHCB CC. Registre de Deliberacions II-9 f. 98.

vegada es crea una comissió per veure de trobar una solució al problema.¹¹⁹¹ El 29 d'octubre la comissió encarregada d'estudiar els problemes d'abastament de carn de la ciutat de Barcelona presenta els seus resultats al Consell de Trenta, notificant-los que els carnisers no poden mantenir el negoci venent el moltó a 14 diners la lliura “*ans hi són molt perdents*” ja que a l'hivern els moltons són més prims “*e considerades les messions e despeses que fan los dits carnicers no•s poden salvar a donar la lliura del moltó a XIII diners ni encare bé a XV*”. Escoltades les explicacions dels dos portaveus de la comissió encarregada d'investigar el cas, el Consell decideix pujar un diner la lliura de moltó a partir de l'1 de novembre, per tant durant la resta de la temporada la lliura de moltó es vendrà a 15 diners la lliura.¹¹⁹²

La crisi de 1455 va ser el resultat final de la política municipal de mantenir els preus molt baixos aprofitant les pors i les divisions dels carnisers, però sense atendre gaire a la veritable dinàmica del mercat; a això se li ha d'afegir la devaluació de la moneda el 1454 que, en un mercat amb els preus tan ajustats, encara va introduir més pressió als carnisers.¹¹⁹³ Així, es pot comprovar que la oferta i el consum de carn havien anat caient des del 1449, aquesta caiguda continuada del consum estava provocant problemes als arrendadors de les imposicions que acumulaven grans deutes amb la Taula de Canvi, ja que les expectatives posades en la imposició pels inversors no es complien, aquest fet, juntament amb la crisi d'abastament de 1455 va fer que es trenqués la confiança dels arrendadors de la imposició, ja que aquesta any rera any anava perdent valor, així, la terça d'agost, setembre i octubre de 1456, tot i que els consellers van voler arrendar la imposició de la carn, no van aparèixer arrendadors.¹¹⁹⁴ De fet, els consellers de la Busca no trobaven solucions a un problema que és el peix que es mossega la cua; així, ells mateixos no volien pujar els preus per evitar queixes per part dels habitants i una baixada del consum; a la vegada, els últims governs de la Biga havien intentat rebaixar la imposició, cosa que hauria relaxat el mercat, però no van poder pel gran deute que arrossegava la ciutat i; finalment, el manteniment dels preus baixos de manera artificial arruïnava als carnisers i provocava el desabastament de la ciutat per falta d'oferta, tal i com havia succeït el 1455.

---

¹¹⁹¹ AHCB CC. Registre de Deliberacions II-9 f. 183v.

¹¹⁹² AHCB CC. Registre de Deliberacions II-9 f. 198v.

¹¹⁹³ BATLLE, Carme. *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*. p. 285 a 295.

¹¹⁹⁴ Veure capítol 4.2.2.

Passada la crisi, el març de 1456, deu carnisers asseguren tallar 168 moltons diaris a 15 diners la lliura.¹¹⁹⁵ El desembre de 1456 els consellers criden a alguns dels principals carnisers de la ciutat perquè en una setmana els hi facin una proposta d'assegurança de cara a l'any vinent; els consellers esperen que amb més temps per negociar es puguin evitar problemes com el de 1455; els carnisers, davant la proposta dels consellers, diuen que una setmana és poc temps per posar-se d'acord, però a la vegada els hi diuen que ells estaran contents de tallar a un preu amb el qual no perdin diners “*lo dit Johan Sitjar per ell e per los altres damunt dits e respós que ells no podien en tan breu temps donar resposta alguna mas ara de present responien que ells sien contents de tallar a for que no perdessen*”.¹¹⁹⁶ Sembla que aquest any es va signar l'assegurança, tot i que no s'ha conservat. Durant l'any següent (1458) els consellers tornen a tenir problemes perquè els carnisers signin l'assegurança, ja que els consellers volen mantenir el preu de 15 diners la lliura, que consideren “*era assats rehonable*” i en canvi, els carnisers no volen signar l'assegurança amb aquest preu; tot i la disparitat de postures els consellers fan la crida per signar l'assegurança sense comptar amb la conformitat dels carnisers, a la crida els consellers amenacen als que no la volen signar que només podran vendre carn a la ciutat a dos diners menys que els asseguradors.¹¹⁹⁷ Tot i els conflictes habituals entre els carnisers i els consellers durant les negociacions sembla que, durant aquests anys i fins a l'inici de la guerra civil es signen les assegurances sense gaire problema a 15 diners la lliura de moltó.¹¹⁹⁸

La guerra civil catalana que enfrontà a la Generalitat amb el rei Joan II va suposar un trasbals molt fort pel comerç de carn a la ciutat de Barcelona, ja que es van tallar bona part de les rutes que comunicaven la ciutat amb les zones productores de bestiar, alguns carnisers que encara mantenien obertes les vies d'aprovisionament van patir segrestos de part del seu bestiar, tant per part de l'enemic, com per part de les tropes amigues que necessitaven vitualles al front, a més va haver-hi importants destruccions a zones productores de bestiar, etc. Tots aquests fets van provocar pujades desorbitades dels preus a la ciutat i, fins i tot, durant l'últim any de guerra Barcelona va patir una important carestia de carn.

---

¹¹⁹⁵ AHCB CC. Manual XIII-19 fol. 123.

¹¹⁹⁶ AHCB 1F. Administració municipal de la carn XXXV-1, lligall segles XIV i XV.

¹¹⁹⁷ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 11 fol. 63.

¹¹⁹⁸ No ens ha arribat cap assegurança d'aquests anys però totes les referències aparegudes al Registre de Deliberacions apunten cap aquest fet. AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 11 fol. 63; i Registre de Deliberacions, II- 12 fol. 107.

L'any que comença la guerra, el 1462, es va signar l'assegurança probablement al mes de març, després d'agres negociacions on el fantasma de la guerra i els perjudicis que aquesta podia ocasionar al mercat ja hi estaven presents; així, els carnisers a l'hora de proposar els preus als consellers els hi diuen que “*si guerra serà de Castella o de França ab Cathalunya que no y sien tenguts*”.¹¹⁹⁹ La guerra va començar amb tota la seva cruesa a l'abril i, molt aviat es van formar dos fronts: un al nord, obert per les tropes franceses, aliades del rei i, l'altre a l'oest, amb l'entrada del rei per les comarques de Lleida. A l'octubre la guerra ja es deixava sentir amb força al mercat de la carn; el 12 d'octubre, després de quasi un mes de setge a la ciutat de Barcelona per part de les tropes reialistes i franceses, els carnisers de la ciutat demanen al Consell de Trenta que puguin pujar un diner el preu de la carn de moltó, de 15 a 16 diners, ja que, a causa de la creació del cabessatge i de la guerra “*per no poder haver bestiar de les parts hon lo solien haver per causa dels inimichs*” tenen moltes més despeses i no guanyen el suficient per mantenir abastades les taules. Els consellers accepten la reclamació dels carnisers i afegeixen un diner al preu oficial del moltó.¹²⁰⁰ El 1463 els consellers donen un crèdit d'11.000 lliures als carnisers perquè puguin abastar de carn la ciutat,¹²⁰¹ a penes tenim més notícies fins el 1471, a part de les captures de bestiar als germans Joan i Rafael Citjar, que es destaquen com uns dels principals proveïdors de carn de la ciutat al llarg de tot el conflicte bèl·lic.¹²⁰²

El 12 de setembre de 1471 els consellers fan saber al Consell de Trenta que a causa de la pressió que exercien les tropes reialistes i de les captures de bestiar que patien els carnisers, aquests no volien arriscar-se a portar els seus animals a la ciutat, ja que amb el preu que s'havia taxat la carn de moltó no els interessava córrer el risc perquè perdien més del que guanyaven. Els carnisers demanaven com a preu correcte per tenir ben abastada la ciutat de carn, 18 diners la lliura de moltó, però el Consell decideix pujar-lo només a 17 diners la lliura, per tant el preu passa de 16 a 17 diners la lliura.¹²⁰³ La situació de Barcelona a la guerra s'agreuja en pocs mesos, el 26 de novembre de 1471 es tanca el cercle sobre Barcelona i comença el setge de la ciutat, a partir d'aquest moment les comunicacions de la ciutat amb l'exterior seran molt difícils, ja que només

---

¹¹⁹⁹ AHCBC CC. Registre de Deliberacions, II- 14 fol. 92.

¹²⁰⁰ AHCBC CC. Registre de Deliberacions, II- 15 fol. 36v.

¹²⁰¹ AHCBC CC. Registre de Deliberacions, II- 15 fol. 132v .

¹²⁰² De 45 cartes sobre captures de bestiar enviades o rebudes per la ciutat al llarg de la guerra, 28 tenen a veure amb ramats d'en Joan o en Rafael Citjar.

¹²⁰³ AHCBC CC. Registre de Deliberacions, II- 20 fol. 132.

li queda oberta la via marítima com la principal i quasi exclusiva via d'aprovisionament. En aquestes condicions, el 28 de març de 1472, els consellers davant les dificultats que tenen els carnisers per aprovisionar la ciutat de carn, ja que “*sens grans treballs, perills e salconduits e altres despeses moltes no podien ésser portades, ne entrar en la present ciutat...*” decideixen pujar el preu de totes les carns perquè els carnisers assumeixin el risc de portar-les a la ciutat. Així, el cabrit, el moltó i el vedell es taxen a 20 diners la lliura, el bou a 16 diners i la cansalada a 18 (pagant-se per primera vegada més barata que la carn fresca, ja que la seva via habitual d'entrada era per mar), en aquestes circumstàncies excepcionals els preus arriben a uns màxims històrics que no es superaran durant la resta del segle.¹²⁰⁴ De fet, el 10 d'octubre, poc abans de la firma de la capitulació, els consellers envien una carta a Maó, demanant vitualles desesperadament, entre aquestes, demanen carn perquè “*façe un any no sich menge carn, si donchs no per ventura cosa infinidament dampnosa a molts malalts que tenim*”¹²⁰⁵ cosa que demostra que tot i la pujada dels preus, l'últim any de la guerra va ser molt difícil abastar la ciutat de carn. El 16 d'octubre de 1472 es va signar la capitulació de Pedralbes amb la qual es va donar per conclosa la contesa civil, tot i que la guerra va continuar, ara contra França (per la recuperació del Rosselló i la Cerdanya) i contra el comte de Pallars.¹²⁰⁶

Els anys immediats a l'acabament de la guerra civil van ser d'un fort desgavell a tot el país, per una part encara quedaven dos fronts oberts, la guerra amb França que s'havia acabat amb la signatura entre Joan II i Lluís XI de la pau de Perpinyà (17 de setembre de 1473) i s'havia reobert amb una forta ofensiva del rei francès contra el Rosselló el juny de 1474¹²⁰⁷ i, la guerra amb el comte de Pallars qui, encastillat a les seves possessions pirinenques va continuar la lluita contra el monarca fins a la firma de la pau amb el nou rei, en Ferran II, el 1480.¹²⁰⁸ Tots dos conflictes van afectar greument el comerç de carn ja que van incidir a dos importants zones productores de bestiar: el Pirineu central català (Cerdanya, Capcir, etc.) i el Pirineu de Lleida. A aquests dos conflictes oberts se li va afegir la generalització dels atacs als ramats de Barcelona per part d'un gran nombre de senyors feudals catalans aprofitant la posició de debilitat de la

---

¹²⁰⁴ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 21 fol. 36v.

¹²⁰⁵ AHCB CC Lletres Closes VI-25 fol. 143.

¹²⁰⁶ VICENS I VIVES, Jaume. *Els Trastàmars (segle XV)*. p. 184 i 185.

¹²⁰⁷ VICENS I VIVES, Jaume. *Els Trastàmars (segle XV)*. p. 184 i 185.

¹²⁰⁸ SÀNCHEZ i VILANOVA, Llorenç. *Hug Roger III; últim comte del Pallars*. Història i cultura del Pallars. Lleida, DL. 1986. p. 48 a 59.

ciutat de Barcelona després de la guerra.¹²⁰⁹ En aquest context els carnisers van voler mantenir alt el preu del moltó, ja que si no, consideraven que perdien diners; així, el 21 de març de 1475, els carnisers es van negar a signar l'assegurança a 17 diners la lliura de moltó, dels quals a ells els hi quedaven 13 diners,¹²¹⁰ les raons per les quals no van voler acceptar aquest preu eren “*per causa de la disposició en que estan los comdats de Rosselló e de Serdanya, e encare per quant lo comte de Pallars ha retuda la terra, e corre quescun die en les parts d’Urgell per les quals rehons, e altres los dits carnicers han recusat fer dita seguretat*” ja que el preu al que han trobat el bestiar “*en les fires que are•s són tengudes en Urgell*” no els permet tallar a 17 diners sense perdre, per això demanen que s’augmenti un diner el preu de la lliura de moltó. El Consell de Trenta, tot i els raonaments fets pels carnisers, no accepta la proposta dels consellers i els ordena que no pugin el preu del moltó.¹²¹¹ Com que no s’arriba a un acord, els carnisers no signen l'assegurança però, arriba la Pasqua i els consellers temen que no es talli carn a la ciutat, ja que els carnisers no volien tallar a 17 diners la lliura; per evitar que la ciutat quedés desabastada de carn de moltó durant les festes, cosa que podia provocar aldarulls, els consellers van tractar amb els principals carnisers de la ciutat, als quals els van demanar que tallessin carn durant les festes, proposta que no van acceptar; només van accedir després de que els consellers els hi preguessin molt i els hi prometessin que tractarien altra vegada amb el Consell de Trenta la pujada del preu de la carn de moltó.¹²¹² Per això, perquè ho havien promès,¹²¹³ l'1 d'abril, els consellers tornen a demanar al Consell de Trenta que els hi permeti pujar un diner el preu de la carn de moltó. El Consell de Trenta a contracor decideix cedir una mica i permet que els carnisers tallin a 18 diners durant els mesos d'abril i maig, a canvi de tallar durant els mesos de juny i juliol a 16 diners, per tornar, la resta de la temporada, als 17 diners la lliura de moltó.¹²¹⁴ Uns dies després, el 12 d'abril, davant les negociacions que els consellers porten a terme amb els carnisers i per tal de que aquests tinguin més marge per negociar, el Consell de Trenta decideix, en resolució secreta, que els consellers puguin acceptar una assegurança on els carnisers tallin a 18 diners la lliura de moltó els

---

¹²⁰⁹ Veure capítol 1.4.

¹²¹⁰ La imposició havia pujat de 3 a 4 diners la lliura l'any 1474. Veure capítol 4.2.2.

¹²¹¹ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 22 fol. 157v.

¹²¹² AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 22 fol. 158.

¹²¹³ Com molt bé diuen els consellers “*jatsia que no sia acostumat que una cosa conclosa per lo present concell, una vegada hi sia tornada, si donchs per novells respectes*” AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 22 fol. 158.

¹²¹⁴ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 22 fol. 158.

mesos de gener i febrer de l'any següent.¹²¹⁵ L'assegurança, finalment, es signa el 2 de juny i, en ella els carnisers es comprometen a tallar a 17 diners fins el 31 de desembre i, a tallar a 18 diners els mesos de gener i febrer; per tant, els consellers finalment van haver de fer servir el marge que els donava el Consell de Trenta.¹²¹⁶

El març de 1476 comença novament la negociació entre els carnisers i els consellers per signar l'assegurança de la carn de moltó, en Joan Citjar es presenta com a portaveu dels carnisers davant els consellers i refusa la proposta que aquests li fan: tallar fins el Nadal a 16 diners i de Nadal fins a Carnestoltes a 17 diners; ja que ells volen tallar a 18 diners la lliura de moltó.¹²¹⁷ Les diferències entre les dues parts no es solucionen i arriba la Pasqua sense que s'hagi signat l'assegurança, durant aquest temps els consellers han buscat carnisers a la zona de Lleida perquè substituïssin els carnisers de Barcelona,¹²¹⁸ que anomenen amb menyspreu "*en Citjar o sos sequassos*",¹²¹⁹ però la recerca no va tenir gaire èxit; per tant, quan va arribar la Pasqua la ciutat no tenia qui l'abastés de carn. És per això que el 20 d'abril els consellers fan saber al Consell de Trenta que estan buscant carnisers fora de la ciutat per abastar-la, però no en troben, per això creuen que per fer més atractiva l'oferta de tallar a la ciutat potser caldria pujar el preu un diner. Finalment, el Consell de Trenta diu que "*atesa la necessitat, axí dels malalts, com d'altres, fa conclusió e provisió que dita carn*" es pugui vendre a 17 diners fins el dia 15 de maig i si els consellers ho consideren necessari poden allargar aquest termini tot el que faci falta per tal que la ciutat romanguí abastada de carn.¹²²⁰ Sembla que, després d'aquest canvi de preu alguns carnisers de Barcelona van acceptar tallar a la ciutat, tot i considerant que el preu continuava sent baix. De fet, el 13 d'agost, els carnisers tornen a demanar als consellers que el moltó es talli a 18 diners i, justifiquen la seva demanda en les greus pèrdues que estan patint per haver de vendre a preus massa baixos "*los dits carnicers són venguts a ells dits Consellers dient que, ells perden en lo present any ensus DCCC lliures, oferints mostrar-ho a ull a ells dits Consellers*". Els consellers, per la seva banda, després de comprovar la realitat de les pèrdues dels carnisers i les poques reserves de bestiar que hi ha "*que açí vuy no ha més de CCCC moltons*" decideixen posar-ho en coneixement del Consell de Trenta, qui acaba cedint a

---

¹²¹⁵ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 22 fol. 159v.

¹²¹⁶ AHCB CC. Manual XIII-21. fol. 1v.

¹²¹⁷ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 23 fol. 28v.

¹²¹⁸ Van enviar una carta als síndics de la ciutat a Lleida i una altra carta als paers de Cervera. AHCB CC Lletres Closes VI-27 fol. 90v. i 91.

¹²¹⁹ AHCB CC Lletres Closes VI-27 fol. 90v.

¹²²⁰ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 23 fol. 32.

part de les reivindicacions dels carnisers. Així, els permet tallar el moltó a 17 diners fins a Tots Sants i de Tots Sants fins a Carnestoltes a 18 diners la lliura. Això sí, conscients de la multiplicació del frau en la venda de carn durant els últims anys, en part, a causa de la fictícia taxació dels preus i de l'alta imposició, endureixen les penes per frau, ja que el Consell de Trenta considera que, si bé s'ha vist forçat a acceptar part de les condicions demanades pels carnisers, aquests, el mínim que han de fer és no enganyar a la clientela.¹²²¹ Finalment, l'assegurança la firmen el 30 de setembre, 11 carnisers que es comprometen a tallar 139 moltons a 21 taules.

A començaments de l'any 1477 els carnisers es continuen queixant de les dificultats que tenen per abastar la ciutat de carn, ja que hi ha greus problemes de comunicació amb els mercats i les fires de les zones productores, concretament diuen “*que no poden haver bestiar sinó per la via de ponent, e d'aquella part han e passen molts perills e que quescun jorn són robats, de la part de França és tencat lo pas que no y fretura pensar*”. Les dificultats de comunicació, a causa del conflicte amb França i dels problemes de pas que provoquen les ciutats i els senyors feudals,¹²²² fa que els carnisers no acceptin una rebaixa del preu del moltó, que ells volen tallar a 18 diners. Tot i que els carnisers es van mantenir fermes (gràcies a la intervenció del mostassaf, que va mediar entre els carnisers i els consellers) aquests últims van aconseguir que els carnisers acceptessin tallar el moltó, de Pasqua fins a Tots Sants a 17 diners i, de Tots Sants fins a carnestoltes a 18,¹²²³ aquest acord va ser ratificat pel Consell de Trenta i, el 5 de maig es va signar l'assegurança. En aquesta assegurança els carnisers van ser més optimistes que l'any anterior, ja que es van comprometre a tallar 153 moltons diaris, 14 més que l'any anterior.¹²²⁴

El 1478 la negociació torna a ser molt dura perquè els carnisers continuen sense voler tallar a menys de 18 diners la lliura, per la mateixa raó que en els anys anteriors, perquè el bestiar està molt car a les fires. Però aquest any hi ha una novetat, ja que els carnisers accepten baixar el preu durant tres mesos si s'arriba a una treva o pau amb el comte de Pallars i durant sis mesos si es reobren els passos de França; a més els consellers, secretament, envien un emissari a les fires ramaderes per comprovar quins

---

¹²²¹ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 23 fol. 58v.

¹²²² Concretament el 1476 en Joan Citjar té problemes a Solsona, Boixadors i a Clariana, on li segresten tot un seguit de moltons. AHCB CC. Lletres Closes VI-27 fol. 112, 179 i 179v. AHCB CC. Cartes Comunes Originals X-40 fol. 176.

¹²²³ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 23 fol. 114.

¹²²⁴ AHCB CC. Manual XIII-21. fol. 42v.

són realment els preus de les bèsties, i l'emissari comprova que s'estan pagant 18 sous per moltons molt primis i que realment és difícil que els carnisers puguin suportar tallar a 17 diners la lliura.¹²²⁵

L'any 1479 els carnisers i els consellers després d'una negociació de l'assegurança tan aspra com l'anterior no arriben a cap acord, ja que els carnisers com a màxim accepten tallar una part de l'any a 17 diners i, l'altre a 18, mentre els consellers volen que tallin tot l'any a 17 diners, ja que no entenen que “*car en los temps passats que era la guerra de França de Massella, e grans sechades tallaven a dit for*”; per tant, finalment, el Consell de Trenta decideix que aquest any no es signi l'assegurança i que tothom qui vulgui pugui tallar a 17 diners la lliura.¹²²⁶ Després del fracàs de l'assegurança de 1479, que no es va arribar a fer, pel 1480 els consellers decideixen preparar-se amb temps i buscar estratègies a partir ja del gener; així que fan la primera reunió amb el Consell de Trenta el 27 de gener, en aquesta reunió plantegen als consellers que seria interessant fer una assegurança de tallar moltons de 16 diners la lliura a canvi d'un préstec als carnisers de 3.000 lliures, diners que es traïen de la venda de censals; el Consell de Trenta per la seva banda no ho veu clar i agraeix els esforços fets pels consellers però diu que això l'ha d'aprovar el Consell de Cent.¹²²⁷ El Consell de Cent per la seva banda tampoc aprova la proposta i nomena una comissió de quatre persones perquè l'estudiï, la proposta que ha d'estudiar la comissió s'ha millorat respecte a l'anterior, ara es planteja pagar el crèdit amb els sous dels recaptadors de la imposició, ja que aquesta a partir d'ara s'intentarà arrendar. Finalment, com que no surten arrendadors del *cabessatge*, el Consell de Trenta decideix que es faci una assegurança similar a les d'anys anteriors, per tant la lliura de moltó es vendrà a 17 diners fins el Nadal i, de Nadal a carnestoltes a 18 diners. Un total de 15 carnisers signen l'assegurança aquest any, comproment-se a tallar 162 moltons diaris.

En general en aquests anys les coses havien comencen a millorar lleument, ja que de mica en mica els carnisers havien recuperant la confiança, cada vegada s'asseguraven més moltós per dia i cada vegada asseguraven més carnisers. Com deien els consellers el 1479, les coses al camp havien millorat, hi havia “*habundancia d'erbes, d'aygües*”, a més s'havien acabat els conflictes bèl·lics, ja no hi havia guerra amb França, ni amb el comte de Pallars, per tant els ramats es podien moure amb més facilitat, la qual cosa va

---

¹²²⁵ AHCBC CC. Registre de Deliberacions, II- 24 fol. 33.

¹²²⁶ AHCBC CC. Registre de Deliberacions, II- 24 fol. 155.

¹²²⁷ AHCBC CC. Registre de Deliberacions, II- 25 fol. 19.

baixar el preu del bestiar a les fires (tot i que continuaven els problemes amb les ciutats i els senyors feudals).¹²²⁸ Per tant, durant els anys següents cada vegada els carnisers oferien més carn per dia, encara que continuava la conflictivitat entre els carnisers i els consellers a les negociacions de les assegurances, en part, perquè els consellers volien aprofitar al màxim la bonança i intentaven baixar dràsticament els preus sense tenir gaire en compte la realitat del mercat, cosa que en alguna ocasió va generar veritables problemes d'abastament.

Així, durant els primers anys de la dècada dels 80 els consellers aconseguen baixar el preu de la carn de moltó a les assegurances i a més també aconseguen que s'asseguessin un nombre creixent de bèsties per dia. El 1481, aconseguen que el moltó es vengui tot l'any a 17 diners la lliura i que s'assegurin 183 moltons diaris.¹²²⁹ El 1482, els consellers aprofitant la bonança del mercat ramader decideixen baixar dràsticament els preus i, el 12 de març, proposen als carnisers tallar a 16 diners la lliura de moltó durant un any, quan ells encara demanaven 18 diners. Com les posicions estan tan allunyades, el mateix dia de la reunió els consellers decideixen enviar emissaris a l'Urgell i a l'Empordà per cercar ramaders o carnisers que vulguin tallar a 16 diners la lliura a Barcelona.¹²³⁰ El 20 de març, dos dies abans que els emissaris a l'Urgell enviïn notícies positives dels seus contactes amb els ramaders locals,¹²³¹ els consellers arriben a un acord amb els carnisers, aquests, liderats per en Joan Citjar i en Simon Lastis decideixen acceptar l'oferta dels consellers davant el temor de quedar-se un any en blanc si eren substituïts per carnisers de fora. En un principi els carnisers no volen assegurar més de 15 taules,¹²³² però finalment asseguren 28, tot i que comprometen un nombre inferior de moltons respecte a l'any anterior: 162 diaris.¹²³³ Aquest últim any segurament el negoci va anar força bé, perquè el 1483 els consellers intenten ajustar encara més els preus i proposen als carnisers tallar a 15 diners la lliura, un preu al que no s'arribava des del 1459, els carnisers per la seva banda exigeixen que el moltó es

---

¹²²⁸ També el 1481 a causa de la millora del mercat es puja l'estandard del cabessatge a 13 lliures de pes per moltó, després que el 1478 es baixés a 12 per intentar superar les dificultats que passava el mercat. Veure capítol 4.2.2.

¹²²⁹ AHCBC CC. Manual XIII-21. fol. 113v. AHCBC CC. Registre de Deliberacions, II- 25 fol. 132v.

¹²³⁰ AHCBC CC. Registre de Deliberacions, II- 26 fol. 46.

¹²³¹ El 22 de març el correu de la ciutat envia una carta des de Tàrraga on diu als consellers que hi ha diversos ramaders disposats a tallar carn a Barcelona amb les condicions posades per la ciutat. El dia 24 envia una altra missiva on explica que ha entrat en contacte amb un altre gran ramader, que sembla però, que no està interessat i que cridarà públicament la oferta de la ciutat a la fira de Bellpuig que és una de les més importants de la comarca. AHCBC CC. Cartes Comunes Originals X-41 fol. 200 i 201.

¹²³² AHCBC CC. Registre de Deliberacions, II- 26 fol. 50v.

¹²³³ AHCBC CC. Manual XIII-21. fol. 136v.

talli a 17 diners. Sembla que en aquesta ocasió les posicions prèvies a la negociació eren estratègiques, perquè molt ràpid van arribar a un acord intermig de tallar a 16 diners la lliura.¹²³⁴ En aquesta ocasió els carnisers van ser força optimistes, cosa que demostra que el negoci anava bé, així, van assegurar un nombre de moltons per dia al que no s'arribava des d'abans de la guerra: 228.¹²³⁵ L'any 1484 va ser l'últim any del cicle alcista, després de la bonança dels darrers anys la gent era optimista, els consellers volien baixar encara més el preu del moltó, volien que es vengués a 15 diners la lliura, els carnisers en un principi es van negar, però un carnisser, en Guillem Magret, accepta la proposta i el 20 de març es compromet a tallar 220 moltons a 12 taules de la ciutat.¹²³⁶ L'actitud d'aquest carnisser trenca el front de negociació dels carnisers, que de sobte es troben fora del negoci durant un any; davant la nova situació els carnisers de Barcelona demanen poder signar l'assegurança en les mateixes condicions que en Guillem Magret, el 2 d'abril el Consell de Trenta accepta la demanda dels carnisers i els dona 10 dies per incorporar-se a l'assegurança;¹²³⁷ el dia següent, el 3 d'abril, es signa l'assegurança, un total de 15 carnisers es comprometen a tallar 106 moltons a 30 taules.¹²³⁸ En total aquest any cada dia s'havien de tallar 326 moltons diaris a 15 diners la lliura, per tant havia de ser l'any en que la ciutat tingués el millor aprovisionament de carn i a millor preu des de l'acabament de la guerra; a més aquest any per primera vegada uns particulars s'ofereixen a arrendar la imposició de la carn a bon preu després de molt de temps on ningú s'oferia, les previsions de consum per la temporada, per tant, no podien ser més optimistes. La realitat però, es demostra molt més dura; el 8 de juliol els consellers presenten davant el Consell de Trenta la situació desoladora en que es troba el mercat de la carn, els carnisers, faltant al seu jurament, havien deixat de servir carn i la ciutat estava desabastada. Els carnisers es defensen dient que una forta sequera estava castigant el país i que a més s'havia desfermat altra vegada la guerra contra el comte de Pallars;¹²³⁹ tot aquests fets havien provocat una pujada dels preus del bestiar i ells no podien fer front a aquesta pujada amb la taxació que tenien a la ciutat,¹²⁴⁰ ja que

---

¹²³⁴ AHCBC CC. Registre de Deliberacions, II- 26 fol. 145.

¹²³⁵ AHCBC CC. Manual XIII-21. fol. 145v.

¹²³⁶ AHCBC CC. Manual XIII-22. fol. 17.

¹²³⁷ AHCBC CC. Registre de Deliberacions, II- 27 fol. 46.

¹²³⁸ AHCBC CC. Manual XIII-22. fol. 20.

¹²³⁹ La rebel·lió del comte de Pallars contra el rei Ferran II comença el juliol de 1484 i acaba amb la rendició del castell de València d'Aneu el 29 de juny de 1491. SÀNCHEZ i VILANOVA, Llorenç. *Hug Roger III; últim comte del Pallars*. p. 61 a 67.

¹²⁴⁰ A tots aquests fets es sumava la revolta remença que esclatà a l'Empordà el mes de setembre de 1484 i s'anà estenent per Osona i el Gironès fins arribar a final d'any al Vallès. Cap a l'abril de 1485 es pot

perdien molts diners; fins a tal punt la seva situació era desesperada que quan els consellers els empresonen com a càstig per no complir l'assegurança i com a mesura de pressió, ells mateixos veuen que "*Finalment dits carnicers mostrants que no podien pus fer, e que restarien destruhits venien contents e deliberats metre's en poder d'ells dits consellers que fahessen d'ells a tota lur voluntat, fins a morir*". Davant la greu situació, la comissió encarregada de l'afer pel Consell de Trenta decideix, sis dies després, que es pugés el preu del moltó un diner de manera provisional, per tant a partir d'ara es vendria a 16 diners la lliura. Es retorna al preu inicial el 15 d'octubre després que com diuen els consellers "*per gràcia de Déu lo temps se era molt adobat per les plujes que eren stades en gran habundància, de que la terra e los erbatges eren granment augmentats, e lo bestiar poguera trobar bons pasturatges*".¹²⁴¹

La nefasta experiència dels carnisers durant l'any 1484, on unes previsions massa optimistes, uns preus massa ajustats i, probablement, unes economies no massa sòlides els havien deixat inermes davant els imprevistos polítics i climatològics va fer que a partir d'ara entre ells regni la desconfiança. A partir d'aquest moment les assegurances seran molt baixes, els carnisers intenten assegurar el negoci sense arriscar massa i, probablement, esperant que en cas de necessitat el propi mostassaf els demanarà més carn, cosa que els permet ajustar-se al mercat sense arriscar. Així, el 1485, els carnisers després de les dificultats de l'any anterior només accepten signar l'assegurança a 18 diners la lliura de moltó, preu que els consellers no accepten. Com que la posició dels carnisers és inamovible els consellers decideixen que aquest any no es faci assegurança, es taxen les carns a 17 diners i qui vulgui tallar a aquest preu que talli i qui no vulgui que no talli, això sí, qui no talli per la Pasqua no podrà tallar la resta de l'any.¹²⁴² L'any següent, el 1486, els consellers aconsegueixen arribar a un acord amb els carnisers, gràcies a l'acord al que havien arribat prèviament amb els terratinents els quals facilitaven la pastura del bestiar dels carnisers a l'entorn de la ciutat. Així, aquest any els carnisers es comprometen a tallar a 16 diners de Pasqua a Pasqua, és molt interessant també veure que un carnisser ofereix tallar a 15 diners, i tant els consellers com el Consell de Cent no l'escolten perquè consideren que pot ser contraproductiu per la ciutat, sembla que el govern municipal ha après de la carestia de 1484 i prefereixen

---

considerar sufocada la revolta. VICENS VIVES, Jaume. *Ferran II i la ciutat de Barcelona 1479-1516*. p. 287 a 364.

¹²⁴¹ AHCBC CC. Registre de Deliberacions, II- 27 fol. 67v.

¹²⁴² AHCBC CC. Registre de Deliberacions, II- 27 fol. 159v i 160.

un preu no tan baix però més segur.¹²⁴³ Tot i l'acord l'assegurança no deixa de ser pobre en comparació amb els anys precedents, en aquesta ocasió 20 carnisers es comprometen a tallar 173 moltons.¹²⁴⁴ Durant els anys següents i fins el 1490 els consellers estableixen el preu del moltó al març i, tot i que sempre els carnisers demanen un diner més, fan la crida advertint que, qui no signi l'assegurança en deu dies quedarà fora del negoci, cosa que fa que una part important dels carnisers signi, però això sí, cada any el nombre de moltons compromesos per dia és menor.¹²⁴⁵ Així, el 1487, comprometen 146 moltons; el 1488, 145 i; el 1489, 99 moltons; el que contrasta és que mentre decreix el nombre de moltons tallats per dia, hi ha un nombre creixent de carnisers que participa en l'assegurança, tot i que moltes vegades amb un nombre molt petit de moltons per dia, com poden ser dos o tres.¹²⁴⁶ Sembla, com ja s'ha dit, que els carnisers no volen arriscar-se a comprometre un gran nombre de moltons diaris, però volen estar presents per poder participar en el negoci i si en un moment donat el mostassaf els demana que tallin més, poder-ho fer.

Durant la dècada dels 90 el mercat de la carn continua sent molt inestable, amb assegurances on es comprometen molt pocs moltons, irregularitat en el servei, amb queixes dels carnisers perquè no guanyen, dels arrendadors de la imposició perquè els carnisers deixen de servir i no entra bestiar a la ciutat; en general, hi ha un ambient de crisi i dificultats que arriba fins el mateix any 1500 i que probablement va continuar els anys següents. El mateix any 1490, els consellers arriben a un acord amb els carnisers perquè tallin la carn de moltó a 15 diners la lliura, tot i les queixes dels carnisers que consideren el preu molt baix;¹²⁴⁷ 22 carnisers es van comprometre a tallar a 30 taules, però només van assegurar 99 moltons diaris, la qual cosa demostra la desconfiança dels carnisers respecte al mercat.¹²⁴⁸ De fet, l'assegurança no va anar bé i, el 22 de novembre d'aquest mateix any, en Jerónim Albanell i en Guillem Ponçgem, en nom d'una bona part dels asseguradors, es presenten davant els consellers per demanar una pujada del preu de la carn, perquè al preu al que han assegurat perden diners.¹²⁴⁹

---

¹²⁴³ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 28 fol. 25v.

¹²⁴⁴ AHCB CC. Manual XIII-22. fol. 61v.

¹²⁴⁵ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 28 fol. 105v. AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 29 fol. 24v i 95v.

¹²⁴⁶ AHCB CC. Manual XIII-22. fol. 86v, 106 i 122.

¹²⁴⁷ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 30 fol. 23.

¹²⁴⁸ AHCB CC. Manual XIII-23. fol. 6.

¹²⁴⁹ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 30 fol. 69.

El 1491 els consellers arrenden la imposició de la carn després d'intentar-ho en diverses ocasions sense gaire èxit, l'arrendament el fan per tres anys, la ciutat rebria 18.350 lliures l'any i els consellers donarien als arrendadors un “*exauch*” de 100 lliures anuals, els consellers van calcular que amb aquest arrendament la ciutat rebria uns beneficis de 2.500 lliures anuals respecte a la recaptació directa.¹²⁵⁰ Ara bé, els arrendadors van posar una ferma condició a l'hora de fer l'arrendament, el mercat havia de mantenir-se estable; per tant van fer que els consellers es comprometessin a no modificar l'impost, que havia de quedar fixat en 3 diners per lliura de carn i, a no modificar el preu del moltó, que havia de restar fixat en 15 diners la lliura durant tot el temps de l'arrendament. Per tant, a partir d'ara els carnisers el màxim que podien fer era signar o no signar l'assegurança, però les negociacions es feien molt més difícils, tot i això, el 1491 hi havia un cert optimisme entre els carnisers ja que es van comprometre a tallar un total de 167 moltons diaris, a 26 taules.¹²⁵¹ L'any següent els consellers intenten altra vegada tibar els preus, baixant el preu del moltó a 14 diners la lliura, gràcies a una oferta que havia fet un particular de servir a aquest preu. L'arrendador, tot i el pacte d'estabilitat que havia signat amb la ciutat, hi està d'acord; els únics que no ho veuen clar són els carnisers que diuen que a aquest preu no poden servir perquè perdran diners.¹²⁵² Finalment, després d'una llarga negociació, s'arriba a un terme mig, de Pasqua a Sant Miquel (29 de setembre) es tallarà a 14 diners i de Sant Miquel a Carnestoltes a 15 diners, la desconfiança dels carnisers és molt forta i només assegurin 70 moltons diaris.¹²⁵³ L'any següent (1493), últim any d'arrendament de la imposició, els carnisers aconseguixen que el preu de la carn de moltó es fixi en 15 diners¹²⁵⁴ i decideixen intentar recuperar-se dels últims anys de dificultats aprofitant l'estança del rei i la seva cort a Barcelona per celebrar Corts a la ciutat,¹²⁵⁵ així que assegurin 298 moltons, segurs de que aquest any faran negoci. En bona part els que retornen amb força al mercat són els grans carnisers com, en Joan Citjar o en Jaume Lastis, que comprometen 60 i 63 moltons diaris respectivament.¹²⁵⁶

---

¹²⁵⁰ Veure capítol 4.2.2.

¹²⁵¹ AHCBC CC. Manual XIII-23. fol. 32v.

¹²⁵² AHCBC CC. Registre de Deliberacions, II- 31 fol. 24v.

¹²⁵³ AHCBC CC. Registre de Deliberacions, II- 31 fol. 26. AHCBC CC. Manual XIII-23. fol. 59.

¹²⁵⁴ AHCBC CC. Registre de Deliberacions, II- 31 fol. 89v.

¹²⁵⁵ El rei arriba a la ciutat a finals d'octubre de 1492, les Corts es celebraren entre el 7 de maig i el 4 de novembre de 1493, el mateix dia el rei partí de la ciutat, cap Aragó i Castella. VICENS VIVES, Jaume.

Ferran II i la ciutat de Barcelona 1479-1516. p. 177 a 182.

¹²⁵⁶ AHCBC CC. Manual XIII-23. fol. 80.

El 1494, els consellers tornen a arrendar la imposició, en aquest cas per un any, a la vegada el mateix mes de març signen l'assegurança amb els carnissers, que es comprometen a tallar a 15 diners la lliura de moltó amb molta desconfiaça, només es van comprometre a tallar 95 moltons diaris.¹²⁵⁷ Aquest any, molt aviat, les coses van anar malament, ja el 8 d'abril els consellers es queixen davant el Consell de Trenta perquè els carnissers no servien carns segons el compromís que havien signat al març. Una de les raons del desabastament i del nerviosisme dels consellers podia ser la pesta que va entrar per França a començaments d'any, afectant primer a les ciutats del nord, com la Seu d'Urgell i Girona, fins arribar a Barcelona pels volts del mes de maig, estenent-se poc a poc per tot Catalunya.¹²⁵⁸ El 25 de maig, els que es queixen per la carestia de carn a la ciutat són els arrendadors de la imposició que envien una carta als consellers on els demanen una rebaixa en l'arrendament i que facin alguna cosa perquè es tallin carns a la ciutat perquè no entren carns a Barcelona per culpa dels carnissers, ja que diuen que aquests esperen les millors temporades, quan els animals són més grossos i per tant paguen menys per lliura de carn en el cabessatge i el preu per lliura els surt més rendible i, la resta del temps no venen. Per exemple, els arrendadors diuen que en tres dies bons es van tallar un dia més de 200 caps, l'altra 188 i l'altra 184; però que la resta de dies les taules estaven buides, segons ells, els carnissers equilibren els guanys en les èpoques que no venen associant-se amb carnissers d'altre tipus de bestiar, com els que tallen bovins o cabrits, destruint d'aquesta manera la competència que milloraria el mercat de la ciutat “*replicant diuen dits arrendadors que tal companyia porta la total estretura e destrucció als pobres poblats en dita ciutat e dan a-n aquella e del dit dret, car manifesta cosa és que, no éssent dita companyia, molts més bous, vadells e cabrits se mataren en nombre, que no fan ab la companyia; car, per si, quiscú treballarà a-n aver la millor carn per vendra primer, e a major for, e qui no la tenguera ten bona, ferrà millor mercat*” també es queixen de l'existència de mercats negres on es venien les carns passades, un mercat on compraven gent senzilla i esclaus “*la carn del bou e molts compraven de aquella carn sobrada a sis diners e VIII diners la lliura del bou e del cabrit, axí mateix fent gran mercat uns per altres e per sclaus...*” a més diuen que molts d'ells defrauden al fisc ficant carns pels esperons de la muralla “*que per dit loch molts són entrats a gran perill e destrucció que se spera de la ciutat...*” a causa, en bona part,

---

¹²⁵⁷ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 32 fol. 32. AHCB CC. Manual XIII-23. fol. 93.

¹²⁵⁸ CAMPS I CLEMENTE, Manuel; CAMPS I SURROCA, Manuel. *La pesta del segle XV a Catalunya*. p. 294 a 318.

de la negligència de la ciutat que no posa bones guardes.¹²⁵⁹ Davant les reclamacions dels arrendadors de la imposició de la carn, els consellers es defensen i li donen la culpa de tot el problema a la pesta i a la voluntat divina “açò és cosa molt notòria, e en lo que dien dits arrendadors que les mortalitats venen de VII en VII anys, e que no ha pus de tres anys e mig o quatre que foren les mortalitats, e que serien cars inopinat, etc, dien los dits consellers que les dites coses estan en la voluntat de Nostre Senyor Déu, e no és donada rectitud a negú del temps ni hora de les dites mortalitats, les quals Nostre Senyor al-longue e abrevie segons li plau”, a la vegada que s’excusen dient que aquests riscos el arrendadors els coneixien quan van signar l’arrendament i que, per tant, formen part del negoci “és estat concordat y avengut entre la dita ciutat e dits arrendadós que la dita ciutat no-s sie ni és de res tenguda de nenguna evicció, ni a nenguns dans, ni damnatges, ans totes coses són e estan e se sguarden a rische e perill dels dits arrendadós”.¹²⁶⁰

Finalment, els últims sis anys del segle XV es van caracteritzar per una gran inestabilitat en el mercat i una pujada moderada dels preus, tot i els intents desesperats dels consellers de rebaixar-los. El 1495, els consellers van tenir greus problemes per arrendar les impositions, entre les quals es trobava la de les carns, en bona part a causa dels greus problemes que van patir els arrendadors de l’any anterior.¹²⁶¹ Aquest any els carnisers que asseguren a 15 diners la lliura, no comprometen un nombre concret de moltons per dia.¹²⁶² El 1496, davant el decaïment en que està sumit el mercat de la carn, els consellers rebaixen sis diners el *cabessatge*, ara per cada moltó els carnisers pagaran 3 sous 3 diners i no 3 sous 9 diners.¹²⁶³ Tot i així, a l’assegurança només es comprometen 34 moltons diaris, el que resulta una xifra ridícula i que probablement estava complementada per altres carnisers de fora que no havien signat l’assegurança.¹²⁶⁴

El 1498, després de l’expiració del termini d’arrendament de les impositions, els consellers es plantegen tornar a recaptar-les, en part pel defalliment de les mateixes i la por dels propis arrendadors que no confien en el mercat que, especialment en el cas de la carn, està en un estat lamentable. Tot i la percepció per part dels consellers del

---

¹²⁵⁹ AHCB CC. Notularum XIV-6 fol. 104 i 106.

¹²⁶⁰ AHCB CC. Notularum XIV-6 fol. 110.

¹²⁶¹ AHCB CC. Registre de Deliberacions, II- 32 fol. 103v, 104, 105 i 112.

¹²⁶² AHCB CC. Manual XIII-23. fol. 102v.

¹²⁶³ Veure capítol 4.2.2.

¹²⁶⁴ AHCB CC. Notularum XIV-6 fol. 172

defalliment del mercat de la carn,¹²⁶⁵ aquest any 1498, els consellers volen tornar a rebaixar el preu del moltó a 14 diners la lliura, rebent la resposta airada dels carnisers que diuen que hi ha hagut molta sequera a l'Urgell i altres zones productores de bestiar cosa que ha fet pujar els preus a les fires, on a més, els moltons estan molt primos, per això demanen que en comptes de baixar-se el preu es pugui a 15 i 16 diners la lliura.¹²⁶⁶ Tot i que els consellers es resisteixen a les exigències dels carnisers, veuen que no tenen més remei que cedir perquè a 15 diners la lliura només volen signar 3 carnisers que només es comprometen a tallar 12 moltons diaris.¹²⁶⁷ Així que, aquest any la carn es talla a 15 diners la lliura, de Pasqua fins a Sant Miquel i a 16 de Sant Miquel a Carnestoltes, comproment-se els carnisers a tallar 153 moltons diaris a 22 taules.¹²⁶⁸ Finalment, el 1499, els consellers presenten una assegurança molt similar a la de l'any anterior, 15 diners de Pasqua fins l'últim dia de novembre i 16 des d'aquest dia fins Carnestoltes, als carnisers els hi sembla baixa, però els consellers la criden.¹²⁶⁹ L'assegurança només la signen 5 carnisers que es comprometen a tallar 135 moltons, 120 els tallarà una sola persona, en Guillem Ramon Brull, un ramader de l'Urgell que troba atractiva l'oferta de la ciutat.¹²⁷⁰

En general durant aquest segle el mercat de la carn a la ciutat de Barcelona es pot dividir en dues grans fases, fins l'adveniment de la guerra i després de la guerra civil.

Ja a començaments de segle el mercat de la carn comença donar mostres d'instabilitat la qual cosa obliga als consellers a crear el sistema de les assegurances per mantenir un abastament regular de carn de moltó a la ciutat; tot i això, durant els primers anys del segle el mercat es va mantenir relativament estable, ja que els arrendaments de la imposició es mantenen bastant constants i les assegurances també. Ara bé, com ja s'ha dit en el capítol anterior respecte a les impositcions i, es reforça ara amb les assegurances, durant aquests primers anys del segle s'alternen els anys bons amb els anys dolents i, en general, tot i l'estabilitat, es percep una progressiva baixada del consum. Aquesta baixada s'aguditzava a partir dels anys vint, quan s'empalmen nou

---

¹²⁶⁵ El 1495 el mostassaf proposa al Consell de Trenta rebaixar el preu de totes les carns i recuperar els preus de 1393, davant la seva proposta els consellers s'hi neguen en rotund ja que consideren que "*los dits fors en la present temporada nos porien tol-lerar, ne los carnicers, en aquells salvar*". AHCBC CC.

Registre de Deliberacions, II- 32 fol. 112.

¹²⁶⁶ AHCBC CC. Registre de Deliberacions, II- 34 fol. 23v, 24v, 25 i 25v.

¹²⁶⁷ AHCBC CC. Registre de Deliberacions, II- 34 fol. 26v.

¹²⁶⁸ AHCBC CC. Notularum XIV-6 fol. 252.

¹²⁶⁹ AHCBC CC. Registre de Deliberacions, II- 34 fol. 122.

¹²⁷⁰ AHCBC CC. Notularum XIV-6 fol. 280.

anys depressius, on cada any les assegurances són més baixes i el arrendaments de la imposició també, cosa que fa que s'acumulin els deutes dels arrendadors que havien hipervalorat la imposició i per tant el mercat. El 1429, es trenca aquesta tendència; és un bon any, al qual li segueix una dècada de relativa estabilitat, ja que les assegurances varien entre el màxim de 1429, on s'asseguren 242 moltons i el mínim de 1437, on s'asseguren 176, per tant de 66 moltons en el seu punt màxim, i una mitjana durant tota la dècada de 210 moltons diaris amb uns preus bastant estables que oscil·laven entre els 15 i els 16 diners. Durant aquesta dècada es recapta per primera vegada directament la imposició, la qual cosa demostra que hi havia dificultats per arrendar la imposició i que els arrendadors començaven a no tenir confiança en el mercat, tot i això la recaptació directa no dura gaire, tornen a aparèixer arrendadors de la imposició; per tant, sembla que els arrendadors havien recuperat la confiança perduda. De fet, durant la dècada dels 40, entre els anys 1438 i 1448, les assegurances no paren de créixer (només hi ha un entrebanc el 1443), mentre que els preus baixen fins a situar-se entre 14 i 15 diners per lliura de moltó, així, el 1447 i el 1448 a les assegurances es supera la barrera dels 300 moltons diaris, barrera que només s'havia superat el 1403. Per tant no es pot dir, pel cas de la carn, que hi hagi una inflexió del consum en el 1410, tal i com diu Claude Carrère;¹²⁷¹ perquè, si bé és cert que, durant els anys 20 s'ha donat una baixada en la mitjana de les assegurances que demostren una baixada del consum i, com ja s'ha dit, les impositcions perden valor; en canvi, a partir de 1438 hi ha una pujada continuada de les assegurances durant tota una dècada, que les situa, a finals dels anys 40, en nivells similars als de principis de segle. Aquest creixement, però, va ser l'últim abans de la guerra, ja que, després de 1449 les assegurances cauen en picat, a un nivell al qual no havien estat en tot el segle, sense que hi hagi una recuperació. Així, dels tres anys dels quals tenim dades en aquests deu anys, el 1450 es van assegurar 218 moltons, el 1455, 132 i el 1456, 168. Durant aquesta dècada la imposició de la carn torna ser recaptada directament pel govern municipal, concretament es comença a recaptar el 1454, perquè en els últims anys els arrendadors tornaven a deure grans quantitats de diners al municipi. De fet, torna a passar el que havia passat als anys vint, però ara el consum ja no es recuperarà, els consellers no tornaran a arrendar la imposició i el que cercaran seran solucions alternatives, com la construcció d'un escorxador o la creació del *cabessatge*.

---

¹²⁷¹ CARRÈRE, Claude. *Barcelona 1380-1462, un centre econòmic en època de crisi*. vol 2. p. 146.

Les raons de la caiguda del consum durant els anys 50 es pot deure a factors diversos. Un va ser, per exemple, l'empobriment d'una part important de la població de Barcelona,¹²⁷² que es reflexa en les pròpies tensions socials que va viure la ciutat en aquesta dècada; un altre va ser la devaluació monetària de 1452¹²⁷³ que, en conjunció amb la rigidesa dels preus durant tota la dècada i l'encariment dels preus a l'Aragó, a causa de la guerra amb Castella, va fer molt de mal al mercat; finalment, tampoc s'ha d'oblidar la competència deslleial que es va produir entre els propis carnisers que va minar les bases econòmiques dels professionals més dèbils i va generar tensions i desequilibris en el mercat.

A partir del començament de la guerra no s'han conservat assegurances, però naturalment, la divisió de Catalunya en dues zones i les pròpies devastacions del conflicte bèl·lic van provocar una pujada important del preu de la carn a la ciutat, a la vegada que segons avançava la guerra es feia més difícil l'abastament de la ciutat. Durant el conflicte es va assolir la punta màxima del preu del moltó, 20 diners per lliura, i durant l'últim any de la guerra la ciutat va romandre pràcticament desabastada de carn. Durant la guerra, només els carnisers i els comerciants més poderosos i agosarats van mantenir l'abastament de la ciutat i entre aquests destaca l'activitat comercial d'en Joan Cítjar, qui serà un dels líders dels carnisers durant l'últim terç del segle.

Després de la guerra, el desballestament del territori, la despoblació de la ciutat, els atacs als ramats barcelonins per part dels senyors i les ciutats de Catalunya, la continuació de la guerra a la Cerdanya i el Pallars, etc. fa que durant els anys 70 els preus continuïn alts i en canvi les assegurances baixes, ja que els carnisers tenen poca confiança en el mercat, perquè mentre els riscos continuen sent alts, els preus es mantenen molt justos; a més el 1474 es puja la imposició de 3 a 4 diners per lliura de carn, la qual cosa encara introdueix més pressió a un mercat ja molt tocat. Tot i això, l'acabament de la guerres amb França i el comte de Pallars, el control als atacs dels ramats barcelonins, sumat a un bon cicle climàtic, fa que a començaments dels anys 80 les assegurances pugin i els preus de les carns baixin. En aquest context de bonança, altra vegada els consellers van voler baixar els preus més del que permetia el mercat, pressionant als carnisers, cercant competidors foranis, etc. Aquesta política massa

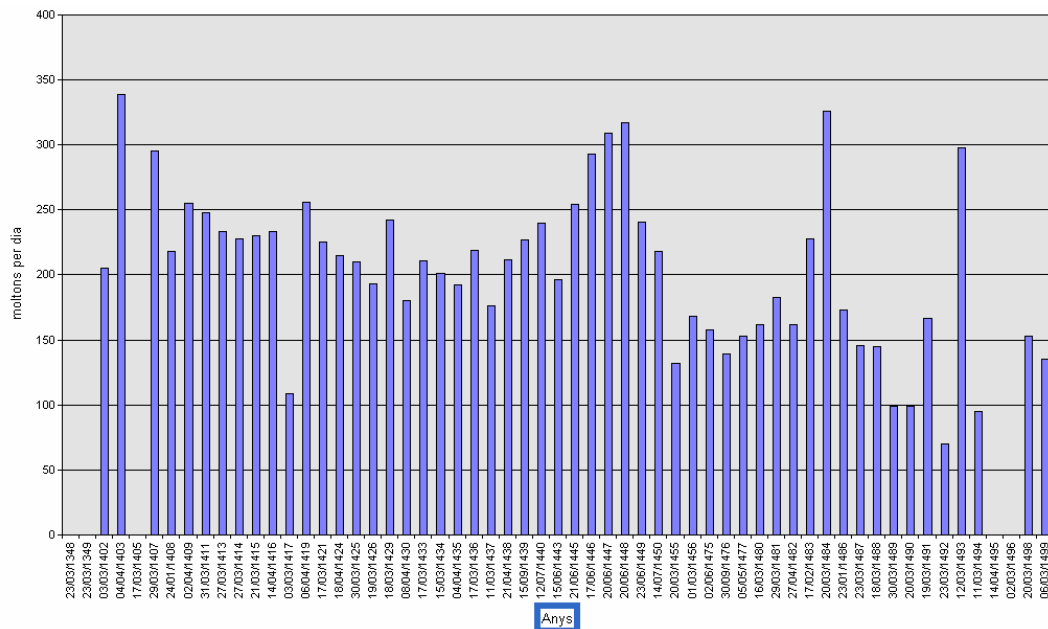
---

¹²⁷² CARRÈRE, Claude. *Barcelona 1380-1462, un centre econòmic en època de crisi*. vol 2. p. 211 a 220.

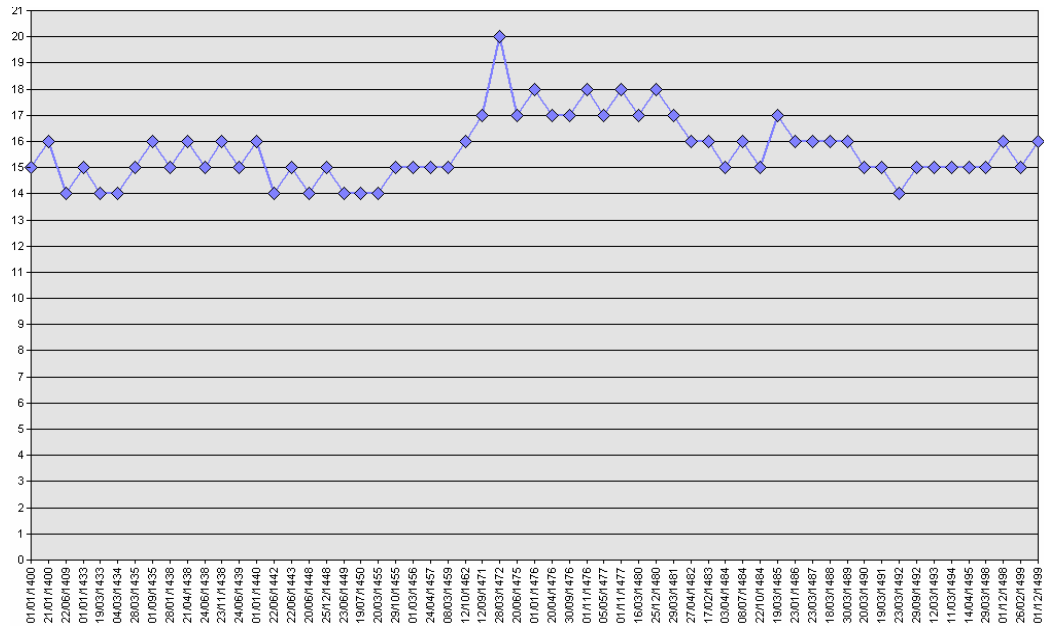
¹²⁷³ BATLLE, Carme. *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*. p. 285 a 293.

agressiva va provocar que el 1484 a la ciutat hi hagués una sobre-oferta de carn, ja que es va comprometre a les assegurances més carn de la que realment podia assolir la ciutat de Barcelona en aquest moment, a un preu, a més, molt baix; a això se li ha de sumar, una sequera, el retorn de la guerra a les terres de Lleida i la revolta remença al Vallès, que en conjunt van acabar per col·lapsar un mercat massa fràgil i va provocar que durant aquest any hi hagués una greu carestia de carn a la ciutat. A partir de 1484 el mercat ja no es va recuperar, tot i que els consellers van aconseguir tornar a arrendar la imposició de la carn, les queixes dels arrendadors van ser contínues a causa dels problemes d'abastament que patia la ciutat. Les assegurances, quan es fan són molt baixes, excepte el 1493 i, molts anys ni tan sols es fan. Els consellers per pal·liar el desabastament crònic busquen carnisers fora, però els costa molt trobar-ne, mentre, el frau i el mercat negre es mantenen vigents i amb força a la ciutat. Així doncs, durant els últims anys del segle XV el mercat de la carn encara es trobava sumit en una profunda depressió que era conseqüència del desballestament general del país i de la pròpia ciutat i que havia estat provocat per la guerra civil i la posterior postguerra.

Nombre de moltons assegurats per dia a les assegurances del segle XV

Preu taxat del moltó al llarg del segle XV en diners per lliura de carn.

4.4 Conclusions

Bona part de les carns que es venien a la ciutat de Barcelona a començaments del segle XIV es venien a pes i les que no ho feien, a poc a poc, van anar incorporant-se a aquest sistema de venda; el darrer tipus carn que va deixar de vendre's a estima va ser l'anyell el 1410. El control dels pesos es va anar afinant al llarg del segle XIV, primer estandaritzant les peses, que a partir de 1345 només podien ser metàl·liques; a partir de 1354, aquestes mateixes peses havien de ser revisades pel mostassaf i des de 1377 aquest oficial les havia de signar. A la vegada es van anar fixant les penes per les estafes en el pes, que castigaven especialment als carnisers que estafaven als petits compradors.

La venda a pes, tot i que no va arribar a totes les carns, va facilitar el control de la venda de les carns per part del batlle (primer) i del mostassaf (després) a l'hora que feia més inflexibles els preus, que ja des de començament del segle XIV eren fixats pel municipi. Aquests preus màxims van anar variant al llarg d'aquests dos segles a tenor de l'evolució de la pròpia economia, però també per dinàmiques pròpies del mercat de la carn.

Durant el segle XIV el mercat de la carn passa per quatre grans cicles, per una banda un primer cicle de preus baixos i relativament estables, que dura tota la primera meitat

del segle i que només té un cert període d'inestabilitat durant la dècada dels anys 20, moment en que s'inicia la implantació de la imposició, que encara en aquest moment té un caràcter intermitent. A partir de 1350 el cicle canvia i els preus comencen a pujar de manera imparable, aquesta pujada s'aguditza durant les dècades dels 60 i 70, aquesta pujada de la carn s'aguditza per una pujada simultània de la imposició, el 1352 es paguen dos diners per lliura de carn, el 1369, ja són tres i en certs anys s'arriben als 4 diners per lliura de carn. Les carns deixen de pujar a mitjans de la dècada dels 70, però tot i això, els preus es van mantenir molt inestables fins al final del segle. A partir de la dècada dels 60, en el moment de màxim creixement dels preus, la ciutat comença a patir les primeres caresties greus de carn, caresties que es van mantenir de manera més o menys cíclica al llarg dels anys 60, 70 i 80 del segle XIV. Aquests problemes d'abastament van ser causats, per una banda pel desequilibri entre els preus reals i els preus fixats pel municipi i, per altra banda, per la forta pressió que introdueix en el mercat la alta imposició que grava la carn. El desequilibri en el mercat està provocat per una escassetat d'oferta a les zones ramaderes o per un excés de demanda a la ciutat; però el paper fonamental de la carestia no el juguen tant els productors i els consumidors, com els carnisers i el municipi; ja que és el seu enfrontament el que acaba provocant el desabastament. Així, el municipi vol mantenir els preus baixos per evitar protestes populars, però sense renunciar als ingressos de la imposició, que manté en un nivell alt; mentre que els carnisers no accepten tallar al preu que els imposa el municipi ja que no els dóna els guanys suficients.¹²⁷⁴ Durant la dècada dels noranta els preus es relaxen i sembla que el mercat també, perquè la tensió entre els preus reals i els preus taxats deixa d'existir i no es donen més caresties de carn a la ciutat en el que resta de segle.

---

¹²⁷⁴ El procés de desequilibri en el mercat que provoca una carestia, no ve donat per la producció i el consum, sinó, per la oferta i la demanda, ja que, com en el cas del blat, l'oferta no ha de coincidir necessàriament amb la producció, en un moment de preus baixos, molts productors poden no canalitzar els seu bestiar cap el mercat o els carnisers retenir el bestiar en espera de la millora del preu, igualment el consum i la demanda poden no ser coincidents, ja que alguns grups urbans amb importants interessos rurals produïen el seu propi bestiar. En el cas de la carn, les caresties es produeixen per un desequilibri entre els preus establerts als mercats productors, les despeses de trasllat dels ramats i els preus taxats per la ciutat. Per tant, com en el cas del blat, en la carestia juguen un paper fonamental, els intermediaris, que en aquest cas són els carnisers, ja que si bé l'encariment del bestiar a les fires es fonamental en el desencadenament d'una carestia, el conflicte entre els carnisers i el govern municipal en el preu i la formació d'estocks per part dels carnisers a l'espera d'una millora del preu és el factor fonamental en l'aparició d'una carestia. Per tant, com en el cas del blat, les caresties de carn no es produeixen per una veritable falta de carn sinó de la dificultat que tenen els habitants de la ciutat per adquirir-la. RIERA I MELIS, Antoni. *Crisis frumentarias y políticas municipales de abastecimiento en las ciudades catalanas durante la Baja Edad Media*. (en premsa) Vull agrair al Dr. Riera que m'hagi deixat consultar aquesta obra abans de la seva publicació,

Els desabastaments que es donen entre els anys 60 i els 80 del segle XIV no només provoquen el descontent de la població que no pot comprar carn, sinó que també erosionen l'erari municipal, ja que tot i que la imposició s'arrenda en començar la temporada de carn i per tant el desabastament afecta en un primer moment als arrendataris i no pas al municipi, a la llarga els problemes d'abastament trenquen la confiança que els arrendadors tenen en el mercat, la qual cosa provoca una baixada en els arrendaments i per tant en els ingressos municipals, tot i això, sembla que en aquests anys els desabastaments que va patir la ciutat no van afectar la bona marxa de les imposicions, ja que, tot i algun sotrac momentani, els arrendaments van tendir a l'alça durant tota la segona meitat del segle XIV, cosa que ens mostra que, tot i els problemes, en aquests anys hi ha un consum creixent de carn.

Durant el segle següent, el mercat de la carn passa per cinc períodes. Per una banda una època d'una lenta decadència del mercat mentre es manté una certa estabilitat en els preus, període que dura fins el començament de la dècada dels 40; li segueix una dècada de revifalla del mercat i d'estabilitat en els preus fins a començaments dels anys 50, de fet, a partir d'aquest moment el mercat de la carn es sumeix en una profunda crisi que s'enllaça amb l'inici de la guerra civil el 1462; durant la guerra civil els preus pugen desorbitadament arribant a màxims als quals no s'havia arribat en els dos segles estudiats, a la vegada que el mercat es desquicia, per les dificultats que tenen els carnissers per abastar la ciutat. Els preus alts es mantenen durant la dècada dels 70, mentre el mercat es manté en una absoluta crisi; els preus comencen a baixar a la dècada dels 80, tot i que el mercat no sortirà del seu ensopiment.

Com ja s'ha dit, durant la primera meitat del segle XV, es percep una lenta decadència del mercat de la carn, almenys del mercat legal de la carn. Durant la dècada dels 20 cada any els arrendadors ofereixen menys diners per la imposició, a la vegada que acumulen deutes amb el municipi. A finals de la dècada ja hi ha terces on ningú s'ofereix a arrendar la imposició, això obliga al municipi a recaptar-la directament; aquesta decadència de la imposició coincideix amb una baixada dels moltons assegurats per dia. Aquesta tendència decadent es trenca a finals de la dècada dels 30, moment en que comença un període de creixement de les assegurances i un retorn dels arrendaments de la imposició de la carn; cosa que demostra que el negoci torna a anar bé, ja que, tant els arrendadors, com els carnissers, han recuperat la confiança en el mercat. Aquest període de bonança no va durar gaire i a l'inici de la dècada dels 50

començarà una forta davallada del consum de carn i de l'oferta, causats per la devaluació de la moneda, l'empobriment de la població, la ferotge competència entre els carnissers i la política d'abastament del municipi. Aquesta crisi, que es reflecteix tant en les assegurances, com en les imposicions, s'enllaçarà amb la guerra civil, que suposarà un veritable desastre pel mercat de la carn, ja que, les creixents dificultats que hauran d'enfrontar els carnissers per comunicar Barcelona amb el transpaís i les destruccions causades per la guerra, encariran enormement el bestiar. És per això que durant el període de guerra el preu de la carn assolirà cotes desconegudes, tot i això, excepte l'últim any de guerra s'aconseguirà mantenir més o menys abastada de carn la ciutat. Tot i la crisi, al començament de la guerra civil la imposició de la carn viurà una momentània revifada gràcies a la creació del cabessatge, però no serà més que un emmirallament i molt aviat es tornarà a les antigues cotes de recaptació.

La postguerra va ser molt dura; les deficientes condicions del país, la despoblació de la ciutat, etc. van fer que els preus es mantinguessin alts i les assegurances baixes; no va ser fins a començaments dels anys 80 quan el mercat va començar a presentar símptomes de recuperació. Aquesta recuperació va durar poc, ja que l'excés de confiança dels carnissers i, l'augment de la pressió dels consellers sobre el mercat van fer que el 1484 la ciutat patís una important carestia de carn per falta d'oferta. La greu crisi que es va desencadenar aquest any va ser la causa de que el mercat no es recuperés en els últims anys del segle, així que els conflictes entre els carnissers i el govern de la ciutat es van anar succeint any rera any, mentre a la ciutat es feia cada vegada més difícil trobar carn al mercat legal.

5 Conclusions generals

Al llarg de tota la recerca s'ha pogut constatar que el mercat de la carn és força complex i que intervenen gran quantitat de factors en el seu desenvolupament: evolució dels preus als mercats i les fires ramaderes, dificultats de comunicació amb les zones ramaderes, epidèmies, intervencionisme municipal, fiscalitat, etc. Tot i la complexitat, el protagonisme el mantenen els dos actors principals: els carnisers i el municipi. La conflictivitat i la col·laboració entre els carnisers barcelonins i la institució municipal seran les que marcaran l'evolució d'aquest mercat i, en definitiva, del consum de carn a la ciutat.

S'ha pogut observar com els carnisers de Barcelona dominen tot el cicle productiu de la carn, des de l'adquisició del bestiar als mercats i fires ramaderes fins la venda al detall a les taules de la ciutat.¹²⁷⁵ En general, els carnisers, amb ajut de pastors i fadrins assalariats completen tot el cicle; i de fet, no és fins als anys 60 i 70 del segle XV quan comencen a aparèixer en el negoci persones alienes a la professió. Els carnisers no eren un col·lectiu homogeni, sinó que entre ells havia profundes diferències econòmiques, les quals en moments concrets arriben a provocar forts enfrontaments al si de l'ofici. Les mateixes diferències econòmiques feien que no tots els carnisers tinguessin la mateixa capacitat de negoci; per pal·liar aquestes deficiències era habitual que els carnisers s'associessin entre ells per poder portar a terme les tasques més costoses i arriscades del procés, com era comprar el bestiar als mercats ramaders i traslladar-lo a la ciutat. En general, els carnisers s'associaven en companyies que reunien entre dos i set carnisers; aquestes companyies podien formar-se amb l'únic objectiu de comprar el bestiar i portar-lo a la ciutat i per tant extingir-se quan el ramat dels socis arribava a la ciutat; ara bé, hi havia companyies més sòlides, que posaven en comú tot el procés productiu de la carn; aquestes companyies, però, solien ser més petites i reunien normalment dos carnisers.

Catalunya, durant els dos últims segles de l'Edat Mitjana no s'autoabasteix de carn, sinó que necessita comprar carn fora de les seves fronteres com, moltons a Aragó i València o bous a Menorca. Tot i això, bona part de la carn que es consumeix a Barcelona s'adquireix als mercats catalans, la qual cosa no vol dir que fos carn produïda en territori català, ja que, per exemple, part del bestiar que es ven a l'Urgell, un dels principals centres de comerç de ramaderia ovina, podia provenir de l'Aragó, ja que les

---

¹²⁷⁵ Com a Toulouse o a la Provença. WOLFF, Ph. «Les bouchers de Toulouse du XIIe au XVe siècle». p. 382; STOUFF, Louis. *Ravitaillement et alimentation en Provence aux XIV et XV siècles*. p. 150 a 169.

carrerades transhumants catalanes, aragoneses i fins i tot del sud de França estaven estretament interconnectades i ramats criats a l'Aragó o a França podien acabar als mercats i fires urgellenques, per això el tancament de les fronteres, o l'augment de les dificultats de pas per aquestes podia provocar un encariment del bestiar i de retruc, de la carn; ja que disminuïa l'oferta de bestiar als mercats. Això no vol dir que els carnisers barcelonins no fossin als mercats i les fires de fora de Catalunya, ja que s'ha pogut constatar una important assistència dels carnisers barcelonins a les fires i mercats ramaders del regne de València i d'Aragó.

En general s'han distingit diferents zones d'aprovisionament ramader destinat a carn de la ciutat de Barcelona, segons els tipus d'animals. Així, els porcs, tot i que estan poc documentats, perquè no es consumien molt a la ciutat, sembla que provenien de comarques properes a la ciutat de Barcelona; els bous, una mica més documentats, provenien de Catalunya i sobretot de l'illa de Menorca. Finalment, el bestiar més documentat, l'oví i el cabrum, tenia diferents procedències: per una banda el ponent i el centre de Catalunya, zona de la que s'ha trobat més documentació i que devia ser la principal proveïdora de bestiar oví i cabrum de Barcelona, que es correspon amb les actuals comarques del Segrià, l'Urgell, el Pla d'Urgell, la Segarra i l'Anoia; aquí es venia el bestiar que transhumava amb el Pirineu central, zona que estava íntimament lligada amb les fires i les zones de pastura properes de l'Aragó. La segona zona important d'aprovisionament es troba al sud de Catalunya, nord del Regne de València i sud de l'Aragó i es correspon amb les zones de pastura de la Serralada Ibèrica. La tercera zona d'aprovisionament es troba a les actuals comarques pirinenques de la Cerdanya, el Capcir i el Ripollès; finalment, durant la guerra civil, també es va portar bestiar a la ciutat procedent de l'Empordà i la Garrotxa.

Els carnisers, en aquestes zones, compren el bestiar a les fires i els mercats ramaders, com el de Verdú, Lleida, Morella o Sant Mateu; en aquests mercats coincideixen moltes vegades amb els comerciants de llana, amb els quals competien pel mateix producte: el bestiar de llana madur, però no vell. Al llarg de la recerca no s'han trobat gaire interferències entre els dos mercats, només alguna dada concreta, com la prohibició el 1333 de matar anyells menors de 4 anys, o l'escassetat de referències a moltons procedents de Menorca, tot i ser la major producció de l'illa.¹²⁷⁶ De fet, la

---

¹²⁷⁶ S'ha de dir en aquest últim cas que els moltons de Menorca no eren gaire apreciats a Barcelona (veure capítol 3.3.3.)

competència més important dels carnisers barcelonins no va ser amb els comerciants de llana sinó amb els carnisers d'altres ciutats. Aquest és el cas de València, on les autoritats municipals volien controlar els mercats ramaders del regne i posar-los al seu servei, fet contra el qual van lluitar els carnisers de Barcelona, recolzats pel consell de la ciutat, en una disputa en la qual va intervenir fins i tot la monarquia i de la qual va sortir triomfant la ciutat de Barcelona, que va aconseguir que es mantinguessin oberts els mercats valencians als carnisers de Barcelona.

Una vegada comprat el bestiar s'ha de portar fins la ciutat de Barcelona, aquest desplaçament es solia fer per terra; només el bestiar procedent de Menorca arribava a la ciutat per mar. En aquest viatge el bestiar anava custodiat per pastors a sou dels carnisers; el trajecte era llarg i dur, i molt sovint sorgien problemes amb les autoritats de les zones per on passaven els ramats. Els conflictes, que podien derivar en violència, van començar a sovintejar a la segona meitat del segle XIV, es van anar fent més importants a partir dels anys 30 del segle XV, arribant a un màxim durant la guerra civil i la immediata postguerra, per començar a decreïxer als anys 80 del segle XV. Aquests conflictes eren provocats per la voluntat d'alguns senyors feudals i ciutats de cobrar drets de pas o de pastura als ramats barcelonins que creuaven el seu territori camí de la ciutat; drets que havien caigut en dessús o que mai s'havien cobrat, però que a causa de la pèrdua de valor de les rendes feudals molts senyors havien ressuscitat o simplement implantat de nou. Els carnisers, recolzats per les autoritats municipals barcelonines, sempre es van negar a pagar aquestes exaccions, al·legant certs privilegis de la ciutat. Els consellers, que consideraven els atacs als ramats barcelonins com un atac al dret de la ciutat i a l'autoritat que aquesta tenia al conjunt del principat, sempre van respondre amb totes les armes que tenien al seu abast, des de la diplomàcia fins la violència (sortida de la bandera de la ciutat contra certs senyors per segrestar moltons barcelonins).

L'actitud dels consellers, sempre al costat dels carnisers en els conflictes que mantenien amb les autoritats locals de Catalunya o de fora del principat, canvia amb els conflictes que aquests mateixos professionals tenen en el territori de Barcelona. En aquest espai, complex jurídicament, que es diu territori de Barcelona, els carnisers havien de pasturar el seu bestiar mentre esperaven el moment per entrar-lo i escorxar-lo a les carnisseries de la ciutat. Aquí, les pastures que necessitaven els carnisers entraven en conflicte amb els espais conreats i les pastures privades, que pertanyien en bona part

a la classe patrícia de Barcelona, els ciutadans honrats, que monopolitzaven el govern de la ciutat. És per això, perquè els interessos dels carnisers es topaven de front amb els interessos de la classe dirigent del municipi, que els problemes de pastura dels carnisers als voltants de la ciutat va ser un punt de fricció entre els carnisers i el govern de la ciutat al llarg dels dos segles, fins al punt que va ser un dels punts de conflicte entre la Busca i la Biga als anys 50 del segle XV. Els consellers, al llarg dels dos segles, van intentar solucionar el problema de les pastures de Barcelona tot allunyant els carnisers del primer cercle de cultius intensius que hi havia al voltant de la ciutat: “l’hort i vinyet”, i intentant consolidar unes pastures als aiguamolls que hi havia al voltant dels deltes del Besòs i del Llobregat. Aquesta política es va fer especialment activa al segle XV, però va topat amb els interessos de les poblacions locals i de la pròpia monarquia, que debilitaven la posició del municipi, que encara no havia consolidat la seva autoritat al conjunt del que els consellers consideraven el territori de Barcelona; aquesta autoritat que no es consolidarà fins les concessions de Ferran II, que permetran l’establiment definitiu d’uns comunals als deltes del Llobregat i del Besòs.

L’intervencionisme municipal es fa especialment patent en el procés de reglamentació i control de la venda de la carn a la ciutat. El govern municipal, al llarg del segle XIV (i en menor mesura durant el segle XV) anirà creant un corpus legislatiu per regular cada vegada amb més detall el mercat de la carn. Aquest corpus anirà evolucionant segons canviï la mentalitat dels legisladors i de la pròpia societat barcelonina.

Des del punt de vista de la qualitat, de bon principi s’estableixen uns criteris que evolucionen ràpidament fins quedar fixats de manera més o menys definitiva al primer terç del segle XIV. Aquests criteris, que separen les carns en quatre categories (carn de primera, carn de segona, menuts de carn de segona i carns perilloses per la salut) estan estretament vinculats amb les consideracions que fan els metges gal·lènics respecte les carns i el concepte que tenen els consellers de la societat que governen. Aquests criteris evolucionen a partir de la segona meitat del segle XIV, especialment al que respecta a la higiene i la salubritat de les carns, com a conseqüència de l’impacte que produït pels reiterats cicles epidèmics que van castigar la ciutat a partir de 1348. En un principi es restringeixen totes les activitats del cicle productiu de la carn que produeixen pudor i que poden provocar la contaminació de la carn a través de l’aire, i ja a l’últim quart del

segle XV es prohibeix la venda de totes les carns provinents d'animals malalts. Aquests canvis són conseqüència d'un canvi progressiu de les mentalitats dels consellers i dels propis habitants de la ciutat que perceben que no només l'aire pot ser una font de malalties i d'epidèmies, sinó que també ho pot ser la mateixa carn que prové d'un animal malalt. A aquest fet s'afegeix que a finals de segle XV, per sobre del dret de tothom a menjar carn i de la responsabilitat personal sobre la pròpia salut, s'imposa la responsabilitat del govern municipal sobre la salut de tota la col·lectivitat, en aquest cas, el conjunt d'habitants de la ciutat; alhora que s'amplia l'abisme que separa els grups socials més rics dels més pobres de la ciutat, grup, aquest últim, que cada vegada està més marginat i menyspreuat. Fruit d'aquest canvi de mentalitat és el tancament de la taula de carns perilloses el 1476, després de restar oberta quasi dos segles, o el trasllat de la taula de menuts de carns de segona fora de la ciutat el 1471.

Aquest ambient de conflictivitat social, de pobresa i de por, que es va anar instal·lant a la ciutat des de la segona meitat del segle XIV va ser el brou de cultiu d'una religiositat cada vegada més intransigent, amb un fort sentit de culpa, que va portar a una progressiva radicalització de les normes morals. Per una banda, a finals del segle XIV es reforça la legislació municipal per tal de controlar la venda de carn durant els dies d'abstinència, i fins i tot en moments concrets, per ordre municipal s'estenen els dies d'abstinència més enllà de la quaresma i els divendres. Per una altra banda, també a finals del segle XIV, just després de la destrucció del call, s'acota la venda de carn sacrificada pels jueus, per tal d'evitar que arribi al mercat cristià, tal i com ho havia fet, sense gaires problemes, fins aquest moment.

Des del punt de vista econòmic el mercat de la carn també va estar força intervingut pel municipi, que va intentar mantenir sempre abastada la ciutat de carn a un preu baix, sense renunciar als ingressos de la imposició, instaurada definitivament a mitjans del segle XIV. Per arribar a aquests objectius, els consellers van recórrer a diferents tècniques com ara la coacció, la signatura de contractes, la donació de préstecs sense interès, la recerca de carnissers o ramaders foranis, etc. Així, els primers problemes greus d'abastament de carn, la ciutat els va patir als anys 60, 70 i 80 del segle XIV, en una conjuntura de pujada continuada dels preus i amb unes imposicions altes, que encara encarien més les carns. Aquesta situació va provocar la creació, per part dels consellers, d'una legislació de preus màxims molt restrictiva per intentar controlar de manera artificial els preus, cosa que va provocar el desabastament de la ciutat per falta

d'oferta, ja que els carnisers, davant el desequilibri entre els preus reals i els preus taxats, retenien el seu bestiar en espera de temps millors. Davant això, els consellers, mitjançant la coacció, van obligar els carnisers a portar el seu bestiar a la ciutat i tenir abastades les taules de carn. El mètode no va donar gaire resultat, ja que les caresties de carn a la ciutat es van repetir de manera cíclica al llarg de 30 anys, i només quan es va produir una desacceleració dels preus i es va reequilibrar el mercat van desaparèixer les caresties, ja a la dècada dels 90.

A començaments del segle XV, davant el fracàs del mètode de la coacció, els consellers van experimentar amb un mètode que ja havien provat de manera aïllada a mitjans del segle XIV: la signatura per part dels carnisers d'un protocol on es comprometien a tallar cada dia un cert nombre de moltos a les seves taules. Aquest mètode es demostra bastant eficaç al principi i, de fet, engega una nova dinàmica en les relacions entre els carnisers i el govern municipal, ja que, a partir d'ara cada any abans de la Pasqua es negociaran els preus màxims de la carn de moltó. Aquestes negociacions sovint seran molt dures i fins i tot fracassaran, el cosa que tindrà com a conseqüència que en moments concrets s'arribi a l'enfrontament obert entre els carnisers i els consellers, i això provocarà caresties puntuals de carn a la ciutat i la proliferació del frau i el mercat negre.

L'intervencionisme municipal al mercat de la carn va ser molt intens per dues raons: per la demanda de carn que hi havia a la ciutat i per la importància que tenia per les arques municipals l'impost al consum de la carn.¹²⁷⁷ Per totes dues raons els consellers van intentar mantenir ben abastada de carn la ciutat, evitant el contraban i el frau fiscal. Tot i la importància de l'intervencionisme municipal al mercat de la carn, aquest té un límit, que és la compra directa; en cap cas, a diferència del que feia amb el blat, el municipi de Barcelona va comprar bestiar per vendre-se'l,¹²⁷⁸ sempre va deixar als professionals que treballessin pel seu compte; això sí, donant-los en moments concrets ajuts econòmics, buscant ramaders o carnisers foranis disposats a tallar carn a Barcelona a canvi de facilitar-los taules o préstecs sense interès, pujant moderadament els preus màxims, etc. i tot això en una ambient que en general va ser crispat i difícil.

---

¹²⁷⁷ ORTÍ GOST, Pere. *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*. p. 557 a 562.

¹²⁷⁸ Veure els treballs de: CÀCERES NEVOT, Juanjo. *La participació del consell municipal en l'aprovisionament cereal·ler de la ciutat de Barcelona (1301-1430)*. SERRA, E. «Els cereals a la Barcelona del segle XIV». TUTUSAUS, P. *Un mal any a la ciutat de Barcelona (1374-1375)*.

En definitiva, com s'ha explicat al començament, el mercat de la carn a Barcelona és un mercat força complex on incideixen gran quantitat de factors, però on hi ha dos clars protagonistes, els carnisers de la ciutat que dominen el mercat durant els dos segles i el govern municipal que amb el seu intervencionisme influirà profundament en el desenvolupament del propi mercat.

Bibliografia

- **Aprovisionament urbà i alimentació a Barcelona.**

BAJET I ROYO, Montserrat. *El mostassaf de Barcelona i les seves funcions en el segle XVI. Edició del "Llibre de les Ordinacions"*. Fundació Noguera. Barcelona, 1994.

CÀCERES NEVOT, Juanjo. *La participació del consell municipal en l'aprovisionament cereal·ler de la ciutat de Barcelona (1301-1430)*. T.D. 2006.

COMELLAS I SOLÉ, Jordi. «El mercat barceloní a través de la mostassaferia a principis del s. XV». A: *Ier Col·loqui d'Història de l'Alimentació a la Corona d'Aragó (Edat Mitjana)*. Institut d'Estudis Ilerdencs. Lleida, 1995.

DURANY SASTRE, J. *Barcelona fou de les primeres ciutats del món en crear l'Escorxador Públic Municipal*. Gremi d'Empresaris Carnissers de Barcelona. Barcelona, 1989.

ECHÁNIZ SANS, María. «La alimentación de los pobres asistidos por la Pía Almoína de la Catedral de Barcelona, según el libro de cuentas de 1283-1284». A: *Alimentació i societat a la Catalunya Medieval*. Institució Milà i Fontanals-CSIC. Barcelona, 1988.

FERNÁNDEZ I TRABAL, J. «Aprofitaments comunals, prats i pastures al delta del Llobregat (segles XIV i XV); Conflictes per a l'utilització de l'espai a la Baixa Edat Mitjana». A: *Acta Historica et Archeologica Medievalia*, nº 10. Universitat de Barcelona, Departament d'Història Medieval. Barcelona, 1989.

MUTGÉ VIVES, Josefa. «L'abastament de peix i carn a Barcelona en el primer terç del s. XIV». A: *Alimentació i societat a la Catalunya medieval*. CSIC. Institut Milà i Fontanals. Barcelona, 1988.

PALET I MARTÍNEZ, J. M. «Estructura parcel·laria i aprofitament agropecuari del delta del riu Besòs en època medieval». A: *Finestrelles*, 8. Barcelona, 1996.

- RIERA I MELIS, Antoni. *Crisis frumentarias y políticas municipales de abastecimiento en las ciudades catalanas durante la Baja Edad Media*. (en premsa)
- SERRA I PUIG, E. «Els cereals a la Barcelona del segle XIV». A: *Alimentació i societat a la Catalunya medieval*. Anuario de Estudios Medievales. Anex 20. Barcelona, 1988.
- SOBREQUÉS CALLICÓ, Jaime. «El precio y la reglamentación de la venta de carne en Barcelona durante el s. XIV». A: *Divulgación histórica de Barcelona*, vol. XII. Publicación del Instituto Municipal de Historia de Barcelona. 1965.
- TUTUSAUS I CANALS, Pau. *Un "mal any" en la ciudad de Barcelona (1374-1375)*. Tesi de llicenciatura inèdita. 1986.
- VINYOLES I VIDAL, T. «El pressupost familiar d'una mestressa de casa barcelonina, per l'any 1401». A: Carme BATLLE (dir.). *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia; annexos d'Història Medieval*, I: "La societat barcelonina a la Baixa Edat Mitjana". Dep. Història Medieval. U.B. Barcelona, 1983.
- VINYOLES I VIDAL, T. «Joncars, barraques, pastors i pescadors; la marina de Barcelona s. XV». A: *Expansió urbana i planejament a Barcelona*. Ajuntament de Barcelona. Barcelona, 1997.
- VINYOLES I VIDAL, Teresa Maria. «El rebost, la taula i la cuina dels frares barcelonins al 1400». A: *Alimentació i Societat a la Catalunya Medieval*. Institució Milà i Fontanals-C.S.I.C. Barcelona, 1988.
- VINYOLES I VIDAL, Teresa Maria. «L'alimentació a Barcelona vers l'any 1400». A: *l'Avenç*, 31. 1980
- VOLTES BOU, Pedro. «Antiguas carnicerías de Barcelona». A: *Divulgación Historica de Barcelona*, vol XII. Publicación del Instituto Municipal de Historia. 1965.

- **Història social i econòmica de Barcelona**

ADROER I TASIS, Ana M^a; FELIU I MONTFORT, Gaspar. *Historia de la Taula de Canvi de Barcelona*. Caixa de Barcelona. Barcelona, 1989.

BALAGUER, Víctor. *Las calles de Barcelona en 1865*. Imprenta y fundición de M. Tello. Madrid, 1888.

BALDRICH FORTUNY, Mª Asunción. *El gobierno de la ciudad de Barcelona en la época de Alfonso el Magnánimo*. Tesi Doctoral inédita Universitat de Barcelona. 1993.

BATLLE I GALLART, Carme; VINYOLES I VIDAL, Teresa. *Mirada a la Barcelona medieval des de les finestres gòtiques*. Rafael Dalmau, ed. Barcelona, 2002.

BATLLE, Carme. «El municipio de Barcelona en el s. XIV». A: *Cuadernos de Historia. Anejos de la Revista Hispania*, VIII. Madrid, 1973.

BATLLE, Carme. *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*. U.B.-CSIC. Barcelona, 1973.

BROUSOLE, J. «Les impositions municipales de Barcelone de 1328 à 1462». A: *Estudios de Historia Moderna*, V. Barcelona, 1955.

BUSQUETA I RIU, Joan J. «Per un estat de la qüestió del tema ciutat-camp a la Catalunya de la Baixa Edat Mitjana». A: *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, n° 10. Universitat de Barcelona, Departament d'Història Medieval. Barcelona, 1989.

BUSQUETA, Joan J. *Una vila del territori de Barcelona: Sant Andreu del Palomar als ss. XIII-XIV*. Fundació Vives i Casajuana, Barcelona.

BUSQUETA, Joan J.; BATLLE, Carme. «Distribució social i formes de vida». A: *Història de Barcelona vol. 3*. Enciclopèdia Catalana. Barcelona, 1991-1997.

BUSQUETA, Joan J; HUNTINGFORD, Elisabet; SOLÀ, Àngels. «A l'entorn del Rec Comtal. A manera de catàleg de l'exposició». A: *Finestrelles*, 1. Barcelona, 1989.

- CARRERAS Y CANDI, Francesch. *Geografia General de Catalunya*. Vol. Barcelona ciutat. ed. Albert Martín. [1913-1918]
- CARRÈRE, Claude. «Structures et evolution des entreprises pre-industrielles: le cas de Barcellone au bas Moyen Âge». A: *In memoria di Federigo Melis*, vol. 3. Gianni editore. Roma, 1978.
- CARRÈRE, Claude. *Barcelona 1380-1462, un centre econòmic en època de crisi*. Curial. Barcelona, 1977-78.
- CODINA VILÀ, Jaime. «Los antiguos pastos en Barcelona». A: *Divulgación histórica de Barcelona*, vol XII. Publicación del Instituto Municipal de Historia de Barcelona. 1965.
- CODINA, Jaume. *A Sant Boi del Llobregat (segles XIV-XVII)*. Columna, Assaig. Barcelona, 1999.
- CUADRADA MAJÓ, Coral. «Sobre les relacions camp-ciutat a la Baixa Edat Mitjana: Barcelona i les comarques de l'entorn». A: *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, nº 11-12. Universitat de Barcelona; Departament d'Història Medieval. Barcelona, 1990-91.
- CUADRADA MAJÓ, Coral. *El Maresme Medieval: les jurisdiccions baronials de Mataró i de Sant Vicenç de Vilassar (hàbitat, economia i societat, segles X-XIV)*. Caixa d'Estalvis Laietana. Mataró, 1988.
- GALERA, Montserrat; ROCA, Francesc; TARRAGÓ, Salvador. *Atlas de Barcelona*. Col·legi Oficial d'Arquitectes de Catalunya (C.O.A.C). Barcelona, 1982.
- GRAU I FERNÁNDEZ, Ramon. «Joan Fivellers, Ferran I i les impositcions municipals de Barcelona. Repàs a un mite històric». A: *Barcelona Quaderns d'Història 2/3*. Institut Municipal d'Història. Barcelona, 1997.

- GUARDIA, MANUEL; GARCIA ESPUCHE, Albert. «Consolidació d'una estructura urbana: 1300 – 1516». A: *Història de Barcelona vol. 3*. Enciclopèdia Catalana. Barcelona, 1991-1997.
- GUNZBERG I MOLL, Jordi. *Vida quotidiana a la ciutat de Barcelona durant la Pesta Negra (1348)*. Ed. Rafael Dalmau. Barcelona, 2002.
- MUTGÉ I VIVES, Josefa. «Preocupacions del govern municipal barceloní en el 1371». A: *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia 23/24*. U.B. Barcelona, 2002-2003.
- MUTGÉ I VIVES, Josefa. *La ciudad de Barcelona durante el reinado de Alfonso el Benigno (1327-1336)*. CSIC. Mad-Barc, 1987.
- ORTÍ GOST, Pere. «La construcció del sistema fiscal municipal de Barcelona, segles XIII-XIV» A: *Barcelona Quaderns d'Història*, 2/3. Inst. Municipal d'Història. Barcelona, 1996.
- ORTÍ GOST, Pere. «El Consell de Cent durant l'Edat Mitjana». A: *El temps del Consell de Cent. I. L'emergència del municipi segles XIII-XIV (Barcelona Quaderns d'Història, 4)*. Arxiu Històric de la Ciutat. Barcelona, 2001.
- ORTÍ GOST, Pere. *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*. CSIC; Institución Milà i Fontanals Dep. De Estudios Medievales. Barcelona, 2000.
- PI y ARIMÓN, Andrés Avelino. *Barcelona antigua y moderna; descripción e historia de esta ciudad desde su fundación hasta nuestros días*. Imprenta Tomás Gorchs. Barcelona, 1854. (descripció de tots els carrers de la ciutat medieval)
- RIERA I VIADER, Sebastià. «Les fonts municipals del període 1249-1714. Guia d'investigació». A: *El temps del Consell de Cent, I L'emergència del municipi, segles XIII-XIV*. Arxiu Històric de la Ciutat. Barcelona, 2001.

- RIERA VIADER, Sebastià. «El mostassaf i el control del consum». A: *L'Avenç*, 60.
- ROVIRA I SOLÀ, Manuel; RIERA I VIADER, Sebastià. «Les ajudes concedides per la ciutat de Barcelona a Jaume II, 1314-1326». A: *Barcelona Quaderns d'Història* 2/3. Institut Municipal d'Història. Barcelona, 1997.
- RIERA VIADER, Sebastià; VINYOLES I VIDAL, Teresa; ALCOY I PEDRÓS, Rosa. *La Barcelona gòtica*. Museu d'Història de la Ciutat. Barcelona, 1999.
- ROCA SOLÀ, Francisca. *La regulación de la vida ciudadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350*. Tesis doctoral inédita. Barcelona, 1975.
- ROVIRA I COSTA, Joan. *Sant Adrià de Besòs; Historia de un pueblo en su primer milenio*. Ajuntament de Sant Adrià del Besòs. Sant Adrià del Besòs, 1977.
- ROVIRA I SOLÀ, Manuel; RIERA I VIADER, Sebastià. *El temps del Consell de Cent, I L'emergència del municipi, segles XIII-XIV*. Arxiu Històric de la Ciutat. Barcelona, 2001.
- ROVIRA I SOLÀ, Manuel; RIERA I VIADER, Sebastià. «Les ajudes concedides per la ciutat de Barcelona a Jaume II, 1314-1326». A: *Barcelona Quaderns d'Història*, 2/3. Inst. Municipal d'Història. Barcelona, 1996.
- SAGARRA I DE SISCAR, Ferran. *Sant Vicens de Sarrià; dades i clarícies referents a la Història d'aquesta vila i parròquia*. Imprenta de Francesc X. Altés i Alabart. Barcelona, 1921.
- SANAHUJA I TORRES, Dolors. *El castell d'Eramprunyà i el seu territori (segles X-XVI)*. T. D. Inédita dirigida per Dra. Carme Batlle. U.B.
- SOBREQUÉS I CALLICÓ, Jaume (dir.). *Història de Barcelona*. Enciclopèdia Catalana. Barcelona, 1991-1997. (8 volums).
- TURULL RUBINAT, Max; VERDÉS PIJUAN, Pere. «Sobre la hisenda municipal a constitucions y altres drets de Cathalunya (1704) ». A: *Fiscalidad real y finanzas urbanas en la Catalunya Medieval*. CSIC. 1999, Barcelona.

- VICENS VIVES, Jaume. *Ferran II i la ciutat de Barcelona 1479-1516*. Ed. Emporium. Barcelona, 1936-1937. [AHCB]
- VIÑAS, Federico; FERRÁN, Jaime; GRAU, Rosendo. *La peste bubónica; epidemia de Porto (1899) y epidemias de peste ocurridas en Barcelona*. Inst. Municipal de Historia. Barcelona, 1965. (1ª ed. 1907).
- VINYOLÉS I VIDAL, T. M. *La vida quotidiana a Barcelona vers 1400*. Fundació Vives Casajuana. Barcelona, 1985

- **Institucions polítiques de Barcelona i Catalunya.**

- BASSEGODA MUSTÉ, Pedro J. *Huerto y viñedo de Barcelona; Contribución al estudio de la Historia del Urbanismo de la Ciudad Condal*. Escuela Técnica Superior de Arquitectura de Barcelona. Barcelona, 1971.
- BASTARDAS, Joan (ed.). *Usatges de Barcelona; el codi a mitjan segle XII*. Fundació Noguera. Barcelona, 1984.
- CONDE, Rafael; HERNÁNDEZ, Ana; RIERA, Sebastià; ROVIRA, Manuel. *Fonts per l'estudi de les Corts i els Parlaments de Catalunya; catàleg dels processos de Corts i Parlaments. A: Les Corts a Catalunya*. Dep. de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1991.
- DURAN I CANYAMERES, Feliu. «Extensió territorial del dret barceloní». A: *Conferències sobre varietats comarcals del Dret Civil Català*. Barcelona, 1934.
- IGLESIA FERREIRÓS, Aquilino. *La creación del derecho; una historia de la formación de un derecho estatal español*. Vol. II. Marcial Pons. Madrid, 1996.
- IGLESIA FERREIRÓS, Aquilino (ed.). *El dret comú i Catalunya* (simposis Internacionals)
- FERRO, V. *El Dret Públic Català. Les Institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*. Eumo. Vic, 1987.
- FONT I RIUS, J. M. «Orígenes del municipio en Cataluña». A: *Anuario de Historia del Derecho Español*, XVII. 1946.

- FONT I RIUS, J. M. «Orígenes del régimen municipal en Cataluña». A: *Anuario de Historia del Derecho Español*, XVII. 1946.
- FONT I RIUS, J. M. «La Barcelona medieval a través de su municipio». A: *Cuadernos de Arqueología e Historia de la ciudad*, VI, Barcelona, 1964.
- FONT I RIUS, J. M. «Génesis y manifestaciones iniciales del régimen municipal en Cataluña». A: *Miscelánea Barchinonensis*, XVI, 1967.
- FONT I RIUS, J. M. «La recepción del Derecho Romano en la Península Ibérica durante la Edad Media». A: *Recueil de Mémoires et Travaux*, vol. 6, 1967.
- FONT I RIUS, J. M. *Estudis sobre els drets i les institucions locals en la Catalunya medieval*, Barcelona, 1985.
- FONT I RIUS, Joseph M^a. «La formació del municipi» A: *Història de Barcelona; de la Prehistòria al s. XVI*. Ed. Aedos. Barcelona, 1975. [AHCB]
- LALINDE ABADÍA, Jesús. *La jurisdicción real inferior en Cataluña* (“Corts, veguers, batlles”). Museo de Historia de la Ciudad. Barcelona, 1966.
- LALINDE ABADÍA, Jesús. «Las instituciones catalanas en el siglo XIV». *Anuario de Estudios Medievales*, 7, 1970.
- MONTAGUT, Tomàs de. *El Baile General de Cataluña (notas para su estudio)*. A: *Hacienda Pública Española*, 87, 1984.
- MALUQUER VILADOT, Juan. *Derecho civil especial de Barcelona y su término*. Impr. “La Renaixença”. Barcelona, 1889.
- MADURELL I MARIMON, M. «Els sacramentals del Vallès, Maresme i Llobregat (contribució a la seva història)». A: *VII Congrés d’Història de la Corona d’Aragó*, vol II. Barcelona, 1962.

ORTÍ I GOST, Pere. «El municipi de Barcelona i les parròquies del seu entorn al segle XIV». A: *Anuario de Estudios Medievales*, 31/1. CSIC. Barcelona, 2001.

SOBREQÜÉS, Jaume; RIERA, Sebastià. «Els orígens medievals del territori de Barcelona». A: *L'Avenç*, n° 88. Barcelona, Desembre de 1988.

SABATÉ I CURULL, Flocel. *Veguer de Catalunya, anàlisi del funcionament de la jurisdicció reial al s. XIV*. T. D.

- **Aprovisionament urbà i legislació de seguretat a altres ciutats**

AGUADÉ, Santiago; CABAÑAS, Mª Dolores. «Comercio y sociedad urbana en la Castilla Medieval. La comercialización de la carne en Cuenca (1177-1500)» A: *Anuario de Estudios Medievales*, 14. CSIC. Barcelona, 1984.

ARIZAGA BOLUMBURU. «El abastecimiento de las villas vizcaínas medievales. Política comercial de las villas respecto a su interior». A: *La ciudad hispánica durante los siglos XIII al XVI*. U.C.M. Madrid, 1985.

BARRIO BARRIO, Juan Antonio. *El abastecimiento y venta de carnes en Orihuela durante el reinado de Alfonso V, 1416 – 1456*. Universidad de Alicante, Departamento de Historia Medieval. Alicante, 1992 – 1993.

BENNASSAR, B. «L'alimentation d'une ville espagnole au XVI siècle. Quelques données sur l'approvisionnement et la consommation de Valladolid». A: *Annales E. S. C.*, XVI. Collin. París, 1961.

BERTRAN ROIGÉ, Prim. «L'assortiment de carn a Cardona (1419-1425)». A: *Cardener*, III. 1986.

- BLAY GARCÍA, F. «Aprovisionamiento cárnico en Torrent (Valencia) al final de la Edad Media». A: *II Congreso de Arqueología Medieval Española*. Comunidad de Madrid- Asociación Española de Arqueología Medieval. Madrid, 1987. vol. II.
- BONACHÍA HERNANDO, Juan Antonio. «Albastecimiento urbano, mercado local y control municipal: la provisión y comercialización de la carne en Burgos (siglo XV) ». A: *Espacio, Tiempo y Forma*, Serie III, Historia Medieval, VI. UNED. Madrid, 1992.
- CARLÉ, M^a del Carmen. «Notas para el estudio de la Alimentación y abastecimiento en la Baja Edad Media». A: *Cuadernos de Historia de España*, LXI-LXII. 1977 (pàg. 246-341)
- CARLÉ, M^a del Carmen. Notas para el estudio de la alimentación y el abastecimiento en la baja Edad Media. Instituto de Historia de España. Buenos Aires, 1977.
- CHERUBINI, Giovanni. «L'approvvigionamento delle città toscane». A: *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, n° 19. U.B. Barcelona, 1998.
- CORTIELLA ÒDENA, Francesc. *Una ciutat catalana a darreries de la Baixa Edat Mitjana: Tarragona*. Institut d'Estudis Tarraconenses "Ramon Berenguer IV". Tarragona, 1984.
- CURTO I HOMEDES, Albert. *La intervenció municipal en l'abastament de blat d'una ciutat catalana: Tortosa, segle XIV*. Fund. Salvador Vives Casajuana. Barcelona, 1988.
- FALCÓN, Isabel. «Aprovisionamiento y sanidad en Zaragoza en el s. XV». A: *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*. n° 19. Fac. De Geografia i Història, dep. D'Història Medieval, U.B. Barcelona, 1998.
- FALCÓN, Isabel. *Organización municipal de Zaragoza en el siglo XV*. Universidad de Zaragoza. Zaragoza, 1978.

- FAVREAU, R. «La boucherie en Poitou à la fin du Moyen Âge». A: *Bulletin Philologique et Historique. Jusqu'à 1610*, tome I. Paris, 1971. p. 295-318.
- FRESCURA NEPOTIS, Santa. «Macellazione e consumo della carne a Bologna: confronto tra dati documentale ed archeozoologici per gli inizi del secolo XV». A: *Archeologia Medievale*. Firenze. 1981.
- GRAU, M. «Las carnicerías de Segovia en el siglo XV.»A: *Polvo de Archivos*, 2ª serie. Segovia, 1967.
- GUERRERO NAVARRETE, Yolanda. «Aproximación cualitativa y cuantitativa a la dieta urbana en el s. XV». A: *Homenaje al Prof. Luis Suárez Fernández*. Valladolid, 1991. p. 245- 265.
- HERNÁNDEZ ESTEVE, Esteban. *Noticia del abastecimiento de carne en la ciudad de Burgos, 1536-1537: Libro Mayor del Obligado de las carnicerías*. Madrid: Banco de España. Servicio de Estudios, 1992.
- IBARRA, E. *El problema cerealista en España durante el reinado de los Reyes Católicos (1475-1516)*. Madrid, 1944.
- IBARRA, E. *El problema de las subsistencias en España al comenzar la Edad Moderna. La carne*. Madrid, 1935.
- IRSIGLER, Franz. «L'approvisionnement des villes de l'Allemagne occidentale jusqu'au XVIe siècle». A: *L'approvisionnement des villes de l'Europe occidentale au Moyen Age et aux temps modernes* (Flaran 5). CDTL du Gers. Auch, 1985.
- IZQUIERDO BENITO, Ricardo. *Abastecimiento y alimentación en Toledo en el s. XV*. Diputación de Toledo- Ed. De la Universidad de Castilla-La Mancha. Cuenca, 2002.
- IZQUIERDO BENITO, Ricardo. *Abastecimiento y alimentación en Toledo en el s. XV*. Universidad de Castilla-la Mancha. Toledo; Cuenca, 2002.

- LA RONCIÈRE, Charles-M. de . «Alimentation et ravitaillement à Florence au XIVe siècle». A: *Archeologia Medievale*. Firenze, 1981.
- LA RONCIÈRE, Charles-M. de. «L'approvisionnement des villes italiennes au Moyen Age (XIVe-XVe siècles) ». A: *L'approvisionnement des villes de l'Europe occidentale au Moyen Age et aux temps modernes* (Flaran 5). CDTL du Gers. Auch, 1985.
- LEVEROTTI, Franca. «Il consumo della carne a Massa all'inizio del XV secolo». A: *Archeologia Medievale*. Firenze, 1981.
- LLOBET I PORTELLA, Josep M^a. «La producció i el consum de carn a Cervera durant els segles XIV i XV». A: *1er Col·loqui d'Història de l'Alimentació a la Corona d'Aragó (Edat Mitjana)*. Institut d'Estudis Ilerdencs. Lleida, 1995.
- MARÍN GARCÍA, M. A. «Las carnicerías y el abastecimiento de carne en Murcia (1450-1500)». A: *Miscelánea Medieval Murciana*, XIV. Universidad de Murcia. Murcia, 1987-1988.
- MARTÍ SENTAÑES, E. «La imposició de la carn a la ciutat de Lleida (1439)». A: *Actes Quartes Jornades sobre Sistemes agraris, organització social i Poder local als Països Catalans*. Alguaire. Universitat de Lleida. 2002.
- MATELLA TASCÓN, Antonio. *Abastecimiento de carne en Madrid (1477-1678)*. Inst. De Estudios Madrileños. Madrid, 1994.
- MENJOT, D. «Notes sur le marché de l'alimentation et la consommation alimentaire à Murcie à la fin du Moyen Âge». A: *Manger et Boire au Moyen Âge*. P.F.L.S.H.N. Nice, 1984.
- MENJOT, D. *Murcie castillane; une ville au temps de la frontière (1243 – milieu du XVe siècle)*. Casa de Velázquez. Madrid, 2002.

- MOLÉNAT, Jean Pierre. «Places et marchés de Tolède au Moyen Âge (XII-XVI siècles)». A: *Plazas et sociabilité en Europe et Amérique Latine*. Publicaciones de la Casa de Velázquez. Paris.
- MOLÉNAT, Jean Pierre. *L'approvisionnement de Tolède au XVe siècle après les ordonnances municipales*. A: Flaran, 5. 1983.
- MONTPIED, G. «Alimentation carnée et organisation de la boucherie à Grenoble aux XIVe et XVe siècles». A: *Cahiers d'Histoire de l'Institut Maurice Thorez*, XXII (1977), 1.
- NARBONA VIZCAÍNO, Rafael. «La guardia de la huerta: instrumento ciudadano para el abastecimiento de Valencia en el s. XIV». A: *Col·loqui d'Història de l'Alimentació a la Corona d'Aragó (Edat Mitjana)*. Institut d'Estudis Ilerdencs. Lleida, 1995.
- NIGRO, Giampiero. *Gli uomini dell'irco: indagine sui consumi di carne nel basso Medioevo: Prato alla fine del '300*. Le Monnier. Firenze, 1983.
- PLEINDOUX, A. *Le commerce de la boucherie et l'inspection des viandes dans le département du Vaucluse autrefois et aujourd'hui*. Avignon, 1925.
- PLEINDOUX, A. *Les maîtres des victuailles et le commerce de la boucherie à Avignon sous la domination des Papes*. Avignon, 1924.
- PUÑOL FERNÁNDEZ, Tomás. *El mercado en Madrid en la baja Edad Media: Estructura y sistemas de abastecimiento de un concejo medieval castellano (S.XV)*. Madrid: Caja de Madrid. DL 1992.
- RODRÍGUEZ MOLINA, José. «La alimentación en el antiguo reino de Jaén. Siglos XV-XVI». A: *Boletín del Instituto de Estudios Giennenses*, nº 148, 1993.
- SÁNCHEZ BENITO, J. M. «Crisis de abastecimientos y administración concejil. Cuenca 1499-1509». A: *La España Medieval*, XIV. U.C.M. Madrid, 1991.

- SERRA I CLOTA, Assumpta. «Producció i consum alimentari en la Catalunya central a la Baixa Edat Mitjana». A: *Ier Col·loqui d'Història de l'alimentació a la Corona d'Aragó (Edat Mitjana)*. Institut d'Estudis Ilerdencs. Lleida, 1995.
- SEVILLANO COLOM, F. «De la Institución del Mustaçaf de Barcelona, de Mallorca y de Valencia». A: *Anuario de Historia del Derecho Español*, XXIII, 1953.
- SEVILLANO COLOM, F. *Valencia Urbana Medieval a través del oficio de Mustaçaf*. Valencia, 1957.
- STOUFF, Louis. «La viande. Ravitaillement et consommation à Carpentras au XVe siècle». A: *Annales E.S.C.*, XXIV (nº6). Collin. Paris, 1969.
- STOUFF, Louis. «Le ravitaillement des villes de Provence au bas Moyen Âge». A: *Acta Mediaevalia*, nº 19. U.B. Barcelona, 1998.
- STOUFF, Louis. «Les juifs et l'alimentation en Provence à la fin de la période médiévale». A: *Armand Lunel et les juifs du Midi*. Montpellier, 1986.
- STOUFF, Louis. «Y avait-il à la fin du Moyen Âge une alimentation et une cuisine provençales originales? ». A: *Manger et Boire au Moyen Âge*. P.F.L.S.H.N. Nice, 1984.
- STOUFF, Louis. *La table provençale: boire et manger en Provence à la fin du Moyen Âge*. Barthelemy. Avignon, 1996
- STOUFF, Louis. *Ravitaillement et alimentation en Provence aux XIV et XV siècles*. Mouton. Paris, 1970.
- TURULL I RUBINAT, Max. «Agricultura i ramaderia a Cervera als segles XIII i XIV». A: *Miscel·lania Cerverina*, nº 8. Centre Municipal de Cultura. Cervera, 1992.

- VAN UYTVEN, Raymond. «L’approvisionnement des villes des anciens Pays-Bas au Moyen Age». A: *L’approvisionnement des villes de l’Europe occidentale au Moyen Age et aux temps modernes* (Flaran 5). CDTL du Gers. Auch, 1985.
- VERDÉS PIJUAN, Pere. *Administrar les pecúnies e béns de la Universitat (Cervera, 1387-1516)*. Tesi Doctoral Inédita, Universitat de Barcelona, 2004.
- VILFAN, Sergij. «L’approvisionnement des villes dans les confins germano-italo-slaves du X^{IV}e au X^{VII}e siècle». A: *L’aprovisionnement des villes de l’Europe Occidentale au Moyen Age et aux temps modernes* (Flaran, 5). Auch, 1985.
- VV. AA. *L’approvisionnement des villes de l’Europe occidentale au Moyen Âge et aux temps modernes* (Flaran 5), Auch, CDTL du Gers, 1985.

- **Camins transhumants i mercats en origen**

- BARREDA EDO, P.E. «Llibre dels capítols d’herbatges de la tinença de Culla (1344-1805) ». A: *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*. Vol. LXII. Diputació de Castelló. Castelló, 1986.
- CARRÈRE, Claude. «Aspects de la production et du commerce de la laine en Aragon au milieu du X^Ve siècle». A: *La lana come materia prima; i fenomeni della sua produzione e circolazione nei secoli XIII-XVIII*. Istituto internazionale di storia economica “F. Datini” Prato. Firenze, 1974.
- CASASNOVAS CAMPS, Miquel Àngel. *Història de Menorca*. Ed. Moll. Mallorca, 2005.
- CASASSAS I SIMÓ, Lluís. *Fires i mercats de Catalunya*. SCG; IEC. Barcelona, 2000.
- CASTÁN ESTEBAN, José Luis; SERRANO LACARRA, Carlos (coord.). *La transhumancia en la España mediterránea; Historia, Antropología, Medio Natural, Desarrollo Rural*. CEDDAR; Museo de la Transhumancia. Teruel, 2004.
- COLON, Germà; GARCÍA, Arcadi (ed.). *Furs de València 1580*. Ed. Barcino. Barcelona, 1970.

- FERNÁNDEZ OTAL, José Antonio. «Trayectoria jurídico-institucional, social y económica de la Casa de Ganaderos de Zaragoza en la Edad Media (siglos XIII-XIV)». *Estudis d'Història Agraria*, nº 14. Barcelona, 2001.
- FERNÁNDEZ TEMPRANO et alii. *Mediterráneo*. Colección Cuadernos de la trashumancia. nº 19. Organismo autónomo de Parques Nacionales. Madrid, 1996.
- FERRER I MALLOL, Mª Teresa. «Boscos i deveses a la Corona Catalano-Aragonesa (s. XIV-XV)». A: *Anuario de Estudios Medievales*, nº 20. CSIC. Barcelona, 1990.
- GARCÍA EDO, Vicente. «El libro de la Comunidad de Teruel (1206-1533)». A: *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*. Tomo LXXV. Diputación de Castellón. Castellón, 1999.
- GERBET, Marie-Claude. *La ganadería medieval en la Península Ibérica*. Crítica. Barcelona, 2003.
- GIRALT I RAVENTÓS, Emili (dir.). *Contribució a una Bibliografia per a la Història de la Ramaderia i la Veterinària als Països Catalans*. (IV Col·loqui d'Història Agrària). U.B.; C.E.H.I.; U.A.B. Barcelona, 1996.
- GUINOT, Enric. «La ramaderia al Maestrat medieval: entre l'expansió i la crisi». A: *II Congrés d'Història del Maestrat*. Marnífic ajuntament de Vinaròs. DL. 1991.
- HUICI MIRANDA, Ambrosio; CABANES PECOURT, Mª Desamparados (ed.). *Documentos de Jaime I de Aragón*, V, 1263-1268. Anubar ed. Zaragoza, 1988.
- MARTÍN FÀBREGA, Mª Rosa. «La ramaderia a l'època de Pere el Cerimoniós (1373-1386) vista a través de les llicències de Marca». A: *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, nº 23/24. U.B. Barcelona, 2002-2003.
- MELIS, Federigo. «La llana de l'Espanya mediterrània i de la berberia occidental en els segles XIV i XV». A: *València, un mercat medieval*. Diputació provincial de València. València, 1985.

- MIRALLES, Ferran. *Mil anys pels camins de l'herba; el llegat d'un món que s'acaba*. Efadós. Barcelona, 2005.
- OBIOL MENERO, Emilio M. *La Ganadería en el norte del País Valenciano*. Ayuntamiento de Castellón de la Plana. Castellón de la Plana, DL. 1989.
- PETROWISTE, Judicaël. «Transit et redistribution: l'organisation des échanges marchands dans le comté de Foix à la fin du Moyen Âge (XIIIe-XVe siècles)». A: *Circulació de mercaderies i xarxes comercials als Pirineus (segles XIII-XIX); 7e curs d'Història d'Andorra*. CNRS; Université de Toulouse "Le Mirail". Toulouse, 2003.
- RIERA I MELIS, Antoni. «La lezda de Colliure bajo la administración mallorquina. I: La reforma de aranceles de finales del s. XIII (1299)» A: *Acta Historica et archaeologica mediaevalia*. nº 1. Universitat de Barcelona, Departament d'Història Medieval. Barcelona, 1980.
- RIERA MELIS, Antoni. «El comerç d'aliments entre Catalunya i els districtes pirinencs del Regne de Mallorca a la primera meitat del segle XIV». A: *Circulació de mercaderies i xarxes comercials als Pirineus (segles XIII-XIX); 7e curs d'Història d'Andorra*. CNRS; Université de Toulouse "Le Mirail". Toulouse, 2003.
- RIERA MELIS, Antoni. «La red viaria de la Corona Catalanoaragonesa». A: *Acta Historica et archaeologica Mediaevalia*. 23/24. U.B. Dep. Hist. Med. Barcelona, 2002-2003.
- ROCA TRAVER, Francisco A. *La Jurisdicción Civil del Justicia de Valencia (1238-1321)*. Real Academia de Cultura Valenciana. València, 1992.
- ROS FONTANA, Ignasi. «La transhumància andorrana al llarg del segle XX». A: *Circulació de mercaderies i xarxes comercials als Pirineus (segles XIII-XIX); 7e curs d'Història d'Andorra*. CNRS; Université de Toulouse "Le Mirail". Toulouse, 2003.

- ROSELLÓ I VAQUER, Ramon. *Llibre del notari de ciutatella Jaume Riudavets (1450 – 1453)*. Consell Insula de Menorca. Maó, 1982.
- ROVIRA I MERINO, Joan; MIRALLES I SABADELL, Ferran. *Camins de transhumància al Penedès i al Garraf; Aproximació a les velles carrerades per on els muntanyesos i els seus ramats baixaven dels Pirineus a la marina*. Associació d'amics dels camins ramaders. Barcelona, 1999.
- RUBIO VELA, Agustín. *El ganado de Valencia y los pastos del reino, el avituallamiento urbano bajomedieval como factor de conflictividad*. Societat Castellonenca de Cultura. Castelló, 1999.
- SALA SIVILLA, Jaume. *Osona, Ripollès i Berguedà: itineraris i camins ramaders*. Rafael Dalmau. Barcelona, 1968.
- SÁNCHEZ ADELL, José. «Algunos aspectos de la práctica ganadera medieval en tierras castellonenses». A: *Estudis Castellonencs*. Vol. 5. Diputació de Castelló. Castelló, 1992-1993.
- SÁNCHEZ ADELL, José. «Aportaciones a la historia de la ganadería medieval en las comarcas del norte castellonense». A: *Boletín de la sociedad castellonense de Cultura*. Vol. LXXI. Sociedad Castellonense de Cultura. Castellón oct-dic. 1995.
- SÁNCHEZ ADELL, José. «Aportaciones a la historia de la ganadería medieval castellonense. La sentencia de Vilahermosa entre Castellón y las aldeas de Teruel sobre pastos de 1390». A: *Estudis Castellonencs* vol. 3. Diputació de Castelló. Castelló. 1986.
- SÁNCHEZ ADELL, José. «Datos para la historia de la trashumancia ganadera castellonense en la Baja Edad Media». A: *I Congreso de Historia del País Valenciano*. 1971, vol II.
- SÁNCHEZ ADELL, José. «Establiments de Morella y sus aldeas de 1370». A: *Boletín de la sociedad castellonense de Cultura*. Sociedad Castellonense de Cultura. Castellón. Vol XXX. 1954 i Vol. XXXIV. 1958.

- SÁNCHEZ ADELL, José. «La comunidad de Morella y sus aldeas durante la baja Edad Media». A: *Estudis Castellonencs*. Vol. 1. Diputació de Castelló, Castelló, 1986.
- SÁNCHEZ MARTÍNEZ, Manuel. «La estructura del dominio real en Vilafranca del Penedès y en los castillos de Cubelles/Vilanova y de la Geltrú en el primer tercio del siglo XV». A: *Miscel·lània de Textos Medievals*, vol. 6. CSIC; Institut Milà i Fontanals. Barcelona, 1992.
- SERRA I CLOTA, Assumpta. «Entre una ramaderia senyorial i una ramaderia pagesa (ss. XI-XIV)». *Estudis d'Història Agraria*, nº 14. Barcelona, 2001.
- SOLDEVILA I TEMPORAL, Xavier. «La ramaderia ovina i el comerç de la llana a Torroella de Montgrí (1290-1340)». *Estudis d'Història Agraria*, nº 14. Barcelona, 2001.
- TORRES FONTES, J. «Notas para la historia de la ganadería murciana en la Edad Media». A: *Miscelanea medieval murciana*, XII. Universidad de Murcia. Murcia, 1985.
- TURULL RUBINAT, M. «Intercanvi comercial, fira i mercat a Cervera entre 1136 i 1392». A: *Miscel·lània Cerverina*, 7.
- VALLS TABERNER, Ferran. «Els establiments d'Herbés de 1326». A: *Revista jurídica de Catalunya*. Vol. XXXIII. Colegio de Abogados de Barcelona. Barcelona, 1927.
- VALLS TABERNER, Ferran. «Establiments per als llocs del monestir de Benifazà». A: *Revista jurídica de Catalunya*. Vol. XXXII. Ilustre Colegio de Abogados de Barcelona. Barcelona, 1926.
- VALLS TABERNER, Ferran. *Privilegis i Ordenacions de les Valls Pirinenques*. Impr. De la Casa de la Caritat. Barcelona, 1920.
- VALLS TABERNER, Ferran. *Privilegis i ordenacions de la Vall de Ribes*. Fac. de Dret de la Universitat de Màlaga. Saragossa, 1992.

VILA DINARÈS, P. « La fira de Verdú». A: *Visions geogràfiques de Catalunya*, vol. II. Barcelona, 1962.

VILA DINARÈS, P. «Fires de camp». A: *Visions geogràfiques de Catalunya*, vol. II. Barcelona, 1962.

VILA DINARÈS, P. «La ramaderia a la Catalunya Central». A: *Visions geogràfiques de Catalunya*, vol. I. Barcelona, 1962.

VILÀ VALENTÍ, J. «La transhumància a Catalunya». A: *El món rural a Catalunya*. Barcelona. Curial. Barcelona, 1973.

- **Alimentació i societat**

28 Settimana di Studio. *Alimentazione e nutrizione secc. XIII-XVIII: atti della "Ventottesima settimana di studi"*. Le Monnier. Firenze, 1997.

ADAMSON, M. W. *Medieval Dietetics*. Wiesbaden, 1995.

ADAMSON, Melitta Weiss. *Medieval dietetics: food and drink in "Regimen Sanitatis": literature from 800 to 1400*. Peter Lang. Frankfurt am Main, 1995.

ALEXANDRE-BIDON, D. «À la table des miniaturistes archéo-iconographie des gestes et des mets». A: *Du manuscrit à la table. Essai sur la cuisine au Moyen Âge*. Montréal-Paris, 1992.

ARIZAGA BOLUMBURU. «La Alimentación en el País Vasco en la Baja Edad Media: el caso de Guipúzcoa». A: *Manger et Boire au Moyen Âge*. P.F.L.S.H.N. Nice, 1984. vol II.

AUDOIN-ROUZEAU, Frédérique. «Compter et mesurer les os animaux; pour une histoire de l'élevage et de l'alimentation en Europe de l'Antiquité aux temps modernes». A: *Histoire et Mesure*, 10, 1995.

- AUDOIN-ROUZEAU, Frédérique. «Elevage et alimentation dans l'espace européen au Moyen Âge: cartographie des ossements animaux». A: *milieux naturels, espaces sociaux. Études offertes à Robert Delort*. Elisabeth Mornet (dir.). Paris, Publications de la Sorbonne, 1997.
- AUDOIN-ROUZEAU, Frédérique. «L'alimentation carnée dans l'Occident antique, médiéval et moderne: identités culturelles, sociales et régionales à travers le temps». A: *Histoire et identités alimentaires; actes du colloque fondateur de l'Institut Européen d'Histoire de l'Alimentation* (Strasbourg, 27-28 janvier 2001).
- AUDOIN-ROUZEAU, Frédérique. «Les ossements animaux dans les fouilles médiévales de la Charité-sur-Loire. Conclusions relatives à l'alimentation du XIe au XVIe siècle». A: *Comptes rendus des séances- Académie des Inscriptions et des Belles-Lettres*. (janvier-mars 1984). p. 199-217.
- AUDOIN-ROUZEAU, Frédérique. *Hommes et animaux en Europe de l'époque antique aux temps modernes: corpus de données archéozoologiques et historiques*. CNRS. Paris, 1993.
- AYMARD, M. «Pour l'histoire de l'alimentation. Quelques remarques de méthode». A: *Annales E. S. C.*, XXX (n° 2-3). Collin. Paris, 1975.
- AYMARD, M.; BRESC, H. «Nourritures et consommation en Sicile entre XIVe et XVIIIe siècle». A: "*Mélanges de l'École française de Rome*". *Moyen Âge-Temps Modernes*, LXXXVII, 1975.
- BENNASSAR, Bartolomé; GOY, Joseph. «Contribution a l'histoire de la consommation alimentaire du XIVE au XIXe siècle». A: *Annales E. S. C.*, XXX (n° 2-3). Collin. Paris, 1975.

- BERTRAN ROIGÉ, Prim. «L'alimentació dels pobres, hostes i servidors al palau pontifici d'Avinyó (1375)». A: *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, nº 20-21, vol, 1. U.B. Barcelona, 1999-2000.
- BERTRAN ROIGÉ, Prim. «La alimentación de los pobres de Lérida en el año 1338». A: *Manger et Boire au Moyen Âge*, Nice. P.F.L.S.H.N. 1984.
- BIRABEN, J. N. «Alimentation et démographie historique». A: *Annales de démographie historique*. 1976.
- BLOCH, Marc. «Les aliments de l'ancienne France». A: *Pour une Histoire de l'alimentation* (cahiers des Annales, 28). Ed. Collin. Paris, 1970
- BRAUDEL, F. «Alimentation et catégories de l'histoire». A: *Annales E.S.C.*, XVI. 1961
- CASTRO MARTÍNEZ, Teresa de. *El abastecimiento alimentario en el reino de Granada (1482 – 1510)*. 2000.
- CASTRO MARTÍNEZ, Teresa de. *La alimentación en las crónicas castellanas bajomedievales*. Servicios Publicaciones de la Universidad de Granada. Granada, 1996.
- CONTRERAS HERNÁNDEZ, Jesús; GRACIA ARNÁIZ, Mabel. *Alimentación y cultura; perspectivas antropológicas*. Ariel. Barcelona, 2005.
- CRUSELLES, J. M.; NARBONA, R. «Los modelos alimentarios de una sociedad jerarquizada: Occidente en la Edad Media». A: *Debats*, 16. València, 1986.
- CRUZ CRUZ, Juan. *Dietética Medieval; el regimen de salud de Arnaldo de Vilanova*. EUNSA. Pamplona, 1994.
- CRUZ CRUZ, Juan. *Dietética Medieval*. Val de Onsera. Huesca, 1997.
- DE ARAGÓN, Enrique (marqués de Villena). *Arte cisoria, o tratado del arte de cortar del cuchillo*. (escrito en 1423, ed. En 1766).
- DELORT, Robert. *Les animaux ont une histoire*. Seuil. Paris, 1984

- DYER, Ch. «Les régimes alimentaires en Angleterre XIIIe-XVe siècles». A: *Manger et Boire au Moyen Âge*. P.F.L.S.H.N. Nice, 1984.
- FALCÓN, M. I. «La alimentación en Aragón en la segunda mitad del siglo XV: el caso de Zaragoza». En: *Manger et Boire au Moyen Âge*. P.F.L.S.H.N. Nice, 1984. vol.II.
- FLANDRIN, J. C. *Chronique de Platine. Pour une gastronomie historique*. Odile Jacob. Paris, 1992.
- GARCÍA MARSILLA, Juan Vicente. *La jerarquía de la mesa, los sistemas alimentarios en la Valencia bajomedieval*. Dip. de València; centre d'estudis d'Història local. València. DL 1993.
- GILLI, P. *Les traités de cuisine dans la Péninsule Ibérique (13e-16e siècles)*. Memoire de maîtrise. Université de Paris I. Paris, 1984.
- GIUFFRIDA, A. «Considerazioni sul consumo della carne a Palermo nei secoli XIV e XV». A: "Mélanges de l'École française de Rome". *Moyen Âge-Temps Modernes*, LXXXVII, 1975.
- GREWE, Rudolf (ed.). *Llibre de Sent Soví. Llibre de totes maneres de potatges de Menjar*. Ed. Barcino. Barcelona, 2003.
- GUILLEMAIN, B. *Les recettes et dépenses de la Chambre Apostolique pour la quatrième année du Pontificat de Clement V (1308-1309)*. Roma, 1978.
- HAMMOND, P. W. *Food and Feast in Medieval England*. Gloucestershire, 1993.
- KIPLE, Kenneth: ORNELAS, Kriemhild. *The Cambridge world history of food*. Cambridge University Press. Cambridge, 2004.
- LADERO QUESADA, M. A. «La alimentación en la España medieval. Estado de la cuestión». A: *Hispania*, XLV, 159. 1985.
- LAMBERT, C (dir.). *Du manuscrit à la table. Essai sur la cuisine au Moyen Âge*. Montréal-Paris, 1992.

- LAMBERT, C. «La cuisine française au bas Moyen Âge: pays d'oïl vs pays d'oc». A: *Alimentation et régions/* Peltre, J; Thouvenot, C (dir.). Nancy, 1989.
- LAURIOUX, Bruno. «De l'usage des épices dans l'alimentation médiéval». A: *Médiévales*, 5. novembre de 1983.
- LAURIOUX, Bruno. *Les livres de cuisine médiévaux*. Brepols. Turnhout (Belgium). 1997. fasc. 77.
- LAURIOUX, Bruno. *Manger au Moyen Âge; pratiques et discours alimentaires en Europe aux XIVe et XVe siècles*. Hachette. 2002.
- LAURIOUX, Bruno. *Une histoire culinaire du Moyen Âge*. Honoré Champion. Paris, 2005.
- LUJÁN, N. «El carnívoro mundo medieval». A: *Historia y Vida*, 251. 1989.
- MARTÍNEZ SOPENA, P.; CARBAJO SERRANO, M. J. «L'alimentation des paysans castillans du XIe au XIIIe siècle d'après les Fueros». A: *Manger et Boire au Moyen Âge*. P.F.L.S.H.N. Nice, 1984. vol. I
- MAZZI, M. S. «Note per una storia dell'alimentazione nell'Italia medievale». A: *Studi... Ernesto Sestan*, I, Medioevo. Firenze, 1980.
- MONTANARI, Massimo. *Alimentazione e cultura nel Medioevo*. Laterza. Roma, 1989.
- MONTANARI, Massimo. *El hambre y la abundancia; historia y cultura de la alimentación en Europa*. Crítica. Barcelona, 1993.
- MULON, Marianne. «Les premières recettes médiévales». A: *Pour une histoire de l'alimentation*. (Cahiers des Annales, 28). Ed. Collin. Paris, 1970.
- PÉREZ SAMPER, Maria de los Ángeles. «La alimentación en el paso de la Edad Media a la Edad Moderna: La mesa capitular de Santa Ana de Barcelona». A: *Pedralbes, Revista de Historia Moderna*, nº 17. U.B. Barcelona, 1997.

- REDON, O. «Les usages de la viande en Toscane au XIVe siècle». A: *Manger et Boire au Moyen Âge*. P.F.L.S.H.N. Nice, 1984. Vol II
- RIERA I MELIS, Antoni. «Documentació notarial i història de l'alimentació». A: *Estudis d'Història Agrària*, 13.
- RIERA MELIS, A. «Alimentació i poder a Catalunya al segle XII. Aproximació al comportament alimentari de la noblesa». A: *Revista d'Etnologia de Catalunya*, 2. 1993
- RIERA MELIS, A. «Estructura social y sistemas alimentarios en la Cataluña bajomedieval». A: *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia* n° 14-15. Dep. Història Medieval Paleografia i Diplamàtica; U.B. Barcelona, 1994.
- RIERA MELIS, A. «Jerarquía social y desigualdad alimentaria en el Mediterraneo Noroccidental en la Baja Edad Media. La cocina y la mesa de los estamentos privilegiados». A: *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, n° 16-17. Dep. Història Medieval Paleografia i Diplamàtica; U.B. Barcelona, 1995-1996. pàg. 181 a 205.
- RIERA MELIS, A. «Sistemes alimentaris i estructura social a la Catalunya de l'Alta Edat Mitjana». A: *Alimentació i Societat a la Catalunya Medieval*. Inst. Milà i Fontanals-C.S.I.C. Barcelona, 1988.
- RIERA MELIS, A. *Alimentació i ascetisme a l'alta Edat Mitjana. Gènesi de la dietètica monàstica benedictina (540-820)*. Generalitat de Catalunya; Pòrtic. Barcelona, 1999.
- ROLDÁN GUAL J. M. «Alimentos y recursos en la vida cotidiana donostiarra de 1180». A: *Boletín de Estudios Históricos sobre San Sebastián*, 16-17/1. 1982-1983.

- RUCQUOI, A. «Alimentation des riches, alimentation des pauvres dans une ville castillaine au XV siècle». A: *Manger et Boire au Moyen Âge*. P.F.L.S.H.N. Niça, 1984.
- SANTICH, Barbara. *Two languages, two cultures, two cuisines: a Comparative Study of Culinary cultures of Northern and Southern France, Italy and Catalonia in the Fourteenth and Fifteenth century*. Ph-D. Flinders University of South Australia. Tesi doctoral. 2 vol.
- SARASA SÁNCHEZ, E. «Tipología de regímenes alimentarios en el Aragón bajomedieval». A: *Ier Col·loqui d'Història de l'Alimentació a la Corona d'Aragó (Edat Mitjana)*. Institut d'Estudis Ilerdencs. Lleida, 1995.
- SESMA MUÑOZ, M. «Aproximación al estudio del regimen alimentario del reino de Aragón en los siglos XI y XII». A: *Homenaje a J. M. Lacarra, II*. 1977
- SMITH, W. D. «The Development of classical dietetic theory». A: *Hippocratica, actes du Colloque Hippocratique*. Ed. M.D. Grmek; CNRS. Paris, 1980.
- STOUFF, Louis. «Alimentation et démographie en Provence au XIV et XV siècles». A: *Annales de demographie historique*. 1976.
- VV. AA. «Problemi di Storia dell'alimentazione nell'Italia medievale». A: *Archeologia Medievale*. Firenze, 1981.
- VV. AA. *La Mediterrània, àrea de convergència de sistemes alimentaris (ss. V-XVIII)*. a: *XIV jornades d'Estudis Històrics Locals*. Palma de Mallorca, Institut d'Estudis Baleàrics. Palma, 1996.
- VV. AA. *Pour une histoire de l'alimentation, recueil de travaux présentés par Jean-Jacques Hérandinquer*. Colin. Paris, 1970.

YÁGÜEZ BOZA, M. C. «Datos para la alimentación navarra en la segunda mitad del siglo XIV». A: *Primer Congreso General de Historia de Navarra*. Gobierno Autónomo- Institución Príncipe de Viana. Pamplona, 1988.

• **Medicina i alimentació**

AGRIMI, Jole; CRISCIANI, Chiara. «Charité et assistance dans la civilisation chrétienne médiévale». A: (GRMEK, Mirko D.) *Histoire de la pensée médicale en Occident*. Seuil. París, 1995.

ARRIZABALAGA, J. «Facing the Black Death: Perceptions and reactions of University Medical Practitioners». A: *Practical Medicine from Salerno to the Black Death* / García Ballester; et alii (eds.). Cambridge, 1994.

BEAUJOURIAN, Guy. *Médecine humaine et vétérinaire à la fin du Moyen Âge*. Ginebra, París, 1966.

BÉRIAC, Françoise. *Histoire des lepreux au moyen âge; une société d'exclus*. Imago. Paris, 1988.

BIRABEN, J. N. *Les Hommes et la Peste en France et dans les Pays Européens et Méditerranéens*. Mouton. Paris- La Haye, 1975.

BRESC, H.. «Prima dello scavo antropológico: cibo e salute dalle fonti archivistiche». A: *Arqueologia Medievale*, VIII. 1981.

BULLOUGH, V. L. *The Development of Medicine as a Profession. The Contribution of the Medieval University to Modern Medicine*. Bâle- New York, 1966.

CAMPS I CLEMENTE, Manuel; CAMPS I SURROCA, Manuel. «L' Alimentació hospitalària a Catalunya a la Baixa Edat Mitjana». A: *Actes del 1er col·loqui d'Història de l'alimentació a la Corona d'Aragó. Edat Mitjana*. (1996).

CAMPS I CLEMENTE, Manuel; CAMPS I SURROCA, Manuel. *La pesta del segle XV a Catalunya*. Universitat de Lleida. Lleida, 1998.

- CARPENTIER, E. *Autour de la Peste Noire: Famines et epidémies dans l'histoire du XIV siècle*. En: *Annales E.S.C.*, XVII. 1962.
- CIFUENTES, Lluís. « “Translatar sciència en romans catalanesch”: la difusió de la medicina en català a la Baixa Edat Mitjana...” » A: *Llengua & Literatura*, 8. IEC. Barcelona, 1997.
- CIFUENTES, Lluís. «La vernacularización de la ciencia a finales de la Edad Media: un modelo explicativo a partir del caso del... » A: *Aproximaciones al lenguaje de la ciencia*. Burgos. Fundación Instituto Castellano-Leonés de la Lengua. 2003.
- COGLIATI ARANO, Luisa. *The Medieval health handbook, Tacuinum sanitatis*. Braziller. New York, 1976.
- FERRIÈRES, Madeleine. *Histoire des peurs alimentaires, du Moyen Âge à l'aube du XXe siècle*. Seuil. Paris, 2002.
- GARCÍA BALLESTER, Luis. *La búsqueda de la salud; sanadores y enfermos en la España medieval*. Península. Barcelona, 2001.
- GARCÍA BALLESTER, Luis. *La medicina a la València medieval. Medicina i societat en un país medieval mediterrani*. València, 1988.
- GOUREVITCH, Danielle. «Les voies de la connaissance: la médecine dans le monde romain». A: (GRMEK, Mirko D.) *Histoire de la pensée médicale en Occident*. Seuil. París, 1995.
- GRANJEL, Luis S. *La medicina Española antigua y medieval*. Ed. Universidad de Salamanca. Salamanca, 1981.
- GUNZBERG I MOLL, Jordi. «La alimentación en los tratados de preservación de la peste». A: *Actes del 1er col·loqui d'Història de l'alimentació a la Corona d'Aragó. Edat Mitjana*. Institut d'Estudis Ilerdencs. Lleida, 1995.
- HILLGARTH, J. N. *Readers and books in Majorca, 1229-1550*. CNRS. Paris, 1991.
- JACQUART, Danielle . *La science médical occidentale entre deux renaissance: XIIe s. – XVe s*. Variorum. Aldershot, 1997.

- JACQUART, Danielle. «Comprendre et maîtriser la nature au Moyen Âge». A: *Mélanges d'histoire des sciences offerts à Guy Beaujouan*. Champion. Genève, Droz; Paris, 1994.
- JACQUART, Danielle. «Le regard d'un medecin sur son temps: Jacques Despars (1380-1458) ». A: *Bibliothèque de l'École de Chartres*, 138. 1980.
- JACQUART, Danielle. «Scolastique médicale». A: (GRMEK, Mirko D.) *Histoire de la pensée médicale en Occident*. Seuil. Paris, 1995.
- JACQUART, Danielle. *La Médecine médiéval dans le cadre parisien, XIVe et XVe siècle*. Fayard. Paris, 1998.
- JANSEN-SIEBEN, R. «From food therapy to cookery book». A: *Medieval Dutch Literature in its european context*. Éd. Kooper, Cambridge, 1994.
- LAURIOUX, Bruno. «La cuisine des médecines du Moyen Âge». A: *Maladies, Medecines et Sociétés. Colloque Scientifique Internacional*. Paris, 1990.
- LE GOFF, Jacques. *Les maladies ont une histoire*. Seuil. Paris, 1985.
- LINAGE, A. «La enfermedad, el alimento y el sueño en algunas reglas monásticas». A: *Cuadernos de Historia de la Medicina Española*, VI. 1967.
- LLEONART ROCA, Francesc. «Literatura veterinaria española en la Edad Media». A: *Terapéutica y veterinaria Biohorm*, 1971, 7.
- LLEONART ROCA, Francesc. «Los documentos medievales desconocidos para la historia de la veterinaria española». A: *Terapéutica y veterinaria Biohorm*, 1874 (novembre-deseembre) 28.
- LÓPEZ DE MENESES, Amanda. «Documentos acerca de la Peste Negra en los dominios de la Corona de Aragón». A: *Estudios de Edad Media en la Corona de Aragón*, VI. Zaragoza, 1953-1955.

- LÓPEZ MOLEIRO, José M^a (dir.). *Theatrum Sanitatis; biblioteca Casanatense*. Moleiro. Barcelona, 1999.
- NICOUD, Marilyn. *Aux origines d'une médecine preventive: Les regimina sanitatis en Italie et en France du XIIIe au XVe siècle*. 1998.
- PANIAGUA, J. A. «Abstinencia de carnes y medicina. El "Tractatus de esu carniun" de Arnau de Vilanova». A: *Scripta Theologica*, XVI. 1984.
- Quart Col·loqui d'Història Agrària. *Història de la ramaderia i la veterinària dels Països Catalans*. Publicacions de la Universitat de Barcelona. Barcelona, 1999.
- RODRIGUEZ GONZÁLEZ, A. «El abastecimiento de Santiago de Compostela hasta el primer cuarto del siglo XVI». A: *Revista de la Universidad Complutense*, XIX, 75. 1970.
- ROY, Bruno. «Trois regards sur les aphrodisiaques». A: *Du manuscrit à la table. Essai sur la cuisine au Moyen Âge*. Montréal-Paris, 1992.
- SOBREQUÉS i CALLICÓ, Jaume. «La peste negra en la Península Ibérica». A: *Anuario de Estudios Medievales*, n° 7. CSIC. Barcelona, 1970.
- VELA I AULESA, Carles. *L'obrador d'un apotecari medieval; segons el llibre de comptes de Francesc Ses Canes (Barcelona, 1378-1381)*. CSIC. Barcelona, 2003.

- **Alimentació i moral**

- BLASCO MARTÍNEZ, Asunción. *La judería de Zaragoza en el siglo XIV*. Institución Fernando el Católico. Zaragoza, 1988.
- BOFARULL, Francisco. «Ordinaciones de los cocelleres de Barcelona sobre los judíos en el siglo XIV». A: *Boletín de la Real Academia de las Buenas Letras de Barcelona*. n° 6 (1911-1912).

- BONNASSIE, Pierre. «Consommation d'aliments immondes et cannibalisme de survie dans l'Occident du Haut Moyen Âge (IVe-XIe s.)». A: *Les sociétés de l'an mil; un monde entre deux âges*. De Boech Université. Bruseles, 2001.
- DUPUIS, Michel. «Les plaisirs de la chair. Abstinence et analogies (autour de Saint Thomas d'Aquin)». A: *Anthropozoologica. L'animal dans l'alimentation humaine; les critères de choix*. Liège. 1988.
- EIXIMENIS, Francesc. *Com usar bé de beure e menjar*. Curial. Barcelona, 1983.
- EIXIMENIS, Francesc. *Terç del Crestià*. Ed. Barcino. Barcelona, 1932. vol. III.
- HERNANDO DELGADO, Josep. «Els moralistes i l'alimentació a la Baixa Edat Mitjana.» A: *Alimentació i societat a la Catalunya Medieval*. Inst. Milà i Fontanals- CSIC. Barcelona, 1988.
- MARTÍ, Sadurní. «“Més ne mata la gola que'l coltell”. Alguns comentaris sobre l'alimentació al sermons de Sant Vicenç Ferrer.» A: *Ier Col·loqui d'Història de l'Alimentació a la Corona d'Aragó (Edat Mitjana)*. Institut d'Estudis Ilerdencs. Lleida, 1995.
- MOTIS DOLADER, Miguel Ángel et alii. «Régimen alimentario de las comunidades judías y conversas en la Corona de Aragón en la Edad Media». A: *Ier Col·loqui d'Història de l'Alimentació a la Corona d'Aragó (Edat Mitjana)*. Institut d'Estudis Ilerdencs. Lleida, 1995.
- MUZZARELLI, M. G. «Norme di comportamento alimentare nei Libri Penitenziali». A: *Quaderni Medievali*, 15. 1982.
- RENEDO, Xavier. «“Totes artificials laqueries...” Dietètica i moral en un capítol del *Terç del Crestià* de Francesc Eiximenis. » A: *Ier Col·loqui d'Història de l'Alimentació a la Corona d'Aragó (Edat Mitjana)*. Institut d'Estudis Ilerdencs. Lleida, 1995.

RIERA I SANS, Jaume. «La conflictivitat de l'alimentació dels jueus medievals (segles XII-XV)». A: *Alimentació i Societat a la Catalunya Medieval*. Inst. Milà i Fontanals-C.S.I.C. Barcelona, 1988.

TOAFF, Ariel. *Il vino e la carne; una comunità ebraica nel Medioevo*. Il Mulino. Bologna, 1989.

TRIAS MERCANT, Sebastià. «La cuina Lul·liana. Criteris dietètics i nivells socials ». A: *Ier Col·loqui d'Història de l'Alimentació a la Corona d'Aragó (Edat Mitjana)*. Institut d'Estudis Ilerdencs. Lleida, 1995.

- **Història urbana general**

AURELL, Jaume. *Els mercaders catalans al quatre-cents; mutació de valors i procés d'aristocratització a Barcelona (1370-1470)*. Pagès editors. Lleida, 1996.

BAREL, Yves. *La ciudad medieval: sistema social – sistema urbano*. Institut d'Estudis d'Administració Local. Madrid, 1981.

BATLLE I GALLART, Carme. «Les foires de la Couronne d'Aragon (XII-XV siècles)». A: *Foires marchés annuels et développement urbain en Europe- Messen Jahrmärkets und Städtenwicklung in Europa*. Porta Alba Verlag, Trier. 2006.

BATLLE I GALLART, Carme. *Fires i mercats, factors de dinamisme econòmic i centres de sociabilitat (segles XI-XV)*. Rafael Dalmau, ed. Barcelona, 2004.

BERENGO, M. *L'Europa delle città. Il volto della società urbana europea tra Medioevo et Età Moderna*. Einaudi. Turín, 1999.

BONACHÍA HERNANDO, Juan Antonio. *La ciudad medieval: aspectos de la vida urbana en la Castilla Bajomedieval*. Valladolid. Universidad, 1996.

CARRERAS Albert; TORRA, LÍDIA. *Història econòmica de les fires a Catalunya*. Generalitat de Catalunya. Barcelona, 2004.

CHERUBINI, G. «La campagna nel Buon Governo di Ambrogio Lorenzetti: il paesaggio agrario medievale della Toscana». A: *Città e regione*, nº 1, 1976.

- CHEVALIER, B. *Tours, ville royale (1356-1520). Origine et développement d'une capitale à la fin du Moyen Âge*. Lovaina; París. 1975.
- COULET, Noël; STUFF, Louis. *Le village de Provence au bas Moyen Âge*. Université de Provence. Aix-en-Provence, 1997.
- CROUZET-PAVAN, E. *Enfers et paradis. L'Italie de Dante et de Giotto*. Paris, 2001.
- DELORT, R. «Les animaux dans la ville occidentale à la fin du Moyen Âge». A: BOURIN, M (ed.) / *Villes, bonnes villes, cités et capitales. Études d'histoire urbaine offertes à Bernard Chevalier*. Tours, 1989.
- DESPLAT, C. (ed.) *Foires et Marchés dans l'Europe médiévale et moderne*. Toulouse, 1996.
- DUTOUR, Thierry. *La ciudad medieval; origenes y triunfo de la Europa Urbana*. Paidós. Barcelona, 2004.
- FALCÓN, Isabel. «El sistema fiscal de los municipios aragoneses». A: Sánchez, M.; Furió, A. (eds.). *Actes del Col·loqui "Corona, municipis i fiscalitat a la Baixa Edat Mitjana"*. Institut d'Estudis Ilerdencs. Lleida, 1997.
- FALCÓN, Isabel. «Finanzas y fiscalidad de ciudades, villas y comunidades de aldeas aragonesas». A: *Finanzas y fiscalidad municipal. V Congreso de Estudios Medievales*. Fundación Sánchez Albornoz. León, 1997.
- FUMAGALLI, V. *Las piedras vivas: ciudad y naturaleza en la Edad Media*. Nerea. Guipúzcoa, 1996.
- GALASSO (ed.). *Storia d'Italia, vol. 4, Comuni e Signorie: istituzioni, società e lotte per l'egemonia*. Turín, 1981.
- GRAUS, František. «Pauvres des villes et pauvres des campagnes». A: *Annales E.S.C.*, XVI (nº6). Colin. Paris, 1961.
- HERNANDO I DELGADO, Josep. «Crèdit i llibres a Barcelona, segle XV. Els contractes de venda de rendes (censals morts i violaris) garantits amb vendes simulades de llibres. El llibre, instrument econòmic i objecte de lectura». A: *Estudis Històrics*

i documents dels arxius de protocols, XVIII. Fundació Noguera. Barcelona, 2001.

LEGUAY, Jean Pierre. *La pollution au Moyen Âge*. Ed. Jean-Paul Gisserot. Paris, 1999.

LÓPEZ BONET, J. F. «La carga impositiva sobre el consumo en Mallorca (siglo XIV)».

En: *Anuario de Estudios Medievales*, XVIII. 1988.

RUBIO VELA, Agustín. *Peste Negra, crisis y comportamientos sociales en la España del s. XIV. La ciudad de Valencia (1348-1401)*. Universidad de Granada. Granada, 1979.

VV. AA. *Foires et marchés dans les Campagnes de l'Europe médiévale et moderne. Actes des XIV journées internationales d'Histoire de l'Abbaye de Flaran*. CDTL du Gers. Auch, 1992.

VV. AA. *Fiere e mercati nella integrazione delle economie europee secc. XIII-XVIII*. Istituto Internazionale di Storia Economica "F. Datini". Prato, 2001.

• **Història de l'ofici de carnisser**

BATLLE, C.; KLIEMANN, K. *Contribució a la història dels oficis a la Seu d'Urgell: Els carnisseres des de 1250 a 1350*. A: *Urgellia*, 5. Societat Cultural Urgel·litana. La Seu d'Urgell, 1982.

BATLLE, Carme; RAMOS Lluïsa. «Contribució a la història del oficis de Barcelona: Els carnisseres del S XIII». A: *Quaderns d'Estudis Medievals*, 5. Artestudi. Barcelona, 1981.

BLASCO MARTÍNEZ, Asunción. *Significado del término "matar" en el aragonés medieval: un carnicero cristiano contratado para "matar et tallar" carne en la aljama de judíos de Zaragoza*. Zaragoza. Diputación Provincial de Zaragoza. Institución Fernando el Católico, 1989.

DES MAREZ, G. *L'organisation du travail à Bruxelles au XVe siècle*. Bruxelles, 1904.

DESORTES, François. « Los oficios de la alimentación ». A: *Historia de la Alimentación*. Ed. Trea. Gijón, DL. 2004.

- DURBEC, J. A. *La grande boucherie de Paris; notes historiques d'après des archives privés, XIIe-XVIIe siècles*. Impr. National. Paris, 1957.
- FANTI, M. *I macellai Bolognesi*. Bologna, 1980.
- GOURON, A. *La réglementation des métiers en Languedoc*. Paris, 1958.
- HÉRON DE VILLEFOSSE, R. «Étude de la communauté des bouchers». A: *Bulletin de la Société d'Histoire de Paris et de l'Île-de-France*, tome 53, 1926.
- LAMBRECHTS, P; SOSSON, J. P. *Les Métiers au Moyen Âge. Aspects économiques et sociaux. Actes du colloque international de Louvain-la-Neuve 7-9 octobre 1993*. Lovaine-la-Neuve, 1994.
- LE GOFF, Jacques. «Les Métiers et l'Organisation du travail dans la France médiévale». A: *La France et les Français* (dir. M. François), Gallimard, 1972.
- LE GOFF, Jacques. «Métiers licites et métiers illicites dans l'Occident médiéval». A: *Pour un autre moyen Âge; temps, travail et culture en Occident: 18 essais*. Gallimard. Paris, 1977.
- LE GOFF, Jacques. *Les Métiers au Moyen Âge. Aspects économiques et sociaux* (Colloque de Louvain-la-Neuve, 1993). Louvain-la-Nouve, 1994.
- LEBRIGE, Arlette. *La Grande Boucherie (XII-XIX siècle)*. a: *L'Histoire*, 17. 1979.
- LESPINASSE, René de. *Les métiers et corporations de la ville de Paris*. Tome. I, ordonnances générales. Métiers de l'alimentation (14e-18e siècle), Paris, 1886.
- LESPINASSE, René de.; BONNARDOT, François. (ed.) *Livre des métiers*. Paris, 1879.
- MAYORDOMO I FONT, Rosa. «Notas históricas sobre la carnicería de la aljama de Tortosa, siglo XIV». A: *Homenaje a la memoria del Prof. Dr. Emilio Sáez*. 1989.
- PERROY, E. *Les «Chambon, bouchers de Montbrison (circa 1220-1314)»*. A: *Annales du Midi*, LXVII. Privat. Toulouse, 1955.

PUCHADES I BATALLER, Ramon J. *Als ulls de Déu. Estereotips i percepció social d'algunes figures professionals en la societat medieval valenciana*. Universitat de València. València. 1999.

WOLFF, Ph. «Les bouchers de Toulouse du XIIe au XVe siècle». A: *Annales du Midi* t. 65. Toulouse, 1953.

- **Història general**

ALLMAND, Christopher. *La guerra de los Cien Años*. Ed. Crítica. Barcelona, 1990.

ARGILÉS I ALUJA, Mª Caterina. *Preus i salaris a la Lleida dels segles XIV i XV segons el llibre d'obra de la seu*. Universitat de Lleida. Lleida, D.L. 1998.

BALCELLS, Albert (ed.) SALRACH, Josep M^a; DURAN, Eulalia. *Història dels Països Catalans; dels orígens a 1714*. Vol. 2. Edhasa. Barcelona, 1982.

BATLLE, Carme. «La ayuda a los pobres en la parroquia de Sant Justo de Barcelona». A: *A pobreza e a assistência aos pobres na Península Ibérica durante a idade Média (Actas das 1ª jornadas luso-espanholas de história medieval, Lisboa, 25-30 de setembro de 1972)*. Instituto de Alta Cultura. Lisboa, 1973.

BATLLE, Carme. *Història de Catalunya; L'expansió Baixmedieval*. Ed. 62. Barcelona, 1988.

BAUCCELLS I REIG, Josep. «La Pía Almoína de la Seo de Barcelona. Origen y desarrollo». A: *A pobreza e a assistência aos pobres na Península Ibérica durante a idade Média (Actas das 1ª jornadas luso-espanholas de história medieval, Lisboa, 25-30 de setembro de 1972)*. Instituto de Alta Cultura. Lisboa, 1973.

BELINGUER, Ernest. *Ferran el Catòlic*. Ed. 62. Barcelona, 1999.

BOIS, Guy. *La gran depresión medieval: siglos XIV-XV; el precedente de una crisis sistémica*. Universitat de València. València. 2001.

- CALMETTE et DÉPREZ. *La France et l'Angleterre en conflit*. Tome VII (1e partie de l'Histoire Général publiée sous la direction de G. Glotz, Histoire du Moyen Âge). Paris, 1937.
- CALMETTE, Joseph. *Louis XI, Jean II et la révolution catalane (1461-1473)*. Statkine Reprints. Genève, 1977.
- CANELA, Montserrat. «Cervera: 1333-1384; pestes, fams i guerres ». A: *Miscel·lania Cerverina*, IV. Centre Comarcal de Cultura. Cervera, 1986.
- CARDON, Dominique. *La draperie au Moyen Âge, essor d'une grande industrie européenne*. CNRS Editions. Paris, 1999.
- D'ABADAL, Ramon. *Pere el Cerimoniós i els inicis de la decadència política de Catalunya*. Jaume Vicens Vives. Barcelona, 1972.
- DE CHÍA, Julián. *Bandos y bandoleros en Gerona; apuntes históricos desde mediados del siglo XIV hasta mediados del siglo XVII*. Imprenta y librerías de Paciano Torres. Girona, 1888.
- DE VALOUS, Guy. *Le Monachisme clunisien des origines au XVe siècle*, 2° ed. 2 vol. Paris, Picard, 1970.
- DEL TREPPO, Mario. *Els mercaders catalans i l'expansió de la Corona Catalano-aragonesa al segle XV*. Curial. Barcelona, 1976.
- FERNÁNDEZ TRABAL, Josep; RIERA MELIS, Antoni. «La crisi econòmica i social al camp». A: *Història agrària dels Països Catalans; Edat Mitjana*. Fundació catalana per a la recerca. Barcelona, 2004.
- FONT I RIUS, José María. «La administración financiera en los municipios medievales catalanes». A: *Historia de la hacienda española (épocas antigua y medieval); Homenaje al profesor García de Valdeavellano*. Instituto de Estudios Fiscales. Madrid, 1982.
- GEREMEK, Bronislaw. *La piedad y la horca*. Alianza. Madrid, 1989.

- GUAL CAMARENA, Miguel. «Para un mapa de la industria téxtil hispana en la Edad Media». A: *Anuario de Estudios Medievales*, nº 4. CSIC. Barcelona, 1967.
- HAMILTON, Earl J. *Money, prices and wages in Valencia, Aragon and Navarra (1351-1500)*. Cambridge, Mass. 1936.
- JACOB, Yves. *Bertrand Du Guesclin, connétable de France*. Tallandier. Paris, 1999.
- KLEIN, Elka. *Jews, christian society, and royal power in medieval Barcelona*. The University of Michigan press. 2005.
- KULA, Witold. *Problemas y métodos de la historia económica*. Península. Barcelona, 3ª ed. 1977.
- LABROUSSE, Ernest. *Fluctuaciones económicas e historia social*. Tecnos. Madrid, 1962.
- LEKAI, Louis J. *The Cistercians; Ideals and Reality*. The Kent State University Press. Dalla, 1977.
- LÓPEZ ALONSO, Carmen. *La pobreza en la españa medieval*. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social. Madrid, 1986.
- MADURELL MARIMÓN, José Mª; GARCÍA SANZ, Arcadio. *Comandas comerciales barcelonesas de la Baja Edad Media*. Colegio Notarial de Barcelona; Departamento de estudios medievales (CSIC). Barcelona, 1973.
- MASIÁ DE ROS, Ángeles. *Relación castellano-aragonesa desde Jaime II a Pedro el Ceremonioso*. Vol. I. CSIC. Barcelona, 1994.
- MENENDEZ PIDAL, Ramón. *Historia de España*. Espasa- Calpe. Madrid.
- MOLLAT, Michel. *Les pauvres au Moyen Âge; étude social*. Hachette. Paris, 1978.
- MORELLÓ BAGET, Jordi. *Fiscalitat i deute públic en dues viles del camp de Tarragona. Reus i Valls, ss. XIV i XV*. CSIC. Barcelona, 2001.
- ORTÍ GOST, Pere. «Les “imposicions” municipales catalanes au XIVE siècle ». A: *La fiscalité des villes au Moyen Âge*. Privat. Toulouse, 1996.
- PAGÉS, Amédée (ed.). *Chronique catalane de Pierre IV d’Aragon, III de Catalogne, dit le Cérémonieux ou del Punyalet*. Privat, Toulouse, 1941.

- PELÁEZ, Manuel J. *Catalunya després de la guerra civil del segle XV*. Curial. Barcelona, 1981.
- PERES UNZUETA, Jaume. *El sometent a través de la Història*. Joaquim Horta, Barcelona, 1924.
- PETIT-DUTAILLIS, Ch. *Charles VII, Louis XI et les premières années de Charles VIII*, tome IV (2° partie de l'Histoire de France depuis les origines, publiée sous la direction de E. Lavissee). Paris, 1902.
- POLIAKOV, León. *Historia del antisemitismo; de Mahoma a los marranos*. Muchnik Editores. Barcelona, DL. 1980.
- RIERA I MELIS, A. «La lezda de Colliure bajo la administración mallorquina. I: La reforma de aranceles de finales del s. XIII (1299)». A: *Acta Historica et archaeologica mediaevalia*. n° 1. Universitat de Barcelona, Departament d'Història Medieval. Barcelona, 1980.
- RIERA MELIS. «Els pròdroms de les crisis agràries de la Baixa Edat Mitjana a la Corona d'Aragó. 1: 1250-1300». A: *Miscel·lània al P. Agustí Altisent*. Diputació de Tarragona. Tarragona, 1991.
- RIU, Manuel. «La ayuda a los pobres en la Barcelona medieval: el "Plat dels pobres vergonyants" de la parroquia de Santa Maria del Mar». A: *A pobreza e a assistência aos pobres na Península Ibérica durante a idade Média (Actas das 1ª jornadas luso-espanholas de história medieval, Lisboa, 25-30 de setembro de 1972)*. Instituto de Alta Cultura. Lisboa, 1973.
- ROEHL, R. «Pautas y estructuras de la demanda, 1000-1500 ». A: *Historia económica de Europa*. Vol. I "La Edad Media". Carlo M. Cipolla. Ed. Ariel. Barcelona, 1979.
- ROSSELLÓ I VAQUER, Ramon. *La revolta menorquina contra Joan II (1463-1472)*. Consell Insular de Menorca. Ciutadella, 1981.

RUBIO VELA, Agustín. «A propósito del *mal any primer*. Dificultades cerealísticas en la corona de Aragón en los años treinta del siglo XIV». A: *Estudios dedicados a Juan Peset Aleixandre*. Tomo III. Universidad de Valencia. València, 1982.

RUBIO VELA, Agustín. «Crisis agrarias y carestías en las primeras décadas del siglo XIV». A: Saitabi XXXVII. Fac. de Geografía e Historia de la U. De Valencia. València, 1987.

RUBIO VELA, Agustín. *Peste Negra, crisis y comportamientos sociales en la España del s. XIV. La ciudad de Valencia (1348-1401)*. Ed. Universidad de Granada. Granada, 1979.

RUSSELL, P. E. *The English intervention in Spain and Portugal in the time of Edward III and Richard II*. Clarendon Press. Oxford, 1955.

SALRACH, Josep Maria. *Història de Catalunya; El procés de feudalització (segles III-XII)*. Ed. 62. Barcelona, 1987.

SÁNCHEZ MARTÍNEZ, Manuel. «Una aproximación a la estructura del dominio real en Cataluña a mediados del siglo XV: el “capbreu o memorial de les rendes e drets reyls” de 1440-1444». A: *Estudios sobre renta, fiscalidad y finanzas en la Cataluña bajomedieval*. CSIC. Barcelona, 1993.

SÁNCHEZ MARTÍNEZ, Manuel. «Fiscalidad y finanzas de una villa señorial catalana: Castelló d'Empúries, 1381-1382». A: *Fiscalidad y finanzas urbanas en la Cataluña Medieval*. CSIC. Barcelona, 1999.

SÁNCHEZ i VILANOVA, Llorenç. *Hug Roger III; últim comte del Pallars*. Història i cultura del Pallars. Lleida, DL. 1986.

SÁNCHEZ MARTÍNEZ, Manuel. «Le système fiscal des villes catalanes et valenciennes du domaine royal au bas Moyen Âge.» A: *La fiscalité des villes au Moyen Âge*. Privat. Toulouse, 1996.

SOBREQUÉS I VIDAL, Santiago; SOBREQUÉS I CALLICÓ, Jaume. *La guerra civil catalana del s. XV*, 2 vol. Ed. 62. Barcelona, 1973.

SOBREQUÉS, Santiago. *Els barons de Catalunya*. Barcelona, 1957.

SUÁREZ FERNÁNDEZ, Luís. *Fernando el Católico y Navarra*. Ed. Rialp. Madrid, 1985.

SUÁREZ FERNÁNDEZ, Luís; REGLÀ CAMPISTOL, Juan. «La crisis de la Reconquista (1350-1410)». A: *Historia de España (Ramón Menéndez Pidal)*. Espasa-Calpe. Madrid, 1966.

VAN DER WEE. *The growth of the Antwerp Market and the European Economy*. I, II. Louvain, 1963.

VICENS I VIVES, Jaume. *Els Trastàmars (segle XV)*. Vicens Vives. Barcelona, 1988.

VICENS I VIVES, Jaume. *Política del Rey Católico en Cataluña*. Destino. Barcelona, 1940.

VICENS VIVES, Jaume. *Manual de Historia económica de España*. Ed. Vicens Vives. Barcelona, 3ª ed. 1964.

VILAR, Pierre. «El declive catalán de la Baja Edad Media». A: *Crecimiento y desarrollo*. Ariel. Barcelona, 4ª ed. 1980.

VILAR, Pierre. *Catalunya dins l'Espanya Moderna*. Ed. 62. Barcelona, 1964.

WOLFF, Philippe. «Réflexions sur l'histoire des prix dans la Péninsule Ibérique aux XIVe et XVe siècles». A: *In memoria di Federigo Melis*. Vol. 3. Gianni editore. Roma, 1978.

- **Fonts editades**

AGRAMUNT, Jaume. *Regiment de preservació de pestilència: (Lleida, 1348)*.

Enciclopèdia Catalana. Barcelona, 1998. (estudis introductoris i glossari: Jon Arrizabalaga, Luis García Ballester i Joan Veny; edició: Joan Veny; il·lustracions: Josep Miquell; pròleg: Jaume Portella i Comella).

- ALCANYIZ, Lluís d'. *Regiment preservatiu e curatiu de la pestilència*. 3^a ed. Impr. Catalonia. Barcelona, 1914.
- BAUCELLS I REIG, Josep. *El Baix Llobregat i la Pia Almoïna de la Seu de Barcelona: inventari dels pergamins*. Dep. de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1984.
- BRERETON, G. E. et FERRIER, J. M. *Le Mesnagier de Paris*. Paris, 1994. [no uni]
- Institucions dels furs y privilegis del regne de València*. València, 1580. (còpia facsímil) Ed. Librerías París-Valencia, DL. 1984.
- MASSI I FONOLLOSA, Jesús (ed.) *Costums de Tortosa*. Fundació Noguera. Barcelona, 1996.
- RUBIO I LLUCH. *Documents per la història de la cultura catalano mig-aval*. 2 vols. *Rubriques de Bruniquer; ceremonial dels magnífichs consellers y regiment de la ciutat de Barcelona*. Imprenta d'Henrich y companyia. Barcelona, 1915.
- SCHWARTZ y LUNA, Frederich; CARRERAS y CANDI, Francesch (ed.). *Manual de Novells Ardits; vulgarment apellat Dietari de l'antich consell barceloní*. Ajuntament de Barcelona. Barcelona, 1892.
- UDINA MARTORELL, Frederic; ARAGÓ, Antonio M^a; COSTA, Mercedes. *Privilegios reales concedidos a la ciudad de Barcelona*. Colección de documentos inéditos del ACA, XLIII. Archivo de la Corona de Aragón. Barcelona, 1971.
- VILANOVA, Arnau. *De essu carniū*. P.U.B.; Fundació Noguera. Barcelona, 1999.
- VILANOVA, Arnau. *Regimen Sanitatis ad Reguem Aragonum*. P.U.B.- Fundació Noguera. Barcelona, 1996. (introducció de Luís García Ballester et Michael R. McVaugh; pròleg de Pedro Gil-Sotres)
- VILANOVA, Arnau. *Regiment de Sanitat (versió de Bernat Sarriera)*. Barcino. Barcelona, 1947.

- **Métode**

BONO HUERTA, José. «Modos textuales de transmisión del documento notarial medieval». A: *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, vol XIII. Fundació Noguera. Barcelona, 1995.

LADERO QUESADA, Miguel Ángel. «Las Ordenanzas locales en la Corona de Castilla como fuente histórica y tema de investigación s. XIII al XVIII». A: *Revista de Estudios de la vida local*, 217. 1983.

- **Referència**

ALCOVER, Antoni M^a; MOLL, Francesc. *Diccionari Català – Valencià – Balear*. Editorial Moll. Palma de Mallorca, 1980.

ALSINA, Claudi; FELIU, Gaspar; MARQUET, Lluís. *Pesos, mides i mesures dels països catalans*. Curial. Barcelona, 1990.

BOLÒS, Jordi. *Diccionari de la Catalunya medieval (ss. VI-XV)*. Edicions 62. Barcelona, 2000.

COROMINES, Joan. *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Curia; La Caixa. Barcelona, 1981.

COROMINES, Joan. *Onomasticon Cataloniae*. Curia; La Caixa. Barcelona, 1995.

NÚÑEZ, Hernán. *Refranes o proverbios en romance*. (Edició crítica de Louis Combet, Júlia Sevilla, Germán Conde y Josep Guia). Guillermo Blázquez, editor. Madrid, 2001 Tom I i II.